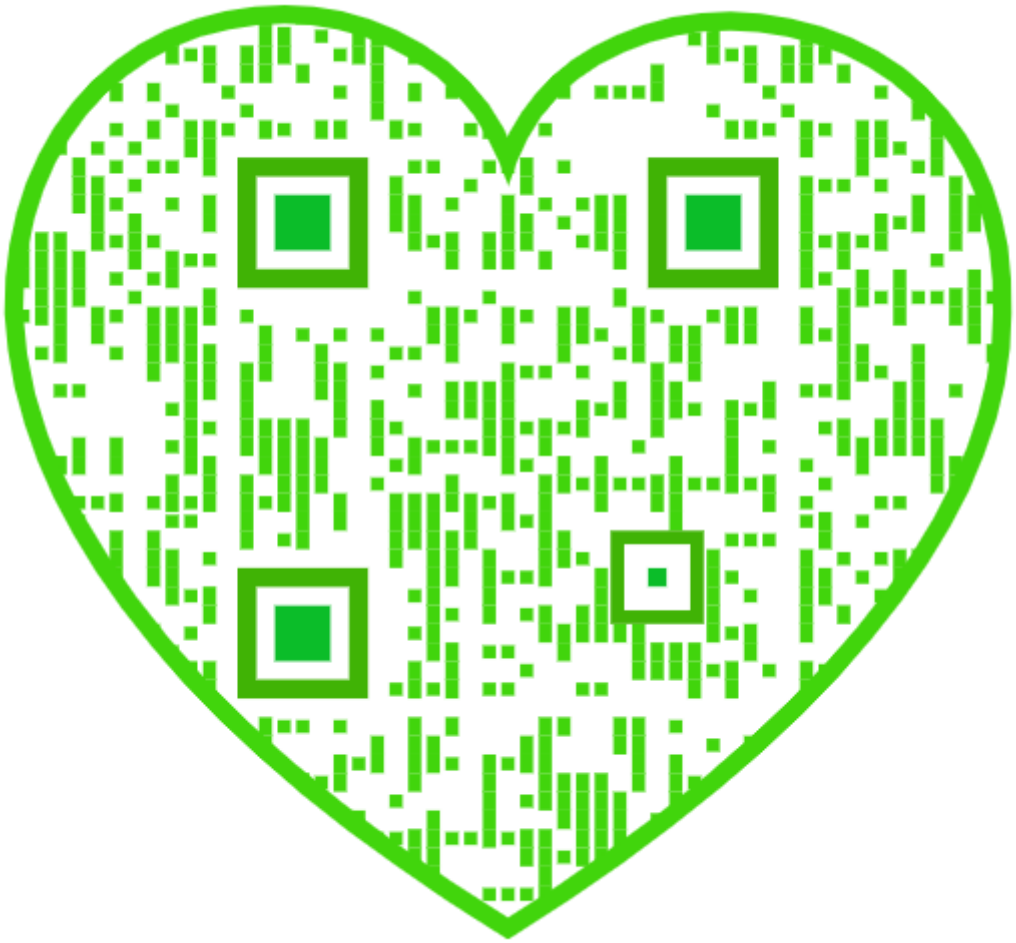

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG
MAANDSCHRIFT.

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG MAANDSCHRIFT.

ZEVEN EN VIJFTIGSTE DEEL.

1870.

Vindicamus hereditatem patrum nostrorum.
1 Mach. XV. 34.

Wanten te Romen in de poert
Sergius die Pauwes benediede
En hine Aertsche bisscop wiede.

Melis Stoke.

'S HERTOGENBOSCH,
HENRI BOGAERTS, opvolger van P. N. VERHOEVEN.
Drukker en Boekhandelaar van Z. H. Paus Pius IX.

'S GRAVENHAGE,
GEBR. J. & H. VAN LANGENHUYSEN.

INHOUD.

HOOFDARTIKELEN.

Bladz.

Zonde en Zoen 1
P.

Hoe werd er vroeger in het Ned. Herv. Kerkgenootschap gedoopt? . . 25
H. J. J. PRENGER.

De Katholieke Kerk en de Handel 65
H. J. J. PRENGER.

„Blikken op Indië". 97

De liberale partij in Nederland tegenover de adressen der Katholieken. 110
J. G. H. C. ESSINK.

Onder welk juk moet Nederland gebragt worden? 129
C. L. RIJP.

Reis naar den Parnassus door Cervantes (*Verv. van* Dl. LVIII, bl. 382 vv.) 143

Vondels dichterlijke moraliteit 173
G. F. DRABBE.

Mr. J. W. van den Biesen en de Hoogleeraar S. Vissering . . . 193
J. DE BRUIN.

Pius IX, Paus en Koning. 218
H. J. H. RUSCHEBLATT.

Reis naar den Parnassus door Cervantes. (*Vervolg van* blz. 143 vv.) 241

Oud of Nieuw? Eenige aanmerkingen over de gelijkenissen van den Zaligmaker door C. E. van Koetsveld 265
J. G. H. C. ESSINK.

Onze Lieve Vrouwe van Lourdes 277

IX. Wonderdadige genezingen. (*Vervolg van* Dl. LVIII, blz. 337 vv.)
J. J. VAN DER HORST.

Bladz.

De mislukte inleiding van den eersten Bisschop van Roermond, Ao1563..... 314
A. VAN LOMMEL, S. J.

Pius IX, Strijd en Overwinning 337
J. A. VAN DEN AKKER.

De Kruistogt van 1871. 360
J. J. VAN DER HORST.

VERSCHEIDENHEDEN.

Laster tegen de Katholieken van Duitschland 45
H. J. H. RUSCHEBLATT.

Vaderlandsche Geschiedenis van Dr. Nuyens 53
J. DE BRUIJN.

Vincentius-almanak 56

De vrije Protestantsche Kerk van Zuid-Afrika 57

Nederlandsche Evangelische Protestantsche Vereeniging 62

„De Roomsche Steenrots". 119

„De Pauselijke onfeilbaarheid" 120
J. DE BRUIJN.

„Overwegingen over het bitter lijden onzes Heeren voor elken dag der vaste" 121

Het Britsche en Buitenlandsche Bijbelgenootschap 122

Gebrek aan Predikanten in de Nederl. Herv. Kerk 125

„De Wachter". 187
J. A. DE RIJK.

Pius IX en Napoleon III in gevangenschap 249
L.

SPROKKELINGEN.

De vrees van een Protestant na de onfeilbaarheidsverklaring . . . 63

Nederlandsch Hervormd Seminarie 64

Luthers homiletische regels 127

Het Babylon van het Noorden 192

Inkomsten van den „Bonifacius Verein" 264

Hoever is het met de Evangelische Vrijheid gekomen? 408

Eene bekeering om het leerstuk der Pauselijke Onfeilbaarheid . . . 408

LETTERLOOVER.

Op mijn „Ecce Homo" 128
C. W. S.

Hemelvaarts-dag 1870 331
P. L.

EEN FEITELIJK OORDEEL DER WERELD.

Nu is het oordeel der wereld.
Jo. XII, 31.

Gods Kerk op aarde trekt hare krachten zamen, en komt ten hoogplegtigen raad bijeen, om volgens hare zending alle volken te onderwijzen, en, ten aanschouwen van de gansche wereld, naar de behoeften dezer dagen te leeren, wat Christus haar bevolen en een ieder te gelooven en te onderhouden heeft. (Mt. XXVIII, 19 v.) Dit zeldzame feit, nu in geen drie eeuwen, en in 't geheel slechts zóóveel malen gezien als de Kerk eeuwen telt van bestaan, bewijst alleen reeds genoeg, dat onze tijd wel hoogst gewigtig en het geestelijk gevaar bijzonder groot moet zijn. Wordt het woord van den Heer: „Nu „is het oordeel der wereld: nu zal de vorst dezer wereld „worden buitengeworpen" (Jo. XII, 31), met elken dag, ofschoon minder opgemerkt en meer in het bijzonder, bij alle verwinning op het kwaad vervuld: thans zal er openlijk en algemeen een vonnis over de „in het booze ge„stelde wereld" (I Jo. V, 19) geveld en haar vorst vernederd worden. En trekt de eeuwige Hoogepriester en Koning der eeuwen, door zijne verhooging aan het

kruis en zijne verheffing ten hemel, alles tot zich, en door zijnen smaad tot zijne glorie: zijn Stedehouder, onze Paus-Koning, Pius IX, met zijnen Meester „naar alles „beproefd" (Hebr. IV, 15), gekruist en gehoond, maar met Hem ook aanvankelijk reeds verheerlijkt, hij verlangt in zijne alomvattende vaderliefde alles tot zich te trekken, en heil te brengen aan de geestelijke en tevens aan de tijdelijke maatschappij.

Bij de buitengemeene hevigheid waarmede Satan het rijk van God bestrijdt, gaat onze geest onwillekeurig tot zijne vroegere groote aanslagen ten verderve terug, om vooral in het begin den eigen, diepen aard des kwaads op te merken, en men verwacht menige overeenkomst in zijne aanvallen van heden met die eerste bekoringen, waarmede hij tot Eva in het paradijs en tot den tweeden Adam in de woestijn is gekomen. Op die wijze toch als hij Eva verleidde, door wie ook Adam viel, poogt hij zeker nóg hunne nakomelingen van God af te trekken; en gelijk hij den nieuwen Adam, Christus, bekoorde, heeft hij ongetwijfeld diens hoogsten vertegenwoordiger en Stedehouder aangezocht.

Ook deze zamenstelling kenmerke verder het thans heerschende verderf en wekke ons, naar de waarschuwing onzes Heeren, bij het dreigend zielsgevaar te meer op tot waakzaamheid en gebed, opdat wij de bekoring niet intreden (Mt. XXVI, 41), en van Hem die de wereld verwon (Jo. XVI, 33), zegen afsmeeken over het zoo buitengewone heilmiddel, ons bereid. Want dat wij door dit redmiddel zelf met zijne omstandigheden zoo bijzonder op de eerste en de tweede Moeder der levenden, op Satans dubbele nederlaag in Christus en zijnen Stedehouder worden gewezen, zegt ons nader, van wat verre strekking en omvang de tegenwoordige strijd is. Satan toch, die

zelf van God afviel, wijl hij Hem wilde gelijk zijn, gebruikt altijd, hoezeer ook op verschillende wijze, diezelfde hoovaardige voorspiegeling van gelijk te worden aan God, als het groote middel om den mensch van God afvallig te maken, en doet het thans welligt meer dan ooit; doch meer dan ooit ook ondergaat hij de beschaming van het dadelijk tegen hem uitgesproken en door Christus voltrokken strafvonnis. Beloofde hij aan Eva: „Gij „zult als goden zijn" (Gen. III, 5), en bezweek de eerste „moeder der levenden": hij ook werd en wordt nu vooral door den Zoon in de nieuwe „Moeder der levenden", in Maria vernederd, naar de goddelijke belofte: „Vijand„schap zal ik stellen tusschen u en de vrouw en uw „zaad en haar zaad; zij zal uwen kop verpletten, en gij „zult haren hiel belagen." (Gen. III, 15.) Nu vooral zien wij de vijandschap tusschen de Slang en de Vrouw, den strijd tusschen de kinderen der duisternis en de kinderen des lichts. Nu vooral roept de Bekoorder tot geheele scharen van volgelingen: „Gij zult als goden zijn!" Nu bestookt hij Christus' Kerk bijzonder in haar zigtbaar hoofd en middenpunt: den Paus van Rome. Doch nu ook vooral wordt Satan door onze plegtige viering van zijne nederlaag in Maria beschaamd gemaakt, en die nieuwe vernedering is hem door Christus' Plaatsbekleeder bereid. Immers voor vijftien jaren, in 1854, heeft Paus Pius op den 8sten December Maria's Onbevlekte Ontvangenis, onder het vreugdegejuich der gansche Kerk, ten geloofsstuk verklaard; en wij belijden het nu vastelijk als een punt van ons geloof, dat zij geen enkel oogenblik onder Satans magt is geweest en hem, door haren Zoon, den kop heeft vertreden. Voor vijf jaren, in 1864, heeft Paus Pius, ook op den Feestdag van Maria's Onbevlekte Ontvangenis, zijne beroemde Encykliek *Quanta cura* met

den *Syllabus* uitgevaardigd, en daarin de dwalingen der laatste tijden, reeds bij vroegere Encyklieken, Allocutiën, Brieven, of Apostoliesch Schrijven aangewezen, nog eens in het kort zamengevat en ons geleerd, wat de wereld en haar vorst beoogen en wij te vlugten en te bestrijden hebben. En weder was het de feestdag van Maria's Onbevlekte Ontvangenis, welke door Paus Pius voor de opening van het Vatikaansche Concilie, in dit jaar 1869, werd aangewezen; en die heilige Kerkvergadering werd ook op dien dag allerluisterrijkst geopend en onder de bescherming der Onbevlekt Ontvangen Moedermaagd gesteld. Nu dan wel vooral is er een buitengemeen en *feitelijk oordeel* der wereld, en wordt de vorst dezer wereld buitengeworpen.

We zullen dit feitelijk oordeel in het kort naar zijne hoofdpunten voorstellen, en hiertoe, gelijk we reeds aangaven, Satans bekoring van Eva en hare nakomelingen, en zijne bekoring van Christus, den nieuwen Adam, en van zijnen Stedehouder nagaan.

I.

„Gij zult als goden zijn!" was dan de alomvattende belofte door Satan aan Eva gedaan; hij, de leugenaar van den beginne, verzekerde tegelijk, dat onze eerste ouders, met het eten van de verboden vrucht, geenszins naar de bedreiging van God den dood zouden sterven, maar, Hem gelijk, goed en kwaad zouden kennen. (Gen. III, 5.) Eva luistert en onttrekt zóóveel van haar geloof aan God als zij gehoor geeft aan de Slang, die God tegenspreekt; het verlokkelijke der voorgehouden vrucht haalt haar verder over, en zij bezwijkt door hoovaardij bij zinnenlust.

Dezelfde alomvattende belofte doet de aartsleugenaar

nog altijd aan de kinderen der menschen: zij zullen als goden zijn! Hierbij belooft hij ook hun de hoogste kennis, immers die, welke geheel hun leven moet regelen: de kennis van goed en kwaad; en dit uit hen zelven, buiten God om en tegen God in. Is de mensch voor die kennis zich zelven genoeg, dan heeft hij, ten tweede, zijn levensdoel en geluk in zich zelven te zoeken, en moet hij, ten derde, ook alle kracht ter bereiking van dat doel in zich zelven vinden: zoo eerst is hij zich zelven volkomen genoeg, en aan God gelijk. En dit juist is het, wat het hedendaagsche ongeloof openlijk beweert en najaagt; gelijk wij dit ook uitdrukkelijk in den *Syllabus* vinden aangewezen.

De ongeloovige wetenschap, die een persoonlijken God ontkent, leert immers, dat „God hetzelfde is als de na„tuur", [1]) dat waar en valsch, goed en kwaad hetzelfde is. (Stelling I.) Volgens haar „beslist de menschelijke „rede alleen, met algeheele terzijdestelling van God, over „waar en valsch, over goed en kwaad; zij is zich zelve „tot wet en uit hare eigene natuurlijke krachten genoeg„zaam om voor het welzijn der menschen en volken te „zorgen." (St. III.)

Die zich zelve genoegzame rede neemt dan enkel en alleen aan wat zij meent te begrijpen, en verwerpt wat zij niet kan bevatten, als met haar in strijd. Zij wil van geene profetiën of wonderen, van geen Christus en zijn verlossingswerk, van geene geloofsgeheimen of genade-

---

1) We volgen de vertaling van den *Syllabus*, welke uit het XLVIe deel van „*De Katholiek*" afgedrukt en in 1865, met Bisschoppelijke Goedkeuring, verschenen is bij Gebr. J. en H. van Langenhuysen, te 's Gravenhage. Men weet, dat er destijds zeer foutieve vertalingen van den *Syllabus* in omloop gebragt zijn.

middelen hooren (St. VII); ja, die verwaten wetenschap durft spreken: „Het geloof van Christus druischt tegen „de rede aan; en de goddelijke openbaring is, wel verre „van aan 's menschen volmaking bevorderlijk te zijn, haar „zelfs schadelijk." (St. VI.)

Is 's menschen rede zich zelve genoeg ter kennis van waar en valsch, van goed en kwaad, en de goddelijke openbaring hem tot zijne volmaking zelfs schadelijk, dan zal die tot een god opgroeijende mensch zich zelven ook ten hoogste en eenig doel hebben: alles uit den mensch en dus ook voor den mensch. Zijn einddoel, zijn geluk of hemel is in hem zelven en in zijn leven op deze aarde; de onsterfelijkheid der ziel wordt geloochend en mag, gelijk wij dezer dagen hoorden, in onze openbare scholen niet eens meer herdacht worden; het einddoel van dien mensch is alzoo het meest mogelijke genot, verzadiging zijner lusten en al wat hiertoe dienen kan. Bij hem is alles louter eigenbelang en baatzucht, eigenliefde in den volsten zin; dáár is geene zich mededeelende, opofferende liefde; dáár zijn geene verpligtende, noch blijvende banden in de huiselijke of openbare maatschappij; dáár is of in 't geheel geen huwelijk of geen ander dan een verbreekbaar burgerlijk huwelijk; en zij die, hoe dan ook, door en in zich het meeste genieten, zij zijn de goden der aarde: „alle zedelijkheid en eerzaamheid", verklaren zij, „is te stellen in het opeenhoopen en vermeerderen „van rijkdommen, hoe dan ook, en in het verzadigen zijner „lusten" (St. LVIII); „huwelijkszaken en huwelijksbe„loften behooren van nature tot de burgerlijke regt„bank." (St. LXXIV.)

Volgens datzelfde ongeloof moet zulk een menschgod, die alle kennis uit zich heeft en zich zelf ten einddoel is, ook in zich zelf het vermogen hebben om tot zijn

doel te komen, en zoo kunnen allen, menschen en volken, uit eigen natuurlijke krachten gelukkig zijn. En letterlijk is zulk eene zelfgenoegzaamheid aan den mensch toegekend: „Alle werking van God op de menschen en de wereld „moet geloochend worden" (St. II); „de menschelijke „rede... is... uit hare eigene natuurlijke krachten genoeg„zaam om voor het welzijn der menschen en volken te „zorgen" (St. III). „Er zijn geene andere krachten te er„kennen dan die in het stof zetelen" (St. LVIII); „het „gezag is niets anders dan de slotsom van het getal en „stoffelijke krachten." (St. LX.) Zulk ongeloof verklaart stoutweg, niets van eene hoogere magt te behoeven, en daarom ook, wat alles zegt: het BIDT niet, en spot er mede als bijv. in vorstelijke troonredenen van „Gods on„misbaren" of „onontbeerlijken" of van „hoogeren zegen" gewaagd wordt! Onbeschaamd genoeg, heeft men nog onlangs openlijk geëischt, dat men alle gebed zoude afschaffen. Gevolgelijk wordt aan Gods Kerk alle regt ontzegd, ook van te bezitten (St. XXVI), zelfs het regt van een eigen, vrij bestaan: „De Kerk is geene ware en „volmaakte, geheel vrije maatschappij, en zij bezit geene „eigene en blijvende, haar door haren goddelijken Stichter „verleende regten." Wat zij mag en wat zij kan, hangt geheel van de burgerlijke magt af. (St. XIX.)

Aldus is in onze dagen vooral, naar hetgeen de apostel schreef, „de afval gekomen, de mensch der zonde geopenbaard, de zoon des verderfs, de tegenstander, die zich verheft boven al wat God heet of wat vereerd wordt, zoodat hij in den tempel Gods nederzit, zich zelven voordoende alsof hij God was." (II Thess. II, 3 v.) Meer dan ooit gebeurt en zal gebeuren wat Paulus van zulke goddeloozen voorspelde: „God zal hun eene *werkkracht* van *dwaling* toezenden, om aan de *leugen* te gelooven,

opdat allen geoordeeld worden die niet geloofd hebben aan de waarheid, maar bewilligd hebben in de ongerechtigheid." (Aldaar, v. 11 en 12.)

Welk oordeel nu tegen die drievoudige goddeloosheid ligt er alleen in het groote feit zelf der zamengekomen Kerkvergadering, afgezien nog van hetgeen zij zal uitspreken?

Tegen de zelfgenoegzaamheid der menschelijke rede getuigen, reeds door hunne zamenkomst alleen, zoo vele en zoo groote mannen van kennis en wetenschap; zoo achtbaar en geloofwaardig om hunnen stand en rang, hunne jaren, rijpe ondervinding en deugd; en wel uit alle landen en volken van de gansche wereld. Zij verlaten zich niet op eigen kennis, hoe grondig en veelom vattend: zij ondervragen de gansche Christelijke geschiedenis, en roepen de onverdachtste getuigen aller eeuwen op; zij allen gaan *beraadslagen*! en doen dit zoo lang het noodig zal wezen, in alle kalmte en ernst, en in de opregtste meening, om voor God naar waarheid en geweten over de voorgelegde vragen uitspraak te doen.

Doch met het hoogste wat de mensch kan aanbrengen niet tevreden, vraagt die verheven raadsvergadering, op goddelijke beloften steunend, het goddelijk licht, — en dit met de meest mogelijke kracht, met het heilig *Jubilé-gebed* der gansche wereld! Eerst dan zullen zij, die toch de goddelijke zending hebben, om alle volken te onderwijzen, en te leeren onderhouden wat Christus geboden heeft, eerst dan, na alles te hebben gedaan wat zulke godsgezanten door menschelijke en goddelijke hulp vermogen te doen, zullen zij, en altijd onder den hun

verzekerden bijstand van den H. Geest, over de behandelde punten beslissen en uitspreken wat waar, wat valsch, wat goed en wat kwaad is! Kan men verplettender, *feitelijker oordeel* tegen het ongeloof met zijne gewaande zelfgenoegzaamheid der rede uitdenken?

En geeft diezelfde allereerwaardigste raadsvergadering, alleen reeds door haar zamenzijn, niet de indrukwekkendste logenstraffing dier goddelooze bewering: dat de mensch zich zelven ten einddoel is, slechts verzadiging zijner lusten heeft te zoeken, en zelfverloochening, opoffering ter liefde van God en den naaste eene dwaasheid is? Die gezalfden des Heeren zijn geestelijke Vaders, zijn Opperpriesters, die vrijwillig voor hun leven een *staat* van zelfverloochening en opoffering hebben verkozen; velen hunner hebben niet weinig voor hun geloof en hunne overtuiging geleden. De Opperherder, die aan hun hoofd zetelt, die 77-jarige grijsaard, heeft, naar den hem toegekenden naam, „kruis uit kruis" verduurd; hij kan met Paulus zeggen: „Ik ben met Christus aan het kruis gehecht" (Gal. II, 19); en mogt, op een krusifiks ziende, spreken: „Dit is mijne beeldtenis!" Die godgewijde Opperherders, van wie er velen gebukt gaan onder den last der jaren, zijn daar meerendeels met niet geringe opoffering zamengekomen; zij zoeken niet zich zelven of het hunne, maar de zielen, en zijn met den apostel bereid, zich zelven ten offer te geven voor haar behoud (II Cor. XII, 15); zij zijn daar bijeen voor de verhevenste belangen van de geestelijke en tevens van de tijdelijke maatschappij, gelijk onze H. Vader het zoo menigmaal heeft verklaard. En bij dit alles, wat is hun laatste doel? Niet hunne, maar Gods glorie alleen! Wat feitelijk oordeel tegen de zelfzucht en zelfvergoding eener ongeloovige wereld, wier

eigenlijke leer en toeleg het verzadigen harer lusten is.

En waar zoeken die eerbiedwaardige Opperpriesters hunne kracht ter bereiking van zulk een verheven doel?

Luide betuigen zij, reeds door hunne zamenkomst alleen, tegenover de zoo hoog opgevijzelde zelfgenoegzaamheid van de mannen des ongeloofs, de ongenoegzaamheid van menschenkrachten, om de maatschappij te behouden en gelukkig te maken. Is dit oordeel plegtiger en nadrukkelijker uit te spreken dan door het feit van een algemeen Concilie, een redmiddel, dat de Kerk zoo zelden en slechts in buitengewone omstandigheden te baat neemt? En men gelieve, wie men zij, als eenvoudig opmerker eens na te gaan, wat er al gedaan wordt, om het welslagen dier raadsvergadering te verzekeren. De Paus schrijft ten dien einde een *Gebeds-jubilé* voor de geheele Katholieke wereld uit. Meer dan twee honderd millioen geloovigen worden opgeroepen, om zich eenparig voor God te verootmoedigen en Hem hunne vereenigde smeekingen aan te bieden. Reeds maanden en maanden geschiedt dit en zal het nog geschieden over de gansche aarde, onder vele en velerlei boeteoefeningen, aalmoezen, kerkbezoek, Misofferanden en het ontvangen der heilige genademiddelen. En zie, daar lezen wij, hoe allertreffendst! dat te Rome gedurende het Kersfeest al de kinderen in eene der kerken negen dagen lang rondom de kribbe van het Goddelijk Kind zullen te zamen komen, om zijnen zegen over de Vaders van het H. Concilie af te smeeken. Dit voorbeeld zal ongetwijfeld elders gevolgd worden: wat zullen die onschuldige kleinen bij hunnen Vriend, die hen tot zich liet komen en hen zegende, door hun magtig gebed niet verkrijgen! En geheel die strijdende Kerk op aarde roept daarbij de verheerlijkte Kerk in de hemelen te hulp, om

met haar bij God te bidden; en bijzonder wendt zij zich met Pius tot de Moeder Gods en Koningin der hemelen. Onder hare vermogende bescherming is die vergadering gesteld en geopend op den feestdag van hare Onbevlekte Ontvangenis; een geheim en voorregt, dat ons bij uitnemendheid Gods genademagt verkondigt. Maria vereenigt zich met al hare smeekende kinderen bij haren Zoon, en spreekt voor zijne dierbare Bruid, de Kerk, die Hij zich door zijn bloed heeft verworven; zelve heeft zij onder het kruis gestaan, waaraan Hij voor de wereld stierf! En de Zoon toont zijn offer, toont zijne wondteekenen aan den Vader, die de wereld zóó heeft liefgehad, dat Hij voor haar zijnen Ééngeboren Zoon heeft gegeven· (Jo. III, 16.) En die welbeminde Zoon, het geslagtofferde Lam Gods *bidt* voor zijne Kerk, *bidt* voor de wereld! Is er ontzaggelijker, feitelijker oordeel uit te spreken tegen 's menschen zelfgenoegzaamheid dan zulk een *smeekgebed* om hulp? Is dit niet zoo luid en plegtig mogelijk het woord des goddelijken Meesters herhalen: „Zonder Mij kunt gij niets doen"? (Jo. XV, 5) - of van Paulus: „Onze genoegzaamheid is uit God"? (II Cor. III, 5.) En men gedenke het wel: de Concilie-Vaders beraadslagen daar met Christus, naar zijne eigene belofte, altijd in hun midden: „Waar er twee of drie vergaderd zijn in mij„nen naam, daar ben Ik in hun midden" (Mt. XVIII, 20); met Christus nog bijzonder in hun midden op het altaar, waar Hij met hen verblijft; in dien tempel, waar zooveel bloedgetuigen nog spreken; bij de graven der Apostelen, bij de Belijdenis van den Vorst der Apostelen, den eersten en met Christus medegekruisten Paus.

Wat dan ook is er, naar de goddelijke belofte van zulk een smeekgebed voor zulk eene vergadering te hopen, inzonderheid voor haar Hoofd en aller Opperherder, die

het Vatikaansche Concilie heeft uitgeschreven, en bovenal het doelwit was van Satans verwoede en herhaalde aanvallen. Had niet reeds de Heer tot Petrus gesproken: „Simon! Simon! zie, de satan heeft ulieden zeer begeerd om u te ziften als de tarwe; maar Ik heb voor u gebeden, opdat uw geloof niet bezwijke: en gij, eens bekeerd, versterk uwe broeders." (Lc. XXII, 31 v.) Wat vroeg de bekoorder van den Heer? wat van Christus' Stedehouder?

II.

Christus is de tweede, nieuwe Adam (I Cor. XV, 45), het onzigtbare Hoofd der Kerk; de Paus is zijn Stedehouder: bij de beschouwing van beider bekoringen, zal soms ook Satans eerste bekoring in het Paradijs voor den geest komen: zijne pogingen tot verleiding gelijken op elkaâr.

Door hoovaardij des geestes bij het verlokkelijke van eene zinnelijke vrucht wordt Eva verleid; en ook Adam at van de vrucht en viel. Christus vastte veertig dagen en had eindelijk honger. Satan vraagt, dat Hij van die steenen dáár brood make, en alzoo zijne naauwe betrekking tot God ter voldoening van zijn menschelijk verlangen naar spijs doe uitschijnen; hij vraagt, dat Christus zijne magt als God, zoo hij die heeft, dienstbaar make ter oogenblikkelijke bevrediging van den natuurlijken, lageren mensch. Doch Christus beschaamt hem met de teregtwijzing uit de H. Schrift: „Niet bij brood alleen leeft de mensch, maar bij alle woord, dat uit Gods mond voortkomt" (Mt. IV, 4); dat is: niet door de gewone spijze alleen, maar ook op hoogere wijze heeft de mensch te leven, en zoo geeft het God door alle woord uit zijnen

mond. Op Hem blijft Christus, als mensch, ook bij zijn broodsgebrek vertrouwen en wil naar Satans arglistig verzoek niet onnoodig zijne magt toonen.

Hoe menigwerf is Pius, zooals hij alleen stond en in de hoogste behoefte, door den bekoorder aangezocht, dat hij bij onzen tijd aan de eischen van den natuurlijken mensch zou toegeven; diens geprikkelden honger naar vrije verzadiging van al zijne lusten zoude bevredigen; vrijheid van denken, vrijheid van genot en vrijheid tot alle zelfverrijking moest er wezen; met zoodanige inwilliging zou hij in zijne hooge betrekking tot God, als zijn Stedehouder, te schitterender uitkomen en de wereld tot zich trekken: „De Roomsche Opperpriester", zeiden zij, „kan en moet zich met den vooruitgang, het libe-„ralisme en de nieuwe beschaving verzoenen en verstaan." (St. LXXX.) Iedereen weet en ziet het elken dag, wat het afvallig ongeloof met zulk een eisch bedoelde: het is wat de H. Augustinus noemde: „*de vrijheid des verderfs*" [1]). Doch de groote Pius wankelde niet in zijn vertrouwen op God, en wilde de aangeboden eer der wereld niet. Wat hem ook ontroofd werd, wat en wie hem ontviel: hij bleef onbezweken 's menschen hoogere belangen verkondigen; hoe hij niet leeft bij brood alleen, maar bij alle woord, dat uit Gods mond voortkomt. Hebben de ongeloovige heidenen, herinnerde hij ons gedurig, overmatige zorg voor spijs en drank en kleeding: gij, daar toch uw Vader weet, dat gij dit alles behoeft, zoekt gij eerst het Rijk Gods en zijne geregtigheid en dit alles zal u toegegeven worden. (Mt. VI, 31 vv.) En Pius moge daar nu staan op dat kleine, hem gelaten strookje gronds: krachtiger dan ooit zal hij, met de hem

---

[1]) Aangehaald in de Encykliek: *Quanta cura.*

omgevende Kerk, getuigen tegen den zinnelijken mensch met zijne onverzadelijke lusten en begeerlijkheden, tegen de afvalligen van God, en de in het booze gestelde wereld, met hare begeerlijkheid des vleesches, begeerlijkheid der oogen en hoovaardij des levens. (I Jo. II, 16.) Welk een feitelijk oordeel over haar, over haren vorst en al wie zijne verzinnelijkte, ja verdierlijkte slaven zijn!

Hield de bekoorder bij Jesus aan: het geschiedde ook met zijnen Stedehouder. Satan plaatst den Heer in de heilige Stad op de tinne des tempels, en verlangt, dat Hij zich van boven neder zal werpen: de engelen toch zouden Hem, naar er geschreven stond, op de handen dragen. Zoo wil Satan den Heer tot eene daad van ijdele glorie en vermetel zelfvertrouwen overhalen. Immers de zin dezer verzoeking is: Gij die u zoo op Gods voorzienigheid verlaat, dat gij bij al uw honger ook zonder brood denkt te leven: toon nu hierin uw vertrouwen en wie gij zijt, dat gij u van boven nederwerpt; gij die u op Gods woord beroept, gij vindt u dáár ook de hulp der engelen verzekerd. En voor al het volk zal het blijken, dat gij Gods Zoon zijt. Jesus verslaat den bekoorder weder met een woord uit de H. Schrift: Daar staat ook geschreven: „Gij zult den Heer uwen God niet beproeven." (Mt. IV, 7.)

Een dergelijk aanzoek, maar in zedelijken zin, is ook aan Pius gedaan. Uit al hun magt hebben hem Satans medestanders aanvankelijk verheven en met verraderlijke bedoelingen op de tinne des tempels geplaatst. Maar welhaast spraken zij: de Roomsche Opperpriester moest zich in de heilige Stad, waar hij als Paus-Koning zetelde, van die hoogte nederwerpen, zijne Staten met zijn koningschap vrijwillig afstaan. Dan toch, zoo huichelden die

snoodaards, zou God, naar zijn woord, met hem wezen; dan eerst kon hij geheel voor God en onder zijne hoede in vrede leven; zijne geestelijke waardigheid zou te meer schitteren en hem aller hulde verzekeren. Want Christus' rijk, dus spraken ook zij, maar in vervalschten zin, met een Schriftwoord, was niet van deze wereld; en met het Opperpriesterschap was geen tijdelijke magt bestaanbaar: „De afschaffing", zeiden zij, „van het burgerlijk bewind, „hetwelk de Apostolische Stoel bezit, zou hoogst voor- „deelig zijn voor de vrijheid en het geluk der Kerk" (St. LXXVI); „De gewijde dienaars der Kerk en de „Roomsche Opperpriester moeten volstrekt van alle zorg „en heerschappij over tijdelijke zaken uitgesloten worden." (St. XXVII.)

Maar ook Pius wilde, naar Christus' antwoord, God niet beproeven; zich niet in vermetel vertrouwen van zijnen meer dan duizendjarigen vorstenzetel werpen, niet verbreken noch scheiden wat Gods voorzienigheid in den loop der eeuwen had beschikt en vereenigd. Hij zou God niet beproeven: want hij kon, hij *mogt* het eigendom der gansche Kerk, de H. Stad met het Erfgoed van den H. Petrus niet afstaan. Thans vooral, leerde hij, was voor Christus' Stedehouder een eigen onafhankelijk gebied noodig, om Christus' Kerk over de geheele aarde in vrijheid te besturen. En bij het woord van zijn regt, voegde hij de hoogste daad van zijn regt: *Gestreden* heeft hij voor het onvervreemdbaar eigendom en erfgoed der Kerk, en, onder Gods zigtbare hulp, met eene kleine schaar van kruishelden de heiligschendende aanranders geheel verslagen.

En nu riep de Paus-Koning op het eigen, zij het dan ook kleine, maar vrije grondgebied der Kerk, in de H. Stad, in den doorluchtigsten tempel der wereld, de

Bisschoppen uit alle landen en rijken der vijf werelddeelen rondom zijnen zetel te zamen. En dit feit zelf mag wel een oordeel heeten tegen zijne belagers, en eene luidsprekende bevestiging der leer: dat zeker in de tegenwoordige tijdsomstandigheden de Paus ook Koning moet wezen, om uit zijne H. Vorstenstad het volk van God naar zijne behoeften in vrijheid te kunnen besturen.

Nog eens viel de vorst dezer wereld den Heer aan, en ook eene derde verzoeking van dien aard werd zijnen Plaatsbekleeder voorgehouden. Satan toont Jesus op een zeer hoogen berg al de rijken der wereld en hunne glorie: dit alles is het mijne, zegt hij, en ik geef het aan wie ik wil (Lc. IV, 5), en dit alles zal ik u geven, indien gij nedervallende mij aanbidt. (Mt. IV, 9.) En Jesus over dit voorstel, zoo smadelijk voor God zijnen Vader, verontwaardigd, bant hem van zich: „Weg Satan! want er staat geschreven: Den Heer uwen God zult gij aanbidden en Hem alleen dienen." En de bekoorder week, en engelen kwamen en dienden Hem.

Een dergelijk aanbod is ook aan Christus' Stedehouder gedaan. Immers, naar ingeving van den verraderlijken vorst dezer wereld, durfde men van den Koninklijken Opperpriester vragen, dat hij zijne vorstenmagt met den Kerkelijken Staat geheel zoude afstaan, en daarvoor dan uit de handen van vorsten der aarde, en naar hunne beschikking, eene jaarlijksche schatting of liever bezoldiging zoude ontvangen! Hiermede was de onvermijdelijke voorwaarde verbonden, dat de Paus, gelijk ook Satan onbeschaamd van Christus vroeg, hun onderdaan zou wezen, van hen zou afhangen, en hen natuurlijkerwijze in zijn Opperherderschap zou hebben te ontzien!

Met heilige verontwaardiging wijst Pius zulk een smade

lijk voorstel af. God hebben ook zij, en zij wel op de allereerste plaats, te huldigen, ook in zijnen hoogsten vertegenwoordiger, door Hem gesteld, niet minder dan zij! God hebben zij en hebben allen te dienen, en niet zijnen tegenstander, die zich wederregtelijk tot vorst dezer wereld heeft opgeworpen. En ook op Pius' fiere afwijzing is Satan, althans „voor een tijd" (Lc. IV, 13), geweken; en zie nu, hoe allerlei engelen der liefde hem dienen als Christus' Plaatsbekleeder, en van het noodige helpen voorzien; maar een steun, die hem afhankelijk, die hem onderdaan zou maken, wees Pius verre van zich af. In zijn onwankelbaar vertrouwen op de goddelijke voorzienigheid, die hem nooit verliet, riep de Paus-Koning, al moet hij van liefdeoffers leven, langen tijd vooruit eene Algemeene Kerkvergadering bijeen, met al de moeijelijkheden en bezwaren, ook van stoffelijken aard, daarmede onvermijdelijk verbonden. En die Kerkvergadering is, wat er ook in het duister gewoeld of openlijk gedreigd werd, op dien lang vooruit bepaalden dag met nog ongeziene plegtigheid geopend, en wordt nu, onder alle opzigten vrij, vrij van allen aardschen invloed gehouden. Nogmaals dan vragen wij: is dit geen feitelijk oordeel tegen de ongeloovige wereld en hare magtvoerders, tegen Satan en zijne medestanders. Ja! nu is het oordeel der wereld, en de vorst dezer wereld wordt buitengeworpen. Ja! reeds nu staat Pius, de Paus-Koning aan het hoofd der wereld: hij is „de Koning dezer eeuw", gelijk een jeugdig dichter hem te regt bezong [1]); op hem is aller oog, van vriend en vijand, gevestigd; van de Kerkver-

---

[1]) „De eeuw en haar Koning. Een gedicht door H. J. A. M. Schaepman, K. Pr. — Amsterdam, C. L. van Langenhuysen. 1867." Verg. ook zijn uitnemend schoon gedicht: „De „Paus." 1866.

gadering door hem belegd, van hare besluiten en bepalingen, door hem te bekrachtigen, hangt voor een groot gedeelte de toekomst af, zoowel der tijdelijke als der geestelijke maatschappij. Pius staat, gelijk alle groote Pausen, aan een keerpunt in de wereldgeschiedenis en beheerscht haar, en logenstraft door dit ontzaggelijke feit op het nadrukkelijkst, wat het ongeloof zich verstoutte te beweren: „De Kerk is geene ware en volmaakte, ge„heel vrije maatschappij, en zij bezit geene eigene en „blijvende, haar door haren goddelijken Stichter verleende „regten; maar het komt der burgerlijke magt toe te be„palen, wat de regten zijn der Kerk, en wat de grenzen, „binnen welke zij die regten kan uitoefenen." (St. XIX.) O hoe wordt die plegtige belofte, uit een goddelijken mond voortgekomen, nu weder aan Pius bekrachtigd: „En Ik zeg u: Gij zijt Petrus (Steenrots), en op deze Steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen, en de poorten der hel zullen tegen haar niet vermogen." (Mt. XVI, 18.)

Bij dit feitelijk oordeel, dat er over de ongeloovige wereld en haar vorst uitgaat, zal het ongetwijfeld aan geen strijd ontbreken, en het zal uit zijnen aard eene heilrijke scheiding te weeg brengen: het zal dan zijn: „Wie niet met Mij is, is tegen Mij, en wie niet met „Mij vergadert, verstrooit!" (Mt. XII, 30.) We zullen uit den mond der leerende Kerk weder de woorden des apostels vernemen: „Wilt geen juk trekken met de ongeloovigen! Want wat deelgenootschap heeft de gerechtigheid met de ongeregtigheid? of wat gemeenschap heeft het licht met de duisternis? Wat zamenstemming heeft Christus met Belial? Of wat aandeel een geloovige met een ongeloovige? En wat overeenkomst heeft Gods tempel met de afgoden? Gij toch, gij zijt de tempel

van den levenden God, gelijk God zegt: Ik zal onder hen wonen en onder hen wandelen, en Ik zal hun God zijn, en zij zullen mijn volk wezen. Daarom gaat uit hun midden weg en scheidt u af, zegt de Heer, en Ik zal u aannemen; en Ik zal u tot vader zijn, en gij zult Mij tot zonen en dochteren wezen, zegt de Heer, de Almagtige." (II Cor. VI, 14 vv.) Maar behartigen we tevens, in zulk een beslissend tijdsgewricht, wat de apostel laat volgen en de Kerk ons met het Concilie-jubilé gedurig toeroept: „Daar wij dan deze beloften hebben, reinigen wij ons van alle besmetting des vleesches en des geestes, onze heiligmaking voltooijende in de vreeze Gods" (aldaar VII, 1); blijven wij allen te zamen den Hemel een heilig smeekgeweld aandoen: des te overvloediger zegeningen komen er over het H. Concilie neder; te schitterender zegekroon zal het hoofd van den onsterfelijken Pius IX omstralen; want te meer dan wordt het oordeel der wereld volkomen en haar vorst buitengeworpen. O Maria! zonder vlek Ontvangen: bid voor ons, die onze toevlugt tot u nemen.

P.

DE UITNOODIGINGSBRIEF

VAN

PAUS PIUS IX,

BEANTWOORD DOOR

F. W. Smits, Predikant te Hellevoetsluis.

(*Vervolg en slot van dl LVI, blz.* 360.)

Wij hadden gedacht, ons spoedig van de twee andere punten af te maken; maar nu de Apostolische Internuntius Angelus Bianchi, namens den Paus, aan den Predikant F. W. Smits, in antwoord op zijne *Epistola*, een brief geschreven heeft en hem bovendien, ook namens den Paus, een *Catechismus Romanus* ten geschenke heeft gezonden, — nu zal de onbeduidende *Epistola* misschien nog door velen gelezen worden, en wij, eenmaal begonnen zijnde, wij bevinden ons wel in de droevige noodzakelijkheid om voort te gaan met eene meer wijdloopige teregtwijzing van de valsche voorstellingen, die Dominé telkens geeft van de katholieke leer.

B. LEER DER KERK OMTRENT DEN PAUS.

De Paus, zeggen wij Katholieken, is de Opvolger van Petrus.

Hoe is dit te verstaan?

Petrus heeft, na eerst in Judea gepredikt en den zetel van Antiochië gesticht te hebben, zijn zetel voor goed gevestigd te Rome; als Bisschop van die stad is hij den marteldood gestorven, en de Bisschop van Rome, de Paus, is derhalve zijn Opvolger.

Is dan de Paus slechts gewoon Bisschop?

Neen, hij is veel meer; want hij volgt Petrus op niet alleen in het Episcopaat van Rome, maar ook in al zijne regten en waardigheden.

Petrus nu was de eerste der apostelen (Matth. X, 2: *De namen nu der twaalf apostelen zijn deze: de eerste, Simon, genaamd Petrus*); hij was de grondslag der Kerk en de sleuteldrager van het rijk der hemelen (Matth. XVI, 18 en 19: *Gij zijt Petrus* [steenrots], *en op deze steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen... En aan u zal Ik de sleutels geven van het rijk der hemelen*); hij was de opperste leeraar des geloofs (Luc. XXII, 32: *Ik heb voor u gebeden, opdat uw geloof niet bezwijke. Gij dan, eens bekeerd zijnde, versterk uwe broeders*); hij was de opperherder van Christus' kudde (Joan. XXI, 15, 16 en 17: *Weid mijne lammeren, weid mijne schapen*); in één woord, Petrus was de Plaatsvervanger, de Stedehouder van Christus op aarde.

Al deze waardigheden heeft Petrus met zich in Rome gebragt, als Bisschop van Rome heeft hij ze uitgeoefend, en, als Bisschop van die stad stervende, heeft hij ze aan het Episcopaat van die stad onafscheidelijk vastgehecht.

Wie derhalve Petrus opvolgt in het Episcopaat van Rome, is tevens zijn Opvolger in het opperbestuur over de gansche Kerk.

De Katechismus geeft dan ook op de vraag: „Wie „is de Roomsche Paus?", ten antwoord: „Hij is de „Stedehouder van Christus zelven op aarde en de wettige

„Opvolger van den Heiligen Petrus, op wien Christus „zijne Kerk heeft gebouwd."

Hier heeft Dominé drie bezwaren.

1. Vooreerst heeft hij er op tegen, dat de Paus zich laat noemen *Heilige Vader*.

Wij nu geven Hem den teederen naam van *Vader* of wat hetzelfde zegt, van *Paus*, omdat wij bijzonder aan Hem, als den oppersten leermeester der waarheid, het leven des geloofs verschuldigd zijn.

Wel heeft de Zaligmaker gezegd (Matth. XXIII, 9 en 10): *Wilt niemand op aarde uwen vader noemen; want één is uw Vader*, Hij, *die in den hemel is. Laat u ook niet meesters noemen; want één is uw Meester, Christus*; maar de zin dezer woorden is, dat wij iemand op aarde niet zóó *vader* mogen noemen, alsof hij de eerste bron des levens was, niet zóó *meester*, alsof hij de eenige bron was van alle kennis. Dit is zóó natuurlijk, dat Dominé zelf wel *vader* zal gezegd hebben tegen dengene, aan wien hij naast God het leven verschuldigd is, en *meester* tegen dengene, die hem in zijne jeugd onderwezen heeft. Als hij meent hiermeê kwaad gedaan te hebben, mag hij zich ook niet *Dominé* laten noemen; want Dominé beteekent *Heer*, en één is ons aller Heer, namelijk God.

Maar is de Paus *heilig*, mag Hij zich *Heilige* Vader laten noemen?

Dominé bewijst den Paus uit de H. Schrift, dat alle menschen zondaars zijn, en dus ook Hij, de Paus zelf, een zondaar is.

Maar, Dominé! al die moeite was overbodig. Om slechts iets te noemen: uit dagbladen en tijdschriften is het bekend, dat de Paus op geregelde tijden biecht; en biechten veronderstelt toch, dat men, hetzij vroeger hetzij later, grootere of kleinere zonden bedreven heeft.

Waarom noemen wij Hem dan toch *Heilige* Vader?

Omdat Hij de Stedehouder is van den *Heilige* bij uitnemendheid, namelijk van Christus.

Dominé ziet er een gruwel en de grootste heiligschennis in, dat wij voor den Paus op onze knie buigen.

Hij wete dan, dat wij voor den Paus knielen, omdat wij Hem wederom erkennen als den Stedehouder van Christus, voor wien alle knieën moeten gebogen worden, dergenen die in den hemel, op de aarde en onder de aarde zijn; in den Paus eeren wij Christus zelven.

2. Ten tweede heeft Dominé er op tegen, dat wij aan Petrus en zijn Opvolger, den Paus, den voorrang van gezag toekennen. Dit zou tegen de H. Schrift zijn:

„Wat verder (blz. 22) die sleutelen van het rijk der „hemelen betreft, zonder twijfel lezen we bij den Evan„gelist Mattheus (hoofdst. XVI, 19), dat Christus die „aan Petrus gegeven heeft en hem daarmeê de magt van „binden en ontbinden heeft geschonken. Maar, o heilige „onnoozelheid! het komt mij echter opmerkenswaardig „voor, dat dezelfde Christus (hoofdst. XVIII van het„zelfde Evangelie, vs 18) diezelfde magt van binden en „ontbinden gegeven heeft aan al de Apostelen. Hieruit „volgt eene conclusie, voor u [Pius IX!] misschien niet „aangenaam maar toch waar, dat Petrus slechts *de „Eerste onder gelijken* geweest is en niets anders; want „hetzelfde, wat op de eerste plaats wordt gezegd tot „hem alleen, dit wordt op de volgende ook tot de elf „anderen door Jesus gezegd."

Men ziet, Dominé denkt, dat hij de eenigste is, die de H. Schrift leest en begrijpt. Die onnoozele Paus en al die onnoozele Katholieken hebben het, zoolang de H. Schrift bestaat, in de lezing van Mattheus niet verder gebragt dan tot hoofdstuk XVI, 19, of althans zij heb-

ben nooit ingezien, dat dezelfde magt, die daar aan Petrus gegeven was, bij Matth. XVIII, 18 gegeven wordt aan al de apostelen! Wat zal de Paus vreemd opgekeken hebben, toen Hij den brief van den Herder in de zeestad Hellevoetsluis ontving en daarin, misschien voor het eerst van zijn leven, Matth. XVIII, 18 onder zijne oogen kreeg, of zeker voor het eerst goed zag uitgelegd! Het Concilie was reeds uitgeschreven, anders zou de Paus zich zeker nog wel eens bedacht hebben! Als nu ten minste de Bisschoppen maar niets bemerken van Matth. XVIII, 18; anders gaan zij met hun zevenhonderd naar den Paus en zeggen Hem: Wie heeft u de magt gegeven om ons op te roepen? Zie eens hier, wij hebben dezelfde magt als gij!

Wat is er nu eigenlijk van de zaak?

Wij zullen de beide teksten voor het oog onzer lezers brengen.

Matth. XVI, 18 en 19: *Gij zijt Petrus* [steenrots], *en op deze steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen, en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen. En aan u zal Ik de sleutels geven van het rijk der hemelen. En al wat gij zult gebonden hebben op de aarde, zal ook in den hemel gebonden zijn; en al wat gij zult ontbonden hebben op de aarde, zal ook in den hemel ontbonden zijn.*

Matth. XVIII, 18: *Voorwaar, Ik zeg u: al wat gij zult gebonden hebben op de aarde, zal ook in den hemel gebonden zijn; en al wat gij zult ontbonden hebben op de aarde, zal ook in den hemel ontbonden zijn.*

In den eersten tekst spreekt de Zaligmaker tot Petrus alleen, in den tweeden tot al de apostelen.

Nu vragen we aan iederen onbevooroordeelde: Is hier geen voorrang van gezag aan Petrus toegekend?

Op hem (want Christus moet zijn belofte vervuld heb-

ben), op hem als grondslag is de Kerk gebouwd, hij draagt en steunt de *geheele* Kerk, zoowel de apostelen en hunne opvolgers als de eenvoudige geloovigen.

Hij is de sleuteldrager van het rijk der hemelen. De sleutels nu zullen wel het zinnebeeld wezen van het hoogste gezag in een huis, in eene stad, in een koningrijk; het rijk der hemelen zal hier wel de Kerk van Christus op aarde zijn: en Petrus derhalve is de hoogste gezagvoerder in de Kerk.

Tot wien der andere apostelen heeft Christus gezegd: „Op u zal Ik mijne Kerk bouwen, aan u zal Ik de „sleutels geven van het rijk der hemelen"?

Dit staat derhalve vast, dat Petrus, en Petrus alleen, bekleed is met de hoogste magt in de Kerk.

Maar de magt van binden en ontbinden, is ten minste deze niet in dezelfde uitgebreidheid aan elk der andere apostelen geschonken als aan Petrus?

Ja, maar met een dubbel voorbehoud: ten eerste, dat die magt door de andere apostelen slechts in de door hen gestichte Kerken kon worden uitgeoefend, en door Petrus in alle Kerken, ook in degene, die niet door hem zelven waren gesticht; ten tweede, dat die magt in de andere apostelen moet beschouwd worden als ondergeschikt aan het oppergezag van Petrus, terwijl zij in Petrus volstrekt onafhankelijk was. De voorrang, dien we ook hier aan Petrus toekennen, volgt met noodzakelijkheid uit de sleutelmagt, die hem reeds vroeger, voordat de magt van binden en ontbinden ook aan de andere apostelen gegeven werd, door den Zaligmaker was toegezegd.

Zoo is Matth. XVIII, 18 begrepen door de geheele christelijke oudheid: niet slechts Bisschoppen (zooals de H. Wilfridus, Bisschop van York, die onregtvaardig van zijn zetel verdreven was en op zijne reis naar Rome hier

te lande het geloof heeft gepredikt omstreeks het jaar 678), maar ook Patriarchen hebben zich beroepen op de hoogste regtbank van Petrus en zijn Opvolger den Paus. Harduinus telt acht Patriarchen van Constantinopel op, die door den Paus zijn afgezet.

Nog twee opmerkingen.

Dominé schijnt te denken, dat de woorden, waarbij de magt van binden en ontbinden gegeven wordt aan al de apostelen, ons Katholieken onbekend zijn. — Die woorden worden, jaar in jaar uit, gelezen als Evangelie in de H. Mis van Dingsdag in de derde week van de vaste; in vele kerken worden ze, vertaald in het Hollandsch, aan het volk voorgelezen; bovendien staan ze in alle Evangelie-boeken, en deze worden te huis door de geloovigen gelezen en door de kinderen van buiten geleerd.

Verder schijnt Dominé te denken, dat hij de eerste is, die Matth. XVIII, 18 aanvoert tegen het oppergezag van den Paus; hij is zóó blij met het vinden van zijne tegenwerping, dat Columbus niet blijder kan geweest zijn, toen hij Amerika ontdekte. — Zijne onoplosbare moeijelijkheid kan hij opgelost vinden in elke *theologia dogmatica*, in elke verhandeling *De primatu S. Petri et S. Pontificis*, in *Het Nieuwe Testament* van Mgr J. T. Beelen, in de *Bijbelsche Geschiedenis* van Prof. J. C. H. Muré enz. enz.

Maar nu zeggen wij op onze beurt: O verwaande onnoozelheid, te denken, dat meu een Evangelie-tekst tegen het oppergezag van Petrus en den Paus gevonden heeft, en daarbij te meenen, dat al de Katholieken, gedurende achttien eeuwen, niets zouden gemerkt hebben van dien tekst of van zijne beteekenis! O verwaande onnoozelheid, o onnoozele verwaandheid!

Eene andere moeijelijkheid tegen het oppergezag van

Petrus is van nog minder beteekenis. Op blz. 23 lezen we:

„Petrus noemt zich zelven (1 Petr. V, 1) *συμπρεσβύτερον.*"

Dit beteekent, volgens de vertaling van Mgr Beelen, „me-„depriester"; volgens den Staten-Bijbel, „Mede-ouderling".

Wat zegt dit nu tegen het oppergezag van Petrus of van den Paus? Slechts onder één opzigt was Petrus verheven boven alle menschen, en had hij geen medebroeders; niemand kon hij aanspreken als mede-grondslag der Kerk, als mede-sleuteldrager van het rijk der hemelen; maar voor het overige kon hij spreken tot mede-bisschoppen, mede-priesters, medebroeders in het geloof, medemenschen, ja zelfs, toen hij oud geworden was, tot mede-ouderlingen.

3. Dominé's derde en grootste bezwaar meenen we goed te formuleren met te zeggen: Het Pausschap is oorzaak van afgoderij en beeldendienst.

Om zijne bewering te verduidelijken, vergelijkt hij het Pausschap in de Christelijke Kerk bij het koningschap in het Oude Verbond. Op blz. 24 zegt hij:

„De Kerk van Israel heeft, door het kiezen van een „aardschen koning, God den onzigtbaren koning vergeten „en Hem verlaten.... op dezelfde wijze heeft de Christelijke „Kerk, door het kiezen van een Paus en van een aard-„schen koning, Christus den onzigtbaren en hemelschen „Opperpriester vergeten en Hem verlaten."

Maar, Dominé, niet de Christelijke Kerk heeft den Paus gekozen; deze is door Christus zelven aangesteld; *Weid mijne lammeren, weid mijne schapen*, heeft Hij tot Petrus gezegd en zoo Petrus tot den eersten Paus gemaakt. Is derhalve het Pausschap, gelijk gij beweert, oorzaak van afgoderij, dan is die oorzaak (welk eene Godslastering!) gesteld door Christus zelven.

Dan is bovendien die oorzaak van afgoderij reeds vroeg

in de Kerk geweest. Petrus zelf heeft zich, om maar een enkel voorbeeld te noemen, als Paus gedragen op het Concilie te Jerusalem, dat gehouden is omstreeks het jaar 50. Nog vroeger had Paulus zich naar Jerusalem begeven (Gal. I, 18), *om Petrus te zien*, en dit, zegt de H. Ambrosius, was billijk, „omdat Petrus de eerste „der apostelen was, aan wien de zorg voor de Kerken „door den Verlosser was opgedragen"; van ditzelfde bezoek zegt de H. Joannes Chrysostomus: „Petrus was de „mond en de vorst der apostelen; om die reden, om „hem met uitzondering van de anderen te bezoeken, is „ook Paulus naar Jerusalem gereisd." De H. Clemens van Rome, een der eerste opvolgers van Petrus (volgens den H. Ireneus is de opvolging der Roomsche Bisschoppen aldus: Petrus, Linus, Anacletus, Clemens), komt tusschen beiden in den opstand, die te Corinthe was uitgebroken tusschen de geloovigen en de priesters; hij tracht het verschil bij te leggen en *beveelt* aan de Corinthiërs, hem spoedig terug te schrijven, dat de eendragt hersteld is.

Het Pausschap en dien ten gevolge de voorrang van Rome wordt erkend door de alleroudste HH. Vaders, door de grootste Bisschoppen van het Oosten en van het Westen. Wilt ge eenige bewijzen?

De H. Ignatius (leerling van den H. Apostel en Evangelist Joannes), die, volgens Eusebius, na Petrus en Evodius Bisschop van Antiochië is geweest en te Rome den marteldood ondergaan heeft in het jaar 107, — hij noemt de Kerk van Rome, na vele andere en bijna onvertaalbare lofprijzingen, „de voorzitster van den liefde-„bond", dat is, van de geheele Christelijke Kerk.

De H. Ireneus (leerling van Polycarpus en Papias, die zelf leerlingen waren geweest van den H. Apostel en Evangelist Joannes), Bisschop van Lyon, gestorven

in het jaar 202, zegt van de Kerk van Rome: „Met „deze Kerk moet, om hare hoogere magt, noodzakelijk „de geheele Kerk, dat is, moeten al de wijd en zijd „verspreide geloovigen overeenstemmen."

Tertullianus, priester van Carthago, gestorven omstreeks het jaar 245, geeft duidelijk te kennen, dat in zijnen tijd aan den Bisschop van Rome den naam gegeven werd van „Opperpriester en Bisschop der Bisschoppen".

De H. Athanasius, van 326 tot 373 Bisschop en Patriarch van Alexandrië, schrijft aan Paus Felix: ‚Daartoe „heeft Christus u en uwe voorgangers, de apostolische „vorsten, op den hoogsten burg geplaatst en u bevolen zorg „te dragen voor al de Kerken, opdat gij ons zoudt helpen."

De H. Cyrillus, van 350 tot 386 Bisschop en Patriarch van Jerusalem, geeft aan Petrus den titel van „opperste „aanvoerder en vorst der apostelen, sleuteldrager van het „koningrijk der hemelen".

Met deze aanhalingen zullen we wel kunnen volstaan. Het zijn getuigenissen uit de allereerste eeuwen der Kerk, getuigenissen van groote en heilige mannen; sommigen van hen waren Bisschoppen van apostolische zetels: de bisschoppelijke zetel van Jerusalem was gesticht door den Apostel Jacobus den mindere; de zetel van Antiochië door Petrus; de zetel van Alexandrië, op bevel van Petrus, door den Evangelist Marcus.

Waarlijk, als het Pausschap te beschouwen is als oorzaak van afgoderij, dan moeten we zeggen, dat Christus zijne belofte al zeer slecht vervuld heeft. Hij zou altijd met zijne Apostelen blijven: *Ziet, Ik ben met u tot het einde der eeuwen*; en reeds in de eerste eeuwen der Kerk en door de grootste lichten der Kerk wordt een beginsel van afgoderij, wordt het Pausschap erkend en gehuldigd!

Mogt iemand meenen, geen „houvast" genoeg te heb-

ben aan het getuigenis van enkele personen, hij hoore de stem van zeshonderd en dertig Bisschoppen, in het jaar 451 te zamen vergaderd op de vierde Algemeene Kerkvergadering te Chalcedon. Herhaaldelijk begroeten zij den toenmaligen Paus Leo I als „Bisschop van de „algemeene Kerk"; en toen de leerstellige brief van den Paus was voorgelezen, riepen zij eenparig uit: „Dit is „het geloof der Vaderen, dit is het geloof der Apostelen; „de H. Petrus heeft gesproken door den mond van Leo!"

Zou dit geene erkenning wezen van 's Pausen primaat n het leeraarsambt? Maar hoe is het dan mogelijk, dat iemand, die de Godheid van Christus en zijne getrouwheid in het vervullen zijner beloften erkent, — hoe is het mogelijk, dat zoo iemand het Pausschap durft brandmerken als beginsel van ketterij? Dan immers was Christus reeds tijdens het Concilie van Chalcedon, dat door de geheele Kerk is aangenomen, van zijne Kerk weggeweken! En hoe kan hiermeê de getrouwheid van Christus in het vervullen zijner beloften zamengaan?

Dominé zet zijne vergelijking van het Oude met het Nieuwe Verbond voort en zegt (blz. 24):

„De Kerk van Israel is door de afgoderij en de beel- „dendienst der koningen gescheiden in twee deelen: het „rijk van Ephraim en het rijk van Juda." Evenzoo (we maken eene kleine zamenvatting) is ook de Christelijke Kerk door de afgoderij en de beeldendienst der Pausen gescheiden in twee deelen: de Protestantsche Kerk en de Katholieke Kerk.

Op alles te antwoorden, is ons onmogelijk; we vragen slechts: Wie heeft zich afgescheiden, het rijk van Ephraim of het rijk van Juda, de Protestantsche of de Katholieke Kerk?

De geschiedenis geeft ons ten antwoord: Ephraim

het rijk der tien stammen, heeft zich afgescheiden van Juda; de Protestantsche Kerk heeft zich afgescheiden van de Katholieke Kerk. Het rijk van Ephraim vinden we dus terug in de Protestantsche Kerk, en het rijk van Juda in de Katholieke Kerk.

Nu volgt (blz. 25):

„Jeroboam, de koning van het rijk der tien stammen, „vreezende dat hij het rijk, dat hij door opstand verkregen „had, wederom zou verliezen, als de bewoners van zijn „rijk jaarlijks zamenstroomden naar den tempel van Jeru„salem, voerde de kalverendienst in; zij werd gevestigd „in de steden Bethel en Dan."

Menig orthodox Protestant zal denken: Waar gaat dat heen? Wij hebben ons afgescheiden van de Katholieke Kerk, gelijk Jeroboam zich had afgescheiden van Juda; wij staan gelijk met het rijk der tien stammen: Wil Dominé zeggen, dat ook wij eene soort van kalverendienst hebben?

Ieder Katholiek denkt: Ziedaar nu letterlijk de geschiedenis van het Protestantisme! Het heeft zich van de Kerk afgescheiden en eene eigene eeredienst ingevoerd; de Godheid van Christus wordt door de meeste Protestanten geloochend, en zelfs de aanbidding van het gouden kalf ontbreekt niet: zien we niet, dat vele Predikanten, om wille van het goud, „de bediening des woords" laten varen en eene plaats zoeken aan de hoogere burgerscholen of aan de redactie van eene courant?

Dominé echter maakt eene andere, eene door niemand verwachte toepassing; op het meêgedeelde volgt onmiddellijk:

„Ook de Paus-koningen hebben, om hun rijk uit te „breiden, opdat al de Heidenen tot het Christendom „zouden komen, eene godsdienst, die hun meer behaagde,

„ingesteld, en het Christendom hebben zij naar het voor-
„beeld der Heidenen in vele dingen hervormd."

Waarin heeft die hervorming bestaan?

„Allereerst was er eene Godin noodig naast God, en
„zoo is Maria gekomen in de plaats van Juno."

„In de plaats der halve-goden en halve-godinnen der
„Heidenen, zijn de Heiligen, de heilige mannen en
„vrouwen gekomen."

Zooals zich laat begrijpen, volgt hier, zoo geregeld als het liedje en het popje van een draai-orgel, een uithaal over de „aanbidding en de aanroeping" (welk een climax!) van Maria en de Heiligen.

Op deze vervelende beschuldiging van Maria-vergoding en Heiligen-vergoding is reeds vóór meer dan twintig jaren geantwoord met eene *Verklaring tot afwering van lasteringen tegen de Kerk (De Katholiek* dl VII, 1845*)*:

„Gevloekt is hij, die gelooft, dat de Heiligen in den
„hemel zijne Verlossers zijn, die hen als zoodanigen bidt,
„of die goddelijke eer bewijst aan hen of aan een ander
„schepsel hoegenaamd. Amen."

„Gevloekt is ieder aanbidder eener godin, die gelooft,
„dat de gezegende Maagd Maria iets meer is dan een
„schepsel; die haar aanbidt, of op haar meer dan op God
„zijn vertrouwen stelt; die gelooft, dat zij boven haar Zoon
„is, of dat zij Hem in eenig ding bevelen kan geven.
„Amen."

Deze plegtige verklaring herhalen en bevestigen wij hier; maar het zou ons niet verwonderen, of Dominé komt, als hij weêr over Maria en de Katholieke Kerk schrijft, wederom met zijne beschuldiging terug: dat deuntje staat nu eenmaal op het orgel.

Na de Maria- en Heiligen-vergoding komt de beurt aan onze leer over de genade en de goede werken en over de

regtvaardigmaking. Ook door deze leer wordt, volgens Dominé, Christus weggedrongen, wordt zijn verlossingswerk, worden zijne verdiensten in de schaduw gesteld.

Onze geheele leer omtrent die punten uiteen te zetten, zou te langen tijd vorderen; wij zullen slechts een drietal valsche voorstellingen van Dominé teregt wijzen.

a. Vooreerst zouden wij leeren, dat de genade verdiend wordt (blz. 32).

Ziehier onze leer.

De *allereerste genade*, de genade, waardoor de zondaar op weg gezet wordt naar de regtvaardigmaking, kan niet verdiend worden. Dit leert het Concilie van Trente, sess. VI, cap. 5: „De heilige vergadering verklaart, dat „het begin der eigenlijke regtvaardiging moet genomen „worden uit de voorkomende genade, dat is, uit Gods „roeping, waardoor zij [de zondaren], ofschoon zij volstrekt „geene verdiensten hebben, geroepen worden."

Ook de *genade der eigenlijke regtvaardigmaking* wordt niet verdiend. Sess. VI, cap. 8: Door den Apostel Paulus wordt gezegd, „dat wij om niet geregtvaardigd worden, „omdat niets van hetgeen de regtvaardiging voorafgaat, „noch het geloof noch de werken, de eigenlijke regt- „vaardigmaking verdient. Want is het door genade, dan „niet meer om werken; anders, zooals dezelfde Apostel „zegt, is de genade geen genade meer."

De *vermeerdering der genade* wordt verdiend. Sess. VI, can. 32: „Als iemand zegt, dat de geregtvaardigde met „de goede werken, die hij verrigt door Gods genade en „de verdiensten van Christus, wiens levend lidmaat hij is, „niet waarlijk vermeerdering van genade verdient, — hij „zij in den ban."

Gij verdient, zal Dominé zeggen, dan toch vermeerdering van genade!

Wij antwoorden met den Apostel Paulus (1 Cor. XV, 10): *Niet ik, maar de genade Gods met mij.* Wij verdienen; maar in de werkkracht, waarmeê dit geschiedt, zijn twee *factoren:* ten eerste, de genade, die blijvende in ons is, en bovendien de genade, de ons tot ieder goed werk opwekt en bij de volvoering daarvan ondersteunt; ten tweede, onze vrije medewerking. Welnu, bijzonder aan de genade schrijven we de verdienstelijkheid onzer goede werken toe.

b. Ten tweede kan Dominé zich niet begrijpen, dat God behagen kan nemen in de werken der regtvaardigen (blz. 33).

Wij voor ons vinden dit zeer begrijpelijk; want die werken zijn het uitvloeisel van het natuurlijk goede in den mensch en van de genade. We zeggen: *van het natuurlijk goede in den mensch*; want zoowel het gezond verstand als het geloof verbiedt ons, met de orthodoxe Protestanten aan te nemen, dat de mensch door de zonde van Adam zóó bedorven is, dat er niets goeds in hem is overgebleven.

c. Ten derde zou Paulus leeren, dat de mensch geregtvaardigd wordt door het geloof alleen, *sola fide* (blz. 34).

Zou Dominé zoo goed willen zijn, ons eene plaats van Paulus aan te wijzen, waar dit geleerd wordt?

De waarheid is, dat men tot nu toe geen enkele plaats in de H. Schrift heeft kunnen aantoonen, waar de regtvaardigmaking wordt toegeschreven aan het geloof alleen; het woordje *alleen* is nergens te vinden.

Paulus zegt (Rom. III, 28): *Wij houden, dat de mensch geregtvaardigd wordt door het geloof zonder de werken der wet.* Hier heeft Luther, in zijne duitsche vertaling, het woord *alleen* bijgevoegd; maar hij had alle handschriften,

grieksche en latijnsche, tegen zich; en toen hij over zijne willekeurige bijvoeging lastig werd gevallen, gaf hij met zijne gewone bescheidenheid ten antwoord: „Zoo wil ik, „zoo beveel ik; mijn wil geldt voor reden." Dit is waar, dit is wereldkundig.

Laat ons na deze teregtwijzigingen weêr terugkeeren tot de hoofdvraag, of namelijk Christus verdrongen wordt door Maria en de Heiligen, of de verdiensten van zijn lijden en sterven verduisterd worden door onze leer over de verdienstelijkheid der goede werken?

Het is aan allen en, zou ik bijna zeggen, ook wel aan Dominé bekend, dat de Katholieke Kerk nog altijd vasthoudt aan de Godheid van Christus en aan de verlossing der wereld door zijn lijden en sterven.

Mogt Dominé zeggen (wat hij ook, ofschoon ingewikkeld, te verstaan geeft op blz. 30: „*λατρείαν* et *δουλείαν* ab ecclesia „tua theoretice quam accuratissime distinctas, sed practice „mirabiliter confusas"), dat de *praktische* verloochening van Christus, welke, volgens hem, in genoemde leerpunten ligt opgesloten, wel langzamerhand tot de *theoretische* verloochening leiden moet, — dan antwoorden wij:

Het is een feit, dat de Katholieke Kerk, terwijl zij sinds eeuwen en eeuwen geloofd heeft aan de noodzakelijkheid en de verdienstelijkheid der goede werken, aan de magt en de voorspraak der Heiligen en bijzonder van Maria, — dat zij tevens altijd geloofd heeft en nog gelooft aan de Godheid van Christus en zijn alles-verzoenenden offerdood.

Het is een tweede feit, dat de Protestantsche Kerk, die slechts drie eeuwen lang geloofd heeft aan de regtvaardigmaking door het geloof alleen, en die de vereering en aanroeping van de Heiligen en van Maria verworpen heeft, — dat zij, als Kerk genomen, de Godheid van Christus en zijn zoendood zoo formeel mogelijk verloochent.

Van welke leer zou men nu moeten zeggen, dat zij eene *praktische* verloochening van Christus is, en dat zij henenleidt tot de *theoretische* en formele verloochening? Van de katholieke of van de protestantsche?

Hiermeê houden we het tweede deel der *Epistola*, waarin het Pausschap en de leer van den Paus werd voorgesteld als oorzaak van Christus-verloochening en afgoderij, voor genoegzaam wederlegd.

C. LEER DER KERK OMTRENT DE HH. SAKRAMENTEN.

„Gij [Pius IX!] zult ons toegeven, dat door Jesus „zelven slechts twee Sakramenten zijn ingesteld, en dat „de vijf overige kerkelijke plegtigheden, die gij ook Sa- „kramenten noemt, uit de leer der Kerk ten tijde van „de Apostelen zijn afgeleid" (blz. 42).

Neen, Dominé, dat kan de Paus niet toegeven: ook de Paus moet aannemen, wat in de H. Schrift en de Overlevering begrepen is en door de Kerk als te gelooven is voorgesteld.

De Kerk nu leert, dat er zeven HH. Sakramenten zijn, dat elk dier zeven een waar en eigenlijk Sakrament is, en dat ze alle zeven door Christus zijn ingesteld. Aldus het Concilie van Trente, sess. VII, can. 1:

„Als iemand zegt, dat niet alle Sakramenten der Nieuwe „Wet door Jesus Christus onzen Heer zijn ingesteld, of „dat er meer of minder zijn dan zeven, of ook dat het „een of ander dezer zeven niet waarlijk en eigenlijk een „Sakrament is, — hij zij in den ban."

Hooren we, wat Dominé aan te merken heeft op elk Sakrament in het bijzonder.

Doopsel. „Het Doopsel wordt niet met enkel water „toegediend, maar bij het water wordt zout, olie en „slijk gevoegd" (blz. 43).

Wie der Katholieken heeft ooit op Paasch-Zaturdag gezien, dat er *slijk* in het doopwater werd gedaan? Dominé, *wij* behoeven hier niets meer te zeggen; want de *bakers* zijn nog al eens tegenwoordig bij het doopen, en zie, zij zitten te schudden van 't lagchen!

Op blz. 74 staat eene misschien nog grootere ongerijmdheid: „Als een leek aan een kind, dat op sterven „ligt, het Doopsel toedient met zuiver water, in den naam „des Vaders en des Zoons en des H. Geestes, dan is dit „Doopsel voldoende."

Dit nemen wij gaaf aan, maar nu volgt de dwaasheid: „Waarom is het dan ook niet voldoende, als het door „een priester op die wijze is toegediend?"

Om alle misverstand bij Dominé te voorkomen, zullen we hier niet lagchen, maar wij antwoorden ernstig: Het Doopsel, ook door een priester met enkel water toegediend, is voldoende, of (zooals wij liever zeggen) is geldig.

„En dit schijnt mij eene formele quaestie, die door „het Concilie moet behandeld worden" (blz. 74).

Onnoodig, Dominé! Die quaestie is reeds lang uitgemaakt, of liever, daar is nooit quaestie over geweest.

Vormsel. Dominé schijnt niet eens te vermoeden, dat het Vormsel bij de Katholieken geheel iets anders is dan het „Belijdenis-afleggen" bij de Gereformeerden.

„Het Vormsel", zegt de Katechismus van het Bisdom van Haarlem, „is een Sakrament, dat door den Bisschop „aan de gedoopten wordt toegediend, in hetwelk door „handoplegging, zalving en heilige woorden, genade en „sterkte wordt gegeven om het Geloof standvastig te „belijden."

Volgens Calvijn is het Vormsel geen eigenlijk gezegd Sakrament, maar slechts eene kerkelijke plegtigheid, waarbij de gedoopte, als hij tot den huwbaren leeftijd en

het volle gebruik zijner verstandelijke vermogens is gekomen, belijdenis aflegt van zijn geloof.

Uit dit verschil van opvatting aangaande het wezen des Vormsels volgt een verschil aangaande den leeftijd, waarin het kan ontvangen worden.

Het Belijdenis-afleggen, dat gedaan moet worden met volle kennis, kan niet gebeuren, voordat de gedoopte tot den huwbaren leeftijd gekomen is.

Daarentegen kan het Vormsel op iederen leeftijd ontvangen worden. In de Latijnsche Kerk is het gedurende de twaalf eerste eeuwen aan de kinderen onmiddellijk na hun Doopsel toegediend, en in de Grieksche Kerk gebeurt dit nog tegenwoordig; bij de kleine kinderen, die nog niet tot de jaren van verstand gekomen zijn en derhalve het geloof nog niet kunnen belijden, is de genade daartoe, evenals die des Doopsels, in een staat van sluimering. Het wenschelijkste is, dat de kinderen gevormd worden, zoodra zij behoefte krijgen aan de eigenlijke genade van het Sakrament, dat is, zoodra zij in staat komen om het geloof te belijden, zoodra zij den leeftijd van zeven jaren bereikt hebben. Daarom zegt de *Syn. Prov. Ultraj.* p. 139:

„Niemand worde tot het Sakrament des Vormsels toe„gelaten voor de voleindiging van zijn zevende jaar, maar „langer moet het Vormsel ook niet worden uitgesteld."

Bij het gevaar, dat tegenwoordig het geloof der kinderen bedreigt, zou het ons dan ook niet verwonderen, of in het vervolg zal, zoodra de omstandigheden het veroorloven, het H. Vormsel vroeger worden toegediend, dan tot nu toe het geval was; als het bestaan van den duivel en de onsterfelijkheid der ziel op de openbare school mag geloochend worden: is het dan niet wenschelijk, dat de kinderen, die genoodzaakt zijn de openbare

school te bezoeken of met kinderen van de openbare school in aanraking komen, — is het dan niet wenschelijk, dat zij, door de sakramentele genade van het H. Vormsel, tegen zulk een gevaar gewapend worden?

Wat wil echter de Predikant?

Hij bidt en smeekt den Paus, om het H. Vormsel toch niet zoo vroeg te laten toedienen. „Ook hoop ik „eene verandering, wat betreft het Vormsel der gedoopten „[catechumenorum?], die nog geen dertien jaar oud zijn „Bij uwe wijsheid en goedheid, Pius! dit moet niet langer „geduld worden. De kerkelijke huwbaarheid is van de „burgerlijke huwbaarheid niet zoo ver verwijderd" (blz. 74).

Maar, Dominé, als de Paus om de reden, die gij daar aangeeft, aan uw verlangen voldeed, dan zou Hij het H. Vormsel gelijkstellen met uw Belijdenis-afleggen; dan zou Hij ingaan tegen het Concilie van Trente, dat (sess. VII, can. 1) juist tegen Calvijn bepaald heeft: „Als iemand „zegt, dat het Vormsel der gedoopten . . . eertijds niets „anders geweest is dan eene soort van onderrigting, „waarbij zij, die de jongelingschap nabij waren, voor het „aanschijn der Kerk, rekenschap gaven van hun geloof, — „die zij in den ban"; dan zou de Paus een ketter zijn. Welnu, ketter worden, dat is toch van den Paus wat al te veel gevergd!

Een van beiden, Dominé heeft den aangehaalden canon gekend of niet.

Heeft hij hem niet gekend, dan is hij niet op de hoogte van de geschiedenis zijner eigene leerstukken; want dat het Belijdenis-afleggen, als gelijkstaande met het Vormsel der eerste Kerk, is veroordeeld door een Algemeen Concilie, moest hij geweten hebben.

Heeft hij den canon wel gekend, dan moest hij begrepen hebben, dat de Paus, ja zelfs de Paus, al wordt Hij ook voor

onfeilbaar verklaard, niets kan veranderen aan een eenmaal uitgesproken *dogma*.

Voorts wordt het door Dominé onder de exegetische en philosophische vragen gerangschikt, of het Vormsel met waar en eigenlijk en stoffelijk chrisma (balsem-olie) moet toegediend worden of niet. — Wij Katholieken zeggen, dat zoowel de zalving met balsem-olie als de hand-oplegging tot het wezen des Vormsels behoort.

H. Mis en H. Sakrament des Altaars. De Zaligmaker wilde ons, voordat Hij wegging uit deze wereld, eene gedachtenis geven van zijn lijden en sterven.

Al aanstonds kunnen we vermoeden, dat die gedachtenis, als gegeven door onzen God en Zaligmaker, zoo volmaakt mogelijk wezen zal; dat er namelijk eene sprekende gelijkenis zal zijn tusschen hetgeen ter gedachtenis gegeven wordt, en hetgeen herdacht moet worden. De Zaligmaker nu wilde, dat zijn lijden en sterven, zijn sterven door bloedvergieting, gedurig in onze gedachten leven zou.

Wat heeft Hij hiervoor gedaan?

In het laatste avondmaal nam Hij het brood en zeide: *Neemt en eet, dit is mijn ligchaam*; vervolgens nam Hij den kelk met wijn, zeggende: *Drinkt allen hieruit; want dit is mijn bloed.*

De woorden van God werken datgene, wat ze beteekenen, onfeilbaar uit; Hij sprak eenmaal: *Er zij licht*, en het licht was er.

Toen derhalve Christus gezegd had: *Dit is mijn ligchaam*, was daar zijn ligchaam tegenwoordig.

Welk ligchaam? Zijn ligchaam, zooals het op dat oogenblik bestond; zijn ligchaam, dat vereenigd was met zijn bloed, met zijne ziel, met zijne geheele menschheid en zijne geheele Godheid.

Evenzoo was, toen de Zaligmaker gezegd had: *Dit is*

mijn bloed, daar zijn bloed tegenwoordig; en wederom zijn bloed, zooals het nu bestond, namelijk vereenigd met het ligchaam, met de ziel en de geheele menschheid en Godheid des Heeren.

Maar waar is hier de gedachtenis van Christus' lijden en sterven?

Zij is hierin gelegen, dat de scheiding van Christus' ligchaam en bloed, die op den Calvarie-berg werkelijk zou plaats hebben, hier geschiedde op eene geheimzinnige wijze; want uit kracht der woorden: *Dit is mijn ligchaam*, was er niet meer dan Christus' ligchaam tegenwoordig, en uit kracht der woorden: *Dit is mijn bloed*, niet meer dan Christus' bloed.

Ongetwijfeld waren hier nog andere krachten werkzaam: vooreerst, de kracht van des Zaligmakers *leven*, en deze maakte, dat Christus' bloed vereenigd was met zijn ligchaam, en dat zijn ligchaam vereenigd was met zijn bloed; ten andere, de kracht der *persoonlijke vereeniging* van de goddelijke en de menschelijke natuur, en deze had ten gevolge, dat de Godheid vereenigd was met het ligchaam en met het bloed des Heeren; maar, — was er geene andere kracht werkzaam geweest dan die der woorden, dan zou ook hier, evenals weldra op den Calvarie-berg, eene werkelijke scheiding tusschen ligchaam en bloed hebben plaats gehad.

Nu vragen we: kan de gedachtenis van Christus' sterven nog volmaakter, kan de afbeelding van dat sterven nog sprekender zijn?

Op den Calvarie-berg zijn 's Heeren ligchaam en bloed *werkelijk* van elkander gescheiden; hier, in het laatste avondmaal, zijn ze wel vereenigd, maar gescheiden *door de kracht der woorden*.

De apostelen zullen toen nog niet ten volle de schoon-

heid van de gedachtenis, die de Zaligmaker hun schonk, hebben ingezien; maar wat zagen, wat ontvingen zij?

Zij ontvingen, wat de Zaligmaker zeide hun te geven, zijn ligchaam en zijn bloed; maar met hun oog zagen zij niet anders dan de gedaante, met hunne tong proefden zij niet anders dan den smaak van brood en wijn. De zelfstandigheid van het brood en den wijn was veranderd in Christus' ligchaam en bloed; maar de uiterlijke gedaante van het brood en den wijn, dat is, al wat aan brood en wijn door de zinnen wordt waargenomen, was gebleven.

Ten laatste sprak de Zaligmaker nog: *Doet dit tot mijne gedachtenis.*

Met deze woorden wijdde Hij zijne apostelen tot priesters van het Nieuw Verbond, en gaf hun de magt om hetzelfde te doen, wat Hij zoo even had gedaan, om namelijk brood en wijn te veranderen in zijn ligchaam en bloed.

Dit doet hij, die tot opvolger der apostelen in het priesterschap gewijd is, dit doet de priester in de heilige offerande der Mis.

Bij de Offerande neemt hij het brood en den wijn en maakt de meening om ze in het ligchaam en bloed van Christus te veranderen.

Bij de Consecratie zegt hij in den naam van Christus, en alsof Christus door zijnen mond sprak, over het brood: *Dit is mijn ligchaam;* vervolgens zegt hij evenzoo over den wijn: *Dit is mijn bloed.*

Ook hier werken die woorden uit, wat ze beteekenen: de zelfstandigheid van het brood is veranderd in Christus' ligchaam, de zelfstandigheid van den wijn is veranderd in Christus' bloed, en slechts de gedaanten van het brood en den wijn zijn nog aanwezig; maar diezelfde

woorden werken ook niet meer uit, dan ze beteekenen, en daarom is, uit kracht der woorden, onder de gedaante van brood niet meer dan Christus' ligchaam tegenwoordig, en onder de gedaante van wijn, uit kracht der woorden, niet meer dan Christus' bloed. 't Is waar, dat ook nu Christus leeft, en dat ook nu zijne Godheid in persoonlijke vereeniging is met zijne menschelijke natuur; en daarom is Hij onder elke gedaante, onder die van brood en van wijn, geheel en onverdeeld tegenwoordig; maar — „door het zwaard der woorden", gelijk de H. Cyrillus van Jerusalem zegt, „wordt het bloed gescheiden van „het ligchaam, gladio verborum sanguis separatur a „corpore."

Zoo moeten we dan onder de opheffing der H. Hostie wel denken aan Christus' ligchaam, dat bloedeloos aan het kruis hing; bij de opheffing van den kelk aan Christus' bloed, dat, tot den laatsten druppel toe, aan het kruis vergoten is.

Ten laatste komt de H. Communie. Eerst nuttigt de priester onder beide gedaanten, daarna nuttigen de leeken, uit de hand des priesters, onder de enkele gedaante van brood; en hiermede is, wat het wezenlijke betreft, de H. Mis of de gedachtenisviering van Christus' lijden en sterven ten einde. Zoo voldoen wij aan het bevel des Heeren: *Doet dit tot mijne gedachtenis*, en aan hetgeen de Apostel (1 Cor. XI, 26) zegt: *Zoo dikwijls gij dit brood zult eten en den kelk drinken, zult gij den dood des Heeren verkondigen, totdat Hij komt.*

Zien we nu weêr de *Epistola*.

a. Op blz. 36 staat: „De priester geeft aan de lee„ken het brood of het ligchaam van Christus. Vervolgens „nuttigt hij den kelk en hij alleen drinkt den wijn of „het bloed van Christus, zeggende: Voor u allen!"

Neen, Dominé, al vraagt gij vooruit: „Wat zien wij, „als wij eene roomsch-katholieke kerk, waar het avondmaal „gevierd wordt, binnentreden", gij zijt nooit in eene roomsch-katholieke kerk geweest, terwijl het H. Misoffer werd opgedragen; of ten minste, gij hebt niet goed toegezien en ook niet goed geluisterd. De volgorde van de H. Communie is anders, en de priester spreekt, onder het nuttigen van den kelk, geheel andere woorden.

b. Op blz. 36 en 37 staat iets, waar al de Katholieken zich ten hoogste over zullen verwonderen; daar staat, dat de leeken, nadat zij het H. Vormsel en het Laatste H. Oliesel ontvangen hebben, — let wel op — communiceren onder de *beide gedaanten*; dat zij dan niet slechts de gedaante van brood, maar ook de gedaante van wijn ontvangen.

Katholieken, wat zegt gij er van? Die man schrijft naar den Paus over de leer van ons Katholieken; over de veranderingen, die er bij ons moeten gemaakt worden in de toediening der HH. Sakramenten!

c. Op dezelfde bladzijde wordt nog gezegd, dat de priesters altijd communiceren onder beide gedaanten.

Alweêr misgeslagen! Als de priester niet zelf de H. Mis leest, communiceert ook hij, evenals de leeken, slechts onder ééne gedaante.

d. „Ik begrijp volstrekt niet, hoe op de schepen, bij „het lezen van de Mis der zeelieden, als uit vrees voor „het stooten noch kelk noch wijn bij de hand is, de „priester toch, opdat de scheiding door het zwaard des „woords niet overgeslagen worde, diezelfde woorden kan „gebruiken: *Dit is mijn bloed!*" (blz. 40.)

Alweêr iets nieuws!

Wij kennen eene H. Mis, waarin niet geconsacreerd wordt, *Missa praesanctificatorum*, Mis met eene te voren

geconsacreerde Hostie; maar eene H. Mis, waarin slechts ééne consecratie zou plaats hebben, eene „Mis der zeelieden" is ons volstrekt onbekend. Wij voor ons weten er geen andere verklaring op, dan dat Dominé die aardigheid gehaaid heeft uit den een of anderen zee-roman, dien hij te lezen heeft gehad van den een of anderen zee-officier. Men herinnere zich, dat Dominé staat in de zeestad Hellevoetsluis.

e. De Paus moet de leer der zelfstandigheids-verandering afschaffen, de Paus moet gaan leeren, dat de H. Mis geen waar zoenoffer is. — Dominé veronderstelt den Paus veel magtiger, dan hij ooit geweest is of ooit worden zal: de Paus kan niets veranderen aan hetgeen door Christus ingesteld en door de Kerk altijd geloofd is.

Over de *zelfstandigheids-verandering* laten we een woord volgen van den H. Cyrillus van Jerusalem: „Als Christus „zelf gezegd heeft: *Dit is mijn ligchaam*, wie zal in het „vervolg er aan durven twijfelen? En als Hij zelf zoo „nadrukkelijk heeft gezegd: *Dit is mijn bloed*, wie zal er „ooit aan twijfelen en zeggen, dat het zijn bloed niet is? „Eens heeft Hij te Cana in Galilea het water in wijn „veranderd; en zullen wij Hem niet geloofwaardig achten, „als Hij zegt, dat Hij den wijn heeft veranderd in zijn „bloed?... Laat ons het derhalve met volle overtuiging nuttigen als het ligchaam en bloed van Christus. Want onder de gedaante van brood wordt u „zijn ligchaam gegeven, en onder de gedaante van wijn, „zijn bloed."

De H. Mis als *offer*, bepaaldelijk als *zoenoffer*, moet afgeschaft worden, omdat zij te kort zou doen aan het kruisoffer. —

Wij Katholieken gelooven niet, dat Christus door het H. Misoffer nieuwe verdiensten verkrijgt, maar dat Hij

daardoor de verdiensten van het ééne en al- en overgenoegzame kruisoffer aan ons mededeelt.

Nu zullen we laten zien, hoe Christus' wezenlijke tegenwoordigheid in het H. Sakrament wordt opgevat door Dominé.

Hij gelooft niet met de Katholieken, dat de zelfstandigheid van het brood verandert in Christus' ligchaam; noch met Luther, dat Christus' ligchaam te zamen met het brood tegenwoordig is; noch met Zwingli, dat het brood een teeken is van Christus' ligchaam; noch met Calvijn, dat eene geheimzinnige kracht, uitgaande van den hemelschen Christus, in het brood aanwezig is; „maar", zegt hij (blz. 78), „al het brood is Christus' „vleesch, en al de wijn is Christus' bloed, evenals „Christus zelf geheel mensch was, en echter geheel God."

Om dat te kunnen aannemen, moeten wij, om eens een woord van Luther te gebruiken, wel eerst ons gezond verstand verwurgen!

Zie eens een oogenblik op de vergelijking („evenals Chris- „tus" enz.), die toch wel zal moeten dienen om de besproken zaak te verduidelijken, en dus zelve duidelijk moet zijn.

Is Christus geheel en al mensch, dan is Hij dit ook met betrekking tot zijne goddelijke natuur, en dan moeten we ook van die natuur zeggen, dat zij eindig is en gebonden aan tijd en plaats.

Is Christus geheel en al God, dan is Hij dit ook met betrekking tot zijne menschelijke natnur, en dan moeten we ook van die natuur (van dat ligchaam en die ziel) zeggen, dat zij oneindig, onmetelijk en ongeschapen is.

Zulk een onzin — een Christus, die naar elke zijner beide naturen tegelijk eindig en oneindig is — zulk een onzin nu moet dienen om, bij wijze van vergelijking, een duister punt op te helderen! Wij kunnen derhalve

gerust verklaren, dat Dominé's opvatting van de wezenlijke tegenwoordigheid nog onzinniger is, en dat zij nooit door den Paus en de Katholieken zal worden aangenomen.

Biecht. „Ik geef toe (blz. 74), dat de oorbiecht „somwijlen noodig is; en als de priester zijne bediening „uitoefent als eerste onder gelijken, is zij eene nuttige „zaak, en volstrekt niet schadelijk."

Eene schoone bekentenis!

„Maar waarom kan naast die bijzondere belijdenis geen „algemeene belijdenis der zonden gesteld worden als voor„bereiding tot het heilig avondmaal, eene belijdenis, die „door allen tegelijk en voor aller oogen wordt afgelegd?"

Zie, nu blijkt het alweêr, dat Dominé, ofschoon hij het zegt (blz. 36), nooit bij het uitreiken van de H. Communie in eene roomsch-katholieke kerk geweest is. Altijd toch wordt, als voorbereiding tot de H. Communie, de *Confiteor* of algemeene schuldbelijdenis gebeden, hard op en uit naam van al degenen, die te Communie gaan; zoo voldoen wij aan het voorschrift van den apostel Jacobus: *Belijdt elkander uwe zonden en bidt voor elkander*, en tevens, welk een toevallige zamenloop! aan den wensch van Dominé.

Laatste H. Oliesel. Dominé is er tegen, dat dit H. Sakrament wordt toegediend aan de stervenden; hij wil het, bij wijze van geestelijk geneesmiddel, toegediend hebben aan degenen, die wel zwaar ziek zijn, maar niet in gevaar van sterven (blz. 45).

Wij geven toe, dat de woorden van Jacobus V, 14: *Is iemand onder u ziek*, dat die woorden, op zich genomen, zoowel van eene zware als van eene doodelijke ziekte kunnen verstaan worden.

Wie zal ons met zekerheid verklaren, welke ziekte door den apostel bedoeld is?

Wij Katholieken zeggen: De woorden van Jacobus zijn ingegeven door den H. Geest; die H. Geest blijft voortdurend bij de Kerk, en dus moeten we van de Kerk hooren, aan welke zieken het H. Oliesel moet toegediend worden

Zij nu zegt in het *Rituale Romanum*: „Dit Sakrament „moet gegeven worden aan de zieken, die zóó zwaar ziek „zijn, dat men gevaar van sterven meent te zien."

Het Laatste H. Oliesel wordt dan ook dikwijls genoemd Sakrament der *stervenden*.

Verder zegt Dominé, dat het H. Oliesel door de Grieksche Kerk wordt toegediend aan de zieken, die niet in gevaar zijn van sterven. —

Dit is misschien waar ten opzigte van de tegenwoordige Russische Kerk. We zeggen: *misschien*; want Guettée, een niet onverdacht getuige, zegt [1]): „De Katholieke Oostersche „Kerk belijdt, dat men dit Sakrament moet toedienen in „elke zware ziekte, zonder dat er doodsgevaar is, en met „het doel om de genezing te verkrijgen."

Ook geven we toe, dat de Grieken, die niet ernstig ziek zijn, maar slechts eenige pijn gevoelen, soms naar de kerk gaan en zich met de H. Olie laten zalven; maar Goar, die negen jaren in het Oosten heeft verkeerd en zich bepaaldelijk op de studie der grieksche liturgie heeft toegelegd, is van meening, dat deze zalving door de Grieken zelven niet beschouwd wordt als een Sakrament, maar als eene plegtigheid, die naar het model van het H. Sakrament des Oliesels gevormd is. En behalve deze plegtigheid, zegt dezelfde geleerde [2]), heb-

[1]) *Exposition de la doctrine de l'Église catholique orthodoxe*, par W. Guetté, prêtre et docteur en théologie de l'Eglise orthodoxe de Russie. 1866.

[2]) *ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ* sive *Rituale Graecorum* R. P. Jacobi Goar. Venetiis, 1730.

ben de Grieken, evenals de Latijnen, het *Laatste* H. Oliesel, dat bij gevaar van sterven wordt toegediend.

Uit de woorden van Paus Eugenius IV (in zijn *Decretum pro Armenis*): „Dit Sakrament moet niet gegeven „worden dan aan den zieke, voor wiens sterven gevreesd „wordt", zou men misschien kunnen opmaken, dat er in het Oosten, en bepaaldelijk bij de Armeniërs, misvattingen bestonden omtrent de zieken, voor wie het H. Oliesel door den Zaligmaker is ingesteld.

Maar — en dit is het zwaartepunt onzer redenering — al werd misschien, ten tijde van Eugenius IV, het H. Oliesel hier en daar in het Oosten toegediend aan zieken, die zich niet in doodsgevaar bevonden; al is misschien deze praktijk later meer algemeen geworden, bijzonder (volgens den aangehaalden Guettée) in de Russische Kerk; — dit is zeker, dat, ten tijde van het Concilie van Florence (1439, onder Eugenius IV), de Oostersche Kerk, over het geheel genomen, overeenstemde met de Westersche Kerk en het H. Oliesel niet toediende dan aan zieken, die in gevaar waren van te sterven; *want* op dat Concilie zijn al de geschilpunten besproken, en wij lezen niets van eenig verschil omtrent het H. Oliesel of omtrent de personen, aan wie het moet worden toegediend.

Priesterschap. Wij hebben reeds gezien, dat Dominé het Priesterschap niet rekent onder de eigenlijk gezegde HH. Sakramenten; maar hij gaat nog verder.

„In ieders leven zijn er ongetwijfeld zeven gewigtige „of liever heilige oogenblikken: het begin des levens, de „kerkelijke bevestiging, de eerste deelneming aan het „avondmaal des Heeren, de keus van een ambt, het huwe„lijk, de belijdenis der zonden en het einde des levens."

Ziedaar nu, „de keus van een ambt" staat op de plaats van het Priesterschap.

Maar tot dat ambt wordt men toch door de Kerk ingewijd?

Ja, maar evenzeer, als men zijne keus vestigt op het notariaat, op het makelaarschap, op eene plaats aan de hoogere burgerschool. Dominé wil alle ambten door de Kerk ingezegend hebben, en de Kerk moet oordeelen, „of eenig ambt met den wil des H. Geestes overeenkomt „of niet" (blz. 44 en 54).

Wat de kerkelijke inwijding betreft, staat dus de priester gelijk met een ambtenaar van politie.

Is hij overigens boven hem verheven?

Herhaaldelijk dringt Dominé er op aan, dat de priester, ja zelfs de Paus, niet meer moet wezen dan de *eerste onder gelijken.*

Hiertegen hebben wij dit bezwaar, dat de Zaligmaker gezegd heeft: *Gaat en onderwijst alle volken, hen doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes, hun leerende onderhouden alles, wat Ik u bevolen heb. En ziet, Ik ben met u al de dagen tot aan de voleinding der wereld.*

Volgens die woorden moesten de apostelen en, daar zij zelven niet konden leven tot het einde der wereld, ook hunne opvolgers onderwijzen, de HH. Sakramenten toedienen en het onderhouden der geboden van Christus door hunne verordeningen aandringen.

Nu komt het ons voor, dat degene die onderwijst, meer is dan degene die onderrigt wordt; die geeft, meer dan die ontvangt; die beveelt, meer dan die gehoorzaamt; en daarom houden wij ook, dat de apostelen en hunne opvolgers meer zijn dan de gewone geloovigen.

Alle onderscheid tusschen geestelijken en leeken moet weggenomen worden. „Op de eerste plaats moet door „het Algemeene Concilie opgeheven worden die aller-

„ellendigste ongehuwde staat, waardoor de geestelij-
„ken zoo sterk onderscheiden worden van de lee-
„ken" (blz. 73).

Dit, het wegnemen van onderscheid, is niet de eenige reden.

„Het coelibaat maakt, dat er voor de geestelijken in
„de daad maar zes Sakramenten bestaan, terwijl de Kerk
„toch leert, dat er zeven zijn."

Ja, maar waarmeê bewijst Dominé, dat ze alle zeven door een ieder moeten ontvangen worden? Bovendien moest dan ieder trouwen en tevens, niet in den figuurlijken maar in den letterlijken zin, priester of Dominé worden.

„Petrus zelf heeft een vrouw genomen."

Dit is niet gebeurd, toen hij reeds Petrus genoemd werd, maar toen hij nog den naam droeg van Simon Jonas' zoon; na zijne naamsverandering en zijne roeping tot het Apostolaat zeide hij tot den Zaligmaker: *Zie, wij hebben* alles *verlaten en zijn U gevolgd* (Matth. XIX, 27).

„Zeer vele leeken en geestelijken in uw eigen Kerk
„[o Pius IX!] zullen zich [over de afschaffing van het
„coelibaat] verheugen."

Hoe weet Dominé dat? Wij gelooven het tegendeel. Geestelijken en leeken begrijpen, dat de priester, wil hij behoorlijk aan zijne verpligtingen voldoen, ongehuwd moet zijn.

Dan, als hij vrij is van de zorg voor vrouw en huisgezin, is hij in staat *om den Heer zonder verhindering te bidden* (I Cor. VII, 35); dan kan hij zich onverdeeld toewijden aan het heil van den naaste; dan is hij losser van de wereld, en waagt hij zich gemakkelijker onder de kogels van het slagveld of aan de besmetting van het ziekbed.

Huwelijk. Het huwelijk zou, volgens ons Katholieken, iets onheiligs zijn (blz. 16 en 73).

Neen, Dominé, dat zal niet gebeuren; de smet, die onuitwischbaar vastkleeft op de Hervormers, zult gij ons niet aanwrijven! Niet wij hebben de waardigheid van Sakrament aan het huwelijk ontnomen; niet wij hebben den huwelijksband voor ontbindbaar verklaard; niet wij hebben het huwelijk onderworpen aan de magt van den Staat.

Wij hebben altijd geleerd, en wij leeren nog, dat het huwelijk door den Zaligmaker verheven is tot de waardigheid en de heiligheid van een Sakrament; dat de huwelijksband slechts door den dood kan verbroken worden, en dat alle huwelijkszaken behooren tot de regtbank der Kerk. Met den apostel Paulus stellen wij den maagdelijken staat boven het huwelijk, maar ook het huwelijk achten wij heilig.

Ons plan, om namelijk de valsche voorstellingen, die de *Epistola* geeft van de leer der Kerk omtrent de H. Maagd, den Paus en de HH. Sakramenten, teregt te wijzen, — dit plan hebben we, nogtans met voorbijgaan van veel waarop aanmerking zou te maken zijn, ten einde gebragt.

Eenige onjuistheden, misgrepen en onzinnigheden, die meer of min buiten onzen weg lagen, zullen we bespreken in de nu volgende

LOSSE AANMERKINGEN.

Wij willen Dominé niet te lastig vallen over het opschrift van zijn Brief; maar had hij naar de titulatuur van den Paus onderzocht, en daarvoor was niet veel moeite noodig, dan zou hij geschreven hebben: *Epistola ad Pium Papam IX.*

1. De aanhef van den Brief luidt als volgt: „Eer-

„waardige Grijsaard! *Genade zij u, barmhartigheid en vrede „van God onzen Vader en Christus Jesus onzen Heer.*" Dit zijn woorden, die de apostel Paulus rigtte tot zijn leerling Timotheus; Dominé rigt ze tot den Paus.

In den loop van zijn schrijven (blz. 24) zegt hij, na eene dwaasheid verteld te hebben, tot den Paus: *„Die „ooren heeft, hij hoore, wat de Geest tot de Kerk spreekt."* Dit zijn woorden van den H. Joannes in zijne *Openbaring.*

Dominé stelt dus zich zelven aan als een anderen Paulus en als het orgaan van den H. Geest.

Hoe beschouwt hij daarentegen den Paus, onzen Pius IX?

Als vol van hoogmoed. Men hoore. „Wat belet u, „die waardigheid [van wereldlijk vorst] neder te leggen? „Belet u dit iets anders, Eerwaardige Pius! dan die alge„meene hoovaardigheid, waarmeê wij als zondaren allen „behebt zijn?

„Doch deze soort wordt niet uitgedreven dan door „bidden en vasten" (blz. 65).

Pius IX is bezeten van den boozen geest, van den duivel van hoogmoed; de Predikant F. W. Smits is het orgaan van den H. Geest! Daarom mag hij dan ook gerust les geven in de nederigheid.

2. „In de plaats van Judas Iscarioth is later Mathias „gekozen, gelijk voor Jacobus en zijn broeder Judas later „Jacobus en Judas, de broeders van Jesus, schijnen ge„kozen te zijn" (blz. 23).

Dat Mathias in de plaats van Judas Iscarioth gekozen is, weten we met zekerheid uit de H. Schrift; maar voor het verdere, wat Dominé zegt, is uit de H. Schrift niet meer dan een schijn van bewijs te halen. Mogten ook de schriften van het Nieuwe Testament eenige onzekerheid laten bestaan; de standvastige overlevering geeft

ons de zekerheid, dat de apostelen en gebroeders Jacobus (de mindere) en Judas (ook Thaddeus genoemd) dezelfde personen zijn als Jacobus en Judas, de „broeders" (neven) des Heeren.

3. „Paulus [Col. II, 18] noemt de willekeurige leer „over de engelen, die niet overeenkomt met de H. Schrift „(en van dezen aard is hunne verdeeling in zeven klassen), „verstand des vleesches" (blz. 31).

Verdeelen wij de engelen in *zeven* klassen? Neen; overeenkomstig met de H. Schrift hebben wij ze altijd verdeeld in *negen* klassen of koren. Hoor slechts den H. Hieronymus:

„Als bij de vier, die Paulus opnoemt in zijn brief aan „de Ephesiërs [I, 21], de Troonen [van Col. 1, 16] ge„voegd worden, zijn er vijf koren; en als daarbij de „Engelen en de Aarts-Engelen, de Cherubijnen en de „Seraphijnen geteld worden, bevindt men ongetwijfeld, „dat er negen koren van engelen zijn."

4. De engelen, zegt Dominé, kunnen aan de Heiligen niet bekend maken, dat zij door ons worden aangeroepen; „want nergens lezen we, dat de engelen alwetend zijn" (blz. 31).

Moeten de engelen, om te weten dat wij de Heiligen aanroepen, *alwetend* zijn? 't Is vreemd, zeer vreemd.

5. Een enkel proefje van het Latijn der *Epistola*· „Over al deze dingen is in de H. Schrift geen enkel „woord te lezen", wordt aldus uitgedrukt (blz. 61): de quibus omnibus ne minimum quidem verbum in Scriptura sacra est legendum. *Is te lezen, est legendum!*

6. Een staaltje van Schrift-verklaring. Eph. IV, 11: *En Hij zelf gaf sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten, en anderen tot Evangelisten, en anderen tot Herders en Leeraars.*

De vier opgenoemde waardigheden vindt men, volgens de *Epistola*, bij de Protestanten terug:

de Apostelen in de leden der Synode,

de Profeten in de Provinciale Kerkbesturen,

de Evangelisten in de Classikale Besturen,

de Herders en Leeraars in de Predikanten (blz. 67-71).

Wat moet men al niet doen, om aan de Protestantsche Kerk een glimp te geven van apostoliesch te zijn!

Wij zullen onze lijst niet verder voortzetten; want de verveling, waaronder wij al schrijvende zuchten, is zekerlijk reeds op onze lezers overgegaan.

Wat denken wij nu ten laatste over den Predikant?

Ons oordeel, wat men ook moge verwachten, is nog zoo ongunstig niet.

't Is waar, op vele punten heeft de Predikant onze leerstukken verkeerd voorgesteld, terwijl hij toch uit duizend bronnen had kunnen te weten komen, wat wij Katholieken gelooven of niet; maar toch meenen we, nog eene zekere mate van goede trouw in hem te kunnen veronderstellen.

De magt van het vooroordeel is zoo groot!

Iemand, die in het Protestantisme is opgevoed, heeft nooit anders dan minachtend over de leer en de eeredienst der Roomschen hooren spreken; uit ontzag voor vader en moeder en godsdienstleeraar twijfelt hij noode aan de waarheid van hetgeen zij hem zoo dikwijls gezegd hebben; hij denkt kwalijk aan eigen en zelfstandig onderzoek; en zoo, dunkt mij, is het wel eenigzins te verontschuldigen, dat hij laag neêrziet op de Roomschen en zich allerlei dwaze begrippen vormt van hunne leerstellingen.

Wilt ge een bewijs, hoe moeijelijk het is, te ontkomen aan de tirannie van het vooroordeel?

Zie bijv. L. W. E. Rauwenhoff, Hoogleeraar te Leiden; een man, van wien Busken Huet, zijn bestrijder, getuigt [1]), dat hij een begaafd godgeleerde, een bevoorregt sterveling is; een theoloog, zoo goed modern, dat hij den Bijbel ook hierom voor een bedenkelijk godsdienstig leesboek houdt, omdat het geloof aan gebedsverhooring er de schering en den inslag van uitmaakt; een man derhalve, zouden we denken, die voor goed gebroken heeft met het oude Protestantisme en uit eigen oogen ziet.

Welnu, deze Professor zegt in zijne onlangs gehouden *Toespraak* [2]), dat wij Katholieken het vrouwelijk-vriendelijke van Maria opnemen in onze voorstelling van den Oneindige; met andere woorden, dat wij Maria vereeren als God, dat wij afgodendienaars zijn.

Is de Professor hier bewust en moedwillig te kwader trouw?

Wij gelooven, dat het morele gevoel geweldig lijdt onder de verloochening der bovennatuurlijke waarheden; maar zelden brengt de mensch het zóó ver, dat hij alle goed gevoel in zich verdooft, en daarom zullen we, tenzij het zonneklaar blijke, niet gemakkelijk aannemen, dat iemand willens en wetens tegen zijne overtuiging spreekt. Ook bij den Professor, al is hij modern en al meent hij uit eigen oogen te zien, kunnen we de begane fout op rekening stellen van zijn ingekankerd vooroordeel; immers, over de Mariadienst sprekende, zegt hij: „Dat „zij uit het oogpunt van redelijkheid beschouwd afkeuring

---

[1]) In zijn *Ongevraagd Advies.*

[2]) *Katholicisme en Ultramontanisme.* Toespraak op den dag der opening van het Oecumenisch Concilie te Rome, 8 December 1869. Leiden S. C. van Doesburgh, 1869.

„verdient, behoeft geen nader betoog." *Behoeft geen nader betoog*; want dat was reeds uitgemaakt, toen de Professor nog klein kind en goed geloovig was.

Werkt dan het vooroordeel nog bij den modernen Professor, hoeveel sterker moet het niet wezen bij den Predikant, die nog goed orthodox is?

Wat ons bepaaldelijk inneemt voor den Predikant, is, dat hij nog gelooft aan de groote waarheden van het Christendom; dat hij zich de grenzelooze verwarring van het Protestantisme niet ontveinst, maar den moed heeft om er openlijk over te klagen; dat hij behoefte gevoelt aan eene Kerk, die één en algemeen, heilig en apostoliesch, is; dat hij bidt, wij gelooven, hartelijk bidt voor de verlichting van zich zelven en van alle menschen.

Met dit niet ongunstig oordeel over den *persoon* van Dominé, nemen we echter niets terug van hetgeen wij gezegd hebben over zijne *Epistola*.

Is ons soms een hard woord ontvallen, Dominé zal nu zelf gevoelen, dat er reden was voor onze verontwaardiging, en dat wij minder bedoelden hem persoonlijk te kwetsen dan wel de Protestanten te waarschuwen, om geen vertrouwen te schenken aan hetgeen hun in een Brief, die naar den Paus was opgezonden, als leer der Katholieke Kerk werd voorgesteld.

Ten slotte zeggen we tot den Predikant en alle Protestanten:

Gij ziet, hoe beklagenswaardig het gesteld is met uwe eigene Kerk, en de Paus noodigt u uit om, bij gelegenheid van het Algemeene Concilie, tot de Katholieke Kerk terug te keeren.

Legt nu alle vooroordeel af, maakt gebruik van uwe vrijheid van onderzoek en tracht de Katholieke Kerk te leeren kennen, niet uit hetgeen gij over haar hoort of

leest van haar bestrijders, maar uit hetgeen zij zelve zegt. Volgt verder het voorbeeld van den Hoofdman Cornelius (Hand. der Apost. X): bidt onophoudelijk en geeft aalmoezen.

Dan, als gij zoo toont liefde te hebben voor de waarheid, dan zal God u die grootste aller gaven, die bron van tijdelijk en eeuwig geluk, niet onthouden, maar ook aan u, evenals aan Cornelius, bekend maken, waar gij ze vinden kunt.

J. DE BRUIJN.

ALLOCUTIE

VAN

Z. H. PAUS PIUS IX,

TER OPENING VAN HET OECUMENIESCH CONCILIE, GEHOUDEN OP 8 DECEMBER 1869.

(*Latijn* en *Hollandsch.*)

VENERABILES FRATRES!

Quod votis omnibus ac precibus ab Deo petebamus, ut Oecumenicum Concilium a Nobis indictum concelebrare possemus, id insigni ac singulari Dei ipsius beneficio datum Nobis esse summopere laetamur. Itaque exultat cor nostrum in Domino et incredibili consolatione perfunditur, quod auspicatissimo hoc die, Immaculatae Dei Genitricis Mariae Conceptioni sacro, Vos, qui in partem sollicitudinis nostrae vocati estis, iterum majori quam alias frequentia, in hac catholicae Religionis arce praesentes intuemur aspectuque vestro perfruimur jucundissimo.

Vos autem nunc, Venerabiles Fratres, in nomine Christi congregati [1]) adestis, ut Nobiscum testimonium perhibeatis Verbo Dei et testimonium Jesu Christi [2]) viamque Dei in veritate omnes homines Nobiscum doceatis [3]) et de oppositionibus falsi nominis scientiae [4]) Nobiscum, Spiritu Sancto duce, judicetis [5]).

---

[1]) Matth. XVIII. 20.
[2]) Apoc. I. 2.
[3]) Matth. XXII. 16.
[4]) I Tim. VI. 20.
[5]) Act. Ap. XV. 19.

Si enim unquam alias, hoc maxime tempore, quo vere luxit et defluxit terra infecta ab habitatoribus suis [1]), divinae gloriae zelus et Dominici gregis salus a Nobis postulat, ut circumdemus Sion et conplectamur eam, narremus in turribus ejus et ponamus corda nostra in virtute ejus [2]).

Videtis enim, Venerabiles Fratres, quanto impetu antiquus humani generis hostis Domum Dei, quam decet sanctitudo, aggressus sit et usque aggrediatur. Eo auctore funesta illa impiorum conjuratio late grassatur, quae conjunctione fortis, opibus potens, munita institutis et velamen habens malitiae libertatem [3]), acerrimum adversus Sanctam Christi Ecclesiam bellum, omni scelere imbutum, urgere non desinit. Hujus belli genus, vim, arma, progressus, consilia non ignoratis. Versatur Vobis contineater ante oculos sanarum doctrinarum, quibus humanae res in suis quaeque ordinibus innituntur, perturbatio et confusio, luctuosa juris cujusque perversio, multiplices mentiendi audacter et corrumpendi artes, quibus justitiae, honestatis et auctoritatis salutaria vincula solvuntur, pessimae quaeque cupiditates inflammantur, Christiana Fides ab animis funditus convellitur, ita ut certum hoc tempore Ecclesiae Dei metuendum esset exitium, si ullis hominum machinationibus et conatibus exscindi posset. At nihil Ecclesia potentius, inquiebat sanctus Joannes Chrysostomus: Ecclesia est ipso caelo fortior. Coelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt. Quae verba? Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam [4]).

Quamquam vero Civitas Domini virtutum, Civitas Dei nostri inexpugnabili fundamento nitatur, tamen agnoscentes ac intimo corde dolentes tantam malorum congeriem animarumque ruinam, ad quam avertendam vel vitam ponere parati essemus, Nos, qui, aeterni Pastoris vicaria in terris procuratione fungentes, zelo domus Dei prae caeteris incendamur necesse est, eam viam et rationem ineundam Nobis esse duximus, quae ad tot Ecclesiae detrimenta sarcienda utilior et opportunior videretur. Ac illud Isaiae saepe animo revolventes: „Ini consilium, coge concilium", et reputantes hujusmodi

---

[1]) Isai. XXIV, 4, 5.
[2]) Psalm XLVII, 13, 14.
[3]) I Petr. II, 16.
[4]) Homil. ante exil. n. 1.

remedium in gravissimis rei christianae temporibus a Praedecessoribus nostris salutariter esse usurpatum, post diuturnas preces, post collata cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus consilia, post expetita etiam plurium Sacrorum Antistitum suffragia, Vos, Venerabiles Fratres, qui estis sal terrae, Custodes Dominici Gregis et Pastores, apud hanc Petri cathedram censuimus evocandos; atque hodie, divina benignitate favente, quae tantae rei impedimenta sustulit, sanctae Congregationis initia solemni majorum ritu celebramus. Tot autem sunt tamque uberes caritatis sensus, quibus hoc tempore afficimur, Venerabiles Fratres, ut eos in sinu continere non valeamus. Videmur enim in vestro conspectu universam Catholicae gentis familiam, carissimos Nobis filios praesentes intueri; cogitamus tot amoris pignora, tot ferventis animi opera, quibus vestro impulsu, ductu et exemplo suam pietatem et observantiam Nobis et huic Apostolicae Sedi mirifice probarunt ac porro probant; atque hac cogitatione Nobis temperare non possumus, quin in vestro amplissimo coetu nostram erga eos omnes gratissimam voluntatem solemni et publica significatione profitentes, Deum enixe adprecemur, ut probatio eorum fidei, multo pretiosior auro, inveniatur in laudem et gloriam et honorem in revelatione Jesu Christi [1]). Miseram deinde etiam tot hominum conditionem cogitamus, qui a via veritatis et justitiae ideoque verae felicitatis decepti aberrant, eorumque saluti opem afferre desideramus, memores Divini Redemptoris et Magistri nostri Jesu, qui venit quaerere et salvum facere, quod perierat. Intendimus praeterea oculos in hoc Principis Apostolorum Trophaeum, apud quod consistimus, in hanc almam Urbem, quae Dei munere tradita non fuit in direptionem gentium, in Romanum hunc Populum Nobis dilectissimum, cujus constanti amore, fide, obsequio circumdamur, atque ad Dei benignitatem extollendam vocamur, qui divini sui praesidii spem in Nobis hoc tempore magis magisque fulcire et confirmare voluerit. At praecipue Vos cogitatione complectimur, Venerabiles Fratres, in quorum sollicitudine, zelo et concordia magnum momentum ad Dei gloriam operandam positum nunc esse intelligimus; agnoscimus flagrans studium, quod ad vestrum munus implendum attulistis, ac praesertim praeclaram et arctissimam illam Vestrum omnium cum Nobis et hac Apostolica

[1]) I Petr. I, 7.

Sede conjunctionem, qua, ut semper alias in maximis nostris acerbitatibus, ita potissimum hoc tempore nihil Nobis jucundius, nihil Ecclesiae utilius esse potest; ac vehementer gaudemus in Domino, Vos ita esse animo comparatos, ut ad certam solidamque spem uberrimorum fructuum et maxime optabilium ex Synodali hac vestra coitione concipiendam impellamur. Ut nullum fortasse aliud infestius et callidius bellum in Christi Regnum exarsit, sic nullum fuit tempus, in quo magis Sacerdotum Domini cum Supremo Gregis Ejus Pastore unio, a qua in Ecclesiam mira vis manat, postularetur; quae quidem unio, singulari divinae providentiae munere et spectata virtute vestra, ita jugiter reipsa constitit, ut spectaculum facta sit, et futuram magis confidamus in dies, mundo et angelis et hominibus.

Agite igitur, Venerabiles Fratres, confortamini in Domino: ac in nomine ipsius Trinitatis Augustae sanctificati in veritate [1], induti arma lucis docete Nobiscum viam, veritatem et vitam, ad quam tot agitata aerumnis gens humana jam non adspirare non potest; date Nobiscum operam, ut pax regnis, lex barbaris, monasteriis quies, Ecclesiis ordo, clericis disciplina, Deo populus acceptabilis restitui possit [2]. Stat Deus in loco sancto suo, nostris interest consiliis et actibus, suos Ipse ministros et adjutores in tam eximio misericordiae suae opere nos adlegit, atque huic ministerio ita nos inservire oportet, ut Illi unice hoc tempore mentes, corda, vires consecremus.

Sed nostrae infirmitatis conscii, nostris diffisi viribus, ad Te levamus cum fiducia oculos precesque convertimus, o Divine Spiritus, Tu, fons verae lucis et sapientiae; divinae tuae gratiae lumen praefer mentibus nostris, ut ea, quae recta, quae salutaria, quae optima sunt, videamus; corda rege, fove, dirige, ut hujus Concilii actiones rite inchoentur, prospere promoveantur, salubriter perficiantur.

Tu vero, Mater pulchrae dilectionis, agnitionis et sanctae spei, Ecclesiae Regina et Propugnatrix, Tu nos, consultationes, labores nostros in tuam maternam fidem tutelamque recipias, ac tuis age apud Deum precibus, ut in uno semper spiritu maneamus et corde.

Vos quoque nostris adeste votis, Angeli et Archangeli, Tuque,

---

[1]) Joan. XVII, 19.
[2]) S. Bern. de Con. l. IV, c. 4.

Apostolorum Princeps, Beatissime Petre, Tuque, Coapostole Ejus, Paule, doctor gentium et praedicator veritatis in universo mundo, Vosque omnes Sancti caelites, et praecipue, quorum cineres hic veneramur: potenti Vos deprecatione efficite, ut omnes, ministerium nostrum fideliter implentes, suscipiamus misericordiam Dei in medio Templi Ejus, Cui honor et gloria in saecula saeculorum.

d. i.

Eerwaardige Broeders!

Overgroot is onze blijdschap, dat hetgeen wij vurig verlangden en in onze gebeden van God vroegen, om namelijk het door Ons uitgeschreven Oecumeniesch Concilie te kunnen houden, Ons door eene uitstekende en bijzondere gunst van God zelven gegeven is. Ons hart verheugt zich derhalve in den Heer, en Wij zijn vervuld van eene ongeloofelijke vertroosting, nu Wij op dezen heilspellenden dag, die aan de Ontvangenis der Onbevlekte Maagd en Moeder Gods Maria is toegewijd, U, die geroepen zijt om onze zorgen te deelen, wederom in dezen burg der katholieke godsdienst, talrijker dan bij vroegere gelegenheden, aanwezig te zien en uwen gelukkigen aanblik te genieten.

Gij nu, Eerwaardige Broeders, zijt thans in den naam van Christus hier bijeenvergaderd om met Ons het woord Gods en de getuigenis van Jesus Christus te getuigen, om met Ons, onder de leiding van den H. Geest, te oordeelen over de tegenwerpingen der valschelijk zoogenaamde wetenschap.

Want zoo ooit te voren, dan vooral in dezen tijd, waarin waarlijk het land treurt en verwelkt, als vergiftigd door zijne bewoners, vorderen van ons de ijver voor Gods glorie en het heil van 's Heeren kudde, dat wij rondom [den berg] Sion gaan en hem ommuren en zijne torens tellen en ernstig denken op zijne versterking.

Gij ziet immers, Eerwaardige Broeders, met welke verwoedheid het huis Gods, waaraan de heiligheid betaamt, door den ouden vijand van het menschelijk geslacht aangevallen is en nog aangevallen wordt. Op zijne aanblazing verbreidt zich alom die verderfelijke zamenzwering der goddeloozen, die, sterk door vereeniging, magtig door rijkdom, beschermd door instellingen en de vrijheid gebruikend tot dekmantel der boosheid, niet ophoudt den

hardnekkigsten krijg, vol van alle misdaad, voort te zetten tegen de Heilige Kerk van Christus.

Met den aard, de magt, de wapens, de vorderingen en de plannen van dezen krijg zijt Gij niet onbekend. Onophoudelijk zweeft U voor de oogen de verstoring en de verwarring der gezonde leeringen, waarop de menschelijke zaken, elke in haar eigen kring, stennen, de betrenrenswaardige omverwerping van alle regt, de veelvuldige kunstgrepen om stoutmoedig te liegen en te vervalschen, waardoor de heilzame banden van regtvaardigheid, eerlijkheid en gezag worden losgemaakt, de schandelijkste begeerlijkheden worden ontvlamd, en het christelijk geloof met wortel en al uit de harten wordt weggeroeid, zoodat men in dezen tijd stellig zou moeten vreezen voor den ondergang van de Kerk Gods, als zij ooit door list of geweld van menschen kon verdelgd worden. Maar „niets", zeide de H. Joannes Chrysostomus, „is magtiger dan de Kerk; de „Kerk is sterker dan de hemel zelf. Hemel en aarde zullen voorbij-„gaan, maar mijne woorden zullen niet voorbijgaan. Welke woorden? *„Gij zijt Petrus, en op deze steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen, en „de poorten der hel zullen haar niet overweldigen.*"

Ofschoon echter de Stad van den Heer der krachten, de Stad van onzen God op een onverdelgbaren grondslag steunt, zoo hebben Wij toch — eene zoo groote zamenhooping van rampen en zooveel verderf der zielen ziende, dat Wij uit het innigst van ons hart betreuren, en dat Wij gaarne zelfs ten koste van ons leven zouden verhoeden — zoo hebben Wij, die op aarde de plaats van den eeuwigen Herder vervullen en daarom meer dan de anderen moeten branden van ijver voor het huis Gods, hebben Wij gemeend, dien weg en die wijze van handeling te moeten volgen, die Ons als het nuttigste en het meest passend zon voorkomen om zoovele verliezen van de Kerk te herstellen.

En dikwijls bij Ons zelven het woord van Isaïas overwegend: *Ga te raad, beleg raadsvergadering*, en bedenkende dat dergelijk redmiddel in de hagchelijkste tijden van het Christendom door onze Voorgangers met heilzaam gevolg is aangewend, zijn Wij — na langdnrige gebeden, na geraadpleegd te hebben met onze Eerwaardige Broeders de Kardinalen der Heilige Kerk van Rome, en ook den raad van zeer vele Bisschoppen te hebben ingewonnen — tot het besluit gekomen, U, Eerwaardige Broeders, die het zout der aarde, de bewakers en de herders van Christus' kudde zijt,

naar dezen leerstoel van Petrus te moeten oproepen; en onder begunstiging van Gods goedheid, die de beletselen voor een zoo groot werk heeft weggenomen, vieren Wij op den dag van heden, naar het plegtig gebruik der Vaderen, het begin van die heilige vergadering.

De gevoelens nu van liefde, die Ons in dezen tijd overstelpen, zijn zóó veelvuldig en zóó overvloedig, Eerwaardige Broeders, dat Wij ze niet in ons hart kunnen besloten houden; want bij uwen aanblik meenen Wij de gansche familie van het katholieke volk, onze allerdierbaarste zonen, hier tegenwoordig te zien.

Wij denken aan zoovele bewijzen van liefde, zoovele werken van vurigen ijver, waarmede zij, op uw aandringen, onder uwe leiding en naar uw voorbeeld, hunne godvruchtige liefde en eerbied jegens Ons en dezen Apostolischen Stoel wonderbaar hebben getoond en nog voortdurend toonen; en bij deze gedachte kunnen Wij Ons niet weêrhouden om, in uwe doorluchtige vergadering, eene plegtige en openbare betuiging van onze hartelijkste dankbaarheid jegens hen allen af te leggen en God dringend te smeeken, dat de beproeving van hun geloof, veel kostelijker dan goud, bevonden worde tot lof en heerlijkheid en eer bij de openbaring van Jesus Christus.

Vervolgens denken Wij ook aan den ellendigen toestand van zoovele menschen, die bedrogen zijn en van den weg der waarheid en der geregtigheid en bijgevolg des waren geluks afdwalen, en hartelijk verlangen Wij, gedachtig aan den Goddelijken Verlosser en onzen Meester Jesus, die gekomen is om te zoeken en zalig te maken wat verloren was, hun de helpende hand toe te reiken en hen te redden.

Bovendien vestigen Wij onze oogen op dit zegeteeken van den Prins der Apostelen, waarbij wij ons bevinden; op deze eerwaardige Stad, die door Gods goedheid niet is overgeleverd aan de verwoesting der volken; op het Ons zoo dierbaar romeinsche volk, dat Ons omgeeft met zijne standvastige liefde, trouw en gehoorzaamheid; en Wij voelen Ons gedrongen de goedheid van God te prijzen, die in dezen tijd de hoop op zijne goddelijke bescherming meer en meer in Ons heeft willen steunen en versterken.

Maar bijzonder op U rusten Wij met onze gedachte, Eerwaardige Broeders, in wier zorgvuldigheid, ijver en eendragt Wij weten, dat thans de groote kracht gelegen is om Gods glorie te bewerken;

Wij brengen hulde aan den vlammenden ijver, waarmede Gij uw ambt hebt vervuld, en inzonderheid aan die roemwaardige en allerinnigste vereeniging van u allen met Ons en dezen Apostolischen Stoel, waarboven — gelijk altijd vroeger in onze allerzwaarste beproevingen, zoo vooral in dezen tijd — niets gaat, wat Ons aangenamer en der Kerk voordeeliger zijn kan; en Wij verheugen Ons grootelijks in den Heer, u zóó gestemd te zien, dat Wij genoopt worden eene zekere en gegronde hoop te vestigen op de rijkste en allergewenschtste vruchten van deze uwe synodale bijeenkomst.

Gelijk er misschien nooit een wreeder en sluwer oorlog tegen het rijk van Christus heeft gewoed, zoo is er nooit een tijd geweest, waarin de eenheid van de Priesters des Heeren met den oppersten Herder zijner kudde — waaruit eene wonderbare kracht voor de Kerk ontstaat — meer gevorderd werd dan thans; en die eenheid heeft, door eene bijzondere gunst van de goddelijke voorzienigheid en door uwe beproefde deugd, zóó voortdurend met de daad bestaan' dat zij geworden is, en Wij vertrouwen kunnen dat zij van dag tot dag meer worden zal, een schouwspel voor de wereld en de engelen en de menschen.

Welaan dan, Eerwaardige Broeders, versterkt u in den Heer, heiligt u in de waarheid, trekt de wapenrusting des lichts aan en leeraart, in den naam van de hoogverheven Drievuldigheid zelve, met Ons den weg, de waarheid en het leven, waarnaar het menschelijk geslacht, dat geslingerd wordt door zoovele rampen, wel moet verlangen. Vereenigt uwe pogingen met de onzen, opdat de vrede worde teruggeschonken aan de koningrijken, de wet aan de losbandigen, de rust aan de kloosters, de orde aan de Kerk, de tucht aan de geestelijken, een welgevallig volk aan God. God staat in zijne heilige woonstede, Hij neemt deel in onze beraadslagingen en handelingen, Hij zelf heeft ons tot zijne dienaren en medehelpers in een zoo uitstekend werk zijner barmhartigheid aangenomen, en deze bediening moeten wij zóó vervullen, dat wij in dezen tijd enkel en alleen aan Hem onze gedachten, onze harten en onze krachten toewijden.

Maar, ons bewust van onze zwakheid en wantrouwende op onze eigene krachten, heffen wij onze oogen met vertrouwen op en rigten wij onze gebeden tot U, o Goddelijke Geest, U, de bron van het ware licht en de goddelijke wijsheid; draag den fakkel

uwer genade voor onze geesten uit, opdat wij mogen zien hetgeen regt, hetgeen heilzaam, hetgeen allezins goed is; bestier, verwarm en rigt onze harten, opdat de handelingen van dit Concilie op de regte wijs begonnen, gelukkig voortgezet en heilrijk voleindigd worden.

Gij, Moeder der schoone liefde, der kennis en der heilige hoop, Koningin en Schutsvrouw der Kerk, neem Gij ons, onze beraadslagingen en onze werkzaamheden onder uwe moederlijke voogdij en bescherming en maak, door uwe voorbede bij God, dat wij altijd één van geest en hart mogen blijven.

Steunt ook gij onze smeekingen, Engelen en Aartsengelen; ook gij, Prins der Apostelen, gelukzalige Petrus; en gij, zijn mede-Apostel, Paulus, leeraar der heidenen en prediker der waarheid over de geheele wereld; ook gij allen, heilige hemellingen, en vooral gij, wier gebeenten wij hier vereeren, en bewerkt door uwe magtige gebeden, dat wij allen, onze bediening getrouw vervullende, de barmhartigheid Gods mogen ondervinden in het midden des tempels van Hem, wien eer en glorie zij in de eeuwen der eeuwen.

VERSCHEIDENHEDEN.

PIUS IX EN ZIJN ROEMRIJK LEGER. [1])

Laat, maar wij hopen niet te laat, prijzen wij onverdeeld dit werkje aan. 't Is gesplitst in twee gedeelten; het eerste handelt over 's Pausen tijdelijke magt, het tweede over zijn roemrijk leger, dat die magt verdedigt. 't Is eenvoudig en duidelijk geschreven, de betoogtrant is bondig en zóó gemakkelijk, dat iedereen, zelfs de minst ontwikkelde, geen moeite behoeft aan te wenden om het te begrijpen. Dit is, vooral wat het eerste gedeelte betreft, prijzenswaardig. Geen Katholiek toch mag omtrent de noodzakelijkheid der tijdelijke magt van het Opperhoofd der Kerk in het onzekere verkeeren; immers de vijanden der Kerk willen al hunne aanslagen tegen de bruid van Christus doen voorkomen als gerigt alleen tegen het tijdelijk gebied des Pausen, dat, zoo het vroeger misschien nuttig of noodig geweest is, in de tweede helft der XIXe eeuw een hinderpaal is geworden voor het welzijn van Italië, van Europa, ja voor den vooruitgang en de verlichting der gansche wereld. Het was daarom noodig die noodzakelijkheid op goede gronden te staven; dit doet de schrijver, maar hij gaat verder en maakt het ook voor den meest kortzigtige duidelijk, dat de aanval gerigt is, niet zoozeer tegen de tijdelijke magt van Rome's Vorst, als tegen het eerbiedwaardig gezag van Rome's Bisschop, den Paus, den Stedehouder van Christus, het Hoofd der Kerk. In een afzonderlijk hoofdstuk toont de Schrijver duidelijk aan, dat de toeleg der vijanden van Gods Kerk, hetzij zij het zwaard of de pen hanteren of als woordvoerders optreden, tegen Christus zelven is.

---

[1]) Of 's Pausen tijdelijke macht en hare dappere verdedigers. 's Hertogenbosch, Henri Bogaerts. 1869.

Hierna gaat de schrijver over om de noodzakelijkheid van 's Pausen tijdelijke magt te staven ook op natuurlijke gronden, en laat zien, dat zij een vereischte is voor Italië, eene voorwaarde voor den vrede van Europa en van het maatschappelijk geluk der geheele wereld.

In de laatste jaren is er over dit een en ander nog al geschreven; doch wat goed, waar, nuttig, ja in deze dagen voor iederen Katholiek bijna noodzakelijk is om te weten, kan, onder verschillenden vorm en van verschillende kanten beschouwd, niet genoeg herhaald worden.

Niet minder zijn wij ingenomen met het tweede gedeelte, waar gehandeld wordt over het roemrijk leger van Pius IX, en wel zoo onderhoudend, dat weinigen hunne lezing staken zullen, vóór zij den schrijver ten einde toe gevolgd zijn. De geleerde Schrijver heeft in dit gedeelte eenige losse gedachten, die echter geleidelijk op elkander volgen, naast elkander geplaatst en uiteengezet; doorgaans gaat hij beschouwend te werk, maar zóó juist ter plaatse heeft hij het verhaal van een of ander feit, het een of ander keurig tafreeltje daar tusschen gevoegd, dat de lezer niet vermoeid wordt, maar zijne aandacht voortdurend gespannen blijft. Begrijpelijk is het, dat de Schrijver met eene bijzondere voorliefde van onze nederlandsche Zouaven spreekt, en het zal iederen lezer welkom wezen, in een afzonderlijk hoofdstuk de loftuitingen, buiten 's lands aan onze dappere jongelingen toegezwaaid, „de lauwerkransen, door „vreemde en onpartijdige handen gevlochten", bijeengegaard te zien. Die lof komt uit den mond van mannen, die door aanzien, betrekking en onpartijdig oordeel boven anderen uitstekend zijn, en waar zulke woorden van zulke lippen tot lof van Nederland gehoord worden, daar kunnen wij vergeten, dat wij in de dagen van Mentana, Monte-Libretti enz. in sommige duitsche en fransche brochures en tijdschriften, ons roemrijk nederlandsch Zouavencorps met spijtige oogen, zoo niet miskend, dan toch niet genoeg erkend zagen

De Hoofdstukken XVIII, XIX en XX wenschen wij vooral door Oud-Zouaven gelezen en behartigd te zien. In het laatste der genoemde hoofdstukken betoogt de Schrijver in warme en bezielde taal de noodzakelijkheid der volharding van hen, die door God naar Rome *geroepen*, eene taak hebben te vervullen, die zij niet mogen afbreken: „Volhardt", roept hij hun toe, „volhardt edele Zouaven, „moedige jongelingen! Godsdienst en maatschappij, recht en waar„heid, eer en plicht smeeken u, gebieden u dit. Volhardt in uwe

„roeping, volgaarne en op waardige wijze, gij zijt de werktuigen „door God verkoren: gij zijt allen verheven werktuigen in Gods „hand! Blijft waardige volvoerders van zijn wil!"

Het verdere, wat de schrijver nog in het midden brengt, is van meer praktischen aard. Met het oog op den goeden geest en de opwekkende voorbeelden der Zouaven en vooral van ons toonbeeld Pius IX, zet hij de eigenaardige gevaren en pligten uiteen, die door ons allen moeten vermeden en vervuld worden.

Die gevaren zijn drie in getal: het ongeduld, de vrees en de misleiding. Het ongeduld is het gevaar der *sterken*: hun wapen is de *liefde*. De vrees is het gevaar der *zwakken*; zij hebben opwekking tot *vertrouwen* noodig. De misleiding is het gevaar der *onbedachtzamen*, en hen zal het licht des *geloofs* voor schipbreuk hoeden.

Onze pligt is vervat in dit enkele woord: zijt diep en inuig overtuigd van de katholieke waarheid en komt overal, waar het pas geeft, ferm voor die overtuiging uit.

Doch ook offers hebben wij te brengen. Immers de Kerk van Christus op aarde is de *strijdende* Kerk, en strijd kost opoffering, en slechts ten koste van opoffering zal Gods zegen over ons nederstroomen. Welke offers moeten dan gebragt worden en zijn vooral in de laatste tijden gebragt? Die offers zijn drievoudig.

Het offer des *gebeds*, dat voor allen, het offer der *gift*, dat voor bijna allen verpligtend is, en het offer des *bloeds*, waartoe slechts weinige uitverkorenen gehouden zijn, en dat gebragt is door de helden van Bagnorea, Monte-Libretti en Mentana, aan welke helden wij, niet bij overdrijving maar met regt den roemruchtigen naam van Martelaar toekennen.

Met eene korte en kernachtige verhandeling over de Eenheid der Kerk besluit en bekroont de Schrijver zijn werkje, dat wij zonder voorbehoud aanprijzen en in veler handen wenschen te zien.

GEORGE SAND EN DE EVANGELISCHE MAATSCHAPPIJ. [1])

Er zijn helaas, niet weinige leesbibliotheken, wier catalogus niet door de romans van George Sand ontsierd wordt. Ieder wee t

---

1) Door B. van Meurs, leeraar aan 't Seminarie te Kuilenberg. 's Hertogenbosch en Amsterdam, Henri Bogaerts. 1869.

het, de zoogezegde boekhandelaar, die er zulk eene boekenlijst op nahoudt, is op de eerste plaats gedachtig aan den regel:

Rem facias, rem,
Si possis, recte; si non, quocunque modo rem.

Maak geld, maak geld; kunt gij 't behoorlijk doen, dat 's goed;
Zoo niet, maak dan maar, dat gij 't onbehoorlijk doet.

Hij stoort er zich niet aan, of hij zijnen klanten eene lektuur aanbiedt, die voor hun christelijk geloof en hunne zeden allerverderfelijkst is, als hij maar den schamelen penning beurt, die zijne zijne kas moet stijven. — Soms kan zijne anders bijna niet te verhelpen behoeftigheid als eene verligtende omstandigheid gelden, en in allen geval, wie zijnen winkel binnengaan en om slechte romans vragen, zij moeten alleen zich zelven de gevolgen hunner ligtzinnigheid of bedorvenheid wijten. En toch verfoeijen we zijn gedrag; maar eene andere en sterkere aandoening zet geheel ons gemoed in beweging, de verfoeijing klimt tot afschuw, wanneer we een van George Sands romans door eenen witgedasten, uitgestreken colporteur, met woorden als: „de godzaligheid" en „het „evangelie" en „den eenigen Heer en Zaligmaker" op de lippen, aan een man des volks, die een onzer katholieke broeders is, zien aanbieden en opdringen: dan verzet zich geheel ons gemoed tegen eene zoo laaghartige en huichelende verleiding.

Maken we eene onwaarschijnlijke onderstelling? zal ooit iemand zóó colporteren? Het is meer dan waarschijnlijk. Ja, de dweeperige colporteurs der zich noemende Evangelische Maatschappij handelen volkomen naar hunne instructiën, wanneer zij zulk een boek aan onze minder ontwikkelde en minvermogende katholieke broeders opdringen of in de handen stoppen. Want „wordt niet George „Sand aangetroffen op de lijsten, samengesteld door de vrome „ijveraars tot verspreiding der „Evangelische Maatschappij" onder „de mindere klassen?" Deze aanklagt is door den Zeer Eerw. Pater B. van Meurs in zijn geschrift *De Roman* [1]) uitgesproken. En in het

[1]) *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied.* Eerste jaargang, V, blz. 6. 's Hertogenbosch, W. van Gulick, 1869. Er verscheen reeds een tweede druk van *De Roman.*

Tijdschrift van de Evangelische Maatschappij [1]), dat wij toch wel voor het orgaan dier vereeniging kunnen houden, is zonder omwegen verklaard, dat de uitgebragte beschuldiging overeenkomstig de waarheid was, en de nederlandsche vertaling van George Sands beruchten roman *Mademoiselle la Quintinie* tot de boeken behoorde, door de Evangelische Maatschappij op hare lijsten ter verspreiding opgenomen. De schrijver, die dit feit bevestigde, ging zelfs zoo ver dat hij, hoewel niet zonder eenige merkbare verlegenheid, de handelwijze der Maatschappij poogde te verdedigen of te vergoelijken.

Onze lezers weten, wat de Evangelische Maatschappij is, en wat zij beoogt; we herinneren slechts het volgende. Zij trad op in de dagen der April-beweging. Op 25 Mei 1853 kwam er een manifest in 't licht, uitgevaardigd door Ds J. P. de Keyser, waarin hij, met eenige andere Protestanten, aan „de evangelische Christenen „in Nederland" ter kennis bragt, dat er was opgerigt eene „Evan„gelische Maatschappij ter bevordering van waarheid en godzalig„heid onder de Roomsch-Katholieken." De aanleiding tot die oprigting en de wijze, waarop de vereeniging de Katholieken zou bewerken, werden aldus aangegeven:

De Paus van Rome had in Nederland „zijne Landvoogden", de Bisschoppen, aangesteld en hierdoor aan de evangelische Christenen „openlijk en plegtig den oorlog verklaard"; hij had „zijne leger„benden op hen afgezonden en voerde den krijg reeds werkelijk" tegen hen. Van hunnen kant moest dus ook gestreden worden. „Maar op welke wijze zullen wij dan strijden?" vroeg de woordvoerder der Evangelische Maatschappij: het antwoord luidde: „Op „die wijze, waarop onze eenige Heer en Zaligmaker het deed, met „het zwaard des geestes, *met het Evangelie.*

„Het Evangelie wenschen wij... te brengen tot hen, die het „niet kennen..... In de eerste plaats moeten derhalve goed opge„leide mannen met den Bijbel of gedeelten er van, en ook met „geschriften over de kerkgeschiedenis en met opwekkende traktaatjes „tot de Roomsch-Katholieken komen, om hun te brengen, wat hun „hunne Priesters onthouden, *het Evangelie* en de middelen, om „het Evangelie te verstaan."

---

[1]) Jaargang 1869. N°. 3, in het artikel *Een woord van een Roomsch-Katholieken priester aan de leden der Evangelische Maatschappij.*

De Maatschappij bleef trouw aan de vooroordeelen en hartstogtelijke afgekeerdheid tegen de Katholieke Kerk, welke haar in het leven hadden geroepen; zij bleef trouw aan hare bestemming om het Katholicismus in Nederland te bestrijden; maar bleef zij ook hierin trouw aan haar programma, dat zij streed, „op die wijze, „waarop onze eenige Heer en Zaligmaker het deed, met het zwaard „des geestes, met het Evangelie"? Welk Evangelie brengt zij „tot „hen, die het niet kennen"?

Zij brengt hun het Evangelie, door George Sand verkondigd in den roman *Mejonkvrouw la Quintinie.*

Indien we al eens de mogelijkheid konden aannemen, dat de Evangelische Maatschappij met de schrijfster en haar boek, of met de plaatsing van hetzelve op hare eigen lijsten ter verspreiding onbekend was gebleven, die mogelijkheid verviel geheel na de aanmerking, door den Zeer Eerw. van Meurs, in zijn geschrift *De Roman* hierover gemaakt, en de juiste en met onwraakbare argumenten en getuigenissen geregtvaardigde karakterisering van George Sands persoon en geschriften, die hij ons daar gaf. Of kwam zijn schrijven niet ter kennis der Maatschappij? Integendeel zij bestreed het zelfs uitdrukkelijk en verdedigde de niet te verdedigen *romancière* en haar boek, en beriep er zich op, dat het vijandig genoeg tegen het Katholicisme was, om op de lijsten te kunnen staan. Dit laatste was zeer zeker eene voldoende regtvaardiging!

De Zeer Eerw. van Meurs heeft nu eene belangrijke brochure uitgegeven, getiteld *George Sand en de Evangelische Maatschappij*, en daarin zijn oordeel over George Sand met nieuwe bewijzen gestaafd. Hij ontleent die aan hare bekende levensgeschiedenis — in zoover deze zonder kwetsing van de kieschheid der lezers mededeelbaar is — en aan de beschouwing harer letterkundige voortbrengselen. Daarna bespreekt hij in het bijzonder den roman *Mejonkvrouw la Quintinie.* In dit tijdschrift [1]) werden de werken „dier „vreeselijke vrouw afschuwelijk" genoemd; de Zeer Eerw. van Meurs heeft in zijn geschrift de juistheid van dit harde vonnis bij herhaling bewezen. Hen, die George Sand en de Evangelische Maatschappij nader willen kennen, verwijzen we naar die bondige brochure.

Maar maakt de ééne roman, welke op de bewuste lijsten voor-

[1]) Dl LII, blz. 615.

komt, welligt eene uitzondering, en mist hij het venijn van ongeloof en zedeloosheid, dat George Sand haren lezers gewoonlijk aanbiedt?

De Zeer Eerw. van Meurs toont ons in eene vrij uitgebreide recensie van dit boek (blz. 73—91) op de slaandste wijze, dat het niets anders is dan eene romantiesch ingekleede, allerfelste bestrijding, ja, van de Katholieke Kerk en hare instellingen, maar ook van die waarheden, welke nog aan *alle* Christenen dierbaar zijn, en eindigt zijn fiksch betoog aldus:

„Armzalig werd ik gestemd, het hart krimpt mij in bij al die „onreine en duistere begrippen en bespiegelingen aangaande den „driewerf heiligen God; bij die drieste loocheningen van 's menschen „eeuwige toekomst en bij die afschuwelijke lasteringen en smaad„woorden, onzen goddelijken Verlosser aangedaan."

Edele verontwaardiging, welke ieder Christen billijken en prijzen zal, die *Mejonkvrouw la Quintinie* leest. Ik billijk en prijs haar, niet alleen op het gezag des Zeer Eerw. van Meurs en van andere bevoegde beoordeelaars, maar na het van mijzelven verkregen te hebben, het verfoeijelijke en speciaal ook voor de zeden gevaarlijke boek door te lezen.

Ziedaar dan de evangelie-kennis en de godzaligheid, door de Evangelische Maatschappij aangeboden vooral aan onze minder ontwikkelde geloofsgenooten!

Dezelfde ijverende Vereeniging rigtte nog zeer onlangs aan de Katholieken, eene brochure [1]), die bij sommigen hunner zelfs te huis werd bezorgd; *De Tijd* van 6 December ll. heeft dit pamfletje naar waarde behandeld.

Nog dezer dagen, zegt de Zeer Eerw. van Meurs, schreef de Evangelische Maatschappij aan de Katholieken: „Wij treden op in „den naam van hem [namelijk den Zaligmaker], die... bad: wacht u „voor het Farizeïsme, wacht u voor die wolven in schaapskleederen."

Hoe vroom!

Er bestaat eene vroomheid, welke voor het doen van slechte daden redenen weet te vinden, die nimmer bij u zullen opkomen, als gij slechts een gewoon regtschapen mensch zijt.

Eere aan den Zeer Eerw. van Meurs, die door eenen onaange-

---

[1]) *Aan de Roomsch-Katholieken in Nederland. Een woord van de Evangelische Maatschappij* Arnhem, G. W. van der Wiel, 1869. Prijs 25 cents.

namen, maar wel geslaagden arbeid, eene gewigtige bijdrage leverde om de Evangelische Maatschappij op hare regte waarde te leeren schatten. Zijn pleit heeft hij schitterend gewonnen.

H. J. J. PRENGER.

HET OVERHUIFD HOOG ALTAAR DER ST. IGNATIUS-KERK TE NIJMEGEN. [1])

Het opstel, welks titel hierboven vermeld staat, werd door den heer Jos. A. Alberdingk Thijm „uitmunteud" genoemd, en met eenige ligte wijzigingen in de *Dietsche Warande* (D. IX, Afl. 1) opgenomen. Wel eene genoegzame aanprijzing.

Ik mogt voor eenige maanden het besprokene, in gothieken stijl opgetrokken, allerschoonste hoog-altaar en zijn er waardig meê overeenstemmende overhuiving beschouwen; ieder, die hetzelfde voorregt heeft, zal, dunkt mij, gaarne den genialen bouwmeester, den heer Cuypers, zijnen dank willen zeggen en de St. Ignatius-parochie te Nijmegen met dit kunstwerk geluk wenschen. Zelfs den vreemdeling in de christelijke archaeologie en bouwkunde zal de aangekondigde brochure voldoende aanwijzing geven om de diep godsdienstige opvatting van het christelijk altaar, die den bouwmeester bij het maken der teekening en bij hare kunstvolle uitvoering bezielde, tot zelfs in iedere architektonische lijn en iedere kleine versiering van dit kunstwerk terug te vinden en te verstaan, en om in te zien, hoe altaartafel, altaarwand, tabernakel en overhuiving allen hoogst ordelijk gegroeid zijn uit ééne verhevene grondgedachte, uit het idee „van het altaar der N. Wet, waarop „de hoogste hulde wordt gebracht aan God den hemelschen Vader „door God den Zoon, die door den H. Geest tot ons komt en na „het offer met ons verwijlt." Zoo wordt niet slechts het kunstgenot verfijnd en verheven, maar ook de geest gemakkelijker door den aanblik van het stoffelijke monument tot meerder eerbied en liefde voor het offer, welks beteekenis en waarde dit altaar zoo statig verkondigt, opgevoerd. Zij, die het genoegen missen, het kunstgewrocht zelf te zien, kunnen er zich, door de naauwkeurige en

---

[1]) Door F Heynen S. J.. Arnhem, Josué Witz. 1869.

duidelijke beschrijving des Zeer Eerwaarden Heijnen, genoegzaam eene voorstelling van vormen.

De Schrijver, die ons voor eenige jaren van de versiering en beschildering der Zaaijerskerk te Amsterdam — evenzeer naar het talentvolle plan der heeren Cuypers volbragt — eene zeer leerrijke verklaring [1]) schonk, vinde in 't vervolg meermalen tijd en lust om voor ons lezend publiek den diepen zin van christelijke bouwwerken en versieringen toe te lichten en te verklaren. Verblijdend is het, dat er in ons vaderland thans telkens meer kunstgewrochten verrijzen, die zulk eene verklaring verdienen, en dat hier het christelijk geloof algemeen levendig en opgewekt genoeg is om, evenals in de eeuwen, die bij uitstek de eeuwen van geloof mogen heeten, de taal te verstaan, welke waarlijk christelijke kunstwerken spreken, en de zeker niet geringe offers te brengen, die tot de oprigting er van noodig zijn.

DE CHRISTEN LEERLINGEN DER OPENBARE SCHOOL TOT JODEN OPGELEID?

Bijna iedere dag brengt ons nieuwe geschriften of opstellen over den schoolstrijd, maar niet altijd frissche, nieuwe gedachten. Echter geven ons de voorvechters van de onvermijdelijke noodzakelijkheid der godsdienstlooze school, en de verdedigers harer vlekkelooze onschuldigheid bij wijlen zulke verrassende en oorspronkelijke gedachten of geestes-vindingen ten beste dat we dikwerf voor een geruimen tijd al onze zucht naar nieuwe beschouwingen aangaande de schoolquaestie verliezen. We deelen een staaltje mede; de lezer oordeele, of onze nieuwsgierigheid dezen keer niet noodwendig bekoelen moest.

In het *Weekblad voor lager, middelbaar en gymnasiaal onderwijs* (1869, N° 44) troffen we, onder den zeer waren titel van: *Een niet alledaagsch verslag*, een *curiosissimum* aan. Uit de volgende woorden des Schrijvers leeren we, welk verslag bedoeld is. Hij zegt:

„Van alles wat ik in den laatsten tijd ..... over onderwijs en op-

---

[1]) *De versiering en beschildering der St. Ignatius-Kerk, De Zaaijer, te Amsterdam.* Amsterdam, J. Beerendonk, 1865.

„voeding heb gelezen, heeft niets mij beter bevallen dan *'t Verslag*
„*van de jaarlijksche vrijwillige bijeenkomst van onderwijzers in Drente.*
„De grijze maar wakkere inspecteur, dr. Nassau, doet er zich uit
„kennen in zijne volle kracht. Helder en frisch vertoont zich de
„vrucht van zijn gezond denken en van zijne rijpe ervaring. Kort
„en kernachtig is zijne beschouwing van toestanden, talrijk en juist
„zijn de practische wenken die hij den onderwijzer geeft. We zou-
„den maar ééne aanmerking kunnen maken als we dat moesten
„doen, en wel deze, dat men te veel op eens krijgt.

„Zijne woorden zijn als een Liebigs-extract; bij beetjes toegediend
„geven ze een krachtig voedsel; 't zou jammer zijn dat door te
„veel op eens van die voedende spijs verloren ging."

Nu worden ons eenige portiën van dat Liebigs-extract voorgezet, waaronder de volgende, die vrij *piquant* is.

Men lette er bij de lezing op, dat Dr H. J. Nassau, de auteur der volgende regelen, inspecteur is van het lager onderwijs in Drenthe.

„Zal d'openbare lagere school, zal haar maatschappelijk onder-
„wijs worden gescheiden volgens de verschillende gezindheden,
„en, in gescheidene scholen, 't onderwijs in de leerstellingen der
„verschillende kerkgenootschappen met het maatschappelijke wor-
„den verbonden; of zal er, voor allen, eene zoogenaamde staats-
„school open staan; eene school, die — onder 't aanleeren der
„kundigheden, welke 't leven tot eene behoefte maakt voor alle
„standen — opleidt tot alle godsdienstige en burgerlijke deugden,
„waarin de geest van 't Christendom zich openbaart, en waarme-
„de de Mozaïsche godsdienst volle vrede heeft; maar die niet op
„'t gebied treedt der talrijke Christenkerk-gezindheden of van de
„belijdenis der Mozaïsche godsdienst; die d'onderscheidene belijde-
„nissen, hare geloofswaarheden, geheimenissen en plegtigheden
„eerbiedigt, en ze, ongekrenkt en ongeschonden, aan 't onderwijs
„en d'opleiding van iedere kerk overlaat?

„Beleefden we kalmer dagen, dan liet zich deze strijd, zelfs
„van een regtzinnig-kerkelijk standpunt, zonder bezwaar, zoo 't
„schijnt, ten voordeele van de tegenwoordige staatsschool beslissen
„en van haar burgerlijk onderwijs, verbonden met eene algemeene,
„voorbereidende opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden.

„'t Betoog schijnt allereenvoudigst.

„'t Christendom dagteekent niet van d'allervroegste tijden.

„Vooraf ging de Mozaïsche godsdienst, ook eene goddelijke in-„stelling, bij de kerk 't Oude Verbond, de wet der schaduwen „genoemd. Waarom vooraf? „De Christus verscheen eerst in de „volheid der tijden", is 't antwoord, naar eene regtzinnig-kerke-„lijke opvatting. Hij verscheen eerst, nadat de Mozaïsche godsdienst, „hare wetten en zedeleer, 't uitverkorene volk voor de nieuwe „godsdienst hadden vatbaar gemaakt. Als nu d'openbare lagere „school eene algemeene zedelijk-godsdienstige opleiding iedere bij-„zondere kerkleer laat voorafgaan: wat doet ze anders bij d'op-„komende geslachten, dan den weg volgen, dien 't aan eene hoo-„gere leiding behaagd heeft met het geheele menschdom te houden?"

Welke bespotting van „de opleiding tot alle *christelijke* en „maatschappelijke deugden", die art. 23 voorschrijft! En nog wel door een van de hoogste leden der school-hiërarchie! Want herhalen wij het, de heer Nassau is provinciaal inspecteur. Doch letten we ook op dit: hij heeft geen geringen invloed op den geest der staats-onderwijzers en op den gang en de rigting van hun onderwijs; wij doen hem geen onregt aan, als we eenige vrees uiten, dat hij dien magtigen invloed gebruiken zal, om zijne originele opvatting van de godsdienst der openbare school tot praktijk te doen komen, en de christen kinderen zijner provincie tot Israelieten op te leiden.

DE TAAL DER BLOEMEN. [1])

Is het niet oog- en hartverrukkend, in de lieve Meimaand Maria's beeld te midden van pas ontloken groen en bloemen en vrolijk waslicht te aanschouwen, niet alleen in de kerken, waar haar beeldtenis wordt aangetroffen, — en in welke kerk vindt men Maria's beeld niet? — maar ook in de huizen der geloovigen? Wien de omstandigheden dit veroorloven, rigt in een bijzonder daartoe uitgekozen vertrek een zoogenaamd Maria-outer op, waar haar beeld die gansche maand in het midden van geurige bloemen prijkt; anderen kiezen ten minste de eervolste plaats van hun woonvertrek uit, waar zij op hunne ongekunstelde wijze aan Maria hulde brengen. Hun beeldje maakt geen aanspraak op den naam van Kunststuk, en de bloemen er rondom zijn misschien langs den

[1]) Ter eere van Maria sprekend. Door R. J. Pierik, S. J. 's Hertogenbosch, H. Bogaerts. 1869.

weg geplukt; maar hunne vereering is zekerlijk even gemeend en hartelijk, even innig en diep als die hunner meer begunstigde broeders.

En dat die vereering van Maria door bloemensier eene natuurlijke en redelijke vereering is, weten en gevoelen wij als van zelf: ieder bloempje heeft zijn eigen stem en uit den bloemenkrans om Maria's beeld stijgt, onhoorbaar en geheimzinnig, maar toch krachtvol, een blijvend loflied op ter eere van „de geheimzinnige Roos", de „bloem der Maagden", de „lelie onder de doornen", de maagdelijke en reine moeder des Heeren.

Ons den zin van dat loflied te vertolken, aan de hand te doen, hoe wij Maria passend kunnen vereeren, door haar die bloemen aan te bieden, welke het meest of de gevoelens van ons hart of *hare* deugden en eigenschappen uitdrukken, dit beoogt Pater Pierik in zijn bovengenoemd werkje, waarin hij ons het symbolisme der bloemen uitlegt, eerst in het algemeen en vervolgens in betrekking tot Maria. Tevens is het zijn doel, de laffe bloemenverklaringen, door zinnelijke schrijvers aan de hand gedaan, te verdringen, ten minste er tegen te waarschuwen. Wij wenschen hem, wat dit betreft een goeden uitslag.

Met genoegen hebben wij het werkje doorbladerd. 't Is vriendelijk, geurig en frisch als de bloemen, wier zinnebeeldige beteekenis het uiteenzet. Eene aanmerking veroorloven wij ons; zij is die van velen en betreft niet alleen dit werkje. Wat de Schrijver in de laatste jaren op litterariesch gebied ten beste heeft gegeven, zou ongetwijfeld meer gezocht en gelezen worden, zoo hier en daar de keuze zijner woorden wat juister, de zinbouw wat gemakkelijker en de wijze van voorstelling wat natuurlijker was. Wij besluiten met den wensch, dat de geleerde en gevoelvolle P. Pierik lust moge behouden, om nog meerdere werkjes als het bovengenoemde te vervaardigen.

ACHTING VOOR DEN PRIESTER IN DE VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

Le Bien Public ontleent aan het londonsche dagblad de *Post* het volgende fragment van eene correspondentie uit New-York. De correspondent is een on-Katholiek.

„De Amerikanen, ook zij die onverschillig zijn voor de godsdienst, „hebben toch, om de eene of andere reden, veel eerbied en achting

„opgevat voor de katholieke priesters, een eerbied en achting, die „zij, ik erken het met spijt, volstrekt niet gevoelen voor de protes- „tantsche geestelijken."

„Zij zien de katholieke priesters ijverig werken en al hun tijd „wijden aan moeijelijke bezigheden, die geen enkele tijdelijke „belooning opleveren; zij ontzeggen zich al de vermaken en al de „genoegelijkheden des levens, en dit doen zij, niet met een droevig „voorkomen of met vertooning, maar goedhartig, zooals men zich „kwijt van een aangenamen pligt."

„De protestantsche geestelijke te New-York bewoont een rijk en „sierlijk huis; hij heeft een beminnelijke gade, lieve kinderen, goede „en vrolijke vrienden om den tijd te passeren en een jaarlijksch „traktement van 10,000 dollars om in zijne levensbehoeften te „voorzien. En voor dit alles behoeft hij slechts tweemaal in de „week te preken."

„De katholieke priester daarentegen leeft in een nederig verblijf „achter zijne kerk. Hij is de dienaar van 25,000 zielen, leest „dagelijks de H. Mis, des Zondags tweemaal; hij hoort honderden „menschen biecht, bezoekt de zieken, doopt de kinderen, begraaft „de dooden, berispt degenen die van hun pligt afwijken, en brengt „hen tot betere gedachten; hij is de vader, de vriend en raadsman „van al de armen in zijne parochie. Men ziet hem afdalen in de „sombere en vochtige holen of den naauwen trap beklimmen, die „leidt naar vlieringkamers, om de teerspijze te brengen naar de „stervenden. Men vindt hem in de hospitalen, de gevangenissen, „de correctie-huizen; zoo verslijt hij zijn leven in eene vermoeijenis „zonder verpoozing, en al wat hij trekt van zooveel werk en moeite, „dat zijn de spijzen die hem bereid worden door eene iersche „dienstbode, en de kleederen, die hij draagt."

„Dit contrast treft den logischen geest van den Amerikaan, die „uiterlijk vertoon en grootspraak verafschuwt, maar achting heeft „voor een eerlijk werk, waarvan men zich moedig kwijt. Hij „begint dan ook, in weerwil van zijne vooroordeelen, onwillekeurig „den persoon te bewonderen en te eerbiedigen, en hij zegt bij zich „zelven, dat hij hem gaarne eene dienst zou bewijzen."

HET

GALLIKANISME ONZER DAGEN.

„Één zaak heeft mij zeer getroffen," zeide mij onlangs een mijner gemeentenaren, sprekende over het herderlijk schrijven van onzen Hoogwaardigen Bisschop bij gelegenheid zijner afreize naar de Heilige Stad; „terwijl de „fransche Bisschoppen in eene soort van onrustige span„ning het noodig schijnen te achten, hunne onderhoo„rigen tot vertrouwen en onderwerping aan de uitspraken „van het Concilie op te wekken, spreekt onze Bisschop „daar volstrekt niet over, maar toont volkomen zeker te „zijn, dat niemand onzer, ingeval het Concilie de leer „der pauselijke onfeilbaarheid mogt uitspreken, daartegen „eenig bezwaar gevoelen zal."

Inderdaad is dat treffend; — en toch kan het ons niet verwonderen, die weten, dat onze Bisschoppen, toen zij in het Provinciaal Concilie van 1865 zeiden te leeraren, dat „de Paus van Rome in zaken van geloof en zeden „onfeilbaar is", het geloof van alle nederlandsche Katholieken hebben uitgesproken.

Doch dewijl de Kerk één ligchaam is, en hare ledematen elkanders vreugde en lijden gevoelen, daarom heeft de opgewondenheid, welke zich inzonderheid in Frankrijk

vertoont, bij sommigen onzer Katholieken, hoe kalm en bedaard ook bij het beschouwen van *onzen* toestand, eene zekere bekommering doen ontstaan. Die bekommering nu wilde ik, althans voor een zeer groot gedeelte, trachten weg te nemen door de aandacht te vestigen op de feiten, die gedurende de laatste maanden in de Kerk van Frankrijk hebben plaats gehad.

Het is onzen lezers genoeg bekend, dat de *Declaratie* van 1682, behelzende de vier artikelen van het Gallikanisme en daaronder de verklaring van 's Pausen feilbaarheid, tot stand is gekomen, toen Lodewijk XIV met den Paus in geschil was. Zij is krachteloos en nietig.

Vooreerst is zij veroordeeld door Alexander VIII: „Omnia et singula, quae tam quoad extensionem juris „*regaliae*, quam quoad *declarationem* de potestate eccle„siastica.... acta ac gesta fuerunt..... improbamus, „cassamus, irritamus et annullamus... deque eorum nul„litate coram Domino protestamur."

Verder is zij herroepen door hare onderteekenaars: „Quidquid in comitiis circa ecclesiasticam potestatem et „pontificiam auctoritatem decretum censeri potuit, pro „non decreto habemus et habendum esse declaramus."

Zij is teruggenomen door Lodewijk XIV zelven, die aan Paus Innocentius XII schreef: „Je suis bien aise de „faire savoir à Votre Sainteté, que j'ai donné les ordres „nécessaires pour que les choses contenues dans mon édit „du 3 Mars 1682, touchant la déclaration faite par le „Clergé de France, à quoi les conjonctures m'avaient obligé, „ne soient pas observées."

Zelfs Bossuet, die zulk groot aandeel aan de redactie dier artikelen had gehad, zeide van haar: „Abeat ergo

„declaratio quo libuerit: non enim eam, quod saepe pro-„fiteri juvat, tutandam hic suscipimus."

Men bleef evenwel in Frankrijk de beruchte vier artikelen vasthouden, waartoe voorzeker het Jansenismus niet weinig heeft bijgedragen. Ook onder het eerste keizerrijk ging men daarmede voort, en wat meer te verwonderen is, zelfs de Restauratie, die ook in deze zaak „niets geleerd en niets vergeten" scheen te hebben, poogde de *Declaratie* van 1682 te doen herleven en vond daarvoor ijverige medehelpers in vele mannen van naam onder de fransche geestelijkheid (bijv. de la Luzerne, de Bausset, Frayssinous). Doch de oogen waren opengegaan, en meer en inniger hechtte men zich aan Rome en den Paus; de romeinsche liturgie werd in nagenoeg alle bisdommen — twee of drie uitgezonderd — ingevoerd; „bij de dogma-verklaring van de Onbevlekte Ontvangenis", zegt de Bisschop van Versailles, „vertoonde zich zelfs „geen schaduw van tegenspraak, en men zeide en her-„haalde, dat het Gallikanisme dood en voor goed dood „was."

Zoo stonden de zaken, totdat het Concilie door den Paus werd bijeengeroepen; wat er nu in Frankrijk voorviel, gaan wij omstandiger uiteenzetten.

De geleerde Deken der Sorbonne, Mgr Maret, Bisschop van Sura, i. p. i., had geruimen tijd, zelfs jaren lang gearbeid aan een werk ten gunste van het Gallikanisme. De uitgave daarvan geschiedde dezen zomer, juist toen vele katholieke dagbladen met vuur de leer der pauselijke onfeilbaarheid voorstonden en krachtig den wensch en de hoop te kennen gaven, deze leer tot kerkleer verheven te zien. Wanneer men nu denkt aan de fransche hartstogtelijkheid, dan valt het ligt te begrijpen, hoe hevige strijd er gevoerd werd, toen ook de *Correspondant,* welks

redactie vele aanzienlijke Katholieken telt, gallikaansche denkbeelden verkondigde. En toch steeg de opgewondenheid eerst ten top, nadat de hooggevierde naam van den Bisschop van Orleans in den strijd verschenen was, en Mgr Dupanloup zijne *Observations* te lezen gaf, waaraan bovendien de Bisschoppen van Chalons en Marseille, Mgr Meignan en Mgr Place hunne adhaesie schonken. Dat wekte geene geringe bekommering, zelfs hier te lande; bij een zeer groot deel der fransche geestelijkheid zit het Gallikanisme nog in merg en been, ziedaar de gevolgtrekking door velen welligt gemaakt, en die toch — wij zeggen het met volle overtuiging — geheel en al ongegrond is.

Niemand zal zoo dwaas zijn om te ontkennen, dat er in Frankrijk nog Gallikanen zijn, en ongetwijfeld behoort Mgr Maret tot hun getal. Maar, zonder te kort te doen aan den eerbied voor zijne hooge waardigheid, zijne godsvrucht en geleerdheid, meenen wij gerust te mogen zeggen, dat hij geringen invloed kan uitoefenen op de Katholieken van Frankrijk, die zeer goed weten, dat hij wel door keizer Napoleon voor een geregeld bisdom — zoo wij ons goed herinneren, van Vannes — benoemd is, doch de bekrachtiging dier benoeming van den Paus niet heeft mogen verwerven.

Dit brengt ons als van zelf tot de opmerking hoe ligt het te verklaren zoude zijn, indien vele fransche Bisschoppen gallikaansch gezind waren; immers volgens het konkordaat worden de Bisschoppen benoemd door Napoleon, die gaarne de overleveringen van het eerste keizerrijk volgt, waartoe ook de gallikaansche stellingen behooren; en nog op dit oogenblik zijn er bisschoppelijke zetels onvervuld, wier Titularissen door het goevernement benoemd, maar door den Paus afgewezen zijn. Is het

in zulke omstandigheden, mogen wij vragen, niet te verwonderen, dat Mgr Maret de eenige Bisschop is, die op theologische gronden het Gallikanisme verdedigd heeft?

Maar de Bisschop van Orleans dan? zal men zeggen.

Wij antwoorden: heeft Mgr Dupanloup zelf niet herhaaldelijk verklaard, niet de leer der onfeilbaarheid te willen bespreken, welke hij geheel in het midden laat, maar alleen de vraag te onderzoeken, of het thans wel de geschikte tijd is, om de leer der onfeilbaarheid tot *dogma* te verklaren? Wel is waar hij is, niettegenstaande zijne uitdrukkelijke verklaring, niet op het door hem gestelde terrein gebleven, en zijne ontkenning der opportuniteit is — tegen zijne bedoeling in — een aanval op de leer der onfeilbaarheid zelve geworden. Doch zou dit niet aan fransche voortvarendheid en overdrijving moeten toegeschreven worden? Moeten wij niet in het oog houden, dat zijn betoog voor een zeer groot deel van politieken aard is en op politieke gronden steunt, en geregtigt dit ons niet tot de veronderstelling, dat hij hiertoe gekomen is niet zoozeer door theologische als wel door politieke overtuiging en door zijn zucht om politieke vrienden te verdedigen? Het schijnt ons toe, bijna niet te kunnen worden betwijfeld. Daarvoor behoeven wij niet eens zijne innige gehechtheid aan Pius IX in rekening te nemen, zoo schoon, zoo luid en zoo dikwerf door hem uitgesproken; het is voldoende in herinnering te brengen, dat ook Mgr Dupanloup de adressen aan den Paus der in 1862 en 1867 te Rome vergaderde Bisschoppen onderteekend heeft, waarin het geloof aan 's Pausen onfeilbaarheid zich duidelijk genoeg laat hooren [1]), ja wat

---

1) Zoo bijv. zeide ook Mgr Dupanloup in 1862 met de Bisschoppen tot den Paus: „Tu sanae doctrinae *nobis* Magister, Tu

meer is, hij moet, om den graad van Doktor in de godgeleerdheid te verwerven, de volgende thesis te Rome verdedigd hebben: *Decreta S. Pontificis, in materia fidei et morum pronuntiata, sunt infallibilis auctoritatis.*

Wat Mgr Meignan, Bisschop van Chalons, aangaat, het verdient eenige opmerking, dat deze Prelaat in de voorrede van een onlangs door hem geschreven werk [1]) zegt, zijne gedachten aan het onfeilbaar oordeel van den H. Stoel te onderwerpen, *au jugement infaillible du Saint Siége.* Al heeft ook die Bisschop later, toen hij zijne uitdrukking in het dagblad *l'Univers* vond aangehaald, haar trachten te ontzenuwen door te beweren, dat niemand in geheel Frankrijk aan de onfeilbaarheid twijfelt, maar dat men ze op verschillende wijze, en dus ook op de wijze van zijnen vriend Mgr Maret, kan opvatten, dan heeft hij ons daardoor toch het bewijs geleverd, hoe de algemeene opinie en praktijk van Frankrijks Katholieken hem er toe gebragt hebben, onwillekeurig woorden te bezigen, die de pauselijke onfeilbaarheid huldigen; want in een anderen zin kan geen onbevooroordeelde die woorden verstaan.

Wij schreven daar: *de algemeene opinie,* maar verbeteren dit dadelijk; wij hadden moeten zeggen: *het algemeen geloof van Frankrijks Katholieken.* Dit gaan wij eenigzins nader aantoonen.

Vooreerst moeten wij vermelden, dat de Bisschoppen van Poitiers, van Nimes, van Laval, van Rodez uitdrukkelijk tegen het werk van Mgr Maret geprotesteerd en niet alleen de ontijdige uitgave daarvan maar ook met

---

„unitatis centrum, Tu populis lumen indeficiens a divina Sapientia „praeparatum. Te loquente, Petrum audimus; Te decernente, „Christo obtemperamus."

[1]) *Le monde et l'homme primitif selon la Bible*

alle kracht zijn Gallikanisme afgekeurd hebben. De omstandigheid, dat het Concilie op handen was, en dientengevolge een strijd over het onderwerp, dat daar ter sprake komen zou, minder wenschelijk scheen, heeft ongetwijfeld vele andere Bisschoppen wederhouden, om dat voorbeeld te volgen; maar toch hebben zij niet nagelaten, hun vast en onwrikbaar geloof aan 's Pausen onfeilbaarheid en hun verlangen, om haar als *dogma* door het Concilie te zien vastgesteld, openlijk te verkondigen. Sommigen deden zulks in hunne Mandementen over het Concilie of het Jubilé; anderen in hunne toespraken bij het sluiten van de Retraite der geestelijkheid; anderen in hunnen afscheidsgroet bij hun vertrek naar Rome; anderen wederom lieten zich door de priesters van hun diocees, die hetzij aan de Retraite hadden deelgenomen, hetzij hun een kinderlijk en hartelijk vaarwel kwamen toeroepen, adressen voor den H. Vader aanbieden, waarin die priesters onbewimpeld den vurigen wensch te kennen gaven, dat het H. Concilie de leer der onfeilbaarheid als kerkleer zou vaststellen.

Wat gevoelen wij eene spijt, dat wij al wat wij daarvan hebben gelezen, niet zorgvuldig hebben aangeteekend! Waarlijk wij hadden een boekdeel kunnen zamenstellen vol bewijzen voor het geloof der fransche geestelijkheid aan den onfeilbaren Paus; maar wij dachten destijds niet, dat het eenig nut zou kunnen hebben, wijl wij het geschrift van Mgr Dupanloup niet verwachtten. Te meer verheugt het ons daarom, een en ander in ons geheugen bewaard of ook thans nog voor oogen te hebben, wat wij nu als voorbeeld en bewijs hier kunnen mededeelen.

„Mogt gij vernemen," zoo sprak de Bisschop van Carcassonne tot zijne geestelijkheid, „dat het Concilie de „leer der onfeilbaarheid heeft uitgesproken, weest dan

„verzekerd, dat uw Bisschop *de eerste* zal geweest zijn „om die uitspraak te onderteekenen."

„Wanneer de Paus leeraart of voorschriften geeft," zeide de Bisschop van la Rochelle, „dan spreekt en gebiedt Jesus Christus in Hem en door Hem."

Sprekende van den Paus, zegt de Bisschop van Tulle: „Zijne onfeilbaarheid is ons geluk, is onze glorie."

De Deken van het Kapittel van Valence kwam zijnen Bisschop daags voor diens vertrek naar Rome groeten en deed bij die gelegenheid uit naam van het Kapittel, alsook van de geestelijkheid der stad en omstreken, eene aanspraak, waaruit wij de volgende zinsneden overnemen.

„Weldra, Monseigneur, zult gij u aan de voeten van „den Paus, den doorluchtigen Pius IX bevinden. Ach, „zeg hem toch goed, dat wij, met denzelfden eerbied en „dezelfde liefde als onze Bisschop, alles verlangen wat „Rome verlangt, alles goedkeuren wat Rome goedkeurt, „alles veroordeelen wat Rome veroordeelt. Zeg Hem, „dat wij geen gallikaansche, liberale, fransche, duitsche, „of spaansche Katholieken zijn, maar eenvoudig roomsch-„katholieke priesters..... Mogten er soms treurige on-„eenigheden ontstaan, zooals men meermalen zag ge-„schieden, zelfs in de rangen van het Episcopaat; met „U, Monseigneur, zouden wij luid verkondigen, dat waar „Petrus is, daar de Kerk is. *Ubi Petrus, ibi Ecclesia.*

„Een zekere pers werpt ons met verachting den spot-„naam toe van Ultramontanen. Dien spotnaam nemen wij „aan; wij zijn er zelfs fier op, wijl hij in de meening „van hen, die hem ons toewerpen, zuiver en eenvoudig „beteekent roomsch-katholiek, katholiek met den Paus „en niet dan met den Paus, zonder compromis, zonder „voorbehoud, onvoorwaardelijk [sans compromis, sans „réserve, sans condition]."

Mgr Bernadou, Aartsbisschop van Sens, ontving daags voor zijn vertrek naar Rome, den afscheidsgroet van tachtig zijner priesters in de volgende bewoordingen, die wij onvertaald laten.

„Monseigneur,

„Au moment solennel du départ permettez à vos prêtres „de vous offrir le secret de leur coeur: comme vous, nous „aimons franchement le St Père, Vicaire de J. C. sur „la terre: nos coeurs ne font pour lui aucune réserve: „nous donnerions pour lui notre vie et tout notre sang.

„Nous avons foi en lui, nous rappelant les paroles de „J. C. à St Pierre: *Tu es Petrus, et super hanc petram „aedificabo Ecclesiam meam.*

„*Ego rogavi pro te, confirma fratres tuos.*

„*Pasce agnos, pasce oves.*

„Nous croyons ce qu'Il croit, nous aimons ce qu'Il „aime. Notre foi en lui n'a d'égale que notre amour, „que notre enthousiasme pour ses héroiques vertus."

De Aartsbisschop van Auch, Mgr Delamare, door ziekte verhinderd om naar Rome te gaan, zendt den Vicaris-Generaal in zijne plaats, die als Professor en President van het groot Seminarie bijna de gansche geestelijkheid van het diocees gevormd heeft. Deze nu antwoordt op eene toespraak, waarin de studenten van het Seminarie de onfeilbaarheid beleden hadden, onder andere het volgende:

„Sommigen meenen voordeel aan de Kerk te ver„schaffen, door het aandeel van het Pausdom kleiner te „maken; de toejuichingen van de vijanden der Kerk „zeggen hun, hoezeer zij zich bedriegen... De wereld „heeft de leer van het ware en het regtvaardige ontvangen „en zal die blijven ontvangen van Petrus en zijne *onfeil„bare* opvolgers."

In een Mandement, geschreven op zijn sterfbed, verklaart de Bisschop van Nantes, zich verpligt te gevoelen om eene openbare getuigenis af te leggen van het geloof zijner Kerk, in wier naam hij aldus spreekt:

„Ja, Heilige Vader! niets is ons dierbaarder, niets „heiliger dan te gelooven en te leeren, wat Gij zelf ge„looft en leert, dan de dwalingen te verwerpen, die Gij „verwerpt... Wij gelooven, dat Petrus door den mond „van Pius IX spreekt... Onwrikbaar houden wij aan „het leerstuk vast, door de Vaders van het Concilie van „Florence eenparig beleden: „dat de Roomsche Paus de „„Plaatsvervanger is van J. C., het Opperhoofd der gansche „„Kerk, de Vader en Leeraar van alle geloovigen, en dat „„aan hem, in den persoon van Petrus, de volle magt is „„toevertrouwd om de algemeene Kerk te weiden, te regeren „„en te besturen." Wij zijn zeker, door deze woorden de ge„voelens der geestelijkheid van dit diocees uit te spreken, „die aan de gezonde leeringen zoo innig gehecht is."

De Deken van het Kapittel van Fréjus spreekt aldus in naam der Kanunniken tot den Bisschop daags voor diens vertrek:

„Fier op het geloof van hunnen Bisschop, verzekerd „van zijne onwrikbare gehechtheid aan den verheven „persoon en de regten van den Priester-Koning, zoowel als „aan de leeringen der Roomsche Kerk, moeder en onderwij„zeres van alle Kerken, komen zij u zeggen, Monseigneur,... „dat zij bij voorbaat, uit eigen beweging en ongedwongen „alle beslissingen van het te houden Concilie aannemen, „inzonderheid die, welke de persoonlijke onfeilbaarheid zou „uitspreken van den Roomschen Paus, opvolger van „Petrus, als hij leert *ex Cathedra*, eene beslissing, die „zij met vurig verlangen te gemoet zien."

Slechts weinige dagen geleden berigtte de Kardinaal

Aartsbisschop van Bordeaux, Mgr Donnet, aan den Paus, dat hij, door ziekelijkheid verhinderd de opening van het Concilie bij te wonen, evenwel hoopte spoedig te Rome te zijn. In zijn gevoelvollen brief lezen wij deze zinsnede:

„Beter dan ooit zie ik in de stilte der overweging de „plaats, welke het Pausdom, omgeven van al de praero- „gatieven door de eeuwen daaraan toegekend, in de „Kerk en in de wereld inneemt."

Men behoeft niet te vragen, welk praerogatief vooral hier bedoeld wordt, maar zich slechts te herinneren, dat dit woord wordt gebezigd te midden der opgewondenheid over het praerogatief der onfeilbaarheid [1]).

Deze voorbeelden kunnen onzen lezers *eenigzins* doen beseffen, welke heerlijke getuigenissen de Kerk van Frankrijk in den jongsten tijd voor de leer der onfeilbaarheid heeft afgelegd. Gewagen wij nu nog met een enkel woord van de lijsten der Bijdragen voor de kosten van het Concilie, voorkomende in de katholieke dagbladen.

Niet naamloos, gelijk hier te lande, maar meestal met vermelding van naam en toenaam brengen daar de Katholieken en inzonderheid de geestelijken hunne offers, die alzoo te gelijkertijd eene openbare belijdenis van hun geloof worden. De tallooze schoone bijschriften te vermelden is niet doenlijk [2]); wij gewagen slechts van de volgende omstandigheid. Niet alleen ontelbare geestelijken afzonderlijk, maar geheele priester-conferentiën noemden

---

[1]) In 1850 werd de leer der onfeilbaarheid reeds uitgesproken door het Concilie van Bordeaux. Dit geschiedde insgelijks in de Conciliën van Lyon in 1850, van Albi in 1850, van Auch in 1851, van Reims in 1857, van Amiens in 1863.

[2]) Bijv.: „De Kerk gebiedt aan hare priesters, jaarlijks op „het feest der Onbevlekte Ontvangenis in hun breviergebed, „zesde les, te lezen: Pius Nonus statuit supremo suo atque *infalli-* „*bili* oraculo,"

de namen van al hunne leden, Seminariën de namen der Professoren, Kapittels de namen der Kanunniken, in één woord *duizenden* van priesters — wij overdrijven het niet — stortten hunne offers onder het zoo eenvoudig woord: *Au Pape infaillible.* Daardoor wordt ons eenigzins verklaarbaar die verzekering van eenen Doctor Theologiae, wiens naam ons ontgaan is, dat het Gallikanisme in geheel Frankrijk, zoo men de Sorbonne uitzondert, nergens meer geleeraard wordt. Die verzekering moge eenigzins overdreven zijn — wat wij willen aannemen, al kunnen wij de overdrijving niet bewijzen — maar moet toch zonder twijfel, blijkens dat *Au Pape infaillible* van duizenden fransche priesters, de waarheid zeer nabij komen. Zou Mgr Dupanloup dat vurig en algemeen verlangen niet op het oog hebben gehad, toen hij aan het einde zijner *Observations*, sprekende over de liefde van Frankrijk voor den H. Stoel, zeide: „Zoozeer wordt Frankrijk door het middenpunt der „eenheid aangetrokken, dat de overdrevene leer van Frank„rijk uit- en de bergen overgaat, terwijl gematigdheid „en wijsheid van Rome komen. Rome houdt de *furia* „*francese* tegen en verzet zich tegen overdrijving in de „geloofsleer"?

En midden in dat concert van zoovele duizenden stemmen kwam die Bisschop invallen met zijne zoo geheel anders luidende *Observations*! Kan het iemand bevreemden, dat daartegen sterk en van vele zijden geprotesteerd werd? dat vele priesters, alleen om zulks te doen, voor de tweede maal hunnen naam op de lijsten der Bijdragen plaatsten? dat er veel te scherpe uitdrukkingen werden gebezigd, die wij voorzeker niet konden goedkeuren, maar toch eenigermate moesten verschoonen, omdat ze voortkwamen uit harten, die gloeiden van liefde voor onzen H. Vader den Paus? Wij zijn voorstanders van elk ge-

zag, voorstanders vooral van het kerkelijk en bisschoppelijk gezag; maar toch gelooven wij ons geregtigd, de woorden van afkeuring mede te deelen, door anderen over de daad van Mgr Dupanloup uitgesproken, omdat zij ons beter den toestand doen kennen.

Ziehier allereerst een brief uit de stad Orleans.

Orleans, 23 November 1869.

„Mgr de Bisschop van Orleans drukt zich aldus uit in „zijne *Observations*, die hij den 11 November aan de „geestelijkheid van zijn diocees rigtte:

„„Mijne Heeren. Toen gij mij vaarwel zeidet en bij „„mijn vertrek naar Rome mij uwe wenschen aanboodt, „„hebt gij mij over de onrust en spanning gesproken, „„rondom u onder de geloovigen veroorzaakt door de „„heftige strijdvoering der dagbladen over het aanstaande „„Concilie en in het bijzonder over de definitie der pause„„lijke onfeilbaarheid. Ik heb die onrust begrepen..... „„Lang heb ik gedraald alvorens ik besloot dat onder„„werp te bespreken. Gij, Mijne Heeren, hebt er mij toe „„doen overgaan."

„Deze woorden, in den natuurlijken zin opgevat, moeten „den lezer doen gelooven, dat de geestelijkheid van het „diocees van Orleans stappen en aanzoeken bij Mgr den „Bisschop gedaan heeft, om zijne Hoogwaardigheid tot „de uitgave der bedoelde *Observations* te bewegen.

„Daar is niets van aan.

„Al wat er geschied is, is, dat op den 4 November „de geestelijkheid van stad en omstreken gezamenlijk „Mgr den Bisschop, bij gelegenheid van zijn vertrek, is „komen groeten. De Eerwaarde Vicaris-Generaal Des„brosses heeft toen eene rede uitgesproken, waarin de „voorstanders van 's Pausen onfeilbaarheid niet werden

„gespaard. Die redevoering was niet vooraf aan de gees-
„telijkheid medegedeeld en is en blijft bij uitsluiting
„het persoonlijk werk van hem, die haar heeft uitge-
„sproken. Velen onzer hebben haar niet zonder onge-
„duld aangehoord; en had men geene ergerlijke tooneelen
„gevreesd, men zou den spreker in de rede zijn gevallen.

„Die redevoering is niet gedrukt. Maar ziehier wat er
„gedrukt staat in het officiële blad, de *Annales religieuses*
„*du diocèse d'Orleans;* daar leest men in het nummer
„van 6 November, dat de Eerwaarde Desbrosses eene
„rede heeft uitgesproken *in naam der geestelijkheid.*

„De *Annales* laden hier zonder grond eene verantwoor-
„delijkheid op de geestelijkheid van Orleans, waarmede
„zij niet beladen mag worden. De geestelijkheid heeft
„den Vicaris-Generaal volstrekt geen last gegeven. Bui-
„ten twijfel moest iemand het woord voeren; maar de
„voorzigtigheid gebood, in zoodanig geval zich tot alge-
„meenheden te bepalen en niets te zeggen, wat hinderlijk
„zijn kon niet alleen voor de meerderheid, maar zelfs
„voor de minderheid. Men zou waarlijk zeggen, dat eene
„zekere behendigheid bij dit alles heeft voorgezeten. Zocht
„Mgr de Bisschop naar eene geschikte inleiding? Wat
„daarvan zij, men heeft gedacht de geestelijkheid te
„doen vergaderen en eene tergende redevoering te houden.

„Bij ons heeft niemand zich er door laten misleiden;
„maar op andere plaatsen zal dit anders zijn. Uit dien
„hoofde en voor de eer der geestelijkheid van Orleans
„heb ik het noodig geacht, deze met de waarheid meer
„overeenkomstige voorstelling der feiten te geven.

„Victor Pelletier, Kanunnik der Kerk van Orleans."

Welken indruk het schrijven van Mgr Dupanloup in andere diocesen gemaakt heeft, en hoe het daar ontvangen

is, kan men gemakkelijk afleiden uit dezen brief van een zijner eigene Kanunniken. Maar welken indruk, mogen wij verder vragen, maakte het op de Bisschoppen van Frankrijk?

De meesten hunner waren of reeds op reis naar Rome of op het punt van die reis te aanvaarden en daardoor moeijelijk in de gelegenheid om een tegenschrift in het licht te geven, zoodat onder dit opzigt de Bisschop van Orleans wel een gunstig oogenblik voor zijne *Observations* gekozen had. Van een anderen kant hebben zeker velen hunner dat oogenblik zeer ontijdig geacht, wijl niet het publiek maar wel het op handen zijnde Concilie daarover oordeelen moest; doch om diezelfde reden moesten zij dan ook een antwoord van hunne zijde ontijdig en onvoorzigtig achten. Toch hebben sommigen iets van zich laten hooren.

De Bisschop van Laval, die reeds vroeger het werk van Mgr Maret had bestreden, schreef dadelijk, hoewel reeds op reis zijnde, een krachtig protest [1]).

De Bisschop van Versailles (Mgr Mabile, zoo wij ons niet vergissen) bestreed Mgr Dupanloup, zonder hem te noemen, in eenen brief aan zijne geestelijkheid den 3 December uit Rome geschreven, waarvan wij den inhoud hier in het kort laten volgen. Na gezegd te hebben, dat het Gallikanisme dood en voor goed dood scheen, spreekt

---

[1]) De Bisschop van Laval berigtte onlangs, opgetogen van vreugde, aan zijnen Vikaris Generaal, hoe hartelijk hij door den Paus was ontvangen en verzocht daarvan melding in hunne *Semaine religieuse*. Hij kwam met 20 à 30 fransche Bisschoppen bij den H. Vader, die hen allen eerst gezamenlijk en daarna afzonderlijk ontving. „Toen uw Bisschop hem naderde, riep hij uit: *o Laval, Laval, „de goede Laval*, terwijl hij mij toelachte, zacht op den schouder „klopte en dien met teederheid drukte ... Was er niets anders „geweest dan deze woorden, welke voldoening! maar gij begrijpt „dat er meer gesproken werd."

hij over de poging, die gedaan wordt om dat stelsel weder in het leven te roepen. Eenigen doen dit voortgaande op de oude gallikaansche gronden, in nieuwe vormen gehuld (Mgr Maret); anderen daarentegen steunen niet zoozeer op theologische als wel op politieke gronden: het liberalisme is hun afgod (*Le Correspondant*). Sommigen zijn verstandig genoeg om te erkennen, dat de pauselijke onfeilbaarheid *dogma* worden kan, maar noemen zulks thans ontijdig (Mgr Dupanloup), en om dit te bewijzen onderzoeken zij niet, zooals de groote leeraars gedaan hebben, naar de overtuiging der geloovigen, integendeel zij ondervragen de goevernementen, zij ondervragen al onze vijanden, om van dezen te vernemen, wat er wel en wat er niet behoort te geschieden. En dan gaat hij aldus voort

„O, het verwondert ons niet, dat de ongeloovigen „de gemoederen ophitsen en den Vaders van het Concilie „vrees willen aanjagen. Maar dat Bisschoppen, dat bij „uitstek achtenswaardige personen zich bij hen aansluiten, „dat dezen hulp gaan zoeken in het Oosten, in Duitsch„land, in Amerika, om den H. Vader op eene geestelijke „wijze te berooven [1]), dat zij den droeven moed hebben,

---

[1]) Dit geldt Mgr Dupanloup, den grooten verdediger van het *tijdelijk* gezag des Pausen. Om de verdere bedoeling dezer zinsnede goed te begrijpen, moet men weten dat, toen de *Observations* van Mgr Dupanloup in het licht verschenen, vele Prelaten uit Amerika, Spanje en Duitschland hunne verwondering te kennen gaven, wijl zij reeds vóór maanden eene brochure hadden ontvangen, zonder naam van schrijver, drukker of uitgever, zonder te weten van wien die kwam sommigen zelfs zonder postmerk, welke (uitgenomen het alleen op Frankrijk betrekking hebbende gedeelte) eene engelsche, spaansche of duitsche vertaling scheen dierzelfde *Observations*. Het vermoeden werd geuit, dat deze brochure door Mgr Dupanloup was uitgegeven — en niet tegengesproken; de Bisschop van Versailles toont klaarblijkelijk, dit vermoeden voor waar te houden; en het is inderdaad ongeloofelijk, dat de Bisschop van Orleans, bij het schrijven zijner *Observations*, de brochure van een ander zou hebben overgenomen: daarvoor is die Prelaat veel te oorspronkelijk.

„met schoone uitingen van geloof en liefde, in een uit-
„muntend dagblad opgenomen, den spot te drijven [1]),
„en dat zij meenen, door dus te handelen, in het belang
„der Kerk te handelen, dat doet ons beschaamd worden
„en vervult ons met ontzettende droefenis en ernstige
„vrees voor de toekomst.....

„Men heeft gezegd en kan het niet genoeg herhalen:
„het stilzwijgen van het Concilie is zedelijkerwijze on-
„mogelijk... Waarom zou men terugdeinzen voor na-
„deelige gevolgen, die grootendeels slechts in de ver-
„beelding bestaan? Is dan de Kerk niet meer de strij-
„dende Kerk? Waren er geene nadeelige gevolgen, was
„er geene krenking van vele personen te vreezen op alle
„tijdstippen, waarop de Kerk haar eindoordeel tegen de
„ketters heeft uitgesproken?"

Ten slotte deelen wij nog iets mede uit eenen brief van den Bisschop van Atrecht, Boulogne en St Omer aan zijne geestelijkheid, gedagteekend uit Rome, den 30 November. Na te hebben berigt, dat hij den Paus hun adres heeft aangeboden, hetwelk zij „met vuur en eenparig" gedurende de Retraite geteekend hadden, zegt hij:

Wat eene vreugde voor ons, dat schitterend getuigenis van uwe toewijding aan den H. Stoel en van uwe overtuiging ten aanzien zijner praerogatieven te mogen aanbieden!

---

[1]) In het *Avertissement* van Mgr Dupanloup aan L. Veuillot worden sommige bijschriften der Bijdragen niet zonder eenige spotternij vermeld, bij voorbeeld: „Une bonne dame, douairière et „théologienne de votre école: „Puisse la définition dogmatique „„justifier nos chères croyances à l' infaillibilité du Pape et à l'As-„„somption de la Sainte Vierge." Waarlijk wij begrijpen niet, wat die „bonne dame" daarmede misdaan had; maar wij begrijpen wel, dat zij later door den Baron, haren zoon, tegen deze woorden van Mgr Dupanloup heeft geprotesteerd.

Vervolgens spreekt hij over de vreugde, welke dit ook aan den H. Vader schonk, deelt het schriftelijk antwoord van den Paus op hun adres mede en besluit dan aldus:

„ Dat antwoord zal u bevestigen in geloofs-overtuigingen, „ sedert lang dierbaar aan uw hart, welke *onlangs verschenen* „ *en betreurenswaardige geschriften* niet in het minst zullen „ doen wankelen. De Plaatsvervanger van Jesus Christus „ zal voor uwen Bisschop en voor u altijd het onfeilbaar „ orgaan der waarheid zijn."

Naauwelijks had de geestelijkheid dezen brief ontvangen, of de namen van twintig pastoors uit het diocees van Atrecht verschenen, met de laatste woorden voor bijschrift, op de lijsten der Bijdragen in het dagblad *l'Univers*.

Wij weten natuurlijk niet, of de wensch van nagenoeg de gansche fransche geestelijkheid, die wensch, die ook de onze is, vervuld zal worden.

Mogt het Concilie 's Pausen onfeilbaarheid niet tot leerstuk verklaren, de Paus, wij zeggen het den Bisschop van Atrecht na, zal niettemin in hunne overtuiging zoowel als in de onze het onfeilbaar orgaan der waarheid zijn. Mogt het tegendeel plaats grijpen, dan behoeven wij niet te vreezen — dit hebben wij in deze bladzijden willen doen gevoelen — voor de Katholieke Kerk van Frankrijk. Zelfs die weinigen die, met Mgr Dupanloup aan het hoofd, den wensch hunner geloofsgenooten niet deelen, zullen, als het Concilie gesproken heeft, toonen ware geloovigen en kinderen der Kerk te zijn. Vooral die uitstekende Prelaat zal dan bijzonder het oogenblik gekomen achten, waarop de Paus hem vragen zal: „Mijn Broeder, „bemint gij mij?", en dan voorzeker zal van zijne welsprekende lippen dat antwoord klinken, dat hij reeds bij

voorbaat aan het slot zijner *Observations* heeft uitgesproken: „Vader! gij weet, dat ik u bemin; zooals de „zachtmoedige Bisschop van Geneve zeide, in den liefde-„strijd voor den Plaatsvervanger van Jesus Christus heb ik „mij door niemand laten overwinnen. Sedert twintig jaren „zijn in uwe dienst mijne haren vergrijsd, en heeft mijne „hand zich afgemat. O, Heilige Vader, God weet, dat „het laatste woord mijner lippen en de laatste zucht van „mijn hart zullen toebehooren aan de H. Kerk en aan u."

C. J. M. Bottemanne.

Hebben wij van het Algemeen Concilie

IETS TE VREEZEN?

Indien de aankondiging van het Algemeene Concilie reeds zooveel indruk maakte, dat vorsten daardoor ontroerd werden, en staatslieden, wien het heil der volken toebetrouwd is, overlegden, of zij ook maatregelen daartegen moesten nemen, ja reeds voorloopig protest tegen nog niet gemaakte besluiten meenden te moeten aanteekenen; wat zal dan ditzelfde Concilie niet uitwerken, als het, na glorievolle voltooijing, door de gansche wereld zijne besluiten zal bekend maken, om ze als verpligtend voor de leden der Katholieke Kerk voor te stellen?

Ieder Algemeen Concilie is eene allergewigtigste gebeurtenis. Doch bovenal zal het dit Concilie, welligt het laatste algemeene, zijn. Het ongeloof is zoo ver gevorderd, dat men het geloof aan eene bovennatuurlijke orde reeds als geheel overwonnen beschouwt. En zie, eensklaps treedt Christus, de Zoon Gods, te voorschijn om in den persoon zijns Plaatsbekleeders en Stedehouders, den Paus, in vereeniging met het Christus vertegenwoordigend Episcopaat, niet in den naam der rede of van den menschelijken geest, maar in den naam van God en van den Goddelijken Geest, de dwalingen aan te wijzen, ze te veroordeelen en voor te schrijven, welken weg de wereld tot haar behoud voortaan te volgen heeft.

De booze wereld en de vorst dezer wereld zijn bevreesd.

Hoe gaarne zouden zij het Concilie verhinderen! Ook die booze wereld zal haar Concilie te zamenroepen; men zal de dwaling tegenover de waarheid, de duisternis tegenover het licht plaatsen; maar zoo zal de goddelijke luister der Kerk van Christus des te beter uitschitteren.

Die booze wereld moge bevreesd zijn; de kinderen der Kerk hebben niet te vreezen. Zij mogen juichen en den goeden God loven; want het zal duidelijk blijken, dat de almagtige God in het midden zijns volks zijne woning heeft.

Nogtans laten de eenvoudige geloovigen zich wel eens misleiden door het geschreeuw der dwaling. Men hoort door sommigen de vrees uiten, dat het Concilie meer tot nadeel dan tot voordeel der Kerk zal wezen. En onder hetgeen die vreeze schijnt te wettigen noemt men:

dat het Concilie den *Syllabus* van 8 December 1864 zal bevestigen;

dat het Concilie de onfeilbaarheid van den Paus als kerkelijk leerstuk zal afkondigen; en

dat de vrede der Kerk zal verstoord worden, doordien er tusschen zekere in de Kerk bestaande meeningen, die thans in vrede leven, twist zal ontstaan.

Ter voorlichting onzer lezers willen wij in het kort onderzoeken, of er inderdaad in dit alles eenige reden tot vrees gelegen is.

1. Het kan geenszins bevreemding verwekken, dat zij, tegen wie de *Syllabus* gerigt is, en dat zij, wier valsche meeningen door den *Syllabus* veroordeeld zijn, en die daarenboven geene geneigdheid gevoelen, om hunne verkeerde meeningen vaarwel te zeggen, een zeker verlangen koesteren, dat die veroordeeling des Pausen door de vergaderde Bisschoppen zal afgekeurd of ten minste in hun zin gewijzigd worden. Gaarne zouden zij zich op den beter ingelichten Paus willen beroepen. Daarom doen

zij het welligt voorkomen, alsof deze veroordeeling aan Zijne Heiligheid zou ingegeven zijn door Jesuïeten of Ultramontanen, of hoe zij hun spook wenschen te noemen, en de goede grijsaard van het Vatikaan voor den te sterken aandrang heeft moeten bukken.

Doch in hunne verblindheid vergeten zij, dat de Bisschoppen den *Syllabus* met allen eerbied en onderdanigheid, aan het Hoofd der Kerk verschuldigd, hebben aangenomen; dat zij dien zelfs in hunne bisdommen aan de geloovigen deden afkondigen, ja er zich op beroepen als op een regel, dien men te volgen heeft. Hoe kunnen zij meenen, dat de vergaderde Bisschoppen zullen afkeuren, wat de verspreide Bisschoppen hebben goedgekeurd?

Daarenboven hangt de geldigheid van den *Syllabus* geenszins af van de toestemming en goedkeuring der Bisschoppen. Ten allen tijde hebben de Pausen, indien zij het dienstig oordeelden, valsche meeningen uit de volheid van hun gezag veroordeeld. En hoe dikwerf is zulks niet geschied sedert het Concilie van Trente? [1]) Al die veroordeelingen zijn door de heilige Kerk aangenomen. En nu zoude men van dit Concilie eene herziening daarvan willen verwachten?

Eigenlijk zal het er dus niets aan toe- of afdoen, of het Concilie den *Syllabus* uitdrukkelijk goedkeurt of zonder bepaalde vermelding voorbijgaat. De *Syllabus* staat daar als eene zekere baak te midden van de woelige zee, die wij bevaren, en wijst ons de klippen en gevaarvolle plaatsen, die wij te vermijden hebben, indien wij niet gelijk zoovelen *aan het geloof schipbreuk willen lijden* (I Tim. I, 19).

Wat de Paus veroordeeld heeft, kan niet anders dan veroordeeld blijven: *Roma locuta, causa finita.*

---

[1]) Zie Ferraris op het woord *Prop. damnatae.*

Deze eerste vrees is dus geheel ijdel.

2. Ook de vrees, die men schijnt te koesteren, dat de verheffing der onfeilbaarheid des Pausen tot een kerkelijk leerstuk iets aan den toestand der Kerk zou veranderen, kan zijn oorsprong slechts in verkeerde of valsche begrippen vinden.

Dat Protestanten, die van de organisatie der door Christus gestichte Kerk geen begrip meer hebben, zich door allerlei spookgeschiedenissen (want hoe zullen wij ze anders noemen?) bevreesd laten maken, is toe te geven.

Dat valsche Katholieken, die zich zoo gaarne op een aanstaand Algemeen Concilie beroepen [1]), om in hunne ongehoorzaamheid te kunnen volharden, zich daardoor alle uitvlugten zullen zien afgesneden, is gemakkelijk te begrijpen. Maar hoe deze verheffing der onfeilbaarheid des Pausen tot leerstuk der Kerk iets aan den bestaanden toestand der Kerk zou kunnen veranderen; hoe daardoor de Paus, zooals men meent, zonder oordeel zou oordeelen; nieuwe en onbekende leerstukken zou invoeren; de vrijheid van meeningen en van de wetenschap, gelijk zij tot nu in de Kerk bestaat, zou vernietigen; hoe hij daardoor van een wijzen leermeester en raadgever eensklaps in een tiran zoude veranderen en, wat zeker veel erger is, den bijstand des Heiligen Geestes eensklaps zoude verliezen; — dat zijn van die onbegrijpelijkheden en onmogelijkheden, waarmede men in de lucht schermt, om het onnadenkende volk vrees aan te jagen.

Juist dat de vijanden der Kerk van Christus zich daartegen verklaren, doet ons wenschen, dat die uitspraak door het Concilie geschieden zal; ja het versterkt ons in de overtuiging dat, in de gegevene omstandigheden, die verkla-

[1]) Men denke aan Pater Hyacinthe.

ring allerheilzaamst zal zijn in hare gevolgen. Meer nog dan de verklaring der Onbevlekte Ontvangenis van de Allerheiligste Maagd zal dit leerstuk aan de ongeloovige wereld de waarheid opdringen en als tastbaar aanwijzen, dat God, oneindig verschillend van de wereld, nogtans in de wereld is en haar op eene natuurlijke en bovennatuurlijke wijze bestuurt. De onfeilbaarheid van den Paus is niet bestaanbaar zonder eene persoonlijke tusschenkomst van God in de wereld, zonder een persoonlijken bijstand van den Heiligen Geest; immers de Paus is niet altijd en niet in alles onfeilbaar. Hij is als mensch onderscheiden van Dengene, door Wiens bijstand alleen hij onfeilbaar zijn kan, en nogtans zien wij daarin de innigste vereeniging van God en den mensch, en hoe de menschelijke natuur als bemiddelend werktuig door God gebruikt wordt tot heil der menschheid.

Deze en meer andere waarheden, waaraan onze ongeloovige tijd vooral behoefte heeft, worden meer zigtbaar. Zoo wordt de onfeilbaarheidsverklaring een proefsteen, en zal de onfeilbaar verklaarde Paus, gelijk aan Dengene, Dien hij vertegenwoordigt, zijn *ten val en ter opstanding van velen* (Luc. II, 34).

Dat de verheffing van de onfeilbaarheid des Pausen tot een kerkelijk leerstuk aan den bestaanden toestand der Kerk niets zal veranderen, laat zich gemakkelijk verklaren.

Op het oogenblik is de Paus onfeilbaar of niet onfeilbaar; hij wordt het niet door de verklaring van het Concilie en kan het daardoor niet worden.

Onfeilbaar te zijn is eene goddelijke gave, welke het Concilie aan den Paus noch geven noch ontnemen kan.

Is de Paus niet onfeilbaar, dan is het zeker, dat het Concilie niets zal verklaren; want het Concilie weet zeer goed, dat het deze goddelijke eigenschap door zijne verklaring niet kan mededeelen.

Is echter de Paus onfeilbaar, gelijk wij met de H. Kerk vastelijk gelooven en uit de leer der goddelijke openbaring moeten besluiten, dan zal de verklaring van het Concilie slechts dit ten gevolge hebben, dat wij als leerstuk der Kerk moeten gelooven, wat wij reeds als bevat in de goddelijke openbaring aannamen.

En de Paus, die zonder twijfel zich nu reeds zijne onfeilbaarheid bewust is, zal in het vervolg niet anders handelen, dan hij tot nu gedaan heeft, en niet op eene andere wijze door den Heiligen Geest worden bijgestaan, dan hij tot nu toe bijgestaan werd.

De Kerk is niet enkel menschelijk en niet enkel goddelijk, zij is godmenschelijk; want zij is de voortlevende Christus. Indien die Kerk nu de menschelijke middelen ongebruikt liet, zou zij dan haar karakter niet verloochenen en zich in een vorm of gedaante vertoonen, welke de hare niet is en niet kan zijn?

Vandaar dat Zijne Heiligheid Pius IX, hoezeer wij overtuigd zijn, dat hij niet het minste twijfelt aan de gave van onfeilbaarheid, door Christus als een uitsluitend voorregt aan den Stoel van Petrus geschonken, toch een Algemeen Concilie bijeenroept, om met het vergaderde Episcopaat te beraadslagen en te beslissen, wat in de tegenwoordige moeijelijke omstandigheden der Kerk raadzaam is.

Beter dan wij kent Zijne Heiligheid de moeijelijkheden en zwarigheden, die zich tegen die bijeenroeping verzetten, en toch heeft hij op zijnen hoogen ouderdom niet geaarzeld al de Bisschoppen der Katholieke Kerk naar Rome op te roepen. Niet om daar eenige schijnvertooning te maken, maar om, indien er nog behoud en terugkeer voor de ongeloovige en booze wereld mogelijk is, de laatste genade van Gods barmhartigheid aan den zondigen mensch te schenken. Dat had hij alleen voor zich

kunnen doen, zonder het Episcopaat op te roepen; maar de Geest Gods, die hem in alles bestuurt en geleidt, heeft hem met moed en standvastigheid vervuld, opdat de Kerk Gods op nieuw zigtbaar worde en zich nog eens in al haren luister vertoone.

Zeer gepast kunnen wij hier aanhalen, wat Dr Anton Westermayer in het laatst verschenen *Neuntes Heft* van *Das Papstthum in den ersten fünfhundert Jahren* schrijft [1]): „Het Protestantismus, gelijk wij reeds aan-„merkten, verlangt, dat Justinus de Martelaar evenals „Thomas van Aquine geschreven, dat het Concilie van „Nicea als het Concilie van Trente besloten hebbe.

„Dat gaat echter niet, en zoodanig verlangen is even „ongehoord als het verlangen eens tuinmans, die heden „een zaad in den grond legt en morgen een volmaakten „boom daar zou willen zien staan. Daarenboven zijn alle „wortels onder den grond slechts weinig aan de opper-„vlakte zigtbaar, en slechts langzamerhand groeit de boom. „Zoo groeit de Kerk, zoo de kerkelijke leer. Zij bestaat „in het *leven*, in *gewoonte* en *praktijk*; men leeft volgens „de leer van Christus, maar men schrijft er niet over; „eindelijk schrijft men, maar langzamerhand, de een over „dit, een ander over een ander punt. Alles bestaat reeds „lang regtens en is dogma, maar het is nog geen ver-„klaard, geen geformuleerd, geen door plegtig besluit „vastgesteld dogma, geen *geschreven* regt; dit wordt de „leer en het regt eerst *langzamerhand*. Zoo bijv. het dogma „der Drieëenheid, van het allerheiligste Sakrament, zoo „bijzonder ook van het Sakrament van boetvaardigheid. „Men kan van de geloofswaarheden zeggen, wat Cicero „van de rede zegt: „Zij begint niet eerst dan wet te

[1]) Schaffhausen, Fr. Hurtersche Verlagshandlung. 1869. S. 197.

„„zijn, als zij opgeschreven is, maar zoodra zij ontstaan „„is; nu zij is ontstaan te gelijk met Gods geest" [1]). „De geloofswaarheden worden dus reeds *vóór* hare dog- „matische verklaring geloofd. De leer van Christus vormt „aanstonds een voltooid geheel, welks deelen onderling „door een innigen band verbonden zijn, en aan den *Hei- „ligen Geest* is het voorbehouden, om aan de wereld in „den loop der tijden, *door middel van de Kerk*, het be- „grip der afzonderlijke deelen te geven. De Kerk, door „dezen Geest bezield, vervult deze groote zending door een „tweevoudig ambt, welks beide kanten men niet zorg- „vuldig genoeg kan onderscheiden: zij is eene *bewaarster* „en eene *uitdeelster*.

„Als *bewaarster* mag zij aan den toevertrouwden schat „niets veranderen, er niets afdoen, er niets bijdoen.

„Als *uitdeelster* moet zij bezorgd zijn, de waarheden, „zooals die er in vervat zijn, te voorschijn te brengen, „uit te geven, vast te stellen en in geformuleerd dogma „te veranderen, geheel zooals de tijd het vordert. Ook „de beoordeeling van het laatste behoort blijkbaar tot „hetzelfde ambt. De Kerk is geene onbewegelijke en doode „instelling; ook leidt zij geen beperkt en magteloos leven „evenals die slaven, welke bij de oostersche koningen tot „wachters hunner schatten gesteld zijn. Zij is eene voog- „des, eene huismoeder, belast om het vermogen des God- „delijken Bruidegoms aan hare kinderen uit te deelen, „echter niet *op eens*, maar naarmate het den kinderen „volgens omstandigheid en tijd het voordeeligste is."

Zoo zal dan ook nu de H. Kerk, indien zij het noodig mogt oordeelen, het leerstuk der onfeilbaarheid des Pau- sen uit hare schatkamer te voorschijn brengen en aan

[1]) Cicero *de Legibus*, II. 4.

hare kinderen dien schat ten gebruike geven, welken zij in de gegevene omstandigheden het voordeeligste oordeelt.

3. Eenige goede Katholieken zijn bevreesd, dat er, bij het groote verschil van meeningen in den tegenwoordigen tijd, bij eene vergadering van Bisschoppen uit alle werelddeelen, waar de behoeften der Kerk zoo verschillend, dikwerf tegenstrijdig zijn, en om meer andere redenen, twist en verdeeldheid zal ontstaan, terwijl de heilige Kerk tegenover hare vijanden nooit meer behoefte had aan eene vast aaneengeslotene eenheid.

Men spreekt reeds van vertegenwoordigers van verschillende partijen. De een zal de Gallikanen, een ander de Jansenisten, een ander de liberale Katholieken, een ander de moderne Staatstheoriën tegenover de zoogenaamde ultramontaansche leer vertegenwoordigen en verdedigen. In één woord, men vreest dat het Concilie zich zal voordoen als eene van die hedendaagsche parlementaire vergaderingen, waar niet de waarheid beslist wordt, maar waar dikwerf eene goedgezinde minderheid door eene kwalijkgezinde meerderheid overstemd en onderdrukt wordt.

De zoodanigen zien te veel de menschelijke zijde der Kerk en vergeten te zeer, dat zij door God gesticht is, door God bestuurd en geleid wordt; dat Christus haar zijnen Geest, den derden Persoon der Allerheiligste Drieëenheid heeft gezonden, om haar de geheele waarheid te leeren, haar in de eenheid te vergaderen en te bewaren. Het is dat karakter van goddelijke eenheid tegenover de eindige verdeeldheid, hetwelk Christus bijzonder aan zijne Kerk heeft ingeprent. Zoo bad Hij immers op den avond zijns lijdens: *Opdat zij allen één zijn, gelijk gij, Vader! in mij en ik in u, dat ook zij in ons één zijn; opdat de wereld geloove, dat gij mij gezonden hebt. En ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die gij mij gegeven hebt, opdat zij*

één zijn, gelijk wij één zijn; ik in hen, en gij in mij; opdat zij volmaakt tot één zijn; opdat de wereld erkenne, dat gij mij gezonden hebt, en hen hebt lief gehad, gelijk gij mij hebt lief gehad (Joan. XVII, 21—23).

In die eenheid schittert dus de heerlijkheid Gods; in die goddelijke éénheid moet de wereld erkennen, dat Gods Zoon in de wereld gekomen is en God de wereld heeft lief gehad.

En waar zal die eenheid van geest, die eenheid van liefde meer zigtbaar moeten uitschijnen dan in het Algemeene Concilie?

En nu zou men vreezen, dat hetgeen steeds de glorie der Kerk geweest is, nu ter harer vernedering en beschaming zal dienen!

Zeker er zal en er moet verschil van meening zijn; het is zelfs mogelijk, dat er zich, zooals meer gebeurd is, zekere partijen vormen; immers de Bisschoppen zijn vrije menschen en, daar zij voor zich niet onfeilbaar zijn, in gevaar zich door dwalingen te laten misleiden. Maar bij alle verschil zal niet de meerderheid, maar de waarheid zegevieren. Christus, die gezegd heeft, *ik ben de waarheid*, die *den Geest der waarheid* aan zijne Kerk gezonden heeft, Hij zal spreken door zijne wettige vertegenwoordiging hier op aarde, en door de heldere Zon der waarheid zullen alle duisterheden en nevelen van dwaling, twijfel en hartstogt verdwijnen.

O neen, wij Katholieken, hebben van het Algemeene Concilie niets te vreezen. Integendeel, wij hebben daarvan alle heil te verwachten.

Met Mgr von Ketteler begroeten wij „in deze vergade„dering van alle Bisschoppen der Kerk een werk der god„delijke Voorzienigheid, die de Kerk en de wereld tot „hare bestemming voert, en niet een bloot menschenwerk.

„Zulke beschikkingen der goddelijke Voorzienigheid dui-
„den aan, dat een gewigtig keerpunt, een beslissend tijd-
„vak in de geschiedenis der Kerk van God en der mensch-
„heid is ingetreden."

Welligt is dit Concilie het laatste Algemeene, het laatste woord, dat God door de vergaderde Kerk plegtig uitspreekt tot de geloovigen en tot de booze wereld; het laatste middel, om het meer en meer toenemend ongeloof, waarin de dwaling zich oplost en verliest, tegen te houden; de ter redding uitgestoken hand, om de door de golven der dwaling geslingerde schipbreukelingen te behouden en aan den vasten wal der waarheid terug te brengen. Vreezen wij dan niet, maar bidden wij eenparig en volhardend den almagtigen God, dat Hij zijner barmhartigheid gedachtig zij en, de boosheid en zonde der wereld vergetende, tijd geve ter boetvaardigheid en tot terugkeer aan zulk een groot getal afgedwaalden. Een zoo groot vertrouwen, als de Kerk thans bezielt, zal niet beschaamd worden, noch het eenparige en innige gebed onverhoord blijven.

KATHOLICISME EN ULTRAMONTANISME [1].

Niettegenstaande den lof, dien de *Toespraak* geeft aan de katholieke godsdienst, is zij een slag in het aangezigt der Katholieken; bovendien is zij eene beleediging voor alle godsdienst en eene schande voor de wetenschap.

Dit zal duidelijk genoeg blijken bij de beschouwing van het geheel en van de bijzonderheden.

I.

De redenaar stelt zich ten doel, de beteekenis van het Oecumeniesch Concilie te verklaren.

Zijne rede loopt als volgt.

' Ongeveer eene eeuw geleden en wederom in 1848 mogt men hopen op eene meer liberale rigting in Kerk en Staat; maar beide keeren is er reactie gekomen, en deze is nog in vollen gang. Wat de Katholieke Kerk aangaat, het Ultramontanisme verheft zich daar met kracht, en het Oecumeniesch Concilie is zamengeroepen om 's Pausen persoonlijke onfeilbaarheid af te kondigen.

Dit leerstuk nu, en ziehier de *beteekenis* van het Concilie, is vooreerst de zegepraal van het Ultramontanisme in het Katholicisme, en vervolgens de formele oorlogsverklaring tegen de moderne beschaving.

Eene oproeping tot tegenweer vormt het besluit.

We konden vragen, waar de redenaar nu eigenlijk over

[1] *Toespraak* op den dag der opening van het oecumenisch concilie te Rome, 8 December 1869, gehouden door L. W. E. Rauwenhoff, Hoogleeraar te Leiden. Leiden, S. C. van Doesburgh. 1869.

spreekt: over Katholicisme en Ultramontanisme, gelijk de titel vermeldt; over de beteekenis van het Concilie, zooals bij het begin wordt aangekondigd; of over het af te kondigen leerstuk van 's Pausen onfeilbaarheid, wat we zouden zeggen aan het grootste gedeelte van den inhoud. Maar eenheid, plan en gang der *Toespraak* zullen we niet bespreken, en ons bepalen bij hare drie hoofdstellingen.

Ons oordeel over elk dezer stellingen kunnen we gemakkelijker verklaren, als we eerst zelven eene vraag gesteld en beantwoord hebben.

1. Met welk doel is het Concilie door den Paus bijeengeroepen?

De Paus zegt het zelf in zijne Allocutie *Aeterni Patris* van 29 Junij 1868 [1]), waarbij de Bisschoppen ter Kerkvergadering werden opgeroepen:

„In dit Algemeene Concilie moet alles wat, voornamelijk in deze uiterst moeijelijke tijden, in naauwe betrekking staat tot de meerdere eer van God en de ongeschondenheid des geloofs en den luister der eeredienst en de eeuwige zaligheid der menschen en de tucht der wereldlijke en ordes-geestelijkheid en hare heilzame en degelijke vorming en de onderhouding der kerkelijke wetten en de verbetering der zeden en de christelijke opvoeding der jeugd en aller gemeenschappelijken vrede en overeenstemming, — met een allernauwkeurigst onderzoek overwogen en vastgesteld worden."

Op de eerste plaats derhalve moet het Concilie zorgen voor het heil der Kerk.

„En ook moeten er met ingespannen ijver maatregelen genomen worden, opdat, met den krachtigen bijstand Gods, alle kwaad van de Kerk en de burgerlijke maat-

[1]) *De Katholiek*, dl LIV, blz. 259.

„schappij worde verwijderd, dat de ongelukkig dwalenden „tot het regte pad der waarheid, der geregtigheid en des „heils worden teruggeleid, dat onze verhevene godsdienst „en haar heilzame leer, na het verdrijven van ondeugden „en dwalingen, over de geheele aarde herleve en dagelijks „meer verbreid worde en heersche, en zoo de godsvrucht, „de eerbaarheid, de opregtheid, de regtvaardigheid, de „liefde en alle christelijke deugden, tot het hoogste nut „der menschelijke maatschappij, beoefend worden en „opbloeijen."

Het tweede, of liever, het middellijk te bereiken doel der Kerkvergadering is alzoo, het welzijn der burgerlijke maatschappij te bevorderen, niet door binnen te dringen in de wetgevende Kamers, maar door het prediken der christelijke leer, die „niet alleen op het eeuwig heil „der menschen gerigt is, maar ook het tijdelijk welzijn der „volken en hunnen waren voorspoed, de orde en rust „en tevens den vooruitgang en de degelijkheid der mensche„lijke wetenschappen bevordert, zooals de jaarboeken der „gewijde en ongewijde geschiedenis door de allerschit„terendste feiten klaar en duidelijk aantoonen en bondig „en onwedersprekelijk bewijzen" (Aldus dezelfde Allocutie).

Het tweevoudig doel, waarmeê het Concilie bijeengeroepen is, kennen wij uit officiële bron; van de maatregelen, die ter bereiking van dit doel zullen genomen worden, weten wij niets.

Nu is het wel mogelijk, en het wordt meer en meer waarschijnlijk, dat ook de dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid door het Concilie zal beschouwd worden als kunnende bijdragen tot het heil van Kerk en maatschappij; maar op 8 December 1869 kon niemand, en nog op het oogenblik kan niemand met zekerheid

weten, dat die dogma-verklaring zal plaats hebben, en de bewering dat zij het eigenlijke doel was, waarom de Paus het Concilie heeft bijeengeroepen, of waarom de Bisschoppen naar Rome zijn gegaan, is geheel en al uit de lucht gegrepen.

De Hoogleeraar zegt:

„Maar nog meer wordt onze aandacht geprikkeld, als wij het doel, waarmede die samenkomst werd belegd, in verband beschouwen met den geest van den tijd waarin wij leven" (blz. 5).

Wat dit doel wezen zou, wordt nader verklaard op blz. 9:

„Op zich zelf zou het ons niet behoeven te bekommeren, dat de katholieke kerkvorsten, onder leiding van hun hoofd, bijeenkwamen, om een dogma vast te stellen, dat voor goed aan alle recht van rede en geweten in de kerk een einde maken moet."

En op blz. 20 wordt met ronde woorden gezegd:

„Wat Pio Nono zich voorstelt tot een geloofsartikel te maken, de persoonlijke onfeilbaarheid van den Paus, het is niet anders dan het laatste woord van het katholiek systeem."

Deze bewering van den Hoogleeraar mist, gelijk wij gezien hebben, allen grond; en daar zij toch het uitgangspunt is van zijne *Toespraak*, valt deze geheel in het water.

2. Hoe is de verhouding tusschen Katholicisme en Ultramontanisme?

Als de vraag was: Hoe is de verhouding tusschen Gallikanisme en Ultramontanisme? zouden we antwoorden:

Het Gallikanisme, dat thans zoo goed als niet meer bestaat, was de leer van eenige godgeleerden, vooral in Gallië of Frankrijk, welke beweerden, dat 's Pausen jurisdictie over de gansche Kerk niet volstrekt onafhankelijk is, en dat zijne uitspraken over geloofs- en zedeleer niet onfeilbaar zijn, voordat de Kerk ze heeft aangenomen.

Het Ultramontanisme is de bijna algemeen gehouden

leer, dat de Paus van Rome (wat aan gindsche zijde der bergen ligt) de volle bisschoppelijke jurisdictie heeft over de gansche Kerk, en dat zijne plegtige uitspraken over geloofs- en zedeleer, reeds voordat de Kerk ze heeft aangenomen, onfeilbaar zijn.

Maar de vraag is naar de verhouding tusschen katholiek en ultramontaansch of (wat hetzelfde zegt) roomsch.

Als aan een eenvoudig maar goed onderwezen Katholiek gevraagd werd: Zijt gij roomsch of katholiek? dan zou hij antwoorden: Wel, ik ben roomsch-katholiek.

— Ja, maar naar welke zijde helt gij het meest over, naar katholiek of naar roomsch?

— Hoor eens, kort en goed: ik ben roomsch-katholiek.

Dit antwoord is natuurlijk; want de Katholiek heeft in zijn Katechismus geleerd, op de vraag: „Wat is de „Heilige Kerk?" te antwoorden: „De Heilige Kerk op „aarde is de vereeniging der geloovigen, die in gehoor„zaamheid aan den Paus van Rome de ware leer van „Christus belijden."

Elk lidmaat der Kerk is dus katholiek, omdat hij deel uitmaakt van eene godsdienstige vereeniging, die verspreid is over de geheele wereld.

Maar elk lidmaat der Kerk, hij moge dan ultramontaansch- of gallikaansch-gezind wezen, is evenzeer roomsch, omdat het ligchaam, waarvan hij een lidmaat is, zijn hoofd heeft in Rome; omdat het gebouw, waarvan hij een levende steen is, zijn grondslag heeft in Rome; omdat de groote kudde, waartoe hij behoort, haren opperherder heeft in Rome.

Hij, die den Paus van Rome niet erkent als zijn opperherder, als zijn hoofd, als den grondslag, waarop hij gebouwd is, hij is niet katholiek.

De Protestanten zijn niet katholiek, omdat zij den Paus

niet erkennen als hun oppersten leermeester in het geloof, als dengene, tot wien, in den persoon van Petrus, door Christus gezegd is: *Ik heb voor u gebeden, opdat uw geloof niet bezwijke. Gij dan, eens bekeerd zijnde, versterk uwe broeders* (Luc. XXII, 32).

De Schismatieke Grieken zijn niet katholiek, omdat zij den Paus van Rome niet erkennen als hun opperherder en Hem hunne gehoorzaamheid weigeren.

De Gallikanen zijn wel katholiek, omdat zij, ofschoon in dwaling verkeerende omtrent de regten van den Paus, toch met Hem in volle gemeenschap zijn.

Vanwaar dit naauw verband tusschen katholiek en roomsch?

Het is door Christus zelf gelegd.

Hij heeft aan zijne apostelen bevolen: *Gaat in de geheele wereld* (Marc. XVI, 15); *Gaat en onderwijst alle volken* (Matth. XXVIII, 19); Christus heeft derhalve gewild, dat zijne leerlingen katholiek zouden zijn.

Heeft Hij ook gewild, dat zij roomsch zouden wezen?

Ja; want aan het hoofd zijner apostelen heeft Hij Petrus gesteld, en Petrus heeft zijn zetel gevestigd in Rome.

Voordat Petrus in Rome kwam, toen hij nog Bisschop was van Antiochië, hadden de christenen zich kunnen noemen antiocheensch-katholiek; maar sedert dat hij zijn zetel te Rome gevestigd heeft, worden de ware leerlingen van Christus zeer juist genoemd roomsch-katholiek.

Is er tegenspraak tusschen katholiek en roomsch, tusschen verband met Rome en algemeene verspreiding?

Deze vraag kan in een gezond hoofd kwalijk opkomen. Iedereen begrijpt, dat eene vereening, die haren hoofdzetel heeft op eene bepaalde plaats, zich ver kan uitbreiden; iedereen begrijpt ook, dat een boom, die ver

uitgespreide takken heeft, op eene bepaalde plaats in den grond moet staan. [1])

Het verband met Rome of het Ultramontanisme is de noodzakelijke voorwaarde van de algemeene verbreiding of het Katholicisme.

Hoe zou het mogelijk zijn, dat millioenen en millioenen menschen, achttien eeuwen lang, in een en hetzelfde geloof overeenkwamen, als de prediking van dat geloof niet uitging van een levend middenpunt?

Menschelijkerwijze gesproken, is dit onmogelijk; en onze Goddelijke Zaligmaker, die menschen genomen heeft om zijne leer overal te verkondigen, Hij heeft ook menschelijke middelen in het werk gesteld om de eenheid des geloofs te bewaren: Hij heeft gewild, dat de prediking zou uitgaan van een bepaald persoon en van eene bepaalde plaats. Die persoon nu is Petrus met zijne opvolgers, die plaats is Rome.

Om ons betoog in één woord zamen te vatten: Ultramontanisme en Katholicisme zijn niet twee namen voor twee verschillende zaken, maar twee namen voor twee kanten van eene en dezelfde zaak. Ultramontanisme is de christelijke godsdienst, voor zoover hare prediking en haar bestuur uitgaat van Rome; Katholicisme is diezelfde godsdienst, voor zoover zij verbreid is over de geheele aarde.

---

[1]) De Predikant F. W. Smits (*Epistola ad Papam Pium IX*, p. 3) schrijft aldus: „Zal ik op nieuw zeggen, wat reeds honderdmaal „gezegd is, dat de naam Roomsch-Katholiek eene tegenspraak „is in de termen, omdat *katholiek* iets algemeens beteekent, „*roomsch* van den naam eener stad wordt afgeleid, en daarom iets „bijzonders beteekent?"

Als de Predikant een leerling is van den Hoogleeraar, gaat hij, wat van zeker soort leerlingen altijd te vreezen is, verder dan zijn meester, of hij klapt uit de collegie-zaal.

Hooren wij nu den Hoogleeraar.

„Trachten wij ons duidelijk te maken, in welke verhouding die twee [Katholicisme en Ultramontanisme] tot elkander staan"...

„Wat is het Katholicisme?"

Eene vraag, die met reden gesteld wordt; want wil men de *verhouding* van twee dingen bepalen, dan moet eerst de innige *aard*, het *wezen* van beiden bekend zijn.

Het antwoord luidt:

„In de eerste plaats een godsdienst,"

Welk eene soort van godsdienst?

„en, zeggen wij het er aanstonds bij, een schoone godsdienst" (blz. 10).

Welk eene definitie!

Is het onderscheidende kenmerk der katholieke godsdienst gelegen in hare schoonheid? Wordt zij *katholiek* genoemd, omdat zij *schoon* is?

Op die wijze zou men den *redelijken* mensch kunnen definiëren als een wezen, *dat zijn hoofd regtop houdt.*

In beide definitiën wordt eene eigenschap vermeld, die wel waar is, maar volstrekt niet het eigenlijk karakteristieke van mensch en Katholicisme uitmaakt; dit is bij den mensch zijne redelijkheid, en bij het Katholicisme zijne algemeenheid.

De vraag: Wat is Ultramontanisme? wordt op blz. 21 wel beantwoord; maar daar staat Ultramontanisme gedefiniëerd tegenover Gallikanisme, en niet, gelijk we moesten verwachten, tegenover Katholicisme.

Het antwoord op die vraag zullen we dus moeten opmaken uit hetgeen de Hoogleeraar hier en daar zegt.

„Het Katholicisme is niet alleen een godsdienst, het is ook een stelsel, en wel een stelsel van gezag in de godsdienst" (blz. 19 en 20).

„De roomsche kerk komt nu eerst tot de geheele afronding van haar stelsel. Wat Pio Nono zich voorstelt tot een geloofsartikel te maken, de persoonlijke onfeilbaarheid van den Paus, het is niet anders dan het laatste woord van het katholiek systeem" (blz. 20).

„De overmacht van het Ultramontanisme is de meest wettige, de volstrekt onvermijdelijke consequentie van het katholieke stelsel" (blz. 22).

Zoo zal dan, volgens den Hoogleeraar, het Ultramontanisme zijn: Een consequent doorgevoerd stelsel van gezag in de godsdienst, welk stelsel in de persoonlijke onfeilbaarheid van den Paus tot zijne geheele afronding komt.

Met dit antwoord zouden wij ons kunnen vereenigen, als daarin het stelsel van gezag en de godsdienst niet te los bij elkander stonden, niet te veel als twee verschillende zaken werden beschouwd. In de Katholieke Kerk behoort ook het stelsel van gezag tot de godsdienstige en door God geopenbaarde waarheden.

In allen geval, de Hoogleeraar heeft duidelijk gezegd, wat hij verstaat door het Katholicisme, en ons gelegenheid gegeven om te vinden, wat hij verstaat door het Ultramontanisme; maar in welke *verhouding* staan nu die twee tot elkander?

Dit was de hoofdvraag, en slechts om deze te kunnen beantwoorden, was de vraag gesteld naar het wezen van Katholicisme en Ultramontanisme.

Al sprekende en al schrijvende schijnt de Hoogleeraar het antwoord op die hoofdvraag vergeten te hebben. Hij beschrijft en bewondert het organisme der Kerk, hij geeft eene onware geschiedenis van het Ultramontanisme en het Gallikanisme, hij betoogt, dat de dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid door den aard van het katholieke stelsel gevorderd wordt; maar — over de verhouding tusschen Katholicisme en Ultramontanisme zegt hij weinig of niets.

Niets over beider verhouding, als Ultramontanisme in het algemeen genomen wordt; *weinig*, als het beschouwd wordt in zijne zoogenaamde overmagt, in zijne laatste consequentie, namelijk de dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid.

Wij zullen alles opsprokkelen, wat te vinden is.

„Een noodlot voor godsdienst en zedelijkheid moge die overmacht van het Ultramontanisme zijn, een verbastering van het katholieke stelsel is zij niet" (blz. 22).

Het Ultramontanisme, de overmagt van het Ultramontanisme en bepaaldelijk de onfeilbaar-verklaring van den Paus zou dus noodlottig zijn voor het Katholicisme als godsdienst.

Is dat nu, zelfs op het standpunt van den Hoogleeraar, te begrijpen?

De katholieke godsdienst heeft zich ontwikkeld onder den invloed van het katholieke stelsel. Daar nu die godsdienst, volgens getuigenis van den Hoogleeraar, eene *schoone* godsdienst is, kan het Ultramontanisme tot nu toe niet noodlottig op haar gewerkt hebben. Maar het Ultramontanisme had reeds sinds eeuwen en eeuwen, wat de Hoogleeraar ook toegeeft, de kiem der onfeilbaarheidsverklaring in zich; en toch heeft het niet noodlottig gewerkt. Hoe is het nu te verklaren, dat die noodlottige werking eerst dan zal beginnen, als de laatste consequentie van het stelsel, die vroeger al werkte, enkel maar formeel zal uitgesproken zijn?

„Als het geloof aan 's Pausen persoonlijke onfeilbaarheid tot wet voor de katholieke wereld zal zijn verheven, dan is de geheele kerk zoo in hem geconcentreerd, dat niet meer de gemeenschap met haar, maar uitsluitend die met hem beslist over iemands deelgenootschap aan het Godsrijk" (blz. 23).

Met andere woorden: dan is het Katholicisme onbestaanbaar zonder het consequente Ultramontanisme, dan

is streng roomsch-zijn de noodzakelijke voorwaarde om katholiek te zijn. —

Maar dat is altijd zoo geweest; altijd heeft als regel gegolden: „Waar Petrus is, daar is de Kerk, *Ubi Petrus, ibi Ecclesia;* reeds de H. Augustinus heeft gezegd: „Rome „[dat is, de Bisschop van Rome] heeft gesproken, het „geschil is beslecht, *Roma locuta est, controversia finita est*"; om tot het ligchaam der Kerk te behooren, heeft men altijd in gemeenschap moeten staan met haar Hoofd, met den Paus van Rome.

Wat is het eenig verschil vóór de onfeilbaarheidsverklaring en daarna?

Dat na die verklaring de oude en altijd in praktijk gebragte waarheid slechts duidelijker zal uitgesproken zijn.

„Of zou er mogelijkheid bestaan op de verwezenlijking van den droom van velen, dat de schoone katholieke godsdienst kon worden losgemaakt van het noodlottig katholiek stelsel? Het antwoord der geschiedenis is weinig bemoedigend" (blz. 23).

Dat de katholieke godsdienst niet kan worden losgemaakt van het katholiek stelsel, is waar, doch het wordt (blz. 23 en 24) ook op valsche gronden betoogd.

Ziehier nu alles, wat op de vraag, welke de verhouding is tusschen Katholicisme en Ultramontanisme, door den Hoogleeraar wordt geantwoord:

Het consequent doorgezette Ultramontanisme is noodlottig voor het Katholicisme of de katholieke godsdienst. — Een antwoord dat niet zeer logiesch is.

Katholicisme en streng Ultramontanisme zijn van elkander niet af te scheiden. — Een antwoord, dat al de studenten der leidsche hoogeschool reeds wisten: de roomsch-katholieke uit hun Katechismus, de andersgezinde uit de benaming van roomsch-katholiek.

3. Hoe is de verhouding tusschen de Kerk en de beschaving?

Het is een feit, dat de Katholieke Kerk altijd en overal de beschaving bevorderd heeft.

Maar de verhouding van den Paus tot de beschaving?

Het is een tweede feit, dat de Paus, die het Hoofd is van de Kerk, ook altijd en overal, maar bijzonder in Europa, aan het hoofd heeft gestaan van den beschavenden invloed der Kerk.

Maar de Paus, als Hij onfeilbaar wordt verklaard?

Dan zal Hij blijven, wat Hij tot nu toe geweest is; want die onfeilbaar-verklaring geeft aan den Paus niet een nieuw voorregt, dat Hij vroeger niet had, maar zij constateert slechts, dat dit voorregt altijd aan den Paus behoord heeft, en dat het Hem, in den persoon van Petrus, door den Zaligmaker zelven geschonken is. Als derhalve de Paus niet verandert, en de mensch in de laatste vijftig jaren niet van natuur veranderd is, dan zal ook 's Pausen verhouding tot den mensch en de menschelijke maatschappij niet veranderen, maar zal Hij zijne beschavende werking blijven voortzetten.

Op de voorgestelde vraag, namelijk: Hoe is de verhouding tusschen de Kerk (dat is: tusschen de priesters, de Bisschoppen, den Paus, bepaaldelijk den onfeilbaar verklaarden Paus) en de beschaving? geeft de Hoogleeraar ten antwoord:

Het Ultramontanisme is op den duur onbestaanbaar met de moderne beschaving.

Een conflict, een bloedig conflict tusschen het Ultramontanisme en de moderne beschaving is onvermijdelijk, en de aanval zal vermoedelijk begonnen worden door de Katholieken.

Wij voorstanders van de moderne beschaving hebben

echter krachtige middelen om de overwinning te behalen.

Laat ons zien, welke waarheid in dit drievoudig antwoord gelegen is.

a. De *Toespraak* zegt:

„Op den duur is Ultramontanisme onbestaanbaar met de moderne beschaving" (blz. 24).

„Neem wat gij wilt, op alle punten is er een onverzoenlijke strijd tusschen het kerkelijk stelsel en de moderne maatschappij" (blz. 27).

De Hoogleeraar had zeker den *Syllabus* niet bij de hand, anders zou hij niet verzuimd hebben ten bewijs aan te halen de stelling n°. 80, welke luidt:

„De Bisschop van Rome kan en moet zich met den „vooruitgang, met het liberalisme en met *de moderne beschaving* verzoenen en verstaan."

Deze stelling is door den Paus veroordeeld, en derhalve moet het uitzigt op eene verzoening tusschen het Ultramontanisme en de moderne beschaving (de Paus zelf zegt het) voor altijd opgegeven worden.

Is nu het gelijk aan de zijde van den Hoogleeraar?

Volstrekt niet; want de moderne beschaving bevat goed en kwaad, en met het goede behoeft de Paus zich niet te verzoenen, met het kwaad kan en mag Hij zich niet verzoenen.

Wat is het kwaad van de moderne beschaving?

Om maar eenige punten te noemen: zij vordert, dat Kerk en Staat volstrekt van elkander gescheiden worden; zij beweert, dat de Staatswetten noch met de wet van Christus noch met de natuurwet behoeven overeen te komen; dat de Kerk volstrekt geen invloed mag hebben op het onderwijs, en dat de scholen godsdiensteloos moeten zijn; dat aan de pers volkomen vrijheid moet gelaten worden om de godsdienst, om de goede zeden, om elk

goevernement te bestrijden; dat het volk regt heeft om tegen zijn wettigen vorst op te staan enz.

„Zou de Bisschop van Rome ooit de hand der vriend-„schap kunnen toereiken aan eene dergelijke beschaving? „Men geve aan de dingen hun ware namen terug." (Zie deze woorden en de authentieke verklaring van de veroordeelde stelling in 's Pausen Allocutie *Jamdudum cernimus* van 18 Maart 1861.)

Is de Paus tegen het goede in de moderne beschaving? Wij kunnen met vragen antwoorden.

Heeft de Paus niet zelf een meer liberaal goevernement aan zijne Staten geschonken? Heeft Hij zijn leger niet op orde gebragt en versterkt? Heeft Hij geen spoorwegen gelegd, geen telegraafdraden gespannen? Heeft Hij niets gedaan voor de wetenschap, voor het volksonderwijs, voor de kunst en de industrie?

Wie kan aan de Bisschoppen ten laste leggen, dat zij afkeerig zijn van het goede in de moderne beschaving? Zijn zij met trekschuiten en oude brommertjes naar Rome gegaan of met spoorwagens en stoombooten?

Wij zouden ons schamen zulke vragen te doen, als de ongeloovige liberalen niet werkelijk beweerd hadden, dat de Kerk met Paus, Bisschoppen en priesters tegen al de nieuwe uitvindingen is.

Komen we tot ons vaderland. Maken hier de Katholieken geen gebruik van hunne constitutionele regten? Hebben zij niet hunne dagbladen, hunne wekelijksche en maandelijksche tijdschriften? Bedienen zij, zoowel geestelijken als leeken, zich niet soms van de dagbladpers en van het vlugschrift, om leugen en laster te beschamen? Wij herinneren hier slechts aan de Eerw. Dekens van Leiden en Amsterdam, en aan het losse *Protest* van Professor J. A. de Rijk. Doen zij niets voor

het vrije en godsdienstige onderwijs hunner kinderen? Vraag het aan den armen werkman, die belasting opbrengt voor de Staatsscholen en bovendien nog bijdraagt voor zijne parochiale school; ga naar de scholen en zie onze Liefdezusters, die de bekoorlijke wereld verlaten hebben om de meest havelooze kinderen te verplegen en op te voeden. Zijn onze priesters onnut voor het welzijn der maatschappij? De Hoogleeraar zelf heeft het in Leiden kunnen zien tijdens de laatste cholera; in zulke omstandigheden leert men zijne menschen kennen.

Wij meenen gerust te mogen besluiten, dat de bewering van den Hoogleeraar niet te verdedigen is. De Kerk zal zich met de moderne beschaving, voor zoover deze eene meer of min fatsoenlijke barbaarschheid moet genoemd worden, nooit verzoenen; maar aan de ware beschaving is zij, om maar het allerminste te zeggen, niet vijandig.

b. De Hoogleeraar vervolgt:

„Wie huivert niet bij de gedachte, dat het tot een bloedig conflict zou komen tusschen die twee machten van behoud en vooruitgang? En toch, is dat conflict te vermijden? Is er een vredelievende oplossing mogelijk van dat probleem: het Ultramontanisme in een moderne maatschappij?"

„Ik weet er geen" (blz. 29).

Een weinig te voren had hij gezegd:

„Zoo aan die zijde [van het Ultramontanisme] de wapenrusting wordt aangelegd, om een verdelgingsoorlog tegen vrijheid en ontwikkeling te voeren, ter andere zijde zijn de beschaafde volken minder dan ooit geneigd om zich op nieuw onder het juk van een priestergezag te buigen" (blz. 28).

Zoo van de zijde van het Ultramontanisme de wapenrusting wordt aangelegd! Zou die vrees, dat de Katholieken zich wapenen, dat zij zoo goed als gereed staan

om het bloedig conflict te beginnen, zou die vrees gemeend zijn?

De Hoogleeraar heeft de Katholieken in het diepst van hunne ziel gegriefd; maar toch zouden we bijna durven verzekeren, dat hij niet met een harnas onder zijne professorale toga loopt om zich te beveiligen tegen de dolksteken en de pistoolkogels der Katholieken.

Als Professor van de kerkelijke geschiedenis weet hij zeer goed, dat de Kerk haar geloof en hare beschaving niet uitbreidt met het zwaard. Heeft zij bijv. de slavernij afgeschaft door de slaven tegen hunne meesters te wapenen?

De Katholieken hier te lande zouden zich wapenen!

Waar hebben zij hunne tuighuizen, waar hunne exercitievelden?

De groote strijd, die tegenwoordig hier door de Katholieken gevoerd wordt, is voor het behoud van de vrije en godsdienstige school: bedienen zij zich daarbij van geweldige of oneerlijke middelen? Wie der Katholieken is op dien titel voor de regtbank gedaagd? Als zij betalen voor de openbare school, voldoen zij dan niet aan hun pligt? En als zij nu nog bovendien willen betalen voor eene bijzondere en vrije en godsdienstige school, zijn zij dan niet in hun onbetwistbaar regt? Waar is hier het aanleggen van eene wapenrusting te zien, waar is hier de minste schijn van een verdelgingsoorlog tegen vrijheid en ontwikkeling? Kan de Hoogleeraar hier eene andere bedoeling hebben, dan de Protestanten tegen de Katholieken in het harnas te jagen? Roept hij hun niet duidelijk genoeg toe: Er dreigt gevaar, wapent u, wapent u!

In vele landen is het tot een geweldig, in sommige zelfs tot een bloedig conflict gekomen; maar van wie is het geweld uitgegaan, door wie is het bloed gestort? Is

het oostenrijksche konkordaat door den Paus gebroken of door het goevernement van Oostenrijk? Zie naar Italië en Spanje! Wie zuchten daar in de gevangenis, wie zijn verbannen, wie zijn van hunne goederen beroofd? Immers de onregtvaardig aangevallen Bisschoppen, priesters en kloosterlingen.

't Is waar, dat de Kerk, dat de katholieke priester zich in het conflict, zelfs in het bloedig conflict mengt, maar slechts om, gelijk Mgr d'Affre in 1848 op de barricaden van Parijs, de strijdende partijen met elkander te verzoenen, of om den zieltogenden bestrijder der Kerk nog in zijne laatste oogenblikken te verzoenen met God.

De Hoogleeraar zou vreezen voor een aanval van de zijde der Katholieken! Zijn dan de liberalen hier niet oppermagtig [1])? Zij hebben de meerderheid in de beide Kamers; zij hebben de hoogere, de middelbare en de lagere school; zij hebben bijna de geheele dagbladpers. „De verlichte, „nijvere burgerij behoort overal [dus ook hier] met hart „en ziel aan de zaak van het liberalisme en de vierde „stand is geheel met revolutionaire neigingen doordron„gen" (blz. 29). Mogen wij dan van de liberalen, die toch denken vol te zijn van al wat goed en edel is, en dus ook van moed, mogen wij van hen veronderstellen, dat zij bij zooveel overmagt nog bevreesd zijn voor een denkbeeldigen aanval?

Maar de Hoogleeraar zucht toch:

„Ik kan niet anders zeggen, dan dat de toekomst mij zeer donker schijnt" (blz. 29).

Hoe is dit te verklaren?

Wij zullen ronduit ons gevoelen zeggen. Het is geen

---

[1]) *Katholiek en Liberaal*, een toelichtend woord door C. L. Rijp. N°. 6, tweede jaargang van de *Katholiek-Nederlandsche Brochuren-Vereeniging*.

vrees voor een aanval van de zijde der Katholieken, maar wantrouwen op de deugdelijkheid der liberale, of liever, der ongeloovige beginselen.

Wat is noodig om de toekomst zonder vrees in te zien?

Regt, magt en moed.

Welnu, dat de liberalen magt hebben, is een feit; dat zij moed hebben, zullen zij zelven wel niet ontkennen. Vanwaar kan derhalve hunne vrees komen dan uit een duister gevoel, dat zij niet in hun regt zijn, en dat hunne beginselen niet in praktijk kunnen gebragt worden?

c. De Hoogleeraar is bevreesd voor een aanval, maar hij hoopt toch op de overwinning; *want* het liberalisme heeft krachtige middelen tot zijne dienst.

Menigeen zou denken, dat die middelen, als moetende leiden tot verlichting en beschaving, wel sterk zullen verschillen van de middelen, die door het domperige Ultramontanisme worden gebruikt. Wij zullen zien.

„Bij ons zelven en bij anderen aankweeken dien vrijen, edelen burgerzin, die een volk sterk maakt tegen de macht van alle obscurantisme".

Ook wij Katholieken stellen prijs op vrijheid en edelen burgerzin; ook wij zijn tegen *alle* obscurantisme, en bijzonder tegen iedere poging, open of bedekt, om de godsdienstige en zedelijke waarheden te verduisteren.

„Bevordering van het volksonderwijs."

Zijn wij daar tegen? Besteden wij daaraan niet meer geld dan de liberalen?

„Aanmoediging van al wat dienen kan voor volkswelvaart en algemeene ontwikkeling."

Ook daar hebben wij niets tegen.

„Strenge handhaving van gelijk recht voor allen."

De Katholieken gaan nog een stap verder; zij wenschen

niet slechts handhaving maar ook uitvoering van hun gelijk regt op ambten en waardigheden.

„Trouwe eerbiediging van vrijheid voor het individueel geweten."

Wat een *individueel* geweten is, begrijpen wij niet goed; welk soort van geweten mag daar tegenover staan? Overigens had de Hoogleeraar zich zelven en zijne hoorders even goed kunnen aanmanen om de sterren niet uit den hemel te plukken; het geweten is immers even onbereikbaar?

„Altijd het vrije woord, gesproken en geschreven, tot voorlichting der publieke opinie."

De meening zal geweest zijn: „Het vrije woord altijd en overal"; maar *overal*, ook in het groot *auditorium* der hoogeschool te Leiden, is vergeten [1]).

Zou de *Toespraak* ten voorbeeld moeten dienen? Zij is ten minste gesproken en geschreven, ja zelfs gedrukt; zij is ook een vrij, zekerlijk een al te vrij woord; maar dat zij niet kan strekken tot voorlichting van de publieke opinie, is reeds gebleken bij de beschouwing van hare drie hoofdstellingen, en zal verder blijken bij het nagaan van hare bijzonderheden.

Daarbij zullen we ook gelegenheid hebben om onze drievoudige, aan het hoofd van dit artikel geplaatste bewering of te bewijzen of met nog meer bewijzen te staven.

J. DE BRUIJN.

---

[1]) Zie *De Tijd* van 13 Januarij 1870.

ORDE

VAN HET

ALGEMEEN CONCILIE.

Zijne Heiligheid Paus Pius IX heeft, bij Apostolischen Brief van 27 November 1869, de orde vastgesteld, die bij het houden van het Algemeen Concilie moet in acht genomen worden.

Wij laten daarvan, na een gedeelte van het voorwoord, de drie voornaamste artikelen (II, VII en VIII) volgen in het Latijn en het Hollandsch.

Memores hoc Oecumenicum Concilium a Nobis convocatum fuisse, ut extirpandis erroribus, quos praesertim hujus saeculi conflavit impietas, removendis malis, quibus Ecclesia affligitur, emendandis moribus et utriusque cleri disciplinae instaurandae, conjuncta Nobiscum Sacrorum Ecclesiae Antistitum adhibeatur opera, ac probe noscentes, quo studio intentaque sollicitudine curare debeamus, ut ea omnia, quae ad rectam rationem tam salutaris negotii gerendi, tractandi ac perficiendi pertinent, ex sancta majorum disciplina institutisque statuantur, idcirco apostolica nostra auctoritate ea quae sequuntur decernimus, atque ab omnibus in hoc Vaticano Concilio servanda esse praecipimus.

II.

De jure et modo proponendi.

Licet jus et munus proponendi negotia, quae in sancta Oecumenica Synodo tractari debebunt, de iisque Patrum sententias rogandi nonnisi ad Nos et hanc Apostolicam Sedem pertineat, nihilominus non modo optamus, sed etiam hortamur, ut si qui inter Concilii Patres aliquid proponendum habuerint, quod ad publicam utilitatem con-

ferre posse existiment, id libere exequi velint. Cum vero probe perspiciamus, hanc ipsam rem, nisi congruo tempore et modo perficiatur, non parum necessario conciliarium actionum ordini officere posse, idcirco statuimus, ejusmodi propositiones ita fieri debere, ut earum quaelibet 1°. scripto mandetur ac peculiari Congregationi nonnullorum tum VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalium tum Synodi Patrum, a Nobis deputandae, privatim exhibeatur; 2°. publicum rei christianae bonum vere respiciat, non singularem dumtaxat unius vel alterius Dioecesis utilitatem; 3°. rationes contineat, ob quas utilis et opportuna censetur; 4°. nihil prae se ferat, quod a constanti Ecclesiae sensu ejusque inviolabilibus traditionibus alienum sit. Peculiaris praedicta Congregatio propositiones sibi exhibitas diligenter expendet, suumque circa earum admissionem vel exclusionem consilium nostro judicio submittet, ut Nos deinde matura consideratione de iis statuamus, utrum ad synodalem deliberationem deferri debeant.

VII.

De Congregationibus generalibus Patrum.

Ad ea modo curam convertentes, quae Congregationum generalium ordinem respiciunt, statuimus ac decernimus, ut iisdem Patrum Congregationibus, quae publicis sessionibus praemittuntur, quinque ex VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalibus nostro nomime et auctoritate praesint . . .

Hi autem Praesides, praeter alia, quae ad aptam horum Conventuum moderationem spectant, curabunt ut in rebus pertractandis initium fiat a disceptatione eorum, quae ad fidem pertinent; deinde integrum ipsis erit consultationes in fidei vel disciplinae capita conferre, prout opportunum judicaverint.

Cum vero Nos, jam inde a tempore, quo apostolicas litteras ad hoc Concilium indicendum dedimus, viros theologos et ecclesiastici juris consultos ex variis catholici orbis regionibus in hanc almam Urbem nostram evocandos curaverimus, ut una cum aliis hujus Urbis et earundem disciplinarum peritis viris, rebus apparandis darent operam, quae ad hujus generalis Synodi scopum pertinent, atque ita expeditior via in rerum tractatione Patribus patere posset; hinc volumus et mandamus, ut *schemata* decretorum et canonum, ab iisdem viris expressa et redacta, quae Nos, nulla nostra

approbatione munita, integra integre Patrum cognitioni reservavimus, iisdem Patribus, in Congregationem generalem collectis, ad examen et judicium subjiciantur. Itaque, curantibus memoratis Praesidibus, aliquot ante dies quam Congregatio generalis habeatur, decretorum et canonum schemata, de quibus in Congregatione indicta agendum erit, typis impressa singulis Patribus distribuentur, quo interim illa diligenti consideratione in omnem partem expendant et, quid sibi sententiae esse debeat, accurate pervideant. Si quis Patrum de schemate proposito sermonem in Congregatione ipsa habere voluerit, ad debitum inter oratores ordinem pro cujusque dignitatis gradu servandum, opus erit, ut saltem pridie die Congregationis ipsius Praesidibus suum disserendi propositum significandum curet. Auditis autem istorum Patrum sermonibus, si alii etiam post eos in conventu ipso disserere voluerint, hoc iisdem fas erit, obtenta prius a Praesidibus dicendi venia, et eo ordine, quem dicentium dignitas postulaverit.

Jamvero si in ea, quae habetur Congregatione, exhibitum schema vel nullas vel nonnisi leves difficultates in ipso congressu facile expediendas obtulerit, tunc nihil morae erit, quominus, disceptationibus compositis, decreti vel canonis conciliaris, de quo agitur, formula, rogatis Patrum suffragiis, statuatur. Sin autem circa schema praedictum hujusmodi oriantur difficultates, ut, sententiis in contraria conversis, via non suppetat, qua in ipso conventu componi possint, tum ea ratio ineunda erit, quam hic infra statuimus, ut stabili et opportuno modo huic rei provideatur. Volumus itaque, ut ab ipso Concilii exordio quatuor speciales ac distinctae Patrum Congregationes seu Deputationes instituantur, quarum prima de rebus ad fidem pertinentibus, altera de rebus disciplinae ecclesiasticae, tertia de rebus ordinum regularium, quarta demum de rebus ritus orientalis, Concilio perdurante, cognoscere et tractare debebit. Quaevis ex praedictis Congregationibus seu Deputationibus numero Patrum quatuor et viginti constabit, qui a Concilii Patribus per schedulas secretas eligentur. Unicuique ex iisdem Congregationibus seu Deputationibus praeerit unus ex VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalibus, a Nobis designandus, qui ex conciliaribus theologis vel juris canonici peritis, unum aut plures in commodum suae Congregationis seu Deputationis adsciscet, atque ex iis unum constituet, qui Secretarii munere eidem Congregationi operam navet. Igitur si illud contigerit, quod supra innuimus, ut nimirum in generali

Congregatione quaestio, de proposito schemate exorta, dirimi non potuerit, tum Cardinales ejusdem generalis Congregationis Praesides curabunt, ut schema, de quo agitur, una cum objectis difficultatibus examini subjiciatur illius ex specialibus Deputationibus, ad quam, juxta assignata cuique rerum tractandarum genera, pertinere intelligitur. Quae in hac peculiari Deputatione deliberata fuerint, eorum relatio typis edita Patribus distribuenda erit, juxta methodum, a nobis superius praescriptam, ut deinde in proxima Congregatione generali, si nihil amplius obstiterit, rogatis Patrum suffragiis, decreti vel canonis conciliaris formula condatur. Suffragia autem a Patribus oretenus edentur, ita tamen, ut ipsis integrum sit etiam de scripto illa pronuntiare.

VIII.

De Sessionibus Publicis.

Publicarum nunc Sessionum celebratio exigit, ut rebus et actionibus in ea rite dirigendis, congrua ratione consulamus. Itaque in unaquaque publica Sessione, considentibus suo loco et ordine Patribus, servatisque adamussim caeremoniis, quae in rituali instructione iisdem Patribus de mandato nostro tradenda continentur, de suggestu decretorum et canonum formulae, in superioribus Congregationibus generalibus conditae, voce sublata et clara jussu nostro recitabuntur, eo ordine, ut primum canones de dogmatibus fidei, deinde decreta de disciplina pronuncientur, et ea adhibita solemni tituli praefatione, qua Praedecessores nostri in ejusmodi conciliari actione uti consueverunt, nempe: *Pius Episcopus, Servus Servorum Dei, sacro approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam.* Tunc vero rogabuntur Patres, an placeant canones et decreta perlecta; ac statim procedent scrutatores suffragiorum, juxta methodum superius constitutam, ad suffragia singillatim et ordine excipienda, eaque accurate describent. Hac autem in re declaramus, suffragia pronunciari debere in haec verba: *placet* aut *non placet*; ac simul edicimus, minime fas esse a Sessione absentibus quavis de causa, suffragium suum scripto consignatum ad Concilium mittere. Jamvero, suffragiis collectis, Concilii Secretarius una cum supradictis scrutatoribus, penes pontificalem nostram Cathedram, iis accurate dirimendis ac numerandis operam dabunt, ac de ipsis ad Nos referent. Nos

deinde supremam nostram sententiam edicemus, eamque enunciari et promulgari mandabimus, hac adhibita solemni formula: *Decreta modo lecta placuerunt omnibus Patribus, nemine dissentiente*; vel (si qui forte dissenserint) *tot numero exceptis*; *Nosque, sacro approbante Concilio, illa ita decernimus, statuimus atque sancimus, ut lecta sunt.* Hisce autem omnibus expletis, erit Promotorum Concilii rogare Protonotarios praesentes, ut de omnibus et singulis, in Sessione peractis, unum vel plura instrumentum vel instrumenta conficiantur. Denique, die proximae Sessionis de mandato nostro indicta, conventus dimittetur.

d. i.

Indachtig, dat dit Oecumeniesch Concilie door Ons bijeengeroepen is, opdat de Bisschoppen der Kerk te zamen met Ons hunne pogingen aanwenden om de dwalingen, die voornamelijk uit de goddeloosheid dezer eeuw voortgesproten zijn, uit te roeijen, om de rampen, waardoor de Kerk geteisterd wordt, te verwijderen, de zeden te verbeteren en de tucht van beiderlei geestelijkheid te vernieuwen; en wel wetende, met welken ijver en ingespannen bekommering Wij moeten zorgen, dat al die regels, welke betrekking hebben tot de regte wijze om eene zoo heilzame zaak te leiden, te behandelen en te voltooijen, volgens de heilige tucht en de instellingen der vaderen worden vastgesteld; — daarom bepalen Wij met ons apostoliesch gezag het volgende, en schrijven Wij voor, dat het door allen op dit Vatikaansch Concilie moet onderhouden worden.

II.

Over het regt en de wijze van voorstellen.

Ofschoon het regt en de taak om de zaken, die in het heilig Oecumeniesch Concilie moeten behandeld worden, voor te stellen en daarover de gevoelens der Vaders te vragen, uitsluitend aan Ons en dezen Apostolischen Stoel toekomt, wenschen Wij desniettemin niet alleen, maar sporen Wij de Vaders van het Concilie ook aan om, als eenigen onder hen iets voor te stellen hebben, wat zij meenen dat tot algemeen nut kan strekken, vrij hieraan gevolg te willen geven.

Daar wij echter duidelijk inzien, dat deze vrijheid van voorstellen,

als zij niet op behoorlijke tijd en wijze gebruikt wordt, niet weinig kan schaden aan de noodzakelijke orde der handelingen van het Concilie, daarom bepalen Wij, dat dergelijke voorstellen moeten geschieden als volgt. Elk voorstel moet

1°. op schrift gebragt worden en bij eene bijzondere door Ons te benoemen Congregatie van eenige onzer Eerw. Broeders Kardinalen der H. R. Kerk en der Concilie-Vaders zonder plegtigheid worden ingediend;

2°. waarlijk betrekking hebben op het publieke welzijn der Christenheid, en niet op het bijzonder belang van slechts een of ander bisdom;

3°. de redenen inhouden, waarom het nuttig en tijdig wordt gerekend;

4°. niets bevatten, wat afwijkt van het bestendig gevoelen der Kerk en van hare onschendbare overleveringen.

De voormelde bijzondere Congregatie zal de bij haar ingediende voorstellen naauwkeurig onderzoeken en haar gevoelen over derzelver toelating of uitsluiting aan ons oordeel onderwerpen, opdat Wij vervolgens na rijp beraad bepalen, of ze in de synodale beraadslaging moeten gebragt worden.

VII.

Over de algemeene Congregatiën der Vaders.

Nu onze zorg wendende naar hetgeen de orde der algemeene Congregatiën betreft, bepalen en stellen Wij vast, dat bij diezelfde Congregatiën der Vaders, welke aan de openbare Zittingen voorafgaan, vijf van onze Eerw. Broeders Kardinalen der H. R. Kerk, in onzen naam en met ons gezag, zullen voorzitten, en tot die taak benoemen Wij [hier volgen de namen der vijf Kardinalen].

Deze Voorzitters nu zullen, buiten het andere wat tot de gegeschikte leiding dezer bijeenkomsten behoort, zorg dragen, dat bij het behandelen der stoffen begonnen wordt met het bespreken van hetgeen het geloof raakt; vervolgens zal het hun vrijstaan de beraadslaging te doen loopen over punten van geloof of tucht, gelijk zij zelven dienstig oordeelen.

Daar Wij echter, reeds sedert den tijd waarop het Apostoliesch Schrijven ter bijeenroeping van dit Concilie door Ons werd uitgevaardigd, godgeleerden en kerkelijke regtsgeleerden uit verschillende landen der katholieke wereld naar deze onze eerwaardige

Stad hebben doen ontbieden, om met andere mannen van deze Stad en ervaren in dezelfde wetenschappen zich bezig te houden met het voorbereiden der zaken, die tot het doel van deze Algemeene Kerkvergadering behooren, en aldus den weg bij de behandeling der zaken voor de Vaders te verkorten; zoo willen en gelasten Wij, dat de *schemata* (ontwerpen) der besluiten en canons, door diezelfde mannen gereed gemaakt en opgesteld, welke Wij op geenerlei wijze hebben goedgekeurd, maar geheel en al onaangeroerd voor de kennisneming der Vaders hebben bewaard, aan het onderzoek en het oordeel dierzelfde Vaders, als zij in de algemeene Congregatie vergaderd zijn, onderworpen worden.

Derhalve zullen de gemelde Voorzitters zorgen, dat eenige dagen vóór het houden van eene algemeene Congregatie de *schemata* der besluiten en canons, waarover in de aangekondigde Congregatie moet gehandeld worden, in druk aan elk der Vaders worden rondgedeeld, opdat zij ze in dien tusschentijd van alle kanten zorgvuldig beschouwen, en naauwgezet toezien, wat hun gevoelen wezen moet.

Als iemand der Vaders over het voorgestelde *schema* in de Congregatie zelve het woord wil voeren, zal het, om onder de sprekers, naar gelang van ieders waardigheid, de behoorlijke orde te bewaren, noodig zijn, dat hij, ten minste daags vóór de bijeenkomst der Congregatie, zijn voornemen om te spreken aan de Voorzitters bekend maakt. Als anderen, na de redevoeringen dezer Vaders gehoord te hebben, nog na hen in dezelfde vergadering willen speken, zal hun dit vrijstaan, mits zij eerst van de Voorzitters verlof bekomen hebben, en in die orde, welke de waardigheid der sprekers vordert.

Als bij het houden van eene Congregatie het uitgereikte *schema* of geene of slechts geringe moeijelijkheden oplevert, die staande de vergadering gemakkelijk kunnen vereffend worden, dan is er niets wat belet om, na het sluiten der beraadslaging en het opnemen van de stemmen der Vaders, de formule van het conciliaire besluit of den canon, waarover gehandeld wordt, vast te stellen.

Zoo echter omtrent vermeld *schema* zulke moeijelijkheden oprijzen, dat de stemmen uit elkander loopen, en er geen middel is om ze, staande de vergadering, overeen te brengen, dan zal de maatregel moeten gevolgd worden, dien Wij hieronder vaststellen, opdat in dit geval op eene bepaalde en geschikte wijze voorzien worde.

Wij willen derhalve dat, van het eerste begin der Kerkvergade-

ring af, vier bijzondere en onderscheidene Congregatiën of Deputatiën van Vaders worden ingesteld, waarvan de eerste zal moeten onderzoeken en handelen over de zaken, die betrekking hebben tot het geloof, de tweede over de zaken der kerkelijke tucht, de derde over de zaken der reguliere orden, de vierde eindelijk over de zaken van den oosterschen ritus; en dit zoolang als het Concilie duurt.

Elke der voormelde Congregatiën of Deputatiën zal bestaan uit vier en twintig Vaders, die door de Concilie-Vaders met gesloten stembriefjes zullen gekozen worden.

Elke derzelfde Congregatiën of Deputatiën zal voorgezeten worden door een van onze Eerw. Broeders Kardinalen der H. R. Kerk, door Ons te benoemen, en deze zal zich een of meerderen van de godgeleerden en kerkelijke regtsgeleerden der Kerkvergadering, ten gerieve van zijne Congregatie of Deputatie, toevoegen en een van hen benoemen om, als Secretaris, dezelfde Congregatie of Deputatie ten dienst te staan.

Als dan wat Wij boven hebben aangeduid, mogt plaats hebben, dat namelijk in eene algemeene Congregatie eene vraag omtrent het voorgestelde *schema* niet is kunnen opgelost worden, dan zullen de Kardinalen, Voorzitters derzelfde algemeene Congregatie, zorg dragen, dat het *schema*, waarover gehandeld wordt, te zamen met de opgeworpen moeijelijkheden onderworpen wordt aan het onderzoek van diegene der bijzondere Deputatiën, tot welke het, volgens de aan ieder toegewezen soort van te behandelen zaken, geoordeeld wordt te behooren.

Het verslag der in deze bijzondere Deputatie gevoerde beraadslagingen zal in druk aan de Vaders moeten rondgedeeld worden volgens de boven door Ons voorgeschreven wijze, opdat daarna in de eerstvolgende algemeene Congregatie, als er geene moeijelijkheid meer bestaat, de formule van het conciliaire besluit of den canon, na het opnemen van de stemmen der Vaders, worde opgemaakt.

De stemmen zullen door de Vaders mondelings gegeven worden, zoo echter, dat het hun zal vrijstaan, ze ook schriftelijk uit te brengen.

VIII.

Over de openbare zittingen.

Thans vordert het houden der openbare Zittingen, dat Wij in de

behoorlijke leiding van hare zaken en werkzaamheden op eene geschikte wijze voorzien.

Derhalve zullen in elke openbare Zitting, — waarbij de Vaders volgens hun rang en orde zetelen en de caeremoniën, die in onze aan de Vaders op ons bevel uit te reiken rituele instructie vervat zijn, stipt onderhouden worden — van het spreekgestoelte de in de voorafgegane algemeene Congregatiën vastgestelde formulen der besluiten en canons met luide en duidelijke stem op ons bevel worden voorgelezen; in die orde, dat eerst de canons over de leerstukken des geloofs, daarna de besluiten over de tucht worden afgekondigd, en onder dit plegtige hoofd, hetwelk onze Voorgangers bij dergelijke conciliaire handeling pleegden te gebruiken, namelijk: *Pius Bisschop, Dienaar der dienaren Gods, met goedkeuring van het heilig Concilie, ter eeuwigdurende gedachtenis.*

Dan zal aan de Vaders gevraagd worden, of zij de voorgelezen canons en besluiten goedkeuren; en aanstonds zullen de stemopnemers, volgens de boven vastgestelde wijze, de stemmen afzonderlijk en ordelijk gaan opnemen en ze naauwkeurig opteekenen. Hieromtrent nu verklaren Wij, dat de stemmen moeten uitgebragt worden met deze woorden: *placet* of *non placet*; en tegelijk bepalen Wij, dat het aan degenen, die om welke reden dan ook niet bij de Zitting tegenwoordig zijn, niet zal vrijstaan, hunne stem schriftelijk bij het Concilie in te zenden.

Na het opnemen der stemmen zullen de Secretaris van het Concilie en de bovengenoemde stemopnemers, bij onzen pauselijken zetel, ze naauwkeurig schiften en tellen, en verslag er over bij Ons uitbrengen.

Vervolgens zullen Wij onze opperste uitspraak geven en die laten bekend maken en afkondigen met deze plegtige formule: *De zoo even voorgelezen besluiten zijn goedgekeurd door al de Vaders, niemand uitgezonderd*, of (als soms eenigen ze niet goedkeuren) *zooveel uitgezonderd; en met goedkeuring van het heilig Concilie worden ze, zooals ze gelezen zijn, door Ons bepaald, vastgesteld en bekrachtigd.*

Als nu dit alles geschied is, zullen de Promotors van het Concilie aan de tegenwoordig zijnde Protonotarii moeten vragen, om van het geheel en de bijzonderheden der Zitting één of meer stukken op te maken.

Eindelijk wordt op ons bevel de dag der eerstvolgende Zitting aangekondigd en de tegenwoordige Zitting opgeheven.

VERSCHEIDENHEDEN.

DEKREET DER CONGREGATIE VAN HET H. OFFICIE.

In de *Analecta Juris Pontificii* (1869, Liv. 90, p. 928) en de *Acta ex iis decerpta quae apud Sanctam Sedem geruntur* (fasc. 42, vol. IV, blz. 320) komen de volgende belangrijke stukken voor.

De Hoogwaardige Bisschoppen van Engeland rigtten voor eenigen tijd dezen brief tot Z. H. den Paus:

Beatissime Pater,

Inter decreta primae Synodi Provincialis Westmonasteriensis sub C. XVI. n.8., ubi sermo est de abjuratione Protestantium adultorum et de baptismate sub conditione eis conferendo, additur „confessio etiam sacramentalis semper in tali casu est exigenda". In adnotationibus, quas adjecit Pater Ballerini editioni Romanae Theologiae Moralis P. Gury, dicitur hanc confessionem esse conformiorem Instructioni a Suprema S. Officii Congregatione super modo reconciliandi haereticos editae, ex qua Instructione deducitur, opportunam esse integram peccatorum confessionem. In textu P. Gury tenetur eam esse suadendam in praxi. Quum vero hic auctor tam in Theologia quam in Casibus Conscientiae citaverit opinionem aliorum auctorum docentium propter existentiam dubii de primo baptismate a neo-conversis tempore infantiae suscepto (adeo ut si nullum id fuerit, vera baptismi susceptio sit ea, quae occasione abjurationis sub conditione traditur) dubiam esse obligationem peccata integre confitendi ante hoc baptisma conditionatum, nonnulli confessarii in Anglia censuerunt, eos auctores secuti, dubiam confessionis integrae obligationem esse nullam obligationem: ac propter repugnantiam conversorum ad eam faciendam, et propter periculum confessionis imperfectae vel etiam sacrilegae omnino

expedire, ut conversi aliqua tantum peccata confessario exponant, ut ab eo Absolutionis sacramentalis, si forsan ea opus sit, beneficium impetrent.

Ex alia parte habetur praxis constans maximae partis confessariorum Regni integram confessionem tam ante, quam post approbationem Concilii Provincialis non modo suadentium, sed etiam exigentium; habetur difficultas conversorum intellectum ad obsequium fidei ipsius captivandi, nisi per animi humilitatem et submissionem, quas in Sacramento Poenitentiae Christus Dominus reponere dignatus est; habetur etiam impossibilitas sciendi, nisi per integram peccatorum manifestationem, utrum neo-conversus rite sit ad ipsum baptismum dispositus, velitque, ex. gr., restitutionem famae vel bonorum (si ad eam teneri contigerit) facere, occasionem proximam peccandi vitare, a matrimonio nulliter contracto resilire, etiamsi per S. Sedis dispensationem (uti in casibus quotidie frequentioribus matrimonii post divortium civile contracti) illud sanari nequeat; habetur insuper necessitas suae saluti per justificationem in Sacramento Poenitentiae prospiciendi, a cujus integritate nemo in infantia semel baptizatus possit eximi; attenta praesertim diligentia juniorum e clero Anglicano circa ritum baptizandi fideliter servandum et attento proinde majori numero eorum, de quorum baptismatis infantilis valore non licet dubitare.

Quum vero certum sit, quod post plures annos confessionis integrae obligatio vim suam omnino sit amissura, si in praxi sequi valeant theologi ut tutam opinionem auctorum praefatorum, Archiepiscopus Westmonasteriensis et Episcopi Angliae enixe rogant, ut Sanctitas Vestra, pro sua in Missiones Angliae benignitate, dignetur declarare hac super quaestione gravissima mentem Ecclesiae:

An debeat, juxta Synodi Provincialis Decretum a S. Sede probatum, confessio sacramentalis a neoconversis in Anglia exigi, et an ea debeat esse integra.

Op dezen brief geeft het volgende Dekreet antwoord.

DECRETUM.

Feria V. loco IV. die 17 Decembris 1868.

In Congregatione Generali S. R. et U. Inquisitionis habita in Conventu S. Mariae supra Minervam coram Emis ac Rmis DD.

Cardinalibus contra haereticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus proposito suprascripto dubio praehabitisque DD. Consultorum suffragiis, iidem Emi et Rmi Patres ad utramque dubii partem censuerunt respondendum esse: *Affirmative; et dandum esse Decretum latum sub feria quinta die decima septima Junii anni millesimi septingentesimi decimi quinti.*

Eadem die ac Feria.

SSmus D. N. D. Pius Divina Providentia Papa IX. in solita audientia R. P. D. Adsessori Sancti Officii concessa Resolutionem Emorum Patrum adprobare ac confirmare dignatus est; eamque una cum memorato Decreto mandavit remitti R. P. D. Archiepiscopo Westmonasteriensi.

ANGELUS ARGENTI S. R. ET U. I. NOTARIUS.

ALIUD ALLEGATUM DECRETUM.

Feria V. die 17 Junii 1715.

DUBIUM. An plena fides sit adhibenda Carolo Wipperman de Rostoch in ducatu Meklemburgh praedicanti et lectori theologiae lutheranae quietisticae, superintendenti et doctori primario sectae Lutheranorum Quietistarum, S. Fidei Catholicae reconciliato in S. O. Parmae, et circa nonnullos errores detectos in ejus baptisimo; an ipsi credendum sit circa ea quae enarrat, et, quatenus affirmative, tum ut ipsius saluti, tum etiam ut caeterorum illius sectae seu regionis, praesertim si fuerint ignorantes, saluti pariter consulatur.

Quaeritur, an dictus Wipperman sit rebaptizandus, et quatenus affirmative, an absolute vel sub conditione; et, quatenus affirmative, an teneatur confiteri omnia peccata praeteritae vitae; et quatenus affirmative, an confessio praeponenda sit, vel postponenda baptismo conferendo sub conditione.

SSmus auditis votis Emorum dixit: Carolum Ferdinandum esse rebaptizandum sub conditione, et collato baptismo, ejus praeteritae vitae peccata confiteatur, et ab iis sub conditione absolvatur.

Praesens copia concordat cum suo originali.

Ita est ANGELUS ARGENTI S. R. et U. I. NOTARIUS.

Deze Dekreten stellen als regel vast, dat de bekeerlingen, die onder voorwaarde moeten gedoopt worden, na dit Doopsel de biecht van hun geheele leven moeten spreken en de H. Absolutie evenzoo onder voorwaarde ontvangen.

Naar de juiste aanmerking der *Analecta* belet niets, dat de bekeerling reeds vóór de voorwaardelijke toediening van het H. Doopsel de algemeene biecht van zijn geheele leven aflegge; om de redenen, die de Bisschoppen van Engeland in hunnen brief optellen, is dit zelfs aan te raden. Het is ook zeer overeenkomstig met het gebruik van de Kerk der eerste eeuwen, toen de Doop der volwassenen door eene zekere belijdenis der zonden werd voorafgegaan, hetgeen o. a. Tertullianus (*De Baptismo*, C. XX) aldus getuigt: „Ingressuros bap„tismum orationibus crebris, jejuniis et geniculationibus et pervi„giliis orare oportet, *et cum confessione omnium retro delictorum, ut „exponant* [i. e. in se exhibeant] *etiam baptismum Joannis:* Tingue„bantur, inquit, confitentes delicta sua" [Matth. III, 6.] Ook bij den H. Thomas van Aquine (3. q. 68, a. 6) vindt men eene goedkeuring van deze belijdenis.

Echter vordert de regel, dien de meêgedeelde Dekreten vaststellen, dat in allen geval *na* het voorwaardelijke Doopsel de belijdenis en de H. Absolutie volgen. Doch wanneer de bekeerling reeds *vóór* het Doopsel al de te biechten zonden aan den priester heeft beleden, dan zal eene schuldbelijdenis, die de reeds bekend gemaakte overtredingen slechts in 't algemeen bij denzelfden biechtvader herhaalt, voor de vervulling zijner verpligting voldoende kunnen wezen.

HANDBOEK VOOR DE AARDRIJKSKUNDE DOOR A. WINKLER PRINS.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, onder wier magtigen invloed onze z.g. neutrale school is geboren en opgegroeid, heeft, gelijk zij zegt „met het oog op de behoefte van het onderwijs" een werk in het licht gegeven: *Handboek voor de Aardrijkskunde* door A. Winkler Prins, predikant bij de Doopsgezinde gemeente te Veendam. In dit handboek wordt het ongeloof onbeschaamd gepredikt. Wij nemen er eenige stellingen uit over, opdat de lezer oordeele, waaraan, volgens de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, het neutraal onderwijs behoefte heeft.

1. De ziel. „Op de vraag, wat is de ziel? moeten wij het „antwoord schuldig blijven. Het is een andere vraag, wat wij „gewoonlijk daaronder verstaan. Wij ontwaren bij den mensch een „zekere reeks van eigenschappen en vermogens, namelijk het „gewaarwordingsvermogen, het voorstellingsvermogen en den wil, „en wij schrijven ze toe aan een geheimzinnig iets, dat in het „zenuwstelsel, waarvan de hersenen het middelpunt zijn, den zetel „heeft, en geven daaraan den naam van ziel" (Derde deel, blz. 36).

Is dit niet een bedekte aanval tegen allen, die met de H. Kerk en het gezond verstand aannemen, dat de ziel een onsterfelijke geest is?

2. Bestemming van den mensch. „De heerschappij der „gedachte over de stof wordt in hoogeren zin opgevoerd, en de „zelfbestemming brengt den mensch nu tot geestelijke vrijheid, en „daar het ideale onvergankelijk is, is ook het leven van het tot „zijne bestemming ontwaakte menschengeslacht het eenige over- „blijvende op aarde. In eene onafgebrokene afwisseling verbreidt „het zich over den aardbodem, en de menschelijke gedachten gaan „langs den weg eener grenzelooze ontwikkeling, eene oneindige „toekomst te gemoet."

De Katechismus leert: „De mensch is geschapen om in dit leven „God te dienen en Hem namaals eeuwig te aanschouwen."

Welk een verschil!

3. Ons ontstaan. „Zij [de wetenschap] is er van overtuigd „dat bij het ontstaan der bewerktuigde schepselen, de gesteldheid „van de oppervlakte der aarde geheel anders was dan nu — dat „warmte en vochtigheid de ontwikkeling van alle kiemen des levens „sterk bevorderden, maar hoe die gesteldheid gewerkt heeft om „bewerktuigde schepselen van zeer verschillende gedaante te voor- „schijn te roepen, blijft tot nu toe een onoplosbaar raadsel."

Hoe is dit overeen te brengen met Genesis II, 7: *De Heer God vormde den mensch uit het slijk der aarde en blies in zijn aangezigt den adem des levens, en de mensch werd ten levend wezen*?

4. Eenheid van het menschelijk geslacht. Bij het be- handelen dezer vraag hebben „zelfs wetenschappelijke mannen, „vooral in vroegeren tijd, zich te veel laten leiden door hetgeen „de Bijbel daarover vermeldt..... De wetenschap onzer dagen ver- „heft zich met kracht tegen deze meening. In het algemeen ver- „toont zich die geheele leer aan den onbevooroordeelden natuur-

„kenner in een zoo ongunstig daglicht, dat stellig niemand ooit „op het denkbeeld zou gekomen zijn, om alle menschen van een- „zelfde paar te laten afstammen, bijaldien het niet in het mozaïsche „scheppingsverhaal verkondigd werd." De onderstelling, dat meer dan een stampaar bestaan heeft, zou niet in strijd zijn met de mosaïsche voorstelling: „Deze toch spreekt alleen van den oorsprong van het „Kaukasische ras."

Zoo leert de moderne waanwijsheid; maar de H. Paulus getuigt (Act. XVII, 26): *En uit* één en [stamvader] *heeft Hij het menschengeslacht op den* gansch en *aardbodem doen wonen.*

5. Oorsprong der godsdienst. „Voor zoover de geschie- „denis der menschheid reikt, vinden wij sporen van godsdienst..... „Dit kan niemand verwonderen. Immers de mensch, met rede „begaafd, neemt niet slechts de omringende verschijnselen waar, „maar hij zoekt tevens hunne oorzaken te doorgronden. Hierin ziet „hij zich dikwijls, vooral indien hij nog weinig ontwikkeld is, „door zijne gebrekkige natuurkennis verhinderd. Het ligt dus „voor de hand, dat hij den oorsprong dier raadselachtige ver- „schijnselen zoekt in hoogere, verborgene magten, waaraan zijne „verbeelding bepaalde vormen geeft."

De H. Paulus zegt over de natuurlijke Godskennis en godsdienst (Rom. I, 20): *Het onzigtbare van Hem wordt, van de schepping der wereld af, uit de werken met het verstand gezien, ook zijne eeuwige kracht en goddelijkheid; zoodat zij onverschoonbaar zijn, omdat zij, alhoewel God kennende, Hem echter niet als God hebben verheerlijkt of gedankt.*

Ons blijft derhalve de keus: òf „dom" in het oog van Ds Prins, òf „onverschoonbaar" in het oog van den H. Paulus.

6. Duurzaamheid van eene godsdienst. „Die gods- „dienst heeft de meeste kans van duurzaamheid, welke zich niet in „vaste vormen hult", m. a. w. „eene stelsellooze godsdienst, d. i. „eene godsdienst, die het kenmerk van algemeen aangenomene „begrippen en leerstukken mist." [1])

Geheel anders klinkt het volgende:

Maar al ware het ook, dat wij of een Engel uit den hemel u predikte, anders dan wij u gepredikt hebben, hij zij vervloekt" (Gal. I, 8). Zoo schreef voor ruim achttienhonderd jaar de H. Paulus.

---

[1]) De citaten zijn ontleend aan het voortreffelijk *Dompertje van den ouden Valentijn*, n°. 10 en 11, 1869.

Honderde dwalingen en stelsellooze godsdiensten zijn voorbijgegaan; maar de niet stelsellooze godsdienst, die Paulus predikte, leeft nog krachtig voort in de ééne, algemeene en apostolische Kerk.

Wij behoeven hier niets meer bij te voegen. Eene partij, welke met het oog op de behoefte van het onderwijs zulke leerstellingen verbreidt, heeft onze tegenwoordige Staatsschool in het leven geroepen; zij voert in die school het gebied; kan er nog twijfel zijn, welke kiemen er in dat onderwijs gelegd zijn, en welke vrucht er uit groeijen zal?

Immers niets anders dan ongeloof!

HET PROTESTANTISME IN OOSTENRIJK.

Te midden van den strijd, die reeds zoolang tusschen de Katholieke Kerk en het liberalisme in Oostenrijk gestreden wordt, blijft er het Protestantisme meesal buiten aanmerking; vele jaren werd daarover bij alle partijen een diep stilzwijgen bewaard, en zelfs tegenwoordig, nu wij in verschillende dagbladen en tijdschriften zooveel over Oostenrijk lezen, vernemen wij evenmin als vroeger, hoe het toch wel bij de oostenrijksche Protestanten staat met het godsdienstig leven en den inwendigen bloei van hun kerkgenootschap.

Groot genoegen deed het ons daarom, toen wij voor eenigen tijd, in de protestantsche *Kirchenzeitung* (n°. 95) van Prof. Hengstenberg, twee kerkelijke brieven uit Oostenrijk vonden, waarin met weinige maar sterksprekende trekken de toestand der Protestantsche Kerk in Oostenrijk geschetst wordt.

Wel is de schrijver, bij den innigen afkeer, welke onder het schrijven meer en meer bij hem schijnt opgewekt te zijn, soms wat scherp en onbehouden in zijne uitdrukkingen, doch om het belang der zaak willen wij zijne mededeelingen, hoedanig dan ook de vorm zij, niet aan onze lezers onthouden, en laten den hoofdzakelijken inhoud der beide brieven hier vertaald volgen.

Op de Gustaaf Adolf-dagen — zoo begint de eerste brief — verschijnen geregeld afgevaardigden uit Oostenrijk, voor 't meerendeel te huis liberaal, doch voor den tijd der bijeenkomst om financiële

redenen in het kleed van kerkelijke geloovigheid gehuld. Dezen nu houden er van, de Evangelische Kerk van hun vaderland als de gemeente onder het kruis voor te stellen en af te schetsen. Wat zij zeggen, is waar, doch in een anderen zin dan zij bedoelen. De Evangelische Kerk van Oostenrijk is inderdaad onder het kruis. Doch wat zij ook soms van katholieke zijde te lijden hebbe, het verdwijnt bij de andere ramp, waaronder zij gebukt gaat, namelijk het verval tot ongeloof en het bederf onder en boven.

De briefschrijver geeft vervolgens eene schets van de gemeenten, de geestelijken en de kerkelijke regeling, vooral met betrekking tot de landen, waar de duitsche taal gesproken wordt.

1. Wat vooreerst de *gemeenten* betreft, het ontbreekt nergens aan goede elementen. Zoowel in de dorpen als in Weenen zijn geloovige Christenen. Zij verlangen het woord van God in zijn geheel, het oude geloof der vaderen. Groot intusschen is hun getal niet, tenzij in enkele zeer goede plattelands-gemeenten van Opper-Oostenrijk, waar men, wat kerkelijke zaken aangaat, zou meenen naar Oud-Wurtemberg verplaatst te zijn. In de steden en vooral in Weenen zijn het meest vreemdelingen, Pruissen, Russen en fransche Zwitzers, welke naar hunne maatschappelijke betrekking tot de aristocratie behooren. Bij hunne christelijke vorming voegen zij eene fijne beschaving van geest. Zij zijn het eens in afkeerigheid van het Protestantisme, zooals het in Oostenrijk inheemsch is. Eene godvruchtige vorstin heeft eens haar oordeel uitgesproken over dit caricatuur van het heilige. Het is de evangelische aartshertogin Dorothea, zuster van de koningin-weduwe Pauliua van Wurtemberg; eene uitnoodiging tot giften voor evangelische doeleinden wees zij af met de woorden, dat zij slechts aan Katholieken gaf, omdat zij alleen aan Christenen wilde geven. Een streng woord voorwaar, doch men moet het goedkeuren. De inlandsche meerderheid der gemeenten is een voortbrengsel, waarop de rationalistische leugenprediking groot kan gaan. Daarmede heeft zij haar meesterstuk geleverd. Al wat verwoest kon worden, heeft zij doorknaagd. Door het verzwijgen der goddelijke waarheid is heidensche onwetendheid aangekweekt. Niet dan met weemoed kan men deze misleide en omtrent hunne eeuwige zaligheid zoo schandelijk bedrogen menschen aanzien. Ja, zóó ver is het gekomen met de domheid en het

ongeloof, dat hij, die zijne uren van gebed met Zschökke houdt, den naam krijgt van piëtist. Jesuïet heet ieder, die de heilige apostolische geloofsbelijdenis waarlijk gelooft en belijdt. Zoo ver is men voortgegaan. Zonder onderzoek, zonder wetenschap werd de hoogte van het moderne Heidendom bereikt.

2. Maar gaat men dan, zoo vraagt de schrijver om tot de *geestelijken* over te gaan, niet naar de kerk? Zeker, antwoordt hij, het kerkgaan is in bloei. Maar wien gaan zij hooren, die fijnen, en hoe hooren zij? Een mooiprater, die, als een speeluurwerk, zijn wijsje zingt. De fraze wordt opgevangen, ofschoon zij niets heeft, waar men op toren kan. De kansel-acteur trembleert over deugd en menschlievendheid. De geestelijke kwakzalver oefent de kunst uit, om in elken mazin zijn voorzin terug te nemen, natuurlijk zonder te weten, wat hij doet. De gedachtelooze spreekheld, toegerust met eenige stellingen der Hervormers, als met den helm van Don Quichotte, trekt te velde tegen Papen, Jesuïeten, Bisschoppen, Aartsbisschoppen, Patriarchen, Kardinalen, den Paus, en de aandachtige vergadering zweeft voortdurend tusschen ten hemel klimmend gejuich over de zegepraal der rede en doodelijke droefheid over den steeds aanhoudenden nacht van het *dogma*. Het is te begrijpen, dat dit soort van Protestantisme de Katholieken tot geen bijzondere achting dringt. Hun afkeer kan niet verminderen door het zien van de rekruten, welke de Katholieke Kerk aan het Protestantisme bezorgt. Er hebben overgangen plaats, waarover een Johann Gerhard zich zou kunnen verheugen, maar om hunne zeldzaamheid kan men ze in het geheel niet in aanmerking nemen. Bijna voor allen geldt het woord des Heeren: *Dit hooze en overspelige geslacht.* De Katholieke Kerk kan zich met zulke verliezen geluk wenschen. Zij moet gaarne hare sluizen openen om de stinkende vuilnis te laten wegvloeijen, waarheen deze door hare sympathie gedreven wordt. Zoo landt zij bij de Evangelischen aan, met open armen heeten zij haar welkom. In hunne bekrompenheid jubelen zij over de nieuwe wet, krachtens welke een Katholiek evangelisch wordt, door eene bloote verklaring van de politie. Geene zedelijke, geene godsdienstige, geene christelijke eigenschappen zijn den overgang ten voorwaarde gesteld. Hij meldt zich aan: ik verlaat de Katholieke Kerk, de politie schrijft hem in, en *quasi modo genitus* is hij Protestant geworden. Doch vergeten wij niet den anderen vermeerderaar des rijks, het huis Israels. Het levert zijn contingent, een

lustig gespuis. Het motief is in de meeste gevallen de zaken, met inbegrip van het huwelijk.

Een hier te lande werkzaam theoloog van geenszins strenge rigting zeide eens: zoo slecht als hier heeft het nog nooit en nergens met het Protestantisme gestaan. En hij heeft niet te veel gezegd.

Met deze woorden eindigt de schrijver zijn eersten brief.

3. In den tweeden brief weidt hij uit over de parlementaire *leekenregering*, autonomie genoemd, waarin de Evangelische Kerk in Oostenrijk zich verheugt. Hij beschouwt ze als een graf vol bederf en doodsbeenderen, gegraven door de mannen van het politieke liberalisme, waarbij het ellendigste rationalisme het werk van handlanger verrigtte. Toen de spade pas in den grond was gestoken, verhieven zich waarschuwende stemmen. De luthersche superintendent te Weenen, Pauer, sprak over den liberalen drijver van deze zaak, den superintendent Franz, dit oordeel uit: hij verraadt uit slaafsche vrees de Kerk aan het gemeen. Te vergeefs, het graf was gereed. Hoog vierde de joodsche pers de hanteerders der spade, de edele schildknapen der verlichting. In Oostenrijk moeten de Evangelischen altijd zamen gaan met de Joden.

Verder willen wij de zaak niet voortzetten. Het meêgedeelde is voldoende om de verklaring te vinden voor eene reeks van verschijnselen, die zich in Oostenrijk op het gebied des godsdienstigen levens voordoen.

DE ONFEILBAARHEID VAN PAUS HONORIUS.

Bijna de gansche wereld spreekt in onze dagen over de pauselijke onfeilbaarheid en bij gevolg ook over de veroordeeling van Paus Honorius, het groote argument, dat de bestrijders der onfeilbaarheid uit de geschiedenis aanvoeren. Velen onzer geloofsgenooten zullen zich welligt moeijelijk eene goede verklaring van dit feit kunnen geven; de vraag kan bij hen oprijzen: hoe kan de Paus onfeilbaar wezen, indien een Paus, indien Honorius door een Algemeen Concilie veroordeeld is? Zou eene korte en eenvoudige verklaring, eene korte en duidelijke toelichting voor hen niet zeer wenschelijk zijn? Wij meenden van ja en besloten daarom deze bladzijden te schrijven.

De ketterij der Monothelieten stond met die van Eutyches in naauw verband. Had Eutyches, tegen het katholiek geloof in, slechts *ééne natuur* aan den Zaligmaker toegeschreven, de Monothelieten kenden hem slechts *éénen wil* en *ééne werking* toe. En dewijl de twee naturen juist aan hare onderscheidene werkingen kenbaar zijn, moest uit de erkenning van slechts *ééne werking* ook de erkenning van slechts *ééne natuur*, en derhalve de ketterij van Eutyches volgen.

De briefwisseling tusschen den Monotheliet Sergius,

Patriarch van Constantinopel, en den Paus gaf aanleiding tot de veroordeeling van Honorius. Een enkel woord over hunne brieven vindt dus hier noodzakelijk zijne plaats.

Sergius berigtte aan den Paus het volgende. Cyrus, Patriarch van Alexandrië (een man, wien Sergius zijne dwaalleer had ingeprent) had een groot aantal Eutychianen met de Kerk verzoend door hun eene belijdenis te doen onderschrijven, waarin slechts *ééne* werking aan Christus werd toegekend. Hiertegen was Sophronius, Patriarch van Jerusalem, opgekomen, eerst bij Cyrus en later bij Sergius zelven, op grond dat, volgens het katholiek geloof, iedere natuur van Christus hare *eigene* werking had, en men dus van *twee* werkingen spreken moest. Hij Sergius nu had gemeend, in dat alles slechts woordenzifterij te zien, die tot onrust in de Kerk, tot afval der nieuwbekeerden en tot nieuwe dwalingen brengen kon. Want, zeide hij, sprak men van slechts *ééne* werking, dan kon men schijnen slechts *ééne natuur* aan Christus toe te kennen, volgens de ketterij van Eutyches; en sprak men van *twee* werkingen, dan erkende men *twee tegenstrijdige willen* in Christus, alsof zijne Godheid in het lijden toegestemd en zijne menschheid zich tegen het lijden verzet had, hetwelk tot de ketterij van Nestorius — *twee personen* in Christus — voeren moest. Om deze redenen had hij Cyrus en Sophronius beiden weten te bewegen, dat zij in het vervolg noch over *ééne* noch over *twee* werkingen van Christus zouden spreken; van dezen maatregel gaf hij kennis aan den Paus, wiens antwoord hij hoopte te vernemen.

In de twee brieven, welke Honorius hierop aan Sergius schreef, gaf hij zijne goedkeuring aan dezen maatregel; op grond hiervan werd hij in 681 — drie en veertig jaren na zijnen dood — door het zesde Algemeene Concilie te Constantinopel veroordeeld, welke veroordeeling door

Paus Leo II, die het Concilie bekrachtigde, werd goedgekeurd.

Maar wat nu te zeggen van de onfeilbaarheid van Honorius? Kan men een Paus onfeilbaar noemen, wien een Algemeen Concilie veroordeeld heeft? Gewigtige vraag; want was Honorius feilbaar, dan behoort de onfeilbaarheid niet tot de voorregten der Roomsche Opperpriesters. Om ons antwoord op deze vraag goed te geven, moeten wij eerst nog in herinnering brengen, wat wij door het woord *onfeilbaar* verstaan, en in welken beperkten zin het door de Katholieken op de Pausen wordt toegepast.

1°. Het woord *onfeilbaar* — zigtbaar verwant met het latijnsche *infallibilis* — is slechts toepasselijk op iemand, wiens *geest* geene dwaling toelaat. Al wordt in ruimeren zin elke fout, elke misslag, elke zonde, elke dwaling van het *hart* met den naam van *feil* bestempeld, het zamengestelde adjectief *onfeilbaar*, van *personen* gezegd, duidt alleen eene gesteldheid van den *geest* aan. Wanneer wij derhalve den Paus onfeilbaar noemen, dan bedoelen wij daarmede niet, dat hij niet kan zondigen, maar dat *zijn geest vrij is van dwaling*.

2°. Deze eerste beperking is evenwel niet voldoende. De Paus is niet vrij van *alle* dwaling, maar kan integendeel in zeer vele zaken vergissingen of dwalingen begaan. Zijne onfeilbaarheid (vrij zijn van dwaling) bepaalt zich tot twee onderwerpen, de christelijke *geloofsleer* en de christelijke *zedeleer*. In alle overige dingen, bijv. de geschiedenis, de aardrijkskunde, enz., voor zoo verre zij deze twee onderwerpen niet raken, noemen wij den Paus feilbaar. Ja, dit geldt zelfs van zuiver kerkelijke zaken, zoodat een Paus zich vergissen kan in sommige zaken, het bestuur der Kerk betreffende, door eenen maatregel te nemen of een voorschrift te geven, volgens zijn oordeel nuttig en volgens het oordeel van

zijnen opvolger schadelijk. De Paus is onfeilbaar, beteekent dus: *hij kan niet dwalen in de christelijke geloofs- en zedeleer.*

3°. Doch zelfs deze stelling onderschrijven wij niet zonder eene derde beperking. Zelfs ten opzigte der christelijke geloofs- en zedeleer noemen wij den Paus niet geheel, niet volkomen onfeilbaar; zelfs een Paus kan in geloofsdwaling vervallen. Dit is het *algemeen* gevoelen der Katholieken; want zij, die het tegendeel beweerd hebben, zijn zoo uiterst gering in getal, dat hunne meening in geene aanmerking komt.

Op de vraag derhalve, of een Paus in geloofsdwaling vervallen kan, moeten wij met den H. Alphonsus de Liguori het volgende onderscheid maken:

„Hij kan *niet* in zulke dwaling vervallen, wanneer hij, „als algemeen leeraar, geschillen over geloof of zeden beslist „van zijnen leerstoel (*definiens ex cathedra*), dat wil zeggen: „krachtens de oppermagt aan Petrus gegeven om de Kerk „te onderwijzen."

„Hij kan *wel* in zulke dwaling vervallen, wanneer hij „slechts spreekt als particulier persoon, als gewoon „leeraar."

Met andere woorden: het voorregt der onfeilbaarheid verbinden wij niet aan *den persoon* van den Paus, maar wij verbinden het aan *zijn pauselijk leeraarsambt*; het is hem gegeven, zegt de Bisschop van Tulle, opdat *wij* het voorregt zouden hebben van onfeilbaar zeker van de waarheid te zijn. Bij gevolg is de Paus niet altijd of in alles, maar alleen dan onfeilbaar, WANNEER HIJ, IN DE UITOEFENING VAN ZIJN LEERAARSAMBT, GELOOFS- OF ZEDELEER BESLIST: dit noemen wij eene BESLISSING EX CATHEDRA.

Passen wij dit nu toe op de zaak van Paus Honorius.

Wil men tegen de leer der onfeilbaarheid, zooals wij Katholieken die aannemen, iets met regt besluiten uit de

veroordeeling van dezen Paus, dan is het niet genoeg eene feil van Honorius aan te wijzen, niet genoeg te toonen dat hij in eene of andere dwaling vervallen is, zelfs niet genoeg te bewijzen dat hij gedwaald heeft in geloofs- of zedeleer; maar men moet bewijzen, *dat hij tegen zoodanige leer gedwaald heeft in eene beslissing ex cathedra*, en dat hij uithoofde daarvan veroordeeld is.

Dit evenwel is vlakweg onmogelijk, en wel vooreerst om deze eenvoudige reden. De beide brieven van Honorius, waarop zijne veroordeeling gegrond is, waren slechts *particuliere* brieven: niet alleen in de Westersche maar zelfs in de Oostersche Kerk bleven zij aan bijna alle Bisschoppen, tot aan den tijd van het zesde Concilie, onbekend; zij behelsden slechts goedkeuring van eenen maatregel van kerkelijke tucht, door Sergius genomen, waarbij het stilzwijgen geboden werd zoowel over *ééne* als over *twee* werkingen van Christus, een maatregel, die door de uitkomst bleek verkeerd te zijn; maar zij behelsden geene *beslissing ex cathedra*, daar Honorius zelf in die brieven uitdrukkelijk verklaart, het opgeworpen geschil *niet te willen beslissen* en het aan de grammatici, aan de taalmeesters, over te laten. Al zou men derhalve in die brieven uitdrukkingen kunnen vinden, die tegen het geloof aandruischen, of waarin de dwaling der Monothelieten duidelijk wordt uitgesproken, het zou niets hoegenaamd bewijzen tegen de leer der pauselijke onfeilbaarheid, wijl Honorius in die brieven *niets beslist ex cathedra*.

Hier zouden wij kunnen eindigen. Ten overvloede echter voegen wij er in de tweede plaats nog bij, dat in de brieven van Honorius geene dwaalleer, dat daarin de ketterij der Monothelieten niet te vinden is.

Want hoewel hij verklaart zich met het geschil over *ééne* of *twee* werkingen niet te willen bemoeijen, erkent

hij echter uitdrukkelijk, dat de beide *naturen* van Christus hare *eigene onderscheidene* werkingen hebben: „Wat het „dogma betreft, moeten wij belijden.... dat beide naturen, „in den éénen Christus vereenigd, in gemeenschap met elkan„der werkende en zelf-werkzaam zijn, dat de goddelijke na„tuur goddelijke daden uitwerkt en de menschelijke natuur „menschelijke daden verrigt" [1]). Zoo spraken de Monothelieten nooit, die wel zeiden: de *persoon* van Christus werkt het goddelijke en het menschelijke, maar niet: zijne *naturen* werken, de goddelijke natuur het goddelijke, de menschelijke natuur het menschelijke.

Over de erkenning van *één* of *twee* willen in Christus vinden wij niets in zijn tweeden brief; en in den eersten brief schreef hij daarover niet *uitdrukkelijk*, wijl toen althans het bestaande oostersche geschil hem slechts bekend was uit het verslag van Sergius, die daarover niets *gevraagd* had. Maar Sergius had, hetzij bij toeval, hetzij uit list, in zijn schrijven aangemerkt, dat hij, die sprak van *twee* werkingen, ook van *twee* TEGENSTRIJDIGE *willen* in Christus moest spreken, alsof zijne Godheid *wel*, en zijne menschheid *niet* had willen lijden. Met regt en nadruk komt de Paus hiertegen op. Christus, zegt hij, had wel onze *menschelijke*, doch niet onze *zondige* natuur aangenomen, en derhalve kon er bij Hem geene spraak zijn van eenen strijd, zooals wij die in *onzen* wil opmerken; in de woorden des Heeren: *Ik ben gekomen, niet om mijnen wil te doen, maar den wil des Vaders* en dergelijken, beteekent

---

[1]) Ceterum quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet.... utrasque naturas, in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus: et divinam quidem, quae Dei sunt, operantem: et humanam, quae carnis sunt, exequentem, non divise, neque confuse aut convertibiliter, Dei naturam in hominem, et humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes.

„mijn wil" niet een verschillenden (tegenstrijdigen) wil, maar het geheim der aangenomene menschelijke natuur.

Derhalve wordt door Honorius uitdrukkelijk gezegd, dat in Christus twee naturen en twee werkingen zijn, dat in zijne menschelijke natuur geen strijd bestaat tusschen geest en vleesch, en dat hij geen twee *tegenstrijdige* willen heeft.

Uit deze praemissen nu moeten we noodzakelijk aldus redeneren: Christus heeft de volledige menschelijke natuur en dus ook een menschelijken wil; maar in dien wil is geen strijd tusschen geest en vleesch, en derhalve is hij altijd in overeenstemming met den goddelijken wil. Zoo de Paus derhalve bij deze gelegenheid schrijft: *„wij belijden „éénen wil van Christus"*, dan bedoelt hij daardoor duidelijk, blijkens den ganschen zamenhang, alleen dit, dat er in den menschelijken wil van Christus geen strijd was tusschen geest en vleesch. Toen dan ook de Monothelieten na den dood van Honorius zich op deze zijne woorden beriepen, ze uit hun verband rukten en alzoo met hunne ketterij overeenstemmend verklaarden, kwam Paus Joannes IV dadelijk tegen deze handelwijze op in eenen brief aan den Keizer en toonde aan, dat Honorius met die woorden niets anders had bedoeld, dan hetgeen wij hier als zijne bedoeling hebben aangegeven.

Dezelfde persoon, die als Sekretaris den brief van Joannes IV schreef, was ook de Sekretaris van Honorius geweest en had ook den brief van dezen Paus geschreven.

Staven wij ten slotte onze verdediging van Honorius met het gezag van eenen schrijver, die in deze zaak niet verdacht kan zijn. Natalis Alexander, een echte Gallikaan en bestrijder der pauselijke onfeilbaarheid, zet in zijne verhandeling over de veroordeeling van Paus Honorius, na 1°. deze veroordeeling en 2°. het regtmatige dier ver-

oordeeling te hebben aangetoond, als zijne derde stelling op: „Zoowel naar waarheid als uit eerbied wordt Hono„rius van ketterij vrijgesproken, *Honorius ab haeresi tam „vere excusatur quam pie*"; welke stelling hij dan uitvoerig bewijst.

Hoe en waarom is Honorius dan veroordeeld? Wij antwoorden met denzelfden schrijver: als begunstiger der ketterij en der ketters, als schuldig aan pligtverzuim, wijl hij geene genoegzame zorg had aangewend om de opkomende dwaling en hare voorstanders tegen te gaan: „Honorium a sexta synodo damnatum non fuisse ut haere„ticum, sed ut haereseos et haereticorum fautorem, utque „reum negligentiae in illis coercendis."

Of ook onder dit opzigt zijne nagedachtenis nog verdedigd kan worden, of men kan aantoonen of ten minste waarschijnlijk maken, dat de handelingen van het zesde Concilie, dat zijne brieven vervalscht zijn geworden, dit zijn punten van meer wetenschappelijken aard, die wij thans nog niet aanroeren, maar waarop wij later hopen terug te komen.

C. J. M. Bottemanne.

ULTRAMONTANISME EN KATHOLICISME.

(*Vervolg* en *slot* van blz. 129).

II.

De bijzonderheden, waarop we aanmerking denken te maken, zullen wij niet behandelen naar de volgorde der bladzijden, maar ze onder eenige categoriën rangschikken.

Historische misgrepen.

1. „De Hoogleeraar gewaagt van de dagen,

„toen Rome zelf het anathema sprak over het Jezuïtisme" (blz. 6).

Ongetwijfeld hebben we hier te denken aan het jaar 1773 en de opheffing der Jesuïeten-orde door Paus Clemens XIV. Maar is bij die opheffing over het Jesuïetisme, (dat is, over de orde der Jesuïeten, over die orde als orde, over haren geest, haren regel en hare leer) het *anathema* of de *banvloek* uitgesproken?

De orde is opgeheven bij Breve van Clemens XIV, *Dominus ac Redemptor*.

„Ce bref", zegt de protestantsche geschiedschrijver M. S. F. Schoell [1]), „ne condamne ni la doctrine, ni les „moeurs, ni la discipline des Jésuites."

Wie heeft hier gelijk, de Hoogleeraar of de aangehaalde geschiedschrijver?

[1]) Cours d'histoire des états européens, t. XLIV. p. 83.

Men zie de Breve, welke te vinden is bij Augustinus Theiner (*Clementis XIV Epistolae et Brevia selectiora*) en oordeele zelf.

Wij zullen slechts die woorden aanhalen, waarin de eigenlijke uitspraak vervat is:

„Ex plenitudine potestatis apostolicae saepe dictam „Societatem extinguimus et supprimimus, uit de volheid „onzer apostolische magt ontbinden wij de dikwijls ge„noemde Societeit en heffen haar op." De Paus zegt niet: *condemnamus* of *anathematizamus*, *wij veroordeelen* of *wij spreken den banvloek uit.*

De Jesuïeten worden nog verscheidene malen in de *Toespraak* genoemd en beschuldigd van hetgeen in de daad of in het oog des Hoogleeraars te laken is. Zou dat vertoonen van een Jesuïeten-spook en dat neêrschrijven van onbewezen beschuldigingen niet beter passen in een *Handelsblad* of *Nieuwe Rotterdamsche Courant* dan in eene academische redevoering?

2. „Oostenrijk verkocht bij concordaat zijn landskinderen aan den Paus" (blz. 7).

Het veel besproken en verguisde, maar weinig gelezen oostenrijksche konkordaat is o. a. te vinden in *De Katholiek*. Het Februarij-nummer van 1869 gaf den inhoud en bragt de zes en dertig artikelen tot tien hoofdstukken terug; het Augustus-nummer gaf den oorspronkelijken latijnschen tekst der zes en dertig artikelen.

Na den inhoud van het konkordaat meêgedeeld te hebben, zegt de Schrijver (blz. 102):

„Wanneer nu de lezer den inhoud van dit belangrijke „stuk vergelijkt met hetgeen de liberale schrijvers daarover „allerwege verspreid hebben, dan moge hij zelf besluiten, „welk oordeel hij over hunne waarheidsliefde te vellen heeft."

Verdenken wij dan de waarheidsliefde van den Hoogleeraar?

Wij twijfelen, of zij wel bijzonder sterk is; wij twijfelen, of de Hoogleeraar wel ooit den tekst van het konkordaat gelezen heeft. Onze twijfel zal gedeeld worden door iedereen, die het stuk niet uit de beoordeeling der z. g. liberale couranten, maar uit eigen lezing kent.

3. Van de kerkelijke hiërarchie wordt gezegd:

„Een gebouw, waaraan nu meer dan 16 eeuwen is gearbeid" (blz. 19).

„In het katholieke stelsel komt alles aan op de vastheid van het hoogste gezag, waaraan elk ondergeschikt gezag en verder het geheele organisme hangt.

Waar is dat hoogste gezag? Cyprianus leerde nog: bij de vereeniging der bisschoppen, die te zamen het orgaan zijn van den H. Geest. Maar een gezag dat over zoo vele dragers verspreid is, mist de noodige vastheid, en het duurde niet lang, of voor die veelheid was een eenheid gevonden in den bisschop van Rome,.... Daarmede was de grond gelegd voor het papaal systeem" (blz. 20 en 21).

's Pausen Primaat zou derhalve dagteekenen, of liever, de *grond* voor het pauselijk Primaat zou eerst gelegd zijn sedert de tweede helft van de derde eeuw; want Cyprianus is gestorven in het jaar 257.

Als dit zoo is, gelieve de Hoogleeraar ons te verklaren, hoe de zetel van den Paus, hoe Rome reeds door den H. Ignatius, die gemarteld is in het jaar 108, kon genoemd worden „Voorzitster van den liefdebond"; hoe reeds de H. Ireneus, die gestorven is in het jaar 202, van de Roomsche Kerk zeggen kon: „Met deze Kerk „moet, om hare hoogere magt, de geheele Kerk, dat is, „moeten al de wijd en zijd verspreide geloovigen overeen„stemmen"; hoe reeds Paus Victor, die geregeerd heeft van 192 tot 202, zoo krachtig kon optreden tegen de

oostersche Kerken, die het Paaschfeest op den veertienden dag der maand *Nisan*, tegelijk met de Joden, wilden vieren.

Cyprianus, Bisschop van Carthago, heeft zich tegen den Bisschop van Rome, die op gezag der overlevering leerde, dat het door ketters toegediende Doopsel geldig is, harde uitdrukkingen veroorloofd; maar heeft hij daarom het Primaat van Rome's Bisschop geloochend?

Wij wijzen slechts op zijn geschrift, *De Unitate Ecclesiae*. Cyprianus was veel te helder van hoofd, om zich eene levende eenheid te denken zonder levend middenpunt; en dat hij het vereenigingspunt van alle Kerken erkende in Petrus en diens opvolgers, de Bisschoppen van Rome, blijkt uit de volgende plaats van genoemd werkje:

„De Heer spreekt tot Petrus: *Ik zeg u*, zegt Hij, *gij „zijt Petrus, en op deze steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen.* „En wederom zegt Hij, na zijne verrijzenis, tot denzelfde: „*Weid mijne schapen.* Op dien ééne bouwt Hij zijne Kerk „en vertrouwt hem zijne schapen toe om ze te weiden... „Die den leerstoel van Petrus, op wien de Kerk gebouwd „is, verlaat, kan hij vertrouwen in de Kerk te zijn?... „En deze eenheid moeten wij, vooral wij Bisschoppen, die „voorzitten in de Kerk, streng vasthouden en handhaven, „om te bewijzen, dat ook het Episcopaat één en onver- „deeld is."

Cyprianus was derhalve van oordeel, dat niet slechts de eenvoudige geloovigen, maar ook de Bisschoppen, en vooral de Bisschoppen, zich moeten vasthouden aan den leerstoel van Petrus, dat is, aan den Bisschop van Rome.

De fout, die hier door den Hoogleeraar gemaakt wordt, is des te meer onverschoonbaar, daar zij hem reeds vroeger onder het oog was gebragt. De Hoogleeraar namelijk heeft den eersten jaargang van het *Theologisch Tijdschrift*

geopend met een artikel, *De Kerk*, en daarin gezegd, dat de kerkelijke eenheid door Cyprianus („De unitate „ecclesiae") beschouwd werd als bestaande in de vereeniging der Bisschoppen, buiten den Paus. Zijn bestrijder in *De Katholiek* kon echter dit begrip van de eenheid der Kerk zóó weinig in Cyprianus' werkje terugvinden, dat hij meende te mogen vragen:

„Zoude hij [de Hoogleeraar] het werkje van den H. „Cyprianus wel gelezen hebben?... Wij verzekeren, dat „van alles, wat hij daar den heiligen Cyprianus laat „zeggen (behalve wat hij zegt van de arke), *niets* hoege„naamd in het werkje van den heiligen Cyprianus te vinden „is" (*De Hoogleeraar L. W. E. Rauwenhoff door den H. Cyprianus te regt gesteld.* Dl LI, blz. 78).

Deze beschuldiging, waarmeê wij ons ten volle vereenigen, is tegen den Hoogleeraar uitgebragt in Februarij 1867. Voor zoover wij weten, heeft hij er nooit het minste op geantwoord; maar in December 1869 zegt hij wederom op professoralen toon, dat Cyprianus nog leerde: het hoogste gezag berust niet bij den Paus, maar bij de vereeniging der Bisschoppen.

Voor de Katholieken, die den grooten Bisschop van Carthago als Heilige vereeren, zij het volgende opgemerkt. Cyprianus beweerde, dat het Doopsel, door ketters toegediend, ongeldig is, en heeft zijne dwaling met te veel vasthoudendheid tegen den Paus verdedigd; maar die fout heeft hij, gelijk de H. Augustinus en later de H. Thomas van Aquine zegt, door zijn glorievollen marteldood uitgewischt.

4. „Het andere [conciliënsysteem] is in de geschiedenis vooral beroemd onder den naam van Gallicanisme, omdat de Fransche geestelijkheid, sinds de dagen van Hinkmar van Reims, aan de spits heeft gestaan van het verzet tegen de aanmatiging van Rome" (blz. 21).

Deze woorden kunnen zoo verstaan worden, dat het Gallikanisme niet eerst *na* Hincmar van Reims, maar reeds *met* hem begonnen is. Om dezen zin, als hij gemeend is, te wederleggen, wijzen wij op het Concilie van Troyes, in het jaar 867. Aldaar waren met Hincmar vergaderd de Aartsbisschoppen van Tours, Rouaan, Bordeaux, Sens en Bourges, en de Bisschoppen van Soissons, Nantes, Meaux, Parijs, Laon, Chartres, Chalons, Bayeux, Beauvais, Troyes, Authun, Kamerijk, Evreux en Nevers. Aan het einde van hun schrijven aan den Paus, *met algemeen goedvinden* opgesteld, lezen wij:

„Nederig verzoeken wij Uwe Heiligheid om, na eene „naauwkeurige overweging van het een en ander, *op het „voetspoor uwer zalige voorgangers* (wier met onschendbaar „gezag bekrachtigde verordeningen omtrent den heiligen „bisschoppelijken staat overigens onwrikbaar blijven be„staan) en door uw apostoliesch gezag een eind makende „aan *de vermetelheid* van alle Metropolitanen en van de „overige met hen instemmende Bisschoppen, wie en hoe „velen zij ook zijn, het *onderhouden* der privilegiën en „dekreten bij een hernieuwd bevelschrift te willen ge„bieden: *zoodat noch ten uwen tijde noch in de volgende „tijden eenig Bisschop* zonder besluit van den Paus „van Rome *uit zijne waardigheid ontzet worde*, gelijk „door *veelvuldige dekreten en tallooze privilegiën uwer zalige „voorgangers* is vastgesteld;... en met vaderlijke welwillend„heid, *daar op U de zorg rust voor de gansche algemeene „Kerk*, deze geschillen te willen beslechten" (*Berengarius van Tours*, VI. *De Katholiek*, Dl XXXV, blz. 289).

Het is moeijelijk, een Bisschop, die zóó spreekt, voor den grondlegger van het Gallikanisme aan te zien.

5. „Of zou er mogelijkheid bestaan op de verwezenlijking van den droom van velen, dat de schoone katholieke godsdienst kon wor-

den losgemaakt van het noodlottig katholiek stelsel?... Is niet de tegenwoordige Paus zelf begonnen met den voet te zetten op den weg van soortgelijke hervorming?" (blz. 23).

Pius IX zou pogingen aangewend hebben, om de katholieke godsdienst los te maken van het katholieke stelsel, dat is, haar los te maken van het kerkelijk gezag: van den Paus, van de Bisschoppen en priesters!

Bewijzen, Heer Rauwenhoff, bewijzen! Noem ons de officiële of ten minste de authentieke stukken, waaruit blijkt, dat Pius IX aan eene scheiding tusschen katholieke godsdienst en kerkelijk gezag gedacht heeft! Wijs ons de daden of de pogingen, die eene dergelijke scheiding moesten verwerkelijken of daartoe heênleiden!

Wij zullen intusschen uit officiële stukken verhalen, wat in de eerste jaren der regering van Pius IX gebeurd is.

Zoodra Mastaï Ferretti den pauselijken troon bestegen had, verleende hij eene uitgebreide amnestie en regelde hij zijne Staten op een meer liberalen voet. Hieruit werd aanleiding genomen om uit te strooijen, dat de nieuwe Paus, ook in zake van godsdienst, liberaal was, dat hij alle godsdiensten gelijkstelde en van meening was, dat men in iedere godsdienst zalig kon worden (Allocutie, *Ubi primum* van 17 December 1847).

„Van ontsteltenis", zegt de Paus, „weten wij geen „woorden te vinden om onzen afschuw uit te drukken „over deze nieuwe en zoo gruwelijke beleediging."

Toch ging men voort; overal werd uitgebazuind, dat de Katholieke Kerk nu eindelijk eens een liberalen Paus had, en Pius IX rekende zich verpligt, daartegen op nieuw te protesteren. Hooren wij zijne Allocutie, *Quibus quantisque* van 20 April 1849:

„Wij werpen dien door niets geregtvaardigden en aller-„vuigsten laster van Ons af, die tegen Ons verspreid is door"...

Ja, door wie?

„per recentissimas quasdam ephemeridas, door eenige zeer „onlangs opgerigte dagbladen."

Dagbladen, ziedaar nu de bronnen, waaruit de geschiedenis van Pius IX door den Hoogleeraar wordt geput; pauselijke stukken en *historische documenten*, daar wordt geen notitie van genomen: is dat wetenschappelijk? De *beschuldiging* wordt geloofd of althans in woord en in druk verspreid; het plegtig en herhaaldelijk uitgesproken *protest*, daar wordt geen melding van gemaakt: is dat eerlijk?

6. „Elke constitutioneele regeeringsvorm rust op de erkenning, dat het gezag emaneert van het volk. Is het zonder reden, dat de Syllabus over die ketterij het vonnis heeft uitgesproken?" (blz. 25.)

Moet nu niet iedereen denken, dat de stelling, „Het gezag „emaneert van het volk", door den *Syllabus* veroordeeld is?

De Hoogleeraar is maar niet te vertrouwen, zelfs niet, als hij *bronnen* aanhaalt; want die stelling is in den geheelen *Syllabus* niet te vinden.

Overigens heeft de H. Kerk altijd geleerd met den Apostel Paulus (Rom. XIII, 1): *Er is geene magt dan van God.* Wij zeggen: *van God*, niet: *van zijn Stedehouder;* nooit bijv. heeft een Katholiek beweerd, dat keizer Nero zijne magt ontvangen had van Petrus, van den eersten Paus.

7. „Wel heeft het [namelijk Rome] soms de revolutie aangemoedigd en zou het dat desnoods nog doen, maar alleen als middel, nooit als doel. Het doel is altijd handhaving van het gezag, zoowel in den staat als in de kerk" (blz. 25).

Wij vragen al wederom naar bewijzen! *Wanneer* en *waar* is de revolutie door Rome aangemoedigd?

Het doel wettigt de middelen, is geen leer en geen praktijk van Rome: nooit heeft het de wanorde gebruikt, om de orde te bevestigen; nooit de revolutie, om het gezag te

handhaven; nooit de leugen, om verlichting, beschaving en vooruitgang te bevorderen. Rome houdt die oneerlijke middelen voor ongeoorloofd.

8. Deze categorie zullen we sluiten met

„de pogingen van het Ultramontanisme, om de vrije ontwikkeling van ons volksbestaan te belemmeren" (blz. 28).

Wij moeten al wederom naar het bewijs vragen.

Waar zijn die pogingen te zien? In onze bijzondere en godsdienstige scholen, waar aan de kinderen geleerd wordt, dat alle magt van God is, en dat de bestaande magten (dus ook het Huïs van Oranje) door God verordend zijn?

Het is niet moeijelijk te bewijzen, dat de nationaliteit, hier en elders, niet door de Katholieken, maar door de ongeloovige liberalen in gevaar wordt gebragt.

Wie hebben Savoije en Nizza overgeleverd aan Frankrijk?

Wie hebben Frans II en Napels verraden?

Wie hebben zich in Weenen, bij het aanrukken der Pruissen, verzet tegen de verdediging der stad?

Wie hebben, op het slagveld en in de Kamers, zich beijverd om Beijeren over te leveren aan Pruissen?

Wie werken met alle magt aan de verbrokkeling der oostenrijksche monarchie?

Dit alles is het werk der ongeloovige liberalen.

Wie halen hier eene menigte van Duitschers in het land en plaatsen ze op onze nederlandsche leerstoelen?

Wie maken hier het volk wrevelig door het gedurig opvoeren der belastingen, door het geld verspillen aan scholen, die niet bezocht worden, of waarmeê het meerendeel des volks niet gediend is?

Wie zijn hier oorzaak, dat de Katholieken, als zij niet te veel gehecht waren aan den vaderlandschen grond, in massa zouden verhuizen naar het vrije Amerika?

De liberalen willen nationaliteit en kosmopolitisme vereenigen, maar zij verliezen of het een of het ander.

Wij Ultramontanen, wij Katholieken, wij weten beide strevingen te vereenen. Wij zijn evenzeer Hollanders als Roomsch-Katholieken. Mogten wij bedreigd worden met een buitenlandschen aanval, dan zullen ook de Katholieken toonen, dat zij diep geworteld zijn in den nederlandschen grond, dat zij liefde hebben voor eigen taal, zeden en gebruiken, die nog altijd van het roomsch geloof doortrokken zijn. Laat dan eene oproeping gerigt worden tot onze oud-Zouaven; zij zullen, mits zij aangevoerd worden door een trouw Katholiek, het vaderland verdedigen, gelijk zij Rome en den Paus verdedigd hebben.

Vooral om genoemde misgrepen betrekkelijk punten van de vroegere of hedendaagsche geschiedenis, misgrepen, die gedaan zijn door een Hoogleeraar van de kerkelijke historie, hebben we van de *Toespraak* gezegd, dat zij eene schande is voor de wetenschap.

Waardering van eene godsdienst.

„De maatstaf, waarnaar de waarde van een godsdienst bepaald moet worden, is een geheel andere dan die bij de beoordeeling van leerstellige begrippen moet worden aangelegd. Redelijk of onredelijk, is de alles beslissende vraag waar het verstand de alleenheerschappij voert, waar het alleen te doen is om de onderscheiding van hetgeen als waarheid aangenomen of als dwaling verworpen moet worden. Maar dat is de hoofdvraag niet bij de waardeering van een godsdienst. Daar behoeft aan het verstand wel niet het stilzwijgen te worden opgelegd, maar veel meer dan dit komt toch in aanmerking, welken indruk het gemoed ontvangt van de godsdienstige voorstellingen en plechtigheden" (blz. 10 en 11).

Om deze woorden hebben we van de *Toespraak* gezegd, dat zij eene beleediging is voor *alle* godsdienst, zelfs voor de natuurlijke godsdienst.

Als er geen bovennatuurlijke openbaring en derhalve geen bovennatuurlijke godsdienst bestond, ook dan zouden we uit onze rede en de natuur kunnen weten, dat er een God, eerste oorzaak, hoogste toonbeeld en laatste doel van alles, bestaat, en we zouden ons verpligt gevoelen Hem te dienen met alles, wat wij hebben en wat wij zijn, met alles, wat wij van Hem ontvangen hebben. Het edelste nu, wat we van God hebben ontvangen, is onze rede, en derhalve moeten we God vooral met onze rede dienen, moet onze godsdienst op de allereerste plaats redelijk zijn. Ook ons hart, ook ons schoonheidsgevoel, ook ons ligchaam en onze tijdelijke goederen moeten deel hebben in de Godsvereering; maar onze rede, waarmeê wij het Godsbegrip vatten, zij staat voorop, zij moet al het overige regelen en tot God heênvoeren.

Eene onredelijke of onware godsdienst mag den verheven naam van godsdienst niet dragen; zij is, als zij in het openbaar en met uiterlijke plegtigheden wordt verrigt, veel minder dan de vertooning van een goed treurspel; dit immers wekt niet slechts aandoeningen op, maar voldoet ook den denkenden geest.

Eene godsdienst, die rijk is aan uiterlijk vertoon, maar arm aan waarheid, kan zij „macht over een volk en „beteekenis in de geschiedenis" verkrijgen?

Neen, zoo dwaas is de mensch niet; hij blijft, ofschoon diep gevallen, nog altijd redelijk. Zelfs het Heidendom was nooit algemeen geworden en had onmogelijk zoolang kunnen stand houden, als het niet op diepe en geopenbaarde waarheden had gesteund, als bijv. niet elk offer, dat onder het slagtmes viel, eene voorspelling was geweest van het groote Offer, dat eenmaal zou worden opgedragen aan het kruis.

Ook het Protestantisme had vele waarheden, bijv. den val van het menschelijk geslacht, den zoendood van

Christus, de regtvaardigmaking door het geloof, uit de Katholieke Kerk meêgenomen. Met die losgerukte waarheden kon het eenige voldoening aan het verstand geven; daar het echter niets schonk aan het hart, kon het zijn bestaan slechts weinige eeuwen voortslepen. Wat zou dan gebeuren met eene godsdienst, die wel eenige vrome aandoeningen wist gaande te maken, maar het edelste vermogen van den mensch, zijn verstand, onbevredigd liet? Zou zulk eene godsdienst niet nog veel vroeger ten onder gaan?

Wat te denken van iemand, die meent, eene godsdienst naar waarde te kunnen schatten, zonder daarbij de waarheid van haar Godsbegrip in aanmerking te nemen?

Dat hij aan de godsdienst, die vooral op waarheid moet gegrond zijn, eene grove beleediging toevoegt.

Schoonheid van de katholieke godsdienst.

Het laat zich rèeds gevoelen, dat wij niet zeer gevleid zijn met hetgeen de Hoogleeraar zegt van de waarde en de schoonheid der *katholieke godsdienst;* want ook deze godsdienst beschouwt hij bloot materiëel, niet als uitdrukking en plastische voorstelling van de katholieke geloofsleer.

Wij zullen ons verduidelijken.

Een gebouw, een portret, een handschrift kan op tweederlei wijze beschouwd worden: men kan het gebouw nemen in betrekking tot zijne bestemming (fabriek, bibliotheek of woonhuis), het portret in betrekking tot den voorgestelden persoon, het handschrift in betrekking tot den verstandelijken inhoud; maar men kan ook enkel en alleen letten op de degelijkheid en de schikking der bouw-materialen, op de schoonheid van het schilderwerk, op de sierlijkheid der lettervormen. Welnu, op deze laatste wijze gaat de Hoogleeraar te werk bij zijne waar-

dering van de schoonheid der katholieke godsdienst; hij beschouwt haar, zooals ze zich aan het oog vertoont, en laat hare beteekenis buiten aanmerking.

Wij zullen eenige plaatsen afschrijven en, waar het noodig is, ook onze aanmerkingen laten volgen.

Oudheid der katholieke godsdienst. „Reeds aan zijn hoogen ouderdom ontleent het [Katholicisme] een bijzondere kracht. Een godsdienst moet niet te jong zijn. Zij kan in haar eerste jeugd een geestdrift wekken die bij hare belijders den martelaarsgeest kweekt, maar dien blijvenden rustigen invloed, waardoor zij de gansche samenleving beheerscht en met indrukwekkend gezag de hand legt op ieder nieuw geslacht, verkrijgt zij eerst als zij niet meer is van heden of gisteren" (blz. 11).

„Een godsdienst moet niet te jong zijn." Dat is over de godsdienst spreken als over een glas druivennat.

De katholieke godsdienst kweekt ook nog tegenwoordig den martelaarsgeest. „Gij weet immers, hoe vooral „in de streken van Tonkin en Cochin-China Bisschoppen, „priesters en mannen uit den leekenstand en zelfs zwakke „vrouwen en teedere jongelingen en jonge dochters, de „voorbeelden der oude martelaars nastrevende, met blijd„schap voor Christus hun leven opofferen" (*Quanto conficiamur* van 10 Augustus 1863).

Ook heeft de katholieke godsdienst, niet eerst in lateren tijd, maar van het eerste oogenblik van haar bestaan af, den diepsten invloed uitgeoefend op den mensch en de gansche zamenleving. Getuige hier de H. Petrus (IV, 4 en 5): *Tot het volbrengen van den wil der Heidenen is de afgeloopen tijd genoeg voor degenen, die gewandeld hebben in onkuischheden, begeerlijkheden, dronkenschappen, brasserijen, zwelgerijen en ongeoorloofde afgoderijen; waaromtrent zij verwonderd zijn, dat gij niet medeloopt naar dezelfde uitstorting van ongebondenheid.*

„Hoort, dat te Deum werd reeds door Ambrosius en Augustinus

in de eigen taal, waarin de priester het nu nog aanheft, gezongen; die gebeden, waarop de gemeente het Amen uitspreekt, zij dagteekenen van eeuwen, eeuwen her, van de groote vaderen en bloedgetuigen der kerk; de priester zelf staat aan het einde van die onafzienbare rij van mannen, die op dezelfde plaats hetzelfde ambt hebben bekleed, hetzelfde misoffer hebben bediend. Hoe geheel anders dan in de wereld! Daar verdringt de eene meening de andere, rusteloos wisselen gebruiken en levensregelen af, daar is alles overgeleverd aan het spel van nieuwigheidszucht en willekeur, niets bestendig, niets zeker, niets eerwaardig. Hier integendeel, elke waarheid bevestigd door de getuigenis van eeuwen, elke plechtigheid geheiligd door het geloof van het voorgeslacht, elke regel beproefd door de ervaring van millioenen die zijn voorgegaan" (blz. 11 en 12).

't Is jammer, dat deze waarlijk schoone plaats, die ieder Katholiek gaarne zou geschreven hebben, ontsierd wordt door het „bedienen van het misoffer." Schaamt men zich, bekend te zijn met de terminologie der Katholieken? Het H. Misoffer wordt *opgedragen*, de H. Mis wordt *opgedragen*, *gelezen*, *gezongen*. Later zegt de Hoogleeraar, dat „de priester het misoffer opheft", dat het „sacrament bediend" wordt; wij Katholieken spreken van de *opheffing der H. Hostie*, wij zeggen van een H. Sakrament, dat het wordt *toegediend*.

„Buig eerbiedig het hoofd, vraag niet en twijfel niet, geloof alleen! De kerk zal u niet misleiden. Beteren en wijzeren dan gij, de besten en wijsten der menschheid hebben er zich wel bij bevonden, dat zij zich overgaven aan haar. De wereld kent slechts meeningen, maar de eeuwige waarheid die heeft zij.

Het is onwaar, dat de Kerk een *blind* geloof van ons vordert. Evenals Christus tot de Joden zeide: *Indien ik de werken mijns Vaders niet doe, gelooft Mij niet* (Joan. X, 37), zoo zegt ook de Kerk tot ons allen: Indien ik niet het bewijs lever, dat ik de ware Kerk van Christus ben, behoeft gij mij niet te gelooven.

Dat de besten en wijsten der menschheid zich aan de Kerk onderworpen hebben, is wel eene reden, maar niet de eenige reden van ons geloof.

De priester. „Wat de priester spreekt, dat is de waarheid."

Ja, als hij in vereeniging is met zijn Bisschop, en deze in vereeniging met de gansche Kerk of, wat op hetzelfde neêrkomt, met de Kerk van Rome en den Paus. Ditzelfde geldt ook van hetgeen volgt over des priesters leiding, verzekering, gebod, vertroosting en ambt.

„Hij is de man Gods, voor oud en jong, onverschillig of hij zelf nog jeugdig of reeds hoog van jaren zij. Mijn zoon, mijne dochter, zoo noemt hij ze allen, die hij tot zijne kudde telt. En het komt hem toe. Want hij is door God tot leidsman over hen allen gesteld, in wiens verzekering zij moeten berusten, wiens gebod zij hebben te volgen, wiens vertroosting zij kunnen gelooven.... Hier is in het midden der gemeente één, wiens ambt zelf ten waarborg strekt, dat hij niet dwalen of misleiden kan. Niet, als bij den protestant, een boek, welks verschillende verklaring tot eindelooze onzekerheid aanleiding geeft, maar iemand, die aan het gezag, waarmede hij is bekleed, de overtuiging kan toevoegen, waarmede hij zelf gelooft en in toepassing brengt wat hij aan anderen predikt, die bovendien naar ieders bijzondere behoefte onderricht, vermaning en troost geven kan. Hij is een trouw vader voor allen, wiens liefderijke zorg de spiegel is van de zorg, waarmede de Vader in den hemel over al zijne kinderen waakt. Wat heeft het vrome hart nog meer te vragen en waarom zou het zich niet geloovig overgeven aan hem?" (blz. 12 en 13).

Dit alles is zeer waar, mits de bovengestelde beperking in acht genomen worde.

De HH. Sakramenten „Maar de geloovige heeft niet alleen het woord van den priester om op te vertrouwen, er zijn ook de goddelijke instellingen die dat woord bevestigen, de sacramenten. Geen bloote zinnebeelden zooals bij ons, maar wezenlijke genademiddelen, waarvan hij die ze ontvangt mag aannemen, dat zij hem werkelijk de genadegaven Gods mededeelen. Het kind wordt door den doop van de erfschuld gereinigd, de zonde wordt door biecht

en absolutie uitgewischt,... Is het sacrament bediend, dan is het een afgesnedene zaak, die voor geen onrust of twijfel meer plaats laat."

Dit laatste is niet waar. Na het ontvangen van een H. Sakrament mogen we met grond vertrouwen de genade Gods ontvangen te hebben, maar wij weten het niet met zekerheid. Wij zijn zeker van de werking der HH. Sakramenten, maar niet van onze eigene voorbereiding (Conc. Trid. sess. VI, cap. 9).

„Het is waar, daarbij dreigt het gevaar, dat de mensch geheel in dat uitwendige zal berusten, en zal vergeten, hoe daaraan een gemoedsgesteldheid moet beantwoorden, waardoor het uitwendige eerst waarde voor hem verkrijgt."

Met genoegen zien en vermelden wij, dat de Hoogleeraar hier eene vroeger gemaakte fout, waarop *De Katholiek* (Dl XLVI, blz. 124) hem gewezen had, verbeterd heeft. In zijn *Geschiedenis van het Protestantisme* zeide hij: „De „Kerk spreekt de absolutie uit en geeft het H. Sacra„ment, daardoor zijn de zonden vergeven, onafhankelijk „van de gezindheid des harten bij den leek." Nu erkent hij de noodzakelijkheid der voorbereiding.

„Maar heeft de priester, indien hij een ernstig man is, het niet in zijne hand, die kwade gevolgen te voorkomen, door het sacrament te weigeren, zoolang hij de ware gemoedsgesteldheid niet vindt, en, waar hij het bedient, vooral op de zedelijke voorwaarden van de genadegave aan te dringen? Alles kan worden misbruikt, maar het is niet te ontkennen, dat een vroom gebruik der sacramenten bij den katholiek een geschikt hulpmiddel kan wezen om de zedelijke veerkracht telkens te verlevendigen."

H. Mis. „Wie van ons heeft niet menigmaal ondervonden, welk een diepen indruk de katholieke eerdienst op elk ontvankelijk gemoed kan maken? Nooit heeft mij dat indrukwekkend oogenblik onbewogen gelaten, als de priester het misoffer opheft en de schare, als in het gevoel der nabijheid Gods, eerbiedig nederzinkt. Dan de geheele cultus, voor den ingewijde tot in de kleinste bijzonderheden rijk aan de schoonste symboliek, voor den eenvoudige, die

dat alles niet verstaat, toch altijd de tentoonstelling van iets geheel bijzonders, van eene andere wereld dan die, waarin hij zich elken dag beweegt."

Tegen het einde van den laatsten volzin moeten we met alle kracht opkomen. De eenvoudige Katholiek ziet in den geheelen *cultus* iets geheel bijzonders, waarvan hij de beteekenis, als ze hem niet wordt uitgelegd, niet *ten volle* verstaat; maar hij weet zeer goed, dat alles, wat aan het altaar gebeurt, betrekking heeft op de wezenlijke tegenwoordigheid van Christus en op de onbloedige hernieuwing van zijn kruisoffer. Hij onderscheidt het geheel bijzondere aan het altaar wel terdege van het geheel bijzondere op een theater.

„Is het zoo zeker, dat voor dien eenvoudige de protestantsche preek een geschikter middel zou zijn om den zin voor het hoogere bij hem op te wekken, dan wanneer hij bij dien eerdienst een ernstig woord van den priester ontvangt? Het zinnelijke moge lager staan dan het rein geestelijke, het zinnebeeld lager dan het begrip, het zinnelijke heeft toch ook zijn recht, het zinnebeeld is toch voor velen het eenig middel, waardoor het begrip hun nader kan worden gebracht."

Allen moeten door het zinnelijke gebragt worden tot het begrip; de wetenschap begint met waarneming en heeft er voortdurend behoefte aan.

Maria. „Maar, zou menigeen zeggen, welke godsdienstige waarde heeft die eerdienst nog, nu in het Katholicisme zoo de Godsdienst door den Mariadienst wordt vervangen?

Verder wordt de Mariadienst uitgelegd door

„De behoefte om in de voorstelling van den Oneindige ook dat teedere, dat vrouwelijk-vriendelijke te kunnen opnemen, dat ontlokt tot vertrouwen en den hoogen ernst van de aanbidding verzacht door de gedachte aan de beminnelijkheid van het voorwerp der vereering."

Zullen we hier den Hoogleeraar weêrleggen?

Ach, wat zou het baten? Die wederlegging is te vinden in duizenden en duizenden boeken, is te hooren uit den mond van ieder Katholiek, van ieder katechismus-kind.

In onze toelichting van de *Epistola ad Papam Pium IX* hebben we de fout van den Hoogleeraar trachten te verklaren door zijn ingekankerd vooroordeel; hier willen wij nog eene andere uitlegging wagen.

Een Protestant, die te Rome is geweest en daar de meeste voorkomendheid heeft ondervonden, moet bij zijne terugkomst in Nederland hevig op Rome schelden om te toonen, dat hij niets van den roomschen zuurdesem heeft meêgenomen; zoo had de Hoogleeraar iets goeds gezegd van de katholieke godsdienst, en hoe zou hij dat beter goedmaken, hoe beter kunnen toonen, dat hij niet roomsch, niet katholiek, niet bijgeloovig, niet onwetenschappelijk en dom geworden was, dan door uit te varen tegen de Mariadienst?

Verregaande onwetendheid, nog niet afgelegd vooroordeel of gebrek aan karakter, in een van deze drie moet de verklaring gezocht worden.

Invloed der katholieke godsdienst op het leven. „Wij mogen ons beroemen op reiner begrippen dan die het Katholicisme aan zijne volgelingen leert."

Dit geven we niet toe. De Orthodoxen hebben minder en minder zamenhangende geloofswaarheden dan de Katholieken. De Modernen hebben niets anders dan bloot verstandelijke begrippen, en deze begrippen zijn niet rein, maar bijzonder nevelachtig.

„Maar in andere opzichten behoeft de katholiek de vergelijking van zijne godsdienst met de onze niet te vreezen. Vooral niet in het verband, dat er bij hem en bij ons tusschen kerkelijk en maatschappelijk leven bestaat. Veel meer dan bij ons is bij hem de

kerk de vriendelijke leidsvrouw, die den mensch vergezelt en steunt van de eerste tot de laatste schrede op den levensweg. Zij neemt het kind, haar door den doop toegeeigend, onder hare hoede en heeft voor elken leeftijd, dien het doorloopt, eigene en eigenaardige instellingen, die zijne liefde voor de godsdienst kunnen voeden en hem een levendig besef geven, dat hij behoort tot die groote gemeenschap, waaraan de oneindige goedheid hare beste gaven heeft verleend. Is dat niet een schoone zaak, zoo als het ware door het leven gedragen te worden in de armen eener teedere moeder, zoo met alle vromen zich altijd verbonden te kunnen gevoelen in één doop, één geloof, één hoop? Wij, protestantsche individualisten, wij leeren beter op ons zelven te staan, voor ons zelven te denken en te besluiten; maar..."

Dit is slechts gedeeltelijk waar; de vrijheid van onderzoek wordt weinig gebruikt, en verre weg de meeste Protestanten leven op traditie.

„maar is het toch ook niet waar, dat wij ons daarbij soms zeer verlaten, zeer eenzaam gevoelen en dat er oogenblikken komen, waarin een vriendelijke hand, als die de moederkerk aan hare kinderen reikt, ons een ware verkwikking zou zijn?"

Uit de schildering van de schoonheid der katholieke godsdienst hebben we veel, wat voor den Katholiek om de eene of andere reden aanstootelijk is, met opzet weggelaten en slechts het meest gunstige voor het oog onzer lezers gebragt.

Wat is, buiten de reeds gemaakte aanmerkingen, ons oordeel daarover?

Vooreerst, de aesthetische waardering van den Hoogleeraar is oppervlakkig; hij bewondert het keurige schrift, maar let niet op den zin. Nu is het wel waar, dat niet iedereen de schoonheid van een schrift als schrift kan beoordeelen, dat ook niet iedereen in gelijke mate als de Heer Rauwenhoff getroffen wordt door de materiële schoonheid onzer godsdienst; maar hare eigenlijke schoonheid, de zin van het handschrift, de gelijkenis van het

portret, de doelmatigheid van het gebouw, is door hem niet in aanmerking genomen.

Ten tweede, die waardering is onnoozel; want de Hoogleeraar laat de katholieke geloofsleer niet slechts buiten aanmerking, maar hij verklaart, ze niet noodig te hebben bij de beoordeeling der katholieke godsdienst.

Verbeeldt u, dat iemand, die zoo iets van schilderen weet, op het atelier van een schilder komt en daar een portret ziet.

— Kijk, dat is goed geschilderd!

— Ik dank u. Kent gij dien mijnheer?

— Neen, dat niet; maar het is mooi, keurig mooi!

— Maar ik zou wel willen, dat gij ook de gelijkenis kondt beoordeelen; die mijnheer is toevallig hier in huis, wil ik eens vragen.....

— O, doe geen moeite!

— Het is volstrekt geen moeite, ik zal even.....

— Neen, blijf gerust hier, ik zie genoeg; o mooi, prachtig!

— Ja, maar het mooije zit toch vooral in de gelijkenis!

— Neen, neen; ik behoef dien man niet te zien, ik weet er nu alles van, 't is mooi, 't is perfect! —

De schilder haalt zijne schouders op voor den onnoozelen bewonderaar, en wij Katholieken voor den Heer Rauwenhoff.

Ten derde, zijne waardering is, om de lijst, waarin zij staat, diep beleedigend voor de Katholieken. Ziehier die lijst.

„Om het [Katholicisme] naar waarde te schatten moet men het gadeslaan daar, waar het zich het bekoorlijkst vertoont, niet in een kring van hoog ontwikkelden, maar bij een eenvoudige bevolking onder leiding van een vroom priester" (blz. 11).

„Vraagt men, of deze leer zich voor het denken laat rechtvaardigen, wie van ons zou dan een bevestigend antwoord geven? Maar kan daarom diezelfde leer [van de HH. Sakramenten] niet aan een behoefte van het hart, op een bepaalde hoogte van ontwikkeling, voldoen? Is het geene behoefte voor den minder ontwikkelde....?" (blz. 13 en 14).

Dus de katholieke godsdienst is schoon, maar zij is slechts voor „den minder ontwikkelde."

Dit is gezegd in tegenwoordigheid van katholieke studenten!

Is het niet een slag in het aangezigt van al de Katholieken?

De katholieke godsdienst wordt verheven, om haar des te dieper in den grond te drukken; de Hoogleeraar „heeft „het Katholicisme verheven, gelijk men een steen ver- „heft, dien men te morzel wil werpen" (*De Tijd*, 13 Januarij 1870).

De beleediging is te grof, om er iets op te antwoorden.

DE ONFEILBAARHEID VAN DEN PAUS.

Vele geloofswaarheden heeft de Hoogleeraar aangeroerd, maar de pauselijke onfeilbaarheid heeft hij meer opzettelijk besproken. Om deze waarheid tot leerstuk te verheffen, was het Concilie, zoo beweerde hij, te zamengeroepen of te zamengekomen; en de beteekenis van het Concilie kon dus niet verklaard worden zonder de beteekenis der onfeilbaarheid. Wat is zij? Hoe is men langzamerhand op dit denkbeeld gekomen? Wat zullen de gevolgen zijn van de conciliaire uitspraak? — het antwoord op deze drie vragen is de eigenlijke inhoud der *Toespraak*. Hier blijven we bij de eerste vraag, namelijk bij het *begrip* van de pauselijke onfeilbaarheid.

Te veel licht op eens, verblindt; daarom zullen we, alvorens de woorden van den Hoogleeraar aan te halen, eerst een zachter licht over de vraag laten verspreiden door den H. Alphonsus de Liguori [1]):

„Communis sententia, cui nos subscribimus, est quòd,

---

[1]) *Du Pape et du Concile ou doctrine complète de S. Alphonse de Liguori sur ce double sujet*, par le P. Jules Jacques, de la Congrégation du Très-Saint Rédempteur, p. 645.

„licet Romanus Pontifex, quatenus particularis persona „sive privatus doctor, possit errare (sicut etiam est falli- „bilis in quaestionibus meri facti, quae ex hominum „testimoniis praecipue pendent), cum tamen Papa loquitur „tamquam doctor universalis definiens *ex cathedra*, nempe „ex potestate suprema tradita Petro docendi Ecclesiam, „tunc dicimus ipsum in controversiis fidei et morum „decernendis omnino infallibilem esse."

„Het algemeen gevoelen, dat *wij* onderschrijven, is, „dat de Bisschop van Rome, ofschoon hij als bijzonder „persoon en gewoon leeraar kan dwalen (gelijk hij ook „feilbaar is in bloot historische vragen, die voornamelijk „van de getuigenissen der menschen afhangen), dat ech- „ter de Paus, wanneer hij spreekt als algemeen leeraar „en *van zijn leerstoel* beslist, namelijk krachtens de op- „perste aan Petrus verleende magt om de Kerk te leeren, — „dan zeggen wij, dat hij in het beslechten van geschillen „over geloof en zeden volstrekt onfeilbaar is."

Volgens den Hoogleeraar is de onfeilbaarheid

„een gezag, dat hem [den Paus] tot niets minder dan tot den rang van een God onder zijne medemenschen moet verheffen" (blz. 8).

„Tot den rang van een God"! Dit moet, wijl hier spraak is van *leeren* en van *waarheden*, minstens zóó opgevat worden, dat wij eene *goddelijke alwetendheid* aan den Paus toekennen. Is dat nu waar?

Zie eens, de H. Alphonsus zegt uitdrukkelijk, dat de Paus in bloot historische vragen (welke hier al de natuurlijke wetenschappen vertegenwoordigen) feilbaar is, en dat hij, als bijzonder persoon en gewoon leeraar, ook in geloofs- en zedeleer dwalen kan.

Wanneer dan is de Paus onfeilbaar?

Enkel en alleen, wanneer hij spreekt als leeraar van de algemeene Kerk, als Paus, als opvolger van Petrus.

Waarin is hij onfeilbaar?

In het getuigen van hetgeen Christus over geloof en zeden geleerd heeft.

De Hoogleeraar vervolgt:

„Het is ons volstrekt onmogelijk ons te verplaatsen in het denken dat er noodig is om zulk een leerstuk, met iets dat naar overtuiging zweemt, aan te nemen",.. (blz. 8).

Wij zijn vooreerst overtuigd van Christus' Godheid, en ten tweede zijn wij er van overtuigd, dat Christus de gave der onfeilbaarheid aan Petrus en diens opvolgers geschonken heeft.

Zou een mensch onvatbaar wezen voor die gave? Wij begrijpen niet, waarom; als een mensch vatbaar is om goddelijke openbaring in zich op te nemen, waarom zou hij dan niet vatbaar zijn voor de gave om die goddelijke waarheden met onfeilbaarheid te verkondigen? Al de Christenen gelooven dan ook, dat de Apostelen onfeilbaar zijn geweest in het prediken van Christus' leer, en de Schrijvers van het Oud en Nieuw Testament in het schrijven der gewijde boeken.

Als de mensch derhalve dit voorregt hebben kan, en als God het werkelijk aan Petrus en diens opvolgers geschonken heeft, dan kunnen wij het, hoe groot en onbegrijpelijk het wezen moge, met niets, wat naar overtuiging zweemt, in Petrus en de Pausen, diens opvolgers, loochenen.

In de onfeilbaarheid ziet de Hoogleeraar verder

„een dogma, dat voor goed aan alle recht van rede en geweten in de kerk een einde maken moet" (blz. 10).

Zou de onfeilbaar verklaarde Paus bijv. kunnen leeren, dat tweemaal twee drie, en dat stelen of liegen geoorloofd is? Neen; want de leer van den Paus is dezelfde

als die van Christus, en Christus' leer strijdt niet met de rede of het geweten.

Wie staat er ons borg voor, dat de leer van den Paus altijd met die van Christus zal overeenkomen en derhalve nooit tegen rede en geweten strijden?

Christus met zijn onfeilbaar woord.

„Als het geloof aan 's Pausen persoonlijke onfeilbaarheid tot wet voor de katholieke wereld zal zijn verheven,... dan is voor goed de weg afgesneden om de kerk, door het wettig orgaan van een concilie, gericht te doen houden over de verstandelijke en zedelijke dwalingen van haar hoofd. Dan is er voor het Katholicisme geen objectieve zedewet meer, zich openbarende in de conscientie der geloovigen, maar in haar plaats alleen de willekeur van een feilbaar, en menigmaal van een zeer zondig mensch" (blz. 23).

Welk een overstelpend licht!

„Persoonlijke onfeilbaarheid" is eene dubbelzinnige uitdrukking. Verstaat men er door, dat de Paus, ook zonder de Bisschoppen vormelijk geraadpleegd te hebben, onfeilbaar is, dan hebben we er vrede meê; maar niet, als men er door verstaat, dat de Paus niet slechts *als Paus*, maar ook *als privaat persoon* niet dwalen kan.

„Verstandelijke en zedelijke dwalingen". Moeten we hier denken aan dwalingen omtrent geloofs- en zedeleer, of aan krankzinnigheid en slecht gedrag? Wij zullen in beide veronderstellingen antwoorden.

De Kerk zou het regt hebben om, door een Algemeen Concilie, te oordeelen over 's Pausen geloofs- en zedeleer!

Wanneer heeft de Kerk ooit dat regt uitgeoefend?

De Hoogleeraar van de kerkelijke historie zegge het ons toch eens!

Maar Paus Honorius, is deze niet als ketter veroordeeld door het zesde Algemeene Concilie, door het derde van Constantinopel?

Dit Concilie heeft Paus Honorius veroordeeld, omdat hij in gebreke was gebleven, de ketterij der Monothelieten door het geven van eene leerstellige definitie te fnuiken; maar ook dit oordeel had het Concilie niet kunnen uitspreken, als het daartoe niet door den Paus was gemagtigd geweest. Zoo zegt later Paus Adriaan II, „dat Honorius door deze Kerkvergadering niet had mogen „veroordeeld worden, als de [toenmalige] Paus daartoe „geen verlof gegeven had."

Als een Paus, wat zekerlijk zou kunnen gebeuren, krankzinnig wordt, moet dan een Algemeen Concilie bij elkander komen?

Neen; dan is het even, alsof de Paus eene zware en langdurige ziekte had, en te Rome weet men, hoe in zulk een geval moet gehandeld worden.

Als eindelijk een Paus slecht van gedrag is, kan hij dan gedaagd worden voor een Algemeen Concilie?

Neen; dan kan hij door een mede-Bisschop, door een mede-priester, ja, door ieder die invloed op hem heeft, eerbiedig berispt worden, evenals Petrus berispt werd door Paulus (Gal. II, 11); maar geoordeeld wordt de Paus door niemand: *Suprema sedes a nemine judicatur.*

Maar als de berisping niet helpt?

Nu ja, dan helpt zij niet, en wij hebben een slechten Paus; maar dat is het ergste voor den Paus zelven: ook hij zal eenmaal gedaagd worden voor Christus' regterstoel.

„De willekeur van een feilbaar en menigmaal van een „zeer zondig mensch". Dat de Paus in veel dingen dwalen kan, geven al de Katholieken toe; zij erkennen ook, dat de Paus kan zondigen, en dat er (Goddank, zeer weinige), maar dat er toch zondige en slechte Pausen geweest zijn. Is nu daarom de Kerk overgeleverd aan willekeur?

Dat dit zoo wezen kon, als de Paus niet werd bijgestaan door hoogere hulp, door de belofte van Christus en de leiding van den H. Geest, zullen we niet ontkennen; maar dat het niet zoo is, *gelooven* wij op het woord van Christus, en wij *zien* het uit de geschiedenis; want nooit heeft de Paus, die overigens feilbaar en niet altijd even geleerd is, en die slecht van leven kan zijn, nooit in achttien eeuwen heeft hij, als Paus sprekende, eene dwaling of eene onzedelijke stelling geleeraard. Eene ondervinding, waardoor wij niet weinig versterkt worden in ons geloof.

Onmiddellijk achter de laatst aangehaalde woorden roept de Hoogleeraar uit:

„Huiveringwekkend, maar onvermijdelijk!"

Ja, huiveringwekkend, als de onfeilbaarheid is, wat de Hoogleeraar er van maakt; maar volstrekt niet, als zij wordt opgevat in den zin der katholieken.

Wij kunnen ons voorstellen, welk eene sensatie het in Leiden maakte, toen de mare rondging, dat een Hoogleeraar, dat de Professor der kerkelijke historie eene voorlezing zou houden over het Concilie en, wat menigeen er aanstonds meê verbond, over de pauselijke onfeilbaarheid. Daarover hadden de couranten reeds zooveel geschreven; maar wat zijn couranten? Nu zou men, uit den mond van een Hoogleeraar, iets degelijks vernemen. „De studenten waren niet, als naar gewoonte, over de „verschillende kollegiën verspreid, maar vergaderd, op„eengehoopt in het groot auditorium. De zetels van den „rektor-magnificus en van den senaat hadden hun ontzag „verloren; zij waren om gebrek aan plaats door de „nieuwsgierige jongelingschap ingenomen" (*De Tijd* van 13 Januarij).

Wat heeft de Hoogleeraar geleverd?

Niets van hetgeen de Katholieken door de onfeilbaarheid verstaan, maar enkel en alleen, wat hij er van maken wilde.

Wat is het ergste van de zaak?

Och, menig student, menig lezer der *Toespraak* zal misschien nog denken, dat hij nu goed ingelicht, dat hij nu op de hoogte is van het Concilie en van de pauselijke onfeilbaarheid!

DE WETENSCHAP VAN DEN HOOGLEERAAR.

Deze onderscheidt zich voornamelijk hierdoor, dat zij volslagen *vrij* is.

Zij is vrij van alle *onderzoek*.

Als de Hoogleeraar wil weten, wat de Katholieken verstaan onder de pauselijke onfeilbaarheid, wat zij leeren over de magt des Pausen enz., dan behoeft hij niet, gelijk een ander, katholieke schrijvers te lezen, neen; hoogstens neemt hij de *Erwägungen* van een Janus, en hij is op de hoogte van de leer der Katholieke Kerk!

Zonder den *Syllabus* te lezen, weet hij, welke veroordeelde stellingen in den *Syllabus* staan; zonder het konkordaat te lezen, weet hij, dat Oostenrijk bij dat konkordaat zijne landskinderen verkocht heeft aan den Paus; zonder de Breve *Dominus ac Redemptor* te lezen, weet hij, dat daarin het *anathema* over het Jesuïetisme is uitgesproken! Dat het Pausschap is ontstaan sedert de tweede helft der derde eeuw, en dat Pius IX op weg geweest is om het Katholicisme af te scheiden van de Roomsche Kerk: de Hoogleeraar weet het tegen alle historische bescheiden in!

Zijne wetenschap is vrij van *gevolgelijke redenering*.

De *schoone* katholieke godsdienst is de vrucht van een *verwerpelijk* stelsel van gezag! „Hoe kon (vraagt *De Maas-*

„*bode* van 23 Januarij) de kritische geest van een Rauwen„hoff tot zulke onkritische tegenspraak komen?"

Dat stelsel van gezag in de Katholieke Kerk is verwerpelijk, bewonderenswaardig en monsterachtig.

Het is *verwerpelijk:*

„Het [Katholicisme] heeft, helaas! naast deze schoone, ook een geheel andere zijde, wier beschouwing ons ook tot geheel andere gedachten leiden zal" (blz. 19).

Die geheel andere zijde, waarover het „helaas!" wordt uitgeroepen, is het kerkelijk gezag.

Het is *bewonderenswaardig:*

„Ik kan mij niet begrijpen, hoe iemand het ontstaan en de ontwikkeling van dat organisme in de geschiedenis kan bestudeeren, zonder vervuld te worden van de diepste bewondering voor zulk een kolossaal meesterstuk van den menschelijken geest. Men spreekt van de piramiden als van wonderen van menschelijk vermogen. Wat zijn zij, in vergelijking van dit gevaarte eener vereeniging van millioenen, uit meer dan 50 menschengeslachten, in één bezield, welgeordend, krachtig ligchaam! Veilig rusten die steenmassa's op den breeden grondslag, veiliger nog hangt dat geheele lichaam aan de spits der ééne idee van het vicariaat Christi" (blz. 19).

Het is *monsterachtig:*

„Het Ultramontanisme is centralisatie en daarom goed roomsch. In altijd naauwer kring heeft het het hoogst gezag der kerk beperkt, en nu staat het gereed, dat uitsluitend te binden aan den persoon van den Paus. Een monstruositeit in ons oog" (blz. 22).

Hoe is dat stelsel van gezag zoo telkens veranderd? Door eene tooverachtige metamorphose? Neen; van slecht is het bewonderenswaardig, en van bewonderenswaardig is het monstrueus geworden langs den weg van eene geleidelijke, natuurlijke en noodzakelijke ontwikkeling:

„Een noodlot voor godsdienst en zedelijkheid moge die overmacht van het Ultramontanisme zijn, een verbastering van het

katholieke stelsel is zij niet. Integendeel zij is daarvan de meest wettige, de volstrekt onvermijdelijke consequentie" (blz. 22).

Zou het niet de moeite waard zijn, eene zinnebeeldige voorstelling van dat gezag te maken? Zulk een wezen, afschuwelijk van onderen, bewonderenswaardig in het midden en monstreus van boven, zou prijken kunnen in de *chamber of horrors* te Londen.

De wetenschap van den Hoogleeraar is vrij van *onthouden;* op de eene bladzijde mag hij dit en op de andere het tegenovergestelde schrijven.

Op blz. 8 zien we de grootste helft der Christenheid, d. i. *al de Katholieken*, zamenwerken om de pauselijke onfeilbaarheid tot dogma te verheffen.

Op blz. 9 is het geheele Concilie, en bij gevolg ook de dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid, een maatregel van *de roomsche Curie* of een kunstgreep van *de geestelijkheid.*

Op blz. 20 is het *de Paus*, die het dogma aan de Katholieke Kerk zal opleggen.

Door wie zal nu het nieuwe juk worden opgelegd: door één, door eenigen of door allen?

Met die zoo *vrije* wetenschap brengt de Hoogleeraar het ver: hij weet, als een andere Calchas, het tegenwoordige, het verledene en het toekomstige; hij weet de bedoelingen van den Paus en de Concilie-Vaders; hij weet de gevolgen, die het Concilie hebben zal; hij weet, dat de moderne beginselen zullen zegepralen!

Zijn het louter gissingen?

Neen; de Hoogleeraar is van alles *zeker*. Het is aardig om te hooren:

„Vraagt men of deze leer [van de HH. Sakramenten] zich voor het denken laat rechtvaardigen, wie van ons zou dan een bevestigend antwoord geven?" (blz. 14).

„Dat zij [de Mariadienst] uit het oogpunt van redelijkheid beschouwd afkeuring verdient, behoeft geen nader betoog" (blz. 16).

„Is niet de tegenwoordige Paus zelf begonnen met den voet te zetten op den weg van soortgelijke hervorming [d. i. om de katholieke godsdienst af te scheiden van het kerkelijk gezag]? (blz. 23).

„Magna est veritas [moderna] et praevalebit" (blz. 30).

Is het niet „wezenlijk" aardig?

Kon dit maar ons laatste woord over de *Toespraak* zijn! Zij heeft, helaas! naast deze aardige ook eene geheel andere zijde.

Wie kon vermoeden, dat de Hoogleeraar zou zeggen, wat hij *wilde*, en niet, wat hij door *studie* verkregen had? Is dit, bijzonder als een Hoogleeraar spreekt tot studenten, geene misleiding? Behoort dit tot de „eerlijke middelen", waarvan (op blz. 29 en 30) met zooveel ophef gesproken wordt?

Als de Hoogleeraar nog eens eene *Toespraak* wil houden, bijv. over Japan, dient hij aldus te beginnen:

M. H.!

Ik zal u spreken over Japan.

Nu moet gij weten, dat ik nooit in Japan geweest ben, en dat ik er nooit iets goed over gelezen heb; maar ik zal u zeggen, hoe ik denk, dat Japan wezen moet. Daarbij zal ik van zekere beginselen uitgaan, maar ik houd mij niet gebonden om er de logische gevolgtrekkingen uit te halen: ik wil vrij zijn. Ook moet gij niet van mij vorderen, dat ik mij zelven gelijk blijf: ik wil het nu zóó en over vijf minuten anders zeggen. Ik weet niet, of de denkbeelden, die ik ga uitspreken, bij u onverdeelde instemming zullen vinden; dit hoop ik, dat zij althans door u, ook door de misschien aanwezige Japannezen, met belangstelling zullen worden aangehoord.—

Dan handelt de Hoogleeraar als-man van de *vrije* wetenschap en toch eerlijk.

BESLUIT.

De Hoogleeraar zegt:

„Geen wonder, dat het geheele concilie, met al wat het mocht decreteeren, door velen voor niets anders wordt aangezien dan voor een politieke manoeuvre, wier onbeschaamdheid alleen door haar onhandigheid wordt geevenaard" (blz. 8 en 9).

Velen zullen met ons vragen, of de *Toespraak* wel iets anders is dan eene politieke manoeuvre, om de Katholieke Kerk, het Vatikaansch Concilie en al de trouwe Katholieken van Nederland gehaat en verdacht te maken.

Dat de geheele rede, met al wat zij bevat, onbeschaamd en onhandig is, behoeft, na de gemaakte aanmerkingen, geen nader betoog; maar we weten niet, waarover we ons het meest moeten verwonderen, over hare onbeschaamdheid of over hare onhandigheid.

J. DE BRUIJN.

DE VERVALSCHING VAN DEN TEKST

DER

KERKVERGADERING VAN FLORENCE.

Het groote *Postulatum*, uitgegaan van drie en veertig Bisschoppen, onder welk getal wij tot onze innige zielsvreugde ook de namen onzer nederlandsche Bisschoppen vermeld vonden, en vervolgens door vier à vijf honderd Bisschoppen geteekend, houdt een verzoek in aan het Vatikaansch Concilie om het leerstuk der pauselijke onfeilbaarheid uit te spreken. Onder de redenen, waarop hun verzoek zich grondt, voeren de Hoogwaardige Prelaten de volgende uitspraak aan van het Concilie van Florence: „dat de Roomsche Paus de ware Stedehouder „van Christus, het hoofd der gansche Kerk en de vader „en leeraar aller Christenen is, en dat aan hem, in den „H. Petrus, door onzen Heer Jesus Christus de volle „magt gegeven is om de geheele Kerk te weiden, te „regeren en te besturen: *ipsi in B. Petro pascendi, regendi „ac gubernandi universalem Ecclesiam a D. N. J. C. ple„nam potestatem traditam esse*".

De bekende geschiedschrijver Doellinger heeft goedgevonden in het *Augsburger Dagblad* van den 21 Januarij zijne aanmerkingen over dit *Postulatum* mede te deelen, waarvan eene dezen tekst van het Concilie van Florence

geldt. Het is onze roeping en daarom ook ons plan niet, de Bisschoppen tegen zijne aanmerkingen te verdedigen. Toch willen wij zijne aanmerkingen op dien tekst bespreken, wijl de Heer Chantrel daaromtrent iets mededeelt, dat vermoedelijk aan vele lezers van dit tijdschrift onbekend zal zijn en toch voor geschiedenis en godgeleerdheid hoogst belangrijk is.

Doellinger dan beschuldigt den steller van het *Postulatum* van eene verminking van dien tekst, gelijkstaande met eene vervalsching, wijl de slotwoorden zijn weggelaten, die volgens hem eigenlijk de hoofdzaak uitmaken. Over die slotwoorden, zegt hij, hebben de griekse Vaders dier Kerkvergadering lang en breed met de latijnsche Vaders geredetwist; en de Grieken hebben zoolang aangedrongen, dat eindelijk die woorden in den tekst werden opgenomen, om daardoor de pauselijke magt te beperken door de akten der vroegere Algemeene Kerkvergaderingen en de heilige kanons. — Merken wij hier even aan, dat bij gevolg het Concilie van Florence aan den Paus zou hebben toegekend eene *volle* magt (*plenam* potestatem), die toch *beperkt* was!

Maar, gaat Doellinger voort, de steller van het *Postulatum* had nog eene andere reden om het dekreet van Florence te verminken. „Moest hij de latijnsche woorden „geven, zooals men die vindt bij Flavius Blondus, den „Sekretaris van Paus Eugenius, en de oude godgeleerden, „volgens den oorspronkelijken tekst en overeenkomstig „den griekschen tekst, of moest hij den vervalschten „tekst overnemen, die het eerst gebruikt is door Abra„ham Bartholomeus, waarin men in plaats van het woord „ET het woord ETIAM leest? Door dat woord ETIAM wordt „de zin van het dekreet geheel veranderd en de bedoe„ling dier slotwoorden verijdeld. Evenwel vindt men dat

„ETIAM, hoezeer het eene blijkbare vervalsching is, in de „handboeken der dogmatiek; het is hoog tijd, dien steen „des aanstoots voor de Oosterlingen weg te nemen en „den waren tekst, die met het Grieksch overeenkomt, „te herstellen; maar alsdan zouden de voorstanders der „onfeilbaarheid zich niet meer op dit dekreet kunnen „beroepen."

Wij laten hier dadelijk de boven bedoelde slotwoorden volgen. Na de woorden „plenam potestatem traditam esse" gaat het Concilie aldus voort: „quemadmodum „ETIAM (of ET) in gestis oecumenicorum Conciliorum et „in sacris canonibus continetur."

Leest men nu ETIAM, dan zegt het Concilie: „zoowel „als de vroegere Kerkvergaderingen die hebben erkend, „zoo erkennen ook wij de *volle* magt van den Paus om „de Kerk te besturen." Leest men integendeel ET, zooals Doellinger en de gallikaansche schrijvers, uit welke hij dit alles geput heeft, willen, dan kan men nog de woorden in denzelfden zin verstaan; maar men kan dan ook, en volgens hen moet men, om de boven vermelde redenen, er dezen zin aan hechten: de Paus heeft eene volle magt „wel te verstaan op die wijze, die in de Kerk-„vergaderingen en in de kanons staat uitgedrukt": waardoor dus de *volle* magt wederom eene *beperkte* magt wordt.

Wat is nu de ware lezing, ET of ETIAM? Ziedaar de vraag, waarover Chantrel het volgende mededeelt.

De tekstwoorden hier bedoeld komen voor in het hereenigings-dekreet der Grieksche en Latijnsche Kerk, van welk dekreet vijf oorspronkelijke stukken hebben bestaan, onderteekend door Paus Eugenius, den griekschen keizer en de Vaders van het Concilie van Florence [1]). Slechts

[1]) Bestemd voor de vijf patriarchale zetels?

één dier originele stukken bestaat nog en is te vinden te Florence in de bibliotheek, welke naar Laurens de Medicis genoemd is.

De kanunnik Cecconi, die zich bezig houdt met het schrijven eener geschiedenis van het Concilie van Florence, geeft in de *Armonia* van 1 Februarij, welke in diezelfde stad Florence wordt uitgegeven, verslag over den staat van dit handschrift. Het dekreet is in eene lijst geplaatst, zoodat een ieder het zien en lezen kan. Het is op perkament geschreven in twee kolommen: de regterkolom bevat den griekschen, de linkerkolom den latijnschen tekst. Onder den latijnschen tekst vindt men het zegel van Paus Eugenius en zijne eigenhandige onderteekening, en vervolgens daar onder, in drie kolommen, de eigenhandige onderteekeningen der latijnsche Vaders. De grieksche tekst is eigenhandig onderteekend, eerst door den keizer en dan door de grieksche Vaders. Links hangt de looden bulle des Pausen, regts de gouden bulle des keizers. Aan den voet leest men de onderteekening: *Blondus* (Men herinnere zich, dat Doellinger zich op dezen Flavius Blondus, Sekretaris van Paus Eugenius, beroept). Aan de keerzijde leest men deze woorden: Decretum originale unionis Graecorum cum sancta Romana Ecclesia, promulgatum in sacro universali Concilio Florentino sexta julii 1539.

En hoe luiden nu de door Doellinger bedoelde slotwoorden in dit handschrift? *quemadmodum* ETIAM *in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.*

Behalve dit eenige overgebleven oorspronkelijk handschrift bestaan er zeer vele *authentieke* afschriften, een te Londen, een te Parijs, een te Milaan, een te Bologne, twee in het Vatikaan, een in de archieven van het kapittel van St Pieter te Rome, en zes te Florence, waarvan drie

in dezelfde bovengemelde bibliotheek en drie in de archieven van het italiaansche koningrijk. De zes laatsten zijn door Cecconi vergeleken en hebben allen het woord ETIAM.

Gemakkelijk laat zich het woord ET in sommige afschriften verklaren; het woord ETIAM werd in handschriften dikwijls geschreven met de twee letters ET, gevolgd door een komma als verkortingsteeken, welk komma ligt door een afschrijver werd over het hoofd gezien.

Intusschen volgt uit dit alles 1. dat de steller van het *Postulatum* geene verminking noch vervalsching heeft begaan; 2. dat wij de lezing ETIAM in onze handboeken der dogmatiek niet alleen *kunnen* maar zelfs *moeten* behouden; 3. dat volgens *Doellinger* „door dat woord ETIAM „de zin van het dekreet" — (de zin dien Doellinger er aan geeft) — „geheel veranderd en de bedoeling dier „slotwoorden" — (de bedoeling die Doellinger er aan toeschrijft) — „verijdeld wordt"; en dat bij gevolg 4. de voorstanders der onfeilbaarheid zich op dit dekreet kunnen beroepen.

C. J. M. BOTTEMANNE.

VERSCHEIDENHEDEN.

HET OECUMENIESCH CONCILIE.

De 8ste December van het laatst verloopen jaar zal voor altijd als een der merkwaardigste dagen in de annalen der Katholieke Kerk worden opgeteekend. Het negentiende Oecumenische Concilie is geopend, het plan des Pausen volvoerd, de versmachtende hoop der Katholieken verwezenlijkt! Hij, die op het laatst der voorgaande eeuw, toen het ongeloof zijn scepter zwaaide en het Pausschap, in den persoon van Pius VI en Pius VII, gevangen door Frankrijk sleepte, toen de Kerk voor stervend gehouden werd, toen de zoo hoog geroemde beginselen van '89 werden gesteund, verbreid en opgedrongen door fransche bajonetten, toen een chaos van dwaalbegrippen en vooroordeelen, in het brein van bijna allen woelende en gistende, voor positief geloof noch voor eene bescheidene onderwerping aan een leerend gezag plaats overliet, — die toen voorspeld had, dat naauwelijks eene halve eeuw later een oud en bespot en beroofd grijsaard één woord zou spreken, hetwelk door de uiteinden der wereld zou herhaald worden en alle gemoederen of van angst zou doen beven of van vreugde doen trillen; dat in de helft der volgende eeuw de Katholieke Kerk, na hare rouwkleederen te hebben afgelegd, zich wederom in den luister harer eeuwige jeugd zou vertoonen en der verbaasde wereld hare krachtige stem zou doen hooren, die wel de voorbode is van een aanstaanden strijd, maar tevens altijd de voorspelling van eene naderende overwinning is, — zou hij niet voor onzinnig gehouden zijn?

Of wilt gij soms niet zoo ver in het verledene teruggaan, neem het jaar 1806, toen een despoot onder den naam van Napoleon zijne organieke artikelen eigendunkelijk bij een plegtig gesloten konkordaat durfde voegen; neem 1820 of 1848, de jaren

waarin eene losbandige revolutie noch troon noch altaar ontzag; neem, zoo gij liever wilt, het jaar 1860 toen eene kosmopolitische revolutie, reeds in Italië over regtvaardigheid zegevierende, hare gedisciplineerde benden tegen den pauselijken troon aanvoerde, zich van de overwinning zeker wanende; of het bloedige jaar 1866, toen Pius IX het Concilie uitschreef. Wie had toen gedacht, dat een grijze Priestervorst, omgeven door 800 zijner Eerwaarde Broeders, een Algemeen Concilie zou mogen openen? Zeker, zijn woord werd met eerbied aangehoord, zijne oproeping met liefde begroet, zijn bevel met onderwerping aangenomen; maar de Paus was zoo oud, de moderne tijdgeest zoo wars van eene Kerkvergadering, de koningen en regeringen waren zoo ongunstig gestemd, de tijdsomstandigheden zoo onzeker, de revolutie zoo krachtig georganiseerd, het ongeloof zoo algemeen.

Modicae fidei, quare dubitasti? Kleingeloovigen, waarom hebt gij getwijfeld? Bestiert God dan zijne Kerk niet, en draagt Hij de harten van vorsten en volkeren niet in zijne hand? Wie beslist en beschikt eigenmagtig over tijd en ruimte? Laat God zijne handen binden door boos opzet of door vijandig geweld?

Dit begreep de onsterfelijke Pius, die thans de kudde van Christus weidt. Krachtig voedsel voor den geest, juist omschrevene leerstukken, openlijke en plegtige veroordeeling der dwalingen van onzen modernen tijdgeest, eene krachtige tucht, dit alles achtte hij noodzakelijk voor hen, wier eeuwig en tijdelijk heil hem aanbevolen is, en hij beriep de 19de Algemeene Kerkvergadering te Rome.

Die groote en grootsche Vergadering zal plegtig en ten aanhoore der geheele wereld de katholieke waarheid verkondigen, zij zal ons het bovennatuurlijk leven nader brengen, zij zal ons het hoogste doel des menschen aantoonen en allen, die willen geleid zijn, leiden naar de poorten van het hemelsch Jerusalem, waarvan Petrus de sleutels ontvangen heeft.

Hoe veler blikken zijn naar die verhevene uiting van het altoos levend Katholicisme gerigt! Hoe vele geesten, die reeds omtrent de ijdele beloften eener zuiver menschelijke wetenschap tot helder inzigt gekomen zijn, vragen aan het Concilie licht en opheldering in hun angstigen twijfel! Van alle kanten gaan zulke stemmen op om troost en onderrigting. We geven een enkel voorbeeld.

„Het mag vreemd schijnen (schrijft een protestantsch predikant

aan een katholiek dagblad te Philadelphia), „dat een lid van het „protestantsche kerkgenootschap aan een katholiek dagblad schrijft; „maar sedert dat de Paus aan alle protestantsche sekten geschreven „heeft, kan de zaak niet als misplaatst beschouwd worden. De „Paus verdient een antwoord van elk protestantsch Evangelie-die- „naar te ontvangen. Men zal tegen mij schreeuwen. Ik kan het „niet beletten, en ook bekommer ik er mij weinig om: ik doe niets „anders dan van mijn regt gebruik maken. De oproeping des „Pausen tot de Protestanten is voor mij de grootste godsdienstige „gebeurtenis der negentiende eeuw. Ik erken zijn oppergezag in „kerkelijke zaken niet; maar wie kan de juistheid ontkennen van „hetgeen hij omtrent onze onderlinge verdeeldheden zegt? Een „algemeen Concilie is eene gebeurtenis, waaraan wij allen hulde „moeten brengen... Het Protestantisme is een bedrog. Mijne eigene „ondervinding levert mij daarvan het bewijs. Ik heb eene kerk, „welke met groote kosten gebouwd is; zij is goed gelegen, rijk „gemeubleerd, goed bezocht. Maar wie komen er in?

„Niet het volk, niet de armen van Christus, maar de rijk ge- „gekleeden en de deftigen der wereld. En tot wien rigt zich „hunne godsdienstige vereering, wat vereeren zij? Hunne weel- „derige feestmalen, hunne schitterende tooisels, de afgeronde „volzinnen van den predikant. Zoo ik hen toesprak met dien „aangeboren moed, die mij als kind van het Nieuwe-Engeland „eigen is, men zou mij weldra, krachtens een zekere controle, „mijn benificie ontnemen. De ledematen mijner kudde zijn door „de beginselen van 't Evangelie van het *Low Churchisme* vergif- „tigd. Zij groeten mij met hoffelijkheid, maar wat doen zij, wan- „neer zij den naam des Zaligmakers hooren uitspreken? Zij zouden „Hem liever den baard uitrukken dan hun hoofd buigen, wanneer „zijn naam wordt uitgesproken. De vrouwen handelen eveneens. „Zóó deden de drie Maria's niet. Ik verlang opregt, dat het „Concilie een gewenschten uitslag moge hebben. Rome kent het „woord *feilen* niet. Ik hoop, dat het Concilie omtrent twee pun- „ten eene bepaalde beslissing geven zal: omtrent de priesterlijke „magt door de wijding gegeven en omtrent het celibaat der gees- „telijken. Hoe zal iemand de heilige gewaden durven aantrekken, „die het priesterschap niet waarlijk heeft ontvangen, en hoe in „zuiverheid het priesterschap met het huwelijk vereenigen? „Eenigen onzer predikanten huwen zelfs tweemaal. Helaas! en

„de kerken moeten de onkosten van de wittebroodsweken betalen."

Waarlijk, men zou zeggen, dat de muren van het Jericho der moderne wetenschap instorten bij het geschal der trompetten, welke Rome, eeuwenoud en toch altijd vól frische en jeugdige levenskracht, doet hooren. Men wil de bevestiging en juiste uiteenzetting van de waarheid, men is verzadigd van al die twijfelingen en ontkenningen, welke schering en inslag zijn zelfs eener wetenschap, welke zich siert met den valschen naam van *Positivisme*. En wie zal antwoorden op al die vragen, welke van alle zijden opgaan, en welke een sprekend bewijs opleveren van de steeds meer en meer wankelende overtuiging in hetgeen *moderne* regtsbeschouwing, *moderne* wetenschap, *moderne* zedeleer voor regt en waarheid en goede zeden aan ligtgeloovigen of verblinden opdischt of opdringt? God zal door den mond zijns Stedehouders eene onfeilbare beslissing geven.

Gaat tot Josef, zeide Pharao van Egypte tot de uitgehongerde Egyptenaren. Welnu, de Vertegenwoordiger van Christus is nog de sleuteldrager van Egypte's voorraadschuren en heeft al zijne Broeders opgeroepen om van zijn rijken overvloed naar alle gewesten van het gebied der Kerk een meer dan genoegzamen voorraad mede te nemen ter voorziening in aller behoeften.

Hoe velen, zoo lang van de Kerk gescheiden, erkennen reeds in den Paus den vroeger verdrukten maar spoedig hoog verheven en magtigen Josef, die aan allen, volgens ieders behoefte, van zijn vergaderden overvloed wil mededeelen! Van alle kanten gaan reeds stemmen op, welke op den rijkdom van Egypte wijzen en vandaar redding in den nood verwachten.

Deze gedachten zijn niet uit de lucht gegrepen, maar zij worden als opgedrongen door verschillende uitingen en bekentenissen van protestantsche zijde, welke even beschamend voor het Protestantisme als vereerend voor het Katholicisme en het begonnen Concilie zijn. Men leze slechts en oordeele.

Een artikel van het evangeliesch lutersch maandschrift, geredigeerd door Dr Luthard, bekent dat men van het Algemeen Concilie een groot gevolg kan verwachten en laat dan ten slotte volgen:

„Veel gewigtiger is voor ons hetgeen wij vermoeden moeten, „dat het Concilie op de protestantsche Kerken zal uitwerken. En „hier zouden wij veel liever moeten verzwijgen dan zeggen hetgeen

„ons op het hart ligt. Onze tijd is, in zijn streven naar vrije „beweging op elk gebied, er op uit om ook, en vooral wel op „'t gebied der protestantsche Kerk, de slagboomen omver te halen, „zonder welke een goed geregeld en gezond leven niet kan ge- „dijen. Deze teugelloosheid en hare vrucht, onrust en onzekerheid, „wekt in vele voortreffelijke en edele gemoederen het verlangen „op naar vastheid en zekerheid, welke zij te vergeefs in het Pro- „testantisme zoeken. En aan dit verlangen komt de Katholieke „Kerk met haar begrip van Kerk, van Sakramenten en met haren „eeuwigen zetel te Rome op de meest voldoende wijze te gemoet, en „men zal dat indrukwekkend schouwspel van die kerkelijke een- „heid, hetwelk door 't Concilie aan de geheele wereld zal gegeven „worden, wel weten te gebruiken, om zulke onzekere gemoederen „uit de stormen van het Protestantisme in de veilige haven van „Rome te lokken en te roepen. Wij willen niet hopen, dat de „enkele overgangen, welke ons nu verrast hebben, de voorboden „van nog meerdere en nog gewigtigere zullen zijn; want men „heeft wel reden om met eenige bezorgdheid daaromtrent vervuld „te worden. Mogten wij ons dan door het naderend Concilie „aangemoedigd gevoelen om wel toe te zien, wat in onze Kerk „niet is, hoe het zijn moet, en dat wij uit het goede, wat in de „Katholieke Kerk is, leeren."

In deze woorden spreekt bange vrees en angstige bezorgdheid. Maar waarom? Biedt het Protestantisme onrust en onzekerheid aan, Rome daarentegen zekerheid en vastheid, waarom dan gevreesd voor den invloed van het Concilie? Heerschen in het Protestantisme stormen, en heeft Rome daarentegen eene veilige haven, waarom dan angst en bezorgdheid getoond, dat velen in die veilige haven het gevaar zullen ontwijken en hun behoud verzekeren? Waarom? vragen wij. Het Protestantisme is eene blijvende tegenspraak en verloochent nooit zijne afkomst. Dit is het eenige antwoord, 't welk eene gezonde rede op die vragen geven kan.

Ridderlijker en consequenter handelende engelsche Anglikanen, die voor hunne bezorgdheid bij het Concilie hulp en troost meenen te vinden en niet aarzelen een verzoekschrift aan den Paus op te zenden, waarin zij hunne overtuiging luide uitspreken, dat de huidige toestand der wereld meer dan ooit een vast punt van eenheid, van geregtigheid en van vrede behoeft. De Paus zou daarom, dit

vragen zij hem, de beginselen van het volkenregt juist bepalen, de wetten van de regtvaardigheid en van het regt tegenover het ruwe geweld vaststellen en de menschheid van de moderne slavenij, door het krijgswezen opgelegd, bevrijden. Wij laten eenige hunner woorden, letterlijk vertaald, hier volgen.

„De ondergeteekenden verlangen, dat de grondbeginselen van „het volkenregt door den H. Stoel en door het Concilie verklaard „worden, en vooral die grondbeginselen, welke den regtvaardigen „oorlog van den onregtvaardigen onderscheiden; die grondbeginselen, „welke aan den gewapenden burger waarborg geven, dat hij niet „opgeroepen kan worden om zijn karakter van verdediger van het „regt te verwisselen met dat van aanvaller en moordenaar.

„Het is geene belagchelijke theorie, welke aan hen de aanleiding voor dit verzoekschrift geeft, maar de angst huns gewetens „tegenover niet juist omschrevene verpligtingen, bezorgdheid voor „zich zelf en voor hunne kinderen bij het vooruitzien der gevaren, „welke Europa bedreigen. Volgens de meening der ondergeteekenden verdient de oorlog slechts dan zijne benaming, als hij „door eene gebiedende noodzakelijkheid wordt vereischt, als een „aanval afgeslagen of een regt verdedigd moet worden, en in deze „gevallen moeten de regtmatige gronden voor den oorlog zoowel „aan de burgers als aan het buitenland medegedeeld worden. De „ondergeteekenden verklaren, dat dit voor hen eene gewetenszaak „is, en zij behoeven onderrigting. Het leven der volkeren hangt „van deze hoofdvraag af; de H. Stoel en de wereldlijke heerschappij zijn daarin ernstig betrokken, evenals de eer en de handhaving der godsdienst.

„De ondergeteekenden verlangen daarom verklaringen, welke „voor de Christenen verbindend zijn; zij wenschen, dat men een „beroep doe op alle wetgevers, opdat zij hunne nationale inrigtingen ten minste op die hoogte houden, waarop thans de natuurwet staat. Zij zien daarenboven er dringend naar uit, dat in „Rome, onder de bescherming van den Apostolischen Stoel een Collegie worde opgerigt, welks doel het onderwijs in het volkenregt „zijn moet, en dat tevens eene kweekschool der wetenschap en een opperste scheidsregter wezen kan. De gewigtigste en moeijelijkste vragen zullen daar behandeld worden en, door de aanraking met de „onveranderlijke waarheden des geloofs, door den eerbiedwaardigen „regterstoel der christelijke autoriteit, een nieuw leven ontvangen."

Wie onzer lezers de twee artikelen in de *H. P. Blätter*, waarin een zeer uitgebreid en degelijk verslag gegeven wordt van drie opstellen, door den gunstig bekenden Urquehart geschreven, met ernst heeft nagegaan, hij zal naauwelijks het innig verband kunnen ontkennen, dat er tusschen boven overgeschrevene petitie aan den Paus en tusschen de genoemde artikelen van den engelschen diplomaat bestaat. Bij ons ten minste leeft het vermoeden, dat Urquehart of de opsteller van het genoemde adres is of zijne artikelen aan alle weldenkenden ter overweging heeft voorgehouden om het gezegde adres nader toe te lichten. De denkbeelden, de gang der gedachten, de wenschen welke geuit en aangedrongen worden, het vertrouwen op de wijsheid van den Paus en van het Concilie, de verwachting welke gekoesterd en de invloed welke aan de Katholieke Kerk toegeschreven wordt, — dit alles komt zóó juist met elkander overeen, dat men zich wel gedrongen gevoelt aan ééne leidende gedachte te denken.

Wij nemen intusschen akte van de bekentenissen door niet-Katholieken afgelegd en van de heilrijke gevolgen, welke zij voor het geluk der wereld en der maatschappij van het eerste Vatikaansche Concilie verwachten. Daarin wordt de groote daad van Pius IX op eene andere wijze begroet dan door een honenden lach of door een minachtend schouderophalen. En wie zouden het digtst bij de waarheid zijn, zij die het bijeenroepen van het Concilie als eene handeling van eene opgewekte verbeelding of van eene moeijelijk te bevredigen eerzucht of van eene geheime zucht naar absolute heerschappij beschouwen, of wel zij die in 's Pausen daad eene poging en eene welgemeende poging erkennen om aan de uitspattingen van eene losbandige en zich vrij wanende rede een heilzamen teugel aan te leggen, om de eeuwenoude maar thans miskende beginselen van regt en zedeleer nog eens met al de plegtigheid en al den luister, zulk eene gewigtige zaak waardig, te verkondigen, om der wereld den afgrond, aan welks rand zij staat, dreigend maar tevens vermanend te toonen, om de menschheid naar den waren en eenigen weg des heils, welken zij verlaten heeft, terug te voeren? Wie van hen het meest der waarheid nabijkomt? Wij Katholieken kunnen daarop reeds nu het antwoord geven. Maar daarover later. Eene zaak staat echter vast: geene scheeve voorstelling, geene verdachtmaking, geen bangmaken met een spookachtig Ultramontanisme, geene opwekking tot Jesuïeten-

phobie, geene spotternij, niets zal den invloed van het Concilie keeren of de vruchten daarvan verijdelen. Geesten en gemoederen, welke te edel zijn om zich door eene kortzigtige vooringenomenheid tegen al, wat katholiek heet, te laten misleiden, zien nu reeds verlangend naar het einde dier Kerkvergadering uit, omdat zij daarvan het behoud der openbaring, de redding der menschheid, de hoogst noodzakelijke sanctie van wet en regt verwachten.

En wonderlijk treffend en schoon! Juist in den tijd, waarin vooroordeel, boosheid en haat zich reeds zeker waanden van de overwinning op Christus' goddelijke instelling, ontwikkelt zich het leven der Kerk op het krachtigste. Juist als de aanslagen voortdurend beuken op de eeuwenoude rots van Petrus, als de vijanden het magtigst schijnen, wortelt die rots te vaster op hare grondslagen; als de storm het hevigste loeit, schieten de wortels vaster in den grond en spreiden de takken zich breeder uit om aan allen, die eene veilige schuilplaats in het gevaar zoeken, bescherming aan te bieden.

Of ging er geen vloed van schotschriften, van allerlei beschuldigingen, van sophismen, van leugenachtige voorstellingen, van lasterlijke aantijgingen door geheel Europa, toen Pius zijn magtig woord deed hooren en aan de verbaasde wereld een aanstaand Concilie verkondigde?

„De Paus heeft geen regt om een algemeen Concilie te beroe-„pen, en hij matigt zich een regt aan, dat de geschiedenis niet „kent."

„De Paus brengt den Staat in gevaar en werpt de thans „zoo zegenrijk werkende orde omver."

„De Paus zet het geluk der geheele menschheid op het spel en „waagt het om het heil der volkeren aan zijne eerzucht op te „offeren."

„De Paus verklaart den oorlog aan de vrijheid der rede, aan de „ontdekkingen der wetenschap, aan den vooruitgang der beschaving."

„De Paus wil Europa terugvoeren tot de domheid der midden-„eeuwen, tot den nacht der barbaarschheid."

Zóó spraken en schreven hooggeleerde geschiedschrijvers, diepzinnige staatslieden, mannen van de moderne wijsheid en angstige bewonderaars der negentiende eeuw.

Nog anderen meenden den Paus een gemoedelijken raad te moeten geven en doorzochten de geheele uitgebreidheid van hun

ontzaggelijk groot verstand en zett'en zich, na langdurige overdenking neder om den Paus te zeggen, wat hij te doen, wat hij te laten had:

„Leg eenige uwer praerogatieven af. Luister naar de raadge-
„ving van verlichte mannen. Verdraag u met den tegenwoordigen
„toestand. Leg u er op toe om met allen, zij mogen Cavour
„of Palmerston of Lavalette of Bismarck of Giskra heeten, in
„eensgezindheid te kunnen leven. Huldig de moderne beginselen,
„erken de faits accomplis, verzoen u met de nieuwerwetsche
„begrippen van regt en van godsdienst en van zedeleer en spreek
„geen enkel woord, dat den schijn eener veroordeeling der he-
„dendaagsche beschaving zou hebben."

En met welk gevolg worden al die bemoeijingen bekroond? Wat is de uitslag van al die vijandige bedoelingen en ongevraagde raadgevingen? Wij geven hier het woord aan de *Civiltà cattolica* van 1 Jan. 1870.

„Ten opzigte daarvan verdienen vier omstandigheden, welke
„ten voordeele van het Concilie zijn, onze aandacht.

„De eerste is, dat al het schreeuwen van atheïsten, van Joden en
„vrijmetselaars tegen de bijeenroeping van het Concilie en hunne
„gedurige herhaling, dat het eene vertooning van niets en eene
„daad zonder eenig gewigt is, juist aan het Concilie eene be-
„kendheid door de geheele wereld heeft gegeven en daaraan
„in de publieke meening eene waarde geschonken, welke men
„er aan ontnemen wilde, en het de opmerkzaamheid der geheele
„wereld verzekerd heeft.

„Eene tweede omstandigheid, een gevolg van de eerste, is,
„dat de moderne maatschappij, welke in materiële belangen als
„'t ware verdiept en verzwolgen is, nu, dank zij de woede van
„eene ongeloovige en maçonnieke pers, zich eenigzins bezighoudt
„met de bovennatuurlijke beginselen van het Evangelie, welke
„aan het Concilie zijn voorgelegd; dat zij redetwist, spreekt
„en narigt inwint over den Paus, de Kerk, de Bisschoppen,
„Jesus Christus, over godsdienstige praktijken, en wel in die
„mate, dat het spreken over het Concilie en over heilige en
„godsdienstige onderwerpen heden eene mode en eene passie is,
„evenals het voor weinig tijd nog mode was om er, als over
„nietswaardige onderwerpen, over te zwijgen. Dit is zoo alge-
„meen waar, dat een der voornaamste dagbladen van het flo-

„ rentijnsche goevernement, geschreven door een joodsch afgevaar-
„ digde, zich onlangs bitter beklaagde, dat de potitiek van Europa
„ hare zaken op zij geschoven had om hare aandacht te ver-
„ leenen aan het Concilie, 't welk, zooals men voorgaf, van geen
„ of van bijna geen gewigt in onze eeuw was.

„ Eene derde even behartigenswaardige omstandigheid is, dat de
„ Vaders van het Concilie geenszins behoeven te vreezen, hetgeen
„ de Vaders van andere Conciliën zoo zeer te duchten hadden,
„ dat namelijk hunne handelingen en besluiten de passende open-
„ baarmaking zullen missen. De pers, welke door den tijdgeest bezield
„ wordt, is zeer naijverig om de zorg der verspreiding op zich te
„ nemen en zal daarvoor den telegraaf gebruiken, welke in een
„ oogenblik aan de uiteinden der wereld zal verkondigen, wat in
„ het Concilie besloten en afgekondigd is. Onder dit opzigt alzoo
„ wordt het Vatikaansche Concilie op wonderlijke wijze gediend
„ door den tijdgeest, waardoor het verfoeid wordt. Hij zal, in het ver-
„ kondigen der hemelsche leer en tevens tot troost van alle geloovigen
„ der twee werelden, hetzelfde doen, wat volgens den H. Augus-
„ tinus de joodsche Synagoge deed, toen zij de schriften van het
„ Oud Testament ongeschonden overleverde. Dit is thans ook voor
„ de joodsche pers eene noodzakelijkheid geworden, waaraan zij
„ zich niet kan onttrekken. En inderdaad, wij zien dat de slechtste
„ bladen onder den titel van „*documenten*" en dikwijls zonder aan-
„ teekening de aan katholieke dagbladen ontleende vertalingen van
„ pauselijke Allocutiën en van andere het Concilie betreffende
„ stukken mededeelen. Men behoeft niet te twijfelen, wat zij
„ daarmede bedoelen: de wereld wil heden berigten omtrent het
„ Concilie hebben en wil de stukken daarvan uitgaande lezen;
„ daarom is de mededeeling daarvan eene voorwaarde, zonder
„ welke de dagbladen hunne abonnés, die hen steunen, niet zouden
„ behouden noch hun getal zien vermeerderen.

„ Eene vierde omstandigheid is de luister van grootheid, welke
„ aan het Concilie geschonken wordt door de ellendige en bekla-
„ genswaardige pogingen, welke de tijdgeest in het werk gesteld
„ heeft om zijne schandelijke en belagchelijke anti-concilische bij-
„ eenkomsten tegenover de majestueuse vergadering van het Vatikaan
„ te stellen. Wij tellen niet de algemeene vergadering der Vrij-
„ metselarij, welke men gepoogd heeft te Parijs te houden, om op
„ 8 December een tegenhanger van het Romeinsch Concilie te

„ hebben; die vergadering bewees de oneenigheid en de onmagt „ van die verderfelijke sekte, ofschoon zij met zooveel genie ge- „ disciplineerd is. Vestigen wij onzen blik slechts op Italië, waar „ de tijdgeest zoowel in de bureau's van het goevernement als „ in de paleizen op despotische wijze den scepter voert. Waarop „ zijn zij uitgeloopen die opgevijzelde demonstratiën van *het* „ *volk*, van *de mannen der wetenschap*, van *de vrijdenkers* te „ Florence, Verona, Napels en elders? Op bespotting van kloos- „ ter-geestelijken, op vertooningen van goochelaars, van weinigen „ die slecht waren en daarenboven zelfs door vrijmetselaars uit- „ gelagchen werden; daardoor werden die vrijdenkers nog woedender „ tegen het Concilie, en het kwam tot theatrale spotternijen en „ kroeg-vechtpartijen, welke door gendarmen, uit eerbied voor de „ publieke orde, werden uiteengejaagd. Ziedaar de hoog opgehemelde „ „ anti-concilische" oppositie van het *vrije Italië*. En wat is er „ uit voortgekomen? Een kroeg-schandaal. Ziedaar de groote „ mannen, welke de tijdgeest onder ons op den voorgrond heeft „ gesteld, om ze aan de 800 Eerwaarde Vaders, vergaderd in de va- „ tikaansche basiliek, tegenover te stellen. Een handvol dwazen „ en verblinden, om niets ergers te zeggen. Is het niet eene „ alle aandacht verdienende omstandigheid, dat het anti-con- „ cilische protest vele maanden vooruit was voorbereid en met „ zooveel ophef door geheel Europa was aangekondigd en dat „ daarmede bedoeld was om op plegtige wijze het Vatikaansch „ Concilie, op den dag zelven, waarop het zou geopend worden, „ aan de verachting prijs te geven? Kon Gods hand een schooner „ middel uitdenken, om die haters van zijn werk in het slijk „ te werpen?"

Intusschen gaat de Kerk, bij al dat warren en woelen van de haar vijandige partijen, rustig en zeker haren weg. De Paus antwoordt op die voorstellen en raadgevingen met één woord: ik wil de maatschappij redden, de eer der godsdienst herstellen, het geluk der volkeren verzekeren en daartoe die middelen aanwenden, welke de H. Geest aan mij en aan het Algemeen Concilie zal ingeven.

En reeds zigtbaar werkend treedt God op, om aan de bedoeling zijns Stedehouders zijne krachtige medewerking te verleenen. Al de uitvindingen der laatste jaren zijn dienstbaar geworden aan het bijeenkomen der opgeroepene Vaders; al de ontdekkingen,

vooral die welke op het gebied der natuur gedaan werden, zijn eene gelegenheid geworden om het Concilie zoo talrijk te maken. Op het Concilie van Trente waren slechts 255 Bisschoppen, bijna allen uit Europa. Maar op het eerste Vatikaansche Concilie, thans te Rome geopend? Zie, eene electrieke vonk langs een metalen lijn loopende verkondigt, in weinige uren en tot in de verste streken van de bekende wereld, den wensch en het bevel van den grooten Pius aan alle Kerkvorsten. De kracht van den stoom, welke bijna alle ruimte opheft en den tijd vermindert, geeft aan allen, zelfs aan de verst verwijderde Bisschoppen genoegzame gelegenheid om binnen betrekkelijk korten tijd en zonder al te groote inspanning hunne reis naar de Eeuwige Stad te kunnen volbrengen. En zoo treden de natuurkrachten in dienst van het verheven doel des Pausen, voeren uit alle oorden der wereld mannen, in deugd en wetenschap en rijpe ondervinding grijs geworden, ten getale van meer dan 700 naar de hoofdstad van het Katholicisme om aldaar, onder de leiding van den gevierden Pius IX, aan het heil der menschheid te gaan arbeiden. De wonderbare uitvindingen van den menschelijken geest worden alzoo door de Kerk gebruikt en door het gebruik geheiligd, door ze te doen dienen tot glorie van Christus en tot verspreiding zijner waarheid. Treffender schouwspel, dan Rome in onze dagen aanbiedt, kent de geschiedenis niet; grootscher uiting van de katholieke eenheid heeft nog geen eeuw mogen aanschouwen. Was er ooit een Algemeen Concilie, dan voorzeker nu. Ja, het Oosten en het Westen zagen op hunne Kerkvergaderingen Bisschoppen van die twee gedeelten der wereld; maar nu voor het eerst is China en Japan, Australië en de indische Archipel, Voor- en Achter-Indië, zelfs Engeland en ons dierbaar Nederland op het Vatikaansch Concilie vertegenwoordigd. En wie erkent in dat alles niet de sterke hand van God? Wiens hart zwelt niet van blijdschap over zooveel goeds, dat wij zien, en tevens van een zaligend vertrouwen, dat een zegenrijk einde aan zulk een schitterend begin zal beantwoorden?

Meer nog. Wie een weinig van de geschiedenis kent, weet met welke moeijelijkheden het Concilie van Trente te kampen had en wel vooral van den kant der vorsten. Frans I van Frankrijk, de hertog van Modena, zelfs Karel V, ofschoon deze laatste met betere bedoelingen, legden aan het bijeenkomen dier Kerkverga-

dering geene geringe hinderpalen in den weg. Maar mogen wij thans niet zeggen, dat de vorsten tegenover het Vatikaansch Concilie veel meer gunstig dan vijandig gestemd zijn? Geen Napoleon of Victor Emmanuel heeft de Bisschoppen van zijn rijk belet om aan de roepstem des Pausen te beantwoorden. De Keizer van Brazilië betaalt de reiskosten der Bisschoppen uit zijn gebied, ook de Zuid-Amerikaansche republieken geven aan de Bisschoppen reisgeld. De Koning van Pruissen geeft in een schrijven aan den Bisschop van Holtland den wensch te kennen, dat het Concilie in allen deele moge slagen. De Keizer van Frankrijk verzekert door zijne moedige legerscharen de vrijheid van het Concilie en verdedigt het, te zamen met de nieuwe kruisridders onzer negentiende eeuw, tegen elken aanval van buiten. Alleen de Keizer van Rusland heeft den eenigen Bisschop, welke nog van het poolsche Episcopaat over is en in ballingschap zucht, verboden om naar Rome te gaan en daar het lijden zijner Kerk te verhalen. Ook twee *liberaal-katholieke* goevernementen, dat van Italië en van Beijeren, hebben op indirecte en listige wijze de bijeenroeping van het Concilie willen verhinderen, maar „zij zijn begonnen te bouwen en hebben „ hun werk niet kunnen volvoeren." Het eerste was reeds gevallen, voordat het Concilie begonnen was; het laatste strijdt zijn laatsten doodstrijd. Men noeme dit toeval, zoo men wil; maar wij, die aan geen toeval gelooven en overal de leidende hand der Voorzienigheid erkennen, zien ook hierin den vinger Gods.

Maar vanwaar die verschillende gezindheid der vorsten ten opzigte van het Concilie? Heeft Pius IX hen gevleid, of kunnen zij van zijne erkende goedheid de bevrediging van al hunne verlangens verwachten? Of zal het Concilie hunne liberale beginselen huldigen en hun een vrijbrief geven voor inmenging in godsdienstzaken, voor saecularisatie der kerkelijke goederen, voor de opheffing van kloosters, voor liberalen schooldwang, in één woord, voor een nieuw Josephisme? Wij behoeven daar niet op te antwoorden. Neen, eene andere, zeer persoonlijke reden schrijft hun die gedragslijn voor. Zij begrijpen de waarheid van deze woorden des Pausen: „ de kracht der Katholieke Kerk en harer leer „ heeft niet slechts betrekking op het eeuwig heil der menschen, „ maar begunstigt ook tevens het tijdelijk welzijn der volkeren, „ hun waren voorspoed, hunne rust en ook den vooruitgang en „ zekerheid der menschelijke wetenschap." Daarenboven de vor-

sten bemerken, dat het ongeloof al verder en verder om zich heen grijpt, en dat, naarmate het ongeloof zich verder uitbreidt, ook hunne troonen meer beginnen te waggelen; allen zien het in, dat hoe meer de gehoorzaamheid aan God wordt opgezegd, des te meer hun gezag veracht wordt; dat naar gelang zij zelven meer vergeten, dat zij koningen „door de genade Gods" zijn, ook de volkeren hen te eerder zullen dwingen om den scepter, „door de stem des volks" gegeven, neer te leggen. Daarom houden zij zich neutraal of begunstigen het Concilie, omdat zij van de uitspraak der Vaders die vastheid en zekerheid voor hun bestuur en voor hun huis verwachten, welke door niets anders hun gegeven kan worden dan door de herleving van een heilig en godsdienstig regtsgevoel.

Nog eene derde omstandigheid begunstigt het Concilie. God heeft vorsten en koningen van elke vijandelijke demonstratie tegen het Concilie afgehouden; ook heeft Hij aan de wereld den noodzakelijken vrede geschonken. Hoe was de toestand van Europa in 1866? Hoe duister en angstverwekkend was de toekomst niet ook zelfs na het sluiten van den vrede van Praag? Wat angstige bezorgdheid had niet een elk aangegrepen, als hij de wapening van elke magt in Europa gadesloeg, als hij de legers telde, die reeds ten aanval gereed stonden, als hij aan de rampen dacht, welke Europa bedreigden. En zie, die onweerswolken zijn voorbijgedreven zonder eenige schade aan te rigten. Allengs helderde de horizon op, de angstige bekommering week en, naarmate het tijdstip der opening van het Concilie naderde, namen de internationale betrekkingen tusschen de verschillende regeringen zulk een vredelievenden omkeer, dat de vrees voor een algemeenen oorlog verdween en dat het Concilie in vollen vrede kon bijeenkomen. Mogten wij eene vergelijking maken, het zou deze zijn. Toen de Zaligmaker der wereld geboren werd, heerschte er ook door de geheele wereld een algemeene vrede. Toen werd aan den Allerhoogste lof en eer gegeven en vrede verkondigd aan de menschen van goeden wil, en de volkeren en de Wijzen, die naar den Messias verlangden, werden door eene geheimzinnige ster, veilig en zeker, naar zijne nederige verblijfplaats gevoerd. Ook thans is er vrede in Europa, en allen, die rust verlangen na het woeden der stormen, kalmte en zekerheid na het woelen der partijen, vastheid na pijnigenden angst en afmattenden strijd, — zij allen worden

door de bemoedigende stem des Pausen naar Rome opgeroepen om de éénige waarheid te hooren, welke van den hemel verkondigd wordt, en Hem te leeren kennen, in Wien het behoud, het leven en de verrijzenis is.

Hier is de vingers Gods, mogen wij uitroepen en zeggen het luide, ofschoon ook anderen over onze, zooals zij het zullen noemen, kinderachtige geloovigheid of domperige dweepzucht zullen lagchen. Voor ons, Katholieken, is het Concilie een vredes-congres, beter dan dat van Geneve of Lausanne; de *Treuga Dei* van onze negentiende eeuw; de veelkleurige regenboog, welke voor ons een onderpand is voor het behoud der maatschappij; de ark van Noë, waarin allen hun heil kunnen vinden bij den stortvloed van valsche leeringen.

Weleer — het is eeuwen geleden — voerden ondankbare kinderen hunnen grijs geworden vader voor den atheenschen Areopaag, opdat hij zou veroordeeld worden als ongeschikt om nog langer het leven te genieten. Nadat de versmade grijsaard de voor hem bittere beschuldiging met groote gelatenheid had aangehoord, las hij aan zijne regters een werk voor, waaraan hij nog pas kort geleden de laatste hand gelegd had. De uitspraak laat zich gissen: in plaats van veroordeeld te worden, werd hij met lof overladen en door al zijne regters vrijgesproken.

Ook de vijanden der Kerk sleuren haar voor den regterstoel der publieke opinie, haar beschuldigende dat zij niet meer op de hoogte van haren tijd is, dat zij een anachronisme geworden is, dat zij den vooruitgang der wereld stoort, en zij eischen met een moeijelijk te verbergen haat, dat over haar het doemvonnis worde uitgesproken. Reeds de H. Augustinus haalde, voor vijftien eeuwen, deze bedreiging aan, maar voegde er eenige woorden bij, welke onze hedendaagsche beschuldigers wel ter harte mogen nemen: „Zij zien de Kerk en zeggen: Zij gaat sterven, en „weldra zal haar naam van de aarde verdwenen zijn, er zullen „geen Christenen meer zijn, zij hebben hun tijd gehad; maar „terwijl zij dat zeggen, zie ik hen dagelijks sterven, en intusschen „staat de Kerk, de magt van God aan alle opvolgende geslachten „verkondigende."

Maar welke vragen zullen in het Concilie besproken, welke besluiten zullen er genomen worden? Hieromtrent moeten wij onze volstrekte onwetendheid erkennen; men raadplege liever de liberale

bladen, die zijn beter ingelicht. Maar één antwoord kunnen wij toch op de gestelde vraag geven. Het is dit: die quaestiën zullen er besproken en die beslissingen genomen worden, welke de H. Geest aan de Algemeene Kerkvergadering zal ingeven. Dit te weten is ons genoeg, en gerust en blijmoedig varen wij mede met het in schijn ranke en wrakke bootje, hetwelk door eene vaste hand bestuurd wordt. Ook thans, evenals voor 18 eeuwen, heeft Christus aan Petrus gezegd: steek in zee; zooals vroeger zal ik met U zijn, ja, tot aan het einde der wereld. Gij, visscher van menschen, bereid u voor eene wonderbare vangst; vrees niet, uw geloof zal niet falen, want de H. Geest zal u alle waarheid leeren; Ik belast u om uwe broeders in het geloof te bevestigen; gij moet hen allen in de haven des heils binnen leiden, hen van het aardsche opvoeren en met den hemel vereenigen.

Waarom meer gevraagd of angstig vermoed en gegist? Als Katholieken onderschrijven wij de volgende schoone woorden van Mgr Dupanloup:

„*D'avance obéissant, et obéissant jusqu' à la mort, j'adhère aux „décisions du Chef de l'Eglise et du Concile: j'y adhère du fond du „coeur et de toute mon âme, quelles que soient les décisions, con- „formes ou contraires, je l'ai dit et je le repète, à ma pensée „personelle; qu'elles viennent la confirmer ou la contredire.*"

Neen — en wij weten het met zekerheid — het Concilie zal en kan niet veroordeelen, hetgeen goed en wettig is in de vrijheid, de wetenschap, de beschaving, den vooruitgang, den industriëlen geest, welke nog onlangs in de doorgraving van de landengte van Suez zijn schoonste overwinning vierde. Het werk van het Algemeen Concilie zal een werk zijn van vrede, van liefde, van verlichting en tevens van barmhartigheid, welke wel straft maar tegelijkertijd zalft en heelt. Dit is ons geloof, en daarom zien wij blijmoedig de beslissingen der Vatikaansche Kerkvergadering tegemoet.

H. J. H. Ruscheblatt.

TOESTAND DER KATHOLIEKE KERK IN RUSLAND EN POLEN.

De *Correspondance de Rome* maakt den volgenden brief openbaar, die eenig licht verspreidt over den treurigen toestand der Katholieke Kerk in het russiesch keizerrijk en in het koningrijk Polen. Het is ligt te begrijpen, dat het Katholicisme in de uitgestrekte gewesten, die aan den Czaar onderworpen zijn, spoedig zou verdwijnen om plaats te maken voor het grieksche schisma, zoo de ondernemingen van het russische goevernement tegen het geloof niet door onvoorziene gebeurtenissen gestuit werden.

Ziehier dien brief:

Mijnheer!

De *correspondance italienne* van den 7 December heeft onder bedekte vormen durven verklaren, dat de vergadering van het Episcopaat niet al de kenmerken van een Oecumeniesch Concilie hebben zal, *wijl eene uitgestrekte landstreek, zooals Rusland is, er niet zal vertegenwoordigd zijn.*

Met regt hebt gij in uw nummer van den 11 daarop onder anderen het volgende geantwoord:

„Weet de *correspondance italienne* niet, dat er bijna geene ka„tholieke Bisschoppen in Rusland zijn? Het is mogelijk. 't Is waar, „dat zij altijd hoort spreken over Polen. Maar is het geene onbe„schaamdheid en afschuwelijke wreedheid, de afwezigheid der pool„sche Bisschoppen aan het Concilie te verwijten, terwijl zij allen „naar Siberië verbannen zijn en evenzeer ver van Rome als van „hunne bisdommen verwijderd worden gehouden door het *veto* van „een goevernement?"

Gij zegt, Mijnheer, dat er bijna geen katholieke Bisschoppen in Rusland zijn. Inderdaad; ziehier de katholieke bisdommen van het russiesch keizerrijk, aan gene zijde der grenzen van het oude Polen, en den toestand, waarin zij zich heden bevinden.

Bisdommen in Rusland.

1°. Het aartsbisdom van Mohilew, welks jurisdictie zich niet slechts tot aan de poolsche grenzen uitstrekt, maar, behalve Lijfland, Esthland en Finland, heel het russiesch grondgebied van Petersburg tot Kamtschatka en van de Witte Zee tot de zuidelijke grenzen van het oude Polen omvat. Door den dood van Mgr Wen-

ceslaus Zylinski in 1863 is deze zetel vacant geworden en blijft onbezet. Mgr Maximiliaan Staniowski, van de orde der Predikheeren, Bisschop van Platea *in partibus*, heeft het bestuur van dit aartsbisdom, het uitgestrektste der gansche wereld, en resideert te St Petersburg, dat hij nooit heeft mogen verlaten om een herderlijk bezoek af te leggen.

2°. Het bisdom van Wilna. Mgr Adam Stanislaus Krasinski, de herder van dit bisdom, is verbannen naar Wiaska, in het uiterste noorden van het keizerrijk, en thans wordt het bestuurd door den priester Petrus Zylinski, vroeger pater-lazarist, kanunnik van het kapittel van Wilna.

3°. Het bisdom van Minsk is krachtens eene keizerlijke ukase van Julij ll. opgeheven en vereenigd met het bisdom van Wilna. De Bisschop van Minsk, Mgr Adam Woytkiewicz wordt gevangen gehouden te Wilna en kan volstrekt geen deel nemen aan het bestuur van zijn bisdom; welk bestuur door het russische goevernement is opgelegd aan den priester Zylinski, administrator van het bisdom van Wilna; het bestuur dezer bisdommen is dus niet kanoniek.

4°. Het bisdom van Samogitië heeft tot Bisschop Mgr Mathias Wolonczewski, die te Kowno, waarheen zijn zetel is overgebragt, verblijf houdt. (Vroeger was Wornië de residentie der kerkvoogden van Samogitië.) Hij heeft tot coadjutor Mgr Alexander Beresniewicz, Bisschop van Maximianopolis *in partibus*, die hem in het bestuur van dit groote bisdom ter zijde staat; de bevolking van dit diocees is bijna uitsluitend katholiek, en slechts in het gevolg van den generaal Mouravieff en op doordrijven van het hof van St Petersburg zijn er Schismatieken gekomen. De bewoners van Samogitië, ofschoon Russen, zijn vurige Katholieken gebleven, en hierdoor laat het zich verklaren, dat het goevernement de volkomene opheffing van dit bisdom zoo lang uitstelt; trapsgewijze en op eene sluiksche manier zoekt het daartoe te geraken, door namelijk de priesters van Samogitië in een toestand te brengen, waarin zij niet minder te lijden hebben dan de geestelijkheid van Polen.

5°. Het bisdom van Kaminick is sedert het jaar 1865 bij keizerlijke ukaze opgeheven en vereenigd met het bisdom van Luck-Schitomir. Mgr Antonius Falkowski wordt gevangen gehouden te Kiew, en het bestuur van zijn bisdom is opgelegd aan den Bisschop van Luck, die zoolang geweigerd heeft het te aanvaarden, totdat de Paus hem daartoe gemagtigd heeft.

6o. Het bisdom van Luck en Schitomir wordt bestuurd door zijn eigen bisschop Mgr Casparus Borowschi, een eerbiedwaardig grijsaard.

7o. Het bisdom van Tiraspol, opgerigt door Paus Gregorius XVI en voor den bisschoppelijken zetel van Cherson in de plaats gekomen, heeft Saratow, eene stad in Zuid-Rusland, tot residentieplaats. Over geen enkel gedeelte van het oude poolsche grondgebied oefent het jurisdictie uit en vormt bij gevolg een volkomen russiesch bisdom. Het heeft slechts één Bisschop gehad, die den titel van Bisschop van Tiraspol droeg, namelijk Mgr Ferdinandus Kahn, van de orde der Predikheeren. Sedert den dood van dien Bisschop heeft Mgr Vincentius Lipoki, Bisschop van Ginopolis *in partibus*, het bestuur over dit bisdom, welks katholieke bevolking bijna uitsluitend uit vreemdelingen, duitsche volkplanters en geuniëerde Armeniërs bestaat.

Tegenover de genoemde verklaring van de *correspondance italienne* behooren wij dit feit op nieuw in herinnering te brengen, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat het verbod om deel te nemen aan het Concilie, den katholieken Bisschoppen van Rusland opgelegd, niet kan veroorzaakt zijn door de voorgewende vijandige houding der Katholieken van Polen tegenover het goevernement van den Czaar; immers van de zeven russische bisdommen, *thans tot vijf teruggebragt*, is reeds alleen om den toestand, waarin ze zich bevinden, niets te vreezen. Dit gebod dus is de meest uitdrukkelijke getuigenis van de stelselmatige en geheel openlijke vervolging der katholieke godsdienst in Rusland.

Wat nu de katholieke bisdommen, in het eigenlijke koningrijk Polen gelegen, aangaat, deze zijn negen in getal.

BISDOMMEN IN RUSSIESCH POLEN.

1. Het aartsbisdom van Warschau, welks herder Mgr Sigismundus Felix Felinski in 1863 naar Jaroslaw, eene stad in het midden van Rusland, verbannen is. Sedert dien tijd is het aartsbisdom achtereenvolgens bestuurd eerst door Mgr Paulus Rzewuskie, verkozen Bisschop *in partibus;* deze is verbannen naar Astrakan, aan de Kaspische Zee; vervolgens door den kanunnik Szcrygielski, die insgelijks naar Rusland is overgebragt; daarna door den kanunnik Domagalski, die spoedig daarop naar Kazan is verbannen. Thans

wordt het bestuurd door den prelaat Stanislaus Zwolinski, wiens bestuur onlangs door den H. Stoel gedeeltelijk gewettigd is.

2. Het bisdom van Plock wordt bestuurd door M. Orzezkowski, vicaris generaal; de Bisschop van Plock, Mgr Vincentius Popiel is in 1868 naar Nowogorod verbannen.

3. Het bisdom van Wladislaw, Kujawy of Kalisch. Na den dood van Mgr Marszewski, Bisschop van dit diocees, heeft Mgr Skupinski, vicaris capitularis, het bestuur in handen.

4. Het bisdom van Lublin. Aan Mgr Sosnowski, die aan het hoofd hiervan stond, is het gelukt te ontvlugten; thans wordt het bestuurd door Mgr Baranowski, Bisschop *in partibus* en wijbisschop.

5. Het bisdom van Podlachië is bij keizerlijke ukaze opgeheven en met het bisdom van Lublin onder één bestuur gebragt.

6. Het bisdom (of liever apostoliesch vicariaat) van Kielce-Krakau wordt bestuurd door Mgr. Majerzrack, vicaris apostolicus.

7. Het bisdom van Sandomir. Mgr Inszynski mag zich nog altijd in het bezit van zijn bisschoppelijken zetel verheugen.

8. Het bisdom van Seyny-Augustow. Nadat de bisschop van Seyny, Mgr Constantius Ireneus, graaf Lubienski, op weg naar zijn ballingsoord den dood gevonden heeft, wordt dit bisdom, wijl de priester, aan wien de bisschop het bestuur van zijn bisdom had toevertrouwd, op denzelfden dag stierf als zijn herder, door een ander priester bestuurd.

9. Het Bisdom van Chelm en Belz, van den grieksch-rutheenschen ritus, wordt bestuurd door Mgr Michael Kuziemski.

Over Mgr Lubienski scheef het *Giornale di Roma* van 28 Junij:

„Mgr Lubienski werd, op bevel van het russiesch goever-„nement, gevangen genomen in zijne residentie, vanwaar hij „gewelddadig werd weggevoerd met het gewone middel van eene „*bryczka*, eene soort van wagen. Op de snelle en kwaadwillig „verhaaste reis werd hij aangetast door eene hevige typhus-ziekte, „en daaraan bezweek hij in eene herberg, waar men had moeten „ophouden."

DE REKENKUNDE DER BAVIANEN.

In den vorigen jaargang van het *Album der Natuur*, blz. 316, wordt eene zeer interessante bijzonderheid medegedeeld over „de „rekenkunde der Bavianen." Gelijk bekend is, komen deze seigneurs met hunne dames in Zuid-Afrika bij groote groepen van de gebergten af om de graanvelden te plunderen. Ervaren als zij zijn in de krijgstaktiek, zenden zij bij deze strooptogten een aanvoerder voorop om het terrein te bespieden. Bemerkt deze nu geen onraad, dan geeft hij door een gillenden kreet (want trompetten zijn bij hen nog niet in gebruik) het sein tot den aanval. De zuid-afrikaansche boeren, hoe familie-ziek zij ook mogen wezen, zijn niet zeer ingenomen met dergelijke bezoeken hunner nichtjes en neefjes en hebben, om dit op eene vriendelijke wijs aan de Bavianen te beteekenen, op de graanvelden kleine wachthuisjes opgerigt waaruit zij hen heel eenvoudig beschieten en verdrijven. De Bavianen, dit meermalen ondervonden hebbende, komen nu niet meer, wanneer zij bemerken dat er personen in het wachthuisje zijn gegaan, maar wachten als verstandige lieden een gelegener tijd af. De boeren evenwel, niet tevreden met de Bavianen van hunne velden te weren, hetgeen zij toch zeer gemakkelijk konden doen door in hun wachthuisje te blijven zitten, wenschen bovendien aan de roofzuchtige dieren eene gevoelige les te geven. In plaats van hierbij nu ruiterlijk te werk te gaan en met open vizier te strijden, bezigen zij eene list, die gegrond is op het beperkte rekenvermogen hunner vijanden.

„De Bavianen toch kennen zeer goed het onderscheid tusschen „enkel- en meervoud, hun telvermogen gaat echter niet hooger „dan *twee*. Gaan nu twee boeren in het huisje en een weder „daaruit, dan begrijpen de Bavianen, dat er één boer is ingeble„ven en komen niet. Gaan er echter drie in en twee er weder „uit, dan denken zij, dat er niemand in het huisje gebleven is „en loopen argeloos in het verderf."

De schrijver van het *Album* verzekert, dat deze bijzonderheid hem van eene zeer geloofwaardige zijde is medegedeeld. Wij hopen daarom, dat geen der lezers van *De Katholiek* zoo onbeleefd zal zijn om het bovenstaande in twijfel te trekken.

EEN PREDIKANT OVER EENE KATHOLIEKE BROCHURE.

Ds L. J. van Rhijn, hervormd Predikant te Wassenaar, schrijft in „*De Vereeniging*" voor Maart jl., (blz. 588):

„Van Roomsch-Katholieke zijde is eene belangrijke verhandeling „verschenen van den Heer J. Bos, Pr. (Priester), zijnde N°. 7 „der Katholiek-Nederlandsche Brochuren-Vereeniging, onder directie „van Dr. W. J. F. Nuijens, en Dr. E. P. J. van der Hurk, „getiteld: de afschaffing der doodstraf op christelijk „standpunt beoordeeld. De auteur stelt zich op algemeen „christelijk standpunt (schoon voor hem hetzelfde als het Katholieke) „zoodat elk gemoedelijk Protestant met hem kan instemmen. Ik „althans ben in dien zin en wensch nooit anders te worden, lid „der ééne algemeene (Katholieke) heilige christenkerk. Het betoog „van den Heer B. schijnt mij bondig en klemmend. Het bepleit „de doodstraf met christelijke, historische, staatsrechterlijke motiven „en wederlegt de beweringen der ministerieële memorie en der „ministerieële couranten, zoo als die van het Handelsblad „en de N. Rotterdamsche Courant. Het kan, dunkt mij, „niet nalaten bij al des geachten schrijvers geloofsgenooten, en bij „vele Katholieke Protestanten diepen indruk te maken."

WAAROM HEEFT DE KATHOLIEK ZIJNE KERK LIEF?

EN

DE ONFEILBAARHEID VAN DEN PAUS.

Met blijdschap hebben wij de verschijning begroet van twee kleine werkjes, die, oorspronkelijk in het buitenland verschenen, nu ook voor Nederlanders vertaald en bij W. van Gulick te 's Hertogenbosch in het licht gegeven zijn.

Het eerste, N°. V van de *Ascetische Bibliotheek*, is eene vrucht van het helder verstand en warm geloof van den beroemden Bisschop van Mainz, Mgr W. E. Baron von Ketteler. Bij de schatten van stichting en geestelijke voldoening, die uit dit boekje voor elk geloovig hart te putten zijn, vinden wij daarin ook zulke duidelijke bewijzen voor de waarheid van ons geloof, dat de lezing daarvan niet slechts den Katholiek in de liefde tot zijne Kerk zal bevestigen, maar ook den ongeloovige tot de overtuiging brengen,

dat de liefde, die wij der Kerk toedragen, haren diepsten grond heeft, niet in de schoonheid of het weldadige van onze godsdienst, maar in hare waarheid.

Het andere boekje, N°. II van de *Polemische Bibliotheek*, is niet minder belangrijk, daar èn de titel, *De onfeilbaarheid van den Paus*, èn de naam van den schrijver al dadelijk onze aandacht trekken. In dit schrijven bij wijze van brief heeft de ijverige Aartsbisschop van Mechelen de bedenkingen weêrlegd, die door Mgr Dupanloup tegen de tijdigheid der dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid waren ingebragt. Doch evenals de Bisschop van Orleans zich niet heeft bepaald bij het bespreken der ontijdigheid, maar ook vele bezwaren tegen de leer zelve heeft aangevoerd, zoo heeft ook Mgr Dechamps een groot deel zijner brochure aan de verdediging der onfeilbaarheid gewijd. De bondige en afdoende redenering van Mgr Dechamps en evenzeer de onhoudbare argumenten, die een man van zulk uitstekend talent als Dupanloup is, kan bezigen, brengen ons tot de overtuiging, dat de zaak van het Galilkanisme waarlijk wanhopig staat.

Aan beide werkjes wenschen wij eene ruime verspreiding en bevelen beide *Bibliotheken* bijzonder aan.

EPISODE UIT DEN AMERIKAANSCHEN OORLOG.

Een correspondent uit New-York schreef aan het dagblad de *Post* in Londen:

Een heer, die den oorlog tegen het Zuiden had meêgemaakt, verhaalde mij eenige zijner lotgevallen en zeide mij onder andere: Toen wij voor de eerste maal in het vuur waren, gevoelde onze brigade zich erg vermoeid. Wij waren verpligt, onbewegelijk te blijven onder de wapenen, en wij hoorden de vijandelijke kogels langs onze ooren fluiten. Wij hadden behoefte aan eenige verstrooijing.

Na verloop van een uur lagen er van de linie, die vóór ons stond, eenige mannen op het slagveld; dit was een regiment Ieren. Toen zag ik den kapellaan, die een katholiek priester was, door de gelederen loopen, naast elken gewonde nederknielen en zich eenige minuten met hem bezighouden, zonder zich te

storen aan de kogels en de bommen, die langs hem heen gingen.

Onze kapellaan, een methodistiesch geestelijke, hield zich gedurende dien tijd verborgen achter een hooiberg, las godvruchtig in zijn Bijbel en verfrischte zich met een kopje melk.

Sedert dit geval heb ik altijd eene zekere sympathie voor de roomsche halskraag." (Ontleend aan *Le Bien Public*)

ROME TIJDENS HET CONCILIE.

Gij kunt u niet verbeelden, hoe goed men zich hier bevindt, en hoe rustig deze levendige, hoe veilig deze belegerde stad is! Hier heeft men de helderheid van den geest, de schittering van den vrede, de blijdschap der gegronde hoop. Hier heeft men een koning, eene aristocratie, een volk, en die allen zijn in de orde en op hunne plaats. Hier heeft men den berekenden en den vruchtbaren arbeid; men ziet helder, het weder is schoon. Het is de ark, die nog drijft; maar de regen heeft opgehouden, en de zon schijnt, en in de onvergankelijke ark zijn alle soorten van reddings-toestellen vervaardigd en geheel klaar, om alles te redden, wat niet met geweld wil omkomen. (Uittreksel uit een brief van L. Veuillot.)

De vervalsching der brieven van PAUS HONORIUS.

Met zeer gemengd gevoel beginnen wij deze bladzijden. Persoonlijk overtuigd, dat de veroordeeling van Paus Honorius, waarover sedert eeuwen getwist is en in onze dagen nog zonder ophouden getwist wordt, op een valschen grondslag steunt, gevoelen wij het natuurlijk verlangen, die overtuiging openlijk uit te spreken en door de uiteenzetting onzer redenen aan anderen mede te deelen. De veroordeeling van Honorius levert geen geldig bewijs tegen de pauselijke onfeilbaarheid, zelfs niet tegen de orthodoxie van dien Paus: dit is meermalen ten duidelijkste aangetoond; maar zij wierp toch altijd eene vlek op zijne nagedachtenis en stelde ons hem voor als iemand, die door achteloosheid en onvoorzigtigheid de ketterij der Monothelieten begunstigd had. Die vlek meenen wij te kunnen uitwisschen; met zekerheid te kunnen toonen, dat de beide brieven, die zijne veroordeeling ten gevolge hadden, vervalscht zijn geworden; met zekerheid de vervalschingen te kunnen aanwijzen; ja zelfs, wel niet met zekerheid maar toch met groote waarschijnlijkheid, den persoon te kunnen noemen die, en den tijd waarop hij, deze vervalschingen begaan heeft.

Van den anderen kant echter zijn wij niet zonder vrees. Brieven, gedurende twaalf eeuwen bekend, die

om het gewigt der zaak de aandacht der grootste geleerden, der kundigste en scherpzigtigste geschiedvorschers getrokken hebben en aan wier echtheid nagenoeg niemand getwijfeld heeft, voor vervalscht te willen verklaren, is dat geene verregaande vermetelheid?

Inderdaad, deze gedachte zou ons weêrhouden, indien onze persoonlijke overtuiging niet zoo volkomen gevestigd was; en zelfs thans, nu de vervalsching dier brieven voor ons eene uitgemaakte zaak is, achten wij nog de verzekering noodig, dat dezelfde liefde voor de waarheid, welke ons deze bladzijden doet schrijven, ons even rondborstig de verklaring zal doen afleggen van gedwaald te hebben, wanneer dit ons later, hetzij door eigene nasporing hetzij door nasporing van anderen, blijken mogt.

Twee opmerkingen gaan hier vooraf over de wijze van behandeling. De vervalsching der brieven is ons gebleken uit de geschiedenis van het Monothelisme; voor zooveel noodig zullen wij daarom die geschiedenis, meestal in hare volgorde, verhalen en slechts bij die omstandigheden eenigzins verwijlen, die tot opheldering en staving van ons gevoelen strekken. Ten tweede zullen wij mild zijn in het mededeelen van documenten; het is zoo moeijelijk, bijna onmogelijk, goed te oordeelen over eene geschiedenis, zonder hare bronnen zelve te raadplegen, en toch zijn die bronnen niet voor iedereen even toegankelijk; daarom wenschen wij ons schrijven zoodanig in te rigten, dat het voor den lezer is, als had hij de authentieke akten en teksten zelve voor oogen.

I. Opkomst der ketterij. De brieven van Honorius.

Theodorus, bisschop van Pharan, heeft de ketterij der Monothelieten in het leven geroepen, „zooals algemeen

„bekend is", zegt een der bisschoppen in het Romeinsch Concilie van 649 [1]). De voorname verbreider evenwel dier dwaling was Sergius, Patriarch van Constantinopel, in Syrië geboren uit ouders, die de ketterij der Jacobieten waren toegedaan.

Sergius zond een geschrift van Mennas (een zijner voorgangers op den zetel van Constantinopel), hetwelk later bleek valsch te zijn, en waarin aan den Zaligmaker slechts één wil en ééne werking werden toegekend [2]), aan genoemden Theodorus en verzocht hem, zijn gevoelen daarover te zeggen. Na een goedkeurend antwoord ontvangen te hebben, zond hij hetzelfde geschrift, tegelijk met de goedkeuring van Theodorus, aan Paulus den Eenoogige, die tot de sekte der Severianen behoorde. Ook verzocht hij in eenen brief aan Georgius, bijgenaamd Arsa, van de sekte van Paulus van Samosate, dat deze hem eenige teksten van Vaders zou zenden over de erkenning van slechts ééne werking in Christus, wat, liet hij er invloeijen, zou kunnen dienen om hem, Georgius, en de zijnen met de Kerk te hereenigen [3]). Bovendien had hij keizer Heraclius, die in hem een groot vertrouwen stelde, zijne dwaalleer ingeprent; zoodat deze in zijne disputen met de Severianen „ééne werking" beleed en in een brief aan Arcadius, aartsbisschop van Cyprus, het erkennen van „twee „werkingen" als ongeoorloofd afkeurde. Cyrus eindelijk, destijds nog bisschop van Phasis, door Heraclius in het jaar 625 over dezen brief geraadpleegd [4]) en zich moeijelijk daarmede kunnende vereenigen, omdat Paus Leo duidelijk

---

1) *Concil. Later. Secret.* III; Labbe VI, 162.

2) Sommige geschiedschrijvers willen, dat Sergius zelf dat geschrift zou vervaardigd hebben.

3) *Disput. S. Maximi cum Pyrrho*; Labbe V, 1817.

4) Labbe VI, 948.

van „twee werkingen" gesproken had, schreef aan Sergius om inlichting in deze zaak [1]); en Sergius wederom was het, die hem antwoordde, dat, hoewel de Algemeene Conciliën deze zaak niet hadden aangeroerd, nogtans sommige Vaders slechts „ééne werking" hadden erkend, onder anderen de H. Cyrillus van Alexandrië en Mennas, wiens geschrift hij hem toezond; dat de Severianen den brief van Paus Leo wel hevig hadden bestreden, maar dat niemand der Vaders, bij de weêrlegging dier ketters, voor zoover hij wist, het gevoelen van „twee werkingen" in den brief van dien Paus had opgemerkt; en dat overigens, voor zoover hem bekend was, ook niemand der kerkleeraars tot heden toe „twee werkingen" aan den Heer had toegeschreven. Hij schijnt echter Cyrus niet al te veel vertrouwd te hebben en beducht te zijn geweest voor den man, die hem het gezag van Paus Leo den Groote tegenwierp; want hij schreef hem verder: Mogt iemand der Vaders de uitdrukking „twee werkingen" gebezigd hebben, dan moeten wij ons aan hem houden; want wij moeten niet alleen de leer, maar zelfs de woorden en uitdrukkingen der Vaders overnemen [2]).

Intusschen slaagde zijne poging, om Cyrus voor zijne meening te winnen, maar al te wel; de handelwijze van dezen bisschop gaf aanleiding tot de brieven van Honorius.

In het jaar 630 tot Patriarch van Alexandrië verheven, trachtte Cyrus de Theodosianen, aanhangers der ketterij van Eutyches, met de Kerk te verzoenen; en na

---

1) *Epist. Cyri ad Sergium*; Labbe VI, 949.

2) *Epist. Sergii ad Cyrum, episcopum Phasidis*; Labbe VI, 916. Men heeft wel eens beweerd, dat Sergius in den beginne te goeder trouw was; wij gelooven het niet, en daarom hebben wij het bovenstaande aangestipt, dat, vergeleken met zijn schrijven aan Honorius, hem ons als een listig persoon doet kennen.

hun eene geloofsbelijdenis van negen artikelen te hebben doen onderschrijven, nam hij hen den 3 Junij 633 werkelijk in zijne gemeenschap op. Meende hij zich over hunne zoogenaamde bekeering te mogen verheugen, de Theodosianen waren niet minder verblijd en riepen, volgens den geschiedschrijver Theophanes, juichend uit, dat niet zij tot het Concilie van Chalcedon waren toegetreden, maar integendeel dit Concilie zich bij hunne leer had aangesloten; want in het zevende artikel had Cyrus met hen slechts „ééne „werking" en bij gevolg ook slechts „ééne natuur" in Christus erkend.

Inderdaad werd in dien zevenden canon het anathema uitgesproken tegen hem, die niet beleed, „dat Christus de „Gode betamende en de menschelijke daden verrigtte met „*ééne godmenschelijke* werking, volgens den H. Dionysius „(eumdemque unum Christum et Filium, operantem Deo „decibilia et humana *una* deivirili operatione, secundum „S. Dionysium" [1]). Merken wij op, hoe Cyrus hier de woorden van den H. Dionysius aanhaalt. Deze had gezegd: „Gods Zoon, mensch geworden zijnde, toont ons *zekere* „*nieuwe* (*novam quamdam*) godmenschelijke werking" [2]); in plaats van „zekere nieuwe" stelt Cyrus „ééne" godmenschelijke werking.

Nog vóórdat de openlijke verzoening der ketters plaats greep, gaf Cyrus de negen artikelen, die reeds den 4 Mei waren vastgesteld, in overweging aan Sophronius, destijds nog monnik, later Patriarch van Jerusalem. Dadelijk en bij de eerste lezing gaf Sophronius zijne afkeuring te kennen, viel zelfs onder het storten van vele tranen Cyrus te voet en bad hem, ze toch in de kerk niet af te kondigen,

---

[1]) *Conc. Later. Secret.* III; Labbe VI, 175. — *Conc. Sexti actione* 13; Labbe VI, 956.

[2]) *Conc. Later. Secret.* III; Labbe VI, 182.

wijl ze strijdig waren met het katholiek geloof en de ketterij van Apollinaris inhielden [1]). Ten bewijze voerde hij getuigenissen van onderscheidene HH. Vaders aan [2]).

Behalve den (niet meer bestaanden) brief aan Sergius, waarin hij deze laatste omstandigheid vermeldde, schreef Cyrus nog een anderen brief aan denzelfden Sergius om hem kennis te geven van de bekeering der Theodosianen en van de negen artikelen, die tot grondslag dier bekeering gediend hadden; het antwoord van Sergius behelsde eene volkomene goedkeuring [3]).

Sophronius, ziende, hoezeer de nieuwe ketterij toenam en zich uitbreidde, begaf zich naar Constantinopel, viel aldaar ook Sergius te voet, en smeekte hem bij het lijden des Heeren, zijne rampzalige poging te laten varen [4]). Doch te vergeefs. Waarschijnlijk uit vrees, dat Sophronius, die nog in datzelfde jaar 633 den patriarchalen zetel van Jerusalem beklom, eene aanklagt bij den Paus zou indienen, besloot Sergius hem te voorkomen en schreef den volgenden brief aan Paus Honorius:

Volkomen eensgezind met Uwe Heiligheid wenschende te zijn, zóó zelfs dat ik gaarne zou willen, dat al mijne plannen en daden van Uwe Heiligheid uitgingen, zoude ik u dagelijks raadplegen, indien de verre afstand zulks niet verhinderde: nu schrijf ik u en ga dadelijk de aanleiding tot mijn schrijven u mededeelen.

Voor eenigen tijd, toen onze keizer tegen de Perzen oorlog voerde en in Armenië kwam, geraakte hij in gesprek met zekeren Paulus, een der voornaamste Severianen, over diens kettersche leer, ver-

---

1) *Epist. S. Maximi ad Petrum Illustrem*; Labbe V, 1767.

2) Maximus, bisschop van Aquilea, haalt de eigene woorden van Cyrus aan uit diens brief aan Sergius, waarmede Cyrus dit getuigt: *Conc. Later. Secret.* IV; Labbe VI, 263.

3) *Epist. Cyri scripta ab Alexandria ad Sergium, Conc. Sexti actione* 13; Labbe VI, 952. — *Epist. Sergii ad Cyrum, Conc. Later. Secret.* III; Labbe VI, 175.

4) *Disputatio S. Maximi cum Pyrrho*; Labbe V, 1817.

dedigde tegen hem de katholieke waarheid en maakte bij die gelegenheid melding van *ééne* werking van Christus onzen God. [Sergius meldt niets van zijn eigen brief aan dien Paulus den Eenoogige.] Eenigen tijd later ondervroeg de keizer den bisschop Cyrus over dit punt, en deze antwoordde hem, niet juist te weten, of men *ééne* of *twee* werkingen aan Christus moest toeschrijven. Op last van den keizer verzocht Cyrus mij, of ik hem daaromtrent wilde inlichten, en of ik hem ook HH. Vaders kon noemen, die van *ééne* werking gesproken hadden. Ik antwoordde hem naar mijn beste weten, zond hem het geschrift, door Mennas, mijnen voorganger op dezen zetel, aan uwen voorganger Paus Vigilius overhandigd, hetwelk onderscheidene getuigenissen der HH. Vaders omtrent de *ééne* werking en den *éénen* wil onzes Heeren bevat, maar voegde er niets van mij zelven bij, zooals blijkt uit het nevensgaande afschrift. Van dat oogenblik af werd er over die zaak niet meer gesproken.

Onlangs echter heeft dezelfde Cyrus, thans Patriarch van Alexandrië, de in die stad woonachtige volgelingen van Eutyches, te weten Dioscorus, Severus en Julianus vermaand, zich met de Katholieke Kerk te verzoenen. Na vele onderhandelingen heeft men met wederzijdsch goedvinden eenige dogmatische artikelen vastgesteld, op grond waarvan die ketters tot de Kerk zijn toegetreden, zoodat de gansche bevolking van Alexandrië, ja nagenoeg geheel Egypte, Thebaïs, Lybië en de overige egyptische gewesten eenstemmig zijn geworden in het belijden der ware kerkleer. Onder die artikelen nu is er een over de *ééne* werking van Christus onzen Zaligmaker.

In dien stand van zaken is Cyrus, terwijl hij met dit verzoeningswerk bezig was, over genoemde artikelen in gesprek gekomen met den monnik Sophronius, die thans (zooals ik heb hooren zeggen, want zijne synodale brieven heb ik tot heden nog niet ontvangen) Patriarch van Jerusalem is. Sophronius verzette zich tegen dat artikel over de *ééne* werking, zeggende, dat men *twee* werkingen van Christus behoorde te erkennen. Cyrus echter toonde hem allereerst de woorden van eenige Vaders, die in sommige hunner geschriften ééne werking leeraarden; en deed hem vervolgens opmerken, hoe ook de Vaders, om zielen te winnen, dikwerf in zoodanige omstandigheden toegevend geweest waren, en dat men derhalve thans, nu het duizenden zielen gold, niet moest twisten over een woord, hetwelk door sommige Vaders gebezigd was en de zuivere leer niet kwetste.

Doch Sophronius liet zich daardoor niet tevreden stellen; hij bragt mij de brieven van Cyrus en drong er bij mij op aan, dat zelfs nu nog, nadat de hereeniging der ketters reeds wast ot stand gekomen, het woord *ééne werking* uit voornoemde artikelen zou worden weggenomen. Die eisch scheen mij te hard. Mogt men zoodanigen harden maatregel nemen, welke de eendragt verbreken moest, tot stand gebragt in Alexandrië en in al die gewesten, waar men vroeger niet eens den naam van Paus Leo noch van het Concilie van Chalcedon hooren wilde, terwijl men er nu bij het vieren der HH. Geheimenissen luide van gewaagde?

Daarom heb ik na vele onderhandelingen ten laatste voornoemden Sophronius verzocht, getuigenissen der heilige en algemeen door de Kerk erkende Vaders aan te voeren, waarin letterlijk en met de eigene bewoordingen van *twee* werkingen des Heeren gesproken wordt; doch hiertoe was hij volstrekt niet in staat. [Wij hebben reeds gezien, hoe Cyrus in zijnen brief aan Sergius gewaagde van de getuigenissen, door Sophronius uit de Vaders aangehaald: was Sergius, mogen we vragen, hier opregt?] Getuige van den beginnenden twist en wetende, hoe daaruit altijd ketterijen ontstaan zijn, heb ik gemeend die ijdele woordenzifterij te moeten tegengaan. Ik heb aan Cyrus geschreven, aan niemand, nu de vereeniging tot stand was gekomen, in het vervolg meer toe te staan, om van *ééne* of van *twee* werkingen in Christus te spreken; maar liever met de HH. Conciliën te belijden, dat één en dezelfde Christus zoowel het goddelijke als het menschelijke werkt, en dat al zijne Hem als God en als mensch betamende werking uit één en hetzelfde vleeschgeworden Woord voortkomt en tot één en denzelfde moet worden teruggebragt.

Want het woord *ééne werking*, hoewel door sommige Vaders gebezigd, schijnt eenigen vreemd en verkeerd toe, die daarin eene loochening der twee naturen van Christus zien, wat wij verre verwerpen moeten. Eveneens worden velen door het woord *twee werkingen* geërgerd, dat bij geen der Vaders te vinden is; terwijl bovendien daaruit volgen moet het erkennen van twee tegenstrijdige willen, alsof het Woord het lijden gewild en de menschheid zich tegen diens wil verzet had, waaruit men zou moeten besluiten tot het bestaan van twee personen van tegenstrijdigen wil, hetwelk eene goddeloosheid is. Want het is toch onmogelijk, dat in één en hetzelfde subject, betrekkelijk dezelfde zaak, te gelijkertijd twee met

elkander strijdende willen bestaan; en de Vaders leeren ons, dat het verstandelijk bezielde vleesch des Heeren nooit afzonderlijk noch uit eigen aandrang, die in strijd was met het verlangen van het met dat vleesch vereenigde Woord, zijne natuurlijke werking verrigt heeft, maar slechts dán en zóó en in zoover dat Woord zelf wilde; en, om duidelijk te spreken, gelijk ons ligchaam bestuurd wordt door de redelijke ziel, zoo ook wordt in den Heer zijne geheele menschelijke natuur altijd en in alles door de godheid van het Woord bewogen. Daarom zeide Gregorius van Nyssa: „Als God „de Zoon is Hij onlijdelijk en onsterfelijk; verhaalt het Evangelie „van Hem eenig lijden, dat heeft Hij gewerkt door zijne mensch- „heid, die voor het lijden vatbaar was; want de godheid werkt „door het met haar vereenigde vleesch de zaligheid van allen, zoodat „het wel het lijden des vleesches, maar de werking Gods is."

Daarna heb ik voornoemden Sophronius gezegd, voortaan niet meer noch van *ééne* noch van *twee* werkingen te spreken en zich te vergenoegen met de zuivere en gewone overlevering en leer der Vaders. Dit heeft hij mij beloofd en bovendien mij eene schriftelijke verklaring verzocht, om die te kunnen toonen, wanneer iemand hem over deze zaak mogt ondervragen: welke verklaring ik hem volgaarne gegeven heb. [Spreekt Sergius hier waarheid? het is ongeloofelijk, dat Sophronius, die dadelijk de ketterij doorgrondde en haar voortdurend met alle kracht bestreed, zoo iets beloofd heeft. Later zullen wij meer van Sophronius vernemen.]

Onlangs eindelijk heeft de keizer mij verzocht, hem de woorden der Vaders mede te deelen, vervat in het geschrift van Mennas aan Vigilius, over *ééne* werking en *éénen* wil. Zulks heb ik gedaan; maar ook, gedachtig aan het reeds ontstane verschil, hem doen weten, dat wij dat punt niet al te veel moeten onderzoeken, maar ons aan de gewone leer der Vaders moeten houden en belijden, dat dezelfde eeniggeboren Zoon Gods, die waarachtig God en mensch tevens is, het goddelijke en het menschelijke werkt, en dat van één en hetzelfde Woord alle goddelijke en menschelijke werking ongescheiden en ongedeeld uitgaat. Dat leert ons Paus Leo zeggende: „Iedere natuur verrigt in gemeenschap met de andere, wat „haar eigen is."

Ik heb gemeend, dit alles aan u te moeten mededeelen; ik verzoek u, alles en ook de hier bijgaande geschriften te lezen, het gebrekkige te verbeteren en uw gevoelen mij schriftelijk mede te deelen.

Zonder aanmerkingen te maken op dezen brief van Sergius, laten wij hier dadelijk het antwoord van den Paus volgen, zooals ons dit in het zesde Algemeene Concilie te lezen wordt gegeven, maar dat naar onze meening anders geluid heeft en vervalscht is.

1. Uit uw schrijven hebben wij vernomen, dat zekere Sophronius (thans, naar men hoort zeggen, Patriarch van Jerusalem), nog monnik zijnde, een nieuwen twist over woorden gemaakt heeft tegen onzen broeder Cyrus, Patriarch van Alexandrië, die aan de bekeerde ketters *ééne* werking onzes Heeren verkondigt; en dat die Sophronius, daarover klagende, door u niet alleen mondelings maar ook schriftelijk onderrigt is geworden. In dat schrijven aan Sophronius, waarvan ons een afschrift gezonden is, zien wij uwe wijze voorzigtigheid en prijzen u over het weren eener nieuwe uitdrukking, welke aan eenvoudigen aanstoot geven kon.

Immers wij moeten vasthouden aan hetgeen de Apostelen der waarheid ons volgens de H. Schrift verkondigd hebben, namelijk, dat de Heer Jesus Christus, Middelaar tusschen God en de menschen, de goddelijke werken werkt door tusschenkomst der met het Woord natuurlijk vereenigde menschheid, en dat dezelfde de menschelijke werken werkt door het op onuitsprekelijke en éénige wijze aangenomen vleesch; dat Hij, die in het vleesch door goddelijke wonderen schitterde, dezelfde is, die, vleesch geworden, volkomen God en mensch, lijden en schande verdraagt, de ééne Middelaar tusschen God en de menschen in beide naturen, het Woord dat vleesch geworden is en onder ons heeft gewoond, Hij de Zoon des menschen, die van den hemel is gedaald en toch dezelfde die, gelijk er geschreven staat, de gekruisigde Heer der heerlijkheid is; hoewel de godheid voorwaar geen menschelijk lijden kan ondergaan, en Hij het vleesch niet uit den hemel, maar van de H. Moeder Gods heeft aangenomen; — dat het lijdelijke vleesch op eene onuitsprekelijke en éénige wijze met de godheid, zoowel onderscheiden en onvermengd als ongedeeld, vereenigd is, zoodat de vereeniging van beide naturen moet erkend worden, terwijl het onderscheid dier naturen op wonderlijke wijze blijft bestaan.

2. In overeenstemming hiermede zegt de Apostel:.... *Als zij Hem gekend hadden, zouden zij nooit den Heer der heerlijkheid*

gekruisigd hebben, terwijl toch waarlijk de godheid niet kon gekruisigd worden noch menschelijk lijden ondergaan; maar om de onuitsprekelijke vereeniging der goddelijke en menschelijke natuur spreekt men van „eenen God die, geleden heeft" en van „eene „menschheid, die met de godheid uit den hemel is nedergedaald." Daarom belijden wij ook éénen wil onzes Heeren J. C., daar toch wel onze natuur, maar niet de schuld [de zonde] door de godheid aangenomen is: de natuur, zooals zij geschapen werd vóór de zonde, niet zooals zij na de zonde geschonden is. Want Christus de Heer, komende in de gedaante van het vleesch der zonde, heeft de zonde der wereld weggenomen, en van zijne volheid hebben wij allen ontvangen; en de gestalte eens dienstknechts aannemende, werd Hij in zijn voorkomen als een mensch bevonden, wijl Hij, zonder zonde van den H. Geest ontvangen, ook zonder zonde van de heilige en onbevlekte Maagd, de Moeder Gods, geboren is zonder eenige smet der geschondene natuur.

Het woord *vleesch* immers wordt, zooals wij weten, door de H. Schrift in tweederlei beteekenis, in eene goede en in eene kwade, gebruikt. Zoo bijvoorbeeld: *Vleesch en bloed zullen het rijk Gods niet bezitten* en meer dergelijke uitspraken worden van het *vleesch* in volstrekt kwaden zin verstaan. In een goeden zin daarentegen: *Alle vleesch zal de zaligheid Gods zien* en meer andere plaatsen.

Zooals wij dan zeiden, de Zaligmaker heeft niet eene geschondene natuur aangenomen, welke in strijd was met de wet van zijnen geest, maar *Hij kwam zoeken en behouden wat verloren was*, namelijk de geschondene natuur van het menschelijk geslacht. Want de Zaligmaker bezat geen andere wet in zijne ledematen, geen verschillenden of tegenstrijdigen wil, daar Hij boven de wet van het gewone menschdom geboren is. En zoo wij dus lezen: *Ik ben gekomen, niet om mijnen wil te doen, maar van den Vader, die Mij gezonden heeft*, en: *Niet wat Ik wil, maar wat Gij wilt, Vader* en dergelijke uitdrukkingen, dan wordt daardoor niet een verschillende wil te kennen gegeven, maar het mysterie der aangenomene menschheid (non sunt haec diversae voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptae). Want door die woorden heeft Hij ons een voorbeeld willen geven, opdat wij zijne voetstappen zouden navolgen en niet onzen eigen wil, maar veeleer den wil des Heeren in alles zouden volbrengen.

3. Bewandelen wij derhalve den koninklijken weg, laten wij

aan de ketters het hunne, dat is, hunne valsche leer, en treden wij in het voetspoor onzer leidslieden. Mogten soms eenigen, al stamelende, om zoo te zeggen, uitleggingen hebben gegeven ter onderrigting hunner hoorders, wij mogen toch datgene niet onder de kerkelijke leerstukken rangschikken, wat door geene Kerkvergadering bij hare beraadslaging en door geen canoniek gezag is uitgesproken: namelijk, dat iemand zich vermete, *ééne* of *twee* werkingen (*energias*) van Christus te leeraren, waarover noch de evangelische of apostolische schriften noch eene daarover beraadslagende Kerkvergadering uitspraak gedaan heeft; al is het dan ook, dat sommigen, zooals wij zeiden, al stamelende, ter onderrigting der onwetenden, daarover iets hebben onderwezen, wat niet als leer der Kerk beschouwd moet worden, maar wat ieder naar goeddunken in overeenstemming met zijne eigene meening verklaart.

Want, dat de Heer Jesus Christus, de Zoon en het Woord Gods door wien alles gemaakt is, één werkende persoon is naar godheid en menschheid, getuigt ons de H. Schrift duidelijk. Maar of men, uithoofde van de werken der godheid en der menschheid, bij afleiding van *ééne* of *twee* werkingen moet spreken, daarmede moeten wij ons niet bemoeijen, maar laten zulks over aan de taalmeesters. Wij toch weten door de H. Schrift, dat de Heer Jesus Christus en zijn H. Geest niet volgens *ééne* of *twee* werkingen, maar op *velerlei* wijze gewerkt heeft. Er staat toch geschreven: *Is er verscheidenheid van bedieningen, het is dezelfde Heer*, en: *Is er verscheidenheid van werkingen, het is dezelfde God, die alles in allen werkt.*

Is er derhalve groote verscheidenheid van werkingen, en werkt God die allen in al de ledematen van het gansche ligchaam, hoeveel te meer kan dit op ons hoofd, Christus den Heer, in den volsten zin worden toegepast, opdat het hoofd en het ligchaam een volkomen geheel zij? En indien in anderen, dat is, in zijne ledematen de Geest van Christus — door wien wij leven, bewogen worden en zijn — op velerlei wijze werkt, hoeveel te meer betaamt het ons dan te belijden, dat de Middelaar tusschen God en de menschen door zich zelven op vele en onuitsprekelijke wijzen door de gemeenschap van beide naturen gewerkt heeft?

Wij moeten ons dus aan de uitspraken der H. Schrift houden en die nieuwe woorden, welke ergernis in de Kerk Gods veroorzaken, verwerpen, opdat de onwetenden ons niet houden voor Nestorianen, omdat wij van *twee* werkingen, of voor Eutychianen, omdat

wij van *ééne* werking spreken. Eenvoudig en naar waarheid moeten wij belijden, dat de Heer Jesus Christus *één* werkende persoon is én naar de goddelijke én naar de menschelijke natuur, en liever ons blootstellen aan de afkeuring der ijdele wijsgeeren, die dwaselijk de naturen willen wikken en wegen, dan de nederige en eenvoudige Christenen ongespijzigd te laten.

Verkondig dit met ons, gelijk wij het in overeenstemming met u verkondigen, terwijl wij u vermanen, de nieuw ingevoerde spreekwijze van *ééne* of *twee* werkingen te vermijden, en met ons volgens het ware geloof en in de katholieke eenheid te leeraren, dat één en dezelfde Christus, de Zoon van den levenden God en waarachtig God, in twee naturen op goddelijke en menschelijke wijze gewerkt heeft. God behoede u, geliefde en heilige Broeder.

Wij moeten nu ook nog de twee bewaard geblevene fragmenten van eenen brief vermelden, welken Paus Honorius later aan denzelfden Sergius zou geschreven hebben. Het eerste luidt aldus:

Ook aan Cyrus, onzen broeder te Alexandrië, om de nieuw uitgevondene spreekwijze van *ééne* of *twee werkingen* af te keuren en het duidelijk onderrigt van Gods Kerken door nevelachtige twisten niet te laten verduisteren, opdat alzoo het nieuw ingevoerde woord van *ééne* of *twee werkingen* bij de prediking des geloofs geweerd worde. Want zij, die deze woorden bezigen, wat willen zij anders dan volgens de uitdrukking van ééne of twee *naturen* van Christus, zoo ook van ééne of twee *werkingen* spreken? Over het eerste [de naturen] zijn de goddelijke getuigenissen duidelijk; maar te denken of te zeggen, dat Christus de Heer, de Middelaar tusschen God en de menschen, ééne of twee *werkingen* heeft of gehad heeft, dat is vrij ongerijmd.

Het tweede iets grootere fragment is van den volgenden inhoud:

Overigens, wat het kerkelijk leerstuk aangaat, wat wij vasthouden en verkondigen moeten om den eenvoud der menschen en om buiten onoplosbare vraagstukken te blijven, zooals wij boven zeiden: wij moeten niet *ééne* of *twee werkingen* in den Middelaar tusschen

God en de menschen vaststellen, maar belijden, dat de beide naturen, in den éénen Christus door eene natuurlijke eenheid verbonden, werkende en zelf-werkzaam zijn, dat de goddelijke natuur de goddelijke werken uitwerkt en de menschelijke natuur de menschelijke werken verrigt, niet gescheiden [van elkander], niet vermengd [door elkander], niet veranderd [in elkander], alsof de goddelijke natuur in een mensch en de menschelijke natuur in een God veranderd was, maar met behoud van al de eigenaardigheden der naturen; want één en dezelfde [persoon] is nederig en verheven, gelijk aan den Vader en minder dan de Vader, vóór den tijd en geboren in den tijd, [enz.]

Om dan de ergernis der nieuwe uitvinding weg te nemen, moeten wij niet *ééne* of *twee* werkingen vaststellen en verkondigen; maar in plaats van *ééne werking*, gelijk sommigen zeggen, moeten wij Christus den Heer als *éénen werker in beide naturen* naar waarheid belijden; en in plaats van *twee werkingen* (met vermijding van de uitdrukking eener *dubbele werking*), verkondigen, dat de *beide naturen* zelve, der godheid en menschheid, in den éénen persoon van den Eeniggeborene des Vaders, onvermengd, ongescheiden en onveranderd, hare eigenaardige verrigtingen uitwerken.

Dit hebben wij u willen schrijven, om met elkander in het geloof te blijven overeenstemmen. Ook hebben wij aan onze broeders, de bisschoppen Cyrus en Sophronius geschreven, dat zij op het nieuwe woord van *eene enkele* of *eene dubbele werking* niet blijven aandringen, maar met afschaffing dier nieuwe spreekwijze den éénen Christus, in beide naturen het goddelijke en het menschelijke werkende, verkondigen. Ook hebben wij de gezanten van onzen broeder en medebisschop Sophronius onderrigt, dat hij voortaan niet meer aandringen moet op het gebruik der spreekwijze *twee werkingen;* en zij hebben ons vast beloofd, dat hij onze vermaning zal opvolgen, indien onze broeder en medebisschop Cyrus van zijne zijde ook de spreekwijze *ééne werking* laat varen [1]).

Ziedaar dan de brieven, waarom Honorius veroordeeld

[1]) Wij hebben bovenstaande brieven veel ingekort en slechts dáár letterlijk vertaald, waar dit noodig of nuttig was. Ze zijn te vinden in de handelingen van het zesde Concilie, in het zesde deel van Labbe; die van Sergius en de eerste van Honorius in de 12 zitting, bl. 917 en 928, de tweede van Honorius in de 13 zitting, bl. 968.

is, en wier vervalsching wij willen aantoonen. Stellen wij derhalve dadelijk de vraag, wat naar onze overtuiging in die brieven vervalscht is.

In de ketterij der Monothelieten merken wij drie punten op. 1. Zij kenden aan Christus slechts *ééne werking* en 2. slechts *éénen* (*den goddelijken*) *wil* toe. 3. Met het listig opzet om den verdedigers der katholieke waarheid het stilzwijgen op te leggen en daardoor intusschen zooveel te gemakkelijker hunne dwaalleer, althans heimelijk, te kunnen verbreiden, wilden zij, dat er noch van *ééne* noch van *twee werkingen* en *willen* zou gesproken worden.

Met betrekking tot het eerste punt zegt Honorius in bovenstaande brieven volstrekt niet, dat Christus slechts *ééne werking* had; en hoewel hij ook niet van *twee werkingen* gesproken wil hebben, erkent hij die echter vrij duidelijk, daar hij de werkingen aan de *naturen* toeschrijft en niet, zooals de Monothelieten, ze alleen met den éénen *persoon* van Christus verbindt.

Wat het tweede punt aangaat, zegt Honorius: „Wij be„lijden *éénen* wil van Christus." Die zinsnede, uit haar verband gerukt, bevat letterlijk de ketterij; doch zij bevat die niet, wanneer men haar leest in het verband van den brief, daar zij doelt op den *menschelijken wil* des Heeren (wat wij later uitvoeriger zullen bespreken), terwijl de Monothelieten juist dien *menschelijken wil* ontkenden. Wat over *den wil* des Heeren gezegd wordt, is werkelijk door Honorius geschreven. Daarom hebben wij zijn eersten brief genummerd; het hier bedoelde staat in n. 2.

Ten derde eindelijk zegt Honorius in beide brieven herhaaldelijk, evenals de Monothelieten, dat men noch van *ééne* noch van *twee werkingen* spreken moest. AL WAT HIJ DAARVAN ZEGT, IS NAAR ONZE VASTE OVERTUIGING IN ZIJNE BRIEVEN VALSCHELIJK INGESCHOVEN. Hoe stout de bewering

ook zij, wij hopen haar ontegensprekelijk te bewijzen en behoeven daarvoor slechts aandachtig de geschiedenis van het Monothelisme na te gaan. Naar onze meening heeft Honorius de ketterij bij hare opkomst *bestreden*, hoewel met groote zachtmoedigheid ten opzigte van hare verdedigers; wij gelooven, dat hij aan Cyrus geschreven heeft: „Onthoud u van de nieuwe uitdrukking *ééne werking*"; maar dat hij schriftelijk aan Sophronius of mondelings aan diens gezanten, dat hij aan iemand wie ook zou geboden hebben: „Wil voortaan geene *twee werkingen* aan „Christus toekennen, want zoodanige nieuwe uitdrukking „veroorzaakt ergernis in de Kerk", dit houden wij voor onwaar en voor een valsch verzinsel, door de Monothelieten uitgedacht, om het pauselijk gezag ten hunnen gunste te kunnen aanvoeren.

Met een enkel woord wijzen wij nu reeds op innerlijke, aan de brieven zelve ontleende gronden, die onze bewering eenigzins waarschijnlijk maken, hoewel ze dan eerst al hun gewigt verkrijgen, als wij die bewering door de uitwendige gronden der geschiedenis hebben gestaafd.

1. Het is uit den aard der zaak ongeloofelijk, dat een Paus, die wist, welke waarde de Kerk aan zuivere uitdrukkingen hechtte, hoe de Kerk op het woord ὁμοούσιος tegenover de Arianen, op het woord θεοτόκος tegenover de Nestorianen had aangedrongen en die woorden door de Kerkvergaderingen van Nicea en Ephese had laten bevestigen, het verschil over het gebruik der spreekwijze *ééne werking in Christus* als eene loutere woordenzifterij en als eene voor het geloof onverschillige zaak zou beschouwd hebben, en dat wel op grond, dat daaromtrent geene Kerkvergadering uitspraak gedaan had.

2. Zulks is te meer ongeloofelijk, wijl dit geschil niet gevoerd werd door onbeduidende personen van geenen of

geringen invloed, maar, wat hem bekend was, tusschen Patriarchen, dat wil zeggen, na hem de aanzienlijkste en invloedrijkste personen der Kerk.

3. Al zou men die hooge onwaarschijnlijkheid ook willen aannemen met betrekking tot den eersten brief van Honorius, toen deze van de zaak slechts kennis droeg door het listig schrijven van Sergius, dan begrijpt men nog niet, hoe de Paus in zijn tweeden brief bij zoodanige denkwijze kon volharden, toen hij over het ontstane geschil gesproken had met de gezanten van Sophronius; van Sophronius, den eersten krachtigen bestrijder der ketterij, die dadelijk het gewigt der dwaling en het doel harer verdedigers had doorgrond en natuurlijk door zijne gezanten den Paus op dit alles opmerkzaam gemaakt had: te meer, daar Honorius zelf, blijkens deze brieven, twee werkingen in Christus erkende.

4. De brieven zijn in het Latijn geschreven, niet vlugtig door de hand van Honorius zelven, maar in overleg met hem door zijnen secretaris. Al verwacht men nu wel geen klassiek Latijn, dan is toch dat Latijn zóó vreemd en zijn de volzinnen zóó gebrekkig (letterlijk zijn ze soms niet te vertalen, wijl de volzinnen in elkander loopen), dat ze van geen pauselijk secretariaat afkomstig schijnen. Opmerkelijk komt het ons voor, dat Honorius, als hij de eerste maal (na den aanhef, waarin hij het verslag van Sergius refereert) van *ééne* of *twee werkingen* gaat spreken, in plaats van het latijnsche woord *operationes* het grieksche *energias* bezigt. Later gebruikt hij steeds het woord *operatio*.

Voor het oogenblik drukken wij niet al te sterk op het bovenstaande. Wij gaan nu verder met het verhaal der geschiedenis van het Monothelisme.

II. De Ecthesis van Heraclius. Honorius beschuldigd.

Paus Honorius moet den eersten brief geschreven hebben in het jaar 634, toen Sophronius pas den patriarchalen zetel van Jerusalem beklommen had, en den tweeden niet lang daarna, naar onze meening, uiterlijk in het volgende jaar. Hij stierf in October 638, en gedurende dien tijd, van 634 tot 638, vindt men geene bijzonderheden van hem vermeld met betrekking tot de ketterij. Alleen het volgende staat opgeteekend in eenen brief van den h.abt Maximus: „Wat heeft de goddelijke Honorius, wat „na hem de grijze Severinus, wat eindelijk diens opvolger „de heilige Joannes gedaan? en heeft de tegenwoordige Paus „niet alle pogingen aangewend?" [1]) Dit gezegde, dat op de ketterij doelt, geeft duidelijk te kennen, dat, zoowel als de drie andere hier genoemde Pausen, zoo ook Honorius pogingen, ons verder onbekend, gedaan heeft, om de verbreiding der dwaalleer tegen te gaan.

Van de zijde der Monothelieten daarentegen ziet men gedurende het leven van Honorius geene poging aanwenden, om door middel zijner brieven hunne ketterij te bevestigen. Integendeel de *Ecthesis*, hoewel reeds in 636 door Sergius aan Heraclius ter hand gesteld, werd onder den naam diens keizers eerst in 639 openbaar gemaakt, dat is, in het jaar na den dood van Honorius, en terwijl de Pauselijke Stoel ledig stond.

De *Ecthesis* (uiteenzetting der orthodoxe leer, gelijk zij genoemd werd) bevatt'e allereerst eene zeer katholieke belijdenis aangaande de geheimen der H. Drievuldigheid en der Menschwording, daarna een verbod om voortaan van *ééne* of *twee werkingen* meer te spreken, en eindelijk

---

1) *Epistola S. Maximi ad Petrum Illustrem*; Labbe V, 1767.

de uitdrukkelijke verklaring, waarbij aan Christus slechts *één wil* werd toegekend [1]). Sergius liet haar goedkeuren door eene te Constantinopel gehouden synode [2]); Cyrus van Alexandrië verhief haar in een schrijven aan Sergius hemelhoog, en zeide, dat ook Severinus, die den pauselijken zetel zou beklimmen, zich er mede zou moeten vereenigen [3]); terwijl eindelijk Pyrrhus, na den dood van Sergius (in hetzelfde jaar 639 voorgevallen) tot Patriarch van Constantinopel verkozen, haar in eene synode door de bisschoppen liet onderteekenen en afschriften ter onderteekening zond aan die bisschoppen, welke zijne vergadering niet hadden bijgewoond [4]).

Te vergeefs echter hadden de Monothelieten met Cyrus op eene goedkeuring van Rome gehoopt. De romeinsche gezanten, te Constantinopel gekomen om Severinus door den keizer als Paus te doen erkennen, lieten zich niet overhalen tot de belofte, om den Paus tot goedkeuring der *Ecthesis* te bewegen [5]); Paus Severinus veroordeelde haar, en toen hij na eene regering van slechts weinige weken overleden was, werd zij door zijn opvolger Joannes IV, in een te Rome gehouden Concilie, op nieuw veroordeeld [6]). Zoo groot was de afkeuring, welke dat geschrift vooral in het Westen ten deele viel, dat keizer Heraclius, op wiens naam het gesteld was, zich gedrongen gevoelde aan Paus Joannes te schrijven: „De *Ecthesis* is „niet door mij, maar reeds vijf jaren geleden door Sergius „opgesteld" [7]).

---

1) *Conc. Later. Secret.* III; Labbe VI, 185.
2) ibidem, pag. 202.
3) ibidem, pag. 207.
4) ibidem, pag. 203.
5) *Epistola S. Maximi ad Thalassium*; Labbe V, 1754.
6) Labbe V, 1773.
7) *Collatio S. Maximi cum principibus in secretario*; Labbe, VI, 439.

Tegenover deze pauselijke veroordeeling nu meenden de Monothelieten de woorden van Honorius te kunnen stellen. Pyrrhus beriep zich luide op Honorius, en dit gaf aanleiding aan Paus Joannes, om een verweerschrift ter verdediging van zijnen voorganger te zenden aan keizer Constantijn, die zijnen vader in 641 was opgevolgd [1]).

Aan dit tamelijk uitvoerig geschrift ontleenen wij slechts die zinsneden, die regtstreeks den brief van Honorius betreffen.

Wij hebben vernomen, schrijft Joannes IV, hoe het gansche Westen verergerd wordt door onzen broeder Pyrrhus den Patriarch, die naar alle oorden brieven zendt, waarin hij nieuwe en de palen des geloofs te buiten gaande zaken verkondigt, en die zijne eigene meening aan onzen voorganger Honorius, zaliger gedachtenis, tracht toe te dichten, hoewel die katholieke vader aan zoo iets volstrekt niet gedacht heeft. Ten einde u geheel op de hoogte der zaak te brengen, wil ik hier verhalen, wat er eenigen tijd geleden is geschied.

De Patriarch Sergius, eerwaardiger gedachtenis, had mijnen voorganger doen weten, dat sommigen aan onzen Verlosser twee *tegenstrijdige willen* toeschreven. Op het vernemen hiervan schreef voornoemde Paus hem terug, dat onze Verlosser op wondervolle wijze ontvangen en geboren was, volmaakt God en volmaakt mensch. [Men merke hier op, dat Paus Joannes wel de gedachte van Honorius verklaart, maar niet zijne woorden teruggeeft.] Hij heeft *één wil* zijner *menschelijke* natuur willen bezitten, zooals Adam had bij zijne oorspronkelijke schepping, en niet twee *tegenstrijdige willen*, zooals die gevonden worden in ons, die uit de zonde van Adam geboren zijn, twee willen, zeg ik, van geest en vleesch, die tegen elkander strijden. Maar in onzen Verlosser streed de wil des vleesches niet tegen den wil van den geest; want Hij, die de zonde der wereld kwam wegnemen, heeft geene zonde gehad.

In dezen zin nu heeft onze voorganger aan den Patriarch Sergius geschreven, dat er in onzen Verlosser, dat is, in zijne ledematen, geen twee tegenstrijdige willen bestaan, wijl er van de zonde van Adam op Hem geen smet is overgegaan; want Hij heeft wel onze natuur, maar niet de zondeschuld aangenomen. Mogt nu iemand

[1]) *Apologia Joannis IV pro Honorio Papa*; Labbe V, 1758.

vragen, waarom hij alleen over de menschelijke en niet over de goddelijke natuur gesproken heeft, hij houde in het oog, dat hij over die zaak antwoordde, waarover de Patriarch hem ondervroeg; men is toch gewoon, om daar, waar de wond is, het geneesmiddel aan te wenden.

Onze voorganger derhalve, sprekende over het geheim van Christus' menschwording, zeide, dat er in Hem geen tegenstrijdige willen van geest en vleesch waren, gelijk in ons zondaren; dit verdraaijen sommigen in overeenstemming met hunne eigene meening en zeggen, dat hij aan de godheid en menschheid te zamen slechts éénen wil heeft toegekend: hetwelk met de waarheid geheel en al in strijd is. [Hierna toont Paus Joannes aan, dat Christus twee willen, een goddelijken en een menschelijken wil, gehad heeft.]

Uit deze verdediging leiden wij twee zaken af. Wat Honorius in het door ons als echt beschouwde gedeelte van zijnen brief zegt over den *wil* des Heeren, moet verstaan worden van zijnen *menschelijken* wil, dien hij *één* noemt, dat wil zeggen, niet onderhevig aan de verdeeldheid of den strijd tusschen geest en vleesch, dien wij zondige menschen in ons gevoelen; men behoeft dan ook slechts aandachtig de woorden van Honorius in hunnen zamenhang te lezen, om overtuigd te worden, dat deze verklaring van Paus Joannes de eenige ware is. Ten tweede — en deze opmerking zal later blijken, voor ons betoog van groot belang te zijn —, het waren de woorden van Honorius over den *wil* des Heeren, waarin Pyrrhus en de Monothelieten aanleiding meenden te vinden, om hem tot deelgenoot hunner dwaalleer te verklaren; want alleen tegen deze bewering, alleen tegen deze aanklagt verdedigde Paus Joannes zijnen voorganger.

De h.abt Maximus verdedigt Honorius op drie verschillende plaatsen tegen de Monothelieten. Op de eerste plaats, in zijnen brief aan Petrus [1]), spreekt hij zeer kort

[1]) Labbe, V, 1767.

en in zeer algemeene bewoordingen: „Zij hebben zich zelfs „niet ontzien", zegt hij, „den H. Stoel te belasteren, en „in het zamenweefsel hunner verdediging van de goddelooze „*Ecthesis* hebben zij den grooten Honorius, alsof zij zijnen „raad gevolgd en van hem een soort van besluit ontvan„gen hadden, als met hen instemmend beschouwd." Uit deze woorden schijnt te blijken, dat men zich reeds op Honorius beroepen heeft in de synode, welke te Constantinopel, hetzij door Sergius hetzij door Pyrrhus, gehouden was na de openbaarmaking der *Ecthesis*. Overigens kan men er weinig uit besluiten. Maximus spreekt hier slechts in het voorbijgaan van deze „lastertaal" en niet regtstreeks met de bedoeling om Honorius te verdedigen, wien hij „den grooten" Honorius noemt en een weinig verder onder de Pausen opsomt, die de ketterij hebben tegengegaan.

Van meer belang is zijn schrijven aan den priester Marinus [1]), in hetwelk hij de zaak van Honorius uitvoerig bepleit. „Mij dunkt", zoo schrijft hij, „dat de Roomsche „Paus Honorius de *twee* natuurlijke willen van Christus „daarom, omdat hij in zijnen brief aan Sergius spreekt „van *éénen* wil, niet ontkent, maar ze veeleer belijdt en „zelfs staaft." Na dan de eigene woorden van Honorius in hunnen ganschen zamenhang overwogen te hebben, komt hij tot het besluit, dat Honorius 1. niet den menschelijken wil des Heeren, den wil zijner menschelijke natuur, heeft ontkend, maar slechts den wil der bedorvene natuur of der kwade begeerlijkheid; en dat Honorius 2. door den tekst *Ik ben gekomen, niet om mijnen wil te doen* duidelijk den *menschelijken* wil en bij gevolg *twee* willen erkent. Eindelijk verhaalt hij, vernomen te hebben van den abt Anastasius, dat deze, te Rome zijnde, met voorname mannen

---

1) Labbe V, 1763.

dier stad over den brief van Honorius had gesproken en onder anderen ook met den abt Joannes, die op last van Honorius den brief in het Latijn had gesteld; deze Joannes nu verzekerde, „niet te hebben geschreven, met ver„melding van het getal, *volstrekt één wil*, hetwelk een ver„zinsel van den griekschen vertaler is; en ook niet den „wil der menschelijke natuur, maar onzen bedorven wil te „hebben ontkend." Ten slotte geeft hij zijne verbazing te kennen over de dwaze poging der ketters, om door geheime en valsche vertelsels hunne krachtige bestrijders (Honorius) voor te stellen, als behoorden zij tot hunne partij.

Maximus droeg blijkbaar, toen hij dit schreef, nog geen kennis van den brief van Joannes IV aan keizer Constantijn; toch verdedigde ook hij Honorius alleen met betrekking tot het leerstuk omtrent *één* of *twee willen*. Vervolgens, Maximus kende den brief van Honorius en had dien bij zijn schrijven voor oogen; want dat gansche gedeelte, waar Honorius handelt over den *wil* des Heeren (in onze vertaling genummerd n. 2) haalt hij letterlijk en met 's Pausen eigen woorden aan: eene omstandigheid, welke later blijken zal, voor ons doel zeer dienstig te zijn. Gemakkelijk laat het zich verklaren, hoe hij den brief zoo letterlijk kon aanhalen; immers in aanzienlijke betrekking had hij aan het keizerlijk hof van Constantinopel verkeerd, en hij onderhield briefwisseling met voorname personen dier stad. Maar zoude men ook te Rome het afschrift van dien brief bewaard hebben? Later zullen wij dit meer in het bijzonder onderzoeken; thans stippen wij slechts aan, dat de handelwijze van Paus Joannes ons het tegendeel doet vermoeden. Terwijl Maximus bij zijne verdediging zich grondt op de woorden, de volgorde, de redenering, die in den brief gevonden worden,

redeneert Paus Joannes zelf en zegt slechts na zijne gedachten te hebben uiteengezet: „In dien zin heeft ook mijn „voorganger gesproken."

De derde verdediging van Honorius door Maximus wordt aangetroffen in zijn gesprek met den Patriarch Pyrrhus [1]) en is van later dagteekening dan de twee vorigen, wijl hij daarin den brief van Paus Joannes toont te kennen. De beschuldiging, door den ketterschen Patriarch tegen Honorius uitgebragt, steunt wederom, zooals wij zien zullen, alleen op de woorden van dien Paus aangaande 's Heeren *wil*.

Pyrrhus had Constantinopel uit vrees voor den keizer ontvlugt en was in Afrika gekomen. Daar hield hij in de maand Julij 645 een redetwist met Maximus, in tegenwoordigheid van den landvoogd, van den patriciër Gregorius, van de afrikaansche bisschoppen en vele aanzienlijke personen. Na eerst over het geschrift van Mennas aan Vigilius gehandeld te hebben, sprak

Pyrrhus. Toegegeven, wat Vigilius betreft, wat kunt gij mij antwoorden aangaande Honorius, die duidelijk aan mijnen voorganger heeft geschreven, dat onze Heer J. C. *één wil* heeft?

Maximus. Wie verdient meer geloof en heeft meer gezag, de verklaarder van dien brief, die hem uit naam van Honorius schreef, die nog in leven is en behalve om zijne andere deugden ook door zijne kennis van het christelijk geloof in geheel het Westen vermaard is, of zij die te Constantinopel spraken overeenkomstig de wenschen van hun hart?

Pyrrhus. Die den brief heeft opgesteld.

Maximus. Welnu dan: toen die persoon in naam van den heiligen Paus Joannes over dezen brief aan keizer Constantijn schreef, heeft hij gezegd: „Wij hebben in den Heer *één* wil „erkend, niet van zijne godheid en menschheid, maar van zijne

---

[1]) *Disputatio S. Maximi cum Pyrrho*; Labbe V, 1813.

„menschheid alleen. Wijl toch Sergius schreef, dat sommigen van „twee tegenstrijdige willen in Christus spraken, hebben wij geant- „woord, dat Christus geen twee tegenstrijdige willen had, namelijk „van vleesch en geest, gelijk wij na de zonde hebben; maar slechts „één, welke op natuurlijke wijze zijne menschheid kenmerkte." Een ontegensprekelijk bewijs voor de deugdelijkheid dezer uitlegging vinden wij hierin, dat er [in den brief] spraak is van ledematen en vleesch, hetwelk toch niet van de godheid kan verstaan worden. Daarna voorkomt hij eene opwerping door te zeggen: „Mogt iemand „vragen: waarom hebt gij, handelende over Christus' menschheid, „van zijne godheid geen melding gemaakt? hem zeggen wij: vooreerst, „er is geantwoord op de vraag; ten anderen, gelijk in alles zoo „hebben wij ook hier de gewoonte der H. Schrift gevolgd, welke „soms over Christus' godheid en soms alleen over zijne menschheid „handelt."

Pyrrhus. Mijn voorganger heeft daar niet genoeg over nagedacht en alleen op de woorden gelet.

Niet alleen in deze zaak, maar in alles wat de ketterij betrof, werd Pyrrhus zóó volkomen tot zwijgen gebragt, dat hij met Maximus naar Rome toog, aan Paus Theodorus (den opvolger van Joannes IV in 641) eene katholieke geloofsbelijdenis aanbood en zoowel de *Ecthesis* als al, wat hij en Sergius ten gunste der ketterij gedaan en geschreven hadden, veroordeelde. Ongelukkig echter volhardde hij niet, herviel in zijne dwaling en beklom na den dood van Paulus (wien keizer Constans in zijne plaats gesteld had) in 652 zelfs voor de tweede maal den patriarchalen zetel van Constantinopel.

Zien wij nu nog een nieuwen aanklager optreden in den reeds genoemden Paulus. In de maand October van het jaar 641 (hetzelfde jaar, waarin Theodorus Paus werd) tot Patriarch van Constantinopel verheven, zond hij eenigen tijd daarna volgens gewoonte zijne brieven met zijne geloofsbelijdenis naar den Paus, waarin hij echter zijne kettersche gevoelens listig en zorgvuldig verborgen hield.

De Paus echter handelde voorzigtig. Toonde hij zich van den eenen kant in zijn antwoord aan Paulus verheugd over diens katholieke belijdenis, van den anderen kant vroeg hij hem, waarom hij het geschrift van Pyrrhus (de *Ecthesis* is hier bedoeld), dat door den Apostolischen Stoel verworpen en door den keizer teruggenomen was, op de openbare plaatsen nog altijd ongestoord liet hangen, indien ook hij zelf het veroordeelde; of zoo hij er onverhoopt mede instemde, waarom hij dan zulks in zijne brieven den Paus niet had gemeld [1]). Verder gaf hij zijne bevreemding te kennen over den titel van *zeer heilig*, door de bisschoppen, die Paulus gewijd hadden, aan Pyrrhus gegeven. Ook keurde hij het af, dat men den zetel van Constantinopel, nog bij het leven van Pyrrhus en zonder dat deze op behoorlijke wijze volgens de canons ontslagen was, aan Paulus geschonken had; gebood uit dien hoofde eene synode te doen beleggen, waarin Pyrrhus zou worden afgezet, voor welke afzetting redenen genoeg bestonden; en zeide, dat hij de noodige volmagt had gegeven aan zijne twee gezanten, den aartsdiaken Sericus en den diaken Martinus, om op regelmatige wijze gezamenlijk met Paulus over die zaak te beraadslagen.

Uit den verderen loop der zaken schijnt te blijken, dat Paus Theodorus zijnen gezanten tevens belast had, een waakzaam oog op de ketterij te houden en naar de gevoelens van den Patriarch Paulus onderzoek te doen. Stippen wij hier even eene niet onbelangrijke bijzonderheid aan. De diaken Martinus zal Paus Theodorus onmiddellijk opvolgen en in een gewigtig Concilie den Patriarch Paulus veroordeelen. En de aartsdiaken Sericus wordt genoemd in den aanhef van den tweeden brief van

---

1) *Epistola synodica Theodori Papae I ad Paulum*; Labbe V, 1777.

Honorius: „Het geschrift van onzen zeer geliefden zoon „den diaken Sericus" [1]), zoo begint die brief, waaruit derhalve blijkt, dat deze Sericus, reeds ten tijde van Honorius en vóór het schrijven van diens tweeden brief, eene hooge betrekking aan het pauselijk hof bekleedde en door den Paus in de zaken der ketterij betrokken werd.

De voorzigtigheid van den Paus was waarlijk wel noodig, want hij had met een uiterst listigen Griek te doen; eerst in 646, derhalve na eene onderhandeling van minstens vier jaren, werd de Patriarch er toe gebragt, zijne ketterij rondborstig te openbaren. In dien tusschentijd hield men van vele zijden bij den Paus aan, dat hij toch alle pogingen in het werk zou stellen, om de *Ecthesis* van de openbare plaatsen en uit de kerken te doen wegnemen, of, zoo hij den Patriarch Paulus hiertoe niet kon bewegen, dat hij dan dezen man zou veroordeelen. In dien geest schreven Sergius, bisschop van Cyprus in 643; de drie primaten: Columbus van Numidië, Stephanus van Byzacene en Reparatus van Mauritanië gezamenlijk uit naam van alle bisschoppen hunner provincie, met wie zij eene synode gehouden hadden, naar het schijnt in 646; Victor van Carthago; Stephanus van Dora, eerste suffragaan van Jerusalem; terwijl bovendien sommigen van hen broederlijke vermaningen aan den Patriarch en verzoekschriften aan den keizer zonden [2]). Ook de pauselijke gezanten zaten te Constantinopel niet stil. Na vele gesprekken en twisten verklaarden zij eindelijk aan Paulus (dit getuigt

---

[1]) In de 13 zitting van het zesde Concilie (Labbe VI, 968) leest men omtrent den brief van Honorius: „cujus initium fuit: „Scripta dilectissimi filii nostri Syrici diaconi. Habet autem eadem „epistola post pauca haec:" en daarop volgen de twee door ons medegedeelde fragmenten.

[2]) Men vindt deze brieven in het *Concil. Later. Secret.* II; Labbe VI, 101—156.

deze zelf in zijnen brief), dat hij aan den Paus moest berigten, wat hij *omtrent 's Heeren wil* geloofde [1]).

Gedrongen om een einde aan zijn listig stilzwijgen te maken, schreef de Patriarch een niet zeer vriendelijken brief aan den Paus en betuigde daarin met ronde woorden, slechts *éénen wil* aan den Heer toe te kennen; het werd nu duidelijk, waarom hij de *Ecthesis*, die zijne meening inhield, niet uit de kerken had willen verwijderen. In het kort trachtte hij die dwaling te staven en beriep zich op het gezag der kerkvaders, „met welke Sergius, Patriarch „van het nieuwe, en Honorius, Patriarch van het oude „Rome, overeenstemmen", zegt hij aan het slot (*quibus concordantes et consonantes facti sunt piae memoriae Sergius et Honorius*).

Ook deze beschuldiging van Honorius betreft wederom zijne woorden over 's Heeren *wil;* wij hebben de Monothelieten nog geen enkele maal hooren zeggen: „Honorius „heeft gewild, dat men noch van *ééne* noch van *twee wer-* „*kingen* des Heeren spreken zou." Wij zien tevens, hoe zij hem bleven beschuldigen met betrekking tot 's Heeren *wil*, niettegenstaande de duidelijke verklaring, welke Paus Joannes van zijne woorden met alle regt en gezag gegeven had, en hoeveel waarde zij er aan hechtten, om tegenover de Pausen Joannes en Theodorus eenige strijdige verklaring van Paus Honorius te kunnen stellen.

Wat Theodorus antwoordde, is niet bekend. Zeker echter is het, dat hij, hetzij door brieven hetzij door zijne gezanten, meer doortastend te werk ging; want op aanraden van den Patriarch Paulus liet keizer Constans in 648 de *Ecthesis* verwijderen, maar daarvoor een ander ge-

---

[1]) *Epistola Pauli ad Theodorum Papam*: in het *Conc. Later. Secr.* IV; Labbe VI, 222.

schrift, onder den naam van *Typus* bekend, in de plaats stellen. Daardoor komen wij aan de eigenlijke bewijsvoering, waaruit ons de vervalsching der brieven van Honorius blijken moet.

III. De Typus van Constans. Stilzwijgen over Honorius.

De *Typus* werd dadelijk te Rome veroordeeld, en de pauselijke gezanten vermaanden den Patriarch, in naam en op last van den Apostolischen Stoel, dat stuk terug te nemen. Hierover ten uiterste gebelgd, liet Paulus het altaar van den H. Stoel te Constantinopel omverwerpen, verbood aan de pauselijke gezanten het H. Misoffer op te dragen, en vervolgde hen zoowel als vele regtgeloovige Christenen en priesters, van welke hij eenigen in den kerker liet werpen, anderen deed verbannen, sommigen zelfs liet geeselen [1]). De H. Paus Martinus, die Theodorus in 649 was opgevolgd, belegde nog in de maand October van hetzelfde jaar eene Kerkvergadering te Rome, hiertoe vooral aangezet door den h.abt Maximus [2]). Dit Concilie (Concilium Lateranense), door de Kerk met bijna even grooten eerbied beschouwd als de Algemeene Kerkvergaderingen, sprak eene plegtige veroordeeling tegen het Monothelisme en met name tegen den *Typus* uit en stelde twintig canons vast tegen de ketterij.

Wat was de inhoud van den *Typus?* Wij laten dat stuk, waar het noodig is letterlijk, vertaald volgen. Men houde in het oog, dat het verscheen onder 's keizers naam.

Gewoon zijnde de belangen van ons rijk, inzonderheid die op de godsdienst betrekking hebben, te behartigen, zijn wij in ervaring gekomen, dat onze regtgeloovige bevolking in groote verwarring

---

[1]) *Conc. Later. Secret.* I; Labbe VI, 91.
[2]) Theophanes; Labbe VI, 385.

verkeert, omdat sommigen *éénen wil* aan onzen Zaligmaker toeschrijven, zeggende, dat één en dezelfde Christus het goddelijke en het menschelijke werkt, terwijl anderen Hem *twee willen* en *twee werkingen* toekennen (zeggende de eerstgenoemden, *met het oog op den éénen persoon*, dat Christus in twee naturen onvermengd en ongescheiden het goddelijke en het menschelijke wil en werkt; en laatstgenoemden, *met het oog op de [twee] naturen, ongescheiden in dien éénen persoon vereenigd, en opdat het onderscheid dier naturen zou blijken behouden te zijn*, dat dezelfde ééne Christus *natuurlijk* [dat is, krachtens zijne naturen] het goddelijke en het menschelijke werkt), en dat daaruit groote twist en tweedragt ontstaat. Verlangende dit tegen te gaan, stellen wij voor onze regtgeloovige en katholieke onderdanen vast, dat het hun van heden af niet meer vrijstaat, met elkander in eenige tegenspraak, verschil of twist te komen over *één wil* of *ééne werking*, of over *twee willen* of *twee werkingen*. Wij stellen dit vast, zonder in het minste iets te willen afdingen van de leerstukken, door de HH. Vaders geleeraard, maar om van nu af de ontstane tweedragt te doen ophouden. Men volge alleen de H. Schrift, de overleveringen der vijf Algemeene Conciliën en de eenvoudige tot geen verschil aanleiding gevende uitdrukkingen der HH. Vaders, wier leerstellingen regels en wetten zijn voor de heilige Katholieke en Apostolische Kerk, en beschouwe die als voldoende, zonder er iets bij te voegen of af te laten, of zonder er eenige verklaring volgens eigene meening aan te geven. Men gedrage zich derhalve, alsof er nooit eenig verschil over *één* of *twee werkingen* of *willen* bestaan had. Om de volmaakte eendragt te bevorderen en aan hen, die zonder einde willen twisten, alle aanleiding daartoe te ontnemen, hebben wij ook de verwijdering bevolen van het geschrift [de *Ecthesis*], dat in de h. hoofdkerk van deze onze keizerlijke hoofdstad was voorgehangen." — Daarop volgen de straffen, waarmede de overtreders, zoo geestelijken als leeken, bedreigd worden, bestaande, naar verschil van standen en personen, in ontzetting van waardigheid of bedieningen, verbeurdverklaring van goederen, ligchamelijke geeseling en eeuwigdurende verbanning [1]).

De vraag kan gedaan worden: welk kwaad behelst de

[1]) *Conc. Later. Secret.* IV; Labbe VI, 231.

Typus? waarom is hij veroordeeld? Tot antwoord leze men de uitspraak van het Lateraansch Concilie.

„De voorgelezene *Typus* heeft wel eene goede bedoeling, „maar eene met die bedoeling strijdige uitwerking. On„getwijfeld is het goed, twisten over geloofszaken tegen „te gaan; maar het is niet goed, tegelijk met het kwaad „het goede uit te roeijen, dat wil zeggen, tegelijk met „de [uitspraken der] ketters de uitspraken en leerstel„lingen der regtgeloovige Vaders..... Dit is geheel in „strijd met den regel der Katholieke Kerk, die gebiedt, „alleen aan de valsche leer het stilzwijgen op te leggen, „en niet voorschrijft, de ware leer tegelijk met de valsche „of wel te belijden of te ontkennen. Want het woord „der ware leer moeten allen, volgens het voorschrift des „Heeren, belijden, daar Hij zegt: „Die Mij belijden zal „„voor de menschen, hem zal ook Ik belijden voor mijnen „„Vader, die in de hemelen is; maar die Mij en mijne „„woorden ontkend zal hebben, dien zal ook Ik ontken„„nen voor mijnen Vader, die in de hemelen is"" [1]).

Hierom dan ook zegt de 14 canon van dat Concilie: „Zoo iemand, met de booze ketters hierin overeen„stemmende, én *éénen wil* en *ééne werking*, welke door „de ketters op goddelooze wijze erkend worden, én tevens „*twee willen* en *twee werkingen*, namelijk de goddelijke „en menschelijke, welke in den Heer Christus vereenigd „bestaan en door de HH. Vaders regtzinnig aan Hem toe„geschreven worden, loochent en verwerpt, hij zij ver„oordeeld" [2]). En in den 18 canon worden met name, behalve de vroegere, ook de nieuwe ketters veroordeeld, te weten Theodorus van Pharan, Cyrus van Alexandrië,

---

[1]) *Conc. Later. Secret.* IV; Labbe VI, 325.
[2]) Ibidem, pag. 354.

Sergius, Pyrrhus en Paulus van Constantinopel, benevens de *Ecthesis*, en ook „de *Typus*, als gebiedende tegelijker-„tijd te ontkennen en te verzwijgen twee natuurlijke „willen en werkingen, welke door de HH. Vaders god-„vruchtig aan Christus, den waarachtigen God en onzen „Zaligmaker, worden toegeschreven, én één wil en ééne „werking, welke de ketters Hem goddeloos toekennen; en „bij gevolg onregtvaardig bepalende, dat met de HH. Vaders „ook de booze ketters van alle berisping en veroordeeling „bevrijd moeten worden, met verminking der bepalingen „of van den regel der Katholieke Kerk" [1]).

Als wij ons nu de brieven van Honorius herinneren, zooals ze in het zesde Algemeen Concilie voorgelezen en veroordeeld werden, dan begrijpen wij, waarom die veroordeeling moest plaats grijpen. Immers wij vinden er juist hetzelfde terug, wat hier in den *Typus* wordt afgekeurd. Ook daar wordt gezegd: niemand vermete zich, *ééne* of *twee werkingen* te leeraren; daar worden Sergius, Cyrus en Sophronius vermaand, de nieuwe en ergerlijke spreekwijze van *ééne* of *twee werkingen* niet te gebruiken, maar ze te vermijden en af te keuren. Het eenige belangrijk verschil tusschen den *Typus* en de brieven bestaat hierin, dat, terwijl in beiden staat, dat er niet over ééne of twee *werkingen* zal gesproken worden, de *Typus* bovendien hetzelfde stilzwijgen ook omtrent één of twee *willen* voorschrijft; doch dit verschil doet hier weinig ter zake, wijl het Lateraansch Concilie op denzelfden grond zoowel het eerste als het laatste veroordeelt.

---

[1]) *Conc. Later. Secret.* IV; Labbe VI, 358. De aandachtige lezing dezer canons deed bij ons den eersten twijfel ontstaan: neen, dachten wij, Honorius kan onmogelijk die brieven zóó geschreven hebben. Wij gingen aan het onderzoeken, vonden telkens meer grond voor ons vermoeden, nergens eenige moeijelijkheid, en meenden toen, onze overtuiging te *moeten* mededeelen.

Moest derhalve de *Typus*, dan moesten ook de brieven veroordeeld worden. Wij weten het, sommige katholieke schrijvers willen onderscheid maken. Toen Honorius, zeggen zij, het verlangen te kennen gaf om het stilzwijgen te bewaren, was het geschil pas ontstaan, en hij kon hopen, het daardoor in de geboorte te stuiten: als Paus had hij er regt toe, al werd hij ook in zijne verwachting bedrogen. Maar de *Typus*, zoo gaan zij voort, verscheen, nadat sedert jaren het Oosten en het Westen in den strijd waren betrokken geweest en de H. Stoel reeds beslissingen gegeven had; hij ging bovendien uit van een keizer, en nog wel onder bedreiging der zwaarste straffen; daar had de keizer geen regt toe, en bovendien was de staat van zaken veranderd [1]).

Met die verdediging van Honorius kunnen wij ons niet vereenigen. Er moge uit volgen, dat er *meer* redenen waren om den *Typus* te veroordeelen; de *hoofdreden*, waarom deze veroordeeld werd, gold ook voor de brieven, want het opgelegde stilzwijgen was eene verminking van de regels en bepalingen der Kerk; bovendien was het geschil waarlijk niet meer in de geboorte, toen Honorius kennis kreeg, dat drie Patriarchen daarover met elkander in strijd waren. Ja, zulke verdediging strookt zelfs niet met ons katholiek gevoel. Het zesde Concilie veroordeelt Honorius om zijn verkeerden maatregel; en nu zou men ons zeggen: dat Algemeene Concilie heeft niet op de omstandigheden van den tijd gelet? Om den Paus te verdedigen, zou men dat Concilie gaan beschuldigen?

Doch zelfs, al zoude men op dat onderscheid willen aandringen, er bestaat in ieder geval, dit is niet te ontkennen, overeenkomst tusschen de uitdrukkingen van

---

[1]) Onder anderen Binius; Labbe V, 1846; en Rohrbacher X, 170.

den *Typus* en van de brieven, en die overeenkomst is voldoende voor ons

EERSTE BEWIJS, ontleend aan *het stilzwijgen van het Lateraansch Concilie en van Paus Martinus over Honorius.*

Het Concilie verheft zich met alle kracht tegen de ketters, met name tegen den Patriarch Paulus van Constantinopel, en bezigt daarbij zeer scherpe uitdrukkingen. Zoo bijvoorbeeld worden zij genoemd „valsche priesters „(falsi nominis sacerdotes); vervalschers en valsche uit- „leggers van de woorden der Vaders; personen, die hunne „leer openlijk in de kerken verkondigd hebben tot ongeluk „van velen en tot ondermijning van het onbevlekte ge- „loof" [1]). Zoo zegt Paus Martinus: „Paulus heeft zijne „voorgangers nog willen overtreffen en niet alleen de „dwaze ketterij der *Ecthesis* bevestigd in zijnen aan onzen „Stoel gerigten brief, maar ook zich verstout, de ware „leer der H. Kerk Gods en de uitspraken der Vaders „tegen te spreken; waarom hij regtmatig door den H. Stoel „is afgezet. Bovendien heeft hij door list, om te ver- „bergen, dat de dwaling van hem afkomstig was, en ook „hierin Sergius navolgende [ook de *Ecthesis* verscheen „niet op naam van Sergius, maar op naam van Heraclius], „den keizer weten te bewegen tot het uitvaardigen van „den *Typus*, die de katholieke leer moest omverwerpen „en de woorden der Vaders tegelijk met de woorden der „ketters krachteloos maken" [2]). De handelingen van het Concilie zijn vol van dergelijke taal.

Maar nu vragen wij: mogt, of liever, kon het Concilie daarbij een louter stilzwijgen bewaren over Honorius, indien deze juist hetzelfde geschreven had, om hetwelk de *Typus*

---

[1]) *Secret.* I; Labbe, VI, 83.
[2]) Ibidem, pag. 90.

zoo krachtig werd veroordeeld? Moest Paus Martinus in dat geval ten minste geen woord van uitlegging of verschooning ten gunste van Honorius spreken, door bijv. te zeggen: „zelfs „mijnen voorganger, die geen kwaad vermoedde, die met „den staat en het doel des verschils nog onbekend was, „hebben zij weten te misleiden"? Nogtans wij vinden er niets van; Honorius wordt met name in de handelingen van het Concilie niet genoemd [1]), en veeleer vinden wij zelfs het tegendeel.

Want Martinus zegt in het Concilie, *zonder Honorius uit te sluiten*: „Mijne voorgangers, apostolischer gedachtenis, „hebben niet nagelaten, op verschillende tijdstippen met „groote omzigtigheid aan die mannen [de ketters] te „schrijven, nu eens op smeekenden, dan weder op be„rispenden toon; en hen door hunne opzettelijk voor dat „doel afgevaardigde gezanten doen vermanen, om hunne „nieuwigheid te laten varen en tot het katholiek geloof „terug te keeren" [2]). Zoo schrijft hij insgelijks in den brief, door hem en de vergaderde bisschoppen aan den keizer gezonden: „Door de apostolische in dit oude Rome „aangestelde opperpriesters liefderijk vermaand, om van „zoodanige doemwaardige nieuwigheid af te zien, zijn zij

---

[1]) Uitgenomen in de vierde zitting, pag. 227, waar de brief voorgelezen wordt van den Patriarch Paulus aan Paus Theodorus; want in dien brief, zooals wij reeds zagen, zegt Paulus, dat „Sergius en Honorius eenstemmig met de Vaders één wil erkenden." Niemand verdedigde Paus Honorius bij de voorlezing dier zinsnede, duidelijk bewijs, zegt Natalis Alexander (tom. V, 679), dat zij te zijner verontschuldiging niets wisten in te brengen. Wij antwoorden: het doel der voorlezing was, de vergadering te overtuigen, dat, gelijk de ketterij van Sergius, Cyrus, enz. uit hunne voorgelezene schriften was gebleken, zoo ook uit de schriften van Paulus zou blijken, dat deze de ketterij had voorgestaan. Wat behoefden de Vaders die beschuldiging van Paulus tegen Honorius te weêrleggen, daar zij toch reeds vroeger door Joannes IV wederlegd was?

[2]) Labbe VI, 91.

„[de ketters] niet tot verbetering gekomen" [1]). En in zijne Encycliek, na afloop van het Concilie gerigt aan alle geloovigen: „De opperpriesters, onze voorgangers, „ontsteld tot in het binnenste des harten over hunne „booze uitvindingen en hunne nog boozere verzonnen „nieuwigheden, hebben niet opgehouden hen te verma„nen, hunne ketterij te laten varen en de gezonde leer „aan te nemen. Dit hebben met groote omzigtigheid niet „alleen zij gedaan, maar ook andere bisschoppen", enz. [2]). Dienzelfden brief zendt Paus Martinus met de handelingen van het Concilie aan onzen vaderlandschen bisschop, den H. Amandus, wien hij te gelijkertijd een kort berigt geeft, hoe de dwaling ontstaan is; in dit berigt nu lezen wij: „Voor nagenoeg vijftien jaren is die verfoeijelijke „ketterij van Sergius, den valschen bisschop van Con„stantinopel, ondersteund door keizer Heraclius, uitge„gaan en door diens opvolger Pyrrhus nog verergerd. „Meermalen heeft de Apostolische Stoel hen te dezer „zake door vele overredingen, aanmaningen en beris„pingen trachten te bewegen, om van die dwaling afstand „te doen. Doch dit was niet alleen te vergeefs, maar „zelfs heeft Paulus, de opvolger van Pyrrhus, nu eene „andere boozere poging uitgedacht tot schade van het ka„tholiek geloof (aliud nequius *excogitavit* conamen) en „den keizer tot het uitvaardigen van den *Typus* over„gehaald" [3]).

Uit dit alles trekken wij het volgende besluit. De scherpe veroordeeling door Paus Martinus van de ketters, van Paulus, van den *Typus* van den eenen kant, en van

---

[1]) Labbe VI, pag. 6.
[2]) Ibid. pag. 371.
[3]) Ibid. pag. 384.

den anderen kant zijn krachtig en volhardend beroep op al zijne voorgangers, zonder uitzondering, en op hunne pogingen tot onderdrukking der ketterij, toonen ons overtuigend, dat onmogelijk iemand dier voorgangers een brief, met den *Typus* van Paulus overeenstemmende, kan geschreven hebben.

Tegen dit besluit zou men twee opwerpingen kunnen maken, door *vooreerst* te zeggen: welligt waren de brieven van Honorius aan Martinus onbekend; of wel *ten tweede*: zoo hij ze kende, dan was zijn stilzwijgen fijn berekend, om zoodoende de verkeerde daad zijns voorgangers in vergetelheid te brengen.

Maar de laatste opwerping kan waarlijk naauwelijks in aanmerking komen. Wie zal zulke listige veinzerij — want dat is het ware woord — aan Paus Martinus durven ten laste leggen, een man, die gevangenschap en verbanning voor het geloof ondergaan heeft en door de Kerk als een heilige, als martelaar wordt vereerd? En zou dat opzettelijk stilzwijgen eene fijne berekening kunnen heeten? Het zou veeleer eene dwaze onhandigheid moeten genoemd worden. Wat toch moest de Paus in deze veronderstelling noodzakelijk te gemoet zien? Dat de Patriarch Paulus, wiens werk en handelwijze hij zoo scherp had veroordeeld, die reeds vroeger zich op den brief van Honorius beroepen had, wijl hij daarin zijne ketterij over den *éénen wil* meende te lezen, die er niet in stond, thans zegevierend met dien brief in de hand (die brief kwam later te voorschijn uit het patriarchaal archief van Constantinopel: derhalve zou Paulus daartoe in staat geweest zijn) hem zou hebben toegeroepen: ziehier, hoe uwe voorgangers zich altijd tegen ons hebben verzet; lees de woorden van uwen voorganger Honorius en zie, hoe duidelijk ze met mijnen *Typus* overeenkomen.

Doch wij stelden ons nog eene andere opwerping: zou Martinus de brieven van Honorius wel gekend hebben? Het is zeer wel mogelijk, in ons oog zelfs nagenoeg zeker — later komen wij hierop terug —, dat men te Rome geen afschrift dier brieven bezat, en de gansche briefwisseling van Honorius ontvreemd en naar Constantinopel gezonden was, toen het paleis van Lateranen na Honorius' dood geplunderd werd door den patriciër Isaäc, die een gedeelte van den roof aan keizer Heraclius zond [1]). Daardoor laat het zich verklaren, waarom Joannes IV in zijne verdediging van Honorius niet uit den zamenhang van 's Pausen woorden redeneerde, en waarom men nergens eenig spoor vindt van hetgeen Honorius, volgens uitdrukkelijke verklaring van den h.abt Maximus, tegen de opkomende ketterij heeft gedaan.

Maar al heeft ook Paus Martinus geen afschrift van de brieven bezeten, met den inhoud kan hij niet onbekend zijn geweest. Toen het Lateraansch Concilie vergaderde, waren er slechts elf jaren sedert den dood van Honorius, *hoogstens* vijftien sedert het schrijven zijner brieven, verloopen; vele personen, die in de omgeving van Honorius verkeerd hadden, of die zijne raadslieden geweest waren, leefden derhalve nog; de brieven waren in den tusschentijd druk besproken geworden uithoofde van de beschuldiging der Monothelieten, dat daarin één wil aan den Heer werd toegekend; Joannes IV, die in 641, naauwelijks drie jaren na den dood van Honorius, dien Paus daartegen verdedigde en daarbij den secretaris van Honorius gebruikte, werd nog in hetzelfde jaar door Theodorus opgevolgd, en deze zond onzen Martinus reeds in het begin zijner regering als gezant naar Constantinopel; het doel dier zen-

[1]) *Anastasius in vita Severini*; Labbe V, 1753.

ding was, de ketterij te onderdrukken en de pogingen der Monothelieten goed gade te slaan, zoodat Martinus, die reeds vroeger in aanzienlijke betrekking moet geweest zijn, wijl hem zulke gewigtige zending werd toevertrouwd, bovendien vóór zijn vertrek alle noodige mondelinge inlichtingen ontvangen èn alle schriftelijke bescheiden ingezien moet hebben; tijdens zijn langdurig gezantschap hoorde hij te Constantinopel natuurlijk, wat daar over of tegen Honorius gezegd werd, en, hoorde hij iets vreemds, hij moest het den Paus melden en den Paus er over ondervragen; zijn medegezant Sericus had met Honorius verkeerd en was zelfs door dezen in de briefwisseling met Sergius betrokken; de h.abt Maximus, die een der brieven kende en ons Honorius voorstelt als een bestrijder der ketterij, was te Rome en had den Paus tot het houden der Kerkvergadering aangezet; waarlijk, al deze omstandigheden te zamen overwogen verbieden ons allen twijfel over de vraag, of Paus Martinus met den inhoud der brieven bekend is geweest.

Hiermede achten wij ons eerste bewijs genoeg aangedrongen. Zeer geschikt zouden wij er op kunnen laten volgen, wat wij willen zeggen over de houding der Monothelieten na het vonnis der Lateraansche Kerkvergadering. Wij doen het echter niet; want in dat Concilie zelf vindt men eene zeer merkwaardige bijzonderheid en daarvan maken wij ons

TWEEDE BEWIJS: *de verklaring van Stephanus, bisschop van Dora.*

Als wij dit bewijs zullen hebben uiteengezet, dan, wij zijn er zeker van, zal de lezer met ons zeggen: de volgende zinsnede is in den brief van Honorius valschelijk ingeschoven: „Ook hebben wij de gezanten van onzen „broeder en medebisschop Sophronius onderrigt, dat hij

„voortaan niet meer moet aandringen op het gebruik der „spreekwijze *twee werkingen*; en zij hebben ons vast be- „loofd, dat hij onze vermaning zal opvolgen, indien onze „broeder en medebisschop Cyrus van zijne zijde ook de „spreekwijze *ééne werking* laat varen."

Stephanus, bisschop van Dora, de eerste suffragaan van het Patriarchaat van Jerusalem, werd in de tweede zitting van het Concilie van Lateranen onder de Vaders toegelaten. Het verzoekschrift, door hem opgesteld, werd dadelijk voorgelezen; een groot gedeelte daarvan laten wij, voor zooveel noodig, hier letterlijk volgen. Eerst zegt hij, hoe de rust der Kerk verstoord is geworden door Theodorus van Pharan, Cyrus van Alexandrië, Sergius, Pyrrhus en Paulus van Constantinopel, en gaat dan aldus voort:

Daarom wenschten wij nu eens water voor ons hoofd en voor onze oogen bronnen van tranen om die ellende te beweenen, dan weder de vleugelen eener duif, om met snelle vlugt dat alles bekend te maken aan uwen boven allen gestelden, hoogsten en voornaamsten Stoel, ten einde een goed geneesmiddel voor de geslagene wond te verwerven, daar aan Petrus niet alleen de sleutelen van het hemelrijk zijn toevertrouwd, maar hem ook bevolen is de schapen der Katholieke Kerk te weiden, toen de Heer zeide: *Petrus, bemint gij mij? weid mijne schapen*; en hij ook vooral en bijzonderlijk (een vaster dan de anderen en onwrikbaar geloof in den Heer onzen God hebbende) moest te eeniger tijd zijne ontruste medegezellen en geestelijke broeders bekeeren en versterken en ontving daartoe, boven allen, magt en priesterlijk gezag van Hem zelven, den God, die voor ons mensch geworden is.

Zeer goed wist dit Sophronius, zaliger gedachtenis, weleer Patriarch der H. Stad van Christus onzen God, onder wiens regtsgebied ik de priesterlijke bediening uitoefende; hij zond mij *zonder dralen* (ἀνυπερθέτως), uitsluitend te dezer zake, met zijne inlichting naar dezen apostolischen en verheven Stoel, om *door mij*, zoo schriftelijk als mondelijk, de nieuwigheid van alle voornoemde personen *bekend*

te maken, welke zij zich verstoutten tegen het regtzinnig geloof te verkondigen. Want hij zelf had tijdens zijn leven aan die roekeloozen in het Oosten met kracht het hoofd geboden, hen verzocht en vermaand, hunne ketterij te laten rusten, tegen welke hij in twee boeken zeshonderd getuigenissen der Vaders verzameld had. Het mogt hem niet gelukken hen daartoe te overreden, integendeel, zij belaagden en belasterden hem.

Maar hij, vol ijver voor God en vol vertrouwen, nam mij onwaardige met zich naar den H. Calvarieberg, waar onze Heer J. C. zich vrijwillig om onzentwille liet kruisigen, en daar bond hij mij met onverbreekbare banden, zeggende: „Gij zult aan Hem, den God, „die om onzentwille naar het vleesch op deze heilige plaats gekruist „is, rekenschap geven, wanneer Hij met heerlijkheid bij zijne vree„selijke wederkomst de levenden en dooden zal oordeelen, zoo gij „*uitstelt* en te weinig werk maakt van zijn in gevaar verkeerend „geloof; want gij weet, hoe ik zelf in persoon verhinderd ben om „den inval der Saracenen; — ga dan met spoed (ταχέως) van het „eene uiteinde der wereld tot het andere, totdat gij aanlandt bij „den Apostolischen Stoel, *waar de grondslagen liggen der regtzinnige „leerstukken, openbaar* daar naar waarheid aan de eerwaardige mannen, „niet eens of twee, maar meermalen, *alles wat in onze gewesten „is geschied*, en rust niet, maar houd aan met bidden en smeeken, „totdat zij met apostolische wijsheid de nieuw ingevoerde leer volgens „de canons hebben uitgeroeid."

Ontsteld en ontzet over die vreeselijke bezwering, mij gedaan op zoo ontzaggelijke en eerwaardige plaats, mijne bisschoppelijke bediening indachtig zoowel als het verzoek van nagenoeg alle oostersche bisschoppen en Christenen, die hetzelfde als Sophronius van mij verlangden, vergunde ik volgens de Schrift geen slaap aan mijne oogen, om dat gebod te volbrengen, maar spoedde mij zonder eenige tegenbedenking, alleen te dezer zake, hier henen; en het is nu reeds *voor de derde maal*, dat ik u kom smeeken, het christelijk geloof te willen beschermen. De tegenstanders, hiervan onderrigt, hebben mij niet weinig vervolgd, maar bevelen naar alle plaatsen en gewesten uitgevaardigd, om mij gevangen te nemen en geboeid aan hen over te leveren; maar de Heer heeft mij beschermd en bijgestaan.

En God heeft ook de gebeden en tranen zijner dienaren niet versmaad, maar in geen geringe mate *de vroegere apostolische*

opperpriesters opgewekt, om voornoemde mannen te waarschuwen en te vermanen, hoewel zij hen volstrekt niet hebben kunnen bewegen. Nu ook heeft Hij den driewerf zaligen Paus Martinus opgewekt, [enz.]

Het overige gedeelte van den brief doet hier niets ter zake, twee zinsneden uitgenomen. In de eerste zegt hij, dat de ketters, die één wil en ééne werking predikten, „onlangs een ander kwaad hebben uitgedacht (ἐπενόησαν); „want de Patriarch van Constantinopel, Paulus, heeft „door den keizer den *Typus* doen uitvaardigen, waarin „met de boosheden der zeer verfoeijelijke ketters ook de „leeringen der HH. Vaders tot in den grond vernietigd „worden door het verbod om van één of van twee willen „en werkingen van Christus te gewagen." In de tweede zegt hij, aan Paus Theodorus den afval van eenige onwettig verkozene bisschoppen berigt en daarop schriftelijk van dien Paus de aanstelling ontvangen te hebben, om de zaak dier bisschoppen te behandelen [1]).

Ontwikkelen wij thans ons bewijs uit dezen brief. Sophronius beklom den zetel van Jerusalem in 633 en overleed korten tijd na de inneming dier stad door de Saracenen, welke plaats had in 637; *derhalve*, hier beginnen wij mede, *heeft Stephanus van Dora Paus Honorius gesproken.* Hoewel dit ontwijfelbaar zeker is, zijn wij toch verpligt dit met redenen te staven, omdat men door den brief gladweg verkeerd te verstaan, dit punt als twijfelachtig heeft voorgesteld.

Fleury schrijft: „Stephanus, verschrikt door de bezwe„ring van Sophronius, toog dadelijk op reis; maar de Mo„nothelieten bemoeijelijkten hem grootelijks en gaven „bevel om hem gevangen te nemen; hij echter ontweek

[1]) *Conc. Later. Secret.* II; Labbe VI, 101.

„die gevaren en kwam te Rome, *welligt na den dood „van Honorius*" [1]).

Stephanus, zeggen wij, ging op reis en wel met spoed, eenigen tijd vóór de belegering van Jerusalem en derhalve op zijn allerlaatst in 636 (wij zullen aanstonds zien, dat hij nog vroeger ging); en Honorius stierf in October 638. In twee jaren tijds nu, dunkt ons, kon toch waarlijk de reis van Jerusalem naar Rome wel geschieden, vooral door iemand, die haast maakte; zelfs, voegen wij er bij, als vijandige personen den reiziger vervolgden en hem trachtten te vangen. Maar de Monothelieten bemoeijelijkten Stephanus niet op zijne *eerste* reize: dit heeft men ten onregte in den brief meenen te lezen; tijdens de regering van Honorius was er nog geen spraak van monothelietische *vervolgingen*. Doch toen de *Typus* veroordeeld was (reeds vóór het Concilie van Lateranen), toen zag men de vervolging te Constantinopel uitbreken; en het is ligt te begrijpen, dat de bisschoppen dier partij, wier zaak Paus Theodorus in handen van Stephanus gesteld had, dezen laatste bemoeijelijkten, toen hij al weder en voor de derde maal met zijne klagten naar Rome ging. Dit zegt Stephanus zelf dan ook zeer duidelijk: „het is nu reeds voor de „*derde* maal, dat ik u kom smeeken,.... de tegenstan„ders, *hiervan* onderrigt, hebben mij niet weinig vervolgd". Die hinderpalen nu, aan Stephanus bij zijne *derde* reize in den weg gelegd, zullen toch zijne *eerste* reis niet vertraagd hebben; als hij derhalve in 636 Jerusalem verliet en nog wel zich spoedde, wie zou dan nog in twijfel trekken, of hij vóór October 638 te Rome aankwam en Honorius sprak?

---

[1]) Fleury, op het jaar 635; VIII, 172. Rohrbacher heeft deze woorden zonder eenigen argwaan letterlijk overgenomen; tom. X, 85.

Maar er is meer. *Stephanus vertrok reeds twee jaren vroeger, in 634, als gezant van Sophronius uit Jerusalem; en buiten hem zond Sophronius geen anderen gezant aan den Paus.*

Ook hiervan heeft men het tegendeel verondersteld. Stephanus van Dora, dit gevoelde men, kon aan Honorius niet vast beloofd hebben, bij zijnen Patriarch Sophronius op de afschaffing der spreekwijze *twee werkingen* te zullen aandringen; en toch, volgens den brief van Honorius (welks vervalsching men in de verte niet vermoedde), hadden gezanten van Sophronius zulke belofte aan den Paus gedaan; men liet om deze reden eerst een gezantschap *zonder* Stephanus uit Jeruzalem vertrekken, en daarna een tweede, onzen Stephanus, te laat in Rome aankomen.

Sophronius, zagen wij vroeger, doorgrondde van het eerste oogenblik af de nieuwe ketterij. Als een man vol levendig geloof en gemoedvolle liefde, zagen wij hem onder smeekingen en tranen eerst Cyrus in Alexandrië, daarna Sergius in Constantinopel te voet vallen, om hen van hunne ergerlijke poging terug te houden. Indien hij derhalve gezanten naar den Paus van Rome zond, van dat Rome, waar hij „*de grondslagen der ware leer*" erkende, aan die gezanten moest hij, dat kon niet anders, krachtig op het hart drukken, het gevaar der Kerk aan den Paus bekend te maken [1]). Zoolang die gezanten nog niet waren teruggekeerd, kon er geen spraak zijn van een tweede gezantschap voor hetzelfde doel. Waren zij daarentegen teruggekeerd met het antwoord des Pausen, zoo gunstig voor de ketterij: „*van twee werkingen moet niet meer gesproken worden*", en besloot Sophronius, een tweeden

[1]) Alle geschiedschrijvers vermoeden dan ook niet zonder reden, dat Sergius, uit vrees van door Sophronius te zullen worden voorgekomen, zijnen brief aan Honorius schreef.

persoon, Stephanus van Dora, af te vaardigen, om den Paus beter in te lichten, dan had hij noodzakelijk zijn nieuwen gezant ook *daarop* moeten opmerkzaam maken; hem moeten zeggen: toon toch aan den Paus, hoe de vijanden des geloofs hem listig misleid en tot het nemen van een hoogst verderfelijken maatregel bewogen hebben.

In plaats echter daarvan vindt men, dat Honorius in de oogen van Sophronius bij het zenden van Stephanus nog volkomen onbekend was met de nieuwe dwaling. „Ga", zegt de Patriarch tot Stephanus, „naar den Apo- „stolischen Stoel, waar de grondslagen zijn der ware leer; „*openbaar* daar, niet eens of twee, maar meermalen *al* „*wat hier is geschied,* en rust niet voor en aleer de Paus de „ketterij heeft uitgeroeid". En evenzoo zegt Stephanus zelf: „Sophronius zond mij *zonder dralen* [zoodra hij den patriarchalen zetel beklom?] „alleen te dezer zake naar „Rome, om *door mij* de nieuwigheid *bekend te maken*". Zelfs de omstandigheid van *den inval der Saracenen* toont aan, dat Stephanus reeds in 634 gezonden werd; want omstreeks dit jaar begonnen hunne veroveringen in Syrië en het Heilige Land [1]).

Stephanus van Dora derhalve, zoo besluiten wij, was de gezant van Sophronius, met wien Paus Honorius over de ketterij heeft gehandeld. En diezelfde Stephanus nu, zoo innig gehecht aan Rome, wien de bezwering, op Calvarië gedaan, voortdurend zoo levendig in de ooren klonk, die tot driewerf toe naar Rome toog om de ketterij te bestrijden en daarbij de vervolging der ketters trotseerde, die den *Typus* zoo krachtig bestreed als een „ander „kwaad, *onlangs uitgedacht* door Paulus van Constanti-

[1]) Fleury, loc. cit. pag. 169.

„nopel", hij zou door Honorius onderrigt zijn geworden, dat men juist datgene doen moest, om hetwelk hij den *Typus* veroordeelde! en in plaats van dat in Honorius af te keuren, gewaagt hij van de apostolische opperpriesters (en dus ook van Honorius) als van mannen „door God opgewekt „om de ketters te vermanen, hoewel zij dezen niet konden „bewegen"! ja, wat meer is, hij zelf zou aan Honorius „vast „beloofd hebben", dat Sophronius [die hem ter wille van het tegendeel zoo plegtig had bezworen] „diens ver- „maning zou opvolgen", dat wil zeggen, van *twee werkingen* niet meer spreken zou! Neen, dat is onmogelijk; en toch staat het letterlijk in den brief van Honorius, zooals wij dien thans bezitten! Dat is, dat moet eene vervalsching zijn. Gelijk Sergius in zijn brief aan den Paus diezelfde belofte lasterlijk in den mond van Sophronius legt, even lasterlijk hebben de latere Monothelieten, bij het vervalschen van 's Pausen brief aan Sergius, die belofte in den mond der gezanten van Sophronius gelegd.

Welk licht verspreidt deze omstandigheid over de zoogenaamde brieven van Honorius!

Verlaten wij nu Rome, en wenden wij onzen blik naar Constantinopel, waar het berigt der plegtige veroordeeling van den *Typus* en van de met name genoemde ketters ontvangen is.

DERDE BEWIJS: *houding der Monothelieten na de veroordeeling van den Typus.*

Was bij de eerste veroordeeling van den *Typus* reeds eene vervolging tegen de Katholieken ontstaan, men kan begrijpen, wat te Constantinopel omging bij de tijding van deze tweede plegtige veroordeeling door het Lateraansch Concilie. Paus Martinus werd van zijnen zetel uit Rome weggesleurd, naar Constantinopel vervoerd, daar beschul-

digd van verraad en ontrouw jegens den keizer, brieven en geld aan de Saracenen te hebben gezonden, en de H. Maagd niet te eeren; en na vele schandelijke mishandelingen verbannen, eindigde hij zijn leven in ballingschap [1]).

Maar wat zeide men daar wel van Honorius, die in zijne zoogenaamde brieven hetzelfde zou gewild en aanbevolen hebben, wat door den *Typus* geboden werd? Die brieven zouden in het archief van het Patriarchaat berust hebben, waaruit wij ze later zullen zien opdagen. De Patriarch Paulus, met name door het Concilie veroordeeld, had zich reeds vroeger op die brieven tegenover Paus Theodorus beroepen, als stond daarin de leer van *éénen wil* uitgedrukt. Maar ook Pyrrhus, evenzeer met name door het Concilie veroordeeld, bevond zich te Constantinopel, was om zijnen herval in de ketterij met den keizer verzoend, zóó zelfs, dat hij voor de tweede maal, in 652, op den patriarchalen zetel verheven werd [2]); Pyrrhus, die zich het eerst op de woorden van Honorius had beroepen, om daarmede zijne ketterij van den *éénen wil* te staven. Doch daar deze twee Patriarchen en hunne aanhangers vroeger ter wille van die ketterij eene zinsnede der brieven uit haar verband hadden gerukt, om Honorius verdacht te maken; daar zij jaren lang en telkens tegenover de Pausen en tegenover de Katholieken op die zinsnede, niettegenstaande de duidelijke verklaring dier zinsnede hun door Paus Joannes gegeven, hadden blijven aanhouden; hoe zegevierend zullen zij dan nu die brieven te voorschijn brengen en aantoonen, dat Honorius heeft aanbevolen, wat zijn opvolger Martinus verwerpt? Immers

---

[1]) Labbe VI, 63—76.

[2]) Hij stierf echter nog in hetzelfde jaar; Labbe VI, 432.

die brieven behelzen, zonder den minsten twijfel, de afkeuring van beide uitdrukkingen, zoowel van *ééne* als van *twee* werkingen!

Intusschen, wij vernemen daar niets van; den naam van Honorius hoort men door niemand inroepen ter verdediging van den *Typus*, en het was als had die Paus nooit bestaan; Paulus, dien wij later zullen leeren kennen als vervalscher van handschriften, waarin hij zijne ketterij inlaschte, zwijgt van Honorius; hetzelfde doet Pyrrhus; hetzelfde diens opvolger Petrus, evenzeer het Monothelisme toegedaan; en niemand denkt er aan, de brieven van Honorius, die met den inhoud van den *Typus* zoo juist overeenkwamen, uit het archief te voorschijn te brengen!

Dat men gedurende het tijdperk der *Ecthesis* die brieven aanhaalde, alleen om te toonen, dat daarin de *ééne wil* geleerd werd, en niet om te doen zien, dat Honorius *het stilzwijgen over ééne* of *twee werkingen* had aanbevolen, dit laat zich eenigzins begrijpen. De *Ecthesis* bevatte zoowel het eerste als het tweede; maar het eerste was eene *belijdenis* der dwaling, het tweede slechts een *verzwijgen* der waarheid; het eerste, de valsche belijdenis, werd dus meer in het bijzonder én aangevallen door de Katholieken én verdedigd door de Monothelieten. Maar dat deze laatsten, gedurende het tijdperk van den *Typus*, die brieven niet aanhaalden, toen het verschil alleen liep over het *verzwijgen van ééne* of *twee werkingen*, hetgeen in die brieven even duidelijk als in den *Typus* te vinden en ontegensprekelijk aan te wijzen was; in één woord, dat men, na een aanhoudend beroep op Honorius ten gunste van de *Ecthesis*, eensklaps over hem zweeg en zich niet op hem beriep ten gunste van den *Typus*, dat kan alleen dáárdoor verklaard worden, dat destijds *het stilzwijgen over*

ééne of *twee werkingen* in zijne brieven nog niet stond uitgedrukt [1]).

Welligt zal men hier tegen inbrengen, dat het slechts een *negatief* argument is, en men niet alles weet, wat de Monothelieten hebben gedaan. Doch wij antwoorden daarop vooreerst, dat men toch ligtelijk één woord zou bewaard vinden van die vele, welke zij in dezen zin moeten gesproken hebben, bijaldien de brieven luidden, zooals men tot nu toe heeft verondersteld; ten andere, dat ons argument *positiever* kracht zal verkrijgen door de twee laatste bewijzen, welke wij thans gaan uiteenzetten.

VIERDE BEWIJS: *de vervolging van den h.abt Maximus en zijne gesprekken met de Monothelieten.*

Na den H. Paus Martinus beschouwde men te Constantinopel den H. Maximus als den voornaamsten bestrijder der ketterij: geen wonder dus, dat ook hij vervolgd werd. Behalve die vervolging vinden wij, van de veroordeeling van den *Typus* af tot aan den tijd van het zesde Concilie, nagenoeg niets van het Monothelisme gemeld; maar de vrij uitvoerige gesprekken tusschen Maximus en de Monothelieten zijn gelukkig bewaard gebleven en versterken ons in onze overtuiging.

Bij het overwegen der daaraan ontleende uittreksels houde men het volgende in het oog. Vooreerst, hoe Maximus, de man, die de brieven van Honorius, althans zeker één dier brieven kende, hij, dien wij Honorius tot driemaal toe hebben zien verdedigen, die op het houden der Lateraansche Kerkvergadering en de veroordeeling van den *Typus* had aangedrongen, hoe hij innig aan Rome gehecht

---

[1]) Men veronderstelle eens voor een oogenblik de echtheid der brieven; hoe duidelijk bewijst dan het stilzwijgen der Monothelieten, dat zij er geene *beslissing ex cathedra* in vonden!

bleef en op Rome steunde. Hij liet zich martelen, liever dan den *Typus* aan te nemen; zou hij zich aan die marteling *zoo moedig* onderworpen hebben bij de overtuiging, dat Honorius de taal van den *Typus* gesproken had? Ten tweede merke men op, hoeveel gelegenheid, hoeveel aanleiding de Monothelieten hadden, om zich in deze gesprekken op het gezag van Honorius te beroepen, zonder zulks eene enkele maal te doen; ja, hoe zelfs de gedachte bij hen niet schijnt te zijn opgekomen, dat zoodanig beroep mogelijk was.

Maximus werd in 655 gevangen naar Constantinopel gevoerd tegelijk met zijn leerling Anastasius. Daar moest hij zich weldra in den Senaat tegen allerlei valsche beschuldigingen verdedigen. De vierde aanklager, Gregorius, zeide: „Ik ben te Rome naar Maximus gegaan „en heb hem gezegd: *de keizer is ook priester*; waarop „zijn leerling zeide: *dat is de keizer niet waardig*". In zijn antwoord geeft Maximus een uitvoerig verhaal van zijn gesprek met Gregorius, en daarin lezen wij onder anderen: „Gregorius sprak tot mij: onze keizer verlangt „den vrede der Kerk en heeft mij, tegelijk met eene „opdragt aan den H. Petrus, naar den Paus gezonden „om hem te vermanen, dat hij zich met den Patriarch „zou vereenigen. Ik zeide hierop: Goddank! maar hoe „moet die vrede tot stand komen? Hij antwoordde: door „middel van den *Typus*. Toen zeide ik: dat is, naar ik „meen, onmogelijk; want *de Romeinen zullen niet toela-*„*ten*, dat de woorden der HH. Vaders tegelijk met die „der ketters verzwegen worden."

Een weinig verder zien wij den patriciër Troïlus en den hoveling Sergius tegen hem optreden met de vraag: „Wat zult gij doen, als de Romeinen met ons vereenigd „zijn? want zie, gisteren zijn de gezanten van Rome hier

„gekomen, en morgen, Zondag, zullen zij gemeenschap „oefenen met den Patriarch." Maximus antwoordde: „Al „ware dit zoo, het zou den Roomschen Stoel niet schaden, „wijl zij geen brief voor den Patriarch hebben mede- „gebragt; en nooit geloof ik, dat de Romeinen zich met „hem zullen vereenigen, zoo hij geen twee willen en „werkingen in den Heer belijdt" [1]). Genoemde personen beroepen zich op de pauselijke gezanten; maar waarom niet op Honorius? waarom zeggen zij niet: de brieven van Honorius hebben aanleiding gegeven tot den *Typus?* waarom schrijven zij dezen zoo geheel aan den keizer toe? Want zij vervolgen: „wil toch den keizer niet bedroeven, „die alleen uit liefde tot den vrede den *Typus* heeft „vastgesteld"; waarop Maximus zich ter aarde wierp en weenende sprak: „de keizer vergeve het mij, maar ik „mag God niet bedroeven, door te verzwijgen, wat Hij „mij geboden heeft uit te spreken en te belijden". Hooren wij nu het volgend gesprek:

Troïlus. Is het goed, de meening des keizers zoo schandelijk te honen?

Maximus. Moge God hun vergeven, die den keizer het uitvaardigen van den *Typus* hebben aangeraden of toegelaten.

Troïlus. Wie hebben dat gedaan?

Maximus. De mannen der Kerk hebben het aangeraden, die van het hof zulks toegelaten; en het vuil der onreinen is op den onschuldige en regtgeloovige uitgeschud. Raad den keizer aan, te doen wat zijn grootvader deed. Deze [keizer Heraclius] schreef aan den Paus, dat de *Ecthesis* niet zijn werk, maar het werk van

---

[1]) De pauselijke gezanten schijnen zich inderdaad tot eene allerzonderlingste schikking te hebben laten verleiden: men zou van twee werkingen en van ééne werking spreken: van *twee* om het verschil en van *ééne* om de vereeniging der naturen. Men leze daarover de twee brieven, van Maximus en van Anastasius; Labbe VI, 441—444.

Sergius was. Laat onzen keizer evenzoo handelen, en niemand zal meer zijne meening beschimpen [1]).

GEEN WOORD OVER HONORIUS.

De vijf-en-zeventigjarige grijsaard werd verbannen, maar in zijne ballingschap niet met rust gelaten. In Augustus van het volgende jaar 656 kwamen de bisschop Theodosius, uit naam van den Patriarch Petrus, en de twee consuls Paulus en Theodosius, uit naam des keizers, op nieuw met hem onderhandelen. Wij schrijven daaruit sommige punten af.

Theodosius (de bisschop.) Tot ongeluk voor velen is de *Typus* gemaakt, dat zeide ik reeds vroeger, dat zeg ik nog; maar bij gelegenheid van het verschil over de werkingen en willen meenden sommigen, dat uit liefde voor den vrede die woorden niet meer besproken moesten worden.... maar als gij met ons in gemeenschap treedt, dan, ik zeg het u, zal de keizer den *Typus* doen wegnemen.

Maximus. Nog op verre na zijn wij het niet eens: wat te doen met de leer der *Ecthesis?*

Theodosius. Dat geschrift is weggenomen.

Maximus. Weggenomen, ja van de steenen muren, maar niet uit de harten. Laten zij eerst de veroordeeling aannemen, in het Concilie van Rome uitgesproken.....

Theodosius. Wilt gij dan volstrekt niets weten van *ééne werking?*

Maximus. En wie der erkende leeraars der Kerk spreekt daarvan?

Theodosius las nu eenige woorden voor, die ten onregte aan den H. Paus Julius, aan den H. Athanasius en Gregorius den Wonderdoener werden toegeschreven.

Maximus. Laat ons God vreezen. Iedereen weet, dat deze woorden van den ketter Apollinaris zijn.

Nu haalde Theodosius twee getuigenissen aan van den H. Chrysostomus.

Maximus. Dat zijn woorden van den ketter Nestorius.

---

[1]) *Relatio factae motionis inter Maximum et socium ejus, coram principibus in Secretario*; Labbe VI, 433—441.

Theodosius. Heer monnik! Satan heeft door uwen ongetoomden mond gesproken.

Maximus. Word niet verstoord op uwen dienaar. (En hij toonde, waar die woorden bij Nestorius te vinden waren.)

Theodosius. God weet het, broeder! DE PATRIARCH HEEFT MIJ DIE GETUIGENISSEN GEGEVEN [1]).

Derhalve had die Patriarch zelf valsche getuigenissen bijeengezocht, om Maximus over te halen; WAAROM KOMEN DE BRIEVEN VAN HONORIUS, DIE ONDER HEM BERUSTEN, NIET AAN DEN DAG?

Het gevolg van dit gesprek was, dat aan Maximus raad gevraagd werd, wat te doen; hij raadde aan, dat de keizer zoowel als de Patriarch met zijne synode zich tot den Paus moesten wenden en zich zulke vernedering voor het algemeen welzijn op 's Heeren voorbeeld getroosten: welke raad goedgekeurd werd. Doch daar kwam niets van. Integendeel, de keizer gebood, hem „om zijnen „ouderdom, zijne zwakheid en wijl hij tot 's keizers familie „behoorde, op eervolle en beleefde wijze", naar eene andere plaats te vervoeren, alwaar twee patriciërs met hem zouden komen spreken. Deze personen kwamen en trachtten hem met allerlei schoone woorden tot afval te brengen. Zij toonden hem, hoe het Westen en het Oosten op hem het oog gevestigd hielden en op zijn voorbeeld zich met Constantinopel zouden verzoenen; zeiden hem, dat hij weder op nieuw hun Vader zou worden, en dat niet alleen genoemde stad, maar de gansche wereld in vreugde zou verkeeren.

Maximus echter liet zich niet verleiden. Hij werd nu naar Constantinopel vervoerd, aldaar in eene synode geanathematiseerd en veroordeeld tot eene geeseling, tot het verliezen van zijne tong, die tegen het Monothelisme

[1]) *Collatio S. Maximi cum Theodosio*; Labbe VI, 472—486.

gesproken, van zijne regterhand, die er tegen geschreven had. Na dit vonnis ondergaan te hebben, stierf hij in ballingschap in het jaar 662, den 13 Augustus, op welken dag de Kerk zijne gedachtenis viert [1]).

Hoe komt het, vragen wij op nieuw en met nog meer regt dan bij ons vorig bewijs, dat de Monothelieten in hunne zoo uitvoerig opgeteekende gesprekken met den H. Maximus zich geen enkele maal op de brieven van Honorius beriepen? Alle pogingen werden aangewend om hem den *Typus* te doen aannemen, en alleen het gezag eens Pausen van het door hem vereerde Rome werd vergeten! Maar dat werd niet vergeten: die brieven waren nog niet vervalscht, zooals ze het later geworden zijn.

Ten slotte gaan wij nu nog overtuigend aantoonen, dat de Monothelieten, vóór den tijd van het zesde Concilie, zich NIMMER op dit vervalschte gedeelte dier brieven beroepen hebben.

VIJFDE EN LAATSTE BEWIJS. *De woorden van Paus Agatho en het Romeinsch Concilie van* 680.

Gedurende de pauselijke regering van Eugenius, Vitalianus, Adeodatus of Deusdedit en Domnus, de opvolgers van den H. Martinus, bleef de *Typus* te Constantinopel wet van den Staat, en de verdeeldheid tusschen het oude en nieuwe Rome hield aan. Eene kleine toenadering moet hebben plaats gehad onder de regering van Vitalianus, wiens naam te Constantinopel op de Diptychen geschreven werd. Dit blijkt ons uit een brief van keizer Constantinus Pogonatus, geschreven in 678 aan Paus Domnus, waarin wij voor het eerst weder den naam van Honorius vermeld vinden [2]).

De Patriarchen Theodorus van Constantinopel en Ma-

---

[1]) Fleury, pag. 247 en 257.
[2]) Labbe VI, 598.

carius van Antiochië, zoo schrijft de keizer, hadden er bij hem op aangedrongen, dat de naam van Vitalianus van de Diptychen zou worden weggenomen; want, zeiden zij, „de naam van Honorius was daar ingeschreven uit „eerbied voor den Apostolischen Stoel van Rome, maar „de namen der volgende Pausen mogten daar niet ver- „meld staan, zoolang het geschil over de leer niet onder- „zocht en bijgelegd was." Uit deze omstandigheid besluite men echter niets ten nadeele hetzij van Honorius, hetzij van ons gevoelen. Ook naar onze meening heeft Honorius de Monothelieten slechts door vermaningen willen terugbrengen, zonder hen dadelijk te veroordeelen, iets wat bij het begin der dwaling goed noch verstandig zou geweest zijn: de afkondiging der *Ecthesis* moest zijne opvolgers anders doen handelen. Bovendien hadden de Monothelieten nog eene tweede reden, om zijnen naam op de Diptychen te behouden; zij beweerden immers na zijnen dood, dat hij de leer van éénen wil was toegedaan.

Met welk doel schreef de keizer dezen brief aan den Paus? Hij wilde, zegt hij, den vrede aan de Kerk teruggeven en had daarom beide voornoemde Patriarchen naar de oorzaak van het verschil ondervraagd; dezen nu hadden hem geantwoord, dat er nieuwe bewoordingen waren ingevoerd en dat, van het oogenblik af, waarop men die bewoordingen was begonnen te gebruiken, tot nu toe, beide zetels (van het oude en nieuwe Rome) het volstrekt niet eens waren geweest (opmerkelijk gezegde dier twee echte Monothelieten, die niet gewaagden van eenige overeenstemming tusschen Honorius en Sergius!). Hij had het daarom nuttig geoordeeld, een Algemeen Concilie te doen vergaderen, en verzocht den Paus, daartoe mede te werken door zijne gezanten te zenden.

Daar Domnus in hetzelfde jaar overleden was, ontving

zijn opvolger Agatho dezen brief. Om aan 's keizers verlangen te voldoen, belegde Agatho in 680 eene synode te Rome; de Paus zoowel als dit Concilie vaardigden ieder hunne eigene gezanten naar Constantinopel af en gaven hun vrij uitvoerige brieven mede, welke in de vierde zitting der zesde Algemeene Kerkvergadering zijn opgenomen.

In den brief nu van Paus Agatho lezen wij deze zinsneden. Na de ware leer in het kort te hebben uiteengezet, zegt hij: dit is de leer van den H. Petrus, „die „tot driemalen door onzen Verlosser gelast werd, de geeste„lijke schapen der Kerk te weiden, door wiens voor„spraak *deze zijne Apostolische Kerk nooit van den weg der „waarheid tot de minste dwaling is afgeweken.*" En een weinig verder: „Dit is de ware regel des geloofs, welken „de Apostolische Kerk van Christus altijd levendig vast„gehouden en verdedigd heeft; (die Kerk) welke door „Gods genade nooit kan getoond worden te zijn afgedwaald „van het spoor der apostolische overlevering, nooit, door „kettersche nieuwigheden bezoedeld, bezweken is, maar zoo„als zij van den beginne van hare stichters, de prinsen der „Apostelen, (het zuiver geloof) ontvangen heeft, zoo ook ten „einde toe onbevlekt blijft volgens de belofte des Heeren: „*Petrus, Petrus, zie, Satan heeft u lieden begeerd als tarwe „te ziften; maar Ik heb voor u gebeden, opdat uw geloof „niet bezwijke: gij dan, wanneer gij eens bekeerd zijt, versterk „uwe broeders.* Uwe keizerlijke Hoogheid overwege dan, dat „de Heer en Zaligmaker van allen, wiens geloof het is, die „beloofd heeft, dat het geloof van Petrus niet zou bezwijken, „hem heeft vermaand zijne broeders te versterken, *hetwelk „de apostolische opperpriesters, mijne voorgangers, altijd met „vrijmoedigheid gedaan hebben, zooals allen bekend is*" [1]).

[1]) Labbe VI, 636. De eerst aangehaalde zinsnede staat alleen in den latijnschen tekst.

Vervolgens: „Van het oogenblik af, dat de Patriar-
„chen van Constantinopel de kettersche nieuwigheid in
„Christus' onbevlekte Kerk trachtten in te voeren,
„hebben *mijne apostolische voorgangers nimmer verwaarloosd*
„hen te vermanen en smeekende hen op te wekken,
„om van die kettersche dwaling af te zien, minstens
„door te zwijgen, ten einde de eenheid der Kerk niet
„te verscheuren" [1]).

Verder: „De H. Kerk moet van die dwalingen ver-
„lost worden, en alle bisschoppen, priesters, geestelijken
„en volkeren moeten eenparig met ons, om God te be-
„hagen en hunne ziel te behouden, de evangelische en
„apostolische zuiverheid van het waar geloof belijden en
„verkondigen, welke gegrondvest is op de vaste rots
„dezer Kerk van den H. Petrus, den vorst der Apostelen,
„die om zijnentwille en door zijne voorspraak *vrij blijft*
„*van elke dwaling*..... Niet uit hoogmoed, twistzucht
„of om andere menschelijke bijoogmerken, maar ter wille
„van de waarheid en van den zuiveren geloofsregel en
„voor het heil der zielen hebben *mijne voorgangers aan-*
„*gemaand, gevraagd, berispt, gesmeekt, bestraft en alle*
„*middelen van vermaning aangewend*, opdat de nieuwe
„wond zou geheeld worden" [2]).

Eindelijk: „Mogt de Patriarch van Constantinopel, wat
„verre zij, liever de door anderen onlangs ingevoerde
„nieuwigheid willen omhelzen, welke zij, hoewel *onophoude-*
„*lijk door mijne voorgangers opgewekt en vermaand, om die als*
„*schadelijk voor de zielen te vlugten*, tot heden hebben volge-

---

[1]) 637; *saltem tacendo desisterent:* op deze woorden gronden wij ons vermoeden, dat Honorius, volgens de te Rome bestaande overlevering, Sergius zou vermaand hebben, om ten minste het stilzwijgen over zijne nieuwigheid in acht te nemen.

[2]) 672.

„houden, hij zie toe, hoewel hij zich voor Christus in „het oordeel verantwoorden kan" [1]).

In den tweeden brief, door Paus Agatho en 125 Vaders der synode van Rome onderteekend, lezen wij; „De voor„gangers, zoowel die van den Apostolischen Stoel als de „onze, hebben tot heden niet zonder gevaar groote moeite „aangewend, nu eens door vermaningen dan door synodale „beslissingen, zich door vleijerij niet latende verleiden „ noch door gevaren verschrikken, *om het woord des Heeren „in oefening te brengen*: „die Mij beleden zal hebben".... „om de grenspalen van het katholiek geloof te bewa„ren [niet te buiten gaan], *welke de Apostolische Stoel „tot heden met ons èn vasthoudt èn aanwijst;* wij gelooven in God, den Vader almagtig" enz. [2]).

Maar nu vragen wij het ieder, die bovenstaande woorden aandachtig heeft gelezen, of Paus Agatho, of het Romeinsch Concilie, ZONDER VAN HONORIUS TE GEWAGEN EN MINSTENS EEN ENKEL WOORD TE ZIJNER VERSCHOONING OF VERDEDIGING IN HET MIDDEN TE BRENGEN, zich op zoo vasten en krachtigen toon, zoo vol overtuiging en zoo standvastig aanhoudende, zouden hebben kunnen beroemen op het onbezweken geloof en de volkomene regtzinnigheid aller vorige Pausen, op de pogingen door hen, van het eerste oogenblik af, aangewend om de ketterij te onderdrukken, indien de Monothelieten ooit hadden beweerd, gezegd of geschreven: *de maatregel, dien Rome in den Typus veroordeelt, is door Paus Honorius in twee zijner brieven aanbevolen*? Wij vragen het, of Paus Agatho in zijnen eersten brief [3]), wederom zonder Honorius te ver-

---

[1]) 676
[2]) 680 en 681.
[3]) 669.

ontschuldigen, er met zooveel nadruk op had kunnen wijzen, hoe de door hem met name genoemde ketters gestadig én elkander én zich zelven tegenspraken, door nu eens den *Typus*, dan weder de *Ecthesis*, dan weder eene andere meening te omhelzen, indien de Monothelieten zich ooit op de tegenspraak tusschen Paus Martinus en Paus Honorius beroemd hadden? Wij vragen het, of Agatho zulks had kunnen doen in een brief, bestemd voor Constantinopel, voor een Algemeen Concilie, waarin hardnekkige Monothelieten zitting zouden hebben? Wij vragen het eindelijk, of de gezanten van Agatho in dat geval het Algemeen Concilie zouden geopend hebben met deze woorden: „Sedert nagenoeg 46 jaren is eene nieuwe „dwaling tegen het regtzinnig geloof ingevoerd en vol„gehouden door Sergius, Paulus, Pyrrhus en Petrus, „Patriarchen van Constantinopel, Cyrus Patriarch van „Alexandrië, en Theodorus bisschop van Pharan en eenige „anderen, die hen gevolgd zijn..... niettegenstaande het „dikwerf herhaalde verzet en verzoek van onzen Aposto„lischen Stoel"? [1]). Neen — wij zeggen het zonder vrees voor tegenspraak — dat is niet aan te nemen, dat is volkomen ongeloofelijk. Met regt meenen wij te kunnen vaststellen, dat de Monothelieten, vóór den tijd van het zesde Concilie, zich ter verdediging van den *Typus* nimmer op Honorius beroepen hebben. Maar, gelijk wij in ons *derde* bewijs hebben aangetoond, zij zouden niet hebben kunnen nalaten zich op hem te beroepen, indien zij 's Pausen brieven, volgens de thans bestaande lezing, onder hunne handen in het archief van Constantinopel gehad hadden, en alzoo krijgt dat bewijs eene stellige, eene volmaakt positieve kracht.

---

[1]) 610, 611.

Wij hebben nu nog te onderzoeken, hoe die vervalschte brieven bekend geworden en in de wereld gekomen zijn.

IV. Het zesde Concilie. Openbaarmaking der brieven van Honorius.

Alvorens verder te gaan, rusten we een oogenblik, om even de tot dusverre verkregen uitkomst van ons onderzoek gade te slaan. Verplaatsen wij ons in het jaar 680.

Honorius is ruim veertig jaren overleden. Korten tijd na zijnen dood verheft zich de ketterij in het openbaar door de *Ecthesis* en wordt door de volgende Pausen dadelijk veroordeeld. Maar nu gaat er eene beschuldiging van de ketters tegen Honorius op; die Paus, zeggen zij, leerde evenals wij *éénen wil*, en deze beschuldiging, hoezeer ook krachtig wederlegd door Paus Joannes IV, wordt echter hardnekkig door hen volgehouden; het was voor hen een punt van gewigt, een Paus onder hunne aanhangers te tellen.

Gedwongen, de *Ecthesis* op te geven, verzinnen zij, tien jaren na den dood van Honorius, in 648 den *Typus*, waarin geboden wordt voortaan niet meer noch van *ééne* noch van *twee werkingen* te spreken. Ook dat geschrift wordt door Paus Martinus in het volgende jaar 649 plegtig veroordeeld. De ketters geraken in woede, maar zoo min als iemand hunner in de tien vorige jaren zulks gedaan had, evenmin denken zij er thans aan, hoewel de brieven van Honorius onder hun bereik zijn, tot Rome te zeggen: wat veroordeelt gij ons? zie! uw eigen Paus Honorius heeft gewild, dat men voortaan noch van *ééne* noch van *twee werkingen* spreken zou. Gedurende ruim dertig jaren na den *Typus*, tot aan 680, komt die aanklagt hun geen enkele maal over de lippen. Daarentegen komt Stephanus van Dora, die, op verlangen van So-

phronius, Honorius omtrent de ketterij had ingelicht, plegtig verzekeren, en dat op hetzelfde oogenblik, waarop hij de veroordeeling van den *Typus* vraagt, dat Honorius zich tegen de ketterij *heeft verzet.* Hetzelfde getuigen Paus Martinus en de 105 bisschoppen van het Concilie, slechts *elf* jaren na den dood van Honorius te Rome gehouden; want, al noemen zij hem niet, zij getuigen dit van *al* de Pausen, zonder hem uit te sluiten. Hetzelfde doen ook met volle overtuiging Paus Agatho en de 125 met hem vergaderde bisschoppen in 680.

Wanneer nu iemand ons bij zulke omstandigheden brieven van Honorius komt toonen, waaruit, ingeval zij echt zijn, ontegensprekelijk blijkt, dat die Paus, wetende, hoe drie Patriarchen in groot verschil waren over de vraag, of men *ééne* of wel *twee werkingen* aan den Zaligmaker der wereld moest toeschrijven — ja *met volle kennis*, als van beide zijden ingelicht — dat verschil als eene beuzelarij heeft beschouwd en daarom heeft aangedrongen, dat men voortaan noch van *ééne* noch van *twee werkingen* spreken zou; dat bovendien Stephanus van Dora, door Honorius daartoe overgehaald, vast beloofd heeft, dat Sophronius voortaan de uitdrukking van *twee werkingen* niet meer zou bezigen; — dan, lezer! zegt gij met ons: die brieven kunnen geen echte brieven zijn; als zoodanig kan ik ze nooit aannemen, tenzij hunne echtheid mij onwederlegbaar bewezen worde.

Onderzoeken wij nu, uit welke bron de brieven van Honorius te voorschijn gebragt zijn. Om evenwel die bron goed te kunnen beoordeelen, zullen wij eerst de volgende bijzonderheden aan de handelingen van het zesde Algemeene Concilie ontleenen.

Wij vinden daar den vroeger genoemden Monotheliet Theodorus als Patriarch van Constantinopel nog bij zijn

leven vervangen door Georgius [1]); maar Macarius, ook reeds genoemd, verschijnt daar nog als Patriarch van Antiochië, en deze man was in het Concilie de hardnekkige verdediger van het Monothelisme: „nooit", hooren wij hem uitroepen, „belijd ik twee willen of twee werkingen, „zelfs niet als men mij in stukken zou hakken en in „zee werpen" [2]). In de eerste zitting verzocht hij — hij wist wel waarom, doch misrekende zich, zooals wij zien zullen — dat de archivaris der kerk van Constantinopel, Georgius, de handelingen der vijf Algemeene Conciliën uit het archief van het Patriarchaat zou halen, wijl hij door hun gezag zijne ketterij wilde staven [3]). In de derde zitting nu werd daaruit het vijfde Concilie voorgelezen, welks eerste deel aldus begon: „Rede (of toe„spraak) van den Patriarch Mennas tot Paus Vigilius „over het bestaan van *éénen wil* in Christus". Maar dadelijk stonden de pauselijke gezanten op, zeggende: dat boek is vervalscht, de vijfde Kerkvergadering is zes jaren na den dood van Mennas gehouden. Aandachtig werd nu het boek ingezien, en men vond de drie eerste bladen ongenummerd, terwijl op het vierde blad N. 1 stond, op het vijfde N. 2, en zoo vervolgens; ook waren de letters der drie eerste bladen, die de rede van Mennas bevatt'en, door eene andere hand geschreven.

Als blijkbaar onecht werd de rede van Mennas overgeslagen, en de lezing van het vijfde Concilie voortgezet, totdat men in het tweede deel aan de zevende zitting kwam, waar twee boeken gevonden werden op naam van Paus Vigilius, het eene aan den keizer Justiniaan, het

---

[1]) Na den dood van Georgius werd Theodorus op zijnen zetel hersteld.

[2]) 752.

[3]) 611.

andere aan de keizerin Theodora, in welke boeken Paus Vigilius van *ééne werking* in Christus sprak. Op nieuw verklaarden terstond de pauselijke gezanten: Dat is eene vervalsching, dat heeft Vigilius nooit gezegd, het zijn geen boeken van Vigilius; want anders zou het vijfde Concilie de erkenning van *ééne werking* in de geloofsbepaling hebben opgenomen, en dat is niet geschied. Die erkenning werd er dan ook niet in gevonden, waarom besloten werd, het voorgelezen boek later aan een naauwkeurig onderzoek te onderwerpen [1]).

De brieven van Paus Agatho en het Romeinsch Concilie werden voorgelezen in de vierde zitting, en in de achtste verklaarden nagenoeg alle bisschoppen zich daarmede te vereenigen. De bisschop van Melithene echter liet een geschrift voorlezen, waarin het verzoek stond uitgedrukt, om niets over één of twee willen en werkingen te beslissen, en verzekerde, dat drie bisschoppen, vijf geestelijken van Constantinopel en twee van Antiochië in dat verzoek deelden. Van die drie bisschoppen hadden twee zich in de eerste zitting aan de zijde van Macarius geschaard; onder de vijf geestelijken van Constantinopel bevond zich — wat eenige opmerking verdient — de archivaris Georgius; de twee van Antiochië waren Georgius [2]) en Stephanus, beiden leerlingen van den Patriarch Macarius, terwijl genoemde Stephanus het verzoekschrift aan den bisschop van Melithene had ter hand gesteld. Deze personen moesten zich nu verantwoorden; Stephanus van Antiochië toonde door zijne hardnekkigheid, een ware ketter te zijn, en werd dan ook in de volgende zitting

---

[1]) 622—626.

[2]) Bij de eerste beschuldiging vindt men dezen persoon niet genoemd; doch dit is blijkbaar eene uitlating, wijl zijn naam later telkens onder de beschuldigden voorkomt.

uit het Concilie verdreven; de overigen echter verzett'en zich allen tegen de aanklagt en beschuldigden den bisschop van Melithene van leugentaal; hun werd gelast, zich van de verdenking, tegen hen ontstaan, door eene schriftelijke geloofsbelijdenis te zuiveren, waaraan zij in de tiende zitting onder eedsaflegging voldeden [1]).

Aan de opregtheid dezer laatste handeling willen wij niet twijfelen; dat echter deze personen vroeger tot de partij der Monothelieten behoord hebben, betwijfelen wij evenmin, iets wat daarom in ons oog belangrijk is, wijl de archivaris van Constantinopel tot hun getal behoorde.

Alle aandacht verdient nu de veertiende zitting, waarin het nader onderzoek naar de vervalsching der boeken van het vijfde Concilie plaats had.

Op verzoek der vergadering bragt de archivaris die boeken wederom voor, benevens een ander handschrift van het vijfde Concilie, hetwelk hij zeide, bij naauwkeuriger onderzoek in het archief gevonden te hebben, en hij verklaarde onder eede, alles in dien staat over te leggen, waarin hij het gevonden had, zonder eenige bijvoeging of verminking. Uit de vergelijking met dit nieuw overgelegde handschrift alsook met andere oude handschriften bleek, en het Concilie verklaarde, dat de zoogenaamde geschriften van Paus Vigilius en van Mennas valschelijk waren ingelascht in het begin van het eerste en bij de zevende zitting in het tweede der vroeger voorgelezene boeken van het vijfde Concilie.

Bisschop Macrobius sprak: Zekere Philippus, hoofdman in keizerlijke dienst, heeft mij een handschrift gegeven van het vijfde Concilie, ook bij de zevende zitting vervalscht. Op de vraag aan Philippus, of hij dat boek aan iemand had gegeven, antwoordde

---

1) 733, 736, 737, 841.

hij mij: Ja, aan Stephanus, den leerling van Macarius. Het vervalschte gedeelte is van de hand van Georgius, den monnik van Macarius, dit is zeker [ook die Georgius behoorde tot de verdachte personen]. Want dikwijls, als ik in het huis van Macarius kwam, zag ik dien Georgius schrijven, en ik weet zeker, dat het zijn schrift is.

De regters en het Concilie zeiden: Laat Georgius verklaren, of het zijn schrift is.

Georgius, het handschrift beschouwende, sprak: Het heeft toebehoord aan voornoemden Philippus, den buurman van Stephanus, die met den ketter Macarius is afgevallen. Toen de Patriarch Theodorus en voornoemde Macarius over het geloof handelden, haalden zij dergelijke geschriften van Vigilius, zooals Macarius en Stephanus zeiden, *uit het Patriarchaat*, en wij hebben ze op bladen geschreven, en ze zijn den keizer overhandigd. De vrienden van Stephanus en Macarius, welke die bladen aan den keizer hadden ter hand gesteld, toonden ze aan ieder, die bij hen kwam. Philippus nu bragt dit handschrift bij den ketter Stephanus en vroeg hem: is dit handschrift van het vijfde Concilie, door mij uit het Westen medegebragt, wel in orde; want de geschriften van Vigilius staan er niet in? Wel zeker niet, antwoordde Stephanus, het is niet volledig. Wees dan zoo goed, vroeg Philippus, en vul het ontbrekende aan. Op last van Stephanus heb ik toen dit er ingeschreven, en ik erken, dat het mijne hand is. Doch niet alleen in dit, ook in alle handschriften van het vijfde Concilie, die hun in handen kwamen, hebben Macarius en Stephanus de brieven van Vigilius, als zij er niet in stonden, ingevoegd. Zoo hadden zij ook een latijnschen codex van het vijfde Concilie aan hen, zeiden zij, verkocht door de vrouw van den patriciër Innocentius. Maar van dien latijnschen codex weet de priester dezer kerk, de latijnsche taalmeester Constantinus.

De regters en het Concilie zeiden: Laat Constantinus zich verklaren.

De priester en latijnsche taalmeester Constantinus sprak: Ten tijde van den Patriarch Paulus [dus dertig jaren geleden] kwam Fortunius, bisschop van Carthago, hier aan. Om te weten, of men hem in rangorde vóór of achter de Metropolitanen plaatsen moest, zocht voornoemde Paulus *in het archief van het patriarchaat* het handschrift van het vijfde Concilie op, en bij die gelegenheid werd

ook de latijnsche codex dier Kerkvergadering gevonden. Paulus toonde hem mij en zeide: zie eens, of de zevende zitting daar wel volledig in staat overeenkomstig het authentieke handschrift. Op mijn ontkennend antwoord zeide hij: laat den diaken Sergius bij u komen, want die kan goed schrijven; onderrigt hem in het schrijven van latijnsche letters en vul het ontbrekende aan. Die bijvoegsels nu bestonden in de brieven van Paus Vigilius, welke door mij uit het handschrift in het Latijn vertaald, door Sergius geschreven en door Theodorus in den latijnschen codex ingelascht zijn.

De regters en het Concilie zeiden: Laat den diaken Sergius naar waarheid getuigen.

De diaken Sergius sprak: Vele jaren geleden, heeft de Patriarch Paulus mij bij zich geroepen en gezegd: ziehier wat heer Constantinus, de taalmeester, uit het handschrift van het vijfde Concilie vertaald heeft, en schrijf dat in het Latijn. Als zijn dienaar en onderhoorige heb ik hem gehoorzaamd en geschreven, en het geschrevene aan Constantinus ter hand gesteld.

Het heilig Concilie riep uit: Anathema over het zoogenaamde geschrift van Mennas en over hen, die het verdicht hebben, anathema over de onecht bevondene brieven van Paus Vigilius; anathema over alle vervalschers van het vijfde Concilie! [1])

Ziedaar, lezers, de eerlijkheid der Monothelieten gedurende eene reeks van jaren! en oordeelt, welk onbeperkt vertrouwen men stellen kan in alles, wat uit hunne handen en uit het archief van Constantinopel te voorschijn komt!

Hoe kwamen nu de brieven van Honorius aan den dag?

Reeds in de eerste zitting van het Concilie zeide Macarius: „Wij hebben geene nieuwigheden ingevoerd, maar „wat wij ontvangen hebben van de Kerkvergaderingen „en de HH. Vaders, van de Patriarchen dezer stad: Sergius, „Paulus, Pyrrhus en Petrus, alsook van *Honorius* en „Cyrus, namelijk omtrent *wil en werking*, dat gelooven „en verkondigen wij, en wij zijn bereid, daarvan rekenschap

[1]) 977—984.

„te geven"; waarop de keizer antwoordde: „Wij nemen „uwe bewering niet aan, tenzij ze gestaafd worde door de „uitspraken der Kerkvergaderingen en HH. Vaders"; Macarius beloofde, aan dit verlangen te zullen voldoen [1]).

In de achtste zitting betuigden nagenoeg alle bisschoppen, met den brief van Paus Agatho in te stemmen; Macarius echter verzette er zich tegen. Door den keizer naar zijn geloof ondervraagd, zeide hij vooreerst mondelings, éénen wil in Christus en diens goddelijke werking te erkennen „in overeenstemming met de vijf HH. Con„cilien, met *Honorius*, Sergius" enz. [2]); en legde ten tweede schriftelijk eene geloofsbelijdenis over, waarin hij aan het slot alle oude ketters veroordeelde en onder hen ook den H. Maximus „en diens goddelooze leer, welke „onze Vaders, namelijk *Honorius*, Sergius en Cyrus reeds „vroeger verworpen hebben" [3]). Hierop volgde eene vergelijking van de door Macarius uit de HH. Vaders aangevoerde teksten, die allen verminkt of verkeerd uitgelegd werden bevonden; maar van Honorius werd in deze zitting niet meer gesproken.

In de negende zitting wordt Macarius veroordeeld. In de elfde verzoeken de pauselijke gezanten, dat de kettersche schriften van hem en zijnen leerling Stephanus, welke, *„zooals u bekend is"*, bij hen gevonden maar hun ontnomen zijn en in het archief van het Patriarchaat berusten, onderzocht zullen worden. De keizer en de synode vragen aan den archivaris, of die schriften daar inderdaad zijn. Georgius bevestigt zulks en gaat ze halen, waarop ze worden voorgelezen.

---

[1]) 611.
[2]) 741.
[3]) 749.

Een dier geschriften voerde ten titel: „Aanspraak van „Macarius tot den keizer", waarin de volgende woorden voorkomen: „Honorius van Rome heeft allerduidelijkst „één wil geleeraard" [1]). Eer men echter aan de voorlezing dier woorden kwam, en reeds dadelijk bij het hooren van den titel, zeide een der geestelijken: Macarius heeft tegen den regel gehandeld; want eene aanspraak van een priester tot den keizer wordt in den Senaat aangeboden en voorgelezen, maar hij heeft, alvorens dit te doen, haar naar Sardinië, Rome en andere plaatsen gezonden. Hierop antwoordde de keizer: „Wij weten niet, die aanspraak van „Macarius ontvangen te hebben, maar hij heeft ons eenige „bladen aangeboden [2]), die wij tot hiertoe nog niet ge„lezen hebben, doch in de volgende zitting zullen mede„deelen" [3]). Uit die bladen nu moet de eerste brief van Honorius te voorschijn komen; zeer opmerkelijk echter schijnt ons de verklaring des keizers toe aan het einde dezer elfde zitting, dat hij, om zijne drukke bezigheden en wijl de voornaamste zaken afgehandeld zijn, persoonlijk de volgende zittingen niet zal bijwonen. Vermoedde, vreesde hij iets?

In de volgende twaalfde zitting voldoet de keizer aan zijne toezegging en zend de beloofde bladen, bestaande uit één geschreven blad en drie codices, met de uitdrukkelijk er bijgevoegde boodschap, dat hij ze nog niet gelezen had, ja, niet eens de opschriften of titels. De derde dier codices bevatt'e het schrijven van Sergius aan Honorius en het antwoord of den eersten brief van Honorius aan Sergius, welke brief derhalve VOOR HET EERST aan het

---

[1]) 905.
[2]) Macarius had ze reeds in het vorige jaar aangeboden: 936.
[3]) 900, 901.

licht wordt gebragt door DEN HANDSCHRIFTEN-VERVALSCHER Macarius.

Men gelastte nu den archivaris Georgius om met allen spoed de geschriften van Sergius en Honorius, welke in het archief van het Patriarchaat te vinden waren, aan de vergadering voor te leggen, om ze te vergelijken, met de codices die door Macarius waren aangeboden. Georgius vond ze dadelijk en bragt, nog staande dezelfde zitting, de brieven van Sergius aan Cyrus en Honorius in de vergadering benevens „*den authentieken latijnschen brief „van Honorius aan Sergius met de vertaling daarvan*; deze „werd vergeleken [met den codex van Macarius] door „Joannes, bisschop van Porto, een der gezanten [niet „van den Paus, maar] van het Romeinsch Concilie en „*gelijkluidend bevonden*" [1]).

Ziedaar DE TWEEDE BRON, waaruit de brief van Honorius opdaagt: HET DOOR HANDSCHRIFTEN-VERVALSCHERS BEWERKTE ARCHIEF VAN CONSTANTINOPEL. En de overeenstemming tusschen deze twee handschriften, waarvan het eene uit handen van Macarius, het andere uit het archief van Constantinopel komt, die overeenstemming, geconstateerd niet eens door 's Pausen gezanten, maar door een der afgevaardigden van het Romeinsch Concilie, is de ÉÉNIGE grond, waarop de brief als van Honorius afkomstig beschouwd, en Honorius veroordeeld wordt; „*constitit (ἐστοίχησεν)*", zegt eenvoudig het Concilie, „het is gelijk-„luidend bevonden", en daarmede is alle onderzoek over de echtheid van den brief afgeloopen.

Want op de onmiddellijk daaropvolgende vraag van 's keizers vertegenwoordigers, wat het Concilie besloot „omtrent de nu voorgelezene en VERGELEKENE" schriften

[1]) 936.

zoo van Sergius als van Honorius en bovendien [omtrent den in de vorige zitting gelezen brief] van Sophronius, antwoordt het Concilie: „Over de brieven van Sergius en „*den authentieken latijnschen brief* van Honorius, welke „ons voorgelezen zijn, en den reeds [vroeger] voorgelezen „synodaal-brief van Sophronius zullen wij, dezelve naauw„keuriger overwegende, later ons gevoelen uitspreken". Die *naauwkeuriger overweging* betrof blijkbaar den inhoud en de orthodoxie, niet de echtheid der brieven; de echtheid wordt niet betwijfeld en, ten opzigte van 's Pausen brief, zelfs met klare woorden erkend en uitgesproken.

Hierop volgde een verzoek [NB] uit 's keizers naam, of de veroordeelde en afgezette Macarius niet op zijnen zetel zou kunnen hersteld worden, indien hij zich bekeerde. Het verzoek werd echter afgewezen.

De volgende dertiende zitting [1]) begon terstond met de beloofde uitspraak. De brieven van Sergius en Honorius, zegt het Concilie, „geheel en al strijdig bevin„dende met de apostolische leerstukken, de uitspraken „der HH. Conciliën en van alle erkende HH. Vaders, daar„entegen overeenkomstig de valsche leeringen der ketters, „verwerpen wij geheel en al en verfoeijen wij als ver„derfelijk voor de ziel". Daarna worden Sergius, Cyrus, Pyrrhus, Petrus, Paulus en Theodorus van Pharan met name in den ban der Kerk gedaan, „welke personen allen „door Paus Agatho in zijnen brief aan den keizer opge„noemd en veroordeeld zijn". En dan lezen wij verder: „Maar tegelijk met hen, hebben wij geoordeeld, dat ook

[1]) Bij Labbe wordt volgens den latijnschen tekst de twaalfde zitting op den 20sten, de dertiende zitting op den 28sten Maart gehouden; volgens den griekschen tekst daarentegen werden beide zittingen gehouden op denzelfden dag, den 22sten Maart. — Labbe teekent het verschil tusschen beide teksten wel aan bij de twaalfde, maar niet bij de dertiende zitting.

„Honorius, Paus van het oude Rome, buiten de Kerk „geworpen en in den ban gedaan moet worden, wijl wij „uit zijnen brief aan Sergius zien, dat hij diens meening „in alles gevolgd en diens goddelooze leerstellingen be„vestigd heeft" [1]).

De vertegenwoordigers van den keizer namen volledig genoegen met de veroordeeling van Sergius en Honorius, maar niet zoo geheel met de veroordeeling der andere personen. Eerst, zeiden zij, moeten ook de geschriften van deze personen voorgelezen en onderzocht worden; en niettegenstaande het Concilie zulks overbodig oordeelde, wijl de ketterij dier mannen algemeen bekend was, en wijl Paus Agatho hen en hunne schriften veroordeeld had, hielden zij op hunne vordering aan, zoodat Georgius al wederom naar het archief moest gaan. Aan hun verlangen werd voldaan, en na voorlezing der gevraagde stukken werd het uitgesproken vonnis herhaald.

Maar nu werd er door hen een nieuw voorstel gedaan: ook de brieven der Patriarchen, die na den ketter Petrus te Constantinopel gezeteld hadden, en bovendien de geschriften, die door verschillende personen ten tijde van Sergius, Pyrrhus, Paulus en Petrus vervaardigd waren, behoorden onderzocht te worden. De brieven der Patriarchen had de archivaris reeds bij de hand; ze werden gelezen en vrij van ketterij bevonden. Doch de overige geschriften moest hij gaan halen; na een weinig tijds bragt hij ze in de vergadering, zeggende, dat zij „ge„vonden waren IN HET ARCHIEF van het eerwaardig „Patriarchaat, waaronder ook *een tweede latijnsche brief* „*van Paus Honorius*, verschillende van den reeds vroeger „getoonden brief, met de vertaling daarvan." Die tweede

[1]) 944.

brief werd dadelijk voorgelezen, doch van onderzoekingen naar de echtheid was geen spraak; zoodanig onderzoek scheen overbodig: die brief kwam immers *uit het archief van het Patriarchaat!* Met alle andere kettersche brieven en documenten moest ook die brief vernietigd worden: „en zij werden verbrand, *combusta sunt*" [1])

Welligt zal iemand vragen: Hoe konden de Vaders van het Concilie zulk volledig vertrouwen stellen in het archief van het Patriarchaat, dat, zooals wij zagen, geen vertrouwen verdiende? Gaarne doen wij deze vraag, die ons in de gelegenheid stelt, het volgende eenvoudig antwoord te geven. In de derde zitting was wel reeds aanmerking gemaakt op de vervalsching der codices van het vijfde Concilie, afkomstig uit dat archief, doch een nader onderzoek was tot later uitgesteld. Dit nader onderzoek nu, dat de tallooze door ons vermelde vervalschingen der Monothelieten aan het licht bragt, werd eerst gehouden in de veertiende zitting, dat wil zeggen, in die zitting, die volgde na de voorlezing, veroordeeling en verbranding der brieven van Honorius. Toen de Vaders dien Paus veroordeelden, konden zij bij gevolg de verregaande bedriegerij der Monothelieten nog niet vermoeden.

Onze hoofdtaak oordeelen wij hiermede geëindigd. Onze overtuiging hebben wij, naar wij meenen, met klare en afdoende bewijzen gestaafd; tevens vertrouwen wij, dat de eerste openbaarmaking der brieven, door ons eenvoudig volgens de handelingen van het zesde Concilie verhaald, in plaats van die bewijzen in het minste te schaden, den lezer veeleer onze overtuiging heeft doen deelen.

Een kort woord evenwel nog over de personen, die, en den tijd, waarop zij de brieven vervalscht hebben.

---

[1]) 945—972.

Hier treden wij meer op het gebied der gissingen en der waarschijnlijkheid. Keizer Constantinus Pogonatus en zijne handelingen hebben op ons geen gunstigen indruk gemaakt; het is ons, alsof hij in het geheim betrokken was. Hij zendt den brief van Honorius aan de Vaders van het Concilie; hij verklaart, de stukken, die hij hun zendt, niet gelezen te hebben; hij blijft voor het eerst afwezig juist in die zitting, waarin 's Pausen brief ter tafel komen zal, daartoe genoopt, zegt hij, door drukke bezigheden, hoewel op dat tijdstip het Rijk in geenen oorlog of iets van dien aard gewikkeld was; bij de toezending laat hij nogmaals verklaren en met groote zorg, niet alleen de stukken, maar zelfs de opschriften niet gelezen te hebben, terwijl wij van den anderen kant vernemen, dat hem die stukken reeds in het vorige jaar waren aangeboden; hij stelt voor, Macarius op zijnen zetel te herstellen; en in het jaar vóór zijnen dood, in 684, benoemt hij op nieuw den door hem afgezetten Monotheliet Theodorus tot Patriarch van Constantinopel [1]).

Dat vervolgens sommige geestelijken van deze stad kennis droegen van het bedrog, dat zij, — óf om het gezag eens Pausen ten gunste der ketterij te kunnen inroepen en alzoo hare veroordeeling te voorkomen, óf wel om eene vlek op dat Rome te werpen, waarop zij zoo naijverig waren, — tot dat bedrog hebben medegewerkt, schijnt ons zeer aannemelijk; en niemand zal het bevreemden, zoo wij daarbij eenig vermoeden uiten tegen den archivaris Georgius, die zich door eene schriftelijke en bezworene geloofsbelijdenis van de verdenking der ketterij heeft moeten zuiveren en tevens de (vroeger althans als zoodanig) onbekende brieven zoo dadelijk bij de hand had en ze uit het archief te voorschijn bragt.

[1]) Fleury, ad annum 684; IX, 36.

Maar ten opzigte der eigenlijke vervalschers valt ons vermoeden op de beide Patriarchen Theodorus en Macarius. Zij hadden, schrijft de keizer in 678 aan Paus Domnus, hem verzekerd, dat, *van het oogenblik, waarop men die nieuwe bewoordingen was begonnen te gebruiken, tot nu toe,* beide zetels (van Rome en Constantinopel) het volstrekt niet eens waren geweest: toen schijnen zij nog niet aan Honorius gedacht te hebben. Zij hadden beiden, want het was ook door Theodorus onderteekend [1]), in 679, toen het Concilie op handen was, een boek aan den keizer overhandigd ten gunste hunner ketterij, hetwelk de keizer in de vergadering deed voorlezen, ongetwijfeld dezelfde codices, waarvan Constantijn de opschriften niet kende, en die den brief van Honorius bevatt'en. Zij eindelijk waren, zooals wij reeds zagen, niet alleen heftige Monothelieten, maar tevens mannen die opzettelijk handschriften vervalschten, ten einde hunne dwaling te doen zegevieren [2]).

V. De veroordeeling van Paus Honorius.

Wij mogen onzen arbeid niet eindigen, zonder eene schijnbaar gewigtige opwerping te wederleggen, door welke

---

[1]) Anastasius, *in vita Agathonis Papae*; Labbe VI, 573.

[2]) Allerzonderlingst luidt de aanhef van het geschrevene blad, door Macarius, tegelijk met den brief van Honorius, aan den keizer aangeboden: „Annotatio mense Septembri, die 22, feria 5, „indictione 7. Zacharias, episcopus Leontopoleos, et Georgius „episcopus Adrasi Isauriae, et Tiberius diaconus et notarius, „dixerunt:

„Misit nos sanctissimus patriarcha noster ad sanctissimum patri„archam Constantinopoleos, deferentes ad relegendum in notis. Et „accepit unus nomine Tiberius diaconus et notarius, et ascendentibus „nobis in patriarchium, egressus est chartophylax, et diximus ei: „Quia nuntia de nobis. Et dixit: Quae causa est? Et diximus ei: „Volumus ingredi salutare vestigia ejus." De plaatsvervangers des keizers en het Concilie lieten niet verder voortlezen; want, zeiden zij, dat stuk heeft geene betrekking op de zaak, die wij behandelen. Labbe, 913.

men reeds vroeger heeft pogen aan te toonen, dat de vervalsching van 's Pausen brieven hoogst onwaarschijnlijk en zeker niet aannemelijk is [1]). Laat ons die opwerping eerst met volle kracht en duidelijkheid voorstellen.

Een Algemeen Concilie heeft Honorius voor den schrijver der brieven gehouden en op grond daarvan zijnen persoon veroordeeld; nu komt na twaalf eeuwen een schrijver het Concilie van dwaling beschuldigen; kan dat met den eerbied, welken de uitspraken der Kerk vorderen, overeengebragt worden? Wiens oordeel is meer te vertrouwen, dat van een schrijver, die op zijne studiekamer slechts de boeken der geschiedenis kan raadplegen, of dat der pauselijke gezanten, die de brieven zelve van Honorius in de vergadering voor oogen hadden en uithoofde hunner betrekking niet konden nalaten, de echtheid te betwisten, zoo daartoe eenige mogelijkheid bestond? Vervolgens, Paus Leo heeft de veroordeeling van zijnen voorganger bekrachtigd; dat heeft hij niet kunnen doen, zonder het archief van Rome te raadplegen, waarin hij derhalve afschriften moet gevonden hebben, gelijkluidende met de brieven, te Constantinopel voorgelezen en veroordeeld. Eindelijk is het ongeloofelijk, dat nagenoeg alle schrijvers gedurende zoo vele eeuwen de echtheid der brieven zoo zeker zouden

---

[1]) De geleerde romeinsche hoogleeraar PALMA zegt in zijne *Praelectiones hist. eccl.* (Romae 1839: Tom. II, P. I, pag. 150): „Volgens het oordeel van Bartolus [ons onbekend], om geen andere „voorstanders van dat gevoelen te noemen, zou de eene brief ver„valscht, de andere verzonnen of geheel onecht zijn; die meening „kan niet bewezen worden". De redenen, dan door hem ter bestrijding dier meening aangevoerd, zijn: de naauwkeurige vergelijking der brieven, geschied in het Concilie in tegenwoordigheid der gezanten van Rome, die zich in die vergadering uitmuntend van hunne taak gekweten hebben; en het stilzwijgen der volgende Pausen over bedrog in deze zaak, dat, zoo het bestaan had, zeer gemakkelijk door hen had kunnen en moeten bewezen worden uit de afschriften der brieven, in het archief van Rome berustende.

genoemd hebben, indien de aangevoerde bewijzen voor het tegendeel zoo overtuigend en afdoende waren; want er zijn geen nieuwe oorkonden aan het licht gebragt, maar slechts boeken gebruikt, die ook door hen gebruikt zijn.

Niemand zal zeggen, dat wij de kracht der opwerping in ons voordeel verborgen gehouden hebben: wij mogen derhalve ook aandacht voor ons antwoord vragen.

I. Volgens onze overtuiging heeft het Algemeen Concilie gedwaald door vervalschte brieven als echte brieven van Honorius te erkennen. Maar dit strijdt 1. niet met den eerbied, dien de uitspraken van zoodanig Concilie van elken Katholiek vorderen; en is 2. geene beschuldiging tegen het Concilie.

Vooreerst *strijdt dat niet met den eerbied.* Want de Algemeene Kerkvergaderingen zijn wel onfeilbaar, maar onder de volgende beperking: in zaken van bloot feitelijken aard, welke, zooals de H. Alphonsus de Liguori zegt, vooral van menschelijke getuigenissen afhangen, kunnen zij zich vergissen en dwalen. En waarom? De onfeilbaarheid der Kerk moet ons onfeilbare zekerheid voor ons *geloof* geven; maar zulke *bloote feiten* baten of schaden niet het minste aan ons *geloof*. De voorgelezene *brieven* nu zijn teregt veroordeeld, en in dat vonnis heeft het Concilie niet kunnen dwalen, omdat het in zaken het geloof betreffende onfeilbaar is, en in dit opzigt het vonnis ons geloof raakt; doch de vraag, of die brieven door *Honorius* of wel door *een ander* geschreven zijn, raakt ons *geloof* in geenen deele en is van *bloot feitelijken aard*: in de beslissing dier vraag *kon* dus volgens de leer der Katholieke Kerk het Concilie dwalen.

Maar ten tweede *brengen wij zelfs geene beschuldiging tegen het Concilie uit.* Als wij zeggen: het Concilie heeft in de beslissing van dat feit gedwaald, dan denken wij

daarbij volstrekt niet aan schuld, ligtzinnigheid, overijling, hartstogtelijkheid of iets dergelijks; dat verbiedt ons katholiek gevoel. Wat is dan onze gedachte? De vervalsching der brieven was zóó behendig uitgevoerd, dat het Concilie zich ten opzigte van den schrijver kon vergissen *zonder eenige schuld.* De nadere verklaring dezer gedachte loopt zamen met ons antwoord op het tweede gedeelte der tegenwerping, ontleend aan het gedrag der gezanten van Rome.

II. Om het gedrag dier gezanten billijk te beoordeelen, moet men zich op hun standpunt plaatsen. Zij waren in het, bijna geheel uit grieksche bisschoppen bestaande, Concilie nagenoeg de éénige vertegenwoordigers der Latijnsche Kerk. Meer dan veertig jaren had de Grieksche Kerk het gezag van den Paus verworpen. En thans worden 's Pausen gezanten niet alleen geëerbiedigd, maar zonder aarzelen als voorzitters der vergadering erkend; men vereenigt zich met 's Pausen uitspraak over de geloofsleer, ja zelfs met zijne veroordeeling der zoolang gevierde grieksche Patriarchen en bisschoppen: het schisma is derhalve geëindigd. Maar nu komen de brieven van Honorius ter tafel en wel (zooals men zegt) authentieke brieven, aanwezig in het archief van Constantinopel, waar die authentieke brieven inderdaad berusten moesten, als geschreven aan den Patriarch Sergius. Het is waar, uit dat archief was één vervalschte codex van het vijfde Concilie te voorschijn gekomen, maar die vervalsching was nog niet nader onderzocht; en van den anderen kant had men misschien meer dan honderd, zoowel door den Paus als door Macarius aangehaalde, teksten der HH. Vaders vergeleken met de aan datzelfde archief ontleende codices dier Kerkvaders; men had ook de schriften van Sergius, Cyrus, enz. beoordeeld naar de afschriften, daarvan aanwezig in datzelfde

archief; en bij niemand was nog de gedachte opgekomen: zouden de codices van het archief wel te vertrouwen zijn?

Veronderstellen wij nu *eerst* eenigen twijfel over de echtheid der brieven van Honorius bij de gezanten van Rome. Konden zij dien twijfel openbaren zonder overtuigende redenen aan te voeren? Toen zij de vervalschte brieven van Paus Vigilius hoorden lezen, voerden zij dadelijk eene reden aan, die de vervalsching deed blijken; maar wat moesten zij van Honorius zeggen? konden zij zeggen: nooit hebben wij in het Westen zoo iets van Honorius gehoord? Het antwoord lag immers voor de hand en zou geluid hebben: dat is wel mogelijk, maar gij ziet hier voor uwe oogen geen afschrift, maar den brief zelven, door Honorius aan onzen Patriarch gezonden, en uw twijfel verraadt alleen, dat gij en de Paus alleen door eerzucht in deze gansche zaak geleid wordt. Neen, aan dien twijfel konden noch mogten de gezanten den pas herstelden vrede der Kerk opofferen.

Doch in de tweede plaats *hebben de gezanten aan de echtheid niet getwijfeld*, misleid als zij waren door de listige behendigheid der vervalschers. Zij wisten door overlevering, dat Honorius, bij het begin der ketterij, met zachtheid was te werk gegaan, bij Sergius en Cyrus meer smeekende dan bevelende er op had aangedrongen, om de nieuw ingevoerde spreekwijze van *ééne werking* toch niet te bezigen; dat vonden zij in den brief terug, maar daarnaast een dergelijk listig verzonnen verzoek aan Sophronius, om ook van *twee werkingen* niet te spreken. Zij vonden in den brief de woorden, door Honorius werkelijk geschreven over *'s Heeren wil*, die door de ketters zoo menigmaal waren gebruikt om het gezag diens Pausen in te roepen. En bij de vertooning van den brief, gekomen uit het archief der kerk, kon het niet anders, of zij

moesten erkennen, dat Honorius verkeerd gehandeld had.

Het is *mogelijk*, dat bij de veertiende zitting, toen de verdere vervalschingen der Monothelieten aan het licht kwamen, bij hen eenige twijfel ontstaan is. Maar die *mogelijkheid* zelfs toegevende, dan zeggen wij nog, dat zij op de reeds gevallene uitspraak en veroordeeling van den Paus niet konden terugkomen; want een nader onderzoek was niet meer mogelijk; niet alleen in die uitspraak, ook in de vernietiging der documenten hadden zij berust; de brieven waren bij het einde der dertiende zitting aan de vlammen prijs gegeven, *et combusta sunt.*

III. Hetzelfde kunnen wij toepassen, en daardoor komen wij aan het derde gedeelte der opwerping, op de bekrachtiging van het Concilie door Paus Leo. Hier echter staan wij voor eene andere moeijelijkheid: hoe kon deze Paus de veroordeeling zijns voorgangers bekrachtigen, indien de brieven vervalscht waren? in dat geval toch was het hem gemakkelijk, die vervalsching te bewijzen uit het archief van Rome, waarin een afschrift dier brieven berusten moest.

Neen, antwoorden wij, te Rome was zoodanig afschrift niet te vinden; daar had keizer Heraclius, daar hadden de Monothelieten voor gezorgd. Laat ons dit nader aantoonen.

Na den dood van Honorius werd Severinus tot Paus verkozen, maar eer zijne keuze door den keizer bevestigd was, trachtte de chartularius Mauritius met geweld, en toen hem dit niet gelukte, wist hij door list zich van het pauselijk paleis van Lateranen meester te maken. Hij bleef daar met zijne manschappen drie dagen, na verloop waarvan hij alles deed verzegelen (*sigillaverunt omne vestiarium ecclesiae*). Dit berigtte hij nu aan den patriciër Isaäc te Ravenna, die dadelijk naar Rome toog, de

aanzienlijkste geestelijken in ballingschap zond, acht dagen lang in het paleis vertoefde om alles weg te rooven, en een gedeelte van den roof aan keizer Heraclius zond. Toen dit alles was geschied, werd Severinus erkend, en keerde Isaäc naar Ravenna terug [1]).

Bij deze gelegenheid nu, hiervan houden wij ons overtuigd, werd de gansche briefwisseling tusschen Sergius en Honorius uit het romeinsch archief ontvreemd, niet met het doel om die te vervalschen, hieraan dacht men nog niet; maar men wilde de *Ecthesis* (die, volgens getuigenis van Cyrus, aan Isaäc gezonden was) door Paus Severinus doen goedkeuren, en die briefwisseling kon dat doel in den weg staan, wijl daaruit blijken zou, welke maatregelen Honorius tot onderdrukking der ketterij had aangewend.

Onze gronden voor deze bewering zijn de volgende: 1. Honorius heeft maatregelen ter beteugeling der beginnende dwaling genomen: dit getuigt de H. Maximus uitdrukkelijk; en nogtans vindt men daarvan overigens niets gemeld: hoe kan dit beter worden verklaard dan door de wegrooving der noodige bescheiden? 2. Terwijl de H. Maximus in een *particulieren* brief de woorden van Honorius over *'s Heeren wil* op katholieke wijze verklaart, door die woorden in hunnen ganschen zamenhang aan te halen, zegt Paus Joannes IV, in een *officiëlen* brief aan den keizer ter verdediging van Honorius, wat de Katholieke Kerk over dien *wil* gelooft, en voegt er dan alleen bij: „In dien zin heeft mijn voorganger geschreven", zonder dit uit den *zamenhang der woorden* van Honorius te bewijzen: zou Paus Joannes dit verzuimd hebben, zoo hij daartoe gelegenheid had gehad? 3. Paus Martinus en het Lateraansch Concilie zwijgen niet alleen over Honorius,

[1]) Anastasius, *in vita Severini Papae*; Labbe V, 1753.

maar ook over de brieven van *Sergius* aan Honorius. Dit is te meer opmerkelijk, wijl genoemd Concilie, om Sergius met grond te kunnen veroordeelen, in de derde zitting den brief van Sergius, aan Cyrus geschreven vóór de uitvaardiging der *Ecthesis*, en de handelingen der door Sergius gehouden Synode ter verdediging der *Ecthesis*, ontleend aan het archief van Rome, doet voorlezen; maar volstrekt niet gewaagt van den door Sergius aan den Paus gerigten brief, die zoo geheel overeenstemde met den *Typus*, welks veroordeeling het voorname doel dezer Kerkvergadering was. Daartegen te willen inbrengen, dat Paus Martinus met opzet dit stilzwijgen in acht nam, om de nagedachtenis zijns voorgangers te sparen, is louter onzin, gelijk wij vroeger hebben aangetoond; tegenover de Monothelieten van Constantinopel, die de brieven in hun archief bezaten, kon zoodanig opzettelijk stilzwijgen voor genoemd doel slechts schadelijk zijn. Eindelijk 4. laat zich daardoor ook verklaren, wat tot heden een raadsel was: de handelwijze van Sergius. De *Ecthesis* had hij reeds in 636 gereed: waarom maakte hij dat geschrift eerst in 639 openbaar, dat wil zeggen, *na den dood van Honorius?* Omdat Honorius niet met hem had ingestemd, zooals men, door de valsche brieven misleid, tot heden heeft gemeend, maar omdat hij integendeel zich tegen de opkomende dwaling verzet had. Daarom moest de dood van dien Paus worden afgewacht; daarom moest de erkenning van zijnen opvolger worden vertraagd; daarom moesten de aanzienlijkste geestelijken uit Rome gebannen en de documenten weggeroofd worden; opdat de nieuwe Paus, verstoken van met de zaak bekende raadslieden, verstoken van de noodige bescheiden, tot de goedkeuring der *Ecthesis* zou gebragt worden.

IV. Wat nu eindelijk het laatste gedeelte der opwerping aangaat, het gezag der schrijvers, die getracht hebben, Honorius te verdedigen, maar gedurende eeuwen nimmer

de vervalsching der brieven als middel van verdediging hebben gebruikt (slechts weinigen uitgezonderd en dezen zonder gunstig gevolg), dat gezag stoot in de eerste plaats onze bewijzen niet omver. Maar bovendien, wij zeggen het met groote erkentelijkheid, nagenoeg al onze bewijzen hebben wij aan hen te danken; het eenige verschil tusschen hen en ons is, dat zij, gevoelende dat er in die bewijzen iets ten gunste van Honorius lag opgesloten, ze gebruikten om of eene vervalsching der akten van het zesde Concilie (waaromtrent welligt ook met grond kan getwijfeld worden) of wel de regtzinnigheid van Honorius aan te toonen; terwijl wij daarentegen, vermoedende dat de brieven zelve van den Paus vervalscht zijn, door hunne bewijzen ons vermoeden in overtuiging hebben zien overgaan.

Beschouwt men de brieven als *echt*, met deze opmerking eindigen wij, dan ontmoet men in de geschiedenis van het Monothelisme onverklaarbare omstandigheden en vooral een raadselachtig stilzwijgen gedurende eene reeks van jaren over Honorius. Neemt men daarentegen met ons de *vervalsching* dier brieven aan, waarvoor wij meenen geldige bewijzen te hebben aangevoerd, dan is daar alles helder, eenvoudig en duidelijk, en men stoot nergens op de geringste moeijelijkheid. Met volle overtuiging herhalen wij daarom de woorden uit het grafschrift van Honorius:

TECUM VIRGINITAS AB INCUNABULIS VIXIT,
TECUMQUE VERITAS AD VITAE METAM PERMANET [1]).

C. J. M. BOTTEMANNE.

---

[1]) Baronius, ad annum 638: *secundum* epitaphium.
Kort voor het afdrukken dezer bladzijden maakten wij kennis met het werk van B. M. CONSTANT, *l'Histoire et l'Infallibilité des Papes*, Tom. II (1859). Ook deze schrijver beweert, dat de brieven van Paus Honorius vervalscht zijn, maar strekt, volgens ons oordeel, die vervalsching te ver uit; daaronder lijdt zelfs zijne bewering, die hij overigens niet krachtig staaft.
Onze latijnsche bewerking van dit opstel zal spoedig verschijnen.

BEOORDEELING VAN BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN.

DE AFSCHAFFING DER DOODSTRAF [1]).

Eene brochure, waarvan mag gezegd worden, dat zij ridderlijk is; want met weinig kans van goed gevolg gaat zij regt tegen den verkeerden tijdgeest in.

De Schrijver heeft, zoodra het wetsontwerp tot afschaffing der doodstraf bij de Tweede Kamer was ingediend, eenige artikelen, vroeger door hem in *De Maasbode* geplaatst, vlugtig overgezien en eenigzins uitgebreid, en ze zoo aan de *Katholiek- Nederlandsche Brochuren-Vereeniging* afgestaan.

Ziehier, met eenige wijziging in de volgorde, den belangrijken inhoud.

1. Allereerst wordt de ontijdigheid der indiening van het wetsontwerp duidelijk aangetoond. De afschaffing der doodstraf is een deel van het strafstelsel, en dit geheele stelsel moet herzien worden: hoe zal men nu het deel zóó kunnen veranderen, dat het zich goed aansluit bij een geheel, waarvan nog niet bekend is, hoe het worden moet?

2. Vervolgens wordt bewezen, dat de Staat het regt heeft om, in sommige bij de wet bepaalde gevallen, de doodstraf op een misdadiger toe te passen.

Voor degenen, die gelooven, is dit bewijs spoedig geleverd: voor de geloovige Israelieten uit de boeken van het Oud Testament; voor de geloovige Protestanten uit het Oud en het Nieuw Testament; voor de Katholieken bovendien uit de leer der Kerk.

De ongeloovigen moeten overtuigd worden met bewijzen, die ontleend zijn aan de rede. Vier zulke bewijzen worden aangevoerd:

---

[1]) Op Christelijk standpunt beoordeeld door J. Bos, Pr. N°. 7 van den tweeden jaargang der *Katholiek- Nederlandsche Brochuren-Vereeniging*. Haarlem, A. B. van den Heuvel. 1870.

Er moet evenredigheid zijn tusschen misdaad en straf; sommige misdaden nu zijn zóó zwaar (men denke aan Troppmann!), dat ze slechts met den dood kunnen geboet worden.

De doodstraf is noodig tot bescherming van de maatschappij en van hare leden.

Dat de Staat het regt heeft om de doodstraf toe te passen, is altijd en overal erkend geworden.

Waar men tot de afschaffing der doodstraf was overgegaan, zijn de misdaden toegenomen', en wel zóó, dat men die straf weder heeft moeten invoeren.

3. Wie zijn voor de afschaffing der doodstraf?

Al de ongelooovigen: de Pantheïsten, de Materialisten en de Deïsten.

Hoe, zal men vragen, is dit mogelijk? Voor de ongeloovigen, al verwerpen zij het gezag van Schrift en Kerk, gelden toch de bewijzen uit het gezond verstand?

In onzen tijd is dit, in onzen tijd is nog meer mogelijk; zelfs eenige z. g. liberale Katholieken ijveren voor de afschaffing.

De Minister, die het wetsontwerp heeft ingediend, is katholiek, en de bewijzen, die voor het regt van den Staat worden gehaald uit Schrift en Kerkleer, neemt hij derhalve aan.

Bovendien zegt hij in zijn *Memorie van Toelichting*, *a*) „dat de „doodstraf, als middel van verdediging is te rechtvaardigen", en Zijne Excellentie kan niet bewijzen, dat ons vaderland aan dit regtvaardig verdedigingsmiddel geen behoefte heeft of krijgen zal; *b*) „na „1848 is in sommige Duitsche Staten, waar de doodstraf werd „afgeschaft, het aantal zware misdaden zóó toegenomen, dat men het „pas omvergeworpen schavot weder moest oprichten"; *c*) „erkent hij, „dat het een opmerkelijk verschijnsel is, dat sedert de wet van 1854 „(waarbij de toepassing der doodstraf is beperkt) het aantal der „kindermoorden is toegenomen."

Geloof en gezond verstand derhalve dwingen den Minister tot het behouden der doodstraf, en toch zien wij hem ijveren voor hare afschaffing. Hoe is dit te verklaren?

De Minister zelf geeft ons den sleutel van het raadsel: De afschaffing wordt gevorderd door het „rechtsbewustzijn van de „meest verlichten en beschaafden", dat is, van de liberalen, die het licht der wetenschap, het bewustzijn van regt en alle goeds hebben, en daarmeê de wereld zoo rustig en zoo gelukkig maken, als wij haar thans aanschouwen!

4. Wat wordt door de voorstanders der afschaffing tegen de doodstraf ingebragt?

De wraak, zegt men, is ongeoorloofd. — Hierop wordt met regt geantwoord: „Zij kan geoorloofd, zij kan plicht wezen, zij kan „een product der liefde zijn."

De doodstraf verder zou geen doel treffen, niet van de misdaad afschrikken. — „De zucht tot het leven is de sterkste aller harts- „tochten, en niets wordt gevreesd gelijk de dood."

Men beweert, dat de doodstraf niet correctief is, dat zij de gelegenheid tot verbetering aan den schuldige ontneemt. — Juist het tegendeel is waar: „de ter dood veroordeelden *corrigeren* zich- „in den regel altoos, als de Katholieke Kerk in het bange uur voor „hare gevallen kinderen haar moederhart opent —; zij *corrigeren* „zich, de schuldigen, met het schavot in het gezicht, terwijl zij anders „wellicht zouden voortleven in de misdaad."

De doodstraf (en ziehier de meest ernstige bedenking) is, bij mogelijke dwaling, onherstelbaar. — „Daaruit volgt slechts, dat „wetgevers en rechters eene huiveringwekkende verantwoordelijk- „heid dragen, en dat men slechts tot het uitspreken en toepassen „dier straf mag overgaan, wanneer al de [vereischte] voorwaarden „vervuld zijn."

5. Die voorwaarden worden uiteengezet.

Verder is de Schrijver er niet tegen, dat men het getal der misdaden, waarop de doodstraf staat, vermindere.

Eindelijk verklaart hij, het regt van gratie als koninklijk praerogatief hoog te waarderen en te eerbiedigen.

Wat zal met het wetsontwerp, als het in behandeling komt, gebeuren? Zal het aangenomen of verworpen worden?

Wij hebben een onbegrensd vertrouwen op de zegepraal der christelijke beginselen en van het gezond verstand; maar het blijkt, dat *liberaal*, *verlicht* en *beschaafd* genoemd te worden tegenwoordig eene bijzondere aantrekkelijkheid heeft, en daarom zou het ons niet verwonderen, als de doodstraf, voor het oogenblik, werd afgeschaft.

J. DE BRUIJN.

DE GOEDE ZAAIJER [1]).

Dit katholiek tijdschrift blijft voortdurend even degelijk van inhoud, maar bij den nieuwen jaargang heeft het wederom gewonnen in verscheidenheid van artikelen en sierlijkheid van vorm.

De eerste aflevering begint met een *Oud Nieuw-jaarslied*, dat vol is van eenvoud, zangerigheid, levendig geloof en innige liefde; zij sluit met een keurig album-blaadje, dat een groote troost moet geweest zijn voor de ouders der vroeg gestorvene Jacoba en iedereen met verrukking doet opzien naar der heem'len gaarde, waarin die schoone bloem is overgeplant.

Het vervolg van *Christus' openbaar leven* en *Eenige bladzijden uit het levensboek eener bekeerlinge*, de bekende gravin Ida Hahn-Hahn, zijn, elk op zijne wijze, degelijke artikelen.

Eer uwen vader en uwe moeder! en *Wees indachtig, dat gij den Sabbathdag heiligt!* zijn geene zedekundige verhandelingen, maar korte en leerzame verhalen, waarmeê de onderhouding van het derde en vierde gebod wordt aangedrongen.

Wonder genoeg is de prijs gebleven, gelijk hij was: 35 *Cents per jaargang van zes afleveringen.*

MARIA MOEDER VAN JEZUS [2]).

Onder dezen titel is een boekdeel verschenen van 800 bladzijden in *octavo*. Wij mogen niet verzwijgen, dat wij, nog altijd onder den indruk van de geniale artikelen, welke onze hooggeschatte Broere, nu vijftien jaren geleden, in dit maandschrift over Maria geschreven heeft [3]), onze eischen voor eenen schrijver van de geschiedenis der Allerheiligste Maagd en Moeder Gods wel wat hoog gesteld hebben. Wij zijn echter overtuigd, dat de verhevene beschouwingen, die menig geleerde in verrukking bragten, voor het algemeen, en dus ook voor een boek als het onderhavige, minder

---

[1]) *Tijdschrift voor Katholieken*, onder redactie van P. A. de Bruijn, Pr. en B. P. Geijer, Pr. Leiden en Haarlem, P. M. en J. N. Geijer.

[2]) *Geschiedenis der Allerheiligste Maagd en Moeder Gods* volgens de H. Schrift, de Kerkvaders, de godgeleerden, de gedenkteekenen der oudheid, enz., enz., door G. H. F. Jamar, R. K. Priester. Brussel bij Victor Devaux en Cie; 's Hertogenbosch bij W. van Gulick. Prijs 8 franken.

[3]) *De Katholiek*, Deel XXVII, jaarg. 1855.

gepast zouden zijn. De Eerw. Jamar, wij moeten het openlijk verklaren, heeft den toets van onze hooggestelde eischen kunnen doorstaan. Hij splitst zijne geschiedenis in drie deelen.

In het 1ste beschouwt hij Maria vóór het tijdelijk leven van Jesus, en omvat daarin ook hare eeuwige voorbeschikking met de voorafbeeldingen en voorspellingen, welke haar aanduidden.

In het 2e beschrijft hij hare geschiedenis gedurende 's Heeren zigtbaar verblijf op aarde.

In het 3e beschouwt hij haar na de hemelvaart van haren Goddelijken Zoon tot aan haar heilig verscheiden, daarna in hare hemelsche heerlijkheid en in den voortdurenden triomf, waarmeê de Kerk hare gedachtenis en bescherming viert.

Dit werk is eene keurige verzameling van al het wetenswaardige en stichtende, wat de godsdienstige wetenschap, door eene grondige en biddende overweging van vele jaren, over Maria heeft weten op te sporen uit de H. Schrift, de apostolische overleveringen, de joodsche gebruiken en uit de kennis der plaatsen, gedenkteekenen en volks-traditiën van het Heilige Land. Het is eene bloemlezing uit de schriften der Kerkvaders en der Heiligen. De inhoudstafel, welke zes en dertig bladzijden beslaat, is eene beschrijving van schatten, waarmede men geest en hart kan verrijken. De Schrijver laat bijna overal de Heiligen over hunne Koningin spreken. Waar hij onverwachts de nederige Maagd sprekende invoert, en gij hare woorden als eene dichterlijke vinding van den Schrijver zelven zoudt willen aanzien, wordt gij niet zelden aangenaam verrast door eene aanwijzing, welke u in het gesprokene de woorden van een Heilige doet kennen. En spreekt de Schrijver zijn eigen taal, dan ademt u dikwijls een geur van heiligheid toe, alsof de Heiligen zelven tot u spraken. Geen meesterachtige toon van geleerdheid of van koude kritiek komt uwe opgewekte godsvrucht storen, overal toch spreekt de liefde. Bij wijlen moet men aan den stijl en aan sommige bij ons niet gebruikelijke woorden wel bemerken, dat de Schrijver tot onze zuidelijke taalverwanten behoort; maar dit geringe verschil tusschen schrijver en lezer verdwijnt bij de eenheid van geest en hart, waardoor beiden zich vrienden en broeders gevoelen.

Volgaarne vestigen wij de aandacht der eerw. geestelijkheid op dit werk als op eene rijke bron voor Maria-predikatiën en oefeningen in de Meimaand; maar ook voor de gewone geloovigen, zoowel geleerden als ongeleerden, is het een uitmuntend boek van Maria-vereering.

Deze aanbeveling zij voor dit godvruchtig werk een welkomstgroet en een geleibrief tevens bij zijne intrede in ons vaderland.

J. A. VAN DEN AKKER.

SPROKKELING.

DE KATHOLIEKE ARMENIERS EN DE H. STOEL. Aan eene correspondentie uit Constantinopel, 23 Maart, ontleenen we het volgende:

„Ziehier een kort overzigt van den toestand op het uur, waarop ik u schrijf.

Onze Oosterlingen, ten minste de drijvers, volharden in hunnen opstand: nog niemand der afgedwaalde priesters heeft geantwoord op de aanmaning van Zijne Doorl. Hoogw. [Mgr A. J. Pluym] den apostolischen gezant. Zij houden vol met hunne vreemde spitsvondigheden. Als men hen moest gelooven, zou de Stoel van Petrus, wiens gezag zij miskennen, geen meer gehoorzame kinderen hebben, dan zij zijn. Het is een nieuwe vorm van het Jansenisme, behalve het deftig voorkomen van Port-Royal en het genie van Pascal.

De ambassadeur van Frankrijk heeft één voet vooruit en één voet achterwaarts: — eene houding, die bevallig kan zijn in een standbeeld, maar voor een staatsman tamelijk valsch is.

Zijne Excellentie Barbolini, gezant van Zijne Piëmontesche Majesteit, staat met zijn beide voeten vooruit.

Zijne Excellentie de baron Prokesch Osten, ambassadeur van Oostenrijk-Hongarije, houdt zich voorzigtig opgesloten in zijne tent en laat zijn grooten en zijn kleinen ambtgenoot de kastanjes uit het vuur halen.

Zijne Hoogheid Ali-Pacha denkt op middelen om de regten van Mgr Hassoun te handhaven, aan Frankrijk den rug niet toe te keeren en zoo mogelijk den invloed van zijn goevernement te vergrooten.

Mgr Pluym eindelijk blijft kalm, geeft niets toe aan het ongeduld en niets aan de zwakheid, maar is gereed de schuldigen te treffen, en ook gereed zijne handen uit te strekken naar de arme afgedwaalden: hij is een schoone weêrschijn van den vreeselijken en tevens barmhartigen Regter, die zetelt op het Vatikaan" (*Le Bien Public*, 3 April 1870).

WAT TE DENKEN

VAN

DE DOOPBEDIENINGEN DER PROTESTANTEN?

Ofschoon in ons vaderland het getal der Protestanten, die in den tegenwoordigen tijd tot de Kerk hunner vaderen terugkeeren, niet zoo aanzienlijk is als in Noord-Amerika en Engeland, en als wij het misschien vooral nu, om de steeds hooger stijgende verwarring in het Nederl. Herv. Kerkgenootschap, zouden mogen verwachten: wij hebben toch reden om met dankbaarheid jegens God te erkennen, dat wij ons voortdurend in verschillende parochiën over den terugkeer van onderscheidene Protestanten tot de eenig ware Kerk te verheugen hebben.

Deze altijd nog talrijke bekeeringen blijven aan de Protestanten niet onbekend, en het is niet meer dan natuurlijk, als zij onderzoeken, niet alleen wat tot eene of andere bekeering onder hunne bekenden of vrienden heeft aanleiding gegeven, maar ook welk onderrigt de bekeerling ontving, op welke wijze, met welke godsdienstige oefeningen en plegtigheden hij, zooals zij zeggen, aangenomen is of zijne belijdenis heeft afgelegd. Bij veel, wat zij vernemen, is er dikwerf niets, wat hen meer verwondert of verontwaardigt dan wanneer zij hooren, dat hun vroegere

„geloofsgenoot", in weerwil van het Doopsel, hem eens in de Protestantsche Kerk toegediend, op nieuw gedoopt of herdoopt is geworden; en hunne verbazing of verontwaardiging zal des te grooter zijn, naarmate zij zelven meer tot de zoogenaamde orthodoxe Protestanten behooren.

Ik zal trachten de leer en praktijk der Katholieke Kerk omtrent dezen ligt aanstootelijken herdoop te verklaren.

Wij zullen daartoe een onderzoek moeten instellen naar de wijze van doopbediening bij de Protestanten, omdat van het oordeel, wat men daarover vormt, de regtvaardiging van de hier te lande in zwang zijnde praktijk der Katholieke Kerk afhangt.

Buiten de reeds opgegeven beweegreden zett'e ons nog eene andere en sterkere aan om dit opstel te schrijven; we wilden namelijk eenige gegevens bij elkander brengen, waardoor de katholieke geestelijke althans somtijds zijn oordeel over de geldigheid van de doopbediening der Protestanten des te ligter en te veiliger zou kunnen vestigen.

Voorop ga deze plegtige verzekering: het is de leer der Katholieke Kerk, dat het Doopsel ook door niet-Katholieken geldig kan worden toegediend. Dit werd door het Algemeen Concilie van Trente uitdrukkelijk verklaard. Zie *Sessio* VII, *De Baptismo*, *canon* IV. En het Provinciale Concilie van Utrecht, dat door al de Hoogwaardige Bisschoppen van Nederland in het jaar 1865 werd gehouden en voor de Katholieken van ons vaderland verbindend gezag heeft, zegt over het H. Doopsel: „Opdat niemand, door de „onmogelijkheid om eenen bedienaar te hebben, zonder „dit heilzame geneesmiddel uit dit leven geroepen worde, „bedient ieder, zelfs hij, die aan Christus' geloof vreemd „en er van verwijderd is, het Doopsel geldig, zoo hij „slechts de overgeleverde *forma* en *materies* gebruikt en

„zich voorstelt datgene te doen, wat de Kerk bij die „bediening doet." (*Tit.* IV, *cap.* II.) Het Doopsel derhalve, toegediend door eenen predikant, die de woorden (de *forma*) uitspreekt en tegelijk de afwassching met water (de *materies*) aanwendt en de meening heeft om te doopen, is ook in de oogen van den Katholiek een geldig Doopsel.

Verder leert de Kerk, dat het eenmaal geldige Doopsel nooit kan herhaald worden. Dit is alweder door het Concilie van Trente uitdrukkelijk gezegd. Zie *Sessio* VII, *De Sacramentis in genere, canon* IX.

Doch hoe is het nu te verklaren, dat thans in ons vaderland de meeste Protestanten, die tot de gemeenschap der Moederkerk terugkomen, door den priester op nieuw gedoopt worden? Ligt hierin geene tegenspraak tegen de vooropgestelde kerkleer, waarvan toch geen Katholiek en vooral geen priester mag afwijken?

Om aan te toonen, met welke strenge consequentie de aangegeven praktijk uit de leer der Kerk voortvloeit, is het noodig na te gaan, welke meeningen omtrent het H. Doopsel en welke wijze van doopbediening er thans onder de nederlandsche Protestanten algemeen of hier en daar heerschende zijn. Want zoo kunnen we zien, welk oordeel de Katholiek zich over de geldigheid van de Doopsels der predikanten vormen moet, een oordeel, waarnaar de praktijk der Kerk zich rigt.

I.

DOOPBEDIENING BIJ DE PROTESTANTEN.

Wij bepalen ons tot het voornaamste protestantsche kerkgenootschap, en dus tot het Nederl. Hervormde; over de andere protestantsche kerkgemeenschappen hebben

we geene genoegzame bescheiden; hetgeen echter van de Nederl. Hervormden geldt, zal ook omtrent vele andere Protestanten hier te lande van toepassing zijn.

1. Leer, wet en praktijk der Nederl. Herv. Kerk.

Niemand zal het ontkennen: in Frankrijk, Engeland, Duitschland, Noord-Amerika hebben zeer vele Protestanten, en niet het minst de predikanten, óf allen eerbied voor het H. Sakrament des Doopsels, óf alle overtuiging van deszelfs noodzakelijkheid ter zaligheid verloren, óf althans de vroeger bij hen gebruikelijke wijze van doopen — de eenig geldige volgens de leer der Katholieken — opgegeven voor eene andere van eigen vinding. Deze noodlottige minachting en veranderingszucht zijn ook in ons vaderland niet zeldzaam

Het is waar, het *Formulier om den Heyligen Doop te bedienen*, dat achter den kerkbijbel der Nederl. Gereformeerden gedrukt staat, zegt: „In 't Doopen spreeckt de „Dienaer des Goddelicken woorts aldus:

„N. Ick doope u in den Naem des Vaders ende des „Soons ende des Heyligen Geestes"; en de *Catechismus*, evenzeer achter dien Bijbel te vinden, zegt, dat de doopeling met het doopwater „uytwendig gewasschen" wordt.

Het is waar, de *Belijdenisse des Geloofs*, die achter den *Catechismus* volgt, zegt, dat „soo wiens voornemen is in „'t eeuwige leeven te kome" moet gedoopt worden, en de *Catechismus* herinnert er aan, dat „de Schrift den Doop „dat bad der wedergeboorte, ende de afwasschinge der „sonden noemt."

Het is waar, deze geloofsbelijdenis en katechismus zijn de *Formulieren van eenigheid*, welke ieder predikant moet onderteekenen, o. a. met deze woorden, die toch eenigen zin moeten hebben:

„Wij ondergeschrevenen — verklaren bij deze opreg-
„telijk....., dat wij des zins en willens zijn, den geest
„en de hoofdzaak der leer, welke in de aangenomen
„formulieren van eenigheid der Nederl. Hervormde Kerk
„begrepen is, getrouwelijk te handhaven."

Het is waar, eenige Protestanten meenen nog met den groningschen professor Muurling, „Aan de gewone formule:
„Ik doop u in den naam des Vaders en des Zoons en des
„H. G. is de [Evangeliedienaar], door kerkelijk voorschrift
„en vast gebruik, gebonden." [1])

Ook zegt de leidsche hoogleeraar Scholten, „dat uit
„het stilzwijgen omtrent het uitspreken der bewuste for-
„mule bij de doopsbediening, in art. 14 van het thans
„vigeerende „Reglement op de Kerkeraden", niet volgt,
„dat het gebruiken of niet gebruiken der formule aan
„het goeddunken van de leeraars der Kerk zou zijn over-
„gelaten." [2])

Maar, in weerwil van dit alles, heerscht er in de Nederl. Herv. Kerk eene onbegrensde vrijheid of liever eene volkomen regeringloosheid en onbepaaldheid zoowel ten opzigte van de meening over den pligt en de waarde der doopbediening als van de woorden, die de predikanten bij hun doopen gebruiken, en de wijze, waarop zij zich van het water bedienen moeten.

„Er bestaat volstrekt geen reglement op de woorden
„die men bij den doop gebruiken moet", schrijft Ds Tinholt [3]), en karakteristiek is het, wat deze orthodoxe predikant er bijvoegt: „en er moet ook nooit een Reglement

---

[1]) *Practische Godgeleerdheid.* Groningen, J. Oomkens, Jz. 1860, blz. 406.

[2]) *De Doopsformule.* Leiden, P. Engels. 1869, blz. 65.

[3]) *Christelijke Doop of Spot-Doop?* Amsterdam, W. H. Kirberger. 1868, blz. 20.

„op komen." Evenzeer verzekert de moderne Dr Niemeijer, dat een dergelijk reglement niet bestaat. [1])

Nog meer afdoende en van wijder beteekenis is deze verklaring der Algemeene Synode, die de geheele Nederl. Herv. Kerk officiëel en feitelijk vertegenwoordigt en besturen moet.

Aanleiding tot dit besluit „gaf de omstandigheid", zoo zegt prof. Scholten zeer voorzigtig, „dat sommige predi-„kanten in de Hervormde Kerk, bij de doopsbediening, „van het uitspreken der gebruikelijke woorden: „ik doop „„u in den naam des Vaders en des Zoons en des H. „„Geestes," zich onthouden en daarvoor andere woorden „in de plaats zouden gesteld hebben. Tegen deze afwijking „van het aloud gebruik werden, inzonderheid van de zijde „der zich noemende „confessioneele vereeniging" [welke uit verscheidene orthodoxe predikanten bestaat] en, op „haar voetspoor, ook door onderscheidene classicale ver-„gaderingen klachten ingediend bij de jongst gehouden „Synode." [2])

Dezer antwoord is in een lang uitgerekten, kronkelenden, schijnbaar niets zeggenden en slechts voor een, die tusschen de regels leest, geheel verstaanbaren stijl geschreven; deze zou zeer eigenaardig synode-stijl kunnen heeten. Het stuk heeft inderdaad, zooals Dr Kuyper opmerkt, „den „doopsband verscheurd, de ontbinding van het lichaam „der Kerk uitgesproken en de grenslijn opgeheven tusschen „Christendom en Heidendom" [3]). Echter heeft het niet zeer veel *éclat* gemaakt: vooreerst omdat bij deszelfs uitvaar-

---

[1]) *Open brief aan Ds. L. Tinholt.* Sneek, Van Druten en Bleeker. 1869, blz. 10.

[2]) t. a. p. blz. 1.

[3]) *Kerkvisitatie te Utrecht in* 1868. Utrecht, J. H. van Peursem, 1868, blz. 28 en 72.

diging de aandacht door het geruchtmakende proces van Dr Zaalberg te sterk werd beziggehouden, en ook omdat de orthodoxen of zelven ook al zoo heel veel niet meer aan den Doop hechten, of door de gewone handelwijze der Synode minder gevoelig, ja, moedeloos geworden zijn. „Eene „groote apathie", zegt de orthodoxe utrechtsche hoogleeraar van Oosterzee [1]), „heeft zich ook te dezen aan„zien van zoovelen, en daaronder de uitnemendsten meester „gemaakt."

Echter zagen wij er, God dank, meerdere predikanten en met edele verontwaardiging tegen opkomen.

Het luidt aldus:

„De Algemeene Synode der Nederl. Herv. Kerk acht „zich verpligt, naar aanleiding van verscheidene bij haar „ingekomen adressen, die van haar handhaving verlangden „van de gebruikelijke doopsformule, op grond dat daarvan „hier en daar zoude worden afgeweken, ter algemeene „kennisse te brengen, dat zij, ofschoon nieuwe bepalingen „ten dezen onraadzaam achtende, en dan ook *zich onthou„dende van het doen van uitspraak over de wettigheid of onwet„tigheid des doops, die met afwijking van bestaande gebruiken „geschied zoude zijn*, elke willekeurige afwijking, die aan „den doop zijn eigenaardig karakter ontneemt, ernstig „afkeurt en het niet slechts wenschelijk, maar zelfs in de „gegeven omstandigheden noodig verklaart, dat de doops„bediening voortaan met de vereischte eenparigheid, *naar „de gebruikelijke formule* geschiede.

„'s Hage, 17 Julij 1868."

„Deze uitspraak", verzekert de hoogleeraar Scholten over deze tooverformule, „is niet onbestemd of zwevend,

---

[1]) *De Vereeniging, Christelijke Stemmen.* Amsterdam, H. Höveker. 1868. 23e jaarg. IV, blz. 220.

„zooals door sommigen, deels liberalen, deels zich noe-
„mende rechtzinnigen beweerd is." [1])

Dit vinden wij eene hoogst verrassende opmerking. Hoe goedertieren de hoogleeraar het synodale besluit beoordeelde, wordt, dunkt ons, allerduidelijkst, als wij het in bijzonderheden nagaan. Eene goede handleiding hiertoe geeft ons de volgende toelichting van Dr Hoedemaker, predikant te Veenendaal.

„Mij dunkt de steller van dit besluit moet met zekere
„tevredenheid de pen uit de handen hebben gelegd, toen
„hij dezen langen, ingewikkelden volzin, waarin het hem
„gegeven was, met vermijding der uitersten, eene gelukkige vereeniging van ja en neen tot stand te brengen (?),
„ter neder gesteld had. Met hoeveel voorzigtigheid wordt
„er melding gemaakt van de afwijkingen, die volgens het
„zeggen der adressanten van de gebruikelijke formule
„*zouden hebben* plaats gehad. Men kan blijkbaar naauwe-
„lijks gelooven, wat men evenwel niet regtstreeks wil
„tegenspreken.

„„Nieuwe bepalingen acht men onraadzaam," om welke
„reden wordt verzwegen; men wil niemand de gelegen-
„heid ontnemen om zijne eigene uitlegging aan deze
„woorden te geven.

„„Er wordt geene uitspraak gedaan over de wettigheid
„„of onwettigheid van den doop, die met afwijking
„„van bestaande gebruiken geschiedt" (op dat woord
„„bestaande gebruiken" moet zeker gedrukt worden). Dit
„is erger, de Synode „doet geene uitspraak" en trekt
„juist daardoor vroegere uitspraken in twijfel. Maar om
„de portée van deze uitspraak te verbergen en den invloed
„er van te verhinderen, wordt er onmiddellijk bijgevoegd,

---

[1]) t. a. p. blz. 66.

„dat de Synode elke „willekeurige afwijking" — eilieve,
„waarin bestaat en naar welken maatstaf wordt die ge-
„meten? — „die aan den doop zijn eigenaardig karakter
„„ontneemt," — wanneer geschiedt dit, en hoe kan de
„Synode dit toegeven, waar zij zich van eene beslissing
„onthoudt; in één woord: wie zal hier regter zijn, indien
„niet de individuen die zich aan willekeur schuldig maken?

„Wij zouden gemeend hebben, dat het de pligt der
„Synode was om „willekeurige afwijkingen die aan den
„„doop zijn eigenaardig karakter ontnemen," *te verbieden;*
„maar zij heeft een ander woord gevonden, dat minder
„sterk klinkt. „Zij keurt zulke enormiteiten ernstig af."
„Dit zal misschien even goed aan het doel beantwoorden.
„Men doet nog al veel om de goed- of afkeuring van de
„Synode, en waar op de stem van de eeuwen, de pu-
„blieke opinie, het woord Gods geen acht wordt ge-
„slagen, daar zal men misschien luisteren naar de vader-
„lijke vermaningen van een ligchaam dat geen eigen
„oordeel bezit.

„Dat het gebruik van de doopsformule „wenschelijk
„„is" wordt toegegeven en aan onze verbeelding vrij
„spel gelaten om te oordeelen waarom dit „wenschelijk"
„zoude zijn (om de eigenaardige terminologie van de
„Synode te gebruiken). Maar ziet, het is zoowel „noodig"
„als „wenschelijk". Hoe komt men er toe om zulk
„een krachtig woord te gebruiken? Wij moeten echter
„den geheelen zin nemen: het is „zelfs in de gegeven
„„omstandigheden noodig;" die woorden zijn wonderlijk
„geschikt om elkander te neutraliseren. Wat in „ge-
„„geven omstandigheden noodig" is, wordt dus *per se* niet
„noodig geacht?

„Aan het slot nu van dezen merkwaardigen volzin
„vinden wij woorden gespatieerd, die daarom geacht

„ kunnen worden het meest kernachtige in zich te bevatten. „ „ *Naar de gebruikelijke formule* geschiede," daar komt „ alles op neder, en met dezen geruststellenden wenk „ worden de adressanten naar huis gezonden." [1])

Met Dr Hoedemaker verwacht de hoogleeraar van Oosterzee, dat de modernen zich aan dezen wensch der Synode niet veel zullen storen. Hij meent, dat de afwijking van de bestaande gebruiken, voor zoover zij niet geheel geïgnoreerd is, „ in beginsel is getolereerd, en ook „ voor de toekomst, om het zoo zacht mogelijk uit te „ drukken, althans niet verhinderd geworden. Het laat „ zich toch kwalijk verwachten, dat zij, die de Doops- „ formule meenen te mogen en te moeten wijzigen, dit „ in het vervolg alleen uit respect voor de ernstige af- „ keuring van het Synodaal Bestuur zullen nalaten..... „ Of zouden welligt op hen, die in dit opzigt meenen hun „ eigen weg te moeten gaan, de tuchtmiddelen aangewend „ worden, den weerstrevers van kerkelijke reglementen „ bedreigd? Het is mogelijk, hoezeer in ons oog niet „ waarschijnlijk; maar zeker is het al vast, dat f e i t e l ij k „ in onze kerk, nevens den Doop in den naam des „ Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes, hier en daar „ een andere Doop wordt bediend, ontvangen, geduld, „ en naar alle waarschijnlijkheid nog verder zal toege- „ diend worden." [2])

Om eenigzins volledig te zijn, schrijven we een besluit der Synode van 1869 over, dat aan sommigen der orthodoxen hoop geeft op eene krachtiger handhaving der traditionele doopwoorden in hun kerkgenootschap:

„ Naar aanleiding van 53 ingekomen adressen ter zake

---

[1]) *Wat staat ons te doen?* Amsterdam, H. Höveker. 1868, blz. 6.
[2]) t. a. p. blz. 220.

„der verklaring van de Synode van 1868 over 't gebruik „der gewone doopsformule, werd.... door de meerderheid „der vergadering besloten, om aan de betrokken Kerkbe- „sturen voor te stellen, dat art. 14 sub 1°. van 't Synodaal „Reglement voor de kerkeraden aldus worde aangevuld, „dat in het voorschrift over de doopsbediening achter „de woorden: op de meest indrukwekkende wijze, „worde opgenomen: met de gebruikelijke formule. „(Matth. XXVIII: 19.)"

Dr Heldring, die dit besluit in *De Vereeniging* meêdeelt, is er zeer over verheugd; hij beschouwt het als „een „eerste schrede van terugkeer tot de erkenning dat ook „onze kerk een leerstellig gebied heeft, waarvan de uiterste „hoeksteen en grondslag de Heilige Doop is, met de „uitdrukking in den naam des Vaders enz." [1]), en hij vertrouwt, dat de modernen nu wel zijne Kerk zullen gaan verlaten.

Echter als we hem, in de volgende aflevering [2]) van het genoemde tijdschrift, den moeijelijken weg zien beschrijven, die er moet worden afgelegd, voordat het voorstel, waartoe de Synode besloot, in dit jaar, d. i. in 1870, kracht van wet zal kunnen krijgen, dan verliezen wij den moed om het eens zoover te zien komen; en we gelooven, dat de heer Groen van Prinsterer, hoe orthodox-gezind hij zij, ten volle gelijk heeft met zich over het voorwerp van Ds Heldrings vreugd aldus uit te laten: „in het voorstel „omtrent de doopsformule is m. i. geen reden van blijd- „schap."

Het zal wel blijven zoo ellendig als het is: leve de onbepaaldheid! En tot nu toe is geen predikant door

---

[1]) *De Vereeniging*, 24e jaarg. III. blz. 172.
[2]) IV, blz. 239.

eenigen regel van zijn kerkgenootschap tot eene zekere wijze van doopbediening gehouden.

De beste reglementen kunnen daarenboven geen waarborg hebben voor derzelver uitvoering, zoolang het beginsel ontbreekt, dat de doopbediening in alle omstandigheden tot het voortdurende voorwerp van zorgvuldige en godsdienstige naauwgezetheid en ijver maakt, namelijk de overtuiging van de onschatbare waarde des Heiligen Doopsels.

Ziedaar nu, wat de Nederl. Hervormde Kerk voor immer heeft laten varen. Sedert zij tot het bewustzijn kwam, welke de beteekenis is van eene leus, waarop alle Protestanten groot gaan, namelijk de leus van het vrije onderzoek, moest zij eene onbeperkte leervrijheid toelaten zoowel voor hare bedienaren als voor hare leeken; en ieder Protestant heeft het regt tot zijn „geloofsgenoot" te zeggen, wat Dr Niemeijer aan Ds Tinholt toevoegde: „Heb gij *uw* „opvatting van den doop, maar eerbiedig ook de *mijne* „en die van zoo vele anderen. Dat is billijk, onpartijdig, „rechtvaardig." [1])

Dientengevolge is „het gemis aan alle vastheid het „kenmerk van het synodale beheer" [2]), en werd de Synode nooit moede om concessiën aan het ongeloof te doen, en „werd het gedoogd, dat op de kansels onzer „bedehuizen het atheisme zich zijn leerstoel koos... dat „het gebed in onze bedehuizen óf nagelaten, óf voorge„preveld werd door iemand die uit gemis aan geloof zelf „niet meer bidden kon" [3]), zegt een predikant, en daarom sprak de Synode nog onlangs Dr Zaalberg vrij,

---

[1]) t. a. p. blz. 16.

[2]) *De Crisis* door D. Chantepie de la Saussaye. Rotterdam, W. Wenk. 1868, blz. 3.

[3]) Dr Kuyper, t. a. p. blz. 71.

noch in zijne leer noch in zijn gedrag genoegzame reden vindend, om hem van den kansel te verwijderen.

Zijn er nog dwalingen, die iemand ongeschikt kunnen maken om tot het ambt van predikant te worden toegelaten? Het schijnt hoogst twijfelachtig.

De heer Chantepie de la Saussaye, waalsch predikant te Rotterdam, volgt de ethische rigting en trekt vrij sterk naar de orthodoxen; hij stelt deze vragen: „Wat „is er geworden van de verplichting, aan de examineerende „Kerkbesturen opgelegd, om bij de candidaten, die zich „aanmelden, bijzonder naar de eigenaardige leerstellingen „der Gereformeerde kerk onderzoek te doen? Zijn de „proponents-examens niet veelal geworden een voor beide „betrokkene corporatiën, de hoogeschool en de kerk, „niet zeer eervolle *contrôle* op de academische examens? „Wat heeft het nu vigeerende onderteekeningsformulier „voor de candidaten tot den heiligen dienst overgelaten „van de verbindtenis, die het vroegere nog liet bestaan, „aan den geest en de hoofdzaak der leer, in de formulieren „van eenigheid uitgedrukt?... Waarlijk, over de Her„vormde kerk van Nederland is eene overstrooming gekomen „van ongeloof, en alle neologie heeft er recht van bestaan". [1])

Hooren we verder wat Dr Kuyper, nederl. herv. predikant van orthodoxe rigting, te Utrecht, zegt, in zijne *Kerkvisitatie* [2]), een geschrift, door professor van Oosterzee en den utrechtschen predikant G. Barger, door beiden in *De Vereeniging*, hoog geprezen.

„Nog een ander examen wordt in den sfeer onzer kerk „afgenomen, dat van toelating tot de H. Dienst. Het „provinciaal kerkbestuur is hier examinator, zij die dingen

---

1) t. a. p. blz. 46.
2) blz. 13.

„naar het leeraarsambt in onze kerk worden daar gekeurd. „En ziet, een jong mensch (het zijn feiten die gestaafd „kunnen worden) beijvert zich om met de hartstocht van „den renegaat en de oppervlakkigheid van een sceptisch „geestesleven, geen enkele negatie te verzwijgen, die zijn „volkomen breuke met het geloofsleven der kerk recht „tastbaar kan maken. Men hoort hem aan. Het examen „is ten einde. Hij verwijdert zich eenige oogenblikken, „en wordt weer binnen gelaten. En nu, geen woord van „waarschuwing, geen poging om hem tot bewustheid te „brengen van den strijd tusschen zijn overtuiging en het „ambt dat hij begeert, geen vingerwijzing zelfs op de onmo- „gelijkheid, op de hachelijkheid voor 't minst, om bij zulk „een overtuiging met goed geweten de formule van toelating „te teekenen. Men legt hem een boek voor, waar hij beneden „andere namen ook den zijnen plaatst, en met dat hand- „schrift is, wat men kerkelijk een eed noemt, geschied", en de geëxamineerde tot „de H. dienst" toegelaten!

De belijdenis is dus heengegaan! De Nederl. Herv. Kerk heeft alle stellig geloof opgegeven. Derhalve kan ieder harer leeraren over het H. Doopsel denken en leeren, wat zijn vrij onderzoek hem ingeeft.

De kerkleer zegt ons dus evenmin als de kerkelijke wet en praktijk, op welke wijze de predikanten doopen; om hiervan iets te weten, is het onderzoek naar hunne bijzondere overtuiging en bijzondere praktijk noodig.

Stellen we dat onderzoek in, eerst omtrent de modernen en daarna omtrent de orthodoxen.

Er wordt thans niet zelden van eene middenpartij, die tusschen de modernen en orthodoxen in staat, gesproken; wat wij van de eenen en de anderen zullen zeggen, is meer of min op de middenpartij toepasselijk; daarom wordt er niet afzonderlijk over gehandeld.

2. Doopbediening bij de modernen.

Dr Chantepie schrijft dit: „Sporadische gevallen hebben „zich voorgedaan, althans zijn bekend geworden, van „verandering der Doopsformule." [1]) De orthodoxe heer Dr L. R. Beijnen, directeur van 't haagsche gymnasium, verhaalt in *De Vereeniging* [2]) aldus: „Er werd voor lang „reeds hier en daar van de gewone instellingswoorden [des H. Doops] afgeweken". Deze getuigenissen zullen zeker vooral op het doopen door modernen slaan. Zij stellen de afwijkingen niet als talrijk voor; het is te hopen, dat de heeren Chantepie en Beijnen zich niet vergissen.

Nadere mededeelingen over de wijze der afwijkingen ontvangen we van eenige predikanten, aan wie wij het woord geven:

Van Dr Kuyper vernemen wij dit over de doopbediening:

„Er zijn gemeenten in ons vaderland waar het zich „dus toedraagt bij deze plechtigheid.

„Het jeugdige kind wordt in het bedehuis gebracht. „Een die daar voorgaat sprenkelt water op 't voorhoofd „van dat kind, en spreekt daarbij eenige woorden, die „volmaakt niets hebben van welke formule ook die in „de boeken des N. T. of in de oorkonden der kerk als „doopsformule vermeld staat. De man die dat deed, „schikt zich slechts node in 't bijbehouden eener zijns „inziens bloot traditioneele plechtigheid: hij zou meê„stemmen, zoo haar afschaffing werd voorgesteld." [3])

Het schijnt, dat eenige modernen doopen: „in den „naam der deugd", anderen: „in den naam der waar„heid", anderen: „in den naam van God".

---

[1]) t. a. p. blz. 41.
[2]) 1860, IV, blz. 233.
[3]) t. a. p. blz. 6.

Te Workum zouden 19 Februarij 1868 twee volwassenen gedoopt worden. De predikant van Eerde sprak hen — zoo zegt het klassikaal bestuur van Sneek, in zijne uitspraak van 27 Mei 1868 — volgens de getuigenis van den kerkeraad, in de hoofdzaak aldus toe: „Gij weet dat de doop u de „verpligting oplegt om te leven in gemeenschap met God „den Vader, den Schepper van hemel en aarde, in „gemeenschap met Jezus Christus, den eeniggeboren Zoon, „onzen Heer, en met den Heiligen Geest, gelijk gij zoo „even beleden hebt. Zonder dat gij aan het doopwater „eene bijgeloovige waarde moogt hechten, hebt gij ernstig „te bedenken, dat dit alleen de strekking is van deze „heilige instelling van het Christendom."

Onder of na het uitspreken van deze of dergelijke woorden en zonder er meer bij te voegen, besprenkelde genoemde moderne predikant de doopelingen met water, en wat ook de doopelingen, en wat ook Ds Tinholt protesteren, de kerkeraad van Workum vindt in deze doopstoediening geen bezwaar, en het klassikaal bestuur van Sneek oordeelt, dat de handeling van Ds van Eerde „als een „christelijken doop is aan te merken, met ernst en plech„tigheid overeenkomstig de Reglementen en in den geest „van het Evangelie" toegediend. [1])

Vooral bij de modernen is het inderdaad ook op verre na niet uitgemaakt, welke woorden men bij het doopen bezigen moet. „Ik oordeel, dat de vraag over de wettig„heid of onwettigheid van een doop zonder het gebruik „van de gewone formule grootendeels een wetenschappelijke „kwestie is, daar in de allereerste plaats moet worden „uitgemaakt, of we in Matth. 28 de woorden van Jezus

[1]) *Christelijke Doop of Spot-Doop?* blz. 10.
Nadere bijzonderheden over deze zaak zijn te vinden in Dl LVI, blz. 107 vv. van dit tijdschrift.

„zelven hebben, een vraag, die ge wel weet, dat door „theologen van verschillende richtingen zeer verschillend „wordt beantwoord."

Ziedaar de hoogwijze sententie van Dr Niemeijer, predikant te Sneek. [1])

En Ds Knottenbelt, predikant te Mijnsheerenland, noemt het eene geheel ongereformeerde stelling, dat „de woorden „het sacrament tot sacrament zouden maken." [2])

In hoever volgens de modernen het gebruik van het doopwater tot de plegtigheid behoort, is welligt overbodig te onderzoeken. Het is overigens bekend, dat in eenige protestantsche kerken de predikant met eene soort van wijkwast of met de ingedoopte vingers eenige druppels water over de kinderen heensprenkelt. Deze worden soms met bedekte hoofdjes, rondom hem of om den preekstoel, waarop hij staan blijft, ten doop gehouden. Het gevaar is hierbij zeer groot, of veeleer het is bijna onvermijdelijk, dat eenige kinderen in 't geheel niet bevochtigd worden, en andere slechts zóódat zulk eene bespatting met één of twee waterdruppels wel niet voor eene afwassching kan doorgaan.

Hierover echter hebben de modernen zich niet te bekommeren, dewijl zij, gelijk Dr Niemeijer [3]) zegt, „in „den doop enkel eene zinnebeeldige handeling" zien.

Hoe moet de Doop bediend worden? vraagt professor Muurling, en het antwoordt luidt o. a.: „zóó, dat de „geheele Gemeente er met *heilige belangstelling* in deele, „doch zonder *bijgeloovige* waarde er aan te hechten b. v.

---

[1]) t. a. p. blz. 19.

[2]) *De Kerkvisitatie een eenige andere kerkelijke zaken, naar aanleiding van Dr. A. Kuyper's Kerkvisitatie te Utrecht in* 1868 *enz.* Leiden, J. C. van Doesburgh. 1869.

[3]) t. a. p. blz. 9.

„*afwassching van de erfzonde, onmisbaar tot zaligheid* voor „vroeg stervende kinderen." [1])

De volgende opvatting *over den oorsprong van den Doop in de Christelijke kerk* treffen we onder dezen titel aan in het *Theologisch Tijdschrift* [2]), tot welks redacteuren en medearbeiders verscheidene moderne hoogleeraren en predikanten behooren. Het bedoelde opstel is van de hand des heeren J. H. Kremer. Hij zegt onder meer dit: „De oorsprong van den doop in de Christelijke „kerk hangt nu in de lucht voor allen, die niet meer „kunnen geloof slaan aan het bericht, dat een uit het „graf wedergekomene met zijne vrienden van mond tot „mond zou gesproken hebben. Aan een visioen, dat „veel misbruikte middel, om te redden wat niet te redden „is, valt hier niet te denken.... Nu blijft het, in het „afgetrokkene altijd nog denkbaar dat Jezus *voor* zijn „dood een bevel heeft gegeven min of meer overeen- „komende met het woord, dat de overlevering den op- „gewekten in den mond legt. Ware deze gissing aan- „nemelijk, het ontstaan van den doop zou verklaard zijn. „Maar ik geloof dat wij geen oogenblik haar in ernstige „overweging kunnen nemen. Voor zoo ver zekerheid hier „mogelijk is, kunnen wij met zekerheid zeggen, dat Jezus „noch zelf gedoopt heeft, noch aan anderen den last om „te doopen heeft gegeven." Verder is er, volgens zijne kritiek, „geene enkele bevredigende reden te vinden" voor de meening, dat de gewoonte om te doopen reeds in de eerste gemeente te Jerusalem ontstaan zou zijn. Hij stelt het zich zóó voor: de liberale Christenen dier

---

[1]) t. a. p. blz. 405.

[2]) 3e Jaargang 1e stuk. Amsterdam, Loman en Verster. 1869, blz. 19.

eerste gemeente hebben, na hunne verstrooijing door hunne meer joodsche of orthodoxe tegenstanders, de Heidenen in de Kerk gaan opnemen en voor dezen het Doopsel of zelven uitgevonden of bijv. van den proselyten-doop der Joden overgenomen. Later heeft voornamelijk „de katholiserende „richting den doop tot de plechtigheid gemaakt, welke „allen moesten ondergaan." Aan die „richting" schrijft hij de tegenwoordige redactie van Matth. XXVIII, 19 toe.

Men ziet, dit alles is zeer begrijpelijk!

De hoogleeraar Scholten, wiens gezag bij de modernen zeer groot is, en die, zoo we ons niet vergissen, reeds meer dan vijfentwintig jaren zijne moderne theologie verkondigt, komt in zijne reeds genoemde brochure tot deze slotsom:

„1. De doop is niet door Jezus ingesteld, maar werd, „naar het voorbeeld der Joodsche reinigingen, het zinne„beeld, waarmee, na het ontstaan der eerste Christelijke „gemeenten, Joden en heidenen in de gemeente werden „ingewijd.

„2. In den apostolischen tijd werden alleen Joden en „heidenen gedoopt, die tot de Christelijke gemeente over„gingen. Kinderen van Christenouders werden noch bij „hunne geboorte noch op volwassen leeftijd gedoopt.

„4. In de oude Joodsch-Christelijke gemeente te Jeru„zalem en in de heiden-Christelijke gemeenten, door „Paulus gesticht, doopte men op of tot de belijdenis „van Christus. Van eene bepaalde doopsformule, hetzij „door den dooper, hetzij door den doopeling uit te „spreken, is geen spoor voorhanden.

„7. De woorden, Matth. XXVIII: 19, zijn niet van „Jezus." [1])

---

1) t. a. p. blz. 60.

Het Doopsel, gelijk blijkt, heeft voor de modernen niet veel meer waarde dan de handuitspreiding eens predikants, wanneer hij over de gemeente den zegen wil spreken, en, op zich zelf genomen, kan het even goed als die ceremonie geheel worden achtergelaten. Eene conclusie, vlakaf uitgesproken door Dr van Manen, predikant te Abbenbroek; hij verklaart, „dat de Doop voor geen „enkel lid der Ned. Herv. Kerk verpligtend is. De „predikant moet hem toedienen, wanneer een lid zijner „gemeente hem verlangt, maar zelf behoeft hij niet ge„doopt te zijn en kan hij ook zijne kinderen ongedoopt „laten." [1])

De moderne kan echter den Doop nog „in eere hou„den", bijv. op de wijze, ons door Dr J. C. Matthes aangegeven. Deze heer, die „zijne betrekking als predi„kant" heeft nedergelegd, wil toch voortgaan om „naar „vermogen de waarheid in den godsdienst aan het licht „te brengen", en schreef te dien einde een *Leesboek voor de gemeente van dezen tijd* [2]), dat de nieuwe begrippen onder het volk moet brengen en door verschillende modernen hoog is geprezen. Het allerheiligste en door hem geheel verkeerd voorgestelde „leerstuk der Drieëenheid" is in zijn oog niet slechts „verouderd", maar de „ongerijmdheid zelve"; hieruit kan men opmaken, met hoeveel regt en gematigdheid hij schrijft: „Laat het waar zijn, dat vooral de zoogenaamde „sacramenten voor ons niet meer zijn, wat zij voor de vaderen „waren, hieruit volgt nog niet, dat ze ter zijde moeten gesteld „worden. Weet men er een verheven zin aan te hechten, „dan kunnen ze nog heilzaam werken. Het doopwater

---

[1]) *Vaderlandsche Letteroefeningen.* Dec. 1868, blz. 678.

[2]) *De nieuwe Richting.* 3e Druk. Groningen J. B. Wolters. 1868, blz. 183 en 209.

„op de hoofden der kinderen herinnert dan ook thans „aan hunne hoogere bestemming..... Ik stem wel toe, „dat die zinnebeelden *niet volstrekt noodig* zijn. Zinne„beelden zijn dat nooit. Slechts de zaak, die ze afbeelden, „is volstrekt noodig: het geestelijk beginsel en het gods„dienstig karakter. Maar dat dit wordt afgebeeld, kan „goed zijn, wanneer althans het zinnebeeld recht wordt „begrepen... En daarom kunnen ook de modernen doop „en avondmaal in eere houden... Het is volstrekt niet „noodig ze geheel en al af te schaffen of hunne afschaf„fing voor te bereiden."

Hoe regt gemoedelijk en toegevend!

Hoe handig zijn deze beginselen voor een modern predikant in eene regtzinnige gemeente! —

Gij verneemt, dat een modern predikant gewoonlijk op eene wijze doopt, die wat afwassching en doopwoorden betreft, geheel en al met het gebruik der Katholieke Kerk overeenkomt. Kunt gij hieruit besluiten, dat hij *altijd* zóó doet? De geringe waarde, die hij aan het H. Doopsel zelf toeschrijft, geeft allen grond tot het vermoeden, dat hij er geen gewetensbezwaar uit maken zal om somwijlen, bijv. als de ouders niet gaarne al die plegtigheden met het kind zien gebeuren, van zijne gewone manier af te wijken, zoodat hij slechts een twijfelachtig of een ontwijfelbaar niet geldig Doopsel toedient. Hij behoeft het zich zelfs niet voor eene zoo groote overtreding toe te rekenen, als hij soms uit louter gemakzucht of ter bekorting eener voor hem vervelende en weinig beteekenende plegtigheid de doopwoorden achterlaat, afknot, af- en doorelkander raffelt; en wij, Katholieken, maken ons, voorwaar, niet aan een vermetel oordeel schuldig, wanneer wij, lettende op de menschelijke zwakheid, deze mogelijkheid ligt aannemen. „Als „men zich verplaatst op het standpunt van een ander,

„kan men diens daden billijk beoordeelen", zegt Dr Niemeijer.

Doch eens aangenomen: naar de overeenstemmende verklaring van onverdachte getuigen is het ontwijfelbaar, dat een modern predikant, in een bijzonder geval, wat de doopwoorden en de afwassching aangaat, op de vereischte wijze heeft gedoopt: kan nu de Katholiek dit Doopsel voor *zeker* geldig houden?

Het Concilie van Utrecht telt, in den boven aangehaalden tekst onder de vereischten voor de geldigheid des Doopsels, de meening van den bedienaar om te doen wat de Kerk doet. Evenzoo het Concilie van Trente, *Sessio* VII, *De Baptismo*, *canon* IV.

Over deze meening *(intentio)* geeft de in 1867 te Paderborn gehouden Diocesaan Synode (*Pars* II, *cap.* XXII) eene uitlegging, die het algemeene gevoelen der katholieke godgeleerden uitdrukt: „Men moet voor zeker „houden, dat niet die meening des bedienaars vereischt „wordt, waardoor hij het ware uitwerksel van 't Sakra„ment bedoelt; want ofschoon de Pelagianen over het „uitwerksel des Doopsels een verkeerd gevoelen hadden, „heeft de Kerk het door hen toegediende Doopsel nooit „als ongeldig verworpen; ook heeft Paus Nicolaas I „het Doopsel, dat door Joden of Heidenen was toege„diend, voor geldig verklaard..... Maar al is de meening „om het uitwerksel van het Sakrament toe te voegen „niet noodzakelijk, die meening....., waardoor men „alleen het uitwendige werk, dat men verrigt, als elk „ander werk [*ut est opus qualecunque*] bedoelt, is niet „voldoende. Want zoo deze meening voldoende was, „dan zou de meening voor de geldigheid van 't Sakra„ment nooit kunnen ontbreken, al werd de uitwendige „handeling als komediespel of voor de grap of zelfs om

„te spotten en om te beschimpen gesteld, mits zij maar „vrijwillig ware.

„Derhalve is die meening des bedienaars noodig en „voldoende, waardoor hij de handeling, niet als eene „profane of gewone handeling, laat staan als een spel of „eene bespotting, intendeert, maar als eene handeling, „die men in de Kerk of bij de Christenen op eene „plegtige wijze ziet verrigten; want slechts deze meening „kan naar waarheid genoemd worden eene meening om „te doen hetgeen de Kerk doet."

Doch als men er op let, welke beschrijving bijv. Dr Kuyper geeft van de doopbediening, door sommige moderne predikanten verrigt, dan rijst de vraag op, of het wel zeker is, dat bij zulk een doopen, de beschreven meening, om te doen hetgeen de Kerk doet, aanwezig is.

Somtijds gaat het aldus toe. De predikant, zoo verhaalt hij ons [1]), spreekt de gebruikelijke woorden: „ik doop u „in den naam des Vaders" enz. „onder het sprenkelen van „'t doopwater" uit. Doch „intusschen acht de prediker „zich gerechtigd het geloof aan „Vader, Zoon en Heiligen „„Geest" als metaphysieken waanzin te brandmerken."

Is het nu wel zeker, dat zulke doopers, dat zoo gestemde predikanten de meening hebben om te doen wat de Christenen doen? Zullen zij die handeling welligt niet als komediespel kunnen verrigten? Of ten minste als iets geheel profaans en gewoons? Kan men over zulk een doopen niet vragen met Ds Tinholt: *Christelijke Doop of Spot-Doop*?

Wij spreken geen oordeel uit over iemands meening, maar bij de hooge belangrijkheid des Doopsels is de twijfel, die zich bij ons onweêrstaanbaar opdringt, voor

[1]) t. a. p. blz. 7.

ons, als Katholieken, genoeg om de geldigheid van zulk een doopen, reeds alleen om het twijfelachtige der vereischte meening, voor onbewezen, voor onzeker te houden.

Een dergelijken twijfel maakte reeds de geleerde Jesuïet Lacroix, professor te Keulen († 1714) [1]), en verscheidene nieuwere katholieke godgeleerden [2]) deelen dien met hem. Hetzelfde gaf ook het Praagsche Provinciaal Concilie van 1860 (Tit. IV, cap. II) te kennen.

Zoo staat het derhalve met de doopbedieningen en de meeningeu over den H. Doop bij de modernen.

3. Doopbediening bij de orthodoxen.

Heeft men zekerheid, dat de doopbedieningen der zoogenaamde orthodoxe predikanten geldig zijn?

Vooreerst dient opgemerkt, dat de benaming van orthodox thans allerruimst is en talrijke vrij ver uiteenloopende graden van protestantsche orthodoxie omvat.

Zeg mij eens met eenige bepaaldheid, wat iemand in het godsdienstige voor waar houdt, indien gij alleen maar weet, dat hij orthodox is?

Wilt gij onze opmerking zien toegelicht? Welaan. De veenendaalsche predikant Dr Hoedemaker, die zich als orthodox diep gekrenkt gevoelt door de reeds ver-

---

[1]) *Theologia Moralis.* Coloniae 1729. *De Baptismo*, N. 322.

[2]) Vgl. Gury. *Compendium Theologiae Moralis.* Lugduni, Pelagaud. 1865. Tom. II, N. 249. Schneider. *Manuale Sacerdotum.* Coloniae, P. Bachem, 1865, p. 358. Een vaderlandsch godgeleerde van naam, de ZE. Pastoor O. A. Spitzen, vroeger professor der theologie, schrijft aldus: „Twijfelen wij niet meestal, of het [Doopsel der Protestanten] uiterlijk wel naar eisch is toegediend? Twijfelen „wij niet nog meer aan de vereischte innerlijke meening?" Zie zijn hoogst degelijk geschrift: *De ontwikkeling der Kerkleer en 's Pausen onfeilbaarheid.* 's Hertogenbosch, H. Bogaerts. 1870.

melde uitspraak der Synode, wil ter gelegenheid daarvan krachtig optreden tegen het ongeloof, dat zijn kerkgenootschap geheel dreigt te overweldigen.

Maar wat staat ons te doen? vraagt hij. Hij wil onder anderen, dat de hangende quaestiën over de leer, althans langzamerhand, tot eene eindbeslissing komen. En wie zal de uitspraak doen? „Wie zal oordeelen? Dit oordeel", zegt hij, „berust alleen bij de gemeente, waar zij *belijdend* „d. i. als Kerk. optreedt in de wereld... De Kerk heeft „zich ten allen tijde tegenover de ketters uitgesproken, zoo „zij het ook nu." Waarover wenscht hij, dat de belijdende gemeente thans beslisse? „*Zulk een punt wordt ons „ter beslissing voorgelegd in den H. doop.* Wij mogen „de beteekenis van dit vraagstuk vooral in de tegenwoor„dige tijdsomstandigheden niet miskennen. De vraag is „hier naar de officieele acte van *inlijving in*, dus in „laatste instantie naar het *bestaan van* de Christelijke Kerk. „Omtrent deze zaak *weten wij wat wij willen, laat ons „dan zeggen wat wij weten.*" [1]) Hiervoor wil hij eene bijeenkomst der orthodoxen beleggen.

In de *Vereeniging* (1868. IV, blz. 231) schrijft de evenzeer orthodoxe heer L. R. Beijnen een dankzeggend antwoord aan Dr Hoedemaker, die hem zijn geschrift had toegezonden. Hij deelt diens verontwaardiging en diepe smart — en het is werkelijk treffend en troostend de orthodoxen voor het H. Sakrament des Doopsels en vele hoofdwaarheden des Christendoms zoo ijverig te zien partij trekken — ook hij oordeelt, dat er gehandeld moet worden; maar het zoo even besproken middel, dat Dr Hoedemaker aangaf, keurt hij minder goed, en wel in de volgende bewoordingen, die ons duidelijk toonen, welke

[1]) t. a. p. blz. 32.

verdeeldheid van meeningen er ook onder de orthodoxen heerscht.

„In onze dagen, bij de ontbinding der staatskerk en bij „het meer op den achtergrond treden van de belijdenis- „schriften in de christelijke opleiding onzer jongelingen „en onzer jonge dochters... eene bijeenkomst van Chris- „tenen op te roepen en die te willen scharen rondom de „inzettingswoorden der Sacramenten, die ten allen tijde „zulk eene onuitputtelijke bron in de gemeente van ver- „schil van gevoelen, ja! van twist en tweedragt vaak „tusschen broederen, die met hun hart onder het kruis „van den Heer Jezus stonden, geworden zijn, dit, Hoog- „geachte Heer! zou ik bedenkelijk vinden, en in dit geval „zou ik eene bijeenkomst ontraden, te bedenkelijker, „omdat, naar mijne bescheiden meening, de woorden van „u, op blz. 32 over den doop, mij voorkomen zeer vatbaar „voor tegenspraak te zijn." [1])

Nu alles, wat Dr Hoedemaker, op blz. 32 van zijn werkje, heeft gezegd over den Doop, dat deelden wij zoo even meê.

Als we dit met de voorafgaande woorden van den heer Beijnen in verband brengen, dan kunnen wij veilig de gevolgtrekking maken, dat de heer Beijnen er sterk aan twijfelt, of de Doop wel „de officieele acte van inlijving „in de Christelijke Kerk is", en of de orthodoxen omtrent den Doop „weten wat zij willen".

De vraag derhalve, welke waarde een orthodox predikant aan het H. Doopsel hecht, kan moeijelijk in het algemeen worden beantwoord. Een feit is het, dat niet weinige orthodoxe predikanten op dit punt hunne protestantsche regtgeloovigheid verloren hebben. En hoe bitter

---

1) t. a. p. blz. 236.

en ongepast de toon der volgende aanmerking wezen moge; ook omtrent de oude leer over den H. Doop schijnt zij waar te zijn: „Wij mogen de overtuiging koesteren, dat het „supranaturalisme als leer in de [Nederl. Herv.] kerk, indien „al niet aan eene vliegende tering, toch zeer zeker aan „de tering lijdt. Het is algemeen erkend, dat er tegen„woordig, zoo wij de allerminst ontwikkelden... uit„zonderen, geen zuiver orthodoxen meer zijn." [1]) De heer Chantepie zegt evenzoo, dat, waar het te doen zou zijn om de Kerk van alle onregtzinnigheid in de leer te zuiveren, hij „waarlijk niet inziet, wat er aan leeraars „zou overblijven... behalve eenige *neo-reformirten*, die... „in repristinatie de oplossing van het probleem der kerk „zien." [2]) Zoo goed als alle orthodoxe predikanten zijn dus, volgens hem, van de orthodoxie ver afgeweken.

In 't jaar 1862 is te Utrecht eene vergadering gehouden van 68 leeraren der Nederl. Herv. Kerk, die zich Evangelisch-Confessionelen noemden, en wier naamlijst zeer vele bekende orthodoxe dominé's opgeeft. Er werd daar een verslag uitgevaardigd, „bevattende eene uiteen„zetting van hunne beginselen"; na uitvoerige beraadslaging was het door het achtenzestigtal globaal goedgekeurd. Wij lezen er deze voor sommigen onaangenaam verrassende verklaring: „Wanneer iemand „heden ten dage aan den ligchamelijken doop de kracht „toeschreef om de zonde, zij het ook maar de erfelijke „weg te nemen, — daar in de Hervormde Kerk tot „klaarheid is gekomen de Evangelische waarheid, dat „ligchamelijke plechtigheden geene geestelijke verandering

---

[1]) Aldus de heer F. W. B. van Bell in 't *Theologisch Tijdschrift* 1e Jaargang, 2e stuk. Amsterdam, Loman en Verster. 1867, blz. 225.

[2]) t. a. p. blz. 24.

„te weeg brengen, zoo zou niemand het euvel kunnen „duiden, dat zulk een uit het predikambt in de Her„vormde Kerk wierd verwijderd." [1])

Dit is de taal van 68 „*orthodoxe*" predikanten

„Neen, raad der 68! gij kunt den dans niet ont„springen, gij zijt evenmin Gereformeerd als de ergste „ongeloovige, dien gij in de kerk eene plaats betwist." Ziedaar den vrij wél gemotiveerden uitroep, dien deze verklaring aan den niet-orthodoxen Ds Cortius, toen predikant te Heerenveen, ontlokte [2]).

Dezelfde verklaring dier 68 orthodoxen is eene bevestiging en toelichting der volgende regelen van Dr Kuyper: „De *prediking* bedoelt paraenese, het *sacrament* belijdenis „van 's menschen zijde en verzegeling van de zijde Gods. „Toch is de doop ten onzent, ook waar ze nog werkelijk „in eere bleef, én in de schatting der liturgen [d. i. der predikanten] én in de schatting der ouders... van uit„sluitend *paraenetisch* karakter. Iets anders dan de preek, „op plechtiger wijs, met indrukwekkender vorm, maar „in strekking met haar één." [3]) Dit is de Doop bij de Hervormden, *ook waar ze nog werkelijk in eere bleef.*

Ziedaar dan de orthodoxie der orthodoxen!

Gering is de waarde, die velen hunner aan het H. Sakrament des Doopsels toekennen. Hoeveel grond om ook bij hen voor achteloosheid in de doopbediening te vreezen!

Doch er is nog veel meer, wat de Doopsels, door als orthodox bekend staande dominés toegediend, voor ons twijfelachtig maken moet.

---

[1]) Vgl. *De Katholiek*, Dl XLIV, blz. 366.

[2]) *Waarschuwing tegen acht-en-zestig predikanten zich noemende Evangelische Confessioneelen.* Amsterdam, J. D. Sybrandi. 1863.

[3]) t. a p. blz. 8.

Vestigen we hier vooreerst onze aandacht op den geheelen ellendigen toestand der Nederl. Herv. Kerk.

Achter zijne zoo even aangehaalde woorden laat Dr Kuyper dit volgen: „Schijn van sacrament dus, niets „dan paraenese in werkelijkheid. Noemt men dat met mij „innerlijke onwaarheid of niet?"

Deze vraag moet dienen om den lezer te doen gevoelen, dat door die rationalistische opvatting van iets, hetwelk velen der goê gemeente nog voor een sakrament aanzien, de leugen, die in de Nederl. Herv. Kerk heerscht, zich ook tot hare doopbediening uitstrekt.

Zijne algemeene bewering, die hij ook te dezen opzigte verdedigt, is deze: „Ook mij is de Kerk van leugen „inwendig verteerd, zoo onnatuurlijk, zoo onoprecht, „zoo onwaar, dat het luide van de daken m o e t gepredikt „worden." [1]) Zijn kerkgenootschap is geheel onder de magt der leugens, of om zijn krachtwoord te gebruiken, het is *ver*leugend. „Onze kerk... is *ver*leugend, — door „leugen ontzenuwd haar instellingen en verordeningen,— „door leugen ontwijd haar prediking en bediening, — „haar bestuur in al zijn geledingen en vertakkingen is „door leugen verlamd, — haar geheel organisme met al „zijn raderen door leugen stroef en roestig geworden, — „geheel haar gebouwte met bindten en muren door „leugen vermolmd en afgebrokkeld, — geheel het lichaam „i. e. w. zoowel van binnen door leugen vergiftigd, als „naar buiten van leugen melaatsch." [2])

De Vereeniging (1868, IV.) heeft tegen deze vreeselijke bekentenis niets aan te merken gehad, maar er mede ingestemd en 't geheele werkje over het algemeen ten

---

[1]) t. a. p. blz. 5,
[2]) t. a. p. blz. 134.

hoogste geprezen, en wel bij monde van professor van Oosterzee (blz. 226), van Dr Beijnen (blz. 239), van den utrechtschen predikant G. Barger (blz. 244), en van Ds van Rhijn, predikant te Wassenaar, en van zeer velen der aanzienlijksten zijner gemeente (blz. 250). Wat overigens Dr Knottenbelt, die in zijne boven aangehaalde brochure Dr Kuyper bestrijdt, tegenover diens bewering stelt, verzwakt hare zekerheid niet.

De moderne hoogleeraar L. W. E. R[auwenhoff] geeft in het *Theologisch Tijdschrift* [1]) eene allergunstigste recensie over het werkje van Dr Knottenbelt. „Hier wordt", zoo spreekt hij, „zooveel mogelijk de vraag van het oogen„blik vermeden, om alleen den lichtstraal der geschie„denis in zijne oorspronkelijke zuiverheid op eenige deelen „van het door Dr Kuyper geschrevene te doen vallen." Het is zoo, de vraag van het oogenblik, waar het hier juist om te doen is, wordt, zooveel mogelijk, door Dr Knottenbelt vermeden; ook zijn recensent vermijdt haar, eenige algemeenheden uitgezonderd. We zouden bijna de conclusie durven maken, dat beiden over de brandende vraag van het oogenblik niet veel, wat hun dient, weten te zeggen. Het boekje van Dr Knottenbelt komt dan ook hierop neêr: eene in 't algemeene blijvende beschuldiging tegen Dr Kuyper, dat deze overdrijft en zich door hartstogt liet vervoeren, en de poging om historiesch te bewijzen, dat het in het Nederl. Herv. Kerkgenootschap in vroegere eeuwen niet veel beter ging dan thans. Van de feiten echter, door Dr Kuyper vermeld om de verleugening zijner Kerk te staven, worden er eenige en zeer beteekenisvolle erkend, andere stilzwijgend voorbijgegaan, slechts enkele weêrsproken of vergoelijkt.

---

[1]) 3e Jaargang, 5e Stuk, blz. 565.

Eindelijk zegt de waalsche predikant Dr Chantepie, dat Dr Kuyper, vooral door den gloed zijner overtuiging, eenige heilige snaren in het gemoed van velen heeft doen trillen, en „een tafereel heeft opgehangen van de leugen „in de kerk, dat althans deze heilzame vrucht heeft, „dat ieder, die in de kerk eenig ambt bekleedt, in zich „zelven heeft moeten keeren met de vraag: Wat te doen „om die leugen te bannen? Ben ik er medeplichtig „aan?" [1]) Hij wederspreekt overigens geen enkel feit, dat Dr Kuyper aanhaalt.

Is de bewering van Dr Kuyper welligt overdreven, de bewijzen er voor aangehaald, het gezag van hen, die haar bevestigen, verbiedt ons de mogelijkheid eener *sterke* overdrijving aan te nemen. Kunnen we dus op Dr Kuyper genoegzaam afgaan, dan leiden ons zijne woorden tot eene gevolgtrekking, die wij voor ons, na alles, wat de predikanten zelven over de Nederl. Herv. Kerk zeiden, niet behoeven te verzwijgen. Wij zullen ook weder, zooveel mogelijk, woorden van predikanten gebruiken.

„Welk een ontzedelijkenden invloed op des Leeraars „eigen hart en leven deze leugenachtige toestand [onzer kerk] moet uitoefenen, heeft Dr Kuyper... met mees„terhand, met meer dan gewone kracht ter overtuiging „aangetoond", zegt Ds G. Barger in *De Vereeniging.* (t. a. p.) „Demoraliseert ze niet, in stede van tot deugd „te bezielen, eene kerk, die haar priesteren met een „weefsel van onwaarheid omvlecht?" vraagt Dr Kuyper [2]), en we antwoorden volmondig: ja, en vooral demoraliseert zij „hare priesters."

Verre van ons om al de orthodoxe predikanten van

---

1) t. a. p. blz. 29.

2) t. a. p. blz. 26.

onopregtheid te verdenken; in tegendeel we brengen gaarne hulde aan de opregtheid der achtbare mannen, die onder hun getal gevonden worden; doch als we aan het hooge gewigt, aan de volstrekte noodzakelijkheid des Doopsels denken, dan wordt het ons uit de aangehaalde woorden, die door predikanten zelven zijn neêrgeschreven, overduidelijk, hoe de naam van orthodoxisme, dien een Nederl. Herv. predikant bezit, op zich zelf nog geen genoegzame waarborg is, dat hij niet als een modern over het Doopsel denkt, en het niet soms met die mate van zorgeloosheid en achteloosheid behandelt, welke de moderne theologie voor eene bijna overbodige plegtigheid zoo streng niet veroordeelen kan.

Vindt iemand onzen twijfel niet dadelijk gegrond, dan neme hij in aanmerking: vooreerst deze getuigenis van den leidschen hoogleeraar S. Vissering over de theologen aan de akademie: „Daar zijn er ook, en ik ben niet onbil-„lijk, wanneer ik zeg, dat deze de meerderheid uitmaken, „voor wie de roeping weinig meer is dan een beroep en „de kerk een middel van bestaan." [1])

Vervolgens lette hij op het feit, dat de universiteiten met hare meestal ongeloovige hoogleeraren en hare hoogst eigenaardige godsdienstige opleiding der theologen en hare voor vele jongelingen allernoodlottigste gevaren niet de geschiktste plaatsen zijn, om zich tegen den twijfel, het ongeloof, het ongeregelde eigenbelang en tegen den leugen-invloed in de Kerk te wapenen en te versterken. Dan neme men ook in overweging, dat eene spoedige en voordeelige plaatsing veel meer het deel schijnt te zijn van de orthodoxen dan van de modernen; althans wordt

[1]) *De Gids*, September 1867. Zie den geheelen tekst ook in *De Katholiek*. Dl LIII, blz. 119.

het beroep in vele gemeenten onmogelijk, wanneer de predikant niet orthodox is of schijnt.

Neen waarlijk, het is niet te verwonderen, dat er zijn, die de huik naar den wind hangen en modern zijn, indien eene der moderne stadsgemeenten hen roept, maar orthodox voor de orthodoxe gemeenten van het platteland!

Eindelijk een predikant kan eenigen tijd bij de zijnen den naam van orthodox of althans van niet-modern dragen, terwijl zijne prediking reeds, eenigzins bedektelijk — dat spreekt van zelf — modern geworden is. De protestantsche leeken zijn soms zeer hardhoorig.

In de eerste zijner *Toespraken* tot zijne gemeente zegt Dr Zaalberg: „Gij zijt niet gewoon vooraan te gaan in „vrije beweging, gemeente van 's Gravenhage! langer dan „eenige andere stad van aanzien bleeft gij van de mo„derne prediking verstoken... Nog sta ik bijna alleen. „Toch had mijn gemoed zich reeds voor 4 jaren aan deze „frissche wateren vol gedronken.... Reeds sedert 2 jaren „predikte en onderwees ik met klimmende bepaaldheid „naar deze moderne beginselen. Sedert een jaar heb ik „zelfs, zonder het te zeggen, een vrij geregeld plan van „voortgaande ontvouwing mijner overtuigingen gevolgd, „en al dien tijd bleeft gij den vrede bewaren, een gewa„penden wel, maar toch vrede. Er schrikte wel eens „iemand, maar die schrik ging voorbij; en omdat ik niet „noodig vond schokken te weeg te brengen door uitdruk„kelijk te verklaren: Dit is nu modern! dachten sommigen „misschien, dat het regtzinnigheid was en anderen" vonden het althans waar en godvruchtig. [1])

[1]) Meêgedeeld in de belangrijke brochure: *Wat er te 's Gravenhage van den protestantschen kansel gepredikt wordt.* Utrecht, Dekker en van de Vegt. 1864, blz. 17 en 18.

Zoo rondborstig verklaarde Dr Zaalberg aan zijne gemeentenaren, dat zij zich jaren lang in hem vergist hadden.

Wij besluiten:

Het gevaar, dat de naam van regtzinnig door een voor orthodox doorgaand predikant onverdiend gedragen wordt, en dat dus over de geldigheid zijner doopbedieningen dezelfde vragen kunnen gedaan worden als over die der *bekende* modernen, is ver van denkbeeldig.

Tot hiertoe spraken we over de gevoelens der orthodoxen omtrent de *uitwerkselen* en het *gewigt* des H. Doopsels; er blijft over te onderzoeken, of zij ook soms, wat de *toediening* van dit Sakrament betreft, meeningen aankleven, die de geldigheid hunner doopbedieningen twijfelachtig maken.

Met andere woorden, houden de orthodoxe predikanten de in de Katholieke Kerk gebruikelijke doopwoorden, die volgens hare leer voor een *zeker* geldig doopsel volstrekt vereischt worden, houden ook zij die woorden voor de *geldigheid* noodzakelijk? En welke is hunne meening en praktijk ten opzigte der afwassching met het doopwater?

Vooreerst over de doopwoorden.

We vernamen het alreeds van den orthodoxen dominé Tinholt: geen kerkelijk reglement legt den predikant het uitspreken van bepaalde doopwoorden op; dit gevoelen werd, gelijk wij zagen, volkomen bevestigd door de uitspraak der Synode van 17 Julij 1868, die zich noch op een reglement, noch op de bestaande gewoonte beriep om de verpligting van 't gebruiken der gewone woorden te staven. Het is te verwachten, dat 's heeren Tinholts gevoelen ten minste door meerderen van zijne geestverwanten gedeeld wordt, die zich dus in geweten van elken *kerkelijken* band vrij achten.

Zij zijn weder aan eigen goedvinden en opvatting over-

gelaten. Die opvatting is niet altijd, dat het gebruik der gewone woorden: „ik doop u in den naam des Vaders" enz. eene noodzakelijke voorwaarde voor de geldigheid is.

In het geheel niet.

Hoogst merkwaardig is hier de leer, onlangs door professor van Oosterzee verkondigd; zijne orthodoxie, zoo wij meenen, wordt als boven allen twijfel verheven beschouwd. Wij troffen de uiteenzetting van zijn gevoelen aan in den open brief, dien hij aan zijn „zeer waarden „Vriend en Broeder," Dr Hoedemaker ter betuiging zijner levendige sympathie geschreven heeft. Deze brief komt voor in het ook zeer orthodoxe tijdschrift *De Vereeniging*. [1])

Wij lezen daar:

„Is de instelling van den Doop in den naam des Vaders, „en des Zoons, en des Heiligen Geestes van Jezus zelven „afkomstig, het laat zich dan ook wel niet betwijfelen, „of Hij bepaaldelijk den Doop in dezen vorm heeft „gewild. Wel is waar, het laat zich niet bewijzen, dat „Hij de genoemde woorden als stereotype doopsformule „heeft voorgeschreven; veeleer laat zich het tegenover„gestelde vermoeden. „Jesus," zegt Meyer terecht, „„giebt nicht die Worte an, welche bei der Taufe ge„„braucht werden sollen (wie denn auch in der Apostoli„„sche Kirche keine Spur vom Gebrauche dieser Worte „„sich findet), sondern die bestimmte zweckliche „„Beziehung des Taufactes."""

Mij dunkt, dit zegt ons duidelijk: het is zeer wel mogelijk, dat men geldig doopen kan zonder juist de gebruikelijke woorden uit te spreken.

En letten we op de daarna volgende woorden van prof.

---

[1]) 1868. IV, blz. 219 vv.

van Oosterzee, dan kunnen we gerust zeggen, dat hij aan de geldigheid van zulk een Doopsel niet twijfelt.

Hij zou het wel hoogelijk afkeuren, wanneer men „tegenover de eerbiedwaardige Traditie", die ook aan de protestantsche gemeenschappen de gebruikelijke doopwoorden overbragt, „met ter zijde stelling van alle kerk„gebruik, nach Belieben eene andere formule verkoos „en die doopgetuige of doopeling opleide."

Maar: „Op de vraag intusschen, of élke wijziging der „bestaande formule het karakter des Doops als zoodanig „onvermijdelijk altereert, moet, naar ik meen, cum „grano salis geantwoord worden. Denken wij ons het „geval, dat een Leeraar, of liever nog, eene Gemeente „met haren Leeraar het besluit nam om voortaan alleen „„in den naam van Jezus Christus" te doopen..... „voorzeker dan zou er aanleiding zijn om zich over wille„keur, schending van kerkverband enz. te beklagen; maar „déze Doop zou niettemin Christelijk zijn en blijven, „indien althans dooper en doopeling (of doop„getuige) overigens van goeder harte op den „bodem der onvervalschte Apostolische be„lijdenis stonden, als welke in de belijdenis van den „naam des Vaders, Zoons en Heiligen Geestes kan worden „te zamen gevat."

Volgens professor van Oosterzee is dus ook het Doopsel, met deze woorden: „ik doop u in den naam van Christus" toegediend — mits de dooper en doopeling of doopgetuige aan het Geheim der H. Drievuldigheid gelooven — voor een geldig Doopsel te houden. De heer Chantepie [1]) verzekert ons, dat *zeer velen*, zoowel onder de conservatief-liberalen als onder de orthodoxen — tusschen welke de

[1]) t. a. p. blz. 38.

grenslijn dikwerf uiterst moeijelijk te trekken is — deze of eene dergelijke meening houden; en vooral zullen zij, die leerlingen van professor van Oosterzee geweest zijn, alligt in dit gevoelen van eenen man deelen, welke onder de orthodoxen zoo gezien is.

Dat men eene opvatting als die van professor van Oosterzee bij vele orthodoxen aantreffen kan, zal des te meer aannemelijk voorkomen door de beweringen van prof. Scholten, die wij hier overschrijven:

1. „De Reformatoren verklaren eenstemmig, dat Jezus „geene formule voorschreef, en dat van het al of niet ge„bruiken er van de wettigheid van den doop niet afhangt." De hoogleeraar staaft dit duidelijk uit de woorden van Luther en Zwingli; hij tracht het ook van Calvijn te bewijzen, doch de teksten, die hij uit diens werken aanhaalt, overtuigen ons juist van het tegendeel.

2. „Onder de kerkelijke dogmatici verklaren zich, „tegen enkelen, die het uitspreken der formule tot den „vorm des doops rekenen, althans de meerderheid der „godgeleerden, en onder hen mannen van de meest ver„schillende richtingen.... zoowel tegen de meening, dat „Jezus deze woorden als een formulier aan de gemeente „gegeven heeft, als tegen de bewering, dat van het „uitspreken dier woorden, hoe aanbevelenswaardig ove„rigens, het wezen en de wettigheid van den doop zou „afhangen." [1]) Hij geeft de woorden van verscheidene protestantsche godgeleerden van de zestiende tot aan onze eeuw. Velen van die mannen waren over het algemeen aanmerkelijk orthodoxer dan de meesten onzer tegenwoordige orthodoxe predikanten.

Waarom zouden dezen dan niet dezelfde meeningen over

---

[1]) t. a. p. blz. 63.

de noodzakelijkheid der gebruikelijke doopwoorden kunnen koesteren? Het Protestantisme zegt de overlevering te verwerpen, maar kan zich onmogelijk aan haren invloed onttrekken. Ook de orthodoxe dominés volgen van tijd tot tijd het voetspoor, hun door de uitvinders en latere verdedigers hunner orthodoxie nagelaten.

Zeker is het evenwel, dat de *Confessioneele Vereeniging*, in hare reeds vermelde klagten bij de Synode over het achterlaten der gewone doopwoorden, eene doopbediening, die zonder deze geschiedt, als „in bepaalden strijd met „den uitdrukkelijken eisch van onzen Zaligmaker" beschouwde en verklaarde, „dat de leden der gemeente, „die op zulk eene wijze gedoopt worden, bij het afleggen „der geloofsbelijdenis als ongedoopt moeten beschouwd „en behandeld worden."

Deze aanhalingen geven ons den troost, dat niet weinige orthodoxen de gebruikelijke doopwoorden noodzakelijk achten om het H. Doopsel geldig te bedienen. Velen houden het niet met prof. van Oosterzee.

Maar ook deze bevinding blijkt bij nader onderzoek niet genoegzaam te zijn om ons altijd over de Doopsels dezer orthodoxe predikanten gerust te stellen.

Want zelfs zij, die zich aan de woorden van Matth. XXVIII, 19 houden, schijnen er soms iets van af te laten of ze op eene geheel ongewone wijze te vertalen.

Zoo merkt Dr Knottenbelt aan, dat Ds Tinholt in zijne aangehaalde brochure de conjunctie *en* vóór *des Zoons* in die woorden weglaat. En werkelijk, als we dezen laatste wél begrijpen, dan geeft hij op blz. 5 en 15 de doopwoorden aldus aan. Evenzeer vinden wij bij Ds Heldring, den hoofd-redacteur van *De Vereeniging*, „het woord der inzetting van den Heiligen Doop" met

die uitlating [1]), en eindelijk zegt Dr Kuyper uitdrukkelijk, dat „*de* doopsformule" is: „Ik doop u in den naam des „Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes". [2])

Naar ons beste weten bestaat er in Matth. XXVIII, 19 geen verschil van lezing omtrent het woordje *καί*; Tischendorf vermeldt er niets van. Hierom is die uitlating ons geheel onverklaarbaar. Bij Lacroix (t. a. p.) vonden we opgeteekend, dat de predikanten in zijnen tijd op vele plaatsen de conjunctie *en* vóór *des Zoons* in de doopwoorden achterlieten.

Ds Tinholt spreekt ook nog van een doopen „*tot* den „naam" enz, „zooals thands enkelen doen", zegt hij [3]); deze zelfde wijziging wordt door Dr Knottenbelt herdacht, die ook verder de aandacht vestigt „op andere kleine, „maar niet altijd onbeduidende afwijkingen" van de gewone woorden. [4])

We weten echter niet, of deze juist door orthodoxen gemaakt worden. Doch ook van hen zou het niet te verwonderen zijn; immers zij gebruiken die doopwoorden, *enkel en alleen* omdat zij ze zoo in den Bijbel vinden — of moet een Protestant zich ook aan de overlevering houden? Maar gesteld, eene andere nieuw gevonden of uitgevonden lezing of een pas uitgekomen vertaling van den tekst strookt eens beter met hunne opvatting dan de traditionele woorden: waarom zouden zij die nieuwe meeningen niet kunnen volgen? In het Protestantisme is alles subjectief, uitgezonderd de reglementen, welke hier echter ontbreken.

De katholieke leer vordert voor de geldigheid van den Doop niet slechts het uitspreken der van Christus, onzen

---

1) *De Vereeniging* 1869, IV, blz. 240,
2) t. a. p. blz. 7.
3) t. a. p. blz. 15.
4) t. a. p. blz. 11.

Heer, gewilde woorden, maar tegelijk ook de afwassching met het doopwater.

Als we nu zoowel bij Dr Kuyper [1]) en Ds Tinholt [2]) als bij professor Muurling in zijne *Practische Godgeleerdheid* [3]) — een boek, uitgegeven, voordat hij verklaard modern was — slechts van „besprengen" met het doopwater hooren, dan moeten we alweder vragen, of de doopbedieningen der orthodoxe predikanten niet soms voor den Katholiek, uit hoofde van het ontbreken eener genoegzaam zekere afwassching, van slechts twijfelachtige geldigheid moeten zijn. Want, hoewel we toegeven, dat een Doop, door besprenkeling toegediend, zeer zeker geldig zijn kan, het blijft waar, dat deze wijze van bediening een geheel eigenaardige zorg vereischt, wil zij de geldigheid des Doops niet onzeker laten. Doch houdt iemand den Doop niet voor volstrekt noodzakelijk ter zaligheid, gelijk ook van eenige orthodoxe predikanten bijv. van de 68 Confessionelen, blijkens hunne meêgedeelde verklaring, te vreezen is, dan missen we den waarborg voor die zeer naauwgezette en tevens zoo noodzakelijke zorgvuldigheid.

De utrechtsche hoogleeraar Doedes, een der gevierde orthodoxen, geeft ons eene vrij uitvoerige uiteenzetting van zijn gevoelen over de waarde en de wijze van bediening des H. Doopsels. Ik wil met een beknopt verslag er van mijne aanhalingen uit de geschriften der orthodoxe partij besluiten. Hij deelt zijne meening mede in zijn jongste werk : *De leer der zaligheid volgens het Evangelie in de Schriften des Nieuwen Verbonds* [4]). Een enkel woord vooraf ter kenschetsing zijner rigting. De heer

---

1) t. a. p. blz. 6 en 7.
2) t. a. p. blz. 5 en 14.
3) t. a. p. blz. 406.
4) Utrecht, Kemink en Zoon. 1870.

Doedes schijnt de echtheid, geloofwaardigheid en ongeschondenheid der H. Schriftuur grootendeels aan te nemen; hij gelooft aan het bestaan van wonderen, aan den val der eerste menschen, aan eene soort van erfzonde; Christus is hem de Zoon Gods, „aan God, den Vader gelijk, wat „zijne natuur en zijne magt betreft" (blz. 116); het geheele boek is, met wat geven en nemen (bijv. blz. 60, N°. 25), tamelijk orthodox.

Wat zegt deze invloedrijke professor over het H. Doopsel?

Hij erkent twee „genademiddelen", Doop en Avondmaal, doch waarschuwt tevens, dat het verkeerd is ze „sacramenten" te noemen; immers „het eigenaardige van „het „sacramenteele karakter," het karakteristieke van „„sacramenten" is, dat zij werken onverschillig in welken „toestand de mensch zich bevindt, zonder dat daartoe „eene bepaalde receptiviteit in den mensch wordt vereischt. „Zoo is een sacrament dan zeker voor een .... mechanisch-„werkend genademiddel te houden: maar minder zeker „is, dat het Evangelie genademiddelen kent, aan welke wij „zulk eene geheimzinnige, magische en mechanische, buiten „alle activiteit en receptiviteit van den mensch omgaande, „werking hebben toeteschrijven." (blz. 324.) De Roomsche en Grieksche Kerk kennen aan Doop en Avondmaal zulk „een sacramenteel karakter" toe. (blz. 322.) [1]) „Doop

[1]) Eene opmerking voor den protestantschen lezer: We hebben hier alweder met eene gansch onjuiste, volstrekt valsche voorstelling van de leer dier beide grootste en oudste Kerken te doen. Prof. Doedes toont hier klaarblijkelijk, dat hij van de leer der Katholieke Kerk op dit punt NIETS weet. Neen, nooit en nergens is door haar geleerd, dat de Sakramenten „buiten alle activiteit" van hem, die ze ontvangt, „omgaan"; in tegendeel, zij leert, dat geen Sakrament door iemand, die het gebruik zijner rede heeft, ontvangen kan worden dan op voorwaarde, dat hij zelf medewerkt. Het is hier de plaats niet, de ongerijmde en dikwerf weêrlegde dwaling van prof. Doedes, waarin, helaas, door vele Protestanten gedeeld wordt, te weêrleggen; iedere katholieke theologie kan daarvoor dienen.

„en Avondmaal.... hebben wij niet voor sacramenten in „den boven besproken zin.... te houden. Zij zijn zinne- „beelden die ons wijzen op de twee hoofdzaken, waarvan „voor ons de zaligheid afhangt.... De Doop beeldt de „bekeering af, en de Avondmaalsviering is het zinnebeeld „der toeeigening van de vergeving der zonden." (blz. 325.)

Prof. Doedes leert (blz. 326), dat in de aflegging van den ouden mensch (het leven naar het vleesch) en het aandoen van den nieuwen mensch (het leven naar den geest) de bekeering bestaat. Hiervan dus is de Doop zinnebeeld. „Daarentegen laat zich op geenerlei wijze „regtvaardigen, dat de christelijke doop voor een zinne- „beeld van de vergeving der zonden wordt gehouden." (blz. 329.) — Het Doopsel is niets meer dan *zinnebeeld* der bekeering; want „dat de christelijke doop als doop iets „in den doopeling bewerkt, in dezen zin namelijk, dat „hij het voertuig zijn zou van de eene of andere bijzon- „dere goddelijke genadewerking, is nooit door Jezus of „de Apostelen geleerd." (blz. 330.) „Van eene weder- „geboorte of vernieuwing door den doop was bij Paulus „geen spraakt.... Aan te nemen, dat de doop volstrekt „noodzakelijk is tot zaligheid, zoodat iemand, die niet „gedoopt is, ook verloren gaat, is in strijd met de leer „van Jezus." De doop is niet van den minsten invloed op iemands zaligheid. (blz. 332 en 333.) Zij is dus een ter zaligheid niet noodzakelijk zinnebeeld der bekeering.

Echter door gedoopt te worden, doet men toch nog iets meer dan de bekeering afbeelden, „men verpligt zich „ook tot de belijdenis van den naam des Vaders en des „Zoons en des Heiligen Geestes." (blz. 334.)

Is men nu volgens prof. Doedes vrij om zich te laten doopen of niet? „Dit... moeten alle Christenen blijven „volhouden, dat ieder, die zich openlijk onder de leden

„der Gemeente van Christus wil laten opnemen, zich na „afgelegde geloofsbelijdenis moet laten doopen, niet „omdat het noodig is tot zaligheid, maar omdat de Heer „Jezus het wil, het geboden heeft, den doop voor al „zijne discipelen heeft ingesteld." (blz. 344.)

Verpligt dit gebod des Heeren zóó streng, dat iemand, die niet door zijne onwetendheid verontschuldigd wordt en zonder genoegzame reden weigert zich te laten doopen, van de zaligheid is uitgesloten, omdat hij ongehoorzaam is aan het gebod zijns Meesters? Of moeten wij het woord: gebod hier in den zin van: raad opvatten? Wat bedoelt de hoogleeraar?

Zijn regel geldt in allen geval alleen voor de volwassenen, „die zich openlijk [NB.] onder de leden der Ge„meente van Christus willen laten opnemen"; maar volstrekt niet voor de kinderen. En inzonderheid op den kinderdoop komt het hier voor ons aan.

„Een ander geval is het met den kinderdoop. Dat „de Heer Jezus niet geboden heeft den doop aan jonge „kinderen te bedienen, zal door ieder moeten toegestemd „worden. In de tweede eeuw was de kinderdoop nog „geenszins algemeen in gebruik. Niet langen tijd daarna „is hij het echter meer en meer geworden, inzonderheid „ten gevolge van geheel onjuiste voorstellingen aangaande „zijne werking..... De doop van jonge kinderen is in „het minst geen grond voor het geloof aan hunne zalig„heid. Worden zij door den dood weggenomen vóór dat „zij gedoopt zijn, dit is in het minst geen reden om aan „hunne zaligheid te wanhopen." (blz. 342.) Maar „indien „de kinderdoop niet noodzakelijk is, mag hij dan voor „geoorloofd worden gehouden?.... Nú is eene veran„dering op dit punt niet dringend aantebevelen. De „gewoonte om de jonge kinderen te doopen is toch te

„diep in het gemeenteleven geworteld en te zeer er mede „zamengewasssen, dan dat wijziging op dit punt, tenzij „dan met algemeen goedvinden, heilzaam zou kunnen „worden geacht. Heeft iemand bezwaar tegen den kin„derdoop... hij verdient in zijn gevoelen geëerbiedigd te „worden." (blz. 343.) De Synode zou den heer Doedes de wendingen en kronkelingen dezer kunstige volzinnen kunnen benijden.

Met welke *woorden* moet volgens den hoogleeraar de Doop worden toegediend? zijne orthodoxie geeft ons hier weder vele redenen tot vrees aangaande de geldigheid der Doopsels, die zijne discipelen, eenmaal orthodoxe predikanten geworden, toedienen.

Mattheus XXVIII, 19 vertaalt hij aldus:

„„Gaat heen, onderwijst al de volken, hen doopende „„tot den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen „„Geestes." Met deze woorden heeft onze Heer den doop „ingesteld." (blz. 334.) „Bij de instelling van den doop „spreekt de Heer niet van een doopen „in den naam" „maar van een doopen „tot den naam". Hij bedoelt dan „een doopen, waardoor men tot de belijdenis van dien „naam verpligt wordt." (blz. 335.)

Hierachter laat de hoogleeraar deze opmerkingen volgen:

1. „De Heer heeft niets voorgeschreven, dat men bij „den doop zeggen moest: ik doop u in (tot) den naam „des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. Hij „heeft alleen gezegd én dat men gedoopt moest worden „én dat de doop tot de belijdenis van den naam des „Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes verpligtte."

2. „In de eerste tijden werd de doop dan ook alleen „met onzen Heer Jezus Christus of met zijnen naam in „verband gebragt... en men zou regt hebben tot de „stelling, dat wij in den geest der Apostelen handelden,

„indien wij bij de doopsbediening zeiden: ik doop u tot „Christus, of: ik doop u tot den naam van den Heer „Jezus, of: op den naam van Jezus Christus, of in den „naam des Heeren." (blz. 336).

Dit alles is voor ons weder ver van geruststellend, ook wordt onze vrees niet weggenomen door de verzekering des hoogleeraars, dat er geene enkele reden bestaat om in de oude, gebruikelijke woorden — waarin hij echter het woordje *tot* vindt — verandering te brengen.

3. „Men zou ook kunnen vragen, of er bij de doops- „bediening wel eene doopsformule behoeft gebruikt te „worden... Toegestemd moet worden, dat de beteekenis „van den doop niet gelegen is in hetgeen hij, die den „doop bedient, bij het doopen zegt..... Maar dat er „iets bij gezegd wordt is toch zeer natuurlijk." (blz. 337.)

Men ziet, dit is niet veel; het gebruik eener „doops- „formule" is in 't geheel niet noodzakelijk.

Voor den kinderdoop maakt de hoogleeraar eene uitzondering; wordt deze stilzwijgend bediend, dan ontbreekt er iets aan, en hij heeft zonder twijfel alle aanspraak op een christelijken Doop verloren. (blz. 339.) Wij herinneren echter, dat, volgens prof. Doedes, de kinderdoop zelf niet noodzakelijk is en door Christus niet is bevolen, en dat de gebruikelijke doopwoorden altijd door vele andere kunnen worden vervangen, zonder dat het wezen des Doops verloren gaat.

Tot hiertoe de gezaghebbende orthodoxe hoogleeraar der utrechtsche universiteit.

Men ziet het, zijne leer over den H. Doop klinkt nog al modern.

Als we ten laatste alles, wat hier over de orthodoxe predikanten en, dunkt ons, op deugdelijke gronden, aangevoerd is, bijeen nemen, dan groeit onze twijfel tot

zulk eene hoogte, dat hunne doopbedieningen in ons oog over het algemeen niet veel zekerder geldigheid hebben dan die der modernen.

We verblijden ons, dat onze taak tot zoover is afgewerkt, dat we onzen treurigen weg door het Babel der Nederl. Herv. Kerk — wij gebruiken eene zeer ware uitdrukking van Dr Kuyper [1]) — hebben afgelegd, een weg, waarop we ons bijna onafgebroken door verontwaardiging en droefheid voelden aangegrepen; we verblijden ons, dat we onzen blik niet meer behoeven gevestigd te houden op die veronachtzaming en onteering van eene der dierbaarste en heilzaamste instellingen van onzen Goddelijken Zaligmaker en op die vele andere ijzingwekkende verschijnselen in de Nederl. Herv. Kerk, die met de genoemde in naauw verband zamengaan. Het geeft ons eene verademing, als wij ons wat afkeeren van de akelige overblijfselen dier kerkgemeenschap, welke eens voorgaf in ons vaderland nieuw godsdienstig leven te wekken en te bewaren. Het Ned. Herv. Kerkgenootschap dreigt weldra uit een te spatten, „het [ziekte-] proces is ten einde toe door„loopen, de krankheid tot den dood, ja de dood tot „ontbinding overgegaan" [2]); immers — dit ééne is reeds genoeg — het hoogste besturende ligchaam heeft officiëel de grenslijn tusschen Christendom en Heidendom opgeheven.

Vele orthodoxen gevoelen dit alles met ons, wij spreken als met hunne woorden; waarom zien zij nu niet tevens in, dat zij het rampzalig lot ondervinden, hetwelk onvermijdelijk, vroeg of laat alle christelijke kerkgemeenschappen treft, die niet willen steunen op den eenigen grondslag, door Christus gelegd, toen Hij sprak: „Gij „zijt Petrus, en op deze steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen"

[1]) t. a. p. blz. 78.

[2]) Aldus Dr Kuyper, t. a. p. blz. 72.

(Matth. XVI, 18), met andere woorden, het lot van allen die zich scheiden van de Roomsch-Katholieke Kerk?

Toen de predikant Gorham in 1847 aan den anglikaanschen Bisschop van Exeter geantwoord had, dat de geestelijke wedergeboorte niet door het Doopsel wordt gegeven of meêgedeeld, en in het bijzonder, dat de kinderen door dit Sakrament geene ledematen van Christus en kinderen Gods worden — eene leer, geheel in strijd met de belijdenisschriften der Anglikaansche Kerk — gaf hare hoogste regtbank eene uitspraak, niet geheel ongelijk aan die der Nederlandsche Synode van 17 Julij 1868: er werd verklaard, dat Gorhams gevoelen volgens de belijdenis der Engelsche Kerk niet veroordeeld kon worden. De orthodoxe partij verzett'e zich met den meesten klem tegen dit vonnis, maar hare pogingen bleven zonder gevolg.

Toen gevoelden velen harer uitnemendste leden, dat zij eene godsdienstige gemeenschap, welke zoozeer van de christelijke leer afweek, niet langer voor de Kerk van Christus mogten erkennen, zij volgden hun geweten; en haar, die zij vroeger bemind en gediend hadden, verlieten zij om terug te keeren tot de oude Moederkerk. Maskell, anglikaansch pastoor en bisschoppelijk examinator, H. Wilberforce, de broeder van den toenmaligen anglikaanschen Bisschop van Oxford, de aartsdiaken Manning, thans als Aartsbisschop van Westminster, een der uitstekendste Vaders van het Algemeene Concilie, Viscount Fielding, verscheidene hulpgeestelijken der St-Margareta-kerk en omstreeks 60 hunner gemeentenaren werden katholiek. Zoo verhaalt de protestantsche *Real-Encyklopädie* van Dr Herzog[1]).

---

[1]) Zie het woord: *Tractarianismus*, blz. 227—231 en 243—245. Vgl. over dezen merkwaardigen strijd ook Manning, *The Crown in Council*, verschenen in *England and Christendom*. Londen, Longmans, Green and Co. 1867.

Wat zullen onze nederlandsche orthodoxen doen?

God zij dank, zij strijden voor het behoud van bovennatuurlijke waarheden, en zij nemen hunne toevlugt tot het gebed. „Stellen wij ons *gezamelijk* voor den genade-„troon met belijdenis van schuld en ernstig gebed!

„LAAT ER DOOR DE GEMEENTE EEN NATIONALEN BIDDAG „GEHOUDEN WORDEN."

Ziedaar het redmiddel, dat Dr Hoedemaker ten sterkste aanbeveelt [1]).

Dr Kuyper eindigt zijn geschrift aldus: „Ik stort ten „slotte al de beden mijner ziel uit in het ootmoedig „gebed, dat door de kerk aller eeuwen is opgezonden en „ons thans zoo zeer op onze lippen voegt: „*Κύριε ἐλέησον, „„Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησόν σου τὴν ἐκκλησίαν,*' d. i. „Heer, „„erbarm u! Heer, erbarm u! Heer, erbarm u over uwe „„arme gemeente!"""

Evenzoo bidden vele anderen met hen. Die stemming zij geeft ons hoop. Ook wij roepen voor hen: Kyrie eleyson! Door ons, Katholieken, wordt dagelijks voor de bekeering onzer dwalende broeders gebeden.

O, wisten zij, hoe goed het is, kind der ware Kerk te zijn!

II.

DE VOORWAARDELIJKE HERDOOP IN DE KATHOLIEKE KERK.

Tegenover de onrust, de spanning, de verdeeldheid, de alle dwalingen en heiligschennissen tolererende onbepaaldheid, waaraan de regtzinnigen onder de Nederl. Hervormden, en nog wel uit kracht van hun beginsel, ten

---

[1]) t. a. p. blz. 36.

prooi zijn, komt de kalme en toch zoo werkzame eenheid in geloof en praktijk, de alle gevaarlijke dwaling en oneerbiedigheid uitsluitende of veroordeelende bepaaldheid der Katholieke Kerk ten schitterendste uit. Ook in hare handelwijze ten opzigte van het H. Doopsel zal ieder, die onbevoordeeld is, door de diepe overtuiging, het wijze beleid en de eerbiedige zorg, die zich in hare voorschriften en praktijk toonen, worden getroffen.

De Katholieke Kerk is zich bewust, dat de Heiland haar de bediening van de Heilige Genademiddelen heeft toevertrouwd, en zij gelooft innig, dat Hij, de Almagtige, haar met zijnen Heiligen Geest voortdurend bijblijft, om haar de verlichting en leiding te geven, welke zij voor de vervulling dier zending behoeft. Hierom acht zij zich geregtigd en verpligt zorg te dragen, dat de Heilige Sakramenten geldig en godvruchtig worden toegediend en ontvangen, en stelt zij hare wetten vast, die de willekeur en de ligtzinnigheid beteugelen en haren dienaren voor dit heilige werk eene vaste en met hare leer overeenkomstige gedragslijn aanwijzen.

Omtrent het herdoopen van hen, die door Protestanten gedoopt zijn, gaf zij dezen regel:

„Dat zij niet herdoopt moeten worden, tenzij wanneer „er twijfel bestaat omtrent de geldigheid des Doopsels. „Derhalve mag men blijkbaar niet onbezonnen of zonder „genoegzame reden overdoopen, maar als er voor ieder „bijzonder geval, na het instellen van een ijverig onder„zoek bij geloofwaardige getuigen, bevonden wordt, dat „er ergens gewoonlijk geldig gedoopt wordt, dan moet „men er in berusten; maar blijft er nog een gewigtige „grond van twijfel over, dan moet de bekeerling onder „voorwaarde herdoopt worden."

Dit was het antwoord der H. Congregatie van het

H. Officie, hetwelk zij op 6 April 1859 aan Mgr F. J. van Vree, toen Bisschop van Haarlem, op zijne voorgestelde vraag, deed toekomen. Het is bekend, dat een dergelijk antwoord kracht van wet heeft.

De vraag naar de geldigheid des Doopsels komt inzonderheid te pas, wanneer een Protestant tot het katholieke geloof terugkeert.

De bedienaar der Kerk begint dan, met de zaak, zooveel mogelijk, onder alle opzigten te onderzoeken.

De uitkomsten van dit onderzoek laten zich tot deze vier gevallen terugbrengen:

1. Van eenige kinderen uit protestantsche ouders geboren, we ondervinden het ook van volwassenen, is het zeker, dat zij nooit in eenigen zin gedoopt zijn: zij behoorden tot een kerkgenootschap, dat slechts aan volwassenen den Heiligen Doop toedient; of de oorzaak, dat zij in het geheel niet gedoopt zijn, is de nalatigheid, soms het ongeloof hunner ouders, ook wel de vroegere zorgeloosheid of onwil der bekeerlingen zelven, gepaard met verwaarloozing van den kant der predikanten.

De heer A. Pierson schreef in 1864 — hij was destijds nog predikant — het volgende: „De gebouwen van het „hervormd kerkgenootschap in de hoofdstad des rijks „worden, naar hetgeen deskundigen verzekeren, ongeveer „door een tiende gedeelte bezocht van degenen, die tot „dat genootschap behooren. En elders is de verhouding „niet gunstiger." [1]) Eene zoo sterke verslapping, of veeleer zulk een wijd strekkend gemis aan godsdienstig leven doet verwachten, dat er in onze groote steden zeker enkele zonen en dochters van protestantsche ouders ongedoopt leven en sterven.

---

[1]) *Rigting en Leven.* Haarlem A. C. Kruseman. 1864, blz. 267.

2. Er zijn ook bekeerlingen, van wie het wel zeker is, dat er eene ceremonie met hen geschied is, die eenigermate op een Doopsel geleek, maar ongetwijfeld geen geldig Doopsel was.

3. Het kan ook duidelijk blijken, dat de bekeerling door den predikant geldig gedoopt is.

4. Meestal is het zeker, dat de bekeerling in eene protestantsche kerk gedoopt is, maar de voldoende bewijzen ontbreken, die de geldigheid van dit Doopsel buiten allen redelijken twijfel stellen. Dit geval is aanwezig:

a). Wanneer men niet met zekerheid weet, op welke wijze het Doopsel door den predikant bediend is.

Wij meenen overvloedig aangetoond te hebben, dat de Katholiek, buiten enkele uitzonderingen, in den regel over de geldigheid van alle Doopsels, door predikanten in ons vaderland, hetzij modernen hetzij orthodoxen, toegediend, eenige onzekerheid hebben moet. De twijfel kan soms zwaar, soms ligt wezen.

b). Wanneer het zeer goed bekend is, op welke wijze de predikant gedoopt heeft, maar die manier van doopbediening op zich zelve niet zeker een geldig doopen is, omdat er verschil van gevoelen bestaat, of een Doopsel, dat bijv. met deze of gene woorden wordt toegediend, wel voor een geldig Doopsel kan gehouden worden.

Zij nu, die in geval 1 of 2 verkeeren, worden allen gedoopt; iedere nadere toelichting is hier overbodig.

Die onder geval 3 komen, worden nooit herdoopt, en de katholieke priester, die dit zou doen, hij zou zich, naar het oordeel der Katholieke Kerk, aan eene zware zonde schuldig maken, ja zelfs dikwijls eene zware kerkelijke straf beloopen.

Voor geval 4 geldt, gelijk we o. a. in het Utrechtsche Provinciale Concilie van 1865 lezen, deze regel, dat de

bekeerling onder voorwaarde herdoopt wordt. „Maar", vervolgt het Concilie, „opdat dit niet zonder genoegzame „reden gebeure, moet altijd, wanneer er geen dreigend „gevaar van sterven is, de uitspraak des Bisschops gevraagd „worden, die in de bijzondere gevallen zal beoordeelen, „of er eenige gegronde twijfel over de geldigheid bestaat." (*Tit.* IV, *cap.* II.)

De zaak is derhalve aan de beoordeeling des priesters onttrokken, hij heeft slechts het onderzoek in te stellen en de uitkomsten er van aan het oordeel zijns Bisschops te onderwerpen. Deze zal in den regel zelf uitspraak doen, doch, gelijk het reeds aangevoerde antwoord der H. Congregatie nog opmerkt, het gewone kerkelijke regt legt den Bisschop zelven de verpligting op om in gevallen van bijzondere moeijelijkheid den raad van den Heiligen Stoel in te winnen.

Heeft eindelijk de kerkelijke overheid beslist tot herdoopen, dan wordt de bekeerling, na ernstige voorbereiding, onder voorwaarde gedoopt, en naar het voorschrift van het hier in gebruik zijnde Romeinsche Ritueel (*De Sacramento Baptismi*), worden de doopwoorden aldus gezegd: „Indien „gij niet gedoopt zijt, dan doop ik u in den naam des „Vaders" enz.

Het is klaarblijkelijk, dat deze praktijk in volkomen overeenstemming is met de leerstukken der Kerk over het H. Doopsel, en een heerlijk bewijs tevens voor haren diepen eerbied jegens dit Heilige Sakrament en van haren afkeer om het eenmaal geldig ontvangen Doopsel te herhalen.

Van den eenen kant toch leert zij — zich beroepende op de woorden des Heeren: „Tenzij iemand wedergeboren „worde uit water en den Heiligen Geest, kan hij niet „ingaan in het rijk Gods" (Joan. III, 5), en op de

eeuwenoude overlevering — dat het Doopsel ter zaligheid noodzakelijk is (Zie het Concilie van Trente. *Sess.* VII, *De Baptismo*, *canon* V). Hieruit besluit zij noodzakelijkerwijze, dat men, wat de geldigheid des Doopsels betreft, verpligt is den veiligen weg te volgen, of met andere woorden, *zeker* zijn moet, dat het Doopsel volkomen volgens de instelling des Verlossers, d. i. geldig, toegediend is; immers hangt het ingaan in het rijk Gods van de geldigheid des Doopsels af, dan is het pligt hieromtrent zekerheid te hebben, en de Kerk moet den Doop herhalen, wanneer er over eene vroegere toediening een gegronde twijfel oprijst.

Maar van den anderen kant leert zij, wat we reeds zagen, dat een Doopsel, door niet-Katholieken bediend, wanneer het aan de door Christus gewilde vereischten voldoet, geldig is, en dat men het eenmaal geldig toegediende Doopsel nimmer mag herhalen. Hierom is zij uiterst behoedzaam om den herdoop toe te staan, en wanneer zij tot die herhaling overgaat, dan laat zij hare bedienaren bij de doopwoorden eene voorwaarde voegen, opdat zij alzoo krachtig en plegtig zouden betuigen, dat zij niet den wil hebben om een geldig toegediend Doopsel te herhalen.

Het is waar, thans worden in ons vaderland de bekeerlingen, die vroeger door predikanten gedoopt zijn, meestal herdoopt; maar alles, wat wij over de meeningen en de praktijk in het Nederl. Herv. Kerkgenootschap mededeelden, geeft het bewijs, dat de Katholieke Kerk niet anders handelen kan.

Hare handelwijze regelt zich hier geheel en al naar het oordeel, dat zij zich, ten gevolge van de praktijk der Protestanten, over de geldigheid hunner doopbedieningen vormen moet.

We hebben in dit opstel getracht de praktijk der Katholieken en die der Protestanten volgens de werkelijkheid weêr te geven, en de eene naast de andere gesteld; eindigen we met een woord van Hem, dien de Katholieken en nog zeer vele Protestanten als hunnen eenigen en goddelijken Meester vereeren:

GAAT EN LEERT ALLE VOLKEN, HEN DOOPENDE IN DEN NAAM DES VADERS EN DES ZOONS EN DES HEILIGEN GEESTES.

En:

TENZIJ IEMAND WEDERGEBOREN WORDE UIT WATER EN DEN HEILIGEN GEEST, KAN HIJ NIET INGAAN IN HET RIJK GODS.

Door wie worden deze woorden met dieper onderwerping aangehoord en met stipter zorg opgevolgd, door de Katholieken of door de Protestanten?

H. J. J. PRENGER.

VERSCHEIDENHEID.

HET TEGEN-CONCILIE TE NAPELS.

Dat de woede der revolutionairen en vrijmetselaars door het Concilie is gaande gemaakt, behoeven wij naauwelijks te vermelden. In den beginne lachten zij er om; maar toen het ernst werd, zonnen zij op een magtig protest om het Concilie te doen mislukken. En welk middel werd aangegrepen? *Risum teneatis amici?* Een tegen-concilie moest den gewenschten uitslag geven. En niet slechts moesten de vrijmetselaars, vrijdenkers en priester-

haters in verschillende steden van Italië conciliën houden: dit toch zou te weinig éclat geven; neen, een *algemeen anti-concilie* van vrijmetselaars zou der verbaasde wereld de overtuiging geven, dat er nog eene hoogere magt bestond dan die des Pausen. Napels tegenover Rome, Ricciardi tegenover Pius IX, het theater tegenover de basiliek van den H. Petrus. Op den 8 December zou het groote, algemeene anti-concilie der vrijmetselaars geopend worden. De 8 December brak aan, maar de theatrale vergadering liet op zich wachten. Reikhalzend zag de wereld naar telegraphische berigten uit omtrent de plegtige opening en het programma van Ricciardi's heldenfeit, en eindelijk, den 9 December, liep door geheel Europa de tijding: de mannen van het schootsvel en van den troffel zijn uiteengejaagd door de gendarmen. Maar wat was er gebeurd?

„Den mannen van het Anti-concilie is voor den tijd het licht, „dat de wereld moest verlichten — zoo schreef de *Augsburgsche Zeitung* — uitgeblazen. De aartsbisschoppen, bisschoppen en „priesters van de vrije gedachte, die uit Frankrijk, Duitschland, „Hongarije, zelfs uit Amerika, op de roepstem van den anti-paus „Ricciardi, waren overgekomen, verloren door de napoliontische „politie hunne reiskosten. Zij kunnen zich echter troosten met „de gedachte, dat geen Kerk zonder martelaren gesticht wordt, „en dat zij voor de Kerk der toekomst, zoo niet hun bloed, „dan toch hun geld geofferd hebben. De hoofdzaak is immers „geschied: het nieuwe dogma is afgekondigd. De drieëenheid „luidt, volgens de uitspraak van den Anti-paus: *Vrijheid, Waar-„heid, Rede.* En in plaats der tien geboden zal het voortaan „heeten: *Onthoudt u van het kwade, doet het goede, bemint elkan-„der om wille van het algemeene welzijn.* Hoe kort en bondig „klinkt dat! Wie zou het durven betwijfelen, of de geheele „menschheid zal binnen korten tijd met enthousiasme de nieuwe „leer aannemen; men zal om wille van het algemeen elkander „beminnen, de staande legers afschaffen en den oorlog in de „rommelkamer der verouderde vooroordeelen wegstoppen? Zelfs „onder de philosophen zal geen strijd of twist meer geoorloofd „zijn. De vragen betrekkelijk de eerste oorzaken, namelijk God „en de onsterfelijkheid der ziel, zullen, als onoplosbaar, voor-„taan niet meer mogen gesteld worden. Alzoo heeft de anti-„paus Riccardi in de openingsrede bevolen, hij, die bij zijne „waardigheid als *Pontifex Maximus* van het vrije denken ook

„ het italiaansch Parlement geween is, de eerste rol in de „ linkerzijde te spelen. Nadat de anti-paus Ricciardi het Anti- „ concilie voor geopend verklaard had, werden de adhaesie- „ adressen van de afwezende Vaders en van vele italiaansche en „ buitenlandsche vrijmetselaarsloges, van volksvergaderingen enz. „ voorgelezen en daaronder, wat dan ook wel billijk was, op de „ eerste plaats een brief van den generaal Garibaldi, welke „ brief nogtans den bijval der heilige vergadering niet inoogstte; „ want de generaal gaf daarin zeer kettersche gevoelens te kennen. „ Hij beval namelijk de volgende geloofsbelijdenis aan: *Ik belijd „ eene dienst van God zonder priesters.* Misschien is het een ge- „ luk voor de nieuwe Kerk, dat zij de vervolging der napoleon- „ tische politie op zich geladen heeft. Ware het Concilie langer „ bijeengebleven, het zou den ban hebben moeten uitspreken over den „ ketter van Caprera. Ook het bijschrift van den berlijnschen professor „ Michelet, waarbij de vergaderde Vaders aangespoord werden, om „ eene bijdrage te leveren voor het standbeeld, dat ter eere van „ Regot te Berlijn zou opgerigt worden, werd met een koud stilzwijgen „ ontvangen. Natuurlijk, Regot is immers ook een der valsche pro- „ feten, die door het zoeken naar de oplossing van onoplosbare vragen „ hun tijd verbeuzeld hebben. Meer ingang vond een vertegenwoor- „ diger van Mexico; de secretaris bragt een „lang leve" uit op het „ land, dat zijn keizer doodschoot. De keizers schenen bovendien „ van de wederkeerige liefde om wille van het algemeen uitgesloten „ te zijn; immers in de tweede zitting van het anti-concilie werd „ aan Napoleon bij acclamatie de dood toegewenscht. En juist deze „ uiting van het godsdienstige gevoel der vergadering gaf den com- „ missaris van politie aanleiding om het anti-concilie voor ontbonden „ te verklaren. De geniale Ricciardi moet alzoo op nieuw uitzien, „ hoe hij zijne wereldverlossende taak weder beginnen zal."

Wat onze liberalen van de Katholieke Kerk verlangen; kan de Katholieke Kerk daaraan gevolg geven?

Hoe nuttig, ja, hoe noodig het toelichtend woord der *Katholiek-Nederlandsche Brochuren-Vereeniging*, 2e Jaargang, nº. 6: *Katholiek en liberaal* geweest is, heeft eene in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* door een ongenoemde geplaatste beoordeeling ons duidelijk aangetoond. Het is voor ons Katholieken iets onbegrijpelijks, iets onverklaarbaars, hoe bij de zoogenoemde verlichting der negentiende eeuw nog zooveel duisternis in vele geesten kan heerschen, zulk eene onbekendheid vooral omtrent al, wat de Katholieke Kerk betreft, die nogtans in alles gemengd wordt en in al wat gebeurt, betrokken is.

Het is dan ook onze vaste overtuiging, dat de Katholieken in onze dagen niet moeten ophouden hunne dwalende broeders voor te lichten en het licht, dat in hen is, voor de menschen te laten schijnen. Vooral in onze dagen geldt weder het woord des Verlossers: *Gij zijt het licht der wereld, gij zijt het zout der aarde; eene stad, op den berg geplaatst, kan niet verborgen blijven.* Tot die hoogte, waarop wij Katholieken staan, en vanwaar wij met onbevangen blik de beweging der wereld kunnen overzien en beoordeelen, zijn onze liberalen nog niet opgestegen. Vol

dwalingen en onzekerheden dolen zij rond in het duistere dal, over hetwelk de zon der waarheid nog niet is opgegaan, en zij meenen iets te begrijpen, maar begrijpen toch niets van hetgeen in die stad op den berg geschiedt.

Het licht zelfs, dat wij hun willen mededeelen, schijnen zij af te wijzen en te ontvlugten, en naauwelijks spreekt tot hen een Katholiek katholieke taal, of voor hunne oogen daagt het spook van het Ultramontanisme, om hunne gedachten van de waarheid af te leiden.

Ook de schrijver in de *N. R. C.* over de brochure N°. 6 behoort tot het getal dier ongelukkigen. Openhartig bekent hij in het nummer van 25 Januarij 1870:

„Wij hebben uit de brochure eenvoudig willen aantoonen, „wat de Ultramontaansche partij van onze katholieke „landgenooten verlangt, hoe die partij eischt dat de „Katholieken in hun staatsburgerlijk en maatschappelijk „leven alleen Encycliek en Syllabus tot richtsnoer zullen „nemen, geen staatkundige overtuiging zullen volgen dan „die met de inzichten der Kerk strookt, zullen ophouden „als zelfstandige redelijke wezens te denken en te handelen, om blindelings zich over te geven aan de leiding „der Geestelijkheid.

„Had de heer Rijp ons willen wederleggen, dan zou „hij eenvoudig hebben moeten aantoonen, dat dit alles „ten onrechte uit zijne brochure is afgeleid. Maar hij „heeft zich wel gewacht dit te doen. Hoe zou hij dit „ook kunnen? De citaten uit zijne brochure, die wij „aanhaalden, spreken te duidelijk."

De goedgunstige lezer vergeve ons deze aanhaling. De schrijver in de *N. R. C.* is er zeer op gesteld, dat men *alles*, noodig of niet noodig, aanhaalt; wordt slechts het noodige aangehaald, dan zegt hij, dat de citaten *geheel onjuist* zijn weêrgegeven. Anders hadden wij met

den eersten zin kunnen volstaan, om onzen lezers duidelijk te maken, dat het spook van het Ultramontanisme overal in de brochure aan den liberaal verschenen is. Het heeft hem geheel van den weg afgeleid. Niet hij zelf noch zijn liberalisme, maar dat ongelukkig spook is oorzaak van al zijne verwarring.

In de beoordeeling wordt dan ook alles zoo door elkander gehaald en vermengd, dat men, om tot eenige klaarheid te komen, beginnen moet met te scheiden en te schiften. Het is een doolhof geworden, waarin de schrijver zelf den weg niet meer weet te vinden [1]); zoodat wij, indien hij onze hulp niet afwijst, ons tot leidsman aanbieden, om hem weder op den goeden weg terug te brengen.

Zoo was in de brochure de vraag gesteld: *Wat onze liberalen van de Katholieken verlangen; kunnen de Katholieken daaraan gevolg geven?*

In het gegeven antwoord op deze vraag vindt de liberaal het antwoord op eene door hem gestelde vraag: „of de katholieke staatsburger met betrekking tot zijne „wijze van denken en handelen in de politiek den Syllabus „tot richtsnoer kan nemen en te gelijkertijd trouw kan „blijven aan de Grondwet."

„Opmerkelijk", zegt hij, „is het antwoord, dat de heer „pastoor Rijp in zijne brochure *Katholiek en liberaal* op „*deze* vraag geeft."

Het *voorwoord*, waarin de heer pastoor Rijp gewaarschuwd had, dat hij op de vraag naar de betrekking van de Kerk

---

1) Wij wijzen onder anderen op hetgeen hij verlangt in de *N. R. C.* van 25 Januarij, dat de heer Rijp in zijne aanmerkingen op de Courant van 13 Januarij zal weêrleggen, wat eerst in de Couranten van 18 en 19 Januarij te vinden is.

tot de verschillende Staten niet zou antwoorden, was reeds vergeten.

Wij zijn niet voornemens op deze vraag thans terug te komen; doch maken er opmerkzaam op, omdat de beoordeeling van den liberalen schrijver ons de gelegenheid geeft, om de door ons gestelde vraag op eene andere wijze te beantwoorden. En daarbij herhalen wij onze waarschuwing, dat wij niet willen spreken over eenige betrekking van de Kerk tot den Staat, maar, gelijk wij hier boven schreven, over hetgeen de liberalen verlangen van de Katholieke Kerk, en of de Kerk hieraan gevolg geven kan.

Wij behoeven niet te herinneren, dat onze liberalen noch de Staat noch de Grondwet zijn, gelijk zij in hunne verwaandheid zich het schijnen te verbeelden. Het woord *liberale partij* laat zich, volgens ons, niet verwisselen met de woorden *Grondwet* en *Staat*; ook de Katholieken en, indien de liberalen dit liever willen, ook de Ultramontanen behooren tot den nederlandschen Staat. De Grondwet is ook onze Grondwet, de Koning is ook onze Koning; het Vaderland wordt ook door het van ons opgebragte geld bestuurd en in stand gehouden, ook door ons bloed wordt het verdedigd.

Wij vragen dus: *Wat verlangen onze liberalen van de Katholieke Kerk; kan de Katholieke Kerk daaraan gevolg geven?*

Hoe kwamen wij tot het stellen van deze vraag?

Om te bewijzen, dat *Katholiek* en *liberaal* niet te vereenigen zijn, had de heer Rijp aangetoond, dat „het „liberalisme in strijd is en zich in strijd stelt met de „Katholieke Kerk" (blz. 5).

Verder schreef hij: „de strijd der liberalen is bij voor„keur tegen de heerschappij der Katholieke Kerk gerigt,

„er wordt vooral op hare uitsluiting gewerkt: in Staat, „wetenschap, onderwijs, wetgeving, enz. Zij alleen wordt „onbekwaam verklaard om te regeren, te onderwijzen en „wetten te maken" (blz. 6).

„Deze redeneering", zoo antwoordt de ongenoemde schrijver, „geeft een geheel verkeerde voorstelling van den „strijd, dien de Liberalen voeren."

Het is dus toegegeven, dat de liberalen strijd voeren; maar de voorstelling van den strijd is „geheel verkeerd". Voor iemand, die zich gaarne juiste voorstellingen van iets vormt, is niets aangenamer dan teregt gewezen te worden door hen, die, omdat zij onmiddellijk in de zaak betrokken zijn, het beste in staat zijn om eene juiste voorstelling van de zaak te geven. Wij zullen dan ook den schrijver met aandacht volgen; wij willen toonen, dat, hoezeer wij het gezag huldigen, wij ons toch niet blindelings overgeven.

Ook verzoeken wij onze katholieke lezers, om de juiste voorstelling van den strijd, dien de liberalen tegen de Katholieke Kerk voeren, toch aandachtig, met open oog en onbevangen geest, te volgen.

De schrijver in de *N. R. C.* vangt aan met te zeggen, wat de liberalen niet willen:

„Zij willen", zoo schrijft hij, „de Kerk niet verdringen „uit de Maatschappij, zoo min de Katholieke als eenige „andere Kerk. Zij willen ook niet aan de Kerk de middelen „ontnemen om invloed te oefenen op het volks- en het „individuele leven, op de heerschende opinie, op weten„schap, onderwijs, wetgeving."

Hierin is dus, volgens den liberalen schrijver, tusschen onze liberalen en de Katholieke Kerk geen verschil.

Ik zeg met bepaalde bedoeling: *onze* liberalen. Immers wij zouden kunnen aanmerken, dat hij, die eene juiste

voorstelling verlangt van den strijd der liberalen tegen de Katholieke Kerk, niet het liberalisme in Nederland moet raadplegen. Hier is het liberalisme pas in zijn begin, het beproeft, om zoo te zeggen, zijne nog jeugdige krachten aan de nog niet volbragte scheiding van Kerk en Staat en aan de vestiging van een ongeloovig onderwijs. Daarenboven is de Katholieke Kerk hier magteloos en behoeft niet uitgesloten te worden, maar is uitgesloten van allen invloed op het volks- en individuele leven, op de heerschende opinie, op wetenschap, onderwijs, wetgeving. Men heeft slechts te zorgen, dat de Katholieke Kerk geen invloed verkrijge.

Tot beter begrip en tot nadere toelichting van dit *niet-willen* der liberalen zouden wij beter kunnen aanhalen de *Encycliek* van den Oppersten Bisschop der Katholieke Kerk, Pius IX, aan de Kardinalen, Aartsbisschoppen en Bisschoppen van Italië, van den 10 Augustus 1863.

„Door welke droefheid", zoo hooren wij den Paus klagen, „wij worden verteerd wegens den allerwreedsten „en heiligschendenden oorlog, die in bijna alle landen „der wereld aan de Katholieke Kerk in deze moeijelijke „tijden wordt aangedaan, en vooral in het ongelukkig Italië „vóór onze oogen door het subalpijnsche Goevernement „sedert vele jaren is verklaard en van dag tot dag meer „opgewekt, kan elk uwer gemakkelijk begrijpen."

En als bewijzen van dien oorlog, dat verdringen uit de maatschappij, vermeldt Zijne Heiligheid, dat de Bisschoppen op ellendige wijze worden geplaagd, van hunne kerken verwijderd, in ballingschap gevoerd en zelfs in den kerker geworpen zijn.

Dan vervolgt Z. H. aldus: „Mogt ik U het einde van „zoovele rampen voor de Kerk kunnen aankondigen! Maar „het nooit genoeg te betreuren zedebederf, dat alom toe-

„neemt en door ongodsdienstige, afschuwelijke en ontuch-
„tige geschriften en schouwspelen en door het oprigten
„bijna overal van bordeelen en andere booze middelen
„wordt bevorderd, en het alom verspreiden van ongehoorde
„dwalingen van allerlei soort, en de verfoeijelijke zamen-
„loop van allerlei wan- en misdaden, en het algemeen
„verbreiden van het doodelijk vergif van *ongeloof* en
„*onverschilligheid*, en het verachten en verlagen van het
„kerkelijk gezag en der heilige zaken en wetten, en het
„onregtvaardige en geweldige rooven der kerkelijke goe-
„deren, en de hevige en voortdurende vervolging tegen
„de gewijde dienaren en de kweekelingen der Orden en
„de godgewijde maagden, en de waarlijk duivelsche haat
„tegen Christus, zijne Kerk, zijne leer en dezen Aposto-
„lischen Stoel, en onnoembare andere zaken, welke door
„de vijanden der katholieke zaak bedreven worden en
„die wij dagelijks moeten beweenen; — dit alles schijnt dien
„gewenschten tijd te verwijderen, waarin wij de volledige
„zegepraal onzer godsdienst, der geregtigheid en waarheid
„mogen aanschouwen."

Wij zouden hierbij kunnen voegen, dat niemand beter dan onze Paus weten kan, wat met de Katholieke Kerk in strijd moet geacht worden, en dat ook ons liberalisme niet van alles, wat hier gezegd en betreurd wordt, zijne handen in onschuld kan wasschen. Maar laten wij aannemen, dat onze liberalen inderdaad niet willen, wat andere liberalen willen, en wijden wij liever onze aandacht aan hetgeen, volgens onzen liberaal, de liberalen wel willen, en waaromtrent zij dus strijd voeren tegen de Katholieke Kerk.

„Maar wat zij niet willen", zoo vervolgt hij, „dat is,
„dat eenige Kerk met gezag optrede, om haar meeningen
„op te leggen als onfeilbaar; dat om de heerschappij eener

„Kerk vrijheid van denken en vrijheid van geweten worden „vernietigd. Zij willen, dat de Kerk hare leer ingang „doe vinden door de kracht der overreding, niet overtui- „gingen dwinge zich te voegen naar de leer. De Liberalen „willen geen dwingelandij, noch van het Staatsgezag, „noch van het Kerkelijk gezag."

Laten wij al aanstonds beginnen met den strijd tot het ware punt terug te brengen. Ook de Katholieke Kerk wil niet, dat, om de heerschappij eener Kerk, vrijheid van denken en vrijheid van geweten vernietigd worden. Ook zij wil, dat hare leer ingang vinde door de kracht der overreding; zij is ten hoogste afkeerig van overtuigingen, die zich uit dwang naar de leer voegen. Ook zij wil geen dwingelandij, noch van het Staatsgezag, noch van het kerkelijk gezag.

In al deze punten stemmen dus de Katholieke Kerk en de liberalen vrij wel overeeu.

Maar iets anders is het met hetgeen de liberalen „niet „willen, dat eenige Kerk met gezag optrede, om haar „meeningen op te leggen als onfeilbaar."

Hier hebben wij het ware punt van den strijd gevonden. De Katholieke Kerk treedt op met gezag en verkondigt hare leer (niet hare *meeningen*) als onfeilbare leer, als goddelijk geopenbaarde waarheid, waaraan ieder verpligt is zich te onderwerpen; want *die niet gelooft, zal veroordeeld worden.*

Ik zeg, *niet hare meeningen*, gelijk de schrijver in de *N. R. C.* verkeerdelijk geschreven heeft, en waardoor hij genoegzaam toont, dat hij niet op de hoogte is of niet op de hoogte wil zijn van de zaken, over welke hij schrijft. De Katholieke Kerk maakt onderscheid tusschen *meening* en *leer*. Wat als kerkelijke leer is afgekondigd, moet aangenomen worden, en wat als daarmede in strijd veroordeeld is door de Kerk, moet verworpen worden: dan

geldt de spreuk *eenheid in het noodzakelijke*; doch omtrent de *meeningen* geldt ook in de Katholieke Kerk *vrijheid in het twijfelachtige.*

De liberalen strijden dus tegen het *gezag* der Kerk; zij willen niet, dat eenige Kerk met gezag optrede en hare leer als onfeilbare waarheid verkondige; geen *kerkelijk gezag*, geen *onfeilbare leer.*

Welnu, onderzoeken wij, of de Katholieke Kerk aan dien wil der liberalen kan toegeven en doen, wat de liberalen van haar verlangen.

Merken wij aan, opdat men ons niet verkeerd begrijpe, dat de Kerk, de Katholieke Kerk, die wij hier alleen bedoelen en van welke alleen wij spreken, de Kerk is van Christus, den menschgeworden Zoon Gods. Met de overige zich noemende Kerken of Kerkjes hebben wij ons hier niet in te laten.

Deze Kerk nu, en deze opmerking is van groot belang, is door Christus gesticht vóór ruim achttien honderd jaren, toen er van den liberalen wil in betrekking tot de Kerk nog niets bekend was.

Aan die Kerk gaf Christus hare eigene, onveranderlijke constitutie, en nog altijd is Hij haar Stichter, haar Koning, haar Heer, haar Wetgever, haar Leermeester, haar Bruidegom, haar Hoofd, of welke andere namen die Kerk gewoon is aan Christus te geven.

Christus zelf leerde met gezag en trad onder zijn volk op als onfeilbare leermeester. De Evangelisten hebben dit uitdrukkelijk opgeschreven: *Hij leerde hen als magthebbende, en niet gelijk hunne Schriftgeleerden en Phariseërs* (Matth. VII, 29; Marc. I, 22; Luc. IV, 32).

In den persoon der Apostelen droeg Hij aan zijne Kerk dezelfde magt op om met gezag op te treden en als onfeilbare leermeesteres de waarheid te verkondigen.

Ten spijt der liberalen van zijnen tijd, indien zij toen reeds ergens mogten bestaan, zeide Hij: *Ik ben de weg, de waarheid en het leven; Gij*, Apostelen, *zijt het licht der wereld, gij zijt het zout der aarde. Ik zal u mijnen Geest zenden, Hij zal u alle waarheid leeren. Mij is alle magt gegeven in den hemel en op aarde. Gaat dus*, krachtens dezelfde volmagt, *leert alle volken; hen doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes; en leert hen onderhouden, wat Ik u bevolen heb. En zie, Ik ben met u tot aan het einde der eeuwen.*

En Hij sprak nog meer andere woorden, die wij niet alle behoeven te vermelden, waaruit duidelijk blijkt, dat het de wil van Christus is, dat zijne Kerk met gezag zal optreden en hare leer als onfeilbare leer verkondigen.

Ook is er niets zoo zeker als dit, indien men niet, gelijk sommige liberalen, gewoon is de zekerste feiten der geschiedenis, ik zeg niet te ontkennen, maar, alsof ze niet bestonden, voorbij te gaan. Of is het gezond verstand alleen niet voldoende, om te begrijpen, dat eene Kerk zonder gezag en zonder onfeilbare leer, geene Kerk is? Doch houden wij ons aan den duidelijk verklaarden wil, dat is, aan de wet van den hoogsten wetgever Christus.

Kan de Kerk, zoo vragen wij, ten believe van de heeren liberalen van onzen tijd aan de wet van Christus iets veranderen? Mag of moet zij het bevel van Christus doen wijken voor den wil der liberalen?

Al wilde zij het, zij zou niet kunnen. Hare constitutie is niet eene geschrevene, die bij den dag veranderd en herschreven kan worden; hare constitutie is eene levende, is onwrikbaar en onveranderlijk als de rots, waarop Christus haar gevestigd heeft, onwrikbaar en onveranderlijk als de H. Geest Gods, die haar bestuurt, leert en geleidt in alles.

Indien de poorten der hel, volgens de onfeilbare getuigenis van Christus, tegen die Kerk en hare onveranderlijke levende constitutie niets vermogen, hoe zal dan de zwakke menschelijke wil aan dat goddelijk werk iets kunnen veranderen? Daarom staat geschreven: *En wie op dezen steen zal gevallen zijn, zal verbrijzeld worden; en op wien hij zal gevallen zijn, dien zal hij verpletteren* (Matt. XXI, 44).

Maar de liberalen WILLEN NIET, dat eenige Kerk met gezag optrede.

Die wil der liberalen is een dwaze wil, een onredelijke wil, een goddelooze wil.

Een dwaze wil. Het onmogelijke te willen is wel het uiterste van alle dwaasheid, en dat onmogelijke willen de liberalen, als zij niet willen, dat de Kerk met eenig gezag optrede. De Kerk is de instelling van Christus, den menschgeworden Zoon Gods; de poorten der hel zullen, volgens zijne verzekering, tegen haar niets vermogen. En het bestaan der Kerk gedurende zooveel eeuwen tot op onzen tijd, niettegenstaande de hevigste bestrijding van den kant der Joden, der Heidenen, der Ketters, der Scheurmakers, der Turken, en zoovele andere vijanden van den naam van Christus, leert genoegzaam, dat Christus zijne Kerk bestuurt, steunt en verdedigt.

En nu achten onze liberalen zich magtig genoeg, om alleen door hun wil (want de Kerk buiten de maatschappij sluiten willen zij niet, evenmin haar de middelen van bestaan ontnemen, dus), om alleen door hun wil te maken, dat die Kerk niet meer met gezag optrede, noch met onfeilbaarheid leere. Zij, die onwankelbare, onveranderlijke Kerk, die tot nu toe voor geen enkele aardsche of helsche magt heeft willen onderdoen, zou thans gaan buigen voor den wil der heeren liberalen en haar goddelijk gevestigde constitutie veranderen!

Men ziet, hoever de dwaasheid der menschen gekomen is. Neen, heeren liberalen, denkt niet, dat die Kerk gelijk een afgeleefde grijsaard door de eeuwen krachteloos geworden is; de eeuwen, over haar henenglijdende, gelijk ergens de Maistre zegt, hebben haar slechts voltooid en steeds vaster gevestigd. Ook de strijd, dien gij tegen haar voert, moet haren luister des te meer doen schitteren.

Een onredelijke wil. Kan de Kerk iets anders en op andere wijze leeren, dan zij altijd geleerd heeft; iets anders doen, dan zij altijd gedaan heeft; veranderen, gestadig veranderen, gelijk die menigte van dwalende Kerken en Kerkjes, die veranderlijk zijn als de menschen, die ze stichtten? Indien de Kerk kon veranderen, zou zij de Kerk Gods niet zijn, niet de kolom en grondvest der waarheid; immers onveranderlijkheid, noodzakelijkheid, eenheid is het wezenlijke kenmerk der waarheid; veranderlijkheid, onstandvastigheid, verdeeldheid is het ware kenmerk der dwaling. Dat weten de liberalen zeer goed, en daarom dringen zij zoo zeer aan op de verandering der Kerk en hare verzoening met het liberalisme; daarom verwijten zij haar onbuigzaamheid, koppigheid, in één woord, onveranderlijkheid.

Maar zeg nu eens tegen een boom, dat hij ophoude boom te zijn of de bloesems en vruchten voort te brengen, die hij gewoon is voort te brengen; beveel aan de zon, dat zij ophoude te schijnen en de aarde met licht en warmte te vervullen; verlang van den mensch, dat hij niet meer mensch zij en ophoude te denken en te willen.

Is het niet ten minste onredelijk, van iemand iets te vorderen, wat hij onmogelijk kan veranderen, dewijl het niet van zijne magt of vrijheid afhangt?

En toch willen de liberalen niet, dat de Katholieke

Kerk met gezag optrede en onfeilbare leer verkondige! Is dat niet ten hoogste onredelijk?

Wat de Kerk leert, is niet door haar uitgedacht of uitgevonden; het is de leer van Christus. Zij zelve is het levende orgaan, door hetwelk Christus voortdurend tot ons spreekt, zij is zijn gezant bij de menschen. De leer ontvangt zij van Christus door den H. Geest, die haar alle waarheid leert en in de waarheid bewaart.

Zoo is hetgeen de Kerk verkondigt, niet menschelijke uitvinding of gevolg van menschelijke wetenschap, het is goddelijk geopenbaarde waarheid.

Bij gevolg is die leer en moet die leer onveranderlijk, altijd een en dezelfde zijn; *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus.* Wat van den mensch is, kan veranderen; niet, wat van God is.

Tot heil der wereld heeft Christus ons in zijne Kerk eene onfeilbare Leermeesteres der waarheid gegeven, en nu zouden de liberalen willen, dat die Kerk ophield de haar toebetrouwde leer met onfeilbaarheid te verkondigen; dat zij ontrouw werd aan haren Heer en Koning, die haar uitzond in de wereld om de waarheid des Evangelies aan aan alle schepsel mede te deelen.

Treden wij in eenige bijzonderheden, om des te beter het onredelijke van den wil der liberalen te begrijpen.

Veronderstellen wij, dat de liberalen het in hunne gedachte krijgen, zooals het inderdaad reeds in liberale hoofden woelt, om de heiliging van den dag des Heeren af te schaffen en aan iedereen vrijheid te gunnen, om dien dag zooveel mogelijk te ontheiligen: zou dan de Kerk moeten zwijgen, en zou het haar niet meer geoorloofd zijn iedereen, ook den liberaal, te herinneren aan het goddelijk gebod: *Gedenkt, dat gij den sabbathdag heiligt*?

Veronderstellen wij, dat *onze* liberalen, gelijk andere

het reeds deden, gaan verkondigen: *Men mag aan zijne wettige vorsten de gehoorzaamheid weigeren en zelfs tegen hen opstaan (Syllabus* LXIII*)*: mag dan de Kerk die oproerige leer niet veroordeelen als strijdig met het goddelijke gebod: *Eert vader en moeder?*

Veronderstellen wij, dat onze liberalen ook eindelijk gaan instemmen met de liberale leer: *Het regt bestaat in het stoffelijk feit, en alle menschelijke pligten zijn een ijdele naam, en alle menschelijke feiten hebben kracht van regt (Syllabus* LIX*)*: zou dan de H. Kerk tegenover zulk eene leer, die alle zedelijkheid vernietigt en aan den Staat zijn zedelijken grondslag ontneemt, niet mogen opstaan en haar met al het gezag, wat zij bezit, als ten hoogste verderfelijk mogen veroordeelen?

Is het dan niet genoeg voor de liberalen, dat zij alom de leerstoelen der hooge en middelbare en lagere scholen met liberale leermeesters bezet hebben en voortgaan te bezetten? Dat zij de Kerk toestemming weigeren om te onderwijzen, indien zij van het liberale schooltoezigt geen bewijs van bekwaamheid heeft ontvangen?

Zal dan de Kerk, zelfs op haar eigen gebied, niet meer mogen doen, wat zij goedvindt, en hare constitutie moeten veranderen, omdat die niet is naar den zin der heeren liberalen?

Welk begrip maken zich toch onze liberalen van de Christelijke Kerk? Zijn zij reeds zoover afgedwaald, dat die Kerk, die overal bestaat en werkt, voor hen een onbekend land is geworden, hetgeen zij nog moeten ontdekken?

O, die liberalen! Zij hebben den mond vol van vrijheid. Zij willen geen dwingelandij, geen vernietiging van vrijheid van denken en van geweten; en inmiddels smeden zij kluisters voor de zoo vrije en soevereine Kerk van Christus,

om haar die aan te leggen en haar te beletten, dat zij met gezag optrede.

En dat gezag der Kerk, wat anders is het dan het gezag van Christus, die aan zijne Kerk zijn gezag tot heil der wereld heeft toebetrouwd?

MIJ *is alle magt gegeven in hemel en op aarde, gaat dus*, zoo luidt zijn bevel.

Weid MIJNE *lammeren, weid* MIJNE *schapen.*

En op deze Steenrots zal Ik MIJNE *kerk bouwen.*

Met deze en dergelijke woorden wordt het gezag aan de Kerk opgedragen.

En nu komt de liberaal en zegt aan de Kerk: uitsluiten wil ik u niet; de middelen om invloed te oefenen u ontnemen, wil ik ook niet; maar houd op te spreken met gezag, zelfs bij hen, die gaarne dat gezag erkennen, zich gaarne aan dat gezag onderwerpen.

Wat kan de Kerk daarop antwoorden?

Ik zal weten, o liberalen, wat mij te doen staat. Weet gij niet meer, dat men Gode meer moet gehoorzamen dan den menschen? oordeelt of het voor God regt is, eerder naar u te hooren, dan naar God.

Zoo immers antwoordde reeds de eerste Paus aan den Raad der Joden te Jerusalem.

Wij zouden wel mogen vragen: waarvoor zien zich de liberalen wel aan, om tegenover de Kerk van Christus zulk een eisch te durven stellen: *Wij, liberalen, willen niet.*

Wat is dan toch wel dat liberalisme, dat een zoo hoogen toon voert, alsof aan hetzelve de heerschappij der wereld ware toebetrouwd? En dien toon durft men voeren tegenover de Kerk van Christus, en dat nog wel door een ongenoemde in eene courant!

Laten wij slechts iets zeggen: Het liberalisme is van gisteren, het begint eerst eene geschiedenis te krijgen,

maar eene geschiedenis van puinhoopen. Het breekt af, immer af, en wroet in de grondslagen der maatschappij, om die zoo mogelijk te vernieuwen en haar op andere grondslagen te vestigen.

Het liberalisme, hoewel het de maatschappij wil regelen, is zelf geene maatschappij, dan voor zoo verre het steun zoekt of steun vindt in, of zelfs voortkomt uit de geheime genootschappen, aan welke het geheel dienstbaar is.

Het liberalisme is ten hoogste een wetenschappelijk systeem, bestaande uit eenige valsche stellingen, die zooveel mogelijk de waarheid trachten na te bootsen, van welke nu de eene dan weder de andere dienst moet doen, die men naar omstandigheden wijzigt en toepast.

Het is eene abstractie, zonder eenheid, zonder plan.

En daarvoor zou de op Christus gevestigde Kerk moeten wijken; daarnaar zou die Kerk zich moeten regelen, als door een ongenoemd en dus onbekend orgaan in eene courant geschreven wordt: *wij, liberalen, willen niet, dat eenige Kerk met gezag optrede*?

Onzin, onzin, roepen wij dien zich zoo magtig wanende toe. Oordeel zelf, indien ge nog verstand bezit, of het redelijk is, iets te willen, wat men moet weten, zeker niet te kunnen verkrijgen.

Wij zeiden ook nog: *een goddelooze wil.* En, zoo wij meenen, met het volste regt; want wat wil men?

Men wil de door God gewilde en gevestigde orde geheel veranderen en ten onderste boven keeren.

Wat is de Kerk in de zedelijke orde der menschelijke maatschappij? Is zij een gevolg, een voortbrengsel van die zedelijke orde, gelijk de Staat?

Geenszins; de Kerk is het noodzakelijke, onveranderlijke middenpunt der zedelijke orde, rondom hetwelk de beweegbare en zich bewegende cirkel der menschelijke

maatschappij omwentelt, gelijk de aarde om de zon. Dat noodzakelijke en vaste middenpunt, die Kerk op de levende steenrots gevestigd, moet de feilbare menschelijke maatschappij voor dwaling en afwijking bewaren; die zon moet door haar licht den dwalenden geest verlichten en het koude hart verwarmen.

Hoe meer de menschelijke maatschappij zich van die zon verwijdert, hoe minder zij naar het onfeilbaar gezag der Kerk luistert, des te meer dwaalt zij af en verliest het licht en de levenswarmte, welke zij van dat middenpunt alleen ontvangt en ontvangen kan. En er bestaat voor die menschelijke maatschappij geen ander heil dan terug te keeren op den weg, van welken zij afweek.

Zoo is de door God gevestigde zedelijke orde, waarover wij, indien het niet duidelijk ware, nog verder konden uitweiden.

Die orde nu willen de liberalen omkeeren, dat middenpunt, dat vaste middenpunt verplaatsen of wegnemen; ja, zich zelven tot onbewegelijk, onveranderlijk middenpunt maken.

En omdat God hen laat begaan, worden zij overmoedig, denken dat zij Hem kunnen onttroonen en de orde, door zijn magtig woord voortgebragt, veranderen. Ja, zij meenen zelf eene nieuwe orde te kunnen scheppen en niet de Kerk, maar den zoo beweegbaren en veranderlijken Staat tot een vast middenpunt te kunnen maken.

Dat immers verkondigen zij: de geheele onafhankelijkheid van het ik en de almagt van den Staat.

Diep, onpeilbaar is de afgrond van rampen en ellende, waarheen zij de maatschappij voeren.

Pogen wij ten minste, wij Katholieken, zooveel wij kunnen, de maatschappij op den waren weg te houden en nog te redden, wat te redden is. Houden wij ons

aan het gezag, het goddelijk en onfeilbaar gezag der heilige Kerk, om met getrouwe onderwerping te volbrengen, wat zij beveelt.

Neen, o Moeder, wij verloochenen u niet; wij willen met hart en ziel Katholiek zijn; alles gelooven, wat gij leert; alles doen, wat gij beveelt; maar ook alles genieten van de geestelijke vruchten, die gij ons mededeelt.

Door ondervinding geleerd weten wij, dat gij ons leidt op den waren weg en niet toelaat, dat wij afdwalen. Het licht der waarheid, dat van u afstraalt, bevredigt den geest; de warme levensgloed, dien gij uitstort, verkwikt en beweegt hart en wil, doet de driften zwijgen en kweekt allerlei schoone deugden.

O mogten zij, die buiten zijn, een oogenblik zien, wat wij zien, gevoelen, wat wij gevoelen, en zich verzadigen aan den rijken overvloed van uw huis, het huis van God!

Wij zijn zeker, zij zouden niet meer zeggen: wij willen niet, dat eenige Kerk met gezag optrede.

Want wat is eene Kerk zonder gezag? Eene Kerk, die aan den zoekenden en verlangenden mensch niets te geven heeft, wat hem kan bevredigen: noch waarheid voor den geest, noch kracht en regel voor den zwakken en bewegelijken wil, noch zoet genot en rust voor het den Oneindige zoekende hart.

De mensch zoekt, de mensch verlangt; maar de Kerk zoekt niet meer, verlangt niet meer. Zij bezit, in haren Bruidegom Christus, de volheid der waarheid en der genade en deelt die met onfeilbaarheid mede aan allen, die daarnaar reikhalzen en ze van haar willen ontvangen.

Eene Kerk, die niet met gezag optreedt en geen onfeilbare waarheid bezit, kan de ware Kerk van Christus niet zijn.

Willen, dat de Katholieke Kerk haar gezag en hare onfeilbaarheid prijsgeve, is niets anders dan hare vernietiging willen; of daar de liberalen, gelijk de schrijver zegt, haar niet buiten de maatschappij willen sluiten, willen, dat zij zich zelve vernietige, ophoude te zijn, wat zij is, en te doen, waartoe zij bestemd is.

Ziedaar ons antwoord op de bovengestelde vraag; gaarne geven wij het ter overweging aan onze liberalen. Mogen zij toch eindelijk hunne oogen openen en zich eene juiste voorstelling maken van de omstandigheden, waarin zij verkeeren.

Het is zeer gemakkelijk te zeggen: het is een Ultramontaan, het is een duisterling; doch de zaken, die hier behandeld worden, zijn al te belangrijk, om ze door eenige groote woorden te beslissen.

Ook de Katholieken zijn burgers van den nederlandschen Staat, ook door hunne medewerking moet die Staat bloeijen, en indien de Katholieke Kerk hier regt van bestaan, grondwettig regt heeft, heeft zij dit niet aan de gunst der liberalen te danken. Vastgeworteld, gelijk zij is, in den nederlandschen grond, hebben drie eeuwen van vervolging en uitsluiting haar niet kunnen verdelgen.

Onze liberaal voert een hoog woord, als hij schrijft in de *N. R C.* „Moeten wij op nieuw herinneren al wat „de Katholieke Kerk in Nederland aan de liberalen te „danken heeft? De Heer Rijp moet dat weten. Hoe „kan hij dan schrijven, dat de liberalen de vernietiging „willen der Katholieke Kerk, terwijl zij de vrijheid dier „Kerk gevestigd hebben?"

Het antwoord, dat wij gaven, zal het onzen liberaal duidelijk gemaakt hebben, in welken zin wij schreven, dat het liberalisme de vernietiging wil der Katholieke Kerk.

Zullen onze liberalen, die zich, volgens onzen schrijver, beroemen, *de vrijheid der Katholieke Kerk gevestigd te hebben*, nu ook afstand doen van hun dwazen eisch en zich er voortaan niet meer aan ergeren, als de Kerk met gezag optreedt en hare leer met onfeilbaarheid verkondigt?

Uit hunne vruchten zult gij ze kennen!

C. L. RIJP.

DE DICHTER DE LAMARTINE.

Een jaar geleden hebben alle nieuwsbladen van Europa berigt, dat de fransche dichter Alphonse Marie de Prat, beter bekend onder den later aangenomen naam van de Lamartine, den 28 Februarij op zijne schweizer-villa nabij Parijs in den ouderdom van 78 jaren gestorven was. Ook alle omstandigheden, die zijn afsterven voorafgegaan en gevolgd waren, werden daarbij naauwkeurig vermeld, zooals: zijn terugkeer sinds twee jaren tot de katholieke praktijk, zijne kerkelijke bediening en zijne stille begrafenis, waarvan op zijn uitdrukkelijk verlangen elke openbare eerbetooning was verwijderd. Zelfs onderscheiden tijdschriften van den allereersten rang leverden met de hun eigen vaardigheid een overzigt à vol d'oiseau van heel des dichters leven en streven; beproefden nog eens, naar gelang van hunne rigting, zijne poëtische talenten te verheffen of te vernederen; en poogden reeds aanstonds een vasten prijs te bepalen, waarop zijne verzen aan de volgende geslachten zouden worden overgeleverd. Daarenboven stelde men zijn portret in menige illustratie ten toon; zijne nagedachtenis werd tot in vele van de voornaamste litteraire kringen gehuldigd; en nog eenmaal alstoen, gelijk zoo vaak voorhenen, weerklonk de naam van den dichter de Lamartine over onze letterkundige wereld.

De dichter de Lamartine. — Wat geheel verschillende herinneringen, wat sterk contrasterende gewaarwordingen kwam die naam opwekken!

Want daar is een tijd geweest, waarop een voornaam belgiesch letterkundige voor een schitterend auditorium zonder tegenspraak getuigen kon, dat de naam van dien alsdan nog jeugdigen dichter schier onophoudelijk in aller ooren weerklonk en het onderwerp van bijna alle letterkundige gesprekken uitmaakte [1]); maar ook een tijd, waarop de grijze bard door Frankrijks zonen zelven, die hem nog dagelijks aanschouwen mogten, volkomen geïgnoreerd werd. Ja, daar is een tijd geweest in het leven van dien man, een kort maar heerlijk tijdvak, waarvan hij zelf publiek mogt verklaren, dat evenals de roover van Schiller in de bosschen slechts den toon van zijn gefluit had te doen hooren, om uit alle struiken en achter elken stam gewapende makkers op te roepen, die hem hun zwaard en leven boden, evenzoo ook hij in de wijde wereld van kennis en liefde slechts even zijn lied behoefde aan te heffen, om door eene menigte van ernstige zielen, van gevoelvolle harten allerwege te worden beantwoord. Doch daarna zijn vele sombere jaren voor hem gevolgd, waarin men hier en daar zelfs de vraag vernam, of hij nog in het leven of reeds verscheiden was, en waarin men slechts een enkele maal aan zijn treurig voortbestaan werd herinnerd door de eene of andere Engelsche, die voor de curiositeit van hem een verzilverde haarlok afsmeekte.

De dichter de Lamartine!

Laat ons eerlijk bekennen, dat ook wij wel eens in jongere jaren eene wijle met dien zanger gedweept, ten minste menigmalen met hem gejubeld en geschreid hebben, terwijl wij op rijperen leeftijd hem met verontwaardiging, vaak met afschuw, van ons hebben verdreven.

---

[1]) *Conférences littéraires*, lues à l'institution St Servais à Liége, et publiées par M. l'abbé Louis. Xme Conférence.

De dichter de Lamartine!

Waarlijk, dat is in de letterkundige geschiedenis van onze dagen wel eene der vreemdsoortigste verschijningen geweest, waarin wij de beide uitersten der menschelijke waardering als het ware onmiddellijk achter elkaâr en vlak tegenover elkander ontmoet hebben.

Maar is het dan ook niet uiterst vreemd, dat ondanks alle beweging van den dood diens dichters gemaakt, ondanks al de papiervellen bij die gelegenheid in verscheidene talen over hem beschreven, en ofschoon er nu reeds een jaar sinds zijn sterven is voorbijgegaan, nog geen enkel letterkundig tijdschrift of personaadje eens de moeite genomen heeft, om dat raadselachtige verschijnsel van zoo diep gevallen grootheid, van zoo vlugtig voorbijgegane glorie eens grondig te verklaren?

Eenigen [1]) hebben al zeer origineel zich van die zaak afgemaakt met de bewering, dat eerst de volgende eeuwen met grond vermogen te beslissen, of er wezenlijk blijvende waarde in de Lamartine's dichtkunde is, ja of neen; met andere woorden, of de aanvankelijke verheerlijking dan wel de latere vergetelheid voor hem verdiend was. Doch daarmeê zijn wij voor ons in het tegenwoordige al zeer weinig gebaat, en zijn we ook waarlijk voor hen, die na ons volgen, niet eens betamelijk verantwoord.

Anderen, gelijk de *Vaderlandsche Letteroefeningen* [2]), hebben na het noodige beklag over „het grievendst lot, „wat den beroemden letterkundige getroffen heeft", namelijk „aan den avond van den schitterendsten levensdag „eene algeheele vergetelheid", ten minste deze verklaring

---

[1]) Bijv. Louis Ratisbonne.

[2]) Honderd en negende jaargang. Nieuwe Serie, vijfde jaargang. N°. 4, April 1869.

daarvan gegeven, dat hij in vroegere jaren „*overdadig be-*
„*wierookt* en door de mannen van het nieuwere geslacht
„misschien *op vaak even onredelijke wijze in de schaduw*
„*gedrongen is.*" Maar van zulk een verbazend grooten ommekeer, als we in de uiterlijke waardering van dien dichter opmerken, moet, dunkt ons, de verklaring veel dieper worden gezocht, te weten in eene niet geringere omkeering van heel zijn innerlijk wezen en van den ganschen maatschappelijken kring, waarin hij zich bewoog.

Welaan dan! Wij wenschen eene bescheidene poging te doen, om die verklaring thans hier te geven. Nu al de vlugtige drukte over de Lamartine's dood geeindigd is, willen wij beproeven om bedaard en breedvoerig de eigenlijke oorzaken voor te stellen van dien schitterenden levensmorgen en van dien somberen avondstond des dichters de Lamartine.

Wanneer ons dit gelukt, dan moet daardoor van zelf heel de interessante figuur van dien dichter op de meest volkomen manier, in het volle leven — zoowel het innerlijke als het uiterlijke — voor de oogen onzer lezers staan geteekend; terwijl daarmede tevens eene niet onbelangrijke bijdrage wordt geleverd voor de letterkundige geschiedenis van den jongsten tijd. Maar vooral mogen wij ons vleijen met de verwachting, dat we daarbij in ieder geval voor ons allen menige nuttige leering tot eigen letterkundige vorming en rigting zullen opdoen.

I.

TIJDPERK VAN ROEM.

Wat mag dan wel de eigenlijke oorzaak zijn geweest van dien zoo algemeenen en ongekunstelden, van dien geheel ongewonen bijval, welke den dichter de Lamartine aanstonds bij zijn eerste optreden te beurt viel?

De Lamartine zelf heeft in eene later geschreven inleiding tot zijne dichtwerken getuigd, dat die dichter bij dat optreden nog maar jeugdig was, niet bijzonder geoefend en zonder uitstekend talent [1]). En inderdaad, dat getuigenis bevatt'e, natuuurlijk na aftrek van de noodige mate fransche bescheidenheid, ook veel waarheid in zich. Want geboren in 1790, gaf hij zijn eersten dichtbundel uit in 1820, dat is, op den betrekkelijk nog jeugdigen leeftijd van ongeveer dertig jaren. Ook had hij geene vermaarde universiteiten bezocht, geen beroemde leermeesters in de letterkunde gehoord, slechts ter naauwernood en niet zonder eenigen tegenzin den klassieken cursus der litteratuur meêgemaakt aan 't collegie der E. P. Jesuïeten. Doch het bezoek aan eenen grijsaard, die in eene bekoorlijke landstreek woonde en zich onledig hield met wondere geschiedenissen in geheimzinnige en zangerige taal op te schrijven, had zijne dichterlijke ziel doen ontwaken; „de „psalmen van David, die zijne moeder des Zondags aan „den huiselijken haard hem voorlas en vertolkte", hadden er de eigenaardige rigting aan gegeven; „het veel „lezen en op eigen wieken nastreven van de dichters „tot tijdpassering der lange winters op het veld en in „de van afleiding verstoken woning zijns vaders, met enkele „zwerftogten over de berghoogten en langs de meren van

[1]) *Première préface des méditations.* 1849.

„Zwitserland", hadden alle vorming er van uitgemaakt. Zelfs was ook zijn talent niet zoo uitstekend onder de dichters van zijne dagen. Want, om slechts enkele punten van vergelijking aan te geven, hij had blijkbaar niet zulk eene geniale kracht als Victor Hugo in bezit, noch zulke zuiver afgeronde vormen als Casimir de Lavigne ten gebruike. En toch, boven al die anderen geviel zijne muze aan het fransche volk; voor alle mededingers werd zij de verkoren lievelinge der hoofsche salons en der burgerlijke binnenkamers van heel het beschaafde Europa.

Naauwelijks gaf Lamartine zijn eerste akkoord, of „voor zich nog de zanger aan zijne opzettelijke onbe- „kendheid onttrokken had, zagen de verrukte natiën om „zich heen naar den dichterlijken vogel, die, in het digte „oeverlisch verscholen, elken gevoelvollen boezem door „zijne reine toonen bekoorde... In de afzondering had „de pretendent zich voorbereid; daar grijpt hij den staf, „daar staat hij voor het aangezicht zijns volks, evenals „Chateaubriand, koning en afgod. Liefde en hulde worden „zijn deel; van de beschaafdste standen het eerst en het „meest... De verschijning der *méditations poétiques* was „eene gebeurtenis!" [1]) „Dit was de dichter, die sinds „Rousseau, Bernardin de St Pierre en Chateaubriand „door het publiek verwacht werd" [2]).

Zelfs de Koning „Louis XIV liet zich door den hertog „de Duras het kleine boekdeel voorlezen, waarvan de „dagbladen en de salons vervuld waren. Hij geloofde dat „een nieuw Mantua eenen nieuwen Virgilius beloofde „aan zijn rijk. Hij gaf order aan M. Siméon, zijnen „minister van binnenlandsche zaken, om den dichter van

---

1) *Lamartine*, door S. Kneppelhout. Amsterdam, P. N. v. Kampen. 1848.

2) *Première préface*, p. 17.

„zijnentwege de uitgave der klassieken van Didot te „zenden; en den volgenden dag teekende hij deszelfs „benoeming tot een post van gezantschaps-secretaris, welke „hem door M. Casquier, zijnen minister van buitenlandsche „zaken, voorgelegd werd" [1]).

Nog eens dan, wat mag „het geheim" hebben uitgemaakt „van dat" voor hem zelven „geheel onverwachte „succes; van die vermaardheid, welke reeds den dag na „het verschijnen van het eerste gedeelte zijner *méditations „poétiques* aan zijnen naam gehecht" was? [2])

Cormenin gaf reeds voor meer dan twintig jaren op deze onze vraag het volgende antwoord: „Die schoone „oevers van Italië, die betooverende eilanden, die liefelijke „winden, die zoete weeklagten van liefde, die omfloersde „rouwtoonen, welke van zijne lier gleden, dompelden „ons in eene soort van onbestemde en weemoedige „droefheid. Het was niet iets volkomens gelijk de oudheid, „niet iets gestrengs gelijk het Christendom, niet iets „bepaalds gelijk onze eeuw; maar het was eene teedere „en mijmerende poëzij, die hare eigene bevalligheid bezat, „evenals de schaduwe, die voortgaat, als de golf, die „murmelt, als de maagd, die zucht, als de lier, die klaagt. „Lamartine, zegt ge, is slordig; ik noem hem eenvoudig. „Hij speelt met ieder rijmwoord, en onder zijne hand „wijzigt en plooit zich de maat naar al zijne ingevingen „en luimen. De hemelsfeeren rollen niet welluidender „door de onmetelijkheid henen dan de verzen van zijne „hand. De beek stroomt niet met zachter geklater door „de weiden. De meren van Sicilië, door geurende „koeltjes opgezet, worden des avonds niet door reiner,

[1]) Aldaar, blz. 17.
[2]) Aldaar, blz. 16.

„aanminniger licht overstraald. Het is niet slechts zijne „stem, die zingt, maar zijne ziel, die zucht en spreekt „tot de onze, die weerklank in de mijne vindt, mijn „gansche wezen doet trillen en mij met hare teederheid „en tranen overstroomt. Zijne bespiegeling voert mij „mede op vleugelen van vuur naar het rijk der eeuwig- „heid, des doods, des tijds, der winden, der gedachte, — „daar waar ik nimmer was doorgedrongen; en zij drukt „afgetrokken waarheden uit in eene schilderachtige, ver- „hevene, nooit vernomene taal."

Dit antwoord is zeker zeer dichterlijk, maar ook niet minder oppervlakkig: dat kan geene afdoende beantwoording zijn.

De Heer Bruijn heeft zich in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* [1]) meer op hollandsche manier, dat is, veel eenvoudiger van uitdrukking, maar veel voller van zin daarover verklaard. Hij schreef teregt, dat „onder den „vereenigden invloed van tijd en gelegenheid de naam „van Lamartine weleer tot die verbazende hoogte van „populariteit, niet slechts in Frankrijk maar in geheel „Europa, gestegen is." Maar hij vergunne ons op te merken, dat hij den persoon des dichters zelven met zijn talent te veel op den achtergrond en buiten de berekening van het succes stelt, terwijl hij daarenboven aan den lezer van zijn artikel nog de vraag overlaat, welke dan die vereenigde invloed van tijd en gelegenheid is geweest, waardoor de Lamartine zoo hoog in populariteit gestegen is.

De Heer J. Kneppelhout verklaarde den verbazenden bijval van den jeugdigen de Lamartine op de volgende, ook nog veel te onbestemde wijze: „Van niets wat des „menschen is acht de nieuwe zanger zich vreemd: harts- „togt, smart, zwakheid, wanhoop; maar niets van dat

[1]) In de reeds genoemde aflevering.

„alles dan verhoogd, verfijnd, veredeld en geïdealiseerd. „De volheid, de algeheelheid des harten verklaart hij in „zoetvloeijende klanken uit een hart als het zijne, en „het liefelijkste gevoel stelt zich toegankelijk tot de „sympathiën des algemeens. Welk eene bewondering, „welk eene geestdrift, daar hij met de opregtheid des „jongelings, met de vrijmoedigheid der jeugd, met de „kieschheid des ingeboren adeldoms, met de vroomheid „des ridders, de welriekende olie uit de geheimzinnige „urn zijns gemoeds doet stroomen, en zijne bitterste „tranen tot paarlen stollen, die prijken in zijne dichter- „lijke kroon! — De verschijning der *méditations poétiques* „was eene gebeurtenis. Bij het gekletter der wapenen „was er zoo luttel gemijmerd; welkom elke zachte treur- „toon! Het proza der dagorders was zoo lang reeds de „stijl van den dag; welkom ieder schoon vers! Voltaires „dorren spotgod was reeds zoo langen tijd geofferd; welkom „iedere verheffing tot den Heer, tot de natuur, tot de „sterren! Welkom iedere verzuchting naar het dierbare „verledene, ieder verlangen naar het hoopvolle verschiet, „iedere weemoedige blik, geworpen naar de overzijde des „grafs, iedere opwelling naar boven, iedere warme hand- „druk van trouw, iedere galm van min en van genot, „iedere stille wenk om in te keeren tot zich zelven, „terug te spoeden naar het suizende bosch, naar het „golvende graanveld, naar den krekel en den nachtegaal, „naar de nederige torenspits, welke vermaant, dat onze „lievelingen, die om de kerkwanden sluimeren, zullen „opstaan ter eeuwige verheerlijking der onbegrensde „liefde! — Men behoort te erkennen, dat er geen eigen- „lijke kunstvorm in zijne voortbrengselen aanwezig is. Ze „zijn daarheen geademd zonder bepaald plan. Het zijn „zuchten, geurende van de bloemen-balsems, welke ze

„in hare vaart hebben opgenomen; zuchten van angstige „beklemdheid, bedaard in het lommer der ruischende „beken; zuchten van lust en van liefde, gekoeld aan „het kristal der fonteinen; verzen zijn het, even natuur- „lijk vloeijende als de achtervolgende zwelling der op en „neer bewogene long, als de golf, die het strand kust, „zachtkens door de volgende opgestooten, en wij zouden „de inwendige, de onopzettelijke bewerking gaarne bij de „raderen van een watermolen vergelijken, door eene „onweerstaanbare hoogere magt gelijkmatig rondgedreven. „Somtijds zijn het verzuchtingen van smart; de boezem „hijgt, de ziel slaakt haren welluidenden kreet, der „snaar gelijk, die springt bij den dood der zangeres. Geen „woest gebaar, geen krampachtige trek, geene valsche „noot, geen onopgelost akkoord; ellende en droefheid „bewaren heure waardigheid, de martelaar blijft zichzelven „meester: Niobe en Laocoön zijn niet afzigtelijk in hunne „pijn. — Het beeld der zwaan is tot vervelens toe op „den zanger toegepast; en inderdaad zouden wij geene „gestalte weten aan te wijzen, waarmede Lamartine, ge- „lijk hij zich tot 1830 aan de wereld vertoont, meer „overeenkomst heeft. Die reine blankheid, die bevallige „buigzaamheid van hals, die hooge vlugt, en meer nog „die kalme beweging, waarmede de prachtige vogel over „het stille meer drijft zonder eene plooi op hetzelve te „verwekken, gepaard met dat verheven gemoed, hetwelk „in hoovaardige teruggetrokkenheid behagen schept en „zich niet vernedert een blik te laten vallen op de andere „watervogels, ja zelfs op den mensch, van wien hij zich „wars van zin afwendt, is het niet het getrouwe beeld „van den aristocratischen zanger? [1])

[1]) In de reeds aangehaalde monographie.

Eindelijk, in de reeds genoemde inleiding tot zijne werken, wil Lamartine zelf ons het geheim van zijn behaalden roem ontvouwen.

„Als de lange verpoozingen en de leege plaats der „geliefden, die ik verloren had, mij hadden weêrgegeven „dat soort van inwendige gezang, wat men poëzij noemt, „was mijne stem veranderd, en mijn zang was droevig, „gelijk het werkelijke leven is. Al mijne snaren, tot „schreijens toe geroerd, weenden of baden in plaats „van te zingen. Ik volgde niemand meer na, ik drukte „mij zelven uit voor mij zelven. Het was geene kunst, „'t was eene verligting van mijn eigen hart, dat zich „wiegelde op zijn eigen snikken. Als ik mijne verzen „daar zoo maar henen schreef, dacht ik aan niemand dan „misschien aan eene schaduwe en aan God. Die verzen „waren een zucht of een kreet der ziel. Aan dat zuchten, „aan die kreten gaf ik een zangmaat in de eenzaamheid, „in de bosschen, op de zee; ziedaar alles. Ik was nu „niet meer dan vroeger dichter geworden; ik was ge- „voeliger, ernstiger, meer waar. Dat is de echte kunst: „zelf geroerd wezen; alle kunst vergeten, om de hoogste „kunst, de natuur te bereiken.

„*Si vis me flere, dolendum est*
„*Primum ipsi tibi!* . . .

„Ziedaar heel 't geheim van dat voor mij zoo onver- „wachte slagen van die *meditatiën*, wanneer ze mij, schier „tegen mijn verlangen, werden ontrukt door vrienden, „aan wie ik enkele stukken er van te Parijs had voor- „gelezen. Het publiek hoorde eene ziele, zonder ze te „zien, en zag een mensch voor een boek. — Hij ging „regt op het hart af. Hij had zuchten tot echo's en „tranen voor toejuiching (*Préface*, p. 16)."

Doch ook Lamartine zelf gaf daarin de ware verklaring niet. Dunkt u dat vreemd, lezers? Het zou kunnen zijn; maar dit is zeker, dat de Lamartine, toen hij deze regelen schreef, niet meer dezelfde was, als wanneer hij de *Méditations* en *Harmonies* had geschreven. Toen was reeds de groote verandering geschied, die de toejuichingen rondom hem had doen verstommen. Het groote publiek wilde de zangen uit de ziel van den toenmaligen dichter niet meer. Toch wilde hij dat publiek met zich bezig houden; hij zou dan zijne vroegere zangen gaan verklaren. Maar hij deed het van zijn toenmalig standpunt, dat niet meer het ware was; op zijne toenmalige oppervlakkige en geblaseerde wijze. De eigenlijke letterkundige wereld sloeg dan ook op die woorden van hem volstrekt geen acht meer. Die verklarende voorrede, waarin hij zich zelfs minachtend over zijne dichterlijke gave uitlaat, had werkelijk, gelijk Kneppelhout zegt, „dit uitwerksel, dat „ze menig ernstig beminnaar van letteren en poëzij be„droefde" [1]).

Maar waar ligt dan de eigenlijke grond, welke is de juiste verklaring van zijn eersten dichterlijken roem?

Wij geven hierop het volgende, bij den eersten oogopslag wel vreemde, maar ontwijfelbaar ware antwoord. De verbazende roem, welke dien betrekkelijk nog jeugdigen, in zekeren zin ook onbedrevenen en door talenten niet zoo hoog uitstekenden dichter aanvankelijk te beurt viel, was hij voor het grootste gedeelte verschuldigd *aan de godsdienstige streving zijner eerste poëzij.*

Zeker, bij de algemeene rigting van dezen tijd, om den Staat en daarmede het onderwijs, wat staats-onderwijs worden moet, derhalve ook heel de studie der letteren met

[1]) Blz. 30.

elk letterkundig vraagstuk van alle boeijen der godsdienst los te maken, terwijl men er maar rondweg voor uitkomt, dat elke religieuse tint eene verhindering is, om op het letterkundig terrein onder de mannen onzer dagen carrière te maken; en zeer bijzonderlijk bij den dichter de Lamartine, die verreweg het grootste gedeelte van zijne dichterlijke loopbaan vrij van alle godsdienstige banden heeft afgelegd, ja, wiens werken door de regtbank der godsdienst zelfs zijn gevonnisd en veroordeeld geworden, mag dit gegeven antwoord aan menigeen verbazend vreemd, mogelijk wel baroque voorkomen. Maar dat het desniettemin zeer waar is, dit zullen we uitvoerig bewijzen. Wij zullen bewijzen, én dat de eerste poëzij van de Lamartine werkelijk een diep godsdienstigen grond, eene hooge religieuse streving bezat, én dat juist dit hem zijn eersten naam gemaakt, zijn zoo bijzonderen roem verworven heeft.

1. Tot bewijs voor het eerste punt voeren wij eenige gezaghebbende getuigen aan. César Cantu [1]), de groote algemeene geschiedschrijver, geeft met een paar woorden dezen hoofdtrek van de Lamartine aan, dat hij „onder „de zigtbare vormen een oneindig ideaal aanschouwt."

J. J. Nijssen [2]), in zijne veel gebezigde handleiding voor de studie der poëzij, heeft nog bepaalder als 't eigenaardig kenmerk van de Lamartine opgeteekend: „een „doorloopend godsdienstig gevoel."

Evenzoo zeide ook onze bekende Dominé Ter Haar in zijne bekroonde verhandeling over den invloed, welken het Christendom op de poëzij heeft uitgeoefend [3]): „zouden

---

[1]) C. Cantu, Tome 8me. *Littérature du dix-huitième époque.* Ed. Louv. pag. 357.

[2]) J. J. Nijssen. *Essai de poétique.*

[3]) Proeve van eene beantwoording der vraag: *welken invloed heeft het Christendom gehad op de poëzy*, door B. ter Haar, Theol. Doct.

„we hierbij den fijn- en diepgevoelenden Alphonse de „Lamartine kunnen vergeten, die door den echt-godsdien- „stigen toon zijner *Méditations* en *Harmonies* de reinste „godsdienstige geestdrift in het gemoed weet op te wekken „en over te storten?"

Schlegel [1]), die als schrijver der *Geschiedenis van de letterkunde* zoozeer gewaardeerd is, laat zich nog sterker uit en zegt:

„De zuivere bron der godsdienstige inspiratie staat voor „alle geesten open. Daaruit is het, dat Lamartine heeft „geput, wiens poëzij de aanvang is van een nieuw poëtiesch „tijdperk voor Frankrijk" [1]).

Het krachtigste echter en te gelijk het schoonste is dit punt uitgesproken door Professor Louis, die blijkbaar eene bijzondere studie van de Lamartine had gemaakt en in zijne reeds genoemde voorlezingen te Luik hem breedvoerig heeft behandeld. Het woord voerende over de schrijvers van de godsdienstige reactie, van de christelijke romantiek, sprak hij op de volgende wijze: „Wat tal van namen, alle roemruchtig, alle eerbiediging „waard, alle reeds opgeschreven in het boek der glorie, „zou ik hier kunnen aanhalen! Maar daar is er één, „waarvan de glans dien der anderen overstraalt, dat is „de naam van het hoofd der religieuse school, van de „Lamartine"..... — En verder: „Lamartine is zonder „twijfel door Chateaubriand geïnspireerd. Maar hij blijft „niettemin een talent op zich zelf en verscheiden, zelfs „in den grond, van Chateaubriand. Deze heeft de poëzij

---

en Predikant te Leiden, aan wien de Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, in hare algemeene vergadering van 17 September 1842, den uitgeloofden gouden eerepenning heeft toegekend. Uitgegeven in de nieuwe werken der Maatschappij, tweede deel, tweede stuk.

[1]) Schlegel, dl II. Hoofdst. XIV.

„willen toonen van de christelijke kunst, daar is bere-
„kening en overleg in zijn werk; gene is dichter van
„instinkt en van hart. Heeft Chateaubriand het altaar
„in 't licht gezet en versierd; Lamartine heeft er aan
„gebeden. De eerste heeft de schoonheid beschreven van
„de nieuw opengebroken baan; de andere heeft er zich
„binnen geworpen en heel de baan in één adem afge-
„legd. — Ook was Chateaubriand door de roeping van
„zijn genie gedwongen om te dogmatiseren, om zich op
„te werpen als godgeleerde, als analyst, als philosoof.
„Lamartine is niets anders geweest dan de geïnspireerde
„dichter, en hij heeft niets anders willen wezen. Hij
„wist wel, dat zijne christelijke geloofsstukken, waarop
„zijne verbeelding en zijn hart zich zoo zacht wiegden,
„dat zijn geloof in Gods Voorzienigheid, waarop heel
„zijne ziel zich te rusten legde, gelijk het kind zijn hoofd
„nedervlijt op de peluw zijner wieg, hij wist wel, dat dit
„alles voor bijgeloovigheid en dwaasheid zou gehouden
„worden door de sterke geesten van het philosofisme.
„Maar meent niet, dat hij zich afgeeft om ze te bestrijden
„of om ze tot zijne overtuiging over te halen door rede-
„neringen. Neen; hij bezingt de christelijke hoop, hij
„bezingt de onsterfelijkheid, hij bezingt de weldaden der
„godsdienst; hij doorloopt, met de lier in zijne handen,
„heel het paradijs van zielsgenoegens, wat het geloof
„doet ontbloeijen op het veld van de Kerk; hij blijft
„staan voor iederen bloemkelk, voor elke struik, voor alle
„beek, voor alle grassprietjes en voor alle insekten, die
„daar rondvliegen en gonzen; en hij zingt zijn geluk,
„vrolijk als het kind, dat eenvoudig en vol van leven
„op een schoonen lentemorgen de vlinders nazet door de
„weiden. Dan, wanneer hij heel dien bloemenhof door-
„schouwd en heel den geur daarvan ingeademd heeft,

„vervoerd door eene heilige extase, verheft hij zijn zoet „weemoedigen blik hemelwaarts; hij werpt zich, altijd „zingend, op naar de kringen der onsterfelijkheid, hij „schaart zich onder de koren der engelen, hij jubelt „met hen het Hosanna, glorie aan God! — En als het „harte vol is, als de geest des dichters niet hooger meer „kan stijgen, alsdan lost de *Meditatie* zich op in een „zucht, en de *Harmonie* eindigt in een kreet van liefde. — „Hij zegt rondweg tot hen, die nog niet of niet meer „gelooven: Gij hebt daar de vrijheid voor. Maar ik be„klaag u. Want ik gevoel, dat ik wel zeer ongelukkig „wezen zou, indien ik van den hemel geen dauw „ontving op de smartelijke wonden mijns harten, indien „ik den schoot van God niet had om uit te rusten van „de vermoeijenissen des levens. En overigens, ik bemin, „mijne ziel is aangetast door de liefde; eens heeft zij „haar vermaak geschept, heeft ze zich laten betooveren „door de zoetigheden eener aardsche gehechtheid; de „hemel heeft degene weggenomen, die het voorwerp „daarvan was. — Waar moest ik dan henen om eene „schoonheid op te zoeken, welke de dood niet kan aan„tasten, eene gehechtheid, rein en onvergankelijk; waar„henen anders dan boven het wereldrond, dat het koning„rijk is van den dood, in den hemel, die het verblijf is „van leven en genieting zonder eind? O, ik beklaag u „wel, u allen, die geen geloof hebt; gij kunt niet lief„hebben. Liefde, geloof en poëzij, deze drie zijn slechts „één, zij vormen eene geheimzinnige afbeelding der „Drieëenheid, waaraan de mensch gelooven moet, om „vrij te blijven van de verscheuringen des twijfels en van „de angsten der verschrikking. De ziel des menschen „bemint zonder einde; zij gelooft het bestaan van eene „oneindige schoonheid, op wier bezit zij hoop heeft; en

„gedurende dit leven, dat wil zeggen, op den vooravond „van het plegtige bruiloftsfeest, wat haar met God moet „vereenigen in de stad der zaligheid, zingt zij de bekoor- „lijkheden van haren onsterfelijken Bruidegom, heft zij „haar bruiloftslied aan. Ziedaar in weinige woorden de „geschiedenis van Lamartine, als dichter beschouwd."

Men denke echter niet, dat deze soort van beoordeeling van de Lamartine slechts van de regterzijde komt, van die partij, welke altijd zoo gaarne in den kunstenaar den man des geloofs zoekt en tracht te erkennen. Neen, 't is het oordeel over hem ook van de uiterste linkerzijde; zoo bij voorbeeld getuigen de schrijvers van den ouden *Globe*, dat M. de Lamartine „zijne poëzij nederig schikt „onder de waarheden, die ons door het geloof zijn over- „geleverd." En zoo beweren de *Vaderlandsche letteroefe-ningen*, die tegenwoordig ook al ongeloovig genoeg zijn, dat „de religieuse mystiek in de Lamartine haar uitvaart „gevierd heeft" [1]).

Doch genoeg; wij voeren geen verdere getuigen voor dit punt meer aan; want waar zouden wij dan moeten eindigen? Allen, die met eenigen ernst en met de ver-eischte onbevooroordeeldheid den gang van de latere letterkundige geschiedenis hebben opgeteekend, letterlijk zij allen hebben dat godsdienstig karakter in Lamartine's poëzij aangewezen; zij hebben dien dichter nevens Chateau-briand, Mevr. Stael en anderen aan het hoofd geplaatst der nieuwe romantische, met andere woorden, Christelijke School, welke na de revolutie van 1789 in de fransche letterkunde heeft plaats genomen.

Echter moeten we nog even toonen, hoe dit door de

---

[1]) „Haar *uitvaart* gevierd heeft" — Nota bene! — Wat onbe-schaafde onbekendheid met de vele katholieke dichtvoortbrengselen in den tegenwoordigen tijd.

Lamartine zelven uitdrukkelijk is erkend en publiek bekend geworden. In de opmerkingen, waarmede hij onder den naam van *les destinées de la poésie* zijne verzen heeft ingeleid, schreef hij: „Mevr. Stael en Chateaubriand „hebben zich op mij een familie-regt verworven: zij zijn „geworden van mijn eigen bloed, en ik ben van het „hunne." Luider echter en klaarder spreekt dat getuigenis, ja, het leeft in al zijne eerste gedichten zoowel als in ieder hunner afzonderlijk.

En hoe had dit ook anders kunnen zijn? Door den aanleg zijner natuur zoowel als door de zorgen eener vrome moeder, die hij zoo vaak in zijn lied herdacht, en later onder de leiding der Eerw. Paters van Belley, voor welke hij, gelijk uit zijn afschiedsgroet aan hen blijkt, niet ongevoelig was, waren in hem geest en hart te zamen gestemd en gevormd geworden voor het ware kunstgenot, gewend geworden aan de beschouwing en aan den smaak van het ware, van het godsdienstige, christelijke schoon.

Het is bekend, dat Lamartine ook dagen zijner jeugd te betreuren had, waarin hij, afgedwaald van de baan zijner eerste leiding, de valsche schoonheid dezer wereld had nagejaagd, „hoewel" — gelijk zijn vriend en levensbeschrijver [1]) opmerkt — „nooit over de grenzen eener zekere betame„lijkheid heên, noch ooit zooverre gaande, dat hij god„deloos of stelselmatig ongeloovig werd." Maar van die bekoorlijkheid, welke zich voor hem in zijne beminde Elvire als geheel had besloten, moest hij op Elvire's lijkbaar dra de ijdelheid aanschouwen, terwijl heel het genot dezer aarde in zijn eigen verkwijnend en naar aller meening reeds wegstervend ligchaam hem luide sprak van

---

[1]) De St Beuve.

vergankelijkheid. Toen werd de Lamartine spoedig, en naar het scheen voor immer, aan de godsdienstige poëzij zijner eerste eerste jaren, aan de herinnering der velden en der dorpskerk van Milly hergeven; toen moet hij het zich zelven hebben toegezongen, wat hij later zoo schoon tot Lord Byron zong (Deuxième méditation):

Roi des chants immortels, reconnais-toi toi-même!
Laisse au fils de la nuit le doute et le blasphème;
Dédaigne un faux encens, qu'on t'offre de si bas;
La gloire ne peut être où la vertu n'est pas.

Viens reprendre ton rang dans ta splendeur première
Parmi ces purs enfants de gloire et de lumière,
Que d'un souffle choisi Dieu voulut animer,
Et qu'il fit pour chanter, pour croire et pour aimer!

Toen was wederom, en meer nog dan immer te voren, zijne lier godsdienstig gestemd; en als hij aan 't publiek zijne gedichten deed hooren, wanneer hij zijne *Meditations* en *Harmonies* uitgaf, 't was, gelijk hij zelf verklaard heeft, niet anders dan de naam van God, die aanhoudend in zijne zangen opsteeg.

Tu ne dors pas souvent dans mon sein, nom sublime!
Tu ne dors pas souvent sur mes lèvres de feu.
Mais chaque impression T'y trouve et T'y relève;
Et le cri de mon âme est toujours Toi, mon Dieu!

Waarlijk, dat was het ééne groote thema, wat hij duizendmalen in zijne verzen wist te variëren, wat hij zonder ophouden maar in altijd verscheidene akkoorden wedergaf; dat was het eenige woord, wat hij in al deszelfs volkomenheid op zijne snaren zocht te grijpen. Daarvoor vroeg hij aan de wateren der zee hunnen golfslag, aan

de bosschen hun grootsch en zacht geruisch, aan de hemelen het geratel van de donders, aan de serafs hunne zangen, aan al de hemelen hun lied, om dat alles zaâm te vatten in één enkelen toon, in den toon zijner ziele, om te zeggen en eindeloos te herhalen aan zich zelven en aan allen den heiligen naam van God.

Ce nom seul, redit sans cesse,
Soulèverait ma tristesse
Dans ce vallon de douleurs.
Et je dirais sans me plaindre :
Mon dernier jour peut s'éteindre,
J'ai dit sa gloire et je meurs.

Ja, zijne verzen van dien eersten tijd zijns dichterlijken levens, tot 1840 toe, zijn inderdaad, zooals hij zelf ze genoemd heeft, niet anders „dan zooveel laddertreden, „min of meer verheven, om allengskens te benaderen en „eindelijk te bereiken Hem die is" [1]).

Het is dus duidelijk betoogd, en door niemand, die geen blijk wil geven van volslagen onbekendheid met de poëzij, met de vorming en den geheelen persoon van de Lamartine, kan het worden tegengesproken, dat het karakter van dien dichter, bij zijn eerste optreden in den aanvang onzer eeuw, zeer godsdienstig en christelijk is geweest.

2. Dit religieuse karakter nu, dit heeft hem eigenlijk zijn eersten roem verworven.

Om u dit wederom in 't breede te bewijzen, herinneren wij vooreerst, wat gelukkige uitwerkselen de godsdienst over 't algemeen op de talenten der kunstenaars uitoefent; hoe al hunne gaven en vermogens er als het ware door vermenigvuldigd, veredeld en hoog verheven worden.

---

1) *Des destinées de la poésie*, pag. 57.

Wonderschoon gelijk waterhelder kunnen wij dit zeggen met de woorden van Pater Félix uit eene zijner conferentiën van 1867 [1]): „Wat de mensch den kunstenaar moet „aanbrengen, om zijne werken te vergrooten, te verheffen, „dat is de godsdienst. Om ver voort te streven, om „hoog te stijgen, moet de genius der kunst allereerst en „bij uitnemendheid godsdienstig wezen. — Wat de gevoelens „van den kunstenaar vergroot, wat zijne blikken dieper „doet doordringen, dat zijn de vergezigten van 't oneindige, „dat zijn de gezigteinders van het onzigtbare; en wat de „hooge vlugt geeft aan hem gelijk aan den vogel, dat „is de wind, die hem aanvat, opvoert en wegdraagt naar „de hoogten. Nu die wind, welke naar boven voert, „dat is de aanblazing der godsdienst: waarlijk de aanbla- „zing van den Geest Gods, die nederdaalt over het kind „des menschen om hem op te voeren ten hemel; en wat „voor de blikken der oogen, voor de strevingen des „harten van den kunstenaar wijd en stralend de gezigt- „einders van het oneindige, de vergezigten van het onzigt- „bare opent, dat is de godsdienst en de godsdienst „alleen. — Inderdaad de religieuse beoefenaar der kunst „verspreidt over zijne werken een licht, dat niet van de „natuur alleen komt, en wat ik gaarne noem den ge- „daante-veranderenden straal van het bovennatuurlijke „(le rayon transfigurateur du surnaturel). Het bovenna- „tuurlijke is voor de kunst hetzelfde, wat de kunst is voor „den mensch; zij is eene verheerlijking, eene kroon, een „aureool. De kunstenaars, die op het doek de ware „beeldtenis van onze Heiligen malen, plaatsen gewoonlijk „rondom hun hoofd hetgene men noemt den stralenkrans „der heiligheid; zij luisteren die zachte en ernstige ge-

1) *L'art devant le Christianisme, troisième conférence*, p. 99.

„daanten door meer schitterende stralen op; zij maken „er letterlijk stralende figuren van, hemelsche gestalten, „die men verlicht zou wanen door een regtstreeks uit „den hemel neêrgedaalden gloed. Wat die stralenkransen „zijn aan de gedaanten van onze Heiligen, die door „'t genie der kunst zijn voortgebragt, dat is het boven- „natuurlijke voor de geheele kunst zelve. Het bovenna- „tuurlijke geeft aan den geest des kunstenaars een hooger „licht dan dat, wat de zon der natuurlijke orde op hare „werken nederwerpt: het opent haar uitzigten, die eeuwig „gesloten blijven voor dengene, die, hoe ontwikkeld hij „overigens moge wezen, in het bloot naturalisme zich „beweegt. En onder dit opzigt aarzel ik geenszins te „beweren, dat de Christen-kunstenaar ingevingen ontvangt, „die onttrokken blijven aan den bloot natuurlijken be- „oefenaar van de kunst. Het bovennatuurlijke is als een „gezigt in het oneindige dwars door de geheimenis heên; „het doet aan ver verwijderde gezigteinders in een uit- „spansel, duizendmaal helderder dan dat van onzen hemel, „verrassende beelden op- en nedergaan; en het geeft den „kunstenaar aanschouwingen, die hem vervoeren boven „alle schoonheid der natuur. Het bovennatuurlijke is voor „den grooten kunstmeester als een meer verwijderd fir- „mament, in welks diepte hij zuiverder starren en schooner „hemelteekenen ontdekt. Die meer verwijderde hemel „schijnt in de verte aan zijne verlichte blikken als een „dier noordsche morgenstonden, welke de polen geheel „en al overstroomen met geheimzinnigen gloed. En dat „mengsel van glansen en schaduwen, van visioen en „geheim wordt de hoogste betoovering voor des kunste- „naars geest; dat wekt de verbeelding op, dat zuivert „het gevoel, dat vervoert door eene onbeschrijfelijke be- „koorlijkheid al onze scheppende vermogens, en het doet

„droomen over scheppingen, wier schoonheid alle natuurlijke „schoonheden beneden zich laat. De glansen, die het „nederzendt voor de blikken van den kunstenaar, gelijken „aan de zachte glansen van de ondergaande zon, die „purpere wolken met gouden franje omboorden; zij prik- „kelen in hem den edelen hartstogt om steeds meer en „meer te ontdekken en al beter en beter weêr te geven „die schoonheid, waarvan hij niets anders dan den weerschijn „ontdekt, en die zich zelfs in het zich-verhullen openbaart. „Al wie kunstenaar is, begrijpt wat ik zeg. — Al de „groote kunstenaars komen mij voor, godsdienstig te wezen. „Ik plaats mij voor dit oogenblik nog niet op streng „christelijk standpunt. Ik beschouw de kunstenaars van „het verheven toppunt der idee van God: zij gaan daar „voorbij onder mijne oogen, voor de menschen overtogen „met eene heerlijkheid, welke alleen wordt overtroffen „door den eerbied, die hen zelven nederwierp voor God. „Ik zie Michel Angelo en Raphael, overstroomd door den „glans hunner glorie, voorttreden met het oog gevestigd „op het oneindige; ik hoor den onsterfelijken Haydn „zijne wonderbare toonwerken aanvangen met deze ver- „hevene woorden: *in nomime Domini*, en ze eindigen met „dezen nog verhevener uitroep van verheerlijking: *laus „Deo*, lof en eere aan God! Ik hoor Mozart en Palestrina, „die op aarde doen weerklinken de melodiën, welke men „zou meenen dat ontleend zijn aan der hemelen muzijk, „en die de aantrekkingskracht van het goddelijke en den „waren zin van het oneindige, welke zij in zichzelven „hebben gedragen, aan de zielen mededeelen; en ik roep „uit: Ja, ik zweer het bij de waarheid, ja de genius der „kunst is waarlijk godsdienstig, en afval van alle godsdienst „is als een afvallen van de kunst zelve."

Nu, wat daar zoo schoon over den kunstenaar in 't alge-

meen gezegd is, zien we treffend bij den dichter de Lamartine in 't bijzonder bewaarheid. Al wie zijne dichtwerken gelezen heeft, weet dat. Voor hen, die met zijne verzen minder bekend zijn, noemen wij slechts eenige bewijzen. Dat men van zijne *Méditations* slechts vlugtig doorbladere: *Le crucifix — Ode — Le poète mourant — La prière*, of van zijne *Harmonies: La pensée des morts — Jéhova — Bénédiction de Dieu dans la solitude — Hymne de l'enfant à son réveil — Encore un hymne* etc. zeker, dat is echte poëzij. Maar ook wat is die poëzij echt godsdienstig! Onloochenbaar is het de godsdienst, welke den jeugdigen dichter daar zóó hoog heeft opgevoerd, dat hij reeds bij de eerste vlugt zijne tijdgenooten verre voorbij streefde.

Maar dat ongewone succes van Lamartine's jeugdige werken moge voor een goed deel aan het door de godsdienst opgevoerde talent des dichters zijn toe te schrijven, het heeft toch vooral aan de omstandigheden van tijd en plaats, die juist een godsdienstigen dichter vergden, veel te danken. Immers Alph. de Lamartine was op het einde der vorige eeuw in het fransche plaatsje Maçon geboren. Hij kwam derhalve ter wereld in een tijd en op een grond, die door felle revolutie beroerd werd. In dat Frankrijk trad hij als dichter op, toen de groote beweging, wel is waar, was bedwongen, maar toch nog allerwege hare sporen van godsdienstige en zedelijke verwoesting achtergelaten had. Frankrijk was ten laatste de woelingen en omverwerpingen moede; dat rampzalige land was, na een verschrikkelijk om- en voort- en door elkander wentelen tot aan het einde van de groote baan des vooruitgangs gedreven, waar het gedroomde geluk nu zou erlangd worden; maar ontzettend zag het zich in zijne verwachtingen bedrogen. Dan was er eene, der voorafgegane beweging overeenkomstige, matheid en stilte over het land

gekomen; en zooals de natuur zulks vordert, daar ging de herinnering ontwaken aan die onder allen alleen maatschappelijke waarheden en toestanden, door zoovelen sinds lang vergeten, maar door allen nu dringend verlangd. Toen stond de dichter de Lamartine op. Te midden dier tooneelen van verwoesting, op zooveel puinhoopen der grootheid van weleer, in die verslagenheid, die teleurgestelde hoop, die algemeene en zwijgende smart rijst de bezielde dichter, wiens snaren den naam des grooten Redders weten te noemen, wiens lied, waarin zich de volheid uitstort van zijner broederen smart, uit aller naam de schuldbekentenis en bede spreekt, om als het lied van allen hoopvol op te stijgen tot de hemelen, vanwaar alleen een nieuw leven, nieuwe vrede, nieuwe bezieling en waarachtig geluk over heel de wereld zullen uitgaan.

Jéhova! — zoo zingt hij — Jéhova ton seul nom me soulage,
Il est le seul écho, qui répond à mon coeur!
Ou plutôt ces élans, ces transports sans langage
Sont eux-même un écho de ta propre grandeur! [1])

En wederom:

Quand l'avenir n'a plus de charmes,
Qui fassent désirer demain,
Et que l'amertume des larmes
Est le seul goût de notre pain;
C'est alors que ta voix s'élève
Dans le silence de mon coeur,
Et que ta main, món Dieu, soulève
Le poids glacé de ma douleur.
Ton bras céleste nous attire
Comme ún ami contre son coeur,

[1]) *Cri de l'âme. Harm.* III, livr. III.

Le monde, qui nous voit sourire,
Se dit: d'où leur vient ce bonheur?
Et l'âme se fond en prière
Et s'entretient avec les cieux,
Et les larmes de la paupière
Sèchent d'elles-même à nos yeux [1]).

Lezers, is het te verwonderen, dat die dichter in dien tijd, zulk een zanger op zulk een tooneel zooveel bijval gevonden heeft?

In zijne reeds meermalen aangehaalde verhandeling over de bestemming der poëzij schreef Lamartine aldus: „Het „is mijne overtuiging, dat we aan de groote tijdpunten „van hervorming, van heropbouwing, van vernieuwing „der geheele maatschappij gekomen zijn. De vraag is nu „niet enkel, of het bewind uit de vorstelijke handen in „die des volks zal overgaan; of adeldom, priesterschap „of burgerij de teugels der nieuwe goevernementen zullen „voeren; of wij ons keizerrijken dan wel vrijstaten zullen „heeten, maar of het begrip van zedelijkheid, van gods-„dienst, van evangelische liefde op de plaats van het „egoïsme in de politiek zal worden gesteld." Wat hij daar schreef omtrent de staatkundige betrekking, tot welke der overige betrekkingen uit dien tijd, en evenzeer ook van elders als inzonderheid van Frankrijk, kan het niet met volle regt door ons uitgebreid worden? Alle verhoudingen van het toenmalige Europa, algemeene en bijzondere, van den mensch tot de menschheid en tot zich zelven, der orde van goed, waar en schoon, — 't was alles door eene eeuw van philosophisme geschokt, uit zijn verband losgerukt en verward, omdat de ééne groote ver-

[1]) *Une larme de consolation*, 9me *Harm.* livre 1er.

houding, die allen anderen tot type en oorzaak wezen moet, namelijk de vereeniging met God, geschonden en verbroken was. In die algemeene verwarring was derhalve herstelling niet alleen noodig, maar werd ook krachtig, vooral in Frankrijk, verlangd. Zij werd ook reeds gezocht; zij werd daar in dat als van nature godsdienstig land door de meesten, ofschoon nog zonder die volle bewustheid, verlangd en gezocht in de herstelling der verbinding met God en in de christelijke godsdienst. De Lamartine was dus, als de godsdienstige zanger, bij uitnemendheid geeigend voor zijnen tijd en voor zijn volk, werd door hen verlangd, aan hen gegeven en moest dan ook noodwendig door hen in dankbare toejuiching worden aanvaard.

Zeg eens, lezer, wanneer gij de godsdienstige gedichten van dien Lamartine leesdet, scheen hij u dan bijwijlen niet een godsgezant te wezen, die uit en voor zijn volk door den hemel was verwekt? Was het ook u niet vaak, of gij een anderen profeet in een ander Israel aanschouwdet, wanneer gij de Lamartine, op de puinen der tempels en bij de stukken der altaren neêrgezeten, zijnen broederen hoordet toeroepen:

Peuple, des crimes de tes pères
Le ciel punissant tes enfants,
De châtiments héréditaires
Accablera leurs descendants,
Jusqu'à ce qu'une main propice
Relève l'auguste édifice
Par qui la terre touche aux cieux;
Et que le zèle et la prière
Dissipent l'indigne poussière
Qui couvre l'image des dieux!

Pleurons donc, enfants de nos pères!
Pleurons! De deuil couvrons nos fronts.
Lavons dans nos larmes amères
Tant d'irréparables affronts.
Comme les fils d' Héliodore
Rassemblons du soir à l'aurore
Les débris du temple abattu;
Et sous ces cendres criminelles
Cherchons encor les étincelles
Du génie et de la vertu! [1])

En daar zinken dan alle knieën ter aarde, daar buigen die trotschaards het schuldige hoofd; een tranenvloed ontspringt aan aller oogen, terwijl aller mond het herhaalt: pleurons donc! etc. — En daar komt de tempel van den waren God weêr verrijzen; dan klimt uit aller borst in zalige hoop ééne bede op, één lied, één koor, waaraan heel de schepping hare schoonste zangen huwen moet. De Lamartine, hij is de aanvoerder van den zangrei, hij dirigeert heel dat ontzettend grootsch orkest, hij speelt het voor op zijne harp, geheel en al ten einde toe, om dan weêr op nieuw en altijd voller en krachtiger het koorgezang aan te heffen en telkens weêr te herhalen:

Encore un hymne, o ma lyre!
Un hymne pour le Seigneur,
Un hymne dans mon délire
Un hymne dans mon bonheur! [2])

Zóó heeft eens de Lamartine gezongen; zóó werd hij door allen gevierd, geliefd en toegejuicht, „dewijl hij „op deze wijze", gelijk de auteurs van den ouden *Globe*

---

[1]) *Ode*, 10me *Medit. des premières médit. poétiq.*
[2]) *Encore un hymne.* 1e *Harm.* III livre.

schrijven, „zijne poëzij nederig onder de waarheden van „de traditie stelt, de wereld beschouwt en beoordeelt, „gelijk men ons in de kindsche jaren haar heeft leeren „beschouwen en beoordeelen, en daardoor op wonderbare „wijze beantwoordt aan den geest van elk, die deze „indrukken heeft bewaard, of die, na ze later te hebben „verworpen, nog met een verteederend berouw zich „hunner herinnert"; dewijl hij — om het woord van Professor Louis nog eens te bezigen — „voor geheel „Frankrijk, ja voor de gansche wereld gezongen heeft, „omdat het godsdienstig gevoel onder alle hemelstreken „wordt gevonden" [1]).

Dan deze laatste woorden, waarmede wij de oorzaak van Lamartine's vorigen roem aantoonden, wijzen tevens reeds den grond aan der geringschatting, die later van zoovelen hem ten deel gevallen is. Ja, Lamartine was werkelijk de alomgevierde zanger, „omdat hij de zanger „was van het godsdienstig gevoel, dat onder alle hemel„streken wordt gevonden"; maar dat zegt tevens, hoe Lamartine's snaren slechts dien algemeenen godsdienstzin bezongen hebben, die van nature iederen mensch tot de bron van 't schoone, van de waarheid en van 't goede aandrijft; hoe zij slechts eene zekere philosophiesch-godsdienstige stemming, een als 't ware platoniesch Christendom uitdrukt. Maar op deze wijze kon de Lamartine de gevierde dichter niet blijven. Zijne eeuw moest óf tot het verlaten materialisme terug, óf hooger voort. Zij is opgegaan. Toen moest ook de dichter mede opstijgen; toen moest hij haar voorgaan en geleiden tot het katholieke, tot het waarachtig godsdienstige en wezenlijk poëtische idee. Maar helaas! hij is, met den vloek voor het deïsme

[1]) Prof. Louis. *Conférences litt.* IXme Confér.

op de lippen, in den afgrond neêrgestort. En ziedaar dan den dichter de Lamartine van de godsdienst, dat is, van de levenwekkende zon, die voorheen zijne zangen bezielde, en tegelijk van de eeuw, waarvoor hij eens gezongen had, afgescheiden; ziedaar dan ook reeds in 't kort de eenvoudige reden aangegeven, waarom hij van zijn vroegeren roem beroofd en door zijne vorige vereerders vergeten is.

Deze reden zullen we in het tweede deel onzer verhandeling meer breedvoerig ontwikkelen.

Dit gedeelte besluiten wij thans met een schoon en zeer behartigenswaardig woord voor hen, die evenals de Lamartine, zij het dan ook in mindere mate, door God tot kunstenaars onder ons zijn geroepen; met een enkel woord slechts, waarin alles, wat wij over de Lamartine gezegd hebben, voor hen te zamengevat en op hen toegepast wordt.

„Kunstenaars! mijne broeders!" — zoo riep met zijne bezielde stem de beroemde pater Félix voor eenige jaren door de grootsche kathedraal *de nôtre Dame*, waar al wat in de groote parijsche kunstwereld eenigen naam bezat, in ademlooze aandacht was vergaderd. — Kunstenaars! „mijne broeders! vangt aan om onze oogen met de uwe „te ontrukken aan de nevelachtige en lage werkelijk- „heden der dingen; laat ons met u opstaren naar die „wereld van licht, waar geen schaduw en waar schoon- „heid zonder vlekken is. En zelfs dan, als ge aan onze „blikken de zinnelijke werkelijkheid schildert, dan moet „gij ons de gedachte toonen, die boven haar zweeft, „die hooger doet zien en verder uitzigt geeft; laat ons „met uwe kunst zelve u toeroepen: naar boven onze „blikken met de uwen!

„Maar dat is niet genoeg. Laat ons ook u toeroepen:

„omhoog onze harten met de uwen! Sursum corda! sur-
„sum corda!

„Ach, onze harten buigen neer, zij worden gedrukt
„onder den last van al de zinnelijkheden, die de adem-
„togten dezer eeuw over ons doen henengaan. Wij ver-
„stikken in dezen digten dampkring. Ziet ge dan niet,
„hoe allerwege de lage, gemeene en vaak onreine zaken
„onze harten doen nederdalen en er op eene schrikwek-
„kende wijze de lagere en grove neigingen ontwikkelen?
„Wie zal er komen, om ons te ontrukken aan die ver-
„laging van het hart, aan dat verval der liefde? Wie zal
„ons liefde schenken voor het reine, het heilige, het
„schoone, het onzigtbare, het oneindige, God zelven?...

„Kunstenaars! indien gij wilt, dan zult gij dat! Die
„roeping is waarlijk de uwe! Ja, u zelven en de menigte
„der menschen met u in edele geestdrift opvoeren tot
„alles wat het grootste, wat het schoonste, wat het
„meest goddelijk is; zietdaar wat de kunst zelve van
„u vergt.

„Begrijpt ge, hoe de kunst in deze drie zaken: de
„de beschouwing, de liefde en de uitdrukking der ideale
„schoonheid, uit haren aard eene verheffing, een opklim-
„men, een meêvoeren is naar die oneindige schoonheid,
„welke zij beschouwt en bemint en poogt weêr te geven?
„O! het geheim ligt hierin, dat die schoonheid, welke
„zij uitdrukt, de Waarheid is, die zich doet kennen; dat
„zij het Goede is, wat ons toelacht; dat het de Orde
„is, die afstraalt in het werk van den kunstenaar. 't Is
„een aantrekken, een bekoren en een wegslepen: een
„aantrekken door het onzigtbare, een bekoren door den
„hemel, een wegslepen door het goddelijke; en de kunst,
„zich overgevend aan die aantrekkingskracht en die heilige
„wegslependheid mededeelend, staat daar voor u als het

„sursum corda der menschheid. 't Is het sursum corda „geschreven op het linnen, uitgehouwen in het marmer, „gegraveerd op de meesterstukken der bouwkunst, weer- „klinkend door de meesterwerken der harmonie. Ja, de „kunstenaar, hij moge schilder of bouwmeester, beeld- „houwer of zanger zijn, als hij aan zijne wet getrouw is, „zegt en herzegt zonder einde in zijne werken, vol van „den gloed zijns ideaals, dat sursum corda van de opstij- „gende menschheid:

„„Omhoog de blikken! omhoog de liefde! omhoog al „„de bewegingen des levens! Ik ben kunstenaar, en „„mijne roeping trouw schrijd ik vooruit naar mijn pool „„en zoek mijne star; ik ben kunstenaar, en als zoo- „„danig stijg ik met al mijne krachten op tot alles, wat „„daarboven ligt; ik voer op miju vaart alle edele zielen „„mede, die bewogen worden door den weerslag van die „„schoonheid, welke mijn genie heeft getroffen; en, ter- „„wijl ik aan iedereen iets toon van die schoonheid, „„welke ik aanschouw en liefheb en wedergeef, roep ik „„uit: sursum corda! Ja, gaan wij omhoog! gaan we „„tot het oneindige, gaan wij tot God! Mijne kunst is „„immers een apostolaat, mijne bediening een priester- „„schap en miju werk eene prediking. Mijn woord leert „„God kennen, als het middenpunt aller schoonheid, „„gelijk anderen Hem prediken en leeren kennen als „„het middenpunt aller waarheid en heiligheid. En „„als ik in meesterstukken deze meest aantrekkelijke „„zijde van het oneindige Wezen doe schitteren, dan „„trek ik tot deze schoonheid alles aan, wat zijn gezag „„ondergaat; en ik zeg, haar van verre toonende: stijgt „„tot haar op en omhelst haar; uwe ziel is gemaakt „„voor die eeuwige vereeniging, welker voorsmaak mij „„reeds op aarde een voorsmaak der hemelen geeft,

„„en waarvan ik de verzekering ronddraag in mijn eigen „„geest!"" (1)

„Ja, gelooft het toch — de arbeid en zelfs het genie „verondersteld zijnde —, omhoog op te stijgen in den „kring der kunst en zich staande te houden op die „hooge kruinen, waar men zich meester maakt van de „algemeene toejuiching en van de wettige bewondering, „is dit noodig, dat men tevens een man zij van gods- „dienst, een man van geloof, een man van hart, van „opoffering, van godsdienst en geestdrift" (2).

B. P. Geijer, *Pr.*

(1) Felix. Conférence deuxième, pag. 60.
(2) Troisième Conférence, pag. 142.

EEN VERBODEN VRUCHT.

Het werkje, dat hier voor mij ligt, lezer, ziet er inderdaad niet onaardig uit. Een linnen prachtband met vergulden stempel vraagt u, het wat voorzigtig aan te vatten; sla het open, en gij leest op het titelblad: *Tafereelen uit de geschiedenis des vaderlands, voor mijne leerlingen bewerkt door W. A. Elberts.* Een plaatje tegenover den titel, en nog een op het titelblad zelf, en nog honderden tekstillustratiën met berijmde bijschriften, bij een los doorbladeren van het boek al dadelijk in het oog gevallen, zeggen u, dat de leerlingen van Mijnheer Elberts nog in de kinderschoenen stappen. Eerst moet hun oog door de bonte kleuren van vaderlandsche helden en heldinnen getrokken worden, voordat hun jong verstand zich dezer namen en daden eigen maakt. Nu, zulk eene leermethode voor kinderen keuren wij in 't allerminst niet af. Hildebrand heeft de gansche nederlandsche jeugd aan zich verpligt met openlijk, ten aanhore van alle vaders, moeders en onderwijzers, de gegronde bewering uit te spreken, dat het gezegde van van Alphen: „Mijn leeren is spelen" er bij geen kind, zelfs niet bij het vlijtigste, in wil; de kloof tusschen het een en het ander is dan ook al te groot; bij alle kinderen, zonder uitzondering, kan men de sterke neiging waarnemen, om die klove zooveel mogelijk aan te vullen, en zooal van hun spelen geen leeren, toch van hun leeren een spelen te maken. Wordt volgens dit beginsel van Alpheus versje geïnterpreteerd,

dan zal geen kind ter wereld er meer iets tegen hebben. Alwie nu den kleinen op dien weg weet te gemoet te komen, handelt wijs, hij zal hunne harten winnen en er in slagen hun al spoedig eene tamelijk uitgebreide mate van wetenswaardige zaken meê te deelen. Maar wij dwalen af. Van de *Tafereelen* is, naar wij in het voorberigt vernemen, reeds eene eerste aanzienlijke oplage uitverkocht, die haren „weg heeft ge„vonden in scholen en huisgezinnen", dus verspreid is in ruimeren kring dan van enkel leerlingen des Schrijvers; reden genoeg, zeggen wij, om op zijne *Tafereelen* eens een vlugtig kijkje te werpen, ten einde te weten, of onze kleinen er gerust hunne onschuldige oogen op mogen vestigen, zonder dat wij behoeven te vreezen, dat zij door scheve en verminkte voorstellingen verkeerde denkbeelden zullen opvatten, logen voor waarheid houden of, wat erger nog is, schade zullen lijden aan hunne ziel. Men vergeve het ons, dat wij al wat van protestantsche zijde op 't gebied der vaderlandsche geschiedenis geleverd wordt, niet zonder een zeker wantrouwen aanvaarden en, vóór wij het in school en huisgezin toelaten, eerst aan een bedachtzaam onderzoek en naauwkeurige toetsing onderwerpen. Wij zijn van onze protestantsche hoogleeraars, leeraars en onderwijzers, die de geschiedenis van ons vaderland behandelden, zóó gewoon dat zij verschillende feiten in een valsch licht plaatsen, onderscheidene personen uit een verkeerd oogpunt beschouwen en *parti pris* kiezen tegen de waarheid, dat het voor ons Katholieken noodzakelijk geworden is, hunne werken of werkjes op dit gebied gewoonlijk als contrebande aan te zien, die wij verpligt zijn te confiskeren.

De *Tafereelen* van Mijnheer Elberts verdienen alweêr geen ander lot. Ondanks het mooije bandje en de grootere

platen en de kleinere illustratiën van den tekst meenen wij er toch tegen te moeten waarschuwen, wijl het boek voor onze kleinen gevaarlijk is. Niet dat M. Elberts meer dan andere paedagogen gebeten schijnt op de Roomschen — dat gaat zelfs nog al —, maar ook hij rijdt nog immer op de oude protestantsche stokkepaardjes, die ondanks allen vooruitgang der wetenschap, ook der kennis van onze historie, nog maar niet worden afgedankt.

Zoo belooft Paus Urbanus II nog aan iedereen, die deel neemt aan de kruistogten, vergiffenis van zonden en de eeuwige zaligheid hierna. Willem I, Prins van Oranje, verschijnt er nog als met een aureool van heiligheid omstraald; daarentegen is Philips niets anders dan een wreed en achterdochtig vorst, aan wien echter (want de grootste booswicht heeft toch nog wel iets goeds) een brevet van vlijt en werkzaamheid uitgereikt wordt.

Kardinaal de Granvelle, vooral de Hertog van Alva komen er begrijpelijkerwijze weinig beter af. De beeldenstorm wordt wel gelaakt als het werk van „eene woeste „hoop volk", maar lees eens dat berijmde bijschrift onder de illustratie van dit tooneel.

Door de Inquisitievlam tot 't uiterste gebracht,
Drong 't opgewonden volk de Roomsche kerken binnen,
Het sloeg de handen aan die tempels, zoo vol pracht,
En dacht door zulk een feit de zegepraal te winnen.
't Baart jammer, dat die vlek op al die grootheid ligt,
Die men in d'eedlen strijd door 't volk ten toon zag spreiden,
Maar 't leert ons ook waartoe gewetensdwang kan leiden,
Hoe onverdraagzaamheid slechts ramp en tweedragt sticht.

't Wordt nog al vergoêlijkt, niet waar? Kon men het aan 't opgewonden volk, door gewetensdwang en onverdraagzaamheid getergd, wel ten kwade duiden, dat het op al die grootheid, in d'eedlen strijd aan den dag gelegd,

die vlek geworpen heeft? „Zoo heel erg toch niet", zouden alligt onze kleinen zeggen, en wij zouden het begrijpen.

Verder is Jan Jaureguy tot de volvoering van zijn verfoeijelijk misdrijf aangezet vooral door zekeren Antonie Timmermans, een Dominikaner monnik, die hem den hemel had toegezegd, indien hij de daad volvoerde.

Ook Balthasar Gerards had zijn plan, om den Prins te vermoorden, te voren medegedeeld aan een monnik te Doornik en een Jesuïet te Trier, die beiden het hoogelijk prezen.

Neem het tafereeltje voor u, dat de prediking van het Christendom in deze landen schetst; gij leest daar:

Tot dusverre waren de bewoners van ons vaderland afgodendienaars geweest, dat wil zeggen, dat zij geen kennis droegen van den eenigen, waren God, maar allerlei beelden en voorwerpen als goden aanbaden en niet zelden ter eere van dezen zelfs menschen ter dood bragten.

Heel goed; maar nu:

Van Jesus Christus, den grootsten menschenvriend, die door God in de wereld gezonden werd om ons gelukkig te maken, die daarvoor leed en streed, hadden zij nooit iets gehoord.

Ei zoo, Mijnheer Elberts! maar toen later de HH. Eligius, Amandus, Wilfried, Willibrord en Bonifacius hun het Christendom kwamen verkondigen, predikten zij toen Christus enkel als een groot menschenvriend, die hen gelukkig zou maken, of als den eeniggeboren Zoon van God, den Zaligmaker der wereld, die hen uit de slavernij des duivels was komen verlossen en vrijkoopen met zijn bloed? Voor kinderen moet men duidelijk spreken, Mijnheer; maar wij begrijpen, waarom gij het hier minder gaarne deedt. Dat gij de wonderbare genezing van den H. Willibrord op het eiland Walcheren *naturaliseert*,

willen wij nu eens daarlaten; maar waarom schrijft gij, dat *men* hem voor den eersten bisschop van Utrecht *houdt*? Is daar dan ooit redelijkerwijze aan getwijfeld?

Een enkel tafereeltje, bijzonder keurig en waar van voorstelling, willen wij kopiëren en geheel onder de oogen onzer lezers brengen. Het draagt ten opschrift: *De kerkhervorming*. De heer Elberts zal zijnen leerlingen eens regt duidelijk maken, wat zij daardoor te verstaan hebben.

Wij lezen:

Toen de Christelijke leer zich allengs meer en meer begon uit te breiden, en het aantal harer belijders telkens grooter werd, bepaalde men [onbetaalbare *men*], dat er in verschillende groote steden mannen zouden gekozen worden, die met de behartiging der geestelijke belangen van de eene of andere gemeente belast waren. Zulke mannen droegen den naam van bisschop, en onder deze bisschoppen is die van Rome (Paus genaamd) de voornaamste geweest.

De *mise-en-scène* is al tamelijk ongelukkig. Zien we verder:

In 1517 wilde de toenmalige Paus, Leo X, de Pieterskerk te Rome voltooien; daartoe had hij geld noodig, en om er aan te geraken, liet hij door den monnik Joannes Tetzel aflaatbrieven veilen. Het volk liep van alle kanten toe, om zich deze gelegenheid ten nutte te maken, waarbij men voor eenige guldens vergeving van zonden en bevrijding van straf koopen kon.

Kort en overduidelijk, zelfs voor kinderen! En wat gebeurde er toen?

Dit maakte de verontwaardiging gaande van Maarten Luther, leeraar aan de hoogeschool te Wittenberg. Hij verzette zich tegen den verkoop van aflaatsbrieven; vele aanzienlijken stemden met hem in, en er ontstond spoedig een groote partij, die doortastende maatregelen verlangde tot verbetering van het gebrekkige en wering van misbruiken. De Paus, in plaats van aan de wenschen van Luther en zijne volgelingen gehoor te geven, bleef halstarrig elke verandering weigeren, 't geen eene groote scheuring in de chris-

telijke kerk ten gevolge had. De aanhangers van Luther kregen den naam van Hervormden of Protestanten, doch werden door den Paus ketters geheeten; hunne leer werd de *nieuwe* genoemd, in tegenoverstelling van de leer der roomsche kerk, die men de *oude* heette.

Wij moeten even adem scheppen. Intusschen bemerken wij, dat dit tafreeltje één der weinigen is, die niet geïllustreerd zijn. Jammer genoeg! welk eene treffende voorstelling ware er niet van te maken geweest! De monnik Tetzel bijv. op den voorgrond, staande op een stellaadje, met een te veilen aflaatbrief in de hand; rondom hem wat *volk* gegroepeerd, met eenige guldens tusschen de vingeren; op den achtergrond ter linkerzij de Paus met de halfvoltooide Pieterskerk, en ter regterzij Luther en eenige *aanzienlijken* met verontwaardigde aangezigten.

Al verder lezen we:

Spoedig drong de hervorming ook in Nederland door; de schriften der Hervormers werden er algemeen verspreid en gelezen, en hunne leeringen vonden zeer veel bijval. Keizer Karel V, ongerust over den grooten opgang, dien de hervorming maakte, deed Luther op den rijksdag (vergadering van alle duitsche vorsten) dagvaarden, en zijne leer aldaar veroordeelen. Hierop vaardigde Karel een plakaat (bevel) uit, waarbij het aan ieder onder strenge straffen verboden werd Luthers schriften te lezen of over het geloof te schrijven. Jan de Bakker, priester uit Woerden, was de eerste in Nederland, die te 's Gravenhage wegens ketterij gewurgd werd, en naderhand trof dit droevig lot nog vele andere mannen en vrouwen, die uit innige overtuiging de hervormde godsdienst omhelsd hebbende, door de wreedste folteringen, door den dood zelfs, niet tot het afzweren hunner gevoelens te bewegen waren.

Hunner *gevoelens:* juist zoo, M. Elberts; *geloof* is hier het woord niet, dat hadden zij verzaakt; wat zij nu bezaten, was enkel een menschelijk *gevoelen* of goeddunken.

En nu lezer, hoe is uw oordeel? „Och, leg dat prul „op zij", hoor ik u gemelijk zeggen. Zeer gaarne en hoe

eer hoe liever, maar toch niet, dan na ernstig tegen dit en soortgelijke boeken gewaarschuwd te hebben. Evenals de verboden vrucht zijn zij bekoorlijk voor het oog, maar in plaats van *ware* kennis aan te kweeken, zooals zij voorgeven, vullen zij het hoofd der kinderen op met scheve, valsche en verminkte voorstellingen van de waarheid. Gelijk we reeds deden, zullen wij voortgaan, zulke verlokkende maar giftige vruchten, waar wij kunnen, uit de katholieke huisgezinnen te weren.

J. C. VAN DEN AKKER.

BEOORDEELING VAN BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN.

VONDEL EN DE PAUS [1]).

Er is in de laatste twintig jaren al vrij wat gedaan, om de Nederlanders meer en meer bekend en vertrouwd te maken met hunnen hoofddichter Joost van den Vondel.

Twee eeuwen lang hadden bekrompen geloofshaat en nijdige ijverzucht zijnen roem beknabbeld en pogingen in het werk gesteld, om hem van het voetstuk af te halen, dat hij zelf zich in zijne werken had opgerigt. Vermogten zij dit niet, zij slaagden er maar al te wel in, hem als achter een dam van vooroordeelen, uit politieke en godsdienstige dwaling geboren, te verbergen. De straf volgde op het misdrijf: Vondels schoonheden bleven bij velen onbekend en ongewaardeerd, zijne keurgesteenten lagen als in 't duister en eenzaam te vonkelen.

Wij weten wel, hij heeft ten allen tijde ook bewonderaars en vrienden gehad, die hem eerden naar verdienste, maar zij waren weinig in getal; regel was het, dat de meesten hem niet kenden, omdat zij niet wilden, en daarom hem ook niet beminden.

Intusschen waagde het — maar laat genoeg — de een na den ander, over dien opgeworpen dam van lastige vooroordeelen heên te gluren; en wat was er het gevolg van?

Eenigen — zij zijn gelukkig weinigen — wilden den grooten Joost zijn *beruchten* overgang ('t woord is van Siegenbeek) uit het Protestantisme tot de Katholieke Kerk nog maar niet vergeven en bleven hem miskennen. Welk regt op hunne hoogschatting kon een roomsch-geworden dichter hebben? Op die vraag heeft o. a. Witsen Geijsbeek geantwoord, en wij gelooven, dat hij gesproken heeft uit de volheid zijns harten. Ook Prof. Simons verzekerde weleer, dat Vondel alles kon, wat hij wilde, behalve wanneer hij zich, zooals — let wel — in zijne *Altaergeheimenissen*, door gezag van anderen liet leiden. 't Is waar, hunne woorden zijn minder nuw en bits dan van Vondels lieftallige en zoetsappige tijdgenooten;

[1]) Door H. J. Allard. Amsterdam, C. L. v. Langenhuysen.

maar aangezien zoovele zijner dichtwerken „naar 't roomsch rooken", zooals Brandt zich uitdrukt, hadden zij hem gaarne in vergetelheid gehouden; waar het niet anders kon, wilden zij toch zoo weinig wierookkorrels mogelijk, en dan nog onder voorbehoud, voor hem branden.

Dit ging echter op den duur niet aan. De opgeworpen dam begon allengs te verbrokkelen en werd ook door telkens meerdere handen op zijde geruimd. Eindelijk viel hij, ten minste grootendeels, weg. Vondels keurgesteenten lagen nu open en bloot voor ieder en wierpen naar alle kanten hunne glansen heên.

Thans begonnen ook Protestanten — om maar eenigen te noemen, Lulofs, Hoppenbrouwers — enkele werken des te lang vergeten dichters toe te lichten; in het jaar 1851 ving Jacob van Lennep zijne beroemde prachtuitgave aan, en in 1867 rees in de Amstelstad Vondels standbeeld op, en werd door het stedelijk bestuur eene nieuw aangelegde straat met zijnen naam betiteld.

Vondel neemt hoe langer zoo meer in de harten en de schatting van alle Nederlanders de plaats in, die hij verdient, eene plaats die hij heeft moeten veroveren en veroverd heeft door zachtheid, niet door geweld. De tijd zijner erkende grootheid moest eenmaal aanbreken, en hij is aangebroken. Vondel wordt gelezen, beoefend, bewonderd; de Vondel-litteratuur wordt al rijker en vruchtbaarder, en hoewel onze dichterkoning nimmer in dien zin populair zal worden als bijv. Tollens — om verschillende en in 't oog vallende redenen —, zijne klassieke schoonheden trekken al meer en meer de blikken, die, nog luttel jaren geleden, alleen gerigt waren op Grieken, Romeinen en nieuwere dichters uit den vreemde.

Ziedaar eene tamelijk uitvoerige inleiding, om te komen op een onlangs verschenen geschrift, waarmede Pater Allard de Vondel-litteratuur heeft verrijkt. Het behandelt Vondel en zijne gedichten in betrekking tot den Paus, den Plaatsbekleeder van Christus in 't algemeen, en dan tot die Pausen in 't bijzonder, onder wier regering de katholiek-geworden dichter leefde en bloeide. 't Is een gedeelte der taak, die P. Allard zich heeft opgelegd. Immers vier punten wilde hij opzettelijk en afzonderlijk behandelen, namelijk de vier trekken, die den beroemden bekeerling kenschetsen en onderscheiden van de Protestanten zijner dagen: zijn eerbied en ontzag voor het H. Sakrament des altaars, zijne devotie voor Maria, zijne vurige vereering van den Paus en zijne hoogachting van de Societeit.

Dit laatste punt heeft P. Allard het eerst willen bespreken.

Hij deed het in de eerste aflevering der verdienstelijke *Studiën*.

Eenigen tijd later behandelde hij het tweede punt in een werkje, dat den titel voert van: *Vondel en de Moeder des Heeren, of rozen- en leliënkrans, uit Vondels dichtbloemen voor Maria gevlochten.*

Nu onlangs verscheen de behandeling van het derde punt, en wij zeggen het den Schrijver na: juist in een tijdsgewricht als het tegenwoordige mag de bespreking hiervan bij uitstek tijdig genoemd worden. Daarom ook is er thans de voorkeur aan gegeven.

Eerst geeft en licht Pater Allard Vondels dichterlijke ontboezemingen toe over Rome, de graven der Apostelen, enkele beroemde Pausen — Leo, Gregorius — over Charlemagne, Romes bevrijder van het juk der Longobarden, den gekroonde van Paus Leo III; over de Kruisvaarders, de pauselijke Zouaven dier dagen; over 's Pausen tijdelijk gebied; over Sergius, die den H. Willibrordus tot eersten Aartsbisschop van Utrecht benoemde en wijdde; over onzen landgenoot Paus Adrianus VI. Vervolgens geeft hij Vondels gedachten over het Primaat van den Paus, zooals ze blootgelegd zijn in Grotius' Testament.

In de volgende afdeeling vinden wij bijeengebragt al wat Vondel ter eere der Pausen van zijnen tijd gezongen heeft. Ieder gedicht wordt voorafgegaan door eene korte inleiding en is doorweven met belangrijke en nuttige aanmerkingen, die den lezer op de hoogte brengen van toestanden en omstandigheden, welke hij noodzakelijk moet weten, zal hij Vondel begrijpen. Eenige opmerkingen over punten van verschil en overeenkomst in de denkwijze van Grotius en Vondel over het Pausdom besluiten deze studie.

De Schrijver draagt zijn arbeid op aan Z. H. Paus Pius IX, bij den aanvang van het Concilie [1]). Het kan niet anders, of Pater Allard heeft onder zijn verdienstelijken en welgeslaagden arbeid zijn katholiek hart voelen trillen van genotvolle aandoening bij den goddelijk schoonen zang van Vondels muze over zulk een onderwerp. Welnu, hij is er in geslaagd, dat hooggestemd gevoel over te storten in het hart zijner lezers; tevens heeft hij zijn doel bereikt en ons Vondel doen kennen als een vurig vereerder des Pausen. Het geschrift van Pater Allard over Vondel en den Paus is onder allè opzigten degelijk, leerzaam en laat zich aangenaam en gemakkelijk lezen.

[1]) Wij vernemen, dat Z. H. de Paus, door bemiddeling van den Internuntius te 's Gravenhage, aan P. Allard berigt heeft doen geven, dat Hij de opdragt aanvaardde en den Schrijver zijnen zegen schonk.

Eene volgende brochure van den Schrijver zal ons Vondel toonen, bezingend een onderwerp, nog dieper, nog rijker, dan de reeds behandelde. Wij zien haar belangstellend te gemoet.

Gaarne hadden wij gezien, dat Pater Allard de behandeling der vier punten, zooal niet in een enkel boekdeel zaâmgevat, ten minste had uitgegeven in brochuren, wier formaat niet zoo verschilden, als nu 't geval is.

J. C. VAN DEN AKKER.

DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE.

De zeven-en-dertigste aflevering van den derden jaargang (1869—70) der *Katholieke Illustratie* is op het oogenblik, waarop wij schrijven, in handen van hare duizenden inteekenaars. Den 1 Augustus 1867 verscheen haar eerste nommer, en niet lang daarna hebben wij de heldhaftige onderneming met beide handen welkom geheeten en haren arbeid met groote ingenomenheid aangekondigd [1]).

„Ons tijdschrift" — aldus schreef deszelfs Administratie „Aan „den Lezer" in het eerste nommer van den tweeden jaargang — en waarlijk, zij prees zich zelve niet te veel — „Ons tijdschrift kwam „een jaar geleden in de wereld met al de gebreken, met al het „nuchtere van een pasgeboren kind, doch het heeft zich sedert dien „tijd onder de koesteringen en liefkozingen van het publiek voor„deelig kunnen ontwikkelen. Even als een kind op den schoot „der moeder met vonkelende oogen de handen uitstrekt, om iedereen „te gemoet te snellen, door wien het vaak geliefkoosd werd, zoo „gaat ook de jeugdige *Illustratie* thans het publiek te gemoet, „waaronder het zoovele duizenden vrienden telt."

Het beeld was goed gekozen, de vignette, omlijst door den tekst van dezen open brief, allerliefst geteekend; maar dat kind, aan wiens uitmunteude gezondheid eene uiterst snelle ontwikkeling niet schaadt, is blijkbaar een reuzengestalte, geboren met de bestemming en het vermogen om aan het „Katholieke Nederlandsche Volk" eene waardige plaats te geven in de letterkundige en kunstlievende wereld, zonder eenig gevaar voor zijne hoogere eenig-noodzakelijke belangen.

Wat hadden we het portret van dat knaapje, fier van houding, den sterreglans op het voorhoofd, gaarne op de eerste bladzijde van

---

[1]) Vgl. *De Katholiek*, dl LIII, jaarg. 1868, blz. 416—419.

den derden jaargang teruggezien in plaats van de nu geschonkene verzameling van onverklaarbare engelen-statuetten, wier handen een spreukband vasthouden met de nog onverklaarbaarder spreuk: *Toegewijd aan de Katholieken van Nederland.* Wij hebben nu eenmaal voorliefde opgevat voor de eerst gekozene gelijkenis van het kind en bewonderen de toenemende schoonheden zijner reusachtige proportiën, de gaven van zijnen geest, verlicht door het geloof en sprekende uit de vonkelende oogen, den blos van onschuld op zijn aangezigt, zijne reeds veelzijdige ontwikkeling op 't gebied van kunst en litteratuur, geopenbaard in de altijd kuische teekeningen zijner hand, in de taal zijner lippen, afwisselend, ernstig en luimig, leerend en verpoozend.

Zulk een kind vordert echter „enorme kosten" van onderhoud, en de zorgvuldige *Administratie* laat niet na in prospectussen en advertentiën hare gedurig vermeerderende duizendtallen van lezers hieraan herhaaldelijk te herinneren, zoodat wij slechts met zekeren schroom haar durven dankzeggen voor den „verbazend „lagen, thans nog veel lageren prijs der Illustratie" [2]). Nu zij algemeen en zeer gunstig bekend is hier te lande, in het buitenland en zelfs in onze overzeesche bezittingen, zullen gewis hare aankondigingen den hollandschen, deftigen toon hernemen, welke aan eene glansrijke katholieke zaak voegt.

Het *événement* der verschijning eener *Katholieke Illustratie* — want aldus moeten wij het noemen — en hare spoedige opname in talrijke huisgezinnen, maakten het ons ten pligt hare ontwikkeling met geheel bijzondere aandacht te volgen. Verlustigden wij ons in hare menigvuldige schoonheden, ook hare gebreken vielen in 't oog, en wij wenschen, ten blijke van belangstelling, onze aanteekeningen mede te deelen.

Aan de verzameling platen en schetsen, hoe verscheiden en afwisselend ook, is van zekere zijde een naam gegeven, niet gevoegelijk aan te halen; zeer zeker ten onregte, maar geheel en al ten onregte? Zouden toch de religieuse voorstellingen niet wat al te talrijk geworden zijn in den loopenden jaargang? Daarentegen zijn schetsen der gebeurtenissen van den dag uiterst schaarsch; en onze veelbewogen tijd geeft toch wel belangrijker dingen te zien dan danspartijen op de Tuileriën, receptiën of gala-diné's. Denkt prenten van dergelijke vertooningen uit de vreemde Illustratiën weg, en zij zullen eene

[2]) Vgl. Prospectus van den tweeden jaargang.

duurzame belangstelling van het nieuws-begeerend publiek blijven genieten om de hooge actualiteit harer gravures. Maar de finantiën! 't Is waar, maar eene Illustratie *moet* hebben *le mérite de l'à-propos* om lang te leven. Hoe slordig zien de teekeningen er vaak niet uit! 't Is waar, *et pourtant elles se meuvent.*

Pikante contrasten tusschen voorstelling en bijschrift leveren N°. 24, II Jrg. *Moeder en dochter*; N°. 8, III Jrg. *Huiselijk leven.* Waarom die naïve vergoelijking? N°. II van denzelfden jaargang stelt *Jozef in Dothan niet* voor „op het oogenblik, dat hij door zijne „broeders mishandeld en in den put geworpen was." De plaat *uit de N. Mythologie*, N°. 32, blz. 253 behoeft wel eenige verklaring.

De veelsoortige proza-stukken, die op letterkundige verdiensten mogen aanspraak maken, zijn zóó menigvuldig, dat aan de bloote optelling hunner titels niet te beginnen is. Tintelend van gloed en leven zijn de karakterschetsen en vertellingen *Toon-baas en zijne huishoudster*, gegrepen uit de geschiedenis van den dag; *Het Kraaien-nest*, *Schuimloopers*; eigenaardig aantrekkelijk het verhaaltje uit den goeden ouden tijd, *In de trekschuit.* Hoe vriendelijk ziet het er op hare aanlegplaats uit! Voor dergelijke tafereeltjes houden we ons aanbevolen. *Naar Cayenne*, *Episode uit de fransche revolutie*, is een boeijend en aandoenlijk verhaal; maar wat staat daar te lezen in N°. 30, blz. 236, III Jrg.? „In den avond van den 6 Juni „bereikten zij" [de bannelingen, katholieke priesters] „het fort „Stabroeck, waar zij ten acht ure aan wal mochten komen en den „nacht in een ellendig wachthuis doorbrengen; doch den volgenden „morgen verscheen er een Man, die even als zij de leer des Evan- „gelies verkondigde, 't mocht dan ook onder een anderen vorm „zijn. De anglicaansche dominé van het garnizoen van Essequebo „en Demerary. Francis Alahon — zijn naam werd, ook na den „terugkeer in het vaderland, door allen gezegend — toonde dat hij „den geest van Christus' leer in zich bezat. Hem was geene lange „ondervraging noodig, om te weten wie zij waren. Het waren „ongelukkigen — dat was hem genoeg, en des te grooter werd „zijne menschlievendheid, toen zij priesters waren, priesters, die „geleden hadden voor hun geloof, voor God."

Is onze verwondering verklaarbaar? Is zij regtmatig?

De poëzij wordt door het brillant *Portret van den Paus* en het op muziek gebragte *Kerslied*, met nog enkele lieve gedichtjes, ook door *Dwarskijkertjes* en humoristische satyrici vertegenwoordigd.

Satyres dichten en karikaturen teekenen is niet gemakkelijk; maar wat al bijtende geestigheid in de twee zangen van den geleerde, die zich *Het dwarskijkertje* teekent! In drie zangen, waarvan er twee verschenen zijn, brengt hij *Hulde aan den* (averegtschen) *vooruitgang der XIX eeuw*, eene meesterlijke hulde, al springt hij wat zonderling met spelling en woord-verbinding en versbouw om. We geven ons het genoegen een paar strophen aan te halen, die des noods onze tweevoudige bewering kunnen bevestigen.

IIe Zang, 6. En alles leert men aan 't publiek,
In volken-voordracht met muziek;
De schoonmaaksvrouw weet nu gewis,
Wat stik- en kool- en zuurstof is.

Geeft de Illustratie ook niet wat druk les in de physica?

IIe Zang, 13. En de „Ergo's" zijn niet peperduur.
Als ezels staan zij nu te huur;
Wat lomperd maar zijn ziel niet ziet,
Spreekt: „Ergo" zij bestaat dus niet.

Gedichten moeten in eene Illustratie zeldzaam zijn, maar zulke gedichten ontmoeten we gaarne op de plaatsruimte der anekdoten. Zij zijn scherp, maar goed; zij maken den vijand en den verdwaalden vriend misschien voor een oogenblikje boos, maar voor langen tijd wijs. Alle anekdoten doen dit laatste niet, behoeven het ook niet te doen; maar de Illustratie heeft er tot onze spijt nog al eenige geplaatst, die hare talrijke vrienden boos maakten. Zijn onze jongelieden — vroeg men — nog niet schuw genoeg voor den huwelijken staat? Is het bescheiden, personen, lezers van de Illustratie, die zekere ambten en betrekkingen bekleeden in de maatschappij, waardoor zij in aanzien moeten staan bij het volk en deszelfs vertrouwen moeten genieten, herhaaldelijk ongunstig en bespottelijk voor te stellen in anekdoten? Ze waren soms allergeestigst, maar hare strekking? Was niet kwaad. Niet kwaad bedoeld, neen; maar niet kwaad van nature? Anekdoten en ulevellen zijn gevaarlijk speelgoed.

Zoo zijn we bij de laatste bladzijde der afleveringen ook aan het einde onzer beoordeeling gekomen. Met een gevoel van innigen

dank aan de stoutmoedige ondernemers van het grootsche werk, gepaard aan de diepe overtuiging van den onberekenbaren invloed huns tijdschrifts op de vorming en de denkwijze van het geheele Nederlandsche Katholieke Volk, spreken we den wensch uit: Moge Nederland de grootsche stichting blijven waarderen!

ZOO WORDT HET VOLK BEDROGEN! [1])

Een klein werkje, maar groot van inhoud! 't Behelst eene uiteenzetting en verklaring der eerste godsdienstige waarheden, dat er een God bestaat, dat de mensch eene onsterfelijke ziel heeft, dat Christus God en het Christendom de ware godsdienst is, en eindelijk, dat het ware Christendom nergens anders dan in de Katholieke Kerk gevonden wordt.

Het betoog is polemiesch en gerigt tegen de schijn- en halfgeleerden onzer dagen, die het volk het dierbaarste willen ontnemen, wat het bezit, zijn geloof. De gang is vlug, maar toch dringend genoeg. Stijl en spreekwijze zijn, als van een man uit het volk te verwachten viel, gemeenzaam. Enkele bladzijden tintelen van geest.

Het werkje is n°. I der *Polemische Bibliotheek*. Wij verzekeren den uitgever bij eene goede keuze een groot debiet. Het volk leest gaarne zulke werkjes en heeft er, helaas! in den tegenwoordigen tijd behoefte aan.

---

[1]) Door één uit het volk, die beter weet. Naar 't Fransch. 's Hertogenbosch, W. van Gulick.

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG

MAANDSCHRIFT.

DE KATHOLIEK.

GODSDIENSTIG, GESCHIED- EN LETTERKUNDIG MAANDSCHRIFT.

ACHT EN VIJFTIGSTE DEEL.

1870.

Vindicamus hereditatem patrum nostrorum.
1 Mach. XV 34.

Wanten te Romen in de poert
Sergius die Pauwes benedicde
En hine Aertsche bisscop wiede.

Melis Stoke.

'S HERTOGENBOSCH,
HENRI BOGAERTS, opvolger van P. N. VERHOEVEN.
Drukker en Boekhandelaar van Z. H. Paus Pius IX.

'S GRAVENHAGE,
GEBR. J. & H. VAN LANGENHUYSEN.

INHOUD.

HOOFDARTIKELEN.

Bladz.

Het Vaticaansch Concilie en de kunst-tentoonstelling te Rome, beide tegen het Protestantisme gerigt. J. Kimman . . . 1

Onze Lieve Vrouw van Lourdes.

I. Het wonder 25
II. De gelofte 42
III. De verschijning 226
IV. De strijd 241
V. De baron Massy 265
VI. De vervolging 286
VII. Het onderzoek 338
VIII. De overwinning 352

J. J. van der Horst.

F. Kaulen, Die Sprachverwirrung zu Babel

II. De taal en de val des menschen 65
1. De ondergang van Babel volgens Genesis 76
2. De geschiedkundige waarheid van het mozaïesch verhaal. . . 79
3. De innerlijke waarheid van het mozaiesch verhaal. 87
Besluit 108

W. Wessels.

Concilii Vatic. Const. dogm. de Fide Catholica 116

Bladz.

Wat verstaan de Liberalen door Ultramontanen of Ultramontaansche partij? — C. L. Rijp 133
Dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid 161
H. J. H. Ruscheblatt.
De Hoogleeraar L. W. E. Rauwenhoff over *De Katholiek*. . 174
J. de Bruijn.
Conc. Vatic. Const. dogm. prima de Ecclesia Christi . . . 179
De afschaffing van de Staatskerk in Ierland 198
H. J. H. Ruscheblatt.
Geschiedenis van het Beggijnhof te Amsterdam.
V. Vierde Tijdvak 1840–1870. 308
De Heer J. W. G. van Maanen over het christelijk huwelijk en de echtscheiding. J. J. van der Horst 329
Bijdragen tot de geschiedenis der gemeente Kralingen. . . 358
A. van Lommel, S. J.
Reis naar den Parnassus, door Cervantes 382

VERSCHEIDENHEDEN.

De mensch in zijn bestaan op zich zelven en in zijne betrekking tot de hem omringende wezens 53
Curiosum uit de hollandsche vertaling der *Epistola ad Papam Pium IX.* — J. de Bruijn 55
De kloosterlingen op de Philippijnen 58
Mededeelingen over Vasa Sacra en Paramenta der oude Haarlemsche Kathedraal van S. Bavo en van andere kerken. . 128
Een drietal woorden uit de *Algemeene Kunstwoordentolk* . . 186
J. de Bruijn.
Groote Heeren in 't klein geschetst 189
Een woord van den H. Cyprianus. . . . . ib.
De afgescheidene gereformeerden in Zuid-Afrika 190
Voordeelen door de Protestanten getrokken uit de onfeilbaarheids-verklaring. J. J. van der Horst. 259
Twee buitenlandsche recensiën van *De vervalsching der brieven van Paus Honorius* (latijnsche bewerking). 265
Drietal aanmerkingen op zekere feestrede. J. de Bruijn . . 334
Protestantsch zendingwerk onder de Joden 335
De Predikant F. W. Smits over zijn bestrijder in *De Katholiek*. J. de Bruijn. 399

SPROKKELINGEN.

Bladz.
Afneming van het kerkbezoek bij de Nederl. Hervormden te Amsterdam 61
De Predikanten en de R. K. Geestelijken in Indië . . . . ib.
Een waar woord 62

LETTERLOVERS.

In 't schemer-uur. B. P. Geïjer 63
Op de afbeelding mijner geliefde dochter H. A. E., thans zuster Maria Gonzaga. J. F. A. Leesberg 192

Het Vaticaansch Concilie

EN

DE KUNSTTENTOONSTELLING TE ROME,

BEIDE TEGEN HET PROTESTANTISME GERIGT.

Wat zonderlinge combinatie! Beraadslagen over eeuwigheid en wereldverzaking, de in zingenot weggezonken maatschappij door nieuwe prediking der waarheid willen redden, en te gelijkertijd den meester kroonen, wiens hand de wereld omschept tot zijn vermaak! Bisschoppen en kunstenaars! Wat kan men meer als uitersten tegenover elkander stellen? Toch ziju beiden opgeroepen door eene en dezelfde stem, die eens geestelijken konings, wiens rijk niet van deze wereld is.

Zie, daar wandelt, bevallig in kleeding en manieren, een jeugdig man door de straten der oude wereldstad; aan zijne zijde en leunend op den arm des jongelings gaat een statig kerkvoogd, in streng kerkelijk gewaad gedost. Vrienden zijn ze; men ontwaart het aan het levendig en vertrouwelijk gesprek al wandelende gevoerd, aan den minzamen groet en den warmen handdruk bij het afscheid gewisseld.

Is dan het hoofd des eenen niet gevuld met eene denkbeeldige wereld, terwijl zorg en bekommering over de

droeve werkelijkheid des anderen voorhoofd heeft gerimpeld? Zwelt de boezem des jonkmans niet hoog van genot, is niet roem, ja roem de droom zijns levens, terwijl ernstige studie en gebed de taak des grijzen zijn?

Na de wandeling keert de een naar zijn eenzaam studeervertrek, en de andere begeeft zich naar den vrolijken kring zijner gezellen of stapt het atelier eens gevierden meesters binnen.

Wat gemeenschap hebben zij met elkander? Nogmaals, wat heeft die lustige kunstenaar met dien ernstigen bisschop gemeen? Wat opgeslagen kerkvaders en H. Schrift, wat rozenkrans en brevier met palet en passer? En toch, men vindt ze te Rome in broederlijke zamenleving bijeen, niet slechts heden, maar al de eeuwen door van haar bestaan. Daar wordt gebeiteld en gebeden; daar wordt ernstige waarheid gepredikt en spel beoefend te gelijkertijd; daar worden tranen van boete geschreid op de graven der Apostelen, en wordt tevens het oog verrukt door de pracht, die hun gebeente dekt. Zonderling! Daar komen de bisschoppen, daar komen de kunstenaars te zamen en vermengen zich ondereen; vandaar stroomen zij weer over de wereld uit, om haar met nieuwe geloofskracht en met nieuwe kunst te verrijken.

't Is feit, en een zóó gewoon feit, dat niemand er zich over verwondert, en men slechts bij nadenken het zonderlinge er van ontwaart. Maar dan ook treedt dat zonderlinge ons helder voor den geest en doet het feit waarderen, gelijk het is. 't Is immers schoon, 't is meer dan realiteit, meer dan werkelijkheid des levens, 't is ideaal. Een feitelijk kunstwerk is die zamenvatting van godsdienst en kunst; doch een kunstwerk, zoozeer tot dagelijksch gebruik gekomen, dat wij er aan gewoon zijn geworden.

Niettemin, wij smaken het genot en begrijpen daardoor

tevens, hoe hoog onze natuur moet zijn opgeheven, dat zulk genot dagelijksche spijze worden kon.

Of is het niet schoon? Is dat tafereel, zoo even door ons aangegeven, niet aanbiddelijk schoon? Is die kunstenaar met dien grijsaard geen onderwerp zoo hemelsch, dat penseel en beitel 't mogen benijden? Echter 't is noch gemaald noch gehouwen, maar levend en werkelijk voor u. Waar is de schilder, die alle contrasten van leven en levensuiting bij zooveel overeenstemming beter te concipiëren vermag en voor zijne opvatting betere beelden kiezen kon? Wie zou niet wenschen, dien schoonen jongeling met smachtenden blik en uitgelezen gestalte en dien hoog-ernstigen man nevens hem in een tafereel te hebben geschetst? Wat meesterhand zou niet weifelen, wilde zij dat opbruischende en zoo ligt prikkelbare, dat jeugdig weelderige leven met dat karaktervol en door stormen gehard bestaan in overeenstemming brengen; trachtte zij dat genotvolle met dat handelende, dat zoo bij uitstek wereldsche met dat zoo geestelijke leven weder te geven, gelijk ze werkelijk vereend te zamen zijn en elkander toefluisteren in ééne werkelijke harmonie; eene harmonie, die meer is dan die der geesten, die den geheelen mensch met al zijne uitersten omvat.

Want, hoe verscheiden van aard, geschapen schijnen zij voor elkander: die opbruischende jongeling immers gevoelt toch zoo diep, en die ernstige grijsaard vlamt zoo ligtelijk op; zijn blik, ook de zijne vermag smachtend op te staren, hoe vast hij sta; en weelde, weelde ook doorstroomt dien met het kruis gepantserden boezem. En ziet gij niet, hoe wederom mannelijke kracht des jongen kunstenaars lendenen omgordt, en hoe zijn oog niet slechts den blaauwen, maar den open hemel, den hemel Gods tracht in te boren? Ernstige grijsaard, o gij

ziet zoo gaarne dien schoonen jongeling en luistert zoo onverdeeld naar zijne vervoerende taal. Gelukkige jongeling, gij bemerkt de fijnheid uwer vormen en den zwier uwer bewegingen niet in tegenwoordigheid van dien edelen grijze; en als gij spreekt, en als gij zingt, en als uwe hand de lijnen trekt, 't is u genoeg, dat de oude glimlacht en u prijst. Waarlijk goddelijk ideaal; geen kunstgewrocht is in staat het ons weer te geven. Toch genieten wij het, en het is ons dagelijksch genieten.

Zoo dachten wij, toen we aan Rome dachten; vooral toen onze groote Pius, tijdens den loop van het Vaticaansch Concilie, eene tentoonstelling van kerkelijke kunst deed openen. Wonderlijke stad, zoo zeiden we, die bisschoppen en kunstenaars in broederlijke zamenleving binnen uwe mûren huisvest! Nog wonderlijker koning, die beiden oproept om tot een en hetzelfde doel zamen te werken! Schreijen, dat deden wij van verrukking bij het schouwspel ons getoond. Waarlijk, zoo riepen wij uit, Rome, gij zijt de wereldstad, gij zijt de moeder der steden, de moeder van het menschelijk geslacht, begin en einde, 's menschen eerste en ook zijn laatste werk wordt door u gewekt en geregeld. In waarheid, gij heerscht van het eene uiterste der aarde tot het andere.

Zien wij niet hen, die de uiterste behoeften des menschen vertegenwoordigen, priesters en kunstenaars, van de uiterste grenzen der aarde zaâmgeroepen, hare straten bevolken? Zoowel de een als de andere is daar te huis als in zijn eigen vaderstad; en na eene wijl vergaderd te zijn geweest, zullen zij zich ieder naar zijne eigene haardstede begeven; waarom? Om wat Rome gaf, aan allen mede te deelen, terwijl zij thans, wat de wereld voortbragt, binnen hare muren ten toon spreiden, de een zijn geloof, de andere de schatten zijner kunst. Is het niet, of wij andermaal

een Paulus zijn geloof, het geloof van den Hemel zelven ontvangen, zien gaan toetsen aan het geloof van Petrus? Is het niet, of de geschapen kunstenaar, alvorens de Koningin der aarde te hebben begroet en van hare hand te zijn gezegend, zijn genie mistrouwen blijft?

Moet dan al wat bestaat, naar Rome heensnellen, gelijk het bloed naar 't harte vloeit, en wederom vandaar uitstroomen, om levensvaag te erlangen en leven voort te brengen? Nog meer: heeft dan niets bestand, tenzij het sta op haar onwankelbaren grondslag; en vermag niets te tieren, niets te groeijen, tenzij in luchten, bezwangerd door haren magtigen ademtogt?

Inderdaad, zoo mogen wij vragen en, onze vraag bevestigend beantwoordend, er bij voegen: waarlijk, meer dan het hart voor het ligchaam, meer dan de lucht voor het leven, is Rome voor de wereld en hare ordelijke werking. Want als de lucht doet leven, en 't hart het leven door het gansche ligchaam voert, leeft immers wederkeerig het hart van het bloedaanvoerende ligchaam, en schept bij de ademhaling de borst slechts uit den eigen dampkring, door haar ter ontwikkeling van ander leven bevrucht. Wat in de natuur het eene leven in den dampkring uitstoot, daaraan heeft het andere behoefte, en dit heeft wederkeerig plaats. Een cirkel gaat immer om, die telkens terugkeert tot zijn eigen uitgangspunt; 't is eene wederkeerige behoefte aan elkander, waarin wel het eene meer en het andere minder is, doch waarbij het meerdere evenzeer het mindere behoeft, als dit van het meerdere ontvangt, en in vele opzigten nu het een dan het andere eigenlijk die meerderheid bezit. Niet aldus is het met het middenpunt der Christenheid, met Rome gesteld; 'twelk ongetwijfeld stroomen van leven uit den omtrek ontvangt, maar ze niet ten eenemale behoeft. De wereld-

stad met haar Paus heeft nog een anderen dampkring dan dien des kerkelijken levens, waarin zij ademt: 't is de haar bij uitnemendheid verzekerde aanblazing des H. Geestes; nog een ander ligchaam dan dat der geloovigen met haar vereend, nog een ander bloed dan dat harer kinderen doet haar het harte kloppen: 't is het bloed der millioenen, door wie de Kerk gesticht, het ligchaam diens eenen, op wien zij gebouwd is, dat in hare grondvesten rust, uit welks gebeente zij hechtheid en gestalte ontvangt, en dat, zelf de onsterfelijkheid nog wachtend, haar reeds met onsterfelijk leven begiftigt. Daarom is Rome moeder, moeder aller Kerken, en niet slechts het hoofd. Het hoofd immers leeft alleenlijk, wijl en in zoover het een ligchaam heeft; de moeder echter, terwijl zij leeft en gekroond wordt door hare kinderen, gelijk deze door haar, leeft nogtans een eigen leven en draagt eene kroon, die zij aan hare kinderen niet verschuldigd is. Die kroon wordt Rome's Kerk toegereikt uit den hemel, van de hand des goddelijken Bruidegoms zelven, gelijk de aardsche moeder gekroond wordt door haren echtgenoot, voor nog hare kinderen haar vereeren kunnen; dat leven wordt haar bijzonder en voor alle tijden toegewaaid uit de gewesten der eeuwigheid. Door haar dan ook zijn alle Kerken niet alleen aan elkander, maar aan de Kerk des hemels, aan Christus' eeuwigdurend priesterschap, hetwelk Hij in den hemel uitoefent, verbonden; zonder haar zijn zij los van elkander en ook losgescheurd van de levensgemeenschap met Christus. Niet alleen derhalve is de Kerk van Rome voor de Kerk op aarde een noodzakelijk levensorgaan, zij het ook het voornaamste; zij is het orgaan bij uitnemendheid, 't orgaan, waarin reeds alle bovennatuurlijk leven aanwezig is, om dit aan het geheele ligchaam mede te deelen. Bij de natuurlijke ver-

houding der Kerk van Rome tot alle andere Kerken moet men deze meer bovennatuurlijke niet uit het oog verliezen. Zij is eene Kerk in de Kerk, die, hoewel den invloed der andere Kerken ondervindend en behoevend (in zoover doet de wet der natuur zich gelden), toch (en dit is bovennatuurlijk) als een geheel, als reeds eene Kerk uitmakende, op alle andere Kerken inwerkt [1]).

Maar, zoo gaan wij voort, indien Rome voor de Kerk zelve reeds zulk een hoog standpunt inneemt, indien de Kerk slechts door het Pausschap aan den hemel is verbonden, en hij, die het bekleedt, reeds de volheid der kerkelijke magt ontvangen heeft: op wat ontzettende hoogte staat dan Rome niet (daar toch de Kerk reeds zooverre boven de aarde verheven is), op wat hoogte staat dan Rome niet boven die aarde verheven; en is het dan wel te verwonderen, dat de stad der Pausen alleen en op bijzondere wijze eenen invloed op de wereld uitoefent, als wij geneigd zouden zijn slechts aan de geheele Kerk toe te schrijven? Moet het dan bevreemden, dat vooral zij ook de beheerscheresse der aardsche dingen blijkt? Immers aan de Kerk is het opgedragen, de gansche aarde tot God te voeren.

---

[1]) Het Gallicanisme beschouwt de Kerk of liever de verhouding van den Paus tot de Bisschoppen te natuurlijk. Het volgt slechts de wetten van het natuurlijk organisme en past die op gezegde verhouding toe. Het spreekt van zelf, dat er dan bij vele andere gevolgen, uit die zienswijze voortkomend, allerminst van eene pauselijke onfeilbaarheid sprake kan zijn. Het eene orgaan veronderstelt zoozeer het andere in de eindige veelvoudigheid der dingen, dat eigenlijk geen dominerend orgaan in dien zin bestaan kan, dat het alle functiën waarneemt. — Toch ligt de verhouding ook op eindige wijze in de Kerk en leeft er, wijl de Kerk zoowel op menschelijke als op goddelijke wijze leeft. Men behoeft daarom niet bezorgd te zijn, dat na het uitspreken van de pauselijke onfeilbaarheid tot dogma de Bisschoppen hunne regten zullen zien ingekort.

Mogen wij verder dan ook niet zeggen: zoo de Katholieke Kerk te Rome aan den hemel, aan God is vastgehecht, ook te Rome ligt haar aanknoopingspunt met de aarde, met den mensch en zijne werkingen [1]). Zoo zij te Rome de goddelijke zending en rigtig werkende bovennatuurlijke kracht erlangt, om te arbeiden aan het geestelijk heil van allen: door Rome beheerscht zij ook de aarde van het eene uiterste tot het andere, den ganschen mensch, geheel de maatschappij met al hare behoeften.

Daarheen vloeit alles, daarheen snelt de geestelijke, daarheen ook de stoffelijke mensch; naar Petrus, zetel en daaromheen moet zich alles wenden en wentelt de geheele bovennatuurlijke en natuurlijke orde in de schoonste harmonie zich rond. Stad der eeuwigheid en onbewegelijke rots der waarheid, is Rome tevens de bewegelijke moeder des levens, van alle zijden betrokken in 's menschen duizenden behoeften en immer wisselende geschiedenis. Ja, zij is er in betrokken, zoozeer en meer nog dan er eenige menschelijke instelling in betrokken is; maar 't is om die geschiedenis te beheerschen en aan het hoofd te staan aller aardsche dingen, gelijk ze aan het hoofd staat aller hemelsche. Zou zij, die van zich zelve, in navolging haars goddelijken Meesters en zijne woorden naar haren toestand ombuigend, getuigen kan: „wie van u zal mij van dwaling overtuigen", en wederom: „zonder mij kunt gij niets, zonder mij kunt „gij het doel uws levens niet bereiken"; zou zij dat gansche leven niet doordringen, zij niet den vinger zetten op alles, waarin zich dat leven openbaart?

---

[1]) Het feit, dat de Paus te gelijkertijd koning van Rome is en aldaar tijdelijk gebied voert, doet ons deze waarheid zoo duidelijk mogelijk zien. Alle andere geestelijke vorsten hebben hun wereldsch gebied verloren; alleen te Rome blijft het door goddelijke beschikking nog gehandhaafd, opdat de Kerk ten minste dáár *pied à terre*, om mij zoo uit te drukken, hebben zou.

En of zij zich van deze hare zending bewust is? of zij die zending volvoert? Het blijkt op in het oog loopende wijze uit hetgeen zij thans verrigt, en waarop wij den blik gevestigd hebben.

Maar ik begon met te zeggen, dat die zamenvatting van godsdienst en kunst (want dit is het, wat wij te Rome aanschouwen) bovennatuurlijk is.

Is het niet reeds blijkbaar uit hetgeen wij zien: dat de kunst naar Rome spoedt, dat zij dat geestelijk middenpunt tracht aan te raken, om gewekt, om geregeld te worden, om te bestaan, gelijk zij wezen moet; niet reeds hieruit af te leiden, dat die pauselijke stad, zoo bijzonder en zoo eenig in de wereld, de grootsche tempel der kunsten, 't geliefde oord aller kunstenaren is? Neen, dit is niet enkel aan hare heidensche voorgeschiedenis toe te schrijven, niet enkel aan haren diepen hemel en gunstig liggenden stand; 't is omdat zij de stad der Pausen is. Ontneem haar dien Paus, en zij zal een monument der kunst, geen kweekster, geen moeder der schoone kunsten meer wezen.

Dat bovennatuurlijk verband zullen wij hier ter plaatse niet verder bespreken, wijl ons geheele betoog de waarheid van dit gezegde zal ophelderen, en wij bovendien nog opzettelijk, waar zulks beter voegt, dat verband wenschen te behandelen.

Na alzoo ons oog gevestigd te hebben op de Vaticaansche Kerkvergadering en, met deze in verband, op de kunst-tentoonstelling te Rome; na de pauselijke stad werkelijk als den zetel des geloofs en de leermeesteresse der waarheid en tevens als het opvlammend vuur en de geleidende star der kunst voor onze oogen aanschouwd, en haar als de meesteres aller aardsche zoowel als hemelsche dingen bewonderd te hebben; vragen wij naar

de beteekenis van het feit, dat vooral thans deze hare dubbele waardigheid zoo bijzonder op den voorgrond treedt.

En onze oogen slaande op de dwaling, waartegen het Vaticaansch Concilie gerigt is en zich ten strijde gordt, behoeven wij niet lang naar de beteekenis dier kunst-ten-toonstelling, in verband met de Kerkvergadering, te vragen. Die dwaling is immers het Protestantisme, de geslagen vijand der kunst; die dwaling is het uit het Protestantisme gevolgelijk ontwikkeld ongeloof, 't herboren heidendom met zijne afgoden.

Welnu, zoo gaat onze gedachte voort, is het niet, of Rome tegenover het moderne heidendom, dat alles en allen aan haar heeft onttrokken (eerst als ketterij hare kinderen, later als wijsgeerig stelsel geheel de aarde en hare instellingen); is het niet, of Rome zich eens in al haren luister vertoonen wil, hare hoogtijdskleederen aantrekt, hare sieraden doet blinken, om voor aller oog zich de koningin der steden en, op hare heuvelen ten troon gezeten, de meesteresse der wereld te toonen, naar wie allen met verbazing moeten opzien, opdat zij van hunne verbazing bekomen en haar eindelijk huldigen als hunne moeder? Moeder, waarlijk, dat scheen ze ons toe: eene wereldmoeder, die hare armen zoo wijd mogelijk uitstrekt, om ze zoo naauw mogelijk met haren schat aan het hart te drukken; eene moeder, die den geheelen mensch en gansch de maatschappij met hare uitersten, hare kennis en haar genot, haar pligt en hare vrije werkzaamheid in éénen slag omhelst, beide koesterend aan haren zuiveren boezem, ten einde ze op nieuw, geheiligd en in de reinste harmonie, ter wereld voort te brengen. Intusschen (want zij is de sterke vrouw en de strijdende maagd), op allen wederstand bedacht, monstert zij hare legerscharen en stelt ze in slagorde, om

met dubbele phalanx den overweldigenden stroom harer vijanden te gemoet te treden.

Die dubbele phalanx zien wij in die bisschoppen en die kunstenaars, in de Kerkvergadering en in de tentoonstelling van kunst. Een welgeordend leger uit de twee meest verschillende strijdkrachten zamengesteld, maar die, typiesch genomen, de hoogste krachten vertegenwoordigen in de menschelijke maatschappij en alle andere met zich voeren en in beweging zetten; bewegers van het menschelijk gemoed, tegen wie de mensch worstelen kan, maar aan wier magt hij immer blijft onderworpen, zelfs dan, wanneer hij ze bestrijdt, het allermeest. Want die strijd is in den grond niet anders dan een hartstogtelijk en daardoor zinsverbijsterend streven naar godsdienst en naar kunst, naar den hemel en het aardsch paradijs, den hemel, hier op aarde onbereikbaar, het aardsch paradijs, voor altoos verloren.

Zoo zal dan het Protestantisme, gelijk wij boven aanduidden, in zijne laatste ontwikkeling als ook in zijn princiep, mede door die onnoozele tentoonstelling van kunst, bedreigd worden?

Ongetwijfeld, en ziehier de reden, waarom wij de pen opvatt'en en ons aan het schrijven zetteden. Ongetwijfeld, want het Protestantisme, gelijk meermalen en door bevoegder autoriteiten is verklaard, is de ketterij der ketterijen; en dat het reeds bij zijne geboorte zich der kunst zoo vijandig tegenoverstelde, is slechts gevolg dezer waarheid. 't Is de diepst ingrijpende geloofsdwaling, die ooit vorm en leven ontving, en heeft daarom de meest verwoestende hand naar de orde der natuur zelve uitgeslagen.

Het een is noodzakelijk gevolg van het ander. Immers

eene dwaling op bloot natuurlijk gebied kan in het hoofd des dwalenden opkomen en aldaar verblijven, zonder merkelijken invloed op den gang zijner overige denkbeelden, zonder eenige afwijking in zijne handelingen te veroorzaken. Doch eene godsdienstige dwaling, die onmiddellijk in het leven ingrijpt, omdat de godsdienst pligten voorschrijft, en de mensch hoe dan ook godsdienstig is en wezen wil, — eene godsdienstige dwaling, die de hoogste en met het bestaan der rede zelve zamenhangende begrippen raakt, moet voor den mensch ook den aard zijner handelingen veranderen en algeheelen invloed uitoefenen op zijne denkbeelden, op zijne wetenschap.

Vooral moet dit gelden van eene geloofsdwaling, wijl het geloof eene zoo bijzonder praktische zijde heeft, en de bovennatuurlijke godsdienst, die op geloof steunt, zoo bij uitstek levende, dat is, zich op alles toepassende waarheid predikt en bovendien de uitersten der natuur zelve veel veel inniger aan elkander hecht. Moge dan ook eene minder doorgezette ketterij geringere afwijkingen ten gevolge hebben; men begrijpt, hoe eene diep intastende geloofsdwaling, eene zoo diep ingrijpende ketterij als de Hervorming is, even diep de natuur zelve moet hebben aangetast.

Welnu die natuur van hare teederste en ligtst kwetsbare zijde is de kunst.

Dit is (gelijk in den loop van deze verhandeling meer en meer blijken zal) zoo waar, dat wanneer wij de verwoesting zouden willen beschouwen, welke eene ketterij heeft aangerigt, wij een getrouwen spiegel zouden vinden in de kunst tijdens haar regime bloeijende, in zoover die namelijk met de ketterij in aanraking kwam.

Ik zeg: *in zoover ze in aanraking met haar ware gekomen*; want de kunst heeft een eigen leven en teert, al heeft men den dampkring reeds bedorven, nog lang op hare

vroegere sappen. Doch eindelijk moet zij kwijnen en ontaarden bij gebrek aan voedsel en leiding; getuige o. a. de klassieke kunst, die haar hoogsten bloei bereikt had en verviel, toen de wijsbegeerte (die ketterij der oude godenleer) met alle geloof aan bovennatuurlijke openbaring den spot dreef. Wederom ik zeg: *ketterij*; want eene valsche opvatting van het bovennatuurlijke, eene dwaze godenleer had nimmer en heeft uit den aard der zaak nooit die verwoestende kracht, wijl daardoor het bovennatuurlijke niet in beginsel wordt aangetast; de kunst bloeide en had eene verbazende hoogte bereikt bij Grieken en Romeinen. De ketterij echter tast het bovennatuurlijke in beginsel aan [1]), want eene ketterij is gerigt tegen de Kerk, aan welke nu eenmaal de bovennatuurlijke orde is vastgehecht, welke die orde zelve is. Vandaar dat vóór het bestaan der Kerk (gelijk zij in het Nieuw Verbond zich vertoont), als wanneer de bovennatuurlijke orde nog niet derwijze geconcentreerd en aan één ligchaam onafscheidelijk verbonden was [2]), en daar, waar nog volslagen Heidendom heerscht en de strijd niet tegen de Kerk gerigt is, de godsdienstige geloofsdwaling slechts eene valsche opvatting van het boven-

---

[1]) De ketterij tast het bovennatuurlijke in beginsel aan, wijl zij tegen de Kerk gerigt is; dit is eene waarheid, hieruit blijkende, dat de ketter, een of ander leerstuk der Kerk loochenend, daardoor haar leerend gezag aanrandt en diensvolgens de geheele openbaring, welke slechts door dat gezag spreekt en zich doet kennen; ja, feitelijk de openbaring loochent en zijne eigene rede in de plaats stelt van het geloof.

[2]) Hoe de bovennatuurlijke orde niet eenig aan het Jodendom, aan Abraham en zijne nakomelingen was vastgehecht, blijkt allerduidelijkst reeds bij het ontstaan der joodsche geschiedenis: Melchisedech, ofschoon geen afstammeling van Abraham, was priester van den allerhoogsten God en zegende Abraham, ja ontving tienden van dezen. Het blijkt overigens nog uit vele andere later levende personen.

natuurlijke zijn kan, zonder het bovennatuurlijke in beginsel aan te tasten, zonder zich derhalve aan de natuur op die verregaande wijze te vergrijpen. Tegenover die valsche opvatting van het bovennatuurlijke, tegenover valsche godenleer is en was de wijsbegeerte ketterij en rigtte dan ook uit, wat wij boven zeiden.

Keeren wij, na deze korte uitweiding, terug tot de aartsketterij der Hervorming, en wij zien wat gezegd werd, op reusachtige wijze bewaarheid en het werk der vernieling in vollen gang. Wat was haar eerste werk ten opzigte der kunst? De beelden verbreken. Wat is haar laatste, nu zij haar tijd doorleefd heeft en geheel ontaard is? Een beeld voor den beeldenverbreker oprigten op het oogenblik, dat zijne stichting in stukken uit elkander valt. Zondigen tegen de kunst, indien wij dat woord eens willen gebruiken, en zich bezondigen door de kunst: haar vernielen of vreeselijk misbruiken; ziedaar de betrekking van het Protestantisme tegenover de kunst. Het een en ander werd veroorzaakt door de godsdienstige ketterij, die het bovennatuurlijke eerst in beginsel aanrandde, om het later stoutweg te loochenen, en alzoo eerst in beginsel de natuur als zich zelf genoegzaam en later als eenig bestaande moest aannemen. Het verband van natuur en bovennatuur lag dus verbroken, kunst en godsdienst waren, reeds van den aanvang af, gescheiden. Een bisschop en een kunstenaar hand aan hand, arm in arm gesloten, voor den Katholiek een zeer begrijpelijk verbond, wijl zijn blik over tijd en ruimte zegeviert [1]) en zijn hart de eeuwigheid

[1]) Over tijd en ruimte zegevierend, de eeuwigheid reeds indringend, zoo moet de blik zijn, die het verband tusschen godsdienst en kunst smaakt en waardeert; want waarlijk, wat wij zien, gelijk wij het zien, is niet natuurlijk, evenmin als de ontkenning van dat verband natuurlijk is; die het begrijpen, verheffen zich boven, die 't miskennen, dalen verre beneden de natuur.

reeds heeft opgenomen en er van vervuld is, voor de bloot natuurlijke rede een raadsel, het was voor het Protestantisme eene monstervereeniging, even onmogelijk als slecht.

Zeker hij, die dat verbond slechts met het licht der rede beschouwt, zal er over verbaasd staan en zwijgen; hij, wiens rede door het geloof gevormd en verhelderd is, zal het begrijpen en toejuichen; slechts valsch geloof en diep verdorven zeden zullen het beoorlogen. Nemen wij de proef.

Luther, wat zegt gij van deze vereeniging, gij eenzijdige mystieke monnik?

Zij is des duivels.

Moderne wetenschap, bedorven kind der 19de eeuw, wat gij?

Zij is dwaas en onmogelijk.

Inderdaad, Luther zou van Christus en Belial, van het met Satan boelerende Rome geraaskald hebben, hadde hij gezien, wat wij zien. En het moderne ongeloof moet slechts met schouderophalen dergelijke onzinnigheid bejegenen. Luthers woede zou allereerst den bisschop getroffen hebben, die 's kunstenaars beelden in zijne kerk plaatst; het moderne ongeloof zal den kunstenaar, die zich door 's bisschops *credo* inspireren wil, voor een hals en onnoozele uitkrijten. Beide zien geen verband, omdat de een het boos, de ander het onmogelijk noemt [1]).

---

[1]) Wat Luther aan den duivel, aan het kwaad toeschreef, noemen zijne late nakomelingen onmogelijk; de strijd van het goed en kwaad is ontwikkeld tot den strijd van ja en neen, het zijn en niet-zijn. — Het is, na den cirkel der rede in het dwalende hoofd doorloopen te hebben, hetzelfde. Het kwaad heeft geen wettelijk bestaan, moest niet bestaan; het eindige goed is slechts wettelijk goed, d. i. geen goed *per se*, maar omdat het de wet volgt. God alleen is goed in zich, omdat Hij de wet zelf is. Het niet-zijn is, omdat het niet bestaat, daarom geene onmogelijkheid, en wederom het eindige zijn is geen noodzakelijk bestaan. God alleen

Doch, en hiermede komen wij nader tot ons onderwerp, dat verbond wordt op den huidigen oogenblik te Rome minstens beproefd.

En waarom, dit is de laatste vraag, welke wij ons stellen alvorens het onderwerp te behandelen, waarom vestigt men er de aandacht niet op? Waarom, zoo vragen wij, indien de kunst-tentoonstelling, bij het Vaticaansch Concilie gehouden, zulk eene echt paapsche, zulk eene bijzonder anti-protestantsche strekking heeft, waarom laat men haar met rust, waarom in zijne aanvallen tegen het Concilie ook niet haar genomen tot mikpunt in den strijd?

Wij antwoorden: Wijl zij, die het verbond boos zouden noemen, dood zijn; die het dwaas en onzinnig wanen, het nog niet opmerken. Wij zullen ons verklaren.

Luther is niet meer; de man, die het Protestantisme voortbragt, in wien het leefde en zich ontwikkelde; die natuurlijkerwijze niet al de gevolgen van zijn heilloos beginsel voorzien, maar toch tamelijk veel voorzien heeft

---

bestaat noodzakelijk. Wat nu niet bestaan moest, maar toch geene onmogelijkheid is, wordt ontkend; wat behoort te bestaan, maar daarom nog niet is, wordt als bestaande erkend. Men heeft geconcludeerd van het niet betamende bij Luther tot het niet bestaande, van het betamende bij Luther tot het zijn. Dat moet gebeuren, wanneer men op een valschen grond begint en de abstracte wet, niet den levenden wetgever op de wereld laat werken, gelijk Luther zulks ondernam. Later hierover meer.

Verder; daar de abstracte wet goed en kwaad omvat, gebod en verbod neven elkander staan en als één zijn in de wet, was al van den aanvang tevens de strijd verzoend. De strijd van het goed en kwaad bij Luther was verzoend in de wet: zoo verzoende zich dan ook de strijd van ja en neen bij zijne volgelingen in de gedachte, in den denkenden geest. Vandaar dat in Luthers moraal goed en kwaad onverschillige zaken zijn, en ja en neen voor de moderne wetenschap hetzelfde is. Ja, de strijd van goed en kwaad wordt eindelijk bij Luther positief goed. God ontwikkelt daardoor zijne eigenschappen, zijne liefde en regtvaardigheid, zooals het Protestantisme leerde; de mensch komt daardoor tot de kennis van zich zelven. De strijd van ja en neen wordt bij de lateren het leven der waarheid.

en, waar zijn begrip te kort schoot, zijn kettersch instinct zou hebben geraadpleegd [1]). Hij zou, om eene alledaagsche spreekwijze te gebruiken, als geroken hebben, wat Rome met die kunst-tentoonstelling voor heeft (ofschoon hij de eigenlijke strekking niet kennen kon en haar slechts als tegen zijn beginsel gerigt moest beschouwen, wijl de uiterste consequentiën zijns beginsels ook voor hem, hoe geniaal ketter hij ware, verborgen bleven). Tegen hem, tegen niemand anders kon die kunst-tentoonstelling gerigt zijn; dit Concilie, hadde hij het in de verte aanschouwd, slechts gelet op deze omstandigheid, moet mijne aanhangers, moet de volgelingen mijner leer gelden, zoo zou hij hebben uitgebulderd. Waarlijk, de Vaderen van Trente, bij de Vaders van het Vaticaansche Concilie vergeleken, zouden hem heilige, echt evangelische mannen hebben toegeschenen. Die zaten immers op gronden van schrift en traditie zijne leer te schiften; deze echter, schijnen deze niet in stijve halsstarrigheid hem uit hunne mijters aan te grimmen en te midden van 's werelds opgestapelden rijkdom reeds bij voorbaat triomf te vieren over den ondergang van het zuivere evangelie? 't Is dan ook om boos te worden [2]), en daarbij nog te moeten zien, hoe onverschillig de volgelingen van het zuivere evangelie zulks kunnen aauschoueuw.

Maar waarom zijn die volgelingen zoo onverschillig, waarom maken Luthers kinderen zich zoo boos niet? Helaas!

---

[1]) Ditzelfde geldt, ofschoon in mindere mate, van zijne meer onmiddellijke opvolgers.

[2]) Luther zou over die kunstvertooning, dat verbond van godsdienst en kunst, zoo duidelijk getoond, boos geworden zijn, omdat hij het boos noemde; daarom had het onder zijne oogen niet plaats: hij zou er niet door geleerd hebben, maar meer in hartstogt zijn ontstoken. (De Kerk trad tegenover hem als zuiver geestelijk op.) Zijnen kinderen moet dat verbond de oogen openen, omdat zij het onmogelijk wanen. Voor hen is 't goed, het voor hunne oogen te vertoonen.

zij zijn niet meer, of hebben zich op hunne beurt van hunnen vader geëmancipeerd. Vader sprak immers altoos van den duivel; nu, zij zijn groote kinderen geworden, die aan den boeman niet meer gelooven; en de weinige achterblijvers turen nog altoos vreesachtig in dien eenen hoek, door vader bij zijn leven aangewezen, niet beseffende, dat er nog andere hoeken zijn, waar het spoken kan.

Wij zullen zonder beeldspraak, want waarlijk de beeldrijke beeldenbreker zou ons van de wijs helpen, de waarheid onzer gezegden aantoonen.

Waarom, zoo vragen we, bestrijdt men van protestantsche zijde niet de kunst-tentoonstelling, die te Rome tijdens het Concilie wordt gehouden? Heeft zij dan geen anti-protestantsch karakter, en vertoont en verduidelijkt zij de beteekenis van het Concilie zelf niet, als gerigt tegen het Protestantisme? De liefde is scherpziende, maar de haat evenzeer; waarom zwijgt men over die paapsche combinatie?

Wij antwoorden: Men ziet haar niet, of liever, men begrijpt hare strekking niet. De combinatie is karakteristiek, zal misschien iemand zeggen, en met dit gezegde ten minste van opmerkingsgave getuigen. Doch voor de meesten is zij ongetwijfeld niet meer dan een goed partij trekken van den tijd. Wat goede gelegenheid, om eene tentoonstelling te openen; zulke dingen zijn nu toch aan de orde van den dag. Eene tentoonstelling van kerkelijke kunst valt juist in den smaak en in het belang der bezoekers van de eeuwige stad. Wat geschikte gelegenheid, om zich aankoopen te doen en eens te zien, wat de industrie (wij gebruiken dat woord opzettelijk) op dit gebied al oplevert. 't Is eene goede afleiding voor zooveel vreemd gespuis, dat ter gelegenheid der Kerkvergadering Rome binnenstroomt, zegt welligt de man van policie; de congresheld vindt het een schoon amusement na de ver-

moeijende sessiën en werkzaamheden van het Concilie; eene schoone vinding noemt het de kunstenaar; de staatsman ziet er misschien politiek in. 't Is alles, laten we het toegeven, van dat, maar 't is meer dan dat.

Dat meerdere echter ziet men niet. Zij, die het verband van godsdienst en kunst — want dit is het — zij die dit verband, gelijk wij boven zeiden, boos zouden noemen, zijn dood; die het onzinnig wanen, merken het niet op. Immers het protestantsch orthodoxisme ligt te sterven, en het moderne ongeloof is zoo weinig protestantsch, dat het de oogen niet meer bezit, om die echt anti-protestantsche daad van Rome's Paus in hare eigenaardige kleuren te ontwaren. Met andere woorden, het orthodoxisme houdt nog zóó halsstarrig aan het beginsel vast, in welk vasthouden juist zijn historische dood gelegen is, dat het slechts blijft protesteren tegen..... Trente, als 't altoos gedaan heeft; daarom zeiden wij, dat het nog immer blijft turen in dien eenen hoek, vanwaar de slag kwam, niet beseffende, dat er een genadeslag wordt voorbereid, te vallen uit een anderen hoek. 't Is immers niet meêgegaan met de geschiedenis en begrijpt van de huidige zaken niets. Of is het niet waar, dat de orthodoxie hare ellende geenszins overziet en niet bedenkt, dat het Vaticaansch Concilie met zijn aankleve haar treffen kan? Is het niet waar, dat men, nu er van geen biecht en aflaten quaestie is, het Concilie zelfs van orthodoxe zijde heeft toegejuicht? Helaas, wat zijn ze ontaard van hunne vaderen! maar die leefden ook in betere tijden en wisten wel, dat van Rome niets goeds te wachten is; hunne begrippen kwamen ook meer overeen met den tijd, waarin zij leefden, en waren dus minder verbijsterd.

Inderdaad, dat is het. Hoe anders uit te leggen, dat de orthodoxen in hunne verblinding zoover gaan, van zelfs nog heil van Rome's Kerkvergadering te verwachten voor

hunne orthodoxie? Vele stemmen immers hebben zich in dien geest geuit.

En zoo zij haar bestrijden, 't is omdat men protesteren wil en protesterende wil sterven: getuige D. Capadose's echt gereformeerd geschrift, dat met honderdmaal weerlegde bijbelteksten [1]), nog altoos naar de wijze der vaderen, storm loopt tegen den Paus; 't is omdat eene Kerkvergadering een roomsch ding is, waartegen men moet ageren; doch de kunst-tentoonstelling, die den vaderen het bloed naar de hersenen zou hebben gejaagd, zij wordt niet gezien, eenvoudig omdat het Vaticaansch Concilie als eene pauselijke uitvinding, niet als eene vijandige daad tegen de oude orthodoxie wordt beschouwd, en men derhalve die kunstvertooning er niet meê in verband brengt. Ook dit zou men er bij kunnen voegen: de orthodoxen, ofschoon in hunne geloofsbegrippen tot de XVI^{de} eeuw behoorende, zijn in hunne waardering des levens vrij XIX^{de} eeuwsch geworden, zijn hebbelijker menschen dan die eerste strenge beeldenbrekers, en zien zulk onnoozel spel des Pausen over 't hoofd. Niettemin, ook hieruit blijkt, dat ze dit spel niet begrijpen.

De modernen, die in tegenoverstelling met hunne orthodoxe vaderen het verbond van godsdienst en kunst niet boos (dat woord kennen zij immers niet), maar onzinnig en dwaas moeten noemen, zwijgen van die kunst-tentoonstelling daarom, wijl zij het verbond nog niet ten eenenmale aanschouwen.

De les moet nog duidelijker, moet meer aanschouwelijk onderrigt worden, om den domme ten nutte te kunnen strekken: de roede moet worden getoond, om den on-

---

[1]) Goede man, dat is immers uit de mode! Men bestrijdt geen Paus meer met bijbelteksten, maar met kanonnen. Mazzini is beter op de hoogte; tegen deze verdedigt zich dan ook Z. H. door zijne zouaven; maar over u zou hij waarlijk moeten lagchen.

willige tot oplettendheid te dwingen. Of wil men, men is reeds bezig aanschouwende te leeren en gezond verstand op te doen, en men zwijgt, wijl de formule zich nog niet in den geest ontwikkeld heeft, om uitgesproken te worden. Of men is zoo gewoon aan kunst en tentoonstellingen, dat men een Paus en een Bisschop ook wel eens een vermakelijk uurtje van kunstgenot vergunt. Wederom, men begrijpt de strekking dier kunstvertooning niet.

Om in korte woorden onze gezegden neer te schrijven: De orthodoxie weet niet, dat het zoover met haar gekomen is, haar beginsel zulke verwoestingen heeft aangerigt, dat het Vaticaansch Concilie, waar immers over geen biecht en aflaten, maar helaas! over het bestaan van God, de onsterfelijkheid der ziel enz. moet beslist worden, tegen het Protestantisme is gerigt. En de moderne wetenschap weet niet, dat zij zoo echt orthodox, dat is, uit het orthodoxe Protestantisme voortgekomen is. Vandaar dat de eersten zich het Concilie niet aantrekken, en daarom ook de kunst-tentoonstelling, die zoozeer anti-orthodox is, ongemoeid laten, en de laatsten, die het Concilie vreezen, van die anti-orthodoxe kunst-tentoonstelling geen kwaad vermoeden. Beiden bestrijden de Kerkvergadering, de eersten uit ouden haat, de laatsten uit belang; maar den kunst, de band, die beide dwalenden voor ons Katholieken zoo zigtbaar aan elkander bindt, zien zij over het hoofd, omdat zij elkander niet als verwanten erkennen, zich eigenlijk over elkander schamen [1]).

---

[1]) Wel erkennen de moderne Christusloochenaars en Godverzakers uit het Protestantisme geboren te zijn, maar dan bedoelen zij het *breed opgevatte*, niet het kleingeestige, orthodoxe, beeldenvernielende; foei, dat ware te gering voor die mannen. De orthodoxen erkennen de moderne leer, ofschoon met minder helderziende oogen, als uit het Protestantisme geboren, maar bevechten het schepseltje als een misgeboorte of nog iets ergers.

Ziedaar, onzes bedunkens, de verklaring van het feit, dat men zoo weinig in vijandelijken zin hoort spreken van die tentoonstelling, niettegenstaande, zij in verband met de Kerkvergadering, eene door en door roomsche daad is tegenover het Protestantisme.

Eene door en door roomsche daad; want hier aan toeval te denken, is beneden ons, of liever, beneden Rome en wat Rome voor ons en de gansche wereld is. Gaarne willen wij toegeven, dat niet alles voorbedachtelijk en met vooruit opgezet doel zelfs te Rome voorvalt; doch de H. Geest, die zijne Kerk bestuurt, leidt de omstandigheden, en wat schijnbaar toevallig scheen, bleek meermalen slechts het vooraf beraamd plan der goddelijke wijsheid gevolgd te hebben. Wat zou het overigens baten, van toeval te spreken? Eens aangenomen, dat die kunsttentoonstelling ten opzigte van het Vaticaansch Concilie een toevallig bestaan heeft, wat wij tot zekere hoogte (het woord toeval in zijne onschuldige beteekenis verstaan) kunnen toegeven: welnu, dat toevallig zamenzijn, vertoont het niet Rome's natuur? dat zulke toevallen kunnen plaats hebben, bewijst dit niet onze stelling, dat te Rome kunst en godsdienst hand aan hand gaan? of doet het iets te kort aan deze andere, dat de kunst-tentoonstelling, toevalligerwijze dan, maar overeenkomstig Rome's natuur, zamenvallende met de Kerkvergadering, aan deze een nog meer in het oog loopend anti-protestantsch aanzien geeft, op hetwelk, 'tzij het dan bedoeld is of niet bedoeld, men zien moet op straf van blind te wezen? Doch laten wij dit toeval daar; wij weten, dat God alle dingen leidt, en vooral weten wij, dat de H. Kerk, dat Rome en het Pausschap onder bijzondere leiding des H. Geestes handelen.

Welnu, dan zeggen wij 1. dat de tentoonstelling van kunst, te gelijkertijd met de Vaticaansche Kerkvergadering gehouden, deze in haar karakter voltooit, haar op eene in het oog loopende wijze als een anti-protestantsch Concilie doet kennen, 'tgeen slechts het einde en de voltooijing is der Kerkvergadering van Trente, als gerigt tegen dezelfde ketterij; en wij wenschen, dat al onze dwalende broeders hunne oogen zoowel op het een als op het ander vestigen, ten einde onderrigt en verbeterd te worden; want bijzonder voor hen is het, wat Rome vertoont.

Dan willen wij 2. ten gerieve van hen, maar ook voor onze eigene leering en die onzer geloofsgenooten (want ook voor ons heeft plaats, wat te Rome geschiedt) bovengenoemde stelling zooveel mogelijk onderzoeken en de waarheid er van in het licht plaatsen, ten einde de grootste en meest beteekenende gebeurtenis onzer eeuw ten minste van die zijde naar behooren te waarderen. Wij zullen met die kennis ook vrucht doen ter verdere bestrijding der dwaling, ter meerdere verdediging der waarheid.

Dat men, om bovengenoemde stellingen te ontwikkelen, een langeren of korteren weg kan inslaan, is van zelf duidelijk.

Voor alles zullen wij ons een helder begrip moeten maken van de kunst; het bovennatuurlijk zamenvatten van godsdienst en kunst, waarop we in den aanvang wezen, en dat ons bij de beschouwing van Rome op het huidig oogenblik zoozeer in de oogen springt, moeten inzien; daarbij, om bovengenoemd verband te waarderen, de kunst afgescheiden van de godsdienst ons moeten voorstellen. Wij zullen de ketterij van Luther in haar begin alsook in haar einde in betrekking met de kunst moeten behandelen, en eindelijk de daad van Rome in hare heilzame, waarschuwende en genezende kracht

moeten doen uitschijnen. Ziedaar niet zoozeer ons plan als wel de stoffen aangegeven ter behandeling.

Intusschen schrijd voorwaarts, o Rome, op uwe heerbaan met dubbele phalanx, om het kwaad, dat van het eene uiterste der wereld tot het andere woedt, dat de gansche maatschappij, van haar begin tot haar einde, heeft besmet en bezoedeld, te treffen met uwe niet te ontwijken slagen; open uwe armen, o moederlijk Rome, om de wereld met al hare behoeften te omvatten; gij alleen bezit datgene, waar ze naar versmacht; gij bezit de goederen, om welker bezit zij strijd voert, maar die zij weigert van uwe hand te ontvangen. Dring u aan haar op, vertoon u in al uwe glorie, opdat zij eindige met uwe gaven aan te nemen, en gelukkig zij [1]).

(*Wordt vervolgd.*)

J. KIMMAN.

---

1) Naauwelijks hadden wij dit geschreven, of daar klonk reeds de stem des Opperherders.

Z. H. Pius IX heeft bij gelegenheid van de bekrooning der kunstenaars te Rome eenige woorden gesproken, ons door de dagbladen medegedeeld, waaruit wij thans twee zaken opmerken. 1. De Paus heeft bij die gelegenheid niet alleen de eigenlijke kunst maar ook wetenschap en industrie en in het algemeen alle menschelijk werk besproken en aangemoedigd. Hieruit ziet men, dat de kunst als vertegenwoordigster aller aardsche en menschelijke werken in de eeuwige stad heeft gepronkt en door den Paus als zoodanig werd beschouwd. 2. „Ik geef aan dat alles," zoo sprak Z. H. „niet den zegen van Abraham, maar den zegen van Christus." Waarlijk de werken der menschen hebben tegenwoordig den zegen van Abraham, dat is, den tijdelijken zegen niet noodig; maar zij behoeven den zegen van Christus, om ten heil, vooral ten eeuwig heil der menschheid te kunnen werken. Nu, dien zegen moeten ze te Rome komen halen, gelijk ons Pius leert.

ONZE LIEVE VROUWE
VAN LOURDES.

I.

HET WONDER.

't Was in Mei 1867, dat een welgekleed heer te Bordeaux de *rue du chai des Farines* insloeg en na eenig zoeken de bel van het huis, met n°. 6 geteekend, in beweging bragt.

— „Mijnheer Roger Lacassagne woont hier en is te huis?" was zijne vraag; en zijn naamkaartje moest een klein onderhoud verzoeken.

Het kaartje werd naar eene achterkamer gedragen, die in zekere wanorde verkeerde door velerlei reisbenoodigdheden, die hier en daar verspreid lagen. Te midden van dat alles stond mijnheer Roger Lacassagne, een man van middelbaren leeftijd, groot en forsch van ligchaamsbouw streng en zelfs stuursch van gelaat, met breede reeds grijzende knevels, en de korte stekelige haren door een pet met gouden band gedekt. 't Was een van die mannen, die geboren schijnen om bevel te voeren, en in wie men, ook al zijn zij in burgerlijke kleeding, altijd den officier herkent. Hij was geplaatst bij de douanen te Bordeaux. Onaangenaam gestoord in zijne ongewone bezigheid van

inpakken, las hij met gefronsde wenkbraauwen op het kaartje den naam des onwelkomen bezoekers.

— „Henri Lasserre? dien ken ik niet. Hoe ziet hij er uit?"

— „Het schijnt een fatsoenlijk en zelfs deftig heer te zijn", antwoordde de dienaar.

— „Henri Lasserre?..... Maar het doet er niet toe: laat hem hier komen."

Met die eenigzins korte en ruwe beleefdheid, welke den man van tucht veelal eigen is, vroeg hij den binnentredende, wat de reden van zijn bezoek was.

— „Mijnheer!", antwoordde de vreemdeling, „ik heb het verhaal van uwe reis naar de grot van Lourdes gehoord en ben zoo vrij tot u te komen, om — in het belang van een werk, dat ik over O. L. Vrouwe van Lourdes schrijf — die geheele geschiedenis nog eens uit uw eigen mond te vernemen."

Op het woord van „de grot van Lourdes" waren de strenge plooijen eensklaps van dat krijgsmans-gelaat verdwenen en hadden plaats gemaakt voor de uitdrukking eener teedere en gevoelige herinnering.

— „Ga zitten!", riep hij uit en vloog op den vreemdeling toe, „reik mij de hand..... Gij vraagt mij naar O. L. Vrouwe van Lourdes?..... Gij wilt daar een boek over schrijven?..... O God, welk een geluk!..... Mijnheer, wees er voor gezegend en gedankt!", en hij drukte hem nogmaals hartelijk de hand.

Lasserre was getroffen door de teedere en kinderlijke vreugde van den uiterlijk ruwen krijgsman, en zeide:

— „'t Is ter vervulling eener belofte aan Onze Lieve...."

— „Dan hebt ook gij de wonderkracht der bron van Lourdes ondervonden?", viel de ander hem in de rede „Gij zult mij uwe geschiedenis ook verhalen..... Maar

verschoon mij, dat ik u hier zoo ontvang in eene kamer, die in wanorde ligt. Mijn gezin vertrekt vandaag naar Arcachon, en gij treft ons in al de drukte van het inpakken."

— „Bekommer u daarover niet, mijn brave heer!" antwoordde de bezoeker, „maar ik ben brandend nieuwsgierig om uwe geschiedenis te vernemen, die ik slecht ten halve ken."

— „En ik voor mij, ik zal er, mijn geheele leven, geen enkele bijzonderheid, geen stipje zelfs van vergeten", verzekerde Lacassagne met eene stem, waarin men tranen hoorde. „Maar vergeef mij, edele heer! ik ben schier geheel in de war en heb verzuimd te vragen, wiens bezoek mij vereert en zoo gelukkig maakt."

Lasserre maakte zich bekend als den mederedacteur van de *Univers* en de *Revue du monde catholique*, den trouwen medewerker en strijdgenoot van Louis Veuillot.

— „Mijnheer!", zoo begon nu de ambtenaar na een oogenblik zwijgens, „ik heb slechts twee zoons. De jongste, over wien alleen ik u te spreken heb, heet Jules. Hij zal zoo aanstonds wel hier komen, en gij zult met eigen oogen zien, hoe zachtaardig, hoe goed, hoe onschuldig hij is."

Lacassagne vertelde niet, dat vooral dit kind zijn lieveling was; maar de toon, waarop hij sprak, en die hoe langer hoe zachter, teederder en zelfs als 't ware liefkozend werd, openbaarde genoeg de diepte van zijne vaderlijke liefde voor Jules.

„Hij is altijd gezond geweest tot aan zijn tiende jaar, toen overviel hem eensklaps en zonder eenige uiterlijke oorzaak eene kwaal, waarvan ik al het rampzalige volstrekt niet begreep. Den 25 Januarij 1865, toen wij ons avondmaal gingen nemen, klaagde Jules over pijn in de keel, zoodat hij moeijelijk slikken kon. Daar de pijn ook

den volgenden dag aanhield, en het kind bijna niets gebruiken kon, ontbood ik een der meest gevierde geneesheeren van Toulouse — ik was destijds daar geplaatst — dokter Noguès.

— „Niets dan zenuwen", zei de arts, en hij verzekerde mij een spoedig herstel. Korte dagen daarna was dan ook werkelijk de pijn verdwenen, en kon het kind weder behoorlijk de spijzen doorzwelgen; maar allengs kwam de kwaal terug en hield met min of meer geregelde tusschenpoozen tot het einde van April aan. Van toen af werd de ziekte aanhoudend, zoodat het arme kind nacht noch dag rust had van de pijn en niets dan zeer dunne melk en flaauw vleeschnat kon gebruiken, waarin zelfs geen verkookt brood of vermicelje mogt zijn. De kleine vermagerde en verzwakte dan ook bij den dag.

„De geneesheeren — ik had er nu twee, daar ik den kundigen dokter Roques had gesmeekt met mijnheer Noguès zamen te komen — verwonderd over den hardnekkigen tegenstand der keelontsteking, zochten te vergeefs er den aard van te doorgronden, ten einde er een zeker geneesmiddel aan toe te dienen. Zij stelden alles in het werk, maar verklaarden eerlijk, dat alles zonder baat bleef.

„Eens, 't was den 10 Mei — ja, mijnheer! ik heb zooveel geleden en zooveel gedacht aan die rampzalige ziekte, dat ik alle datums van buiten ken — zag ik Jules in den tuin buitengewoon hard loopen en van tijd tot tijd met hevige schokken en stooten vooruitspringen. Ik vreesde de minste vermoeijing voor het zwakke kind, liep daarom haastig naar hem toe, vatt'e hem bij den arm en gebood hem, dat hij bedaard zou wandelen. Maar hij ontsnapte mij en antwoordde, altijd voortdravende:

— „Vader! dat kan ik niet. Ik moet het doen; ik kan mij niet tegenhouden."

„Toen droeg ik hem in huis en zette hem op mijne kniën. Zijne beenen en armen bewogen zich stuipachtig, en iets later begon hij ook zijn gezigt op de akeligste wijze te vertrekken en te verdraaijen. De ware aard zijner ziekte had zich dus eindelijk geopenbaard: mijn ongelukkig kind had de zoogenaamde Vitus-dans!....

„De zetel van dit kwaad, zooals gij welligt weet, is vooral de slokdarm. Maar helaas! ofschoon de geneeskunde nu den aard der ziekte kende, zij was toch niet bij magte haar te overwinnen; ten hoogste wist zij, na vijftien maanden behandeling, de uiterlijke stuiptrekkingen van armen, beenen en hoofd tot bedaren te brengen; of liever — als ik u mijn gevoelen opregt mag blootleggen — deze hielden van zelf op. Wat de ontsteking en vernaauwing van het keelgat betreft, deze bleven aanhouden en wederstonden alle geneesmiddelen. De gansche apotheek waren wij, zooals men 't noemt, doorgeloopen; de mildere lucht van het buitenleven, de baden van Luchon, alles was gedurende twee jaren met veel opoffering beproefd, maar strekte slechts om de ziekte te verergeren.

„Als laatste redmiddel waren eindelijk de zeebaden aanbevolen, en mijne vrouw ging met den ongelukkigen kleine naar Saint-Jean-de-Luz. 't Is overbodig u te zeggen, dat de zorg voor zijne ligchamelijke beterschap alle andere zorgen verdrong; wij wilden, dat hij zou genezen en leven: ziedaar onze eenige gedachte, onze eenige bezigheid. Daarom hadden wij hem van den beginne af alle studie of arbeid ontzegd en behandelden of liever koesterden hem als een teeder kastplantje. Hij nu had een levendigen, werkzamen en leergierigen geest, zoodat die berooving van alle bezigheid hem schromelijk verveelde. De arme kleine schaamde zich daarenboven over zijne

kwaal; de andere kinderen zag hij gezond en vrolijk, bij welk gezigt hij zich iederen dag ongelukkiger gevoelde en weldra meende, dat hij een verstooteling was, waarom hij zich allengs meer en meer afzonderde."

Hier onderbrak de heer Lacassagne een oogenblik zijn verhaal, om meer vastheid te geven aan zijne stem, die langzamerhand het gevoel zijner bewogene ziel bij al die droevige herinneringen begon te deelen.

— „Hij zonderde zich af", zoo hernam hij, „en was droefgeestig. Het eenige, wat hem nog kon opbeuren of verstrooijen, was het lezen. Te Saint-Jean-de-Luz vond hij eens op de tafel eener dame, die in de buurt woonde, een kort verhaal der verschijning te Lourdes; hij las het en was er zeer door getroffen. Des avonds zeide hij tot zijne moeder, dat de Heilige Maagd hem toch wel genezen kon; maar mijne vrouw sloeg geen acht op die woorden, welke zij als kinderpraat beschouwde.

„Bij hunne terugkomst te Bordeaux — ik was in dien tusschentijd naar hier overgeplaatst — trof ik mijn kind nog volkomen in denzelfden toestand. Dat was in de maand Augustus van het verleden jaar.

„Gij zult wel begrijpen, mijnheer! dat wij nu ten einde raad en geheel moedeloos waren; waarom wij ook met alle geneesmiddelen ophielden, om den verderen loop der ziekte aan de natuur over te laten en ons voor te bereiden tot den onvermijdelijken slag, dien de Voorzienigheid ons scheen toegedacht te hebben. Maar gij begrijpt tevens, dat onze liefde voor het ongelukkig kind, dat als een martelaar leed, als 't ware was verdubbeld, en dat mijne vrouw en ik wedijverden in zorg zoowel bij nacht als bij dag. Het verdriet en het lijden hebben ons dan ook verouderd en voor den tijd grijs gemaakt; want gelooft gij wel, dat ik, zooals gij mij ziet, mijnheer! niet ouder ben dan zes en veertig jaar?"

De redacteur beschouwde dat mannelijk gelaat, waarop de smart zulke diepe groeven geploegd had, en was tot in de ziel bewogen. Hij drukte den vader met hartelijkheid de hand en prees zijne liefde.

— „Intusschen", zoo begon mijnheer Lacassagne weder, „intusschen verminderden de krachten van het kind zigtbaar; want bijna gedurende twee jaren had het geen stevig voedsel meer geproefd. Het was verschrikkelijk mager en akelig bleek; geen bloed vloeide meer onder de huid, die als van was scheen te zijn. 't Was duidelijk, dat de dood met rassche schreden naderde en reeds zeer nabij was. En toen, hoe overtuigd ik ook was van de onmagt der geneeskunde, ging ik nogmaals aan dezelfde deur kloppen, want ik kende geen andere op de wereld.

„Mijnheer Gintrac, de voornaamste dokter van Bordeaux, onderzocht en peilde met de uiterste zorgvuldigheid de keel van het kind en bevond, dat, behalve de vernaauwing van het keelgat, nog zeer gevaarlijke rimpels en ontstoken knubbels aanwezig waren. Hij haalde zijne schouders op en gaf mij geen hoop. Toen hij mijn bittere smart zag, zeide hij:

—„Ik zeg niet, dat het kind niet genezen kan, maar het is meer dan ernstig ziek." Dat waren zijne eigene woorden.

„Hij oordeelde het bepaald noodzakelijk plaatselijke middelen aan te wenden, zooals inspuiting en stippen met ether. Doch die behandeling sloopte het kind nog meer, zoodat de heelmeester van het hospitaal, mijnheer Sentex, zelf aanraadde er mede op te houden.

„Reeds lang had ik eene gedachte gekoesterd, die ik eindelijk eens aan den dokter openbaarde.

— „Ik zou meenen, zeide ik hem, dat, als Jules wilde, hij ook wel kon zwelgen. Misschien komt die moeijelijk-

heid van slikken alleen uit de vrees voor pijn, en doet hij 't vandaag niet, omdat hij 't gisteren ook niet gedaan heeft. Dan zou het eene ziekte van den geest zijn, die alleen door zedelijke middelen kan genezen worden.

„Maar de kundige arts ontnam mij ook deze laatste hoop en verzekerde mij, dat het kind niet slikken kon; want dat de vernaauwing van het keelgat zoo groot was, dat er slechts een weinig vocht met moeite kon doorgaan, en dat, als zij nog een paar strepen toenam, de zieke zeer zeker stikken moest.

„Met deze woorden vertrok de dokter, en ik had den dood in de ziel. Wat toch nog te beproeven? Wij hadden ons gewend tot de uitstekendste geneesheeren van Toulouse en Bordeaux, en niemand wist raad. De noodlottige zekerheid stond ons voor de oogen: ons arm kind was ter dood veroordeeld, en wel zonder beroep of hoop van genade!.....

„Mijnheer! zulk eene wreede overtuiging dringt zich moeijelijk op aan de ziel van een vader. Nog altijd poogde ik mij zelven te bedriegen, sprak er met mijne vrouw over en wilde nog eens de waterkuur beproeven; maar toen was 't, dat Jules, ons plan vernemende, op den toon van het meest vaste vertrouwen en als met eene volstrekte zekerheid tot zijne moeder de volgende woorden sprak:

— „Zie, moeder! mijnheer Gintrac noch eenig dokter kan iets aan mijne kwaal doen; maar de Allerheiligste Maagd, die zal mij genezen. Zend mij naar de grot van Lourdes, en gij zult zien dat ik beter word. Ik ben er zeker van, lieve moeder!"

„Mijne vrouw kwam mij terstond die woorden overbrengen, waarna ik uitriep:

— „Wij hebben niet te aarzelen: wij moeten hem naar Lourdes vervoeren, en wel zoo spoedig mogelijk."

„Dat zeide ik niet, omdat ik geloof had, mijnheer! Ik geloofde niet aan wonderen en meende, dat zulk eene buitengewone tusschenkomst der Godheid niet mogelijk was, ten minste nooit voorviel. Maar wat zal ik zeggen? ik was vader: en geene kans, hoe zwak dan ook, hoe nutteloos zelfs, wilde ik verzuimen. De engel verlangde het, en dat was mij genoeg. Ik hoopte, dat het voldoen aan deze kinderachtige kuur misschien een weldadigen invloed op het kind zou uitoefenen; maar aan genezing dacht ik in de verste verte niet.

„'t Was nog winter, in het begin van Februarij, en zeer slecht weder; waarom ik een beteren dag wilde afwachten.

„Sinds ons kind, acht maanden geleden, te Saint-Jean-de-Luz dat kleine boekske had gelezen, was de overtuiging, die hij ons nu openbaarde, bij hem gevestigd. Toen er geen acht op was geslagen, als hij haar voor de eerste maal uitte, had hij er niet meer van gesproken, maar toch die gedachte altijd levendig bij zich gehouden en — gelijk hij ons later verklaarde — dagelijks gebeden, dat zij nog eenmaal bewaarheid mogt worden.

„Dat vertrouwen was zooveel te merkwaardiger, omdat wij ons kind volstrekt niet godvruchtig hadden opgevoed. Mijne vrouw vervulde hare godsdienstpligten, en ziedaar alles; wat mij aangaat, ik heb u reeds gezegd, dat ik geheel andere wijsgeerige denkbeelden had.

„De vroege morgen van den 12 Februarij beloofde een schoonen, helderen dag; waarom wij plaats namen op den spoortrein naar Tarbes. Gedurende de gansche reis was het zieke en zwakke kind vrolijk, zelfs blijde en vol van het zekere geloof in zijn herstel.

— „Ik zal genezen", herhaalde hij mij ieder oogenblik, „gij zult het zien. Anderen zijn wel genezen, waarom

ook ik niet? De heilige Maagd zal het wel doen, ik ben er zeker van."

„En ik, mijnheer! ik onderhield, zonder het evenwel te deelen, dat vertrouwen in hem, alleen omdat het hem blijde en gelukkig maakte; een vertrouwen, dat ik voor mij onzinnig noemde, maar dat toch door den goeden God hem was ingegeven.

„In het logement, dat wij te Tarbes binnengingen, had men al dadelijk mijn bleeken en vermagerden Jules, die er toch zoo geduldig en zoo lief uitzag, opgemerkt; men hield van hem en had medelijden met hem reeds op het eerste gezigt. Ik vertelde den vriendelijken waard het doel onzer reis en zou er bijna toe gekomen zijn, in de goede wenschen dier brave lieden een voorbode van ons aanstaand geluk te begroeten. Bij ons vertrek naar Lourdes was het, of zij er van verzekerd waren, dat het kind genezen zou, en schenen met ongeduld onze wederkomst te verbeiden.

„Ik kan mij zelven geen verklaring geven van hetgeen ik deed; en hoe het kwam, weet ik niet, maar ik nam, niettegenstaande mijn twijfel en mijn ongeloof, toch voorzigtigheidshalve een klein trommeltje met beschuit mede.

„Als wij aan de kapel kwamen, die boven de grot staat, werd juist de heilige Mis gelezen. Jules wierp zich op de kniën en bad met een geloof en een vertrouwen en een vuur, die meer dan kinderlijk waren. De arme engel was als van gedaante veranderd en droeg de kenteekenen van den hemelschen gloed, die in zijne zuivere ziel brandde, op het vroeger bleeke maar nu helder roode aangezigt. De priester moet voorzeker zijne innige godsvrucht hebben bemerkt, want terstond na de heilige Mis verliet hij de sacristie en kwam tot ons. Eene goede gedachte was hem ingevallen, toen hij het ongelukkige kind zag.

— „Mijn lieve jongen!", zoo vroeg hij minzaam en streelde Jules over de bruine haren, „wilt gij, dat ik u aan de Heilige Maagd opdraag?"

— „O, als het u belieft! gaarne!" was de uitroep. En de priester deed de plegtige opdragt en sprak de voorgeschreven gebeden over mijn kind uit.

— „En nu", riep het met het zekerste vertrouwen uit, „en nu, lieve vader! zult gij zien, dat ik zal genezen!"

„Wij daalden in de grot af. Jules knielde voor het beeld van de Heilige Moeder Gods neder en bad weer innig en met vuur. Ik stond ter zijde en sloeg hem aandachtig en angstig gade. Mij dunkt, ik zie nog de uitdrukking van zijn gelaat en zijne godvruchtige houding, met de vermagerde handen te zamen gevouwen. Eindelijk stond hij op; wij gingen naar de bron.

„Dat was een vreeselijk oogenblik voor mij.....

„Hij waschte zijn hals en zijne borst; vervolgens nam hij het glas en dronk een teug van het wondervolle water.....

„Terwijl hij dat deed, was hij bedaard, gerust en als vooruit verzekerd van hetgeen er met hem plaats zou grijpen, terwijl blijdschap en geluk hem uit de schitterende oogen straalden. Ik voor mij beefde en was vol angst bij deze groote proef, maar onderdrukte met geweld mijn gevoel, om volstrekt geen twijfel aan het arme kind te laten blijken.

— „Beproef nu eens te eten", zeide ik, bevende van angst en twijfel, en reikte hem een beschuit toe. Hij nam ze aan. Ik keerde mijn hoofd om, ten einde geen getuige te zijn van de zekere mislukking; want daar zou het leven of de dood van mijn dierbaar kind beslecht worden. Op dat oogenblik, zoo verschrikkelijk voor het hart eens vaders, speelde ik — als ik het dus zeggen mag — mijn

laatste kaart op: zoo ik verloor, was mijn lieve Jules eene prooi des doods.....

„Maar spoedig werd ik uit mijn angst opgewekt door de stem van het kind, die vol vreugde riep:

— „Vader! ik slik, ik kan eten! o, ik was er wel zeker van; ik wist het wel, dat O. L. Vrouw mij zou genezen!....."

„Welk eene gebeurtenis, mijnheer! mijn kind, reeds de prooi van het graf, was behouden, en dat wel plotselijk, op één oogenblik. En ik, ik zijn ongeloovige vader was bij die wondervolle verrijzenis tegenwoordig..... Maar ik had de wilskracht om mij in het geheel niet verwonderd of ontsteld te toonen, ten einde het vertrouwen van Jules niet te schokken.

— „Ja, mijn lieve jongen! dat was ook wel zeker en kon ook niet anders", antwoordde ik met eene stem, die ik met geweld bedaard deed zijn. Doch een verschrikkelijke storm woedde intusschen in mijn binnenste, en in mijne ziel werd een vreeselijke strijd geleverd.

„Wij herhaalden nog eens de proef: hij at weder eenige beschuiten, niet alleen zonder moeite, maar zelfs met een toenemenden eetlust, zoodat ik genoodzaakt was hem tegen te houden. En toen, toen brandde het mij in de borst, alsof zij geheel in vuur stond; ik had behoefte om mijn geluk als 't ware uit te schreeuwen en God' wiens wonder ik met eigen oogen zag, te danken.

— „Wacht mij hier", zeide ik tot Jules, „en bid tot de Heilige Maagd, terwijl ik even naar de kapel opklim." En ik liet hem voor een oogenblik alleen, geknield in de grot, om den priester het gelukkig nieuws mede te deelen. Ik was in eene soort van verwarring en kende mij zelven op dat oogenblik niet. Daar was mij een geluk overkomen, zoo groot, zoo onverwacht, zoo plotselijk, dat het bijna

vreeselijk scheen; en daarbij greep er in mijne ziel eene omwenteling plaats, die al mijne wijsgeerige ideën deed wankelen en voor altijd verdreef.

„De priester klom haastig met mij naar beneden en zag Jules zijn laatste beschuit eten. Toevallig bevond zich dien dag ook de bisschop van Tarbes daar; en toen deze de wondervolle genezing vernomen had, verlangde hij mijn kind te zien en de gansche geschiedenis zijner wreede ziekte te hooren. Allen liefkoosden en zegenden het kind en verheugden zich met mij in zijn herstel.

„Intusschen dacht ik aan zijne moeder en het geluk, dat zij zou smaken; daarom liep ik haastig naar het telegraafbureel en seinde het eene woord: *genezen!*

„Naauwelijks echter was de telegram vertrokken, of ik gevoelde berouw van zoo haastig te zijn geweest: de kwaal toch kon terugkeeren; want de genezing was zoo onverwacht en volkomen, dat ik bijna niet dorst gelooven, dat zij ook volhardend zijn zou. Het kind daarentegen was gelukkig, zonder den minsten twijfel, vrees of ongerustheid; het sprong van vreugde en huppelde langs den weg, mij telkens herhalende:

— „Gij ziet wel, vader! dat er niemand was dan de Heilige Maagd alleen, die mij genezen kon. Ik was er wel zeker van, toen ik het u zeide."

„In de herberg at hij weder met goeden smaak, zoodat ik mij niet verzadigen kon met hem te zien eten. Daar hij verlangde nog eens naar de grot terug te keeren, wandelden wij des middags te voet derwaarts.

— „Gij zult nu wel altijd dankbaar zijn aan uwe heilige bevrijdster", vroeg hem de priester, en wees naar het beeld en vervolgens naar den hemel.

— „O, ik zal nooit vergeten, wat O. L. Vrouw mij vandaag gedaan heeft", riep Jules luide uit.

„Te Tarbes stapten wij weder af aan het hotel, waar wij den vorigen dag vertoefd hadden. Men verbeidde, gelijk ik u gezegd heb, met een blijd voorgevoel onze terugkomst en verdrong zich om den engel heen, die gisteren niet dan met veel moeite en pijn een weinig vocht doorzwelgde en nu met graagte alle spijzen at.

„Die ziekte, mijnheer Lasserre! waarop al de wetenschap der bekwaamste geneesheeren had schipbreuk geleden, en die nu zoo wonderdadig op één oogenblik volkomen was genezen, had geduurd twee jaren en negentien dagen.

„Wij hadden natuurlijk haast om moeder terug te zien, en namen den sneltrein naar Bordeaux. Bij onze te huis komst des avonds was het kind meer dan vermoeid en afgemat door de reis en al de aandoeningen van Lourdes, zoodat het dadelijk verlangde naar bed te gaan zonder iets te willen gebruiken. Dat viel mijne vrouw bitter tegen en deed ook mij pijnlijk aan; zij barstte in tranen uit en verweet mij, dat ik haar bedrogen had, daar Jules niet genezen was, terwijl ik alle moeite aanwendde om haar tot bedaren en geduld te brengen, maar zelf ook niet gerust was. Den volgenden ochtend echter, toen het kind gezond en geheel uitgerust nevens ons aan de ontbijttafel plaats nam en met het grootste gemak, zelfs met honger, van alles at, wat was opgediend, toen kende hare vreugde geen palen; zij schreide van blijdschap en geluk en omhelsde ons in de overmaat van haar moederlijk gevoel."

— „En na dien tijd hebt gij niets meer van de oude kwaal ontdekt?" vroeg de redacteur.

— „Volstrekt niets meer; zij was op één oogenblik volkomen weggenomen en voor altijd verdwenen. Bij de behoorlijke voeding, die hij nu genieten kon, namen de

gezondheid en de kracht zijns ligchaams met iederen dag toe, zoodat zelfs spoedig de laatste sporen van zijn langdurig lijden waren weggevaagd."

— „En de geneesheeren? Die hebben zeker eene verklaring afgegeven aangaande den vroegeren ongeneeslijken toestand van uw kind? Dat was in allen geval toch billijk en eerlijk."

—„Dat meende ik ook, mijnheer!", was het antwoord, „en ik ging daarom zelf naar den dokter hier te Bordeaux, die hem het laatst had behandeld. Maar deze trok zijne schouders op, grimlachte spottend en weigerde mij bepaald. Dokter Roques te Toulouse echter, dien ik onmiddellijk alles geschreven had, haastte zich openlijk te verklaren, dat het kind door geen geneeskundige hulp kon herstellen, en dat dus hier niets anders dan eene wonderdadige tusschenkomst van God moest erkend en aangenomen worden. Maar wacht: ik zal n zijne eigene woorden laten lezen; den brief heb ik bij de hand, hij is van den 24 Februarij.

En mijnheer Lasserre las het volgende schrijven van dokter Roques:

„En présence de cette guérison, si longtemps desirée et „si promptement obtenue, comment ne pas quitter l'étroit „horizon des explications scientifiques pour ouvrir son „âme à la reconnaissance sur un événement si étrange, „dans lequel la Providence semble obéir à la foi d'un „enfant..... Je repousse énergiquement, comme Médecin, „les théories qu'on ne manque pas d'invoqner en pareille „circonstance: stimulation morale, effet de l'imagination, „etc., pour proclamer avec franchise dans ce fait l'action „précise, positive, d'une existence supérieure, se révélant „et s'imposant à la conscience."

— „Overigens, mijn waarde heer!", ging de gelnkkige

vader voort, „overigens is alles, wat ik u verhaald heb, van openbare bekendheid zoowel te Toulouse als hier in de stad. En ik voor mij, die vroeger aan niets geloofde dan alleen aan bloot natuurlijke oorzaken, middelen en gevolgen, ben nu in mijne ziel overtuigd, dat men sommige verklaringen alleen in eene hoogere orde moet zoeken en kan vinden; en iederen dag kniel ik neder, om mijne dankbare gebeden naar God op te zenden, die mij door een waarachtig wonder tot zich heeft getrokken."

— „Ja, ik begrijp u en geloof met u, dat God in zijne oneindige barmhartigheid en wijsheid dat alles zoo beschikt heeft om den vader van het kind tot zich te voeren."

Beide mannen zwegen eene wijle en schenen in gedachten verzonken. Maar als van zelf was het gesprek weldra weder op de wondervolle genezing van het kind terug gekomen; want het vaderhart werd er als onwederstaanbaar heêngetrokken, evenals de kompasnaald naar het noorden.

— „Sedert dien tijd", zoo begon Lacassagne, „beoefent hij eene engelachtige godsvrucht. Gij zult hem zoo op 't oogenblik zien. De adel zijner deugdzame gevoelens ligt op zijn aangezigt te lezen. Hij is welgemaakt, fiks opgegroeid, een beeld van een jongen; niet bekwaam tot een leugen, veel minder tot eene laagheid. Hij gaat school hier in de buurt bij mijnheer Conangle in de *rue du Mirail* en heeft spoedig ingehaald, wat hij ten achter was geraakt. Hij is de eerste van zijne klas en heeft bij de laatste prijsuitdeeling den hoogsten prijs behaald. Maar zeer zeker is hij ook de wijsste, de zachtaardigste, met éé nwoord de beste van al de scholieren; waarom hij ook de lieveling is van zijne meesters en kameraden. Hij is onze vreugd, onze troost, onze....."

De deur werd geopend, en Jules trad met zijne moeder binnen. Lasserre liep op den knaap toe, omvatt'e zijn hoofd met beide handen en kuste het. Dan bleef hij in ontroering hem aanstaren en was weldra overtuigd, dat de vader niet te veel had gezegd van het kind, door God zoozeer begenadigd. Gezondheid straalde van dat rond en blozend gelaat; het voorhoofd was breed, hoog en open; zijne houding zedig, maar tevens ferm; en zijne groote, levendige en schitterende oogen teekenden verstand, zuiverheid en eene schoone ziel.

— „Gij zijt een gelukkig vader!" riep de schrijver uit.

— „Ja, mijnheer! wel gelukkig!" was het wederwoord, „maar wij hebben ook veel geleden, mijne vrouw en ik....."

— „Beklaag u daar niet over. De weg van bitter lijden was immers de weg, die u van de duisternis bragt tot het licht, van den dood tot het leven, van u zelven tot God? Te Lourdes heeft de Heilige Maagd zich tweemaal als de moeder der levenden getoond; want zij heeft aan uw kind het tijdelijke en aan u het waarachtige, het eeuwige leven geschonken."

— „Ja, gij hebt gelijk: God is oneindig in barmhartigheid voor mij geweest..... Maar, waarde Heer! gij kent nu mijne geschiedenis: duld dat ik op mijne beurt even nieuwsgierig ben naar hetgeen O. L. Vrouwe van Lourdes voor u heeft gedaan. Mijne vrouw en Jules kunnen wel met een lateren trein vertrekken en moeten eerst ook uwe geschiedenis kennen."

Mijnheer Lasserre deed toen het volgende verhaal.

II.

DE GELOFTE.

„Ik heb mij altijd mogen verheugen in een best gezigt, zoodat ik de voorwerpen op zeer verwijderden afstand met groote naauwkeurigheid kon waarnemen, zoowel als de kleinste dingen van nabij. Noch het licht eener gloeijende zon, noch de helle vlam van het gaz, noch de voortgezette studie van een halven nacht vermoeiden ooit mijne oogen. Gij zult dus mijne ontsteltenis begrijpen, toen ik in Junij 1862 eensklaps mijne oogen voelde verzwakken, bij de minste inspanning moe en allengs meer en meer onbruikbaar worden, zoodat ik ten laatste volstrekt niet meer lezen of schrijven kon. Ik raadpleegde verscheidene geneesheeren en onder anderen ook de vermaarde oogartsen Desmares en Giraud-Teulon, maar vond geen baat bij hunne behandeling. Mogt ik soms, na vele dagen van volslagen rust en strenge onthouding, des morgens weder een boek ter hand nemen, des middags was de verzwakking weder zóó toegenomen, dat ik geen letter meer onderscheiden kon. Zoowel uit- als inwendige middelen bleken onmagtig te zijn om eenige beterschap te schenken; en voelde ik eene enkele maal eenige verligting, dan was dat slechts voor een kort oogenblik, zoodat de ziekte mijner oogen allengs meer en meer het karakter van eene ongeneeslijke kwaal aannam. Ik had dan ook, op raad der dokters, mijne oogen tot volslagen rust veroordeeld, droeg langs den weg een donker blaauwen bril en had Parijs verlaten om bij mijne moeder te Coux, aan de boorden van den Dordogne, de buitenlucht te genieten. Een kleine, vlugge knaap werd mijn secretaris, las mij uit de boeken, die ik moest raadplegen, en schreef wat ik hem vóórzeide. Zoo werd het

September, zonder dat eenige verbetering in mijn toestand zich openbaarde; mijne bloedverwanten en vrienden beijverden zich wel om mij onophoudelijk moed in te spreken en de hoop op een langzaam herstel in mij levendig te houden, maar ik begreep weldra, dat zij evenmin als ik die verwachting koesterden. Wij verborgen voor elkander onze angstige vermoedens.

Ik had een goeden vriend, aan wien ik van mijne kindsche jaren op de innigste wijze was verbonden en wien ik al mijne geheimen toevertrouwde; hem schreef ik door mijn kleinen secretaris een brief, waarin ik mijn ongelukkigen toestand en mijn gegronde vrees te kennen gaf.

Mijnheer *** zoowel als zijne vrouw was protestant. Den 15 September ontving ik zijn antwoord; maar wie beschrijft mijne verwondering, als ik door den knaap hoorde lezen:

„Ik ben eenigen tijd geleden, van Cauterets terugkeerende, door Lourdes digt bij Tarbes gereisd en heb daar ook de beroemde grot bezocht. Men heeft mij daarvan zooveel wonderlijke dingen verhaald van onverklaarbare genezingen door dat water, vooral van oogziekten, dat ik u ten zeerste aanraad daar eens naar toe te gaan. Als ik katholiek was en uw geloof bezat, en ik was ziek: ik zou geen oogenblik aarzelen die proef te nemen. Wanneer het waar is, dat zieken daar oogenblikkelijk genezen zijn, dan kunt gij er het getal van vermeerderen; en is het niet waar, wat waagt gij met het te beproeven? Ik wil u eerlijk bekennen, dat ik er een persoonlijk belang in stel, dat gij er heên gaat; want als gij eens genezen werdt, welk belangrijk feit zou ik niet aan te teekenen hebben! Ik zou staan tegenover een waarachtig mirakel, of ten minste tegenover eene gebeurtenis, wier getuigen onder geen verdenking kunnen vallen. Naar ik vernomen heb, is het niet eens

noodig zelf naar Lourdes te gaan; gij kunt het water vragen aan den pastoor van Lourdes, die het u zeker toezendt. Vooraf moet gij eenige voorwaarden of formaliteiten verrigten, die ik niet ken, maar die u door den pastoor wel zullen aangegeven worden. Laat dan tevens het kleine boekske van den Groot-Vicaris van Tarbes komen, waarin de voornaamste wonderbare genezingen beschreven zijn."

Was dat een brief van mijn protestantschen vriend, een man zeer beschaafd en verlicht, daarbij altijd even bedaard en verstandig, zonder zich ooit door iets te laten innemen of medeslepen? De zaak was mij zóó vreemd, dat ik eindigde met er niets van te begrijpen en eenvoudig te antwoorden:

„Ik gevoel mij op dit oogenblik iets beter, en als die beterschap langzamerhand toeneemt en blijft aanhouden, heb ik voor ditmaal het buitengewone middel niet noodig, hetwelk gij mij aanraadt, en waarvoor ik overigens het noodige geloof niet bezit."

Maar laat ik opregt zijn en te mijner vernedering u de geheime reden mijner weigering blootleggen.

Het geloof ontbrak mij, God-dank! niet, en ik had de zekere overtuiging, dat God te Lourdes even goed wonderbare genezingen kan schenken als op andere bevoorregte plaatsen; ja, ik zal meer zeggen: ik had van het eerste oogenblik, waarop de brief mij werd voorgelezen, het geheime maar zekere voorgevoel, dat ik door dat water zou genezen; maar juist dat vreesde ik. Ik deinsde terug voor zulk eene buitengewone gunst van den hemel, die mij ook eene buitengewone verantwoordelijkheid zou op de schouderen leggen. Immers werd ik op natuurlijke wijze genezen, dan voldeed ik aan mijne verpligting met den dokter te betalen; maar genas God mij op bovennatuurlijke wijze, dan zou eene geheel andere verpligting op mij rusten. Dan zou God met volle regt van mij

eischen, dat ik mijne oogen, nu voor de tweede maal van Hem ontvangen, ook geheel voor Hem en voor Hem alleen gebruikte; dat ik ze dus zou sluiten voor alles, wat tot de wereld behoort en mij zoo vaak aangenaam aandoet; met één woord: ik was bevreesd, dat ik dan een heilige zou moeten worden, en daartoe gevoelde ik de kracht niet.....

In het begin van October moest ik naar Parijs, en trof daar toevallig mijn vriend met zijne echtgenoote aan, die eenige dagen bij zijne zuster vertoefde.

— „En hoe staat het met de oogen?" vroeg mijnheer *** terstond.

— „Volstrekt niet beter; en ik vrees zeer, dat ze voor altijd verloren zijn."

— „Maar waarom hebt ge dan ook het middel niet aangewend, dat wij u hadden aangeraden?" knorde hij. „Ik weet niet, welke geheime stem mij zegt, dat gij te Lourdes genezen zult."

— „In allen geval", hernam ik, „ik stel geen groot vertrouwen in al die voorgewende verschijningen. Alles is bij God mogelijk, en ik loochen dan ook niets; maar daar ik die verschijningen en die wonderen van Lourdes slechts uit de nieuwsbladen ken en ze volstrekt niet onderzocht heb, zoo kan ik er maar niet toe besluiten om uwen raad, hoe goed gemeend ook, te volgen."

— „Maar hoe heb ik het met u?" vroeg mij vriend verwonderd. „Volgens uwe godsdienstige beginselen moet gij gelooven, en gelooft gij ook aan de mogelijkheid van zulke wonderen: waarom zoudt gij er dan de proef niet van nemen? Gelukt het niet, gij verliest er niets bij en kunt er geen kwaad mede, want het is zuiver en natuurlijk water, zooals na scheikundige onderzoekingen gebleken is; en moogt gij genezen, welk een geluk dan voor u, en welk een geducht wapen hebt gij dan tegen mij!"

De vrouw van mijn vriend, zoowel als zijne zuster en haar echtgenoot, voegde hare beden en drangredenen bij de zijnen, zoodat ik ten laatste wel gedwongen was hem de geheime drijfveren mijns harten te openbaren en eerlijk te bekennen, dat ik terugschrikte voor de verantwoordelijkheid, die ik met eene wonderbare genezing op mij zou laden; zoodat ik dus niet vreesde, dat het mirakel niet zou plaats grijpen, maar juist vreesde, dat het wel zou geschieden.

Men gaf echter geen kamp, veel minder gewonnen spel, en betoogde mij, dat ik aan den eenen kant de verantwoordelijkheid overdreef, om die aan den anderen kant te ligt te nemen; want dat ik, ook als de dokter mij met natuurlijke middelen genas, toch aan God het herstel van mijne oogen zou te danken hebben. Ik deed nog wel eenige pogingen om mijne stelling te verdedigen, maar werd allengs zóó overreed, dat ik eindelijk moest beloven aan hun verlangen te zullen voldoen.

— „Zoodra ik te huis ben", zeide ik, „zal ik mijn secretaris een brief laten schrijven aan den pastoor van Lourdes."

— „Dat is niet noodig", hernam mijn vriend, stond op, vatt'e papier, pen en inkt, en sprak, terwijl hij met gemaakte deftigheid voor mij boog: „als mijnheer zich gewaardigen wil te dicteren, zal zijn secretaris de eer hebben alles naauwkeurig en net op te schrijven."

Wat zou ik doen? Ik was gevangen, en dat wel door mijne protestantsche vrienden. Ik dicteerde hem een brief, en deze vertrok nog denzelfden middag met de post.

Den volgenden dag was mijnheer *** weder vroegtijdig bij mij.

— „Mijn goede vriend!" zoo begon hij, „het is dan nu besloten, dat gij de proef zult doen; maar nu moet gij haar ook met ernst en zoo goed mogelijk doen, door

alle voorwaarden, die daartoe vereischt worden, stipt te volbrengen; anders toch zou de geheele onderneming ijdel en van geen gevolg wezen. Spreek de vereischte gebeden, ga biechten, breng uwe ziel in de noodige gesteltenis en volbreng al de oefeningen, die de godsdienst u oplegt."

— „Gij hebt volkomen gelijk", antwoordde ik, „en ik zal het trouw doen. Maar men moet toch zeggen, dat gij een vreemdsoortige Protestant zijt. Gisteren prediktet ge mij het geloof en nu de oefeningen van godsvrucht. Als iemand ons hoorde, u den Protestant en mij den Katholiek, hij zou verstomd staan en zeker niet te mijnen gunste ons beoordeelen."

— „Hoor eens", hernam hij lagchend, „ik ben een man van de wetenschap en wil derhalve heel natuurlijk, dat wij bij het nemen van eene proef ook al de vereischten en voorwaarden, die gevorderd worden, trouw vervullen. Ik handel hier dus volkomen op dezelfde wijze, alsof het eene natuur- of scheikundige proef gold."

Intusschen haastte ik mij niet om te gaan biechten, en was zelfs flaauw en traag in het godsdienstige, in stede van mij op waardige wijze voor te bereiden tot de buitengewone genade, die ik van God door de voorspraak van de Allerheiligste Maagd ging vragen. Dagelijks kwam mijn vriend vernemen, of ik nog geen antwoord had ontvangen; en toen eindelijk een brief van den pastoor van Lourdes berigtte, dat het water uit de grot mij langs den spoorweg zou worden toegezonden, was het ongeduld mijner protestantsche vrienden veel grooter dan het mijne.

Eindelijk kwam de portier mij de aankomst melden. Ik liep oogenblikkelijk naar beneden en vond een klein kistje van ruw hout, waarop mijn adres was geplakt met de woorden: *natuurlijk water!*

Toen gevoelde ik eene innerlijke ontroering en nam

de zaak met vollen ernst op. In dien staat van laauwheid, van strijd zelfs tegen Gods genade, waarin ik de laatste dagen verkeerd had, kon ik van God geen wonder vragen, veel minder verwachten; ik liet dus het kistje onaangeroerd en spoedde mij de deur uit naar de woning van mijn biechtvader, mijnheer Ferrand de Missol. De waardige priester was wel te huis, maar had veel menschen te spreken en daarenboven nog een bloedverwant onverwacht over gekregen; waarom ik gehoor gaf aan zijne dienstbode, die mij aanraadde, liever tegen den avond omstreeks zeven ure terug te komen.

Weder aan mijn huis genaderd, bleef ik in tweestrijd staan, of ik zou binnentreden om te bidden, of een goeden vriend gaan bezoeken. Ik gevoelde een sterken trek om mij te gaan verstrooijen, maar tevens eene geheime stem, die mij de stille afzondering gebood. De goede geest zegevierde echter, ik trad binnen en nam het kistje, waaraan een kort verhaal van de verschijningen te Lourdes was gevoegd, meê naar boven.

Op mijne kamer gekomen, plaatste ik het kistje op den schoorsteen, wierp mij voor mijn ledikant op de kniën neder en begon te bidden, niettegenstaande ik mij onwaardig gevoelde om mijne oogen ten hemel te heffen en tot God te spreken. Toen stond ik op en beschouwde nog eens het kistje, waarin het geheimzinnige water was gesloten, terwijl het mij voorkwam, alsof in die stille kamer op dat oogenblik iets groots ging gebeuren. Ik durfde met mijne onreine handen het hout niet aan te raken, dat de toekomst van mijn geheele leven verborg; en tevens had ik de hevigste bekoring, om het kistje te openen en niet te wachten, totdat ik dienzelfden avond gebiecht had. Wat zou ik doen? Ik wierp mij andermaal op de kniën en bad met vuur en vertrouwen:

„Ja, o mijn God! ik ben een ellendig zondaar, niet waardig om mijne stem tot U te verheffen en een voorwerp aan te raken, dat Gij gezegend hebt. Maar de overmaat van mijne ellende moet immers uwe barmhartigheid nog meer opwekken. Mijnheer en mijn God! ik kom tot U en tot de H. Maagd Maria, vol van geloof en vertrouwen, en smeek tot U uit de diepte mijner ellende. Dezen avond zal ik mijne fouten aan uwen dienaar gaan belijden; maar de zekere hoop, die ik koester, maakt mij ongeduldig en belet mij langer te wachten. Vergeef mij, Heer, en genees mij! En gij, Moeder van barmhartigheid, kom uw ongelukkig kind ter hulp!"

Na mij door dit kinderlijk gebed versterkt te hebben, durfde ik het kleine kistje open te maken. Ik vond daarin eene flesch vol water. Ik ontkurkte haar, goot een weinig van het water in eene kom en nam een handdoek uit de kast. Dat alles — ik herinner het mij nog levendig — verrigtte ik met eene zorg, met een ernst en met eene zekere plegtigheid, die mij zelven troffen, en waarvan ik mij geen rekenschap wist te geven. Ik voelde het: in die kamer was ik niet alleen; God was daar ook, en de H. Maagd, door mij zoo even aangeroepen, moest er ook zijn. Een levendig en vurig geloof had zich van mij meester gemaakt. Toen alles zoover gereed was, knielde ik nog eens neder en bad overluid:

„O Heilige Maagd Maria, heb medelijden met mij en genees mijne ligchamelijke en geestelijke blindheid!"

En terwijl ik die woorden sprak, de ziel vervuld met het zekerste vertrouwen, waschte ik mijne beide oogen en mijn voorhoofd met den handdoek, dien ik gedoopt had in het water van Lourdes.

Maar ik was er naauwelijks mede begonnen, of verstommend hield ik op, terwijl ik de hand op mijn

hart moest leggen, om het onstuimig bonzen te onderdrukken; want niet zoodra had het wonderdadige water mijne oogen en mijn voorhoofd bevochtigd, of ik voelde mij eensklaps, op één oogenblik, genezen, en wel zoo spoedig, dat ik de snelheid er van niet beter vergelijken kan dan bij den bliksem.

Wonderlijke tegenstrijdigheid in de menschelijke natuur! Een oogenblik te voren geloofde ik aan mijn voorgevoel, dat mij genezing beloofde, en nu kon ik niet gelooven aan mijne zinnen, die mij verzekerden, dat ik reeds genezen was. Ik bleef nog eenige oogenblikken mijne oogen wasschen en bidden, als vreesde ik op te staan en mijne genezing waar te maken. Na verloop van tien minuten liet de kracht, die ik in mijne oogen gevoelde, en het verdwijnen van alle pijn en zwaarte in de oogleden mij geen twijfel meer, en, buiten mij zelven van geluk en vreugde, riep ik uit:

„Ik ben genezen! Ik ben genezen!"

Terstond ging ik een boek vatten om te lezen; en welk ander had ik kunnen kiezen dan het kort verhaal der verschijningen, dat nog op mijn schoorsteen lag. Ik las daarvan honderd en vier bladzijden zonder op te houden of mijne oogen ook maar in 't minst te vermoeijen. Een kwartier vroeger had ik geen drie regels kunnen lezen. En zoo ik eindigde op blz. 104, dan was het, omdat het reeds half zes had geslagen, en op dat uur is het den 10 October te Parijs reeds donker. Toen ik het boekske dan ook digt sloeg, werd het gaz reeds ontstoken in de winkels aan de overzijde van de straat.

Des avonds sprak ik mijne biecht en verhaalde aan den eerwaarden heer Ferrand de groote genade, die God mij door zijne lieve Moeder had bewezen. Ofschoon ik — zooals ik reeds zeide — mij niet genoeg bereid gevoelde om tot

de tafel des Heeren te naderen, zoo oordeelde mijn biechtvader toch, dat ik den volgenden dag communiceren moest, om God te danken voor deze buitengewone weldaad en om tevens de goede en heilige voornemens te versterken, die ik na dit wonder gemaakt had.

Mijnheer en Mevrouw *** waren, gelijk gij denken kunt, bovenmate getroffen door deze gebeurtenis, waaraan de Voorzienigheid hun zulk een werkdadig deel had geschonken. Wat is er bij hen omgegaan? Wat hebben zij gedacht, verlangd, gebeden? Ik weet het niet, dat is een geheim tusschen hen en God!.....

Zeven jaren zijn nu verloopen sedert mijne wondervolle genezing. Mijn gezigt is uitmuntend; en noch aanhoudende noch nachtelijke arbeid vermoeijen mijne oogen ooit. God schenke mij de genade, dat ik ze ook nooit gebruik dan alleen te zijner eere.

Toen ik op den ochtend na mijne genezing van de communiebank op mijne plaats was teruggekeerd met Jesus in mijn hart, toen heb ik in mijn dankgebed beloofd, de geschiedenis van de verschijningen te Lourdes zelf te zullen onderzoeken en ze tot glorie der Onbevlekte Moedermaagd te zullen beschrijven. Dat is mij nu eene heilige taak. Ik ben te Lourdes langen tijd geweest, heb alles gezien, heb allen gesproken en alle officiële stukken gelezen; nu reis ik overal heên, waar iemand woont, die te Lourdes eene wonderbare genezing heeft mogen erlangen, om uit zijnen mond de barmhartigheid des Heeren, de veelvermogende hulp van Maria en de waarachtige verheerlijking van O. L. Vrouw van Lourdes te vernemen."

Hier eindigde de brave redacteur zijn verhaal en sprak nog lang en veel met Lacassagne over meerdere wonderen, die te Lourdes waren geschied, en van wier waarheid hij zich overtuigd had.

Wat hij zich eene heilige taak noemde, de vervulling zijner gelofte, heeft hij met de uiterste naauwkeurigheid en den zorgvuldigsten ijver volbragt. *Notre-Dame de Lourdes par Henri Lasserre* mogt in weinige maanden reeds drie en twintig uitgaven zien en werd vereerd met de apostolische goedkeuring van den H. Vader zelven.

Het boek is met een liefdevol en dankbaar hart geschreven; daar zijn bladzijden in, tintelend van vuur en schitterend van stijl; terwijl de karakterschetsen van de handelende personen, in den eersten strijd over de waarheid of onwaarheid der verschijningen en wonderen, meesterlijk zijn gegeven.

Als wij eenige aanmerking mogten maken, zou die zijn, dat het werk, door de zucht om alles, ook de kleinste bijzonderheden der voorvallen, zoo naauwkeurig mogelijk weder te geven, wel hier en daar wat langwijlig is geworden. In den loop der elf boeken, waarin het verdeeld is, wordt meermalen het verhaal onderbroken door mededeelingen of voorstellingen, die, hoe waar of schoon op zich zelve, den gang der gebeurtenissen stremmen of verlammen en het geduld van den lezer soms op eene zware proef stellen. De stijl is de *style coupé* der schijvers van de *Univers;* ook die schitterende zinnen, welke wij bij de eerste en vlugtige lezing bewonderen, maar later bij bedaarde ontleding voller van geest dan van denkbeelden oordeelen, heeft hij van zijn grooten meester, Louis Veuillot, overgenomen. Het doet ons genoegen te hebben gezien, dat een der EE. Paters Redemptoristen het werk van Lasserre in een hollandsch kleed den geloovigen aangeboden heeft. Het worde veel gelezen en drage veel bij tot de vereering van de Onbevlekte Moedermaagd.

(*Wordt vervolgd.*)

J. J. VAN DER HORST.

BOEKBEOORDEELING. [1])

DE MENSCH IN ZIJN BESTAAN OP ZICH ZELVEN EN IN ZIJNE BETREKKING TOT DE HEM OMRINGENDE WEZENS. [2])

De geleerde Schrijver van 't aangekondigde boek wilde eene voor ieder man van beschaving bruikbare anthropologie leveren. Hij zegt ons zelf, hoe hij deze taak het best meende te kunnen volbrengen: „Wij beschouwen eerst den mensch als op zich zelf bestaand wezen, „in de onderscheidene spheren, waarin het leven zich bij hem „ligchamelijk, zinnelijk, geestelijk openbaart; wij bepalen ons hier „tot eene beknopte schets der ligchaamsdeelen, met aanwijzing „hunner verrigtingen, opgehelderd, waar zulks noodig zij, door „de natuur- en scheikunde en door vergelijking met de bewerk- „tuiging en levensverschijnselen bij de dieren. In de nasporingen „op het gebied des zielelevens beperken wij ons binnen de grenzen, „door ervaring en vergelijkende zielkunde afgebakend. — In het „tweede gedeelte vorschen wij den invloed na, dien het verschil in „sexe op de physische en psychische gesteldheid der individuën „heeft, onderzoeken naar 's menschen wording en levensverloop in „diens voortgang en dagelijksche afwisselingen, slaap, droom enz. — „In het derde gedeelte gaan wij over tot de beschouwing van den „mensch als soort, als geslacht genomen. Wij wijzen volgens de „natuurlijke geschiedenis de verschilpunten aan, die er tusschen „den mensch en de dieren, tusschen de menschen onderling worden „aangetroffen; wij onderzoeken of de groepen, zoogenaamde rassen,

[1]) In de vorige aflevering (bzl. 424) is de *katholieke* Mr F. J. Hoppenbrouwers verkeerdelijk genoemd onder de *protestantsche* bewerkers van Vondel. Voordat wij gelegenheid hadden deze fout te verbeteren, werd zij in het licht gesteld door *Het Huisgezin*; maar gaarne vereenigen wij ons met hetgeen door dit uitmuntend weekblad over de katholiciteit van Hoppenbrouwers gezegd is. J. DE BRUIJN.

[2]) Door H. van der Horn van den Bos, med. chir. et art. obst. doctor Twee deelen. Leiden, J. W. van Leeuwen.

„waarin het menschdom verdeeld is, voor meer dan verscheiden-
„heden van ééne en dezelfde soort te houden zijn: de natuurlijke
„eenheid des menschen. Voorts zoeken wij met behulp der aardrijks-
„beschrijving, volkenkunde en vergelijkende taalstudie te ontdekken,
„of er ook bewijzen voor de eenheid in afkomst te vinden zijn.
„Ten slotte willen wij pogen een kort overzigt te geven over de
„zoo uiteenloopende opgaven aangaande den ouderdom der mensch-
„heid." (Dl I, blz. 5—7.)

Ziedaar een rijk en voor het bijzondere doel des auteurs goed geordend plan. Hij verdient allen lof over de wijze van uitvoering. Naar de getuigenis eener zeer bevoegde autoriteit is zijn arbeid op de hoogte der wetenschap; immers de leidsche hoogleeraar J. van der Hoeven noemt dit werk „een met veelzijdige kennis „opgesteld handboek, dat algemeener verdiende bekend te zijn." (In Uilkens, *De Volmaaktheden van den Schepper in zijne schepselen beschouwd.* Dl III, blz. 594.) De heer van der Horn liet zich daarenboven bij de bestudering van zijn onderwerp voortdurend door het licht der bovennatuurlijke waarheid geleiden, en zijn werk toont telkens, hoe het christelijk geloof, wel verre van de wetenschap te verlagen, haar verheft en tot een hoog zedelijk doel dienstbaar maakt. De stijl is bevattelijk, de bewerking zeer zakelijk en beknopt.

In eenige § § van het 2e Boek bespreekt de auteur kiesche onderwerpen, doch hij doet het met passende zedigheid. Hij wilde de volledigheid niet opofferen en daalde hier tot eenige bijzonderheden af, wier kennis niet voor iedereen goed is. Dientengevolge kunnen we zijn geschrift slechts met eene strenge beperking aanbevelen. De lezing er van zou voor velen, met name voor de jongelingschap, zeer bedenkelijk kunnen zijn. Maar zóó levendig zijn we overtuigd van de voortreffelijkheid van het geheele boek en van het nut, hetwelk het voor een zekeren kring van ernstige lezers hebben kan, dat wij in de betrekkelijke gevaarlijkheid van sommige § § geene reden vinden om het niet aan de lezers, voor wie het bestemd is, krachtig aan te bevelen.

VERSCHEIDENHEDEN.

CURIOSUM

uit de hollandsche vertaling der *Epistola ad Papam Pium IX* [1]).

In de derde aflevering, blz. 104, lezen we:

„Tot dusverre Lezers! wat door mij aan Pius IX over de sacra-
„menteele leer en praktijk in de Roomsch-Catholieke kerk geschre-
„ven werd. Slechts één enkel woord heb ik in dit laatste gedeelte
„veranderd, en wel in betrekking tot den H. Doop. In het oor-
„spronkelijke stond namelijk, dat bij het doopwater zout, olie en
„*slijk* werd gevoegd — dit laatste moet echter..."

Neen, dat kan niemand raden, vooral geen Katholiek!

„Dit laatste moet echter *Speeksel* zijn,..."

Speeksel in het doopwater! wie heeft er ooit van gehoerd?

„Moet echter *speeksel* zijn, en was dan ook alzoo door mij bedoeld,
„doch met die bijzonderheid voor oogen, in mijn geest peinzende
„over de woorden die we lezen Joh. IX, vs. 6, schreef ik in gedach-
„te Lutum of slijk in plaats van Saliva of speeksel, 't welk bij het
„soms haastig corrigeren der moeijelijke en vaak zeer verwarde
„drukproeven (daar mijn letterzetter geen Latijn verstond) het
„ongeluk had te blijven staan."

Hiermeê is de vergissing, *slijk* in plaats van *speeksel*, volkomen geëxpliceerd! hoor maar.

Dominé wilde schrijven, dat het doopwater bij de Roomschen vermengd wordt met olie, zout en speeksel; maar daar raakt hij aan 't peinzen (wat zeer gevaarlijk is voor sommige hersen-gestellen) over Joh. IX, vs. 6 (volgens den Staten-Bijbel): „Dit gezegt

---

[1]) *Mededeeling*, *Verklaring* en *Verdediging* van mijn latijnschen brief aan Paus Pius IX geschreven, enz door F. W. Smits, Pzn. Predikant te Hellevoetsluis. Rotterdam, W. L. Stoeler 1870..

„hebbende, spoogh hy op de aerde, ende maeckte slijck uyt dat „speecksel, ende streeck dat slijck op de oogen des blinden."

In dien tekst, gelijk men ziet, is spraak van speeksel en van slijk: is het nu nog te verwonderen, dat Dominé enkel en alleen aan slijk dacht? kon hij wel denken aan speeksel?

Dat de vergissing, na eenmaal gemaakt te zijn, bleef staan, ook dit is gemakkelijk te verklaren, als we namelijk bedenken, dat Dominé in het Latijn schreef. (Voor onze lezers, die geen Latijn mogten verstaan, zij opgemerkt, dat

speeksel in het Latijn saliva,
slijk „ „ „ lutum is.)

Daar stond nu eenmaal lutum in plaats van saliva; Dominé nam waarschijnlijk (want zijn letterzetter verstond geen Latijn, en de drukproeven waren vaak zeer verward) *herhaalde* proeven en *herhaaldelijk* liet hij lutum staan, dat immers zooveel overeenkomst heeft met saliva! Men behoeft slechts te zien: niet meer dan ééne enkele letter van het eene woord komt in het andere voor!

Dominé gaat dan ook triomfantelijk voort en zegt:

„Ik heb hier dus geen Catechismus noodig om beter onderrigt „te worden,..."

Wel neen, Dominé weet zeer goed, dat er speeksel en geen slijk bij het doopwater gevoegd wordt!

„en mijn recensent in de Kerkelijke Courant der Roomsch-Catho-„lieken, die mijn slijk in het doopwater nog al door het slijk haalt, „had bij eenig nadenken reeds kunnen vermoeden dat hier een „schrijf- of drukfout in 't spel was."

Nu opgelet! Ook de recensent in de *Kerkelijke Courant* had, bij eenig nadenken, wel kunnen vermoeden, dat Dominé slechts bij vergissing *slijk* geschreven heeft en *slijk* heeft laten staan: dat zal Dominé bewijzen.

„Immers ik voegde bij dat Zout, Olie enz., de opmerking dat „dit moest aanduiden: den geest des gebeds, de mededeeling des „H. Geestes, en de gemeenschap der liefde, en dat het laatstge-„noemde wel geensints door slijk gesymboliseerd of gerealiseerd „wordt, zal toch ieder wel bij eenig nadenken begrijpen."

Inderdaad, iedereen begrijpt, dat de gemeenschap der liefde niet kan gesymboliseerd worden door slijk, en de recensent had hier zekerlijk aan eene vergissing gedacht, als Dominé's *Brief* niet, van het begin tot het eind, vol zotternijen was. Ten voorbeeld geven we de woorden, die nu onmiddellijk volgen.

„Het zout representeert hier dus den geest des gebeds, de olie „de mededeeling des H. Geestes, het speeksel..."

Neen, lezer! ge kunt het alweêr niet raden.

„het speeksel (de kus) de gemeenschap der liefde."

Het speeksel symboliseert den kus! Het speeksel is zinnebeeld van de gemeenschap der liefde!

Een walgelijke symboliek: vindt ge niet, lezer?

En zoo is het geheele werk (we hebben nu reeds drie van de vijf afleveringen) walgelijk van zotteklap en nog walgelijker van de verwaandheid, waarmeê die zotteklap wordt uitgekraamd.

Ten slotte een ernstig woord, minder aan onze katholieke, dan wel aan onze protestantsche lezers.

Eerst moeten we nog constateren, dat zout, olie en speeksel, volgens Dominé, niet *bij het doopen gebruikt*, maar *in het doopwater gemengd wordt*; immers hij beklaagt zich, dat zijn „slijk in het „doopwater" nog al door het slijk wordt gehaald.

Hoe wordt nu het doopwater bij de Roomsch-Katholieken toebereid?

Bij het doopwater komt geen speeksel en ook geen zout; olie wordt er bijgedaan, maar behalve de heilige olie ooknog het *chrisma* of de balsem-olie.

Hoe mag Dominé aan zijne grove en tot nu toe volgehoudene dwaling gekomen zijn?

1. Voordat de doopeling gedoopt wordt, bidt de priester: „Almagtige eeuwige God, Vader van onzen Heer Jesus Christus, „gewaardig U neder te zien op dezen uwen dienaar N... Open hem, „Heer, de deur uwer liefde, opdat hij, het *teeken uwer wijsheid* „gesmaakt hebbende, vrij zij van het bederf aller begeerlijkheden" enz. Nu wordt het *zout* gewijd; de priester legt een weinigje van het gewijde zout in den mond van den doopeling enzegt: „N... ont- „vang het *zout der wijsheid*; het strekke u ter verzoening ten eeuwigen „leven." De beteekenis van het zout wordt nog nader toegelicht door het dan volgende gebed: „God van onze Vaderen, God oor- „sprong van alle *waarheid*, wij bidden U ootmoedig, dat Gij dezen „uwen dienaar N. genadig wilt aanzien en hem, nu hij dit eerste „voedsel van het zout smaakt, niet langer laat hongeren, maar „hem verzadigt met de hemelsche spijs; opdat hij altijd vurig zij „van geest, zich verheuge in de hoop en altijd uwen naam diene. „Geleid hem, Heer, bidden we, tot het bad der wedergeboorte, „opdat hij met uwe geloovigen verdiene, de eeuwige belooningen,

„die Gij beloofd hebt, te verkrijgen. Door Christus onzen Heer. „Amen."

Het zout is dus het zinnebeeld der waarheid en der wijsheid, die van den hemel is afgedaald en naar den hemel heenvoert.

2. Na verdere plegtigheden en gebeden neemt de priester met zijn vinger eenig speeksel uit zijn mond en raakt daarmeê de ooren en de neusvleugels van den doopeling aan; bij het aanraken van regter en linker oor zegt hij: „Ephpheta, wat beteekent: „Word geopend." Vervolgens raakt hij de neusvleugels aan, zeggende: „tot den aangenamen geur. Maar gij, duivel, ga op de vlugt; „want het oordeel Gods zal naderen."

Deze plegtigheid is eene navolging van hetgeen de Zaligmaker gedaan heeft bij de genezing van eenen doofstomme. Bij den H. Evangelist Marcus lezen we (VII, 32 vv.):

En zij brengen tot Hem iemand, die doof en stom was; en zij verzochten Hem, dat Hij hem de hand wilde opleggen. En Hij nam hem uit de schare afzonderlijk en stak zijne vingeren in deszelfs ooren en, gespuwd hebbende, raakte Hij zijne tong aan. En opziende naar den hemel verzuchtte Hij: Ephpheta! dat is: Word geopend! En terstond werden zijne ooren geopend, en de band zijner tong werd los, en hij sprak goed.

Van deze twee bij den Doop gebruikelijke plegtigheden had Dominé zoo iets gehoord; hij had de klok hooren luiden, maar wist niet, waar de klepel hing. Nog eens, zout in het doopwater, speeksel in het doopwater: wie heeft er ooit van gehoord?

J. DE BRUIJN.

DE KLOOSTERLINGEN OP DE PHILLIPPIJNEN.

De Philippijnsche eilanden, ten Noord-Oosten onzer Oost-Indische bezittingen gelegen, werden in 't jaar 1521 door Magelhaens ontdekt en in 1571 door de Spanjaarden in bezit genomen, die ze naar Philips II noemden. In 1572 vestigde zich Miguel Lopez de Legaspi te Manilla, de hoofdstad van Luzon, 't grootste der omstreeks twaalfhonderd eilanden, die deze groep uitmaken. De Spanjaarden bragten er het Christendom, en de arbeid der missionnarissen heeft er gezegende vruchten gedragen.

Over de monnikken, die hier als geloofsverkondigers optraden en nog werkzaam zijn, heeft de *Revue des deux mondes* (15 *Mai* 1870) be-

langrijke mededeelingen gegeven; het zijn berigten van een reiziger, die deze verafgelegen streken weinig tijd geleden bezocht. Zijn reisverhaal werd met groote ingenomenheid door het parijsche tijdschrift openbaar gemaakt. De welbekende gezindheid der *Revue* ten opzigte der godsdienst strekt ons vooraf ten waarborg, dat wij hier geenszins het verslag van eenen aanstaanden kloosterling of missionnaris vernemen.

„Er ontbreekt veel aan", zegt de reisbeschrijving, „dat Spanje „over de *geheele* uitgestrektheid van 't grondgebied, hetwelk het als „zijn eigendom beschouwt, met soevereine magt regeert. Het werk „der verovering, die veel meer door den geduldigen arbeid der „missionnarissen dan door de wapenen voltooid werd, is langzaam „gevorderd en heeft zich niet eens over het geheele eiland Luzon „uitgestrekt; doch de missionnarissen arbeiden ijverig, en alles doet „verwachten, dat op een meer of minder verwijderd tijdstip de bevolking „van dit groote land christen en aan Spanje onderworpen zijn zal.

„Geheel anders staat het in het zuiden van dezen archipel. Daar „hebben de mahomedaansche volksstammen van Mindanao en Joló „voortdurend een onoverwinnelijken weêrstand tegen de prediking van „'t Christendom geboden, en zij zijn voor Spanje langen tijd geduchte „vijanden geweest. In het verloop van vier eeuwen is de toestand „der Spanjaarden op Mindanao weinig veranderd." De missionnarissen en de pastoors, die uit het moederland naar de Philippijnen overkomen: vervolgt het reisverhaal, behooren tot eene dezer vier kloosterorden: de Augustijnen, de Recollecten, de Dominikanen en de Franciskanen. „Velen onder hen hebben de jaren hunner jeugd „doorgebragt met aan de wilde stammen het Evangelie te verkon„digen, en komen dan hunne laatste levensjaren slijten te midden „der christen bevolkingen, die door hunne voorgangers bekeerd „zijn. Ieder der genoemde orden heeft thans in Spanje één Se„minarie, dat pastoors en missionnarissen naar deze eilanden zendt „Wanneer deze mannen het kloosterleven omhelzen, doen zij afstand „van hun geboortegrond en van alle hoop er terug te keeren; zij „wijden zich voortaan aan dat nieuwe vaderland toe, dat zij over „de zeeën gaan zoeken; zij doen het met den ijver van lieden, „die ter wereld niets anders meer bezitten; zij nemen de gewoonten „van het land aan, leeren zijne taal en, daar zij alleen leven onder „de Indiërs, worden zij, om zoo te spreken, zelven Indiërs. Dat „is het geheim van hun invloed."

Wie denkt hier niet onwillekeurig aan de vruchtelooze pogingen van zoovele protestantsche zendelingen! Maar hechten zij zich ook niet aan *meer* dan aan het oord hunner zending? en worden zij, uit liefde tot de zielen, met de Indiërs tot Indiërs?

De Philippijnsche eilanden, zoo vervolgt onze reiziger, zijn een Eden en een mijn van onuitputtelijke rijkdommen, maar die schatten zijn nog onvolkomen ontgonnen. Wat is hiervan de oorzaak? „Men heeft de monnikken beschuldigd, dat zij den vooruitgang „der kolonie tegenhielden, dat zij de vlugt der bevolkingen naar „een werkzamer leven en een breeder werkkring belett'en. Dit is „zeer onregtvaardig. De monnikken hebben de inboorlingen der „Philippijnen opgevoerd tot de hoogst mogelijke beschaving, waar„voor een volk vatbaar is, dat, vier eeuwen geleden, op den laag„sten trap der barbaarschheid stond. Gewis, de tijd en de ver„menging der verschillende rassen zullen nieuwen vooruitgang aan„brengen; maar de kloosterorden mogen met een regtmatigen trots „hun werk zien in die 4½ millioen christen inboorlingen, in die „landlieden der Philippijnen, die beschaafder, onafhankelijker, „rijker zijn dan de inbodrlingen van eenige andere europesche „bezitting in Azië en misschien wel van geheel het Oosten. Dat „Spanje hun dus in vrede hunnen arbeid late voortzetten; het „kan geen beter dienaren op de Philippijnen hebben."

Wat dunkt u van zulke openhartige bekentenis in de *Revue des deux mondes?*

Wij zouden gaarne een of ander onzer ongeloovige kolonie-regeerders, een der voorstanders van de zelfontwikkeling des Javaans, in 't gezelschap van onzen reisbeschrijver den togt naar de Philippijnen zien maken; dit zou voor hem eene uitmuntende gelegenheid zijn om tot de overtuiging te komen, dat de bekeering tot het Christendom, wel verre van de belangen des inboorlings te benadeelen, integendeel de beschaving — dat is iets, wat sommige liberalen voor het hoogste goed houden — niet slechts belooft, maar ook werkelijk aanbrengt; hij zou op die reis kunnen leeren, dat de monnikken, ten minste waar het op beschaven van barbaarsche of woeste volken aankomt, nog liberaler zijn dan de liberalen zelven.

SPROKKELINGEN.

AFNEMING VAN HET KERKBEZOEK BIJ DE NEDERL. HERVORMDEN TE AMSTERDAM. Het *Kerkelijk Weekblad* (1870 N° 46) deelt uit het *Eerste Openbaar Jaarverslag aan de Nederduitsch Hervormde Gemeente te Amsterdam*, dat door den kerkeraad van Amsterdam is uitgegeven, de volgende vreeselijke cijfers mede. „De kerkeraad „klaagt over het sterk afgenomen kerkgaan. Voor een twintig jaar „bedroeg het getal kerkbezoekers elken Zondag althans nog tien „à elf duizend, en thans nog slechts tusschen de zes à acht „duizend. Neem daarbij in aanmerking, dat het zielental in die „twintig jaar zekerlijk vermeerderd is. Van de 30.000 ledematen „komen 's jaars bij àl de bedieningen slechts 4000 aan het „avondmaal. (Ja, ik ken eene gemeente, hier echter ten gevolge „van de moderne prediking, waar nu zooveel personen aan gaan „als er voor zes jaren tafels bediend werden.) De Amsterdam„sche gemeente heeft een tijd gekend, dat hare diakonie een inkomen „had van meer dan 5 tonnen gouds; voor tien jaren bedroegen de „collecten nog ongeveer *f* 60.000; in het afgeloopen jaar nog niet „de helft; terwijl het geheele bedrag van al de inkomsten toen „weinig meer dan *f* 210,000 was."

Ubi rerum testimonia adsunt, non opus est verbis.

DE PREDIKANTEN EN DE R. K. GEESTELIJKEN IN INDIË. De orthodoxe Ds A. W. Bronsveld, redacteur van de *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, doet in het genoemde tijdschrift (1870, April, blz. 355) deze zeer rondborstige bekentenis: „Men zal „mij wel niet verdenken van kwaad te willen spreken, maar ik „constateer het als een feit van algemeene bekendheid, dat de „predikanten in Indië, op enkele uitzonderingen na, niet-ijverig, „niet-ernstig, niet-getrouw zijn. Men gaat naar Indië, om des te „eerder een redelijk pensioen te hebben, of omdat men hier erg„doof zou worden, of omdat men hier niet vooruitkomt. Eén „pastoor werkt in Indië meer dan 25 predikanten. Arm Nederland, „dat aan zulke mannen toevertrouwt het beste wat het Indië geven „kan; arm Indie, dat geweid wordt door herders, die het verlorene „niet zoeken, het gebrokene niet heelen!"

Indien dit alles waarheid is, dan heeft de heer Schuurman, Evang. Luth. predikant bij de Evangelische gemeente te Batavia, volle regt met te schrijven: „Waarlijk men behoeft niet langer

„dan een jaar in Indië te zijn, om van twee zaken klaar als de „dag te worden overtuigd. De ééne is..... De tweede niet minder „belangrijk, maar mijns inziens niet minder klaar: het Protestantsche „Nederland hebbe te kiezen en spoedig ook, óf: strijken van de „vlag: „vrede door het bloed des kruizes alleen" en de geheele „zaak des Heeren overdoen aan Rome's heerschappij — óf als één „man de zaak der in- en uitwendige zending voor Indië zich aan- „trekken." (Zie den brief in 't genoemde tijdschrift. April, blz. 378.)

EEN WAAR WOORD. In *De Heraut* (1870, N° 19) lazen we de volgende cijfers, overgenomen uit het laatste verslag der *Vereeniging* voor *Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs*. Deze Vereeniging ontving in 't laatste jaar *f* 23,172.85 en gaf uit *f* 32,643.95⁵. Voor de opleiding van kweekelingen besteedde zij *f* 4143.75. Aan 105 scholen, die op 1 Januarij 1870 door 13,337 leerlingen bezocht werden, verleende zij subsidie. Het blad geeft daarna deze aanhaling uit het verslag:

„Door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd herhaalde- „lijk de verklaring afgelegd: „het bijzonder onderwijs bloeit;" waaruit „dan de gevolgtrekking moest worden afgeleid, dat er voor de „voorstanders van vrijheid van onderwijs geene termen bestonden „om zich over onderdrukking te beklagen. En terwijl we de gevolg- „trekking bestrijden, willen we toch de stelling niet wederspreken. „Ja! het Christelijk onderwijs bloeit..... — maar hoe? — dit heeft „de Minister *niet* medegedeeld. We willen dit met cijfers aantoonen. „Van 99 scholen ontvingen we opgaven. Behalve de in den regel „vrij hooge schoolgelden, bedroegen:

„de jaarlijksche giften.	*f* 16,371.69⁵
„de giften voor ééns	- 24,600.79
„de bijdragen van onze Vereeniging.	- 19,600.—
„terwijl nog te dekken overbleef een tekort van. .	- 12,255.50
Totaal	*f* 75,827.98⁵

„Voegt nu bij deze *f* 75,827,98⁵ de huurwaarde der gebou- „wen of de rente der kapitalen, die daardoor worden vertegen- „woordigd en voorts de vrij aanzienlijke som der schoolgelden, en „gij hebt, waarde Leden en Begunstigers! het bedrag der kosten „voor 99 scholen over 1869. En hoe werden deze gelden gevon- „den? — Ja, ook door giften van vermogenden, maar ook voor „een groot deel door het penningske van den werkman, in het „zweet zijns aanschijns verworven."

LETTERLOVER.

IN 'T SCHEMER-UUR.

(*Vrij naar Footsteps of Angels van Longfellow.*)

Als het weeld'rig zonnegloren
Achter bosch en bergen daalt,
En 't weemoedig avondscheem'ren
Van vervlogen vreugd verhaalt;

Als de lampen nog niet lichten,
Maar het haardvuur hooger brandt,
En zoo wond're schaduwbeelden
Zachtjes zweven langs den wand;

O, dan zweven daar de schimmen
Mijner dierb'ren bij mij in:
Van de dierb'ren lang begraven,
Maar die 'k eeuwiglijk bemin.

't Is de broeder, vroeg en vurig
Naar des levens kamp gespoed,
Maar helaas! geveld als offer
Van zijn al te hoogen moed.

't Zijn de zust'ren, schoon en schuld'loos
Van de wereld weggegaan,
Als de witte marmer beelden,
Die rondom het outer staan.

't Zijn de heilige figuren
Van dat teeder ouderpaar,
Die ik in een' zelfde erinn'ring
Met des Heeren kruis bewaar.

Zwijgend zetten zij zich neder
Op den lang verlaten stoel,
En ze drukken mij de ving'ren
Met een meer dan aardsch gevoel.

En zij zitten me aan te blikken
Lang en zwijgend, naam'loos teêr,
Tot op 't allerdiepst des harten,
Als de starren in het meer.

En mijn ziel verstaat zoo duid'lijk,
  Wat hun ziel te zeggen heeft,
En mijn hoofd buigt biddend neder,
  Als hun hand den zegen geeft.

En dan zink ik wel verlaten,
  Somtijds schreijend, in mijn rust;
Maar ik streef naar al mijn dierb'ren
  Op, met hooger levenslust.

B. P. G.

DIE SPRACHVERWIRRUNG ZU BABEL [1]).

(*Vervolg* en *slot* van Dl LVI, blz. 258)

II.

DE TAAL EN DE VAL DES MENSCHEN.

In de taal drukt zich geheel het wezen des menschen uit: een omkeer in het menschelijk bestaan moest dan ook onvermijdelijk een omkeer in zijne taal ten gevolge hebben.

De zonde van Adam was het, welke dat bestaan tot in zijne grondslagen schokte; zij rukte onze natuur uit haar verband; zij splitste haar in twee vijandige kampen, bracht het vleesch in opstand tegen den geest; een eeuwige strijd was daarmede in den mensch geboren. Niet alleen echter bracht zij ons in tweestrijd met ons zelven, maar ook met God en de geheele natuur. Wat was hij kortzichtig geworden, dat kort te voren zoo begaafd en helderziend schepsel! Met de wroeging in het hart ging hij zich verschuilen voor het alziend oog van den Alwetende. Weldra zou hij zich enkel aan den uiterlijken schijn gaan

---

1) *Linguistisch-Theologische Untersuchungen über Gen.* XI, 1—9 von Franz Kaulen, Rep. der Theol. zu Bonn. Mainz, 1866. Ingezonden.

hechten en ophouden de ziener te zijn, die met zijn helderen blik het bijzondere kende door het algemeene, om, bekrompen sterveling, langzaam en zwoegend van het bijzondere op te klimmen tot het algemeene. Zijn lichaam, aan de sterfelijkheid onderworpen, werd daarenboven eene belemmering voor de vlucht van zijn verheven geest.

Te recht merkt Kaulen op, dat, bij zulk eene verduistering des verstands, de taal eindelijk moest ophouden de adaequate uitdrukking der begrippen te zijn; om reden de denkbeelden des menschen niet meer aan de volle werkelijkheid bleven beantwoorden. Het organisch verband tusschen het begrip en den klank moest tevens ten gronde gaan met den ondergang der harmonie tusschen het lichaam en de ziel en der diepe kennis, welke de mensch bezat van zijn eigen natuur. Adam, eenmaal van zijn koningschap vervallen, hield op de tolk der hulde en dankbaarheid van de schepping te zijn; en gelijk al zijne handelingen hare godsdienstige wijding verloren bij zijn verzet, zoo ook zijn woord: het daalde af tot een gewoon middel van verkeer.

Het gevolg dezer verlaging was, dat de mensch ten laatste zijne woorden uitte zonder hun eigenlijke beteekenis te beseffen; zijn woord werd een willekeurig teeken voor een begrip; daarmede hield het op er een evenbeeld, eene afspiegeling van te zijn, en werd tevens de deur geopend voor het verval des *„Sprachstoffes"*, dat wij in latere tijden waarnemen. In den onzondigen mensch was er een natuurlijke samenhang tusschen het denkbeeld en zijn klankvorm; thans echter, nu het woord niet meer telkens op nieuw werd geboren, maar als een gereed iets werd onthouden en van mond tot mond overgeleverd, ging het besef zijner ware en grondbeteekenis allengskens verloren. De taal is daarenboven grootendeels beeldspraak; zoodra

dus de juiste opvatting der verhouding tusschen de zinnelijke en bovenzinnelijke wereld door 's menschen val verdween, trad de subjectiviteit van elk individu meer op den voorgrond en nam de plaats in der vroegere spraakgeluiden, welke zich op eene aan het eigenlijke wezen der dingen ontleende metaphorische aanschouwing grondden. De voorstelling, welke de hoorder aan het woord hechtte, werd daardoor, gelijk Kaulen het uitdrukt, eene overgeleverde „*ein herkömmliches statt eines unmittelbaren.*" Zoo geraakte de taal na den val onder al de uiterlijke invloeden, welke wij tot heden toe over haar zien heerschen.

Men meene echter niet, dat deze verschijnselen zich eensklaps in den hoogsten graad voordeden; zij hielden bijna gelijken tred met de toenemende bedorvenheid des menschen; want ook de zonde vertoonde zich in Adam niet eensklaps in hare uiterste gevolgen. Onze eerste ouders namen de brokstukken hunner grootheid met zich in ballingschap; zij waren als gebannen koningskinderen, wier adel en grootheid in alles nog zichtbaar is, doch in de volgende geslachten, meer en meer vervallende, langzaam zal verdwijnen. Dit was ook het geval met hunne taal: zij namen haar mede in hare volmaaktheid, al droeg zij ook de kiem des verderfs reeds in zich. Deze volmaaktheid was gegrond op haar innig, haar noodwendig verband met de gedachte; klank en beteekenis waren één, gelijk ziel en lichaam één zijn. Doch het bezielend beginsel stierf weg door het vergif der zonde, en buiten het paradijs werd de taal een lichaam zonder geest, een stof zonder een recht begrepen vorm. Voor Adam werd derhalve reeds min of meer de taal, wat zij is voor ons, die ze door overlevering ontvangen. Wij gebruiken de vormen der rede, omdat wij weten, welke waarde zij hebben, niet omdat wij hunne

beteekenis in den eigenlijken zin verstaan; en uit dit gebrek aan een grondiger begrip en besef der spraakgeluiden ontstaan de meeste veranderingen, welke de taal in den loop der tijden ondergaan heeft. De kinderen van Adam en Eva waren aan ons natuurlijk nog meer gelijk, met betrekking tot de taal; ongetwijfeld leerden zij echter nog hunne gedachten veel volmaakter uitdrukken, dan wij het doen.

Kaulen herhaalt het nog eens nadrukkelijker, dat hij met deze beweringen enkel wil aanduiden, hoe nauw de zonde en de taalverbastering met elkander verbonden zijn. Dat echter de „*Ursprache*" nog tallooze jaren kon blijven voortbestaan, kunnen wij volgens hem lichtelijk bevroeden, wanneer wij bedenken, dat de levensduur der menschen in den aanvang negen eeuwen was, en daarbij tevens in het oog houden, welk eene reeks van eeuwen thans nog gevorderd wordt om eene taal geheel te veranderen: „*Nur das muss constatirt werden, dass mit dem „Sündenfall die Möglichkeit zu einer Aenderung der Sprache „gegeben war, und zwar musste als Ursache einer sprach-„lichen Aenderung alles auftreten, was entweder die Er-„kentniss des Menschen alterirte, oder was auf seine Sprach-„organe und die Bildung der Sprachlaute Einflusz übte.*" Deze twee factoren konden aan de meest verschillende invloeden onderhevig zijn en niet alleen veranderingen in de taal, maar ook verschillende talen voortbrengen.

Twee duizend jaren hield echter de eenheid van taal stand. Het woord van God is er ons borg voor: „één „volk en ééne taal" (Gen. XI, 6). Het laatste vond zijn grond in het eerste. De H. Schrift moge al niets meer bepaalds over den duur der eenheid van de taal vermelden, alles dringt ons aan te nemen, dat in Gen. X, 25 van de verdeeling der aarde in verscheidene talen sprake is. De woorden: „de naam van Hebers eenen zoon was

„Phaleg, wijl in zijne dagen de aarde verdeeld werd" kunnen ons moeilijk aan eene andere indeeling doen denken dan aan die, welke v. 32 besproken wordt: „dit zijn de „afstammelingen van Noach naar hunne volken en natiën; „daaruit verdeelden zich de volken op de aarde na den „vloed." De duur van het eerste tijdvak moge moeilijk juist te bepalen zijn; tusschen Adam en Phaleg een tijdsverloop van twee duizend jaren te stellen, zal geene grondige tijdberekening vermetel noemen. De splitsing der taal en der volken was ééne daad.

Dat de éénheid des volks met de éénheid der taal gepaard gaat, springt terstond in het oog. Zonder gelijkheid van zeden en instellingen, van levenswijze en woonplaats is de eerste niet denkbaar; dit alles brengt weder onvermijdelijk gelijkheid van denkwijze en lichamelijken aanleg voort, wat op zijne beurt de éénheid van taal ten gevolge heeft. Lost zich daarentegen een volk in meerdere stammen op, dan ziet men — wij hebben het boven opgemerkt — weldra ook de taal zich in meerdere talen oplossen.

Rust dan de eenheid der taal op de eenheid des volks, dan dienen wij ons vooraf een gezond denkbeeld van het begrip „volk" te vormen; te meer, wijl dit ons tot de oorzaak van de splitsing eens volks in meerdere volken en dus ook van de oplossing ééner taal in verscheidene talen zal doen doordringen. De eenheid van afstamming en taal maken, volgens Kaulen, eene menigte niet tot één volk, maar veeleer de subjectieve opvatting der leden eens volks, waardoor zij zich allen samen voor één volk *aanzien*. Een volk is derhalve: eene menigte menschen, die zich voor één volk aanzien, zich tot één volk rekenen [1]).

---

[1]) *Zeitsch. für Völkersp. und Sprachw.* I, S. 31, 35.

En thans komt het er slechts op aan te weten, wat die subjectieve opvatting in zich omsluit, wat de individuen verstaan onder de gelijkheid, welke hun het gevoel schenkt, dat zij één geheel vormen, bijeen behooren; waarop zij rust, en hoe zij ontstaat.

De band, waardoor de eerste menschen zich tot één volk voelden saamgetrokken, was de eenheid hunner godsdienstige overtuiging. Allen waren zij in het bezit der zelfde geloofswaarheden; allen hoopten zij op de vervulling derzelfde belofte, en daardoor gevoelden zij zich één, gelijk en als kinderen van hetzelfde huisgezin. Het was derhalve eene eenheid, gegrond op de goddelijke openbaring, wier bovennatuurlijke waarheden door de eeuwenoude aartsvaders werden overgeleverd en bewaard. Hier derhalve gingen eenheid van volk en eenheid van geloof hand aan hand.

Onze Schrijver grondt zich bij de staving dezer beweringen bij voorkeur op de uitspraken van hen, die als wetenschappelijke mannen van den echten stempel op taalkundig en wijsgeerig gebied bekend staan en gevierd worden. De reden hiervan is licht te beseffen. Beriep hij zich zoo even op het tijdschrift van Steinthal, thans laat hij zijne stelling door den pantheïstischen Schelling bewijzen. „Wat maakt „een volk tot *volk*?" vraagt deze wijsgeer. „Niet het bij„een wonen op dezelfde plaats van een grooter of klei„ner getal personen, welke physisch dezelfde geaardheid „hebben, maar de onderlinge gelijkheid van overtuiging. „Deze vindt slechts in de gemeenschappelijke taal hare „uiting; doch waarin anders zullen wij deze gemeenschap „of haren grond vinden dan in eene gemeenschappelijke „wereldbeschouwing, en deze, waarin zal zij anders be„sloten en hun gegeven zijn dan in hunne mythologie?

„Eene geestelijke macht had tot hiertoe" — d. i. tot de taalverwarring en de scheiding der menschen — „elke

„oplossende ontwikkeling verhinderd en het menschdom, in „weerwil zijner indeeling in stammen, welke op zich slechts „een uiterlijk onderscheid uitmaakt, op den trap eener vol„maakte, absolute *Gleichartigkeit* gehouden. Eene geeste„telijke macht was het, die dit bewerkte. Want dit één„blijven, dit *niet*-uiteengaan des menschdoms kan men zon„der eene stellige oorzaak evenmin verklaren als het latere „*uit*-eengaan. Welken duur wij aan deze homogene mensch„heid toeschrijven, is ons in zoover onverschillig, als „deze tijd, waarin niets voorvalt, in ieder geval slechts „de beteekenis van een punt van uitgang, van eenen „*terminus a quo* heeft, vanwaar men begint te rekenen; „doch in welken zelf geen werkelijke tijd, d. i. geen „opvolging van verschillende tijden is. Maar een duur „moeten wij aan dezen eenzelvigen tijd toekennen, en deze „is zonder eene macht, die elke oplossende ontwikkeling „tegenhoudt, niet denkbaar. Vragen wij echter, welke „geestelijke macht alleen sterk genoeg was, om het mensch„dom in deze onbewegelijkheid te houden, dan ziet men „onmiddellijk in, dat het een *beginsel* moet geweest zijn, „en wel een beginsel, dat het menschelijke bewustzijn „uitsluitend innam en overheerschte. Dit beginsel kon „slechts een oneindig iets, een God zijn, een God, die „het bewustzijn *geheel* innam, het gemeenschappelijk eigen„dom was der menschheid, haar tevens in zijn eigen „eenheid opnam, haar iedere beweging ter rechter of ter lin„ker ontzeide." Schelling kan zich geen andere oorzaak van die onbewegelijkheid en dien stilstand aller ontwikkeling denken dan „*das Bewusstsein Eines allgemeinen und der „ganzen Menschheit gemeinschaftlichen Gottes*" [1].

Is de eenheid van volk de groudslag van de eenheid

[1] *Einleit. in die Philos. der Mythologie*, 2 Abth. 1e Bd, S. 62. Stuttgart und Augsburg, 1856.

der taal; ook dit moet hier niet voorbijgezien worden, dat niets zoozeer terugwerkt op de innige aaneensluiting en het volksgevoel als de eenheid van taal. Hoe voelen zich landgenooten niet aangetrokken tot elkander in den vreemde! welk een genot voor hen zich met elkander in hunne moedertaal te onderhouden! De H. Schrift geeft dan ook het verschil van taal als een kenmerkend teeken van verschil van volk op: zij deelden zich in... elk „naar „zijne taal." Het is deze eenheid ook, die bijzonder moest bijdragen om den oorspronkelijken godsdienst zuiver te bewaren. Zij verhinderde verkeerde opvattingen der overgeleverde waarheden, en zij was te meer een slagboom tegen valsche begrippen, daar de taal in den aanvang nog tot op zekere hoogte de adaequate uitdrukking der gedachten was.

Deze eenheid van volk lag, volgens onzen Schrijver, geheel in het plan van God. God toch wilde het menschdom weer oprichten van zijnen val, en dit vooronderstelde eenstemmigheid in het geloof. Zonder deze konden de beloften des Heeren moeilijk onvervalscht voortverkondigd en bewaard worden; doch waar de Heer wilde, moest ook de mensch willen en de genade aanvaarden: en hij, hij wilde niet!

Zoodra die eenheid een werktuig werd in de handen van het verwaten menschdom om God te bestoken en in zijne plannen tot hun heil te dwarsboomen, kon, mocht God haar niet langer dulden. En dit gebeurde, helaas! toen het menschdom na den zondvloed tot eene groote menigte was aangegroeid. De slang was niet gestorven; rijke vruchten oogstte zij van hetgeen zij in het paradijs gezaaid had.

Het woord des Heeren: „groeit en vermenigvuldigt" was in vervulling getreden, de beemden van het vruchtbare Armenië waren bevolkt. Één grooten Staat, door

dezelfde taal nauw aaneengesloten, met eene goddelijke openbaring, het onderpand der toekomende verlossing, ten grondslag, één eenig Godsrijk zou dit nieuwe geslacht vormen. Doch de vermetele mensch maakte deze door God gewilde eenheid tot een wapen om Hem te bekampen. Dacht de eerste mensch God te kunnen gelijken in *kennis*, het tweede geslacht meende Hem nabij te kunnen streven in *macht*. „Vervult de aarde" zoo had God bevolen; het menschdom echter wilde Gods bedoelingen verijdelen en beraamde het oproerig plan om alle krachten op één punt samen te brengen en door zulk een bond het juk der afhankelijkheid af te schudden. Zij smeedden een hoogmoedig bouwplan, „opdat zij niet „zouden verstrooid worden over de gansche aarde"; een plan, welks verwaten hardnekkigheid God zelf doet uitkomen: „Zij zullen hun plan niet laten varen." Hier kwam de hoogmoed van den eersten mensch weer boven; maar ook hier werd hij weder door nog grootere verblinding gestraft. Eene legende noemt Nimrod als het hoofd der samenzwering.

In het paradijs, gelijk wij gezien hebben, sloeg de zonde den mensch met blindheid; op dezen beraden opstand tegen God moest nog grootere verbijstering volgen. Iedere zonde brengt ongeloof voort: wat moet dan deze ontzettende misdaad, waarin het gansche menschdom deelde, niet hebben uitgewerkt! Men kende God niet meer, men was derhalve ten prooi aan ongeloof. Hiermede was het middel, dat God ter bereiking zijner bedoelingen had uitgekozen, onbruikbaar geworden: de eenheid des menschdoms was in eene samenrotting ontaard; de band van eenheid moest dus verbroken en slechts zooveel gered worden van den waren godsdienst, uit de ruïnen van het ééne volk, als de vrijheid dergenen, die verlost zouden

worden, toeliet. De mensch zelf echter werkte Gods plan hier in de hand; *zijne* eenheid droeg de kiem der oplossing in velen in zich. Zoolang de menschen met God waren vereenigd in kennen en willen, was er onder hen ook harmonie van gedachten en streven; bij den afval van God kwam terstond ieders opvatting en wil zijn gewicht in de schaal leggen, en daarmede was eene innige onderlinge gemeenschap onbestaanbaar. Zelfzucht en eigenbelang, de onmiddellijke gevolgen der vervreemding van God, verstoorden niet alleen de eendracht, maar ook moesten de godsdienstige meeningen, die het ware geloof verdrongen, wel onder ieders willekeur en subjectiviteit in verschillende richtingen uiteenloopen. Zoo eigen eenheid is aan het geloof, zoozeer behoort verdeeldheid tot het wezen des ongeloofs. Met den afval van God te Babel ging dan ook het ontstaan van het veelgodendom of heidendom gepaard [1]).

---

[1]) Möhler zegt dan ook niet ten onrechte in de *Hist.-polit. Blätter* II, 1838, S. 189 in een artikel „*Ueber das Heidenthum*" het volgende:

„Hoe moeten wij ons den oorsprong van het heidendom voorstel-
„len? Die de dingen onder een redelijk opzicht beschouwt, moet wel,
„gelijk hij in God waarheid en heiligheid als een en hetzelfde beschouwt,
„zoo ook in den mensch dwaling en zonde als op 't innigst verbonden
„opvatten. De eerste zonde was de kiem aller dwalingen. De on-
„gehoorzaamheid van den wil had terstond de verduistering des
„verstands ten gevolge, welke verduistering weer op den wil terug-
„werkte, die weder op zijne beurt het verstand nog meer bene-
„velde; door deze wederkeerige werking ontstond het vreeselijk
„gebouw des heidendoms.... Het is hier van belang, ons den
„van God afgevallen mensch aldus voor te stellen, dat hij in laats
„van God de natuur verheerlijkte, in plaats van den Schepper het
„schepsel aanbad. Het verstand erkende niet meer datgene, wat
„voor den mensch het hoogste was, en daar het practisch het
„schepsel boven den Schepper gesteld had, werd dit hem ook the-
„oretisch het hoogste; want wat de mensch bemint, dat zal hij
„ook voor het hoogste erkennen. Hier hebben wij dus verwarring
„van God met de natuur, van den geest met de stof; want gelijk
„God niet behoorlijk van de wereld werd gescheiden, zoo ook de
„geest niet van de stof.... Vandaar het veelgodendom; het

Dat de kiem van verdeeldheid, in de jeugdige maatschappij geboren, van onberekenbare gevolgen zijn moest voor de taal, kunnen wij thans licht uit het vorige opmaken.

Waar de grondslag der volks-eenheid werd uiteengerukt en splitsing in het menschdom te weeg gebracht, daar moest ook eene splitsing der ééne taal in verschillende talen volgen. Verscheidenheid in godsdienstige meening deed eene verscheidenheid van „*Volksthümlichkeit*" ontstaan; deze een eigenaardig spraakgebruik, dat, aanhoudend toenemende, de steilste scheidsmuren tusschen de volken optrok, ze opeendrong en hun dezelfde woonplaats deed kiezen, waardoor zij tegen wil en dank naar alle oorden heen verspreid werden. Zoo trad het woord in vervulling: „bevolkt de aarde"; aldus werd 's menschen verzet tegen het plan van God juist een middel om het te verwezenlijken; zelfs het werk, dat zij ter verijdeling van den wil des Heeren waren begonnen, werd hiertoe het natuurlijkste middel: de bouw van Babel toch, die allen op hetzelfde punt te zamenbracht, gaf zeker de geschikste aanleiding om eene scheiding in volken en verwarring in de taal te weeg te brengen.

Het plan Gods ter verlossing der menschheid werd hierdoor, zegt Kaulen, slechts in zooverre gewijzigd, als de middelen, die God gebruikt, steeds de perken der menschelijke vrijheid eerbiedigen. Was de eenheid van taal vroeger het krachtigste middel om de openbaring ongeschonden te bewaren; thans zou de strenge afscheiding, die de talen tusschen de volken maakte, juist de onge-

---

„*eene denkbeeld* van God splitst zich, omdat men God met de wereld „vermengt, in eene veelheid van goden; wijl juist de wereld eene „veelheid van verschijnselen, krachten en werkingen aanbiedt. De „eenheid van God bestaat ten hoogste nog als op den achtergrond, „in eene herinnering; het polytheïsme daarentegen is het heerschende „element."

schonden bewaring der goddelijke waarheden door één volk, dat ze later weer aan andere volken zou mededeelen, in de hand werken. Niet alleen dit volk echter zou een werktuig zijn in de hand des Heeren; ook de andere volken zouden negatief tot het verlossingsplan medewerken: hoe dieper zij zonken, hoe verder zij afdwaalden, des te vuriger zouden zij naar eenen Redder opzien, des te heviger smachten naar het bezit der waarheid en hun gemoed voor *Hem* ontsluiten. Ziedaar het thema, dat ons verder ontwikkeld zal worden.

1. DE ONDERGANG VAN BABEL VOLGENS GENESIS.

In het land Sennaar sloeg, volgens de H. Schrift, het nieuwe menschdom zijne tenten op. De hebreeuwsche tekst, hierin zijn het alle uitleggers eens, laat niet toe aan een *deel* van het menschelijk geslacht te denken. Wat men onder „Sennaar" te verstaan heeft, is echter niet zeer duidelijk. Ongetwijfeld was het gelegen aan de kanten van het latere Mesopotamië; dit land zelf kan het evenwel moeilijk geweest zijn. De latere Syriërs houden Sennaar voor de groote vlakte ten zuiden van den Euphraat en den Schatel-el-Arab tot aan de Persische Zee; en dit heeft alles voor zich, daar het oude Babel (vóór Nabuchodonosor) niet *inter amnes* maar op den rechter oever des Euphraats lag. Zij waren, lezen wij, opgetrokken van het oosten, *de oriente*, eene uitdrukking, die men moeilijk rijmen zal met de zuidelijke ligging der babelsche vlakte, wanneer men niet in 't oog houdt, dat de Hebreeën zich het oosten voorstelden als een groep van uitgebreide gewesten, naar het oosten heen gelegen, en wier westelijke grens de Tigris was. Allen derhalve die de Tigris overtrokken, kwamen *de oriente*. Aldus optrek-

kende „vonden" zij dan, gelijk de H. Schrift veel beteekenend zegt, dat heerlijk dal en „woonden daar"; wat ons noodzakelijk doet denken aan eene groote reeks van jaren en een machtigen aanwas van het menschdom vóór den torenbouw, waartoe de hoogmoed hen verleidde. De aangespoelde gronden aan den Euphraat boden alles aan, wat ter vervaardiging van steenen en ter bereiding van een soort van kalk noodig was.

„Komt", zoo spraken zij, „laat ons eene stad en „eenen toren bouwen, wiens spits aan den hemel reikt, „en ons een naam maken, opdat wij niet verstrooid wor„den over de gansche aarde! [1]).

Het verwaten menschdom beoogde met dit plan klaarblijkelijk drie dingen: 1°. eene stad en een toren te bouwen, 2°. zich een naam te maken, 3°. zijne verstrooiing over den aardbol te verhinderen. Met het tweede beoogden zij niet, in de oogen van anderen, die niet in den opstand deelden — eene onophoudbare meening, daar het duidelijk is, dat *allen* samenspanden — te stijgen, maar zich zelven *zedelijk* te verheffen, een gevoel hunner eigen kracht en grootheid in zich te doen geboren worden en daaronder zich stout genoeg te gevoelen om het juk van Gods wet af te schudden [2]). Hiermede staat, volgens Kaulen, het derde doel, de verhindering hunner verstrooiing, in het nauwste

---

[1]) De Vulgaat heeft: *antequam dispergamur*, dat men hiermede overeenkomstig dient te vertalen: „wij mochten anders over de gansche „aarde verstrooid worden". Vertaalt men „vóórdat" enz. dan onderstelt men, dat zij van hun zeker aanstaande verstrooiing bewust waren, en dan is het moeilijk te begrijpen, waarom deze verstrooiing v. 8 als eene *straf* en als een gevolg der taalverwarring wordt voorgesteld.

[2]) De meening, dat de toren bestemd was een toevluchtsoord te zijn voor een tweeden zondvloed, is niet houdbaar. Zij toch kenden Gods belofte; daarenboven bouwden zij ook eene stad er bij, en was de toren, hoe groot ook, zeker te klein om alle menschen te bergen.

verband. Den euvelmoedigen was het eene ondragelijke gedachte, dat hunne krachten zouden verdeeld raken; geen beter middel in hun oog dan ééne eenige groote stad — nog is menige groote stad het hart als 't ware eens volks —, die de ziel zou zijn van hun ganschen bond, om de gevreesde splitsing te verhoeden; geen geschikter middelpunt van het eedgenootschap dan een ontzaggelijke toren, die daar zou staan als de ontzettende uiting van hun verwaten zin: wij willen U niet dienen.

„*Es war die Stunde der Geburt des Heidenthums gekommen.*" Want het beginsel des heidendoms is *negatief* eene verloochening van den persoonlijken God en eene verachting van het heil, dat Hij ons heeft toegedacht; en *positief* de meening zichzelven door eigen kracht en beleid te kunnen en moeten helpen. Had dit ontzettend streven blijven voortwerken, dan had het Godsplan ter redding van den mensch schipbreuk geleden. Daarom zien wij den Almachtige tusschen beide treden om deze boosheid te verijdelen en eene straf op te leggen, die tevens uit de misdaad een heilmiddel zou doen geboren worden. „God daalde „neer", zegt de H. Schrift, „om de stad en den toren te „zien": eene voorstelling van God, die men meermalen aantreft om de grootheid eener misdaad en de werking der goddelijke tuchtiging en den ernst en plechtigheid, waarmede het gericht aanvangt, levendig voor oogen te stellen. En God sprak „*im Schoosse der hl. Dreieinigkeit*", gelijk onze auteur het uitdrukt: „zie, één volk en ééne „wijze van spreken onder hen, en zij hebben onderno„men dit te doen, en thans zal hun niets te erg zijn, „wat hun invalt te doen." De Alwetende, die alles doorgrondt, doorzag echter niet alleen, dat „de zonen Adams" tot alles in staat zouden zijn, maar ook de oorzaak, waaruit zooveel vermetelheid vloeide. „*Es war ihre auf*

„*Spracheinheit beruhende Volksthümlichkeit, deren Einheit „sie zur Sünde missbrauchten.*" Nog vóór het slagen van hun streven was het bewustzijn dezer tweevoudige eenheid door de onderneming alleen van den bouw tot zulk eene vermetelheid gestegen, dat men voor niets meer terugdeinsde. Hier was maar één middel ter redding van den godsdienst en de menschheid: dien band van eenheid voor goed te verbreken; en het vonnis des Heeren luidde dan ook: „Wij zullen hunne wijze van spreken verwarren, „zoodat de een de taal des anderen niet verstaat." De majesteit des Scheppers komt hier schitterend uit tegen den machteloozen eigenwaan. Eén oogwenk des Heeren, en al de plannen van het gansche menschdom liggen in duigen: „en de Heer verstrooide ze vandaar over de „gansche aarde." Zoodra de éénheid van taal verbroken lag, was ook aan hetgeen Kaulen „*die volksthümliche Ein-„heit*" noemt, diep de bodem ingeslagen, en er gebeurde wat in Gen. X, 31, 32 reeds vooraf wordt medegedeeld: „uit de zonen van Noach verdeelden zich de volken naar „hunne geslachten en talen." En hiermede nam de reuzenbouw een einde; want de scheiding in volken had de krachten verbroken: „Deswegens noemt men haren naam", d. i. den naam der stad, „*verwarring*; want de Heer ver-„warde aldaar de wijze van spreken der gansche aarde, „en vandaar verstrooide de Heer hen over de gansche „aarde."

2. De geschiedkundige waarheid van het Mozaïsch verhaal.

Thans aanvaardt Kaulen de gewichtige taak om ons de historische gronden aan te geven, welke de waarheid van het feit, dat de Schriftuur aangeeft, bevestigen. Hij

grondt zich hier echter niet op het getuigenis van verdachte getuigen: d. i. hier vooral, getuigen, die de mannen der moderne wetenschap en des ongeloofs gaarne verdacht noemen; maar hij beroept zich op de verklaringen van de laatste scherpzinnige navorschers der ruïnen van Babylon en zijne omstreken. Hier vooral huldigt hij de leuze: leve de ervaring!

Het Babel, waarvan Gen. X gewaagt, is ongetwijfeld de latere hoofdstad van het babylonische rijk; de Grieken noemen haar Babylon. Zij bleef een der belangrijkste steden van Azië tot Alexander den Groote. Het woord „Babel" beteekent én in het Hebreeuwsch én in het Syrisch *verwarring*: en dit is hier van te meer belang, daar het Hebr. allernaauwst verwant is met het Chaldeeuwsch, de taal der Babyloniërs. Dit alleen is ons borg voor de juistheid der etymologische beteekenis en maakt tevens de opmerking, dat de afleidingen in Gen. steeds de oorspronkelijke etymologische beteekenis teruggeven, voor hen overbodig, die zouden tegenwerpen, dat *Babel* van *babal* slechts eene *hebreeuwsche* afleiding is. De inheemsche naam is volgens Oppert [1]) *Babilu*, d. i. *porta Dei diluvii*, de poort van den vloed Gods.

De geschiedenis heeft in de laatste jaren het feit dat, volgens de Schriftuur, te Babel is voorgevallen en waaraan Babel zijn ontstaan en naam heeft te danken, op merkwaardige wijze bevestigd. Bekend is het, dat het oude Babel terzelfde plaatse lag, waar thans in Mesopotamië het arabische dorp Hillah zich bevindt. Onder de de ontzettende ruïnen, welke zich hier langs de beide zijden van den Euphraat uitbreiden, is er eene, welke door haren omvang en hare hoogte al het andere over-

[1]) *Journ. Asiat.* (1857, T. IX, p, 147.)

heerscht. Op een uitgestrekten grondslag van bijna 60 voet hoogte verheft zich eene kegelvormige massa van 200 voet, welke op hare beurt weder een soort van toren draagt van 30 voet hoogte; dit is de Birs Nimrud, de Burg van Nimrod [1]). De gansche massa van dezen kolossus bestaat uit steenen, waarop alle plantengroei onmogelijk is. Allen, die meenen, dat de bouwvallen van den toren van Babel nog bestaan, zien ze in Birs Nimrud. Sommigen zien er den tempel van Bel in, door Herodotus beschreven, die Nabuchodonosor als bouwheer noemt; anderen willen er het Borsippa van Strabo in terugvinden.

Het moge al niet te betwijfelen zijn, dat Nabuchodonosor een gedeelte tot dezen berg van steenen heeft bijgedragen; niet minder stellig is het ook, dat de Birs Nimrud de duidelijke sporen van een tweevoudigen bouw draagt. Uit vierderlei muurwerk is het geheel samengesteld. De bovenste muren, die zeker van de tijden van Nabuchodonosor dagteekenen, zijn uitmuntend van vorm en gehalte. De daaropvolgende zijn veel minder en bestaan uit zeer slecht gebakken steenen, door roode klei verbonden; op de derde plaats, de grondslag, gevormd uit dezelfde steenlagen, doch met asphalt bepleisterd; dan volgt een ontzaglijke, platte heuvel, waarop het overige rust, bestaande uit steenen, die in de zon gedroogd en enkel door geweekte aarde onderling verbonden zijn. Algemeen schrijft men den bovenbouw aan Nabuchodonosor, den onderbouw aan een veel vroeger tijdperk toe; en dit brengt ons tot het vermoeden, dat deze eerste bouw een werk is uit de dagen van den heerscher Nimrod. De verhalen der ouden deelen ons ook mede, dat Nabuchodonosor den tempel van Bel enkel heeft opgeluisterd, doch dat

[1]) Alzoo Rich, Ker Porter, Layard. Rawlinson geeft, volgens juister opmetingen, eene mindere hoogte op.

Semiramis hem het aanzijn schonk, aan welke mythische gestalte men veel pleegt toe te schrijven, wat in den donkeren, ondoordringbaren nacht der eerste tijden geschied is. De ligging van het paleis van Nimrod aan den rechteroever des Euphraats dient slechts om ons vermoeden te bevestigen; want vóór Nabuchodonosor was de linkeroever niet bebouwd.

Het is nu maar de vraag, of met grond te bepalen is, tot welke tijden men den verschillenden bouw der muren moet terugbrengen. Over het hoogste en het laagste gedeelte derzelven is men het eens; doch over de tusschenvakken loopen de gevoelens zeer uiteen. Fresnel tracht in zijn *Journ. Asiat.* 1853 aan te toonen, dat de specie, de roode klei, waarin de laagste verdiepingen gemetseld zijn, door de H. Schrift werkelijk bedoeld is; een gevoelen dat de Septuagint (door te vertalen: „καὶ ἄσφαλτος ἦν „αὐτοῖς ὁ πηλός", en de slijkerige aarde diende hun tot „asphalt" d. i. in plaats van asphalt) werkelijk staaft. Kon men zich aldaar asphalt moeilijk aanschaffen; roode klei was rondom Babel overal te vinden. Ook het onvolmaakte dier tegels, die half gebakken zijn en van onbedrevenheid in het bakken van steenen getuigen, spreekt te zijnen voordeele. Rawlinson evenwel, die later dan Fresnel de ruïnen heeft onderzocht, meent dat ook de onderste bouwlagen weleer met degelijke klinkers bekleed geweest zijn, en brengt daarom alles, wat op de platte vlakte des heuvels staat, tot de tijden van Nabuchodonosor terug. Hiermede zou er van overblijfselen des babelschen torens geen spraak meer kunnen zijn; want de H. Schrift spreekt van *lateres cocti*, gebakken steen en roode klei, die in den heuvel niet aanwezig zijn. Kaulen betrapt echter onzen navorscher op tegenspraak, daar de twee duimen dikke bepleistering der onderste lagen met asphalt, waarvan Rawlinson zelf gewaagt, zeker de bekleeding met steenen heeft overbodig gemaakt.

Wanneer men met genoegzamen grond kon aannemen, dat én de heuvel met leemsteenen én de eerste verdieping met asphalt tot den babelschen bouw behooren, dan is hierin niets strijdigs met het bijbelsch verhaal. Op geen der overige ruïnen echter vinden de woorden van Gen. hunne toepassing; de Birs Nimrod alleen zou het derhalve *kunnen* zijn; doch tot de bewering, dat hij het werkelijk is, wordt meer gevorderd.

Wij hebben gezien, dat velen in den Burg van Nimrod het oude Borsippa begroeten, en Layard, een der laatste bezoekers en der grondigste navorschers der bouwvallen van Babylon, houdt dit voor zóó zeker, dat hij zijne overtuiging niet eer wil opgeven, voor er weder nieuwe opschriften over den Birs Nimrud ontdekt zullen zijn.

Onder Borsippa, dat, gelijk de Birs Nimrud, ten zuiden van Babylon lag, verstaat men zoowel eene bijzondere plaats als een deel van Babel. Het was ook de universiteit, waar wetenschap en godsdienst zetelden. Latere ontdekkingen hebben uitgemaakt, dat de B. N. het middelpunt van een groot aantal gebouwen vormde. Strabo (ook bij Ptolemeus *Βάρσιτα*), de babylonische Talmud en de latere joodsche geschriften hebben alleen den naam Borsippa bewaard; een woord dat hetzelfde beteekent als Babel: *etiam nos vocamus Babel Borsiph et Borsiph Babel;* vanwaar het axioma: „*signum malum legi Babel et Borsippa*"; en de toespeling, waarmede men iemand, die te Borsippa geboren was, plagend antwoordde: „*dixit ei: ne dicas mihi sic, sed „ex Bolsiph"; „quoniam ibi confudit Dominus labium universae terrae*" [1]).

Nu wij eenmaal weten, dat Borsippa en de Birs Nimrud

---

[1]) „Ook wij noemen Babel Borsiph en Borsiph Babel. Een „kwaad teeken heb ik gelezen Babel en Borsippa." „Hij zeide hem: „spreek me niet aldus, maar (zeg) „uit Bolsiph"; want daar heeft „de Heer de spraak der gansche wereld verward." Buxtorf. *Lex. rabbin.* z.· v. בורסיף Borsiph.

hetzelfde zijn, zal de etymologie ons wel verder tot ons doel brengen. „*Der Birs Nimrud*", zegt Oppert, „*ist „Borsippa*" [1]). De opschriften, uit de bouwvallen van Babylon opgedolven, voeren den naam *Barzipa*, *Barzipas*, *Barsip*, *Bars'ip*. Ik laat hier Kaulen zelf spreken: „*Nach „den Mitteln, welche die Keilinschriften in einer Art von „Vocabularien selbst an die Hand geben, ist der Sinn dieser „Zusammensetzung leicht zu entdecken. Die zweite Hälfte,* „SIPPA, ZIPA, S'IP *verräth sich als das hebr. Wort* שפה, „*Lippe oder* SPRACHE." Die eerste helft moet, volgens de verklaringen van het „Keilschrift", of *balbutire* d. i. *stamelen*, of *dispergere* d. i. *verstrooien* beduiden. De naam Borsippa „taalverwarring" verschijnt derhalve als een onvergankelijk gedenkteeken, dat reeds de inwoners van het tweede babylonische rijk in den nog bestaanden Burg het gebouw zagen, waarmede het in Genesis verhaalde ongeval onmiddellijk verbonden is [2]).

Maar nog sterker. De ruïnen getuigen van zichzelven. De steenen van de bovenste bouwlagen getuigen van dengene, die ze zoo rotsvast heeft laten opeenmetselen; de naam *Nebokhadresor* is op ieder hunner ingegrift. Maar de Babyloniërs hadden bovendien het gebruik om bij den bouw van elk monumentaal gebouw eene oorkonde in te metselen, welke de oorzaak van zijn ontstaan vermeldde. Zij werd gewoonlijk op cylinders van klei („*thönerne Cylin- „der*") ingedrukt, en zoo regelmatig volgde men dit gebruik, dat Rawlinson bij zijne onderzoekingen den arbeiders vooraf de plaats kon aanwijzen, waar zij graven

---

1) *Zeitschr. der deutschen morgenl. Gesellschaft* VII, S. 406.

2) Oppert, die, waarom weet men niet, ook nog eene andere verklaring geeft, zegt: „*Le monogramme complexe (Bar-Sip) pourrait „signifier „lieu de la dispersion des voix" ou „lieu du balbutiment*". Hij meent, op eene andere afleiding steunende, dat dit woord ook *tour des „langues*" zou kunnen beteekenen. *Journ. Asiat.* 1857, T, IX. p. 503.

moesten om de bedoelde cylinders te ontdekken. Oppert — Kaulen weet het *„aus mundlichen Aeusserungen der be- „deutendsten Fachgelehrten", ... „der Einzige, von dessen „Keilschrifterklärungen eine genügende Sicherheit erwartet „werden kann?"* [1]) — Oppert heeft de opschriften, die zich op deze kleirollen bevinden, ontcijferd en is tot de verrassendste resultaten gekomen. Nabuchodonosor noemt zich daarin den stichter van het nieuwe gebouw. Hij, de koning van Babylon, de oudste zoon van Nabopallassar, evenzoo koning van Babylon, is de hersteller (instaurator, vernieuwer) van pyramied en toren. De God Merodach had hem dit opgedragen. Het gebouw zelf noemt hij het huis van de VII lichten der aarde en het laatste monument der Borsippers (Rawlinson: *„the wonder of Bor- „sippa"*). Het gebouw zelf heeft een vorig koning, XLII leeftijden vroeger, gesticht, maar den top niet voleindigd. „Sinds den dag des zondvloeds hadden hem de menschen „verlaten, woorden voortbrengende zonder orde" [2]).

---

[1]) *Journ. Asiat.* 1857 T. IX, p. 125. X, p. 168. Rawlinsons verklaring verschilt nog al van de zijne. *J. A.* 1860. XV, p. 445.

[2]) *„Nabuchodonosor, rex Babylonis, servus entis existentis, attestatus „constantiam cordis Merodachi, dominus supremus, exaltans deum Nebo, „salvator sapiens, qui instructioni dei maximi praebeat aures suas, „vicem gerens deorum, non faciens injuriam, instaurator pyramidis et „turris, filius natu maximus Nabopalassaris regis Babylonis. — Me- „rodachus dominus magnus, qui sponte sua creavit me, instaurationes „suas perficiendas imposuit mihi. Domum luminum* VII *terrae, ultimae „memoriae monumentum Borsipporum. — Eam rex anterior fecit, quem „XLII aetates commemorant, sed non elevavit caput ejus. Inde a die „diluvii dereliquerant (eum homines), sine ordine proferentes verba. „Motus terrae et tonitrua disperserant argillam ejus, lateresque „coctiles tegumentorum ejus diffiderant; argilla molis interioris effusa „erat in colles separatos. Ad perficiendam eam dominus magnus „Merodachus incitavit mihi cor; locum ejus non amovi, non violavi la- „pidem angularem ejus. In mense pacis, in die fausto, argillam mo- „lis interioris ejus et lateres coctiles tegumentorum ejus porticibus per- „foravi — (Oppert vertaalt in het Duitsch: die Rotsziegel der Mas- „sive und die Brennziegel der Bekleidung durchbrach ich mit Arkaden.) „— Sicut antea fuerat, ita fundavi et exstruxi eam: sicut die pristino „fuerat, ita elevavi caput ejus."*

Voor 2400 jaren werd derhalve, volgens deze woorden, de Birs Nimrud reeds aangezien voor het gedenkteeken derzelfde gebeurtenis, waarvoor wij hem, volgens Genesis, moeten houden. Hij is een gebouw „*reconstruit*", zegt Oppert, „*sur l'emplacement d'une autre ruine qui, deja à „l'epoque du destructeur de Jerusalem, passait pour le théâtre „de la confusion des langues*" (*l. c.* p. 497). Historische nauwkeurigheid zal men aan het opschrift moeilijk kunnen ontzeggen, en zeker zal menigeen, die de opgaven der H. Schrift al geen vertrouwen wil schenken, zich gaarne buigen voor het gezag van koning Nebukadnezar. Van zeer veel belang is hier vooral de opgave van den tijd der stichting van den Burg Nimrods. Van den eersten koning van Babylon, die den toren liet bouwen, tot Nabuchodonosor zouden twee en veertig menschen-leeftijden verloopen zijn. Rekenen wij hier — en waarom niet? — volgens den gewonen leeftijd, dan vallen er drie geslachten in de honderd jaren; hetgeen den eersten bouw 1400 jaren vóór Nabuchodonosor stelt. Nemen wij aan, dat de herstelling en de vervaardiging van het opschrift 600 voor Christus plaats greep, dan brengt ons dit 2000 jaren voor Christus terug. Oppert maakt eene andere berekening, die den bouw nog 1540 jaren verder terugbrengt; maar hier „*verleugnet er seinen sonstigen ernsten und wissen-„schaftlichen Standpunkt.*"

De vermelding der geweldige natuurverschijnselen, waardoor het eerste reuzenwerk zou verwoest zijn, is geheel in overeenstemming met de nog levende overleveringen. Ook maakt de geschiedenis nog gewag van andere verwoestingen, door verschillende vorsten aangericht. Cyrus en Darius echter lieten den toren ongeschonden; Alexander de Groote, die eene tweede herstelling ondernemen wilde, hield 10,000 man twee maanden lang bezig

om het puin weg te werken zonder het gewenschte gevolg. Na hem vervielen toren en stad geheel en al.

De herinnering aan het groote feit bleef echter voortleven in de harten der oosterlingen en evenzoo in den mond der overige wereldlingen. Hoe zouden de zonen van Noach ook zulk een greep Gods in de geschiedenis der menschen hebben kunnen vergeten? De Armeniërs en Grieken, de Persen, Indiërs en Chineezen, zelfs de Koreërs weten van een soortgelijk voorval te gewagen. In Amerika leeft nog de sage der taalverwarring bij verschillende volken; in de Zuidzee weten de Australiërs er van te spreken; en bespottelijk is de bekommering van Delitz, dat wellicht de missionarissen der Jezuïeten en Dominikanen de oorzaak er van zijn. Alsof wij niet aan hen de eerste wetenschappelijke kennis over deze volken te danken hadden! Nemen wij dan dit alles te zamen, dan komt men met Herder [1]) tot het besluit: „*Da muss was „Positives vorgefallen sein, das diese Köpfe aus einander „warf; philosophische Deductionen thun kein Genüge.*

3. De innerlijke waarheid van het mozaisch verhaal.

Nog iets anders dan de doode steenen laat Kaulen spreken. Heeft God de talen verward, dan moet er tusschen den tegenwoordigen toestand der talen en het verhaal der wijze van verwarring overeenkomst bestaan; de wijze der scheiding van het menschdom in volken behoort ook overeen te stemmen met de eigenaardigheid onzer natuur, welke wij nog waarnemen; tusschen de oorzaak van het feit en het feit zelf mag geen tegen-

---

[1]) *Vom Geiste der hebr. Poesie.* Tübingen, 1805. I, S. 315.

spraak zijn. Kaulen wil aan zijn betoog de verrassing niet ontnemen en stelt eenvoudig deze vraag: wanneer zal de beschouwing der taalstammen — waarin al de talen verdeeld worden, en die van geen later dagteekening dan de bouw des torens zijn — ons een waarborg wezen voor de juisthuid het mozaïsch verhaal? *A priori*, zegt hij, zal dit het geval zijn, wanneer de verhouding dier stammen tot elkander dezelfde is, als zulk eene verhouding volgens de letter van Genesis behoort gedacht te worden.

De groote vraag, waarop hier alles aankomt, is derhalve deze: „*um den tiefsten Grund der bestehenden Sprach-„verschiedenheit zu finden.*" Hiertoe is het echter noodig na te gaan, waarin de talen van elkander verschillen. Deze verscheidenheid nu laat zich tot drie hoofdtrekken terugvoeren: tot

a. De uiterlijke benoeming („*Bezeichung*") van het begrip door het spraakgeluid: de phonetische zijde der taal.

b. De innerlijke wijze van beschouwing bij de uitdrukking („*Bezeichnung*") der beteekenis der voorwerpen van het denken: het geestelijke karakter der taal.

c. De grammatische eigenaardigheden („*das grammatische „Verfahren*"), berustende op de verhouding der „*Redeform*" tot den logischen vorm der gedachte: de innerlijke vorm der taal [1]).

a. Het verschil van spraakgeluiden alleen kan ons, volgens Kaulen, moeilijk den diepsten grond van de verscheidenheid der talen ontsluieren. Een aantal klankvormen toch zijn in verschillende talen dezelfde, zonder daarom dezelfde beteekenis te hebben; men vergelijke slechs

---

1) Men herinnere zich hier hetgeen wij in het vorig artikel gezegd hebben over den innerlijken taalvorm enz.

het latijnsche *altus* en het duitsche *alt*. Deze gelijkheid is evenwel schijnbaar; want oorspronkelijk zijn deze vormen verschillend. Omgekeerd zijn vaak de klankvormen verschillend bij de gelijkheid van beteekenis; welk verschil weder eveneens schijnbaar is, wijl deze vormen in den grond *niet* verschillend zijn: b. v. *hert*, *cervus*, *κεραός*. Alleen een verschil in de wortels, die door de organische waarde der klanken den eenig waren maatstaf aangeven, zou hier licht kunnen verspreiden; doch deze zijn grootendeels voor ons onderzoek ontoegankelijk, terwijl tal van redenen zich tegen het verschil der wortels verklaren.

Er bestaat echter nog een ander phonetisch verschil in de talen, dat meer de hoedanigheid der afzonderlijke letterklanken betreft. De Sakser zal de *ch* geheel anders dan de Zwitser, de Spanjaard zijne *b* (*v*) anders dan de Italiaan de zijne uitspreken. Dit onderscheid evenwel vindt zijne oorzaak in den lichaamsbouw der sprekers, niet in een verschil der objectief beschouwde talen. Elke streek heeft hare eigenaardige uitspraak. Ieder menschenras heeft zijne eigenaardige gelaatstrekken, elk mensch zijne hem eigene houding: „*Jeder Dialect hat so gewissermassen „eine eigenthümliche Physiognomie der Sprachorgane*"[1]). Ook dit komt derhalve hier, waar het den diepsten grond van het taalverschil geldt, niet in aanmerking. In de bergen, waar men hard water drinkt, zijn de klanken veel harder en ruwer dan aan de zeekusten, waar minder de keel, meer de lippen en de tong in werking gebracht worden.

Men kan evenwel niet ontkennen, zegt Kaulen verder, dat de uitspraak der klanken ook niet haar grond zou kunnen hebben in het wezen der taal. De mensch toch leert onder den invloed eener bepaalde taal spreken, deze geeft richting

---

[1]) *Lehrbuch der Physiologie des Menschen*, 2 *Aufl.* 1847. 2 Bd. 531,59.

en vorm aan de spraakwerktuigen, zoodat dezer physiologische gesteldheid even zoo goed in de vorming der spraakgeluiden als de vorming der spraakgeluiden in de organen haar oorzaak heeft. Vandaar komt het, dat bijv. de Duitscher den Engelschman moeilijk zijne *th* zal nazeggen.

Wanneer men echter nu bij dit alles in het oog houdt, wat wij vroeger gezien hebben, dat in de uiting der spraakgeluiden ook de beteekenis der afzonderlijke klanken symbolisch of pathognomisch is opgesloten, dan is het toch moeilijk te loochenen, dat men uit de gewoonte eens volks, om het eene spraakorgaan bij voorkeur boven het andere te gebruiken, tot het karakter eens volks mag besluiten; waaruit men dan verder kan afleiden, dat het verschil der klanken zijn eigenlijken grond vindt in een verschil van den geest des volks „*Volksgeist*". Een tal van veranderingen der spraakgeluiden en letterklanken kan men aanwijzen, die niet uit toeval en willekeur, maar uit den eigenaardigen genius des volks gevloeid zijn. Zoo getuigt bijv. afknotting en verzwakking der klanken van een onbezorgden, beweeglijken geest, voor wien de gedachte hoofdzaak, de klank bijzaak is. Men moge derhalve dan al geen recht hebben om uit de som der veranderingen, welke de talen ondergaan hebben, een zeker oordeel op te maken over het karakter der volken, die ze spreken (vooreerst omdat het volk het bewustzijn mist van de organische beteekenis der klanken, ten andere ook omdat wij zelven niet genoeg op de hoogte zijn der klanken-symboliek); het valt evenmin te loochenen, dat de verhouding der spraakgeluiden steeds den geest eens volks in groote trekken afspiegelt [1]).

---

[1]) Waar een bepaalde klank den boventoon voert, daar kan men steeds tot eene bepaalde richting des geestes besluiten, die den boventoon voert bij een volk. Het veelvuldig aanwenden der *a* getuigt van een zucht tot beschouwing bij de Hindoes. Met geheele

b. Het phonetisch verschil der talen rust derhalve in zijnen diepsten grond op verschil van „*Volksgeist*"; doch een bloot verschil in klanken is natuurlijk niet zoo ingrijpend als de verscheidenheid der innerlijke wijze van opvatting bij de benoeming der „*Denkobjecte*".

De namen der voorwerpen brengen ons de voorstelling van het ding geheel, in al zijne kleuren, voor den geest; dit is evenwel slechts bij overeenkomst; want het woord geeft eigenlijk slechts één, willekeurig genomen, kenteeken aan. Het woord *spin*, doet ons denken aan het gansche dier met *pooten* enz. terwijl alleen de hoedanigheid van *spinnen* genoemd wordt, en dit zelfs in weerwil bijv. ook de zijdeworm *spint*. Het onvolmaakte dezer handelwijze komt nog meer uit, wanneer wij bedenken, dat niet eens alle *vliegers* (*vogels*) *vliegen*, alle *spinners* (*spin*) *spinnen* [1]). Dit is het gebrekkige der menschelijke spraak; ieder teeken zegt of te veel, of te weinig.

„*Lautklassen*" is dit nog meer het geval. „Wijl in de vocalen zich „gemeenlijk de gewaarwordingen der ziel, in de medeklinkers daaren„tegen zich de vrije, denkende geest openbaart, zoo is de ver„houding van het vocalisme eener taal tot het consonantisme karak„teristiek en van groote beteekenis voor de verhouding der gewaar„wordingen en der zinnelijkheid tot den heerschenden volksgeest" (Wedewer. *Ueber die Wichtigkeit und Bedeutung der Sprache für das tiefere Verständniss des Volkscharakters.* S. 15. Heyse, *Sprachw.* S. 235). In het zangerig Italiaansch heeft men 10 klinkers tegen 12 medeklinkers, en onder de laatsten vooral de vloeiende; in het Duitsch is de verhouding van 5 tot 9; dus bijna eens zooveel medeklinkers. Harde verbindingen: *Schlacht*, *Schlucht*, *sprichst* kent het Italiaansch niet. De eersten offeren de beteekenis op aan de welluidendheid, de laatsten handelen omgekeerd. Bij den Italiaan heeft daarom het gevoel, bij den Duitscher het verstand de bovenhand. „*Die Laute*", zegt daarom Steinthal, „*jeder Sprache haben eine gewisse Tonart, „welke das Temperament des Volkes abbildet.*"

[1]) *Wittebrood, zilver, boomwol, melk, ei, parel* beteekenen in het Hebr., Sansk., Aethiop., Arab., Lat., Gr. eene hoedanigheid: „*het witte*". *De robijn, mensch, leeuw, koper, de vos, de framboos, roest* beteekenen in het Hebr., Gr., Samoj., Arab., Lat., Duitsch „*het roode.*" Een *boek* is etymol. een van boekenhout of schors vervaardigd voorwerp en bewijst, dat onze voorvaders, reeds vóór de komst der evangelie.

De mensch drukt derhalve zijne subjectiviteit uit in de benoeming der dingen; deze bijzondere opvatting en wijze van iets aan te duiden wordt dikwerf het „*Gemeingut der „Sprache*". Dit laatste is zóó waar, dat het geen bewijs behoeft; en hieruit volgt onmiddellijk, dat alle afzonderlijke talen onder den invloed staan eener wijze van beschouwen en opvatten, die in de grijze oudheid uitstekende geesten in haar hebben gevestigd. Thans echter is een dergelijke invloed zeer beperkt, omdat in elke taal zich eene bepaalde, vaste wijze van opvatting en uitdrukking heeft geworteld, welke de gedachte der individuen bindt aan bepaalde „*Anschauungsformen*". In deze eigenaardige wijze van benoeming der voorwerpen van de gedachte, naar bijzondere kenmerken, bezit elke taal een bepaald systeem van „*Anschauungsformen*", welke van de werking des geestes der individuen onafhankelijk zijn: eene „WELTAUFFASSUNG", gelijk von Humboldt zegt, „*die an „der* GELTUNG DER WÖRTER *haftet.*" Wij gevoelen thans hier bijna niets meer van, omdat het bewustzijn van het etymologisch grondbegrip der woorden verdwenen is. Wij verbinden aan elk woordteeken het zuivere geheele begrip, zonder aan de tusschenkomst van het bijzondere kenteeken te denken. Al is hiermede nu de subjectiviteit van ieder in het bijzonder uitgesloten, toch heeft de wijze van „opvatting der taal, door Kaulen „*Sprachgeist* genoemd, een zuiver subjectief karakter. En dit kan moeilijk anders, waar in plaats der *begrippen* slechts *voorstellingen* en in plaats van het *geheel* der hoedanigheden slechts

---

predikers, runen in schors of hout krasten; anders hadden zij een latijnschen naam aangenomen. Hiermede kan men het verschijnsel verklaren, dat met denzelfden grondvorm en dezelfde grondbeteekenis in verschillende talen verschillende voorwerpen worden aangeduid.

enkele kenteekenen gekozen worden om de voorwerpen der gedachte aan te duiden. En niettemin is deze „*Sprach-geist*" weder niets toevalligs of willekeurigs; want hij staat in het nauwst verband met de hoofdrichting van het volkskarakter, dat de taal spreekt. De volksgeest is daarom te gelijk de „*Sprachgeist*"; en alleen wijl de geestelijke eigenaardigheid van het individu onder het volk meer of minder door het „*Gesammtcharakter*" der natie bepaald wordt, is het mogelijk, dat de opvatting van het individu onder het spreken in de opvatting, die aan de taal eigen is, („*sprachliche Anschauung*") opgaat; want de spreker verliest het besef des subjectieven vorms van opvatten en erkennen, welke aan zijne gedachte eigen is, juist omdat deze, als beantwoordende aan de nationale richting des geestes, ook met zijne eigene geestelijke eigenaardigheid overeenstemt.

Dit nu op de verscheidenheid der talen toepassende, maakt Kaulen de woorden van Heyse tot de zijnen: „het „*begrip* kan altijd slechts hetzelfde zijn, want het is het „met den geest waargenomen object zelf. De *voorstelling* „kan verschillen, want zij rust op ieders bijzondere beschou-„wing der dingen. — Derhalve is de taal geen stelsel van zui-„vere *begrippen*, maar eene afzonderlijke wereld van eigen-„aardige voorstellingen, gelijk de volksgeest ze volgens zijne „eigenaardige wijze van opvatting heeft voortgebracht. „De verschillende talen zijn dus, wat hare inwendige ge-„halte aangaat, niet identisch, maar even zoovele stelsels „van voorstellingen; ieder vormt eene eigene wereld des „geestes. Men onderscheide dan ook zorgvuldig wat *door* „*middel* der taal *kan* uitgedrukt worden (*het zuiver be-„grip*) en wat *door* de taal zelve uitgedrukt *wordt*. Dit „vormt de eigenlijke substantie der taal als zoodanig, en „hierin ligt het wezenlijke, *innerlijke* onderscheid der

„talen" [1]) (*Sprachw.* S. 159). Er bestaat derhalve het nauwste verband tusschen den geest des volks en den „*Sprachgeist*"; en wel zoodanig, dat met de verandering der volkseigenaardigheid ook de beteekenis des woords verandert. Onze voorouders waren een herdervolk aan den voet des Himelaia's, en het tooneel hunner werkzaamheid noemden zij *akker* (van *ager, agere, voeren*) d. i. *dreef, weide;* doch zoodra het veld hunner werkzaamheid veranderde, verwisselde ook het woord *akker* van beteekenis en werd een stuk bouwgrond

c. Bezit ieder volk in zijne taal een eigen psychologisch, metaphysisch en ethisch stelsel, ook eene eigenaardige logica treedt in haar te voorschijn. De volksgeest beschouwt niet alleen de voorwerpen maar ook de vormen der gedachte op eene hem eigene wijze (subjectief), en deze drukt hij naar *zijne* opvatting op eene bepaalde wijze uit. En is de benoeming „*des Geistigen*" van groot belang

---

[1]) Gelijk het kind het eerst het eetbare der dingen, den kunstenaar het schoone, den koopman de koopwaarde in het oog valt, zoo zien wij ook in de bijzondere talen bij de namen der voorwerpen van de gedachte steeds dat kenteeken uitkomen, wat volgens de richting des geestes eens volks, dit het eerst moest opvallen. Bij sommige volken trok de zinnelijke verschijning het eerste de aandacht, bij andere de inwendige gesteldheid der dingen. *De aap* (*simia*, σιμός) is de *stompneus*, *kapi* (Sansk.) *de gaper*. *Het lam* is Hebr. *het huppelend dier*. *Den hemel* noemden de Romeinen *coelum*, *het holle*; de Duitschers *himmel* (van *himan, bedekken*) *het bedekkende*; de Eng. *heaven* (*heave, heffen*) *het verhevene*; de Polen *niebo* (*nebula*, *het bewolkte*; de Kelten, *debbes*, en Hebr. *het hooge*. *De beer* waren indogermaanschen veeweider *een moordenaar* (*ursus*), maar het natuurkind van boven-Azië, hetgeen er vertrouwelijker mede omgaat, was hij *het vadertje*. Waar het bovenzinnelijke begrippen geldt, daar eerst komt het ware karakter des volks uit. Al het geestelijke brengt de mensch in beeld, gelijk wij gezien hebben. De Duitscher *bemint van harte*, de Latijn *ex animo*, de Griek φρεσὶ (*het middelrif*), de Hebr. met de *ingewanden*. Bij ons zit het verstand *in 't hoofd*, bij den Arab. *in 't hart*, den Lat. *in de borst* (*pectus*). Een *ambt*, bij ons een *dienst*, is den Lat. *een voorrang* (*magistratus*), den Spanjaard *een plicht* (*oficio*), den It. *een last* (*carica;*) *weten*, bij ons *zien* (*visan*, *videre*), den Lat. *wel te proeven* (*sapere*).

voor de vaststelling van het onderscheid der talen, dan moet de uiting der vormen van de gedachte, die veel meer afgetrokken is, van nog grooter gewicht zijn om het verschil der talen te beoordeelen. Brengt toch de wijze, waarop de talen bij de benoeming der „*Denkobjecte*" te werk gaan, ons tot de erkenning van haar onderling verschil, niet licht dringen wij tot de uiterste grens door, omdat het aantal woorden zoo ontzettend groot en hunne etymologische afleiding onzeker en zeer moeijelijk is. Veel gemakkelijker ontdekken wij het onderling verschil der talen in hare grammatische vormen. Verschillende betrekkingen toch bestaan er tusschen de woorden, of liever, tusschen onze voorstellingen. Wij kunnen ons meerdere dingen of slechts één voorstellen; de werkingen, die wij aan het een of ander onderwerp toekennen, kunnen wij verleden, of tegenwoordig of toekomend, voleindigd of onvoleindigd, zeker of onzeker, zijnde of niet zijnde denken; er kan tusschen twee voorstellingen eene betrekking van oorzaak en gevolg, van tijd of plaats enz. gedacht worden; al zijn nu de wetten van het denken in alle geesten dezelfde, toch kan men deze wetten verschillend opvatten, en kan de vorm, waarin men ze uitdrukt, zeer verschillend zijn.

Deze verscheidenheid is quantitatief; want de eene taal zal voor vele betrekkingen geen enkele uitdrukking, de andere voor de fijnste onderscheidingen der betrekkingen vele afzonderlijke uitdrukkingen hebben. Wat is de griekssche taal niet rijk aan vormen voor tijden en wijzen! Het Hebreeuwsch heeft er slechts twee. Plaatsing en klemtoon zijn in andere talen voldoende om hare enkele „*Denkformen*" weer te geven; terwijl andere talen alle mogelijke middelen, die de spraak aanbiedt, moeten samenvatten om het aantal der onderscheidene betrekkingen, die de levendigheid des geestes aangeeft, weer te geven.

Dat onderscheid is ook qualitatief. De verhouding van het oorzakelijk verband wordt bij ons als gelijktijdigheid (*wijl = omdat*), in het Latijn en Fransch als eene opeenvolging (*quoniam = quum, jam, puis-que*), als een *post hoc, ergo propter hoc*, in andere talen weder als voorwaarde of als werkelijk aanwezig (Mandsch. *turgunde, causa* = wijl) opgenomen. Gelijk nu bij het denken zelf de vorm het voornaamste is, in zooverre daarop de waarheid en onwaarheid, de rijkdom en de armoede, de nieuwheid en alledaagschheid, de schoonheid of het niet schoone der gedachte rusten, zoo moet ook voor de beschouwing der taal de innerlijke vorm, die elke taal eigen is, van het hoogste belang zijn, in zooverre zich hier de eigenlijke genius der taal, welke aan de gedachte de uitdrukking en den vorm schenkt, openbaart. Het grammaticaal verschil geeft ons ook dan den diepsten en meest erkenbaren grond aan van de verscheidenheid der talen, omdat die innerlijke taalvorm zich in den uiterlijken grammatischen vorm, in het eigenaardig grammatisch schema van categorieën van elke taal uitdrukt. Gelijk bij de twee punten, die wij boven beschouwd hebben, zoo is ook hier het verschil van „*Volksgeist*" licht als de laatste grond van het verschil van taal te onderkennen; want de eigenaardige richting van den geest eens volks is het, welke én zijne opvatting der logische „*Denkformen*" én hunne wijze van uitdrukking bepaalt. „*Le grammaire*", zegt Abel Rémusat, „*contribue plus qu' aucun art à faire connaitre l'esprit d'une „nation qui y est empreint, pour ainsi dire, et s'y montre „à découvert.*"

Deze beknopte samenvatting vau Kaulens betoog moet ons wel zijn besluit billijken, dat hij in Steinthals woorden uitspreekt: „*die Sprachen sind so verschieden, wie das „Bewusstsein der verschiedenen Volksgeister.*" In de taal

uit zich, gelijk Heyse te recht opmerkt, de geest des menschen, wijl zij de gedachte in een vorm uitspreekt; de taal kan derhalve onmogelijk iets anders zijn dan eene openbaring van den geest des sprekenden volks. In zooverre het menschdom in stammen en volken met hunne physische en geestelijke eigenaardigheden verdeeld is, is dan ook de taal eene verschillende. „*Sprach-und Volksgeist „müssen einander mithin vollkommen entsprechen. Es kann „nichts in der Sprache sein, was nicht in dem Volksgeist „seinen Grund hätte. Wir dürfen von diesem auf jene und „umgekehrt schliessen*" (*Sprachw.* 232) Abel Rémusat zegt zelf: „*Tout ce qui constitue ce qu'on appelle le génie de la langue, „serait aussi bien nommé le génie de la nation.*"

Maar nu eene andere vraag: welke van die twee geesten bestaat het eerst, die des volks of die der taal? Wij worden thans door de taal, welke ons in de jeugd wordt ingeprent, als 't ware naar den volksgeest, die in haar woont, gevormd, en men zou dus oogenschijnlijk zeggen, dat de *Sprachgeist* den volksgeest voorafgaat; neemt men echter in aanmerking, dat de talen onmogelijk een concreet bestaan kunnen gehad hebben vóór het bestaan des volks, en dat de taal, die den geest op eene bijzondere baan leidt, geheel beantwoordt aan den bijzonderen volksgeest, dan zal men wel moeten besluiten, dat de vorming der taal van de vorming des volks niet te scheiden is: „*beide „erzeugen und bedingen sich gegenseitig.*" En Heyse beaamt dit: „*Volk, Volksgeist und Sprache bilden sich gleichmässig „mit und durch einander*" [1]).

1) Het zij mij vergund nog een enkel woord van den grooten v. Humboldt aan te halen: „*De eigenaardigheid van den geest* en „de *gedaante der taal* van een volk staan in zulk een innig verband, „vloeien zóó in een, dat, wanneer men de eene had, de andere „volkomen daaruit zou kunnen afgeleid worden. Want slechts de „*intellectualiteit* en de *taal* gedoogen en bevorderen vormen, die

En hiermede zijn wij tot het eigenlijk vraagpunt gekomen: de oorzaak namelijk waaruit de „*Volksgeist*" en de „*Sprachgeist*" zijn voortgevloeid. Een volk ziet zich aan, houdt zich voor een volk, gelijk wij boven gezien hebben: op welken grond rekenden zich de eerste menschengroepen tot zelfstandige volken? Eene vraag, waarop het hier aankomt; want deze grond is de bron van het verschil der talen en der volken.

De grond, waarop zich, afgezien van de taal, de hedendaagsche volken tot eene natie rekenen, gelijkheid van afstamming, van woonplaats, lotgevallen, levenswijze, staatsvorm, enz. brengt ons, zegt Kaulen, niet verder. Van zulk eene oorzaak kan bij de eerste volksscheiding geen spraak zijn. Nieuwe volken kunnen zonder de opheffing van de gemeenschappelijke woonplaats en den maatpelijken band niet ontstaan. Deze dingen doen ons juist de vraag stellen: waardoor werd de eerste bond, die allen omvatt'e, de nationale eenheid verbroken, zoodat de vorming van een bijzonderen volksgeest en eene bijzondere taal mogelijk werd? Ook wat met het ontstaan van nieuwe

---

„ met elkander overeenstemmen. De taal is geheel de geest der „ volken, die naar buiten treedt; hunne taal is hun geest, hun „ geest is hun taal; men kan ze beide niet identisch genoeg denken. „ Hoe zij inderdaad samen in een en dezelfde voor ons verstand „ ontoegankelijke bron samenloopen, blijft ons onverklaarbaar ver- „ borgen. Zonder over de prioriteit des eenen of der andere te willen „ beslissen, moeten wij als het werkelijk verklarend beginsel en als „ den waren grond, die het verschil der talen bepaalt, de kracht „ des geestes eens volks aanzien, wijl zij alleen levendig, zelfstandig „ voor ons staat, de taal daarentegen haar slechts aankleeft (*an ihr „ haftet*)..... Wanneer wij intellectualiteit en taal scheiden, dan be- „ staat zulk eene scheiding in *werkelijkheid* niet! *Wenn uns die „ Sprache mit Recht als etwas Höheres erscheint, als dass sie für ein „ menschliches Werk, gleich andere Geisteserzeugnissen gelten könnte, „ so würde sich diess anders verhalten, wenn uns die menschliche „ Geisteskraft nicht bloss in einzelnen Erscheinungen begegnete, sondern „ ihr Wesen selbst uns in seiner unergründlichen Tiefe entgegenstrahlten, „ und wir den Zusammenhang der menschlichen Individualität einzusehen „ vermöchten*"... (*Kawisprache. Einl.* p. LIII).

nationaliteiten gepaard gaat, blijft hier buiten rekening. Want in hoeveel deelen zich thans een volk splitse en hoeveel eeuwen over die scheiding heengaan, de talen dier nieuw gevormde volken blijven *stamverwant*, met werkelijk identische innerlijke en uiterlijke vormen. (Aldus bijv. alle talen van den indog. stam, de nieuwe Europ.; de oude: Latijn, Grieksch, Sanskrit enz.) Waar wij derhalve naar den diepsten grond der klove zoeken, die *taalstammen* van taalstammen scheidt „*slechthin unver-*„*einbaren*", gelijk Pott ze noemt, daar zouden latere „*Volksbildungen*" slechts dan als *analoga* kunnen gelden, wanneer deze taalstammen in gelijke verhouding tot elkander stonden als de ondergeschikte deelen van een genealogisch taalstelsel. Maar dit strijdt met het begrip, dat de taalkunde zich van *taalstam* vormt. (zie 't vorig artikel.) Evenmin is de oorzaak van de vorming der volken in het aantal menschen of in omwentelingen der natuur te zoeken, die hen verdeeld konden hebben; want ware dit het geval geweest, deze scheiding zou geen „*principiell* „*geschiedenen Sprachen*" gevormd hebben: dialecten waren er ontstaan. Toen de bewoners optrokken van den Himelaia, spraken zij dialecten, welke later, toen zij zich in volken oplosten, tot *talen* werden, wier innige *stamverwantschap* wel niemand loochenen kan. Van IJsland tot in het verre Indië voert de indogermaansche taal nog den schepter [1]).

Iedereen zal na deze redeneeringen met Kaulen instemmen, wanneer deze beweert, dat de splitsing van het

1) Hoe ontstaan volken? Van zelf, of waren zij er altijd? Dit laatste zal niemand beweren. Van zelf dan? Door vermeerdering, die de menschen tot scheiden dwong? Hieruit worden slechts stammen; volken in den eigenlijken zin niet. Hoever zijn de Arabieren niet verspreid, hoe in rijken verdeeld; toch blijven zij één volkstam.

menschdom dieper moet gezocht worden, in „*eine innere, „d. i. im Schoosse der Menschengesellschaft selbst auftretende „ Ursache*". Deze innerlijke oorzaak kan natuurlijk of op den physischen toestand des menschen, of op de beschouwing van zijnen geest gewerkt hebben. Zoo zou men kunnen denken, dat het physiologisch verschil, hetgeen thans de menschenrassen onderscheidt, de splitsing der volken veroorzaakt heeft. Dat dit verschil echter geen oorzaak van de verstrooiing der menschen, maar het gevolg er van geweest is, kan men veilig aannemen [1]). Het physiologisch onderscheid is derhalve uit dezelfde bron gevloeid als de splitsing der volken; men zal ook dienen aan te nemen, dat in denzelfden menschenkring physische verschillen slechts langzaam konden ontstaan en zich bestendigen; waren zij alzoo de grond eener plaatselijke scheiding geworden, dan hadden zij, evenmin als andere uitwendige oorzaken een principiëel verschil van talen kunnen te weeg brengen. Een physische grond kan daarom de

---

1) Is alleen de *mogelijkheid* aan te nemen van Darwins bewering, dat zoogdieren en vogels uit denzelfden voorvader zijn voortgekomen, dan kan men alle bezwaren tegen de eenheid van het menschelijk geslacht licht weerleggen. Hoe verschillend de menschen zich door luchtstreek enz. ontwikkelen kunnen, leert zeker de taalkunde het beste. Wat al volken spreken de taal van denzelfden indogermaanschen stam! En wat al physiologisch verschil merkt men tusschen die stamverwanten op, wier ééne taal het sterkst bewijs is voor hunne eenheid van afstamming. Van den zwarten Hindoe tot den blanken Duitscher hooren wij eigenlijk dezelfde taal: van IJsland tot Indië. Welk een verschil van volken biedt de semitische taalstam niet aan, daar de kaukasische en aethiopische rassen hetzelfde Semitisch spreken. Neem hierbij nu in aanmerking, dat de egyptische beeldwerken van voor 3000 jaren nog den hedendaagschen „*Typus*" dier volken vertoonen.

„*Eine innere, eben darum unaufhebliche und unwiederrufliche Tren-„nung, wie sie zwischen Völkern besteht* [en gelijk zij zich in een principiëel verschil van vormen in de taal uitdrukt] *kann überhaupt „nicht bloss vom äussern, sie kann also auch nicht von blossen Natur-„ereignissen bewirkt sein.*" Aardbevingen enz. „*würden eine Trennung „in gleichartige, aber nicht in ungleichartige Theile erklären.*" Schelling a. a. o. S. 94. De volken der Zuidzee zijn één volk gebleven.

eerste splitsing des menschdoms niet verklaren, wijl nij geen verklaring geeft van de *„geistige Verschiedenheit"*, die zich in de taal openbaart en het ware wezen van een afzonderlijk volk te zijn uitmaakt. De kleur der huid zal al weinig voor de opvatting van den geest afdoen. Het is ten laatste ook niet genoeg den grond der *oplossing* van het eerste menschdom in volken gevonden te hebben. Wij vragen veel meer naar de *macht*, die de afzonderlijke brokstukken van het geheel samen vereenigde en tot een eigenlijk volk omschiep; een *bewustzijn* toch knoopt een massa menschen aaneen. Physiologische eigenaardigheden kunnen de geestelijke kracht niet geweest zijn, die een volk samensnoerde; het moet *eene gedachte* geweest zijn. *„Der Völker Entstehung musste schon darum, weil sie eine „Zertrennung der Sprachen unumgänglich mit sich brachte, „im* INNEREN *der Menschen eine* GEISTIGE *Krisis vorausgehen."* Aldus Schelling.

Op deze wijze voert ons Kaulen ongemerkt tot de slotvraag, het hoofddoel van geheel zijn betoog: *„Welcher „Art wird der geistige Vorgang gewesen sein, der die innere „Anschauung der ersten Menschheit so tief erschütterte, dass „daraus eine principielle Verschiedenheit der Sprachen hervor„ging?"* Volgens hem kan het een tweespalt over de maatschappelijke inrichting, of over het punt van godsdienst geweest zijn; men kan niets anders denken, dat de geesten zoozeer in beweging zou gebracht hebben. Het eerste echter gaat op in het tweede; daar in de oudste tijden staat en godsdienst één waren. Van godsdienstigen aard zal derhalve de oorzaak geweest zijn, welke de *„Volksthümlichkeit"* en daarmede *„Unterschieden in der „geistigen Anschauung"* te voorschijn riep. Nu is de oudste godsdienstige tegenstelling, welke zich op aarde heeft ontwikkeld, het monotheismus en het polytheïsmus;

de godsdienstige tweespalt moet dus hierin gezocht worden, dat óf de leer van den éénen God zich tegen het veelgodendom, óf het veelgodendom zich tegen de eenheid van God aankantte. De eenheid, die op aarde heerschte, is ons ten waarborg voor de huldiging van éénen God; de vorming der volken op aarde moest daarom in den afval van de vereering des eenen Gods en in het ontstaan des heidendoms gelegen zijn [1]).

Alzoo is de grond der taalverscheidenheid de splitsing der menschen in afzonderlijke volken; de grond dezer splitsing het ontstaan van godsdienstige geschillen. De eigenaardige „*Sprachgeist*" en „*Volksgeist*" gaan hand aan hand: bijgevolg *is het verschil van talen volgens zuiver wetenschappelijke beschouwingen het gevolg van den afval van den oorspronkelijken godsdienst.*

En wat volgt nu uit al deze redeneeringen?

1°. Dat Mozes in zijn verhaal aan de taalverwarring de rechte plaats heeft aangewezen. In de negen eerste hoofdstukken verhaalt hij de geschiedenis des menschdoms, zoolang het één geheel uitmaakte, om dan de verwerkelijking van het Godsplan te vermelden, volgens hetwelk één volk de drager en de bewaarder der openbaring zou worden. Hier tusschen moest natuurlijk het ontstaan der volken vermeld worden; en wij zien dan ook, wat hier behoorde vermeld te worden, tusschen de geschiedenis van Noach en het geslachtsregister van Sem ingevoegd. Alle kenteekenen eens volks worden opgesomd: afstamming, taal, woonplaats, volksgeest. Verder wordt aangegeven, hoe de splitsing der volken en de verwarring der talen

[1]) „*Verschiedene von einander abweichende, im weiteren Fortgange sich sogar ausschliessende Götterlehren sind das unfehlbare Werkzeug der Völkertrennung. — Was die Scheidung und endlich die vollkommene Trennung der Völker unaufhaltsam und unwiderstehlich bewirken* musste, *war der entschiedene Polytheismus.*" Schelling, *Einl* 104.

gepaard gingen en denzelfden grond hadden, namelijk den afval van God. Door de vestiging van onderscheidene volken waren de voorwaarden geleverd, die de verbinding der openbaring aan één volk, het joodsche, noodig maakten. Men kan dit verhaal derhalve geen *planlooze* aaneenschakeling van oude overleveringen noemen.

2°. Wijl de verscheidenheid der talen berust op het verschil der „*Volksthümlichkeit*" en wijl deze de zoogenoemde „*innere Sprachform*" bepaalt, is het onderscheid der talen *zuiver formeel* (in vormen) [1]). Doch bestaat er tevens verscheidenheid van stof? Dan zou er verscheidenheid van wortels bestaan, waarover de etymologie nog geen uitspraak kan doen, terwijl er daarenboven alles voor pleit om de identiteit aller wortels aan te nemen. De *wortels* (de grondstof) der talen zijn derhalve dezelfde; de *vormen* zijn zoo verschillend als de richting van den geest der volken verschillend is.

3°. Mozes' verhaal staaft dit. In den aanvang was er eenheid van דְּבָרִים d. i. der wortels en der שְׂפָה d. i. der vormen. Bestaat er onder de verschillende talen éénheid van wortels met verscheidenheid van vormen, dan heeft te Babel alleen de ééne taalvorm zich in meerdere vormen opgelost. En wat staat er nu letterlijk in Gen.? „verwarren „wij *hunnen taalvorm*, שִׂפָתָם, opdat de een niet versta des „anderen *taalvorm* שְׂפָה". Waar de Schrijver verder zegt: „want daar verwarde God den taalvorm", gebruikt hij

---

1) „*Die verschiedenen wirklichen Sprachen erscheinen durchaus nicht „als ein absolut und substantiell Verschiedenes, sondern als formell „verschiedene, freie Manifestationen desselben geistigen Wesens, nur „nach der verschiedenen Befähigung, des verschiedenen Bildungsstufen „und Eigenthümlichkeiten der Menschenstämme und Nationen, unter „verschiedenen natürlichen Bedingungen der physischen und geistigen „Naturanlage der Racen, so wie unter klimatischen und geographischen „Einflüssen charakterisch verschieden entwickelt.*" Heyse. 51.

wederom hetzelfde woord. Geen spoor vindt men van het woord, waarmede het Hebreeuwsch de stof „*Sprachstof*" aanduidt. Hoe Mozes zooveel juistheid van inzicht in de verhouding der talen kon ten toon spreiden, gaat ons hier niet aan: dit is zeker, dat ons in Gen. *de eenheid der taalstof of der wortels met verscheidenheid van taalvorm als het wezen van het bestaand verschil van talen wordt verkondigd.* Nog meer. Het woord שָׂפָה beteekent ook „*Gesinnung*", „*Geistes-richtung*". De vorm der taal, gelijk wij gezien hebben, vloeit samen met de eigenaardigheden der „*Geistesrichtung*" eens volks; is het nu niet bewonderenswaardig, dat Mozes juist een woord bezigde, dat deze twee begrippen vereenigt? *Taalsplitsing* en *volkssplitsing* zijn niet te scheiden, en v. 6 heet het: „Zie één volk en *één taalvorm*", niet de eenheid des „*Sprachstoffes*", niet die der abstract gedachte taal (לָשׁוֹן *lingua*), maar de eenheid des in den taalvorm optredenden „*Volksgeist*". — God zegt ook: „laat „ons verwarren" hun „*taalvorm*", en als verwerkelijking van dit besluit staat er niet, dat Hij de *talen* splitste, maar de *volken*: „Hij verstrooide ze"; omdat beide niet te scheiden zijn. Ook verbindt de H. Schrift deze twee dingen uitdrukkelijk: „De stad heet Babel, wijl Jehovah „aldaar den taalvorm der gansche aarde verwarde *en* ze „vandaar verstrooide." Alzoo biedt het mozaïsch verhaal alle voorwaarden aan, welke de taalkunde van eenen von Humboldt aangaf ter verklaring van de verscheidenheid der talen: en mogt dit iemand onvoldoende schijnen om de geloofwaardigheid des verhaals aan te nemen, hij wete wel, dat de moderne wetenschap tot nog toe niets beters er voor heeft in de plaats kunnen stellen.

4. De wetenschap der ervaring heeft het karakter der taalsplitsing nog niet anders opgevat dan Mozes. Elke taal heeft een stelsel van beschouwingen, wier diepte en

genialiteit ons met verbazing vervult; en dit houde men wel in 't oog, de geest, die zich hier uit, is niet iets wat van buiten in de taal is ingedrongen, maar iets wat tot haar wezen behoort, hare zelfstandigheid bepaalt, iets, dat daarom van den beginne af moet voorhanden geweest zijn. *„In der Bildung der ältesten Sprachen lässt „sich ein Schatz van Philosophie entdecken"* [1]).

Maar bij al die wijsheid, hoeveel onwijsheid, mag men zeggen. Schelling beweert, dat het met de taal gelegen is als met de organische wezens; wij verbeelden ons, dat zij blindelings ontstaan, en kunnen toch de *„Absichtlichkeit"* hunner vorming niet loochenen. Doch in de organische schepselen ontwaren wij een wondervol regelmatig stelsel, in de taalvormen daarentegen heerscht plan noch orde maar willekeur, geen regelmatige gang maar sprongen. Dat men de talen volgens hare grammatische vormen zoo moeijelijk kan rangschikken, bewijst genoeg haar gebrek aan een geregeld plan en stelsel. Bij den innerlijken taalvorm komt dit nog meer uit. Wijl men overal een stelsel van subjectieve waarheid aantreft, ontwaart men zelfs tusschen nauw verwante talen noch doorgevoerde overeenstemming noch afwijking. Ware het zuivere begrip, de

---

1) Aldus Schelling. *Einl. in die Ph. der Myth.* „Was het daarom", vervolgt hij, „werkelijke philosophie, krachtens welke deze talen „vaak in de benamingen der meest afgetrokken begrippen nog de „oorspronkelijke, maar het latere bewustzijn vreemd geworden be„teekenis er van bewaarden? — Was het wijsbegeerte, die in de „verschillende en op den eersten aanblik ver uiteenloopende be„teekenissen van hetzelfde werkwoord een weefsel van wetenschap„pelijke begrippen heeft gelegd, welks verband de philosophie nauw„lijks kan terugvinden? — Dit verband is objectief, ligt in de „taal zelf, is er niet door den mensch met opzet in neergelegd. „Leibniz zegt, dat het Duitsch *philosophiae nata videtur*; en wan„neer het nu overal slechts de geest zijn kan, die een voor hem „passend werktuig schept, dan heeft hier eene wijsbegeerte, die „in werkelijkheid nog geen philosophie was, zich een werktuig „vervaardigd, waarvan zij eerst later zou gebruik maken.

objectieve waarheid, het voorwerp der uitdrukking van de taal, dan zou er tusschen de bijzondere taalvormen een ijzeren consequentie heerschen; doch zij bieden voor de beschouwing niets anders aan dan, gelijk Pott zegt: „*einen unabsehbaren Ocean* SUBJECTIVER *Auschauungs-und* „*Gebrauchsweisen*" [1]). Op allen past dit woord deszelfden, „*die* RELATIVITÄT *der Dinge von Seiten ihrer örtlichen Lage* „*und Gegenseitigkeit geht fast ins unendliche und wirrt sich* „*leicht noch mehr, weil und insofern öfters die Willkür des* „*anschauenden Subjects sich hineinmengt.*"

En hoe nu, vraagt Kaulen te recht, zullen wij dezen toestand anders noemen dan, gelijk Mozes het deed, *verwarring*? En dit woord beduidt niet alleen gebrek aan regelmaat, maar onderstelt verstoring eener vroegere orde. Mozes heeft met deze uitdrukking het wezen des gebeurden omkeers treffend aangegeven. De schat van philosophie, welke in alle talen doorstraalt, was een overblijfsel van 's menschen vroeger grootsch bestaan, een uitvloeisel niet der reflexie, maar van onmiddellijke aanschouwing. Vóór de taalverwarring was de afval van de objectieve waarheid reeds voltrokken en de subjectiviteit der geesten reeds heerschend; dit moest het begin zijn van al de wanorde, die juist wegens de subjectieve waarheid van het individu het bestaan van een opgeheven regelmatigen toestand laat onderstellen. Er bestaat alzoo eene verwarring tusschen de bijzondere „*Sprachanschauungen*"; ieder op zich is juist, en toch tegenovergesteld aan de andere; ieder subjectief waar, en toch tegen de objectieve waarheid overstaande: „*ein conventioneller Irrthum*", zegt Pott. Hij geeft zelfs nog meer toe: de verschillende taalvormen bieden „*eine vollständige Confusion*" aan. Het

---

1) *Etymol. Forsch.* 2e Aufl. I, S. 92.

latijnsche woord geeft te kennen, dat de wanorde door verwisseling ontstond, en is in zooverre juister. Wij zien hier Pott geheel in harmonie met de H. Schrift; want de Vulgaat vertaalt *confundamus*, *confudit*. De man, die van zijn standpunt der ervaring zoo laag neerziet [1]) op het verhaal van Mozes en het een sage noemt, kenschetst in een zijner beroemdste werken [2]) de verhouding der taalvormen letterlijk met dezelfde woorden als Mozes [3]). En wat nu het plotselijk invallen der verwarring aangaat, „*der schon oft genannte geistreichste Forscher unserer Zeit* [4]) heeft ook hierover een merkwaardig woord gesproken. Wij geven Kaulens aanhaling, zooals zij daar ligt. „*Es sei „die Sprache in letzter Instanz (Herrn Bunsen's Meinung) „lediglich eine* EINMALIGE *Urschöpfung im Ganzen; nicht, „wie ich zu glauben mich geneigter fühle,* EINE MEHRHEIT *„von einander unabhängiger Acte. — Man würde, meine*

---

[1]) Pott o. a. O. S. *Zeitschr. Völkerpsyc.* I, 297.

[2]) *Art. Ind. Sprachst.* p. 3, *Ungl. der Menschenr.* p. 243.

[3]) Hoe de verwarring der opvatting in de oorspronkelijke taal werkte, is moeijelijk na te gaan. De verwisseling van beteekenis derzelfde woordstammen in verschillende talen is werkwaardig. Ons „*weten*", in het Duitsch *wissen*, Gotisch *visan*, Grieksch *οἶδα*, is hetzelfde woord, dat in 't Lat. *videre*, Slav. *vidjeti*, Litth. *weizdmi*, *zien* is. Omgekeerd is Lat. *scire*, *scivi*, ons *zien*, *sehen* Got. *saihvon*. De zonderlingste verwisseling ontstaat door de verschillende aanwending van het hoedanigheids begrip. Zoo heet bijv, Sanks. *mândira*, Gr. *μάνδρα*, *paardenstal* bij ons „mantel", wijl de eigenlijke beteekenis „dekken" is. Het Lat. *habitus* is eene gesteldheid van lichaam of geest; de Franschen, bij wie het kleed den man maakt, maakten er hun *habit*, ons *habijt* van. Zoo kan men verklaren, dat men te Babel elkander niet kon verstaan, zonder de voortbrenging van nieuwe talen.

[4]) Pott, *Zeitschr. der d. morgenl. Ges.* IX, S. 417. Daar heet het ook: „al was er maar $^1/_{1000}$ deeltje der eerste *Ursprache* in de nieuwere „overgegaan, zou men dan toch niet het recht hebben de laatste als „*unter sich* UNVERWANTE *und beinahe* SLECHTHIN NEUE *zu bezeich-„nen?*" Hoe dit te rijmen met zijn „*Slechthin unvereinbarer Sprach-„formen*," en de onafhankelijkheid van de „*Möglichkeit genetisch einheit-„lichen Ursprunges.*"

„*ich, in jenem Falle* [Bunsen's]- *weiter schliessen müssen:*
„*so könne wenigstens nachmals der nicht hinweg zu leugnende*
„*tiefe* ZWIESPALT ZWISCHEN MEHRERN *Sprachtypen* — (*weil, nach*
„*der Voraussetzung, ein Fortschritt zum Bessern, kein Sün-*
„*denfall, kein Abfall von der göttlichen Idee*) [*vielmehr ein*
„*Fortschritt im Vorwalten der Subjectivität nach schon vol-*
„*brachtem Abfall von der göttlichen Idee*] — *nicht anders*
„*erfolgt sein als in, soll ich nicht sagen: gewaltsamer,*
„*doch stossweise wirkender Art nach Centrum-fliehender*
„*Richtung. Den alten überlieferten Stoff umschaffen.....*
„*thut jede Sprache, die, und so lange, sie lebt. Für den*
„*hier in Rede stehenden Fall aber würde es sich ganz eigent-*
„*lich um Schaffen der grammatischen Form im Algemeinen*
„*wie im, oft principiell verschiedenen, Besondern handeln,*
„*und zu dem könnte man auch nicht wirkliche* NACH-
„SCHÖPFUNGEN *selbst an dem ersten* MATERIELLEN *Stoff, d. h.*
„*Wurzeln, umgehen.*"

BESLUIT.

Was de kiem tot taalsplitsing al gelegd door de eerste zonde en dit beginsel van oplossing in al zijn kracht opgetreden door den opstand tegen God te Babel, waardoor de afval van God zijn volle beslag kreeg; aan eene *natuurlijke* ontwikkeling der taalverwarring is hier niet te denken. Vooreerst is er van den kant van Gods eigenschappen niets tegen, zulk eene verwarring te weeg te brengen en er positief de bewerker van te zijn; ten andere zijn de woorden der H. Schrift zoo nadrukkelijk; Gods wil gaat zich zoo krachtig stellen tegen 's menschen wil; de verwarring — die aan haren natuurlijken loop overgelaten zich zeker van zelf zou ontwikkeld, maar eeuwen noodig gehad zou hebben om haar volle beslag te krijgen —

valt zóó plotseling in, is zóó volkomen, „dat zij elkanders „taalvorm niet verstonden"; is daarbij zóó weinig denkbaar, wanneer men samenwoont gelijk de eerste menschen, dat wij aan een wonder moeten denken. Het wonderbare van het gebeurde te Babel is derhalve hierin gelegen, *dat te zelfder tijd en te zelfder plaatse een omkeer in de taal plaats greep, die, ofschoon hij ook door den natuurlijken loop der dingen zou zijn voortgebracht, toch, om zijn volle beslag te krijgen, andere voorwaarden van tijd en ruimte dan de aangegevene zou gevorderd hebben.*

Kaulen beantwoordt verder nog de vraag, in hoeverre de stamverwantschap op de vorming der volken kan gewerkt hebben; en dit te eerder, wijl de H. Schrift zegt: „volgens „hunne stammen", en Schrijver vroeger de stamverwantschap heeft uitgesloten van de oorzaken, die volken vormen.

Dat eenheid van denken en willen het krachtigst onder bloedverwanten zal uitkomen, dat hunne opvattingen veelal zullen harmonieeren en zij zich tot elkander zullen aangetrokken gevoelen, hetgeen én op hunnen „*Volksgeist*" én op hunnen „*Sprachgeist*" (de groote oorzaken der vorming van volken) moet gewerkt hebben, dit zal wel niet behoeven gezegd te worden; en aldus werkte de stamverwantschap de volksverdeeling in de hand.

De moderne wetenschap loochent wel het verband tusschen stamverwantschap en taalverwantschap, doch, volgens onzen Schrijver, geheel ten onrechte. Waar stamverwantschap bestaat, zal men ook taalverwantschap ontwaren, en omgekeerd. Alleen uitzonderingen kan men hier tegen aanhalen. Kaulen meent dan ook, dat de lijst der volken, door Mozes medegedeeld, tevens de wijze aangeeft, hoe de talen zich hebben opgelost. Genesis geeft drie hoofdstammen van volken; de taalkunde noemt ook drie taalstammen. Sommigen (Burnouf) hebben diens-

volgens de taalstammen die van Sem, Cham en Japhet genoemd. Over de juistheid dezer indeeling valt echter nog niet te oordeelen. Wie weet wat de toekomst brengt! Kaulen koestert de hoop, dat ook deze meer en meer licht over de indeeling der volken, die de H. Schrift vermeldt, zal verspreiden.

Staat de stamverwantschap in verband met de taalfamiliën, het godsdienstig bewustzijn moet, volgens Kaulen, van zulk een invloed zijn op de taal eens volks, dat die invloed nu nog in zijne werking zichtbaar is. „*Die Sprachen „sind so verschieden wie das Bewusstsein der verschiedenen „Volksgeister.*" Schelling noemt ze „*die verblichene Mytho- „logie.*" De hoofdtrekken der taal laten zich verdeelen, zoo besluit hij, in groepen, welke beantwoorden aan de volksgroepen, welke Sem, Cham en Japhet gevormd hebben. Kan men nu aantoonen, dat de hoofdtrekken der godsdienstige beschouwing met de deelen van het genealogisch stelsel der volken ineenloopen, dan moet ook de groepeering der taalvormen met het stelsel der godsdienstige „*Anschauungsformen*" overeenstemmen.

De atheïstische wereldbeschouwing der Chineezen kon daarom, meent hij, niets anders voortbrengen dan hunne stijve isolcerende taal. „Met het van buiten ingedrongen „Buddhismus, *der nur in gewissen Auesserlichkeiten eine Ver- „zerrung des catholischen Christenthums darstelt*", bepaalt „zich hier het godsdienstig leven tot den officiëelen cultus „der voorvaderen en de oppervlakkigste wijsgeerige moraal; „het begrip van het bovenmenschelijke leeft nog in dat „des *hemels*, waaronder men zich eene eeuwig gelijke, „onbewegelijke wet, een dood fatum denkt." De Staat is de God in den „Zoon des Hemels." Uit deze atheïstische wereldbeschouwing moest de strakke eensylbigheid van het Chineesch voortvloeien. De categorieën der voorstelling worden er door afzonderlijke uitdrukkingen,

en wel als afgetrokkenheden aangeduid, terwijl de betrekking tusschen afzonderlijke voorstellingen niet in klanken wordt uitgedrukt, maar door den hoorder uit toon of andere conventioneele middelen moet opgemaakt worden. Het heeft eigenlijk geen woorden, maar wortels, die slechts *abstracta* vermogen uit te drukken; geen *nomen*, geen *verbum* enz. Dit alles laat zich, volgens onzen Schrijver, daardoor verklaren, dat het idee der ééne, hoogste persoonlijkheid uit het bewustzijn verdwenen is; dit moest wel zulk een geest van doode abstractie in de opvatting des volks en in de taal brengen. Waar het denkbeeld van een persoonlijken God niet meer aanwezig is, waar de eerste oorzaak als het ledige, zonder ziel, zonder leven, zonder wil, zonder verstand wordt gedacht, waar men alles aan een *fatum* onderworpen acht en den mensch tot het niet gedoemd waant, daar kon het denkbeeld van persoonlijkheid niet staande blijven; daar zelfstandigheid en hoedanigheid, wezen en vorm niet helder begrepen worden.

Deze atheïstische beschouwing, *„eine Verflachung des „Gottesbegriffes"*, staat nauw in verband met het veelgodendom. Toch staan de godsdienstige begrippen der Indogermanen, der kinderen van Japhet, tegenover die der Chineezen. Bij hen wordt alles een persoon: boomen, bronnen, bloemen, zefyrs, vrede, oorlog, gezondheid, ziekten; zelfs kenden de Romeinen een God van den hoest. Er waren drie honderd drie en dertig millioen indische goden. Hier alles phantasie, daar reflexie. Een geest nu, die zich overal van een persoonlijk leven omgeven ziet, kan zich bijna niet losmaken van de verschijnselen, waaronder hij leeft, hij kan niet abstraheeren, maar houdt zich vast aan concrete opvattingen. In hem ontwaakt een levendig gevoel voor vormen, zonder dat hij den vorm van den inhoud scheidt; hij zal subject en

attribuut van elkander onderscheiden, maar ze niet kunnen *van een scheiden, isoleeren.* De wortels verschijnen in den indischen taalstam dan ook niet zonder de uitdrukking der bepaalde categorie, waaraan het begrip ondergeschikt is. Wel kan men de afzonderlijke deelen aanwijzen; maar rythmus, assimulatie en toon smeden ieder woord tot één geheel. Alles krijgt ook een geslacht, alles treedt als handelend persoon op. De volheid van vormen des Sanskrits is onbegrijpelijk; alleen eenen geest, die gewend is alles om zich heen te zien leven en op duizend betrekkingen acht te geven, wordt zulk een rijkdom tot eene noodwendigheid.

De Semieten drukken de betrekkingen door *„Vocal-„wechsel"* uit, eene *„symbolische Lautwandel"*. De levendige innerlijkheid, het diep godsdienstige heeft in hen eene symbolen-scheppende subjectiviteit voortgebracht. Door het geloof aan éénen God hebben zij de ware kennis van de natuur der dingen. In het licht des geloofs onderscheidt de geest de stof *„als das an sich Gestaltlose"* en den vorm *„als Ausdruck der Ideen"*. Beide beantwoorden bij de innerlijke opvatting aan den inhoud der voorstelling, de beteekenis als het stoffelijke, en de categorie of de betrekking als het formeele element. Nu hebben de consonanten, daar zij met de spraakwerktuigen gevormd worden, meer iets lichamelijks, de klinkers, als door den adem voortgebracht, meer iets geestelijks in de taal. Vandaar schijnt het meer overeenkomstig het bestaan der dingen en de waarheid der gedachte, den stoffelijken inhoud der voorstelling door medeklinkers, den vorm of de betrekking door vocalen weer te geven; en aldus handelt de semitische verbuiging.

Kaulen beschouwt deze redeneering niet als onbetwistbare waarheid; doch voegt er bij, dat de kinderen van Sem, die aan het Godsbegrip vasthielden, ook in hunne

taal minder zullen gestraft zijn en dus het meest van de oorspronkelijke taal zullen behouden hebben. De symbolische beteekenis der klanken is deze talen bijzonder eigen; ook drukken zij vooral het abstracte door zinnelijke beelden uit: eigenaardigheden, die het deel der „*Ursprache*" moeten geweest zijn.

Men ziet uit dit alles, dat Kaulen zijne stellingen tot het uiterste doorvoert en zich geheel gelijk blijft. Hij treedt verder nog in eene beschouwing, om ons aan te toonen, hoe de klove, door de taal tusschen de volken veroorzaakt, eene hernieuwing van het babelsch verzet moest voorkomen, de kracht van het polytheïsme verzwakken en het ongeschonden bewaren der openbaring in één volk waarborgen. De dwaling is de moeder der verdeeldheid; de een moest den ander bestrijden, totdat hunne oogen opengingen, zij hunne onmacht inzagen, en als de verloren zoon weer naar het huis huns vaders terugkeerden.

Want Een zou er opstaan, die de verstrooide volken tot één huisgezin zou vereenigen en tot één hemelsch rijk samensmelten: de Zaligmaker. Op den Pinksterdag was het: Parten, Meden, Elamieten, bewoners van Mesopotamië, Cappadocië, Pontus en Azië, van Pamphylië, Egypte: de zonen van Sem, Cham en Japhet waren bijeen te Jerusalem. Zij werden allen opgeroepen om in één heilig volk op te gaan, ééne waarheid te kennen, en als symbool dier roeping hield ook het verschil der talen op: „allen vingen zij aan verschillende talen te spreken", „allen hoorden zij in hunne taal Gods groote daden ver„kondigen", en het was weer één volk en ééne wijze van spreken. En Kaulen verklaart dit aldus: „*Jetzt waren „durch den Heiligen Geist jene Schranken subjectiver An„schauung hinweg geraumt, welche in Babel die Scheidung „eingeführt hatten. Indem also die Apostel eine Sprache*

„redeten, gebrauchten sie dieselbe ohne jene subjective, „nationale Form, welke sie zur Einzelsprache macht. Da „aber alle Sprachen nach Abzug der singulären Form identisch „sind, so sprachen die Apostel mit Einer zugleich alle „Sprachen der Welt. Von den Zuhörern hörte jeder auch „seine Sprache ohne die constituirende singuläre Sprachform." Wij begrijpen, aldus besluit hij, hoe wijselijk dit wonder aan zijn doel beantwoordde, en erkennen, dat daarmede alles was opgeheven, wat de zonde der bouwlieden te Babel in de wereld had te weeg gebracht.

Iedereen zal uit dit overzicht van het besproken werk wel tot de overtuiging komen, dat Kaulen, met de behandeling van het vraagstuk der taalverwarring, een verdienstelijk werk verricht heeft. Hij heeft hiermede een nieuw blijk gegeven, dat de Bijbel niet behoeft te sidderen voor de wetenschap der ervaring. Die klaagt, dat het boek te geleerd is, wijl er woorden uit het Chineesch of Sanskrit in voorkomen, mag wel eens nadenken over de beteekenis van het woord „geleerd". En waar men zich soms verbeeldt, dat de een of andere beschouwing te hoog is, daar geve men niet altijd de schuld aan het boek, maar zette ook een weinig op rekening onzer gebrekkige voorstellingen van de gronden, waarop de grammatica en syntaxis rusten. Duisterheid kan men Kaulen niet verwijten: men behoeft geen afzonderlijk woordenboek om zijne woordvormingen te ontleden, gelijk dit bij andere Duitschers het geval is. De gang van zijn betoog is regelmatig, duidelijk te onderscheiden en verrassend; ongemerkt komt ge eensklaps op het punt, waar de waarheid u in al haar glans tegenstraalt. Indien ik eene grief zou mogen te berde brengen, dan zou het deze zijn, dat hij wat minder sanskritsche en arabische letterteekens had

behooren te gebruiken, daar dit de lezing veler woorden voor menigeen onmogelijk maakt.

Aan groote helderheid van geest paart Kaulen ook eene onbewegelijke bedaardheid: eene onmisbare eigenschap voor de polemiek. Hij kan er zeer kalm onder blijven, dat een ander in gevoelen van hem verschilt. Hij maakt er zich niet warm over, doch brengt bedaard krachtige slagen toe. Een beleefd man is hij tevens; nimmer vergeet hij de vormen; hij behandelt elkeen, gelijk dit een welopgevoed man past, en is van schelden afkeerig. Hij brengt gaarne hulde aan het talent en de geleerdheid van anderen, en de kleingeestige jalousie en nijd, die zoo gaarne de kennis van anderen miskent en de bekwaamheid van anderen in de schaduw zoekt te plaatsen, is verre van hem. Zelfzuchtig is hij evenmin als hartstochtelijk. Hij strijdt niet uit kleingeestige zucht om gelijk te hebben, en om het kinderachtige genot van te kunnen zeggen: „ik „heb toch gelijk gehad", een voortvloeisel van eigenliefde en eigenwaan. Hij kampt voor de waarheid; hij behandelt zijne tegenstanders nimmer zoodanig, dat het een punt van eer voor hen wordt om hardnekkig te blijven. Zulk eene bittere zege zoekt hij niet. Hij wil door redenen anderen tot zijne meening overhalen, en de helderheid zijner redeneeringen, zijn logische gang is wel in staat dit doel te bereiken, en ons tevens te overtuigen, dat de vergelijkende taalstudie nog al iets met wijsbegeerte en godgeleerdheid heeft uit te staan, en in het geheel niet zulk een ijdel „*Geschwärm*" is als de medelijdende glimlach van menigeen, die op dit terrein een vreemdeling is, zou doen vermoeden.

W. Wessels, Pr.

Doetinchem, Juli 1870.

CONCILII VATICANI

CONSTITUTIO DOGMATICA

DE FIDE CATHOLICA.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI SACRO APPROBANTE CONCILIO AD PERPETVAM REI MEMORIAM.

Dei Filius et generis humani Redemptor Dominus noster Iesus Christus, ad Patrem coelestem rediturus, cum Ecclesia sua in terris militante, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi futurum se esse promisit. Quare dilectae sponsae praesto esse, adsistere docenti, operanti benedicere, periclitanti opem ferre nullo unquam tempore destitit. Haec vero salutaris eius providentia cum ex aliis beneficiis innumeris continenter apparuit, tum iis manifestissime comperta est fructibus, qui orbi christiano e Conciliis Oecumenicis ac nominatim e Tridentino, iniquis licet temporibus celebrato, amplissimi provenerunt. Hinc enim sanctissima religionis dogmata pressius definita uberiusque exposita, errores damnati atque cohibiti; hinc ecclesiastica disciplina restituta firmiusque sancita, promotum in clero scientiae et pietatis studium, parata adolescentibus ad sacram militiam educandis collegia, christiani denique populi mores et accuratiore fidelium eruditione et frequentiore sacramentorum usu instaurati. Hinc praeterea arctior membrorum cum visibili Capite communio, universoque corpori Christi mystico additus vigor; hinc religiosae multiplicatae familiae, aliaque christianae pietatis instituta; hinc ille etiam assiduus et usque ad sanguinis effusionem constans ardor in Christi regno late per orbem propagando.

Verumtamen haec aliaque insignia emolumenta, quae per ultimam maxime Oecumenicam Synodum divina clementia Ecclesiae largita est,

dum grato, quo par est, animo recolimus; acerbum compescere haud possumus dolorem ob mala gravissima, inde potissimum orta, quod eiusdem sacrosanctae Synodi apud permultos vel auctoritas contempta, vel sapientissima neglecta fuere decreta.

Nemo enim ignorat, haereses, quas Tridentini Patres proscripserunt, dum reiecto divino Ecclesiae magisterio, res ad religionem spectantes privati cuiusvis iudicio permitterentur, in sectas paullatim dissolutas esse multiplices, quibus inter se dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Christum fides apud non paucos labefactata est. Itaque ipsa sacra Biblia, quae antea christianae doctrinae unicus fons et judex asserebantur, iam non pro divinis haberi, imo mythicis commentis accenseri coeperunt.

Tum nata est et late nimis per orbem vagata illa rationalismi seu naturalismi doctrina, quae religioni christianae utpote supernaturali instituto per omnia adversans, summo studio molitur, ut Christo, qui solus Dominus et Salvator noster est, a mentibus humanis, a vita et moribus populorum excluso, merae quod vocant rationis vel naturae regnum stabiliatur. Relicta autem proiectaque christiana religione, negato vero Deo et Christo eius, prolapsa tandem est multorum mens in pantheismi, materialismi, atheismi barathrum, ut iam ipsam rationalem naturam, omnemque iusti rectique normam negantes, ima humanae societatis fundamenta diruere connitantur.

Hac porro impietate circumquaque grassante, infeliciter contigit, ut plures etiam e Catholicae Ecclesiae filiis a via verae pietatis aberrarent, in iisque, diminutis paullatim veritatibus, sensus catholicus attenuaretur. Variis enim ac peregrinis doctrinis abducti, naturam et gratiam, scientiam humanam et fidem divinam perperam commiscentes, genuinum sensum dogmatum, quem tenet ac docet Sancta Mater Ecclesia, depravare, integritatemque fidei in periculum adducere comperiuntur.

Quibus omnibus perspectis, fieri qui potest, ut non commoveantur intima Ecclesiae viscera? Quemadmodum enim Deus vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire; quemadmodum Christus venit, ut salvum faceret, quod perierat, et filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum: ita Ecclesia, a Deo populorum mater et magistra constituta, omnibus debitricem se novit, ac lapsos erigere, labantes sustinere, revertentes amplecti, confirmare bonos et ad meliora provehere parata semper et intenta

est. Quapropter nullo tempore a Dei veritate, quae sanat omnia, testanda et praedicanda quiescere potest, sibi dictum esse non ignorans: Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo amodo et usque in sempiternum [1]).

Nos itaque, inhaerentes Praedecessorum Nostrorum vestigiis, pro supremo Nostro Apostolico munere veritatem catholicam docere ac tueri, perversasque doctrinas reprobare nunquam intermisimus. Nunc autem, sedentibus Nobiscum et iudicantibus universi orbis Episcopis, in hanc Oecumenicam Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congregatis, innixi Dei verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia Catholica sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex hac Petri Cathedra in conspectu omnium salutarem Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus potestate nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis.

CAPUT I.

DE DEO RERUM OMNIUM CREATORE.

Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem ac Dominum coeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia, praedicandus est re et essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffabiliter excelsus.

Hic solus verus Deus bonitate sua et omnipotenti virtute, non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam [2]).

Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens

---

[1]) Is. LIX, 21.

[2]) Conc. Later. IV, c. 1. *Firmiter.*

omnia suaviter [1]). Omnia enim nuda et aperta sunt oculis eius [2]), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.

CAPUT II.

DE REVELATIONE.

Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta, conspiciuntur [3]): attamen placuisse eius sapientiae et bonitati, alia, eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio [4]).

Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum [5]).

Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem, a sancta Tridentina Synodo declaratam, continetur in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt [6]). Qui quidem veteris et novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in eiusdem Concilii decreto recensentur et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo

---

[1]) Sap. VIII, 1.
[2]) Cf. Hebr. IV, 13.
[3]) Rom. I, 20.
[4]) Hebr. I, 1—2.
[5]) 1 Cor. II, 9.
[6]) Conc. Trid. sess. IV. Decr. de Can. Script.

quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati, nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt.

Quoniam vero, quae sancta Tridentina Synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coërcenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos, idem decretum renovantes, hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari.

CAPUT III.

DE FIDE.

Quum homo a Deo tanquam Creatore et Domino suo totus dependeat, et ratio creata increatae Veritati penitus subiecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide praestare tenemur. Hanc vero fidem, quae humanae salutis initium est, Ecclesia Catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem, naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest. Est enim fides, testante Apostolo, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium [1]).

Ut nihilominus fidei nostrae obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa iungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias; quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata. Quare tum Moyses et Prophetae, tum ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus:

---

[1]) Hebr. xi, 1.

Illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis [1]). Et rursum scriptum est: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco [2]).

Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus: nemo tamen evangelicae praedicationi consentire potest, sicut oportet ad salutem consequendam, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati [3]). Quare fides ipsa in se, etiamsi per charitatem non operetur, donum Dei est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo obedientiam, gratiae eius, cui resistere posset, consentiendo et cooperando.

Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur.

Quoniam vero sine fide impossibile est placere Deo et ad filiorum eius consortium pervenire; ideo nemini unquam sine illa contigit iustificatio, nec ullus, nisi in ea perseveraverit usque in finem, vitam aeternam assequetur. Ut autem officio veram fidem amplectendi in eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci. Ad solam enim Catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

Quo fit, ut ipsa, veluti signum levatum in nationes [4]), et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur. Cui quidem

---

[1]) Marc. XVI, 20.
[2]) 2 Petr. I, 19.
[3]) Syn. Araus. II. can. 7.
[4]) Is. XI, 12.

testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute. Etenim benignissimus Dominus et errantes gratia sua excitat atque adiuvat, ut ad agnitionem veritatis venire possint; et eos, quos de tenebris transtulit in admirable lumen suum, in hoc eodem lumine ut perseverent, gratia sua confirmat, non deserens, nisi deseratur. Quocirca minime par est conditio eorum, qui per coeleste fidei donum catholicae veritati adhaeserunt, atque eorum, qui ducti opinionibus humanis, falsam religionem sectantur; illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam unquam habere possunt iustam causam mutandi, aut in dubium fidem eandem revocandi. Quae cum ita sint, gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, tantam ne negligamus salutem, sed aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum, teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem.

CAPUT IV.

DE FIDE ET RATIONE.

Hoc quoque perpetuus Ecclesiae Catholicae consensus tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis, non solum principio, sed obiecto etiam distinctum: principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; obiecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt. Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum per ea, quae facta sunt, cognitum esse testatur, disserens tamen de gratia et veritate, quae per Iesum Christum facta est [2]), pronuntiat: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum huius saeculi cognovit: — nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei [3]). Et ipse Unigenitus confitetur Patri, quia abscondit haec a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis [4]).

Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit,

---

[1]) Ioan, 17.
[2]) 1 Cor. II, 7—9.
[3]) Matth. XI, 25.

aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia; tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo, nunquam tamen idonea redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quae proprium ipsius obiectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, et non per speciem [1]).

Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus [2]). Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit, fidei depositum custodiendi, ius et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam [3]). Quapropter omnes christiani fideles huiusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tamquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.

Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret, eiusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis iuvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit; fatetur imo, eas,

---

[1]) 2 Cor. V, 7.

[2]) Conc. Lat V. Bulla *Apostolici Regiminis*.

[3]) Coloss. II, 8.

quemadmodum a Deo, scientiarum Domino, profectae sunt, ita, si rite pertractentur, ad Deum, iuvante eius gratia, perducere. Nec sane ipsa vetat, ne huiusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed iustam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae doctriuae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae, ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent.

Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tamquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit Sancta Mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentia especie et nomine, recedendum. Crescat igitur et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia [1]).

CANONES

I.

DE DEO RERUM OMNIUM CREATORE.

1. Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium Creatorem et Dominum negaverit; anathema sit.

2. Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit; anathema sit.

3. Si quis dixerit, unam eandemque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam; anathema sit.

4. Si quis dixerit, res finitas, tum corporeas tum spirituales, aut saltem spirituales, e divina substantia emanasse;

aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia;

aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod sese determinando constituat rerum universitatem, in genera, species et individua distinctam; anathema sit.

---

[1]) Vinc. Lir. Common. n. 28.

5. Si quis non confiteatur, mundum, resque omnes, quae in eo continentur, et spirituales et materiales, secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas;

aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat seipsum;

aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit; anathema sit.

II.

DE REVELATIONE.

1. Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse; anathema sit.

2. Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur; anathema sit.

3. Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectionem, quae naturalem superet, divinitus evehi non posse, sed ex seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem iugi profectu pertingere posse et debere; anathema sit.

4. Si quis sacrae Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus, prout illos sancta Tridentina Synodus recensuit, pro sacris et canonicis non susceperit, aut eos divinitus inspiratos esse negaverit; anathema sit.

III.

DE FIDE.

1. Si quis dixerit, rationem humanam ita independentem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit; anathema sit.

2. Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur; anathema sit.

3. Si quis dixerit, revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere; anathema sit.

4. Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes

de iis narrationes, etiam in sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certe cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christianae originem rite probari; anathema sit.

5. Si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci; aut ad solam fidem vivam, quae per charitatem operatur, gratiam Dei necessariam esse; anathema sit.

6. Si quis dixerit, parem esse conditionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici iustam causam habere possint, fidem, quam sub Ecclesiae magisterio iam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint; anathema sit.

IV.

DE FIDE ET RATIONE.

1. Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari; anathema sit.

2. Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tamquam verae retineri, neque ab Ecclesia proscribi possint; anathema sit.

3. Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia; anathema sit.

Itaque supremi pastoralis Nostri officii debitum exequentes, omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Iesu Christi obtestamur, nec non eiusdem Dei et Salvatoris nostri autoritate iubemus, ut ad hos errores a Sancta Ecclesia arcendos et eliminandos, atque purissimae fidei lucem pandendam studium et operam conferant.

Quoniam vero satis non est, haereticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt; omnes officii monemus, servandi etiam Constitutiones et

Decreta, quibus pravae eiusmodi opiniones, quae isthic diserte non enumerantur, ab hac Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt.

Datum Romae in publica Sessione in Vaticana Basilica solemniter celebrata, anno Incarnationis Dominicae millesimo octingentesimo septuagesimo, die vigesima quarta Aprilis.

Pontificatus Nostri anno vigesimo quarto.

Ita est.

Iosephus *Episcopus S. Hippolyti*,
Secretarius Concilii Vaticani.

VERSCHEIDENHEID.

MEDEDEELINGEN OVER *VASA SACRA* EN *PARAMENTA* DER OUDE HAARLEMSCHE KATHEDRAAL VAN S. BAVO EN VAN ANDERE KERKEN.

I.

[1]) Hier nae volcht tgeen dat up Sacramentsdach verloren is inde groote kerck up het hoghecoir en[de] oeck mede int sacrastij vanden Costers.

Inden eersten xvj; alften met hoer toebehoeren; elcke alft gaetoe [2]) omtrent xij ellen linden laecken

hier toe twe demaste outer dwalen

noch twe slechte outerdwalen

noch drie cleye taefelaeckens

drie demasten moenich(?) dwalen

hier toe drie en[de] twintich handtdwalen soe clein soe groot

noch veel mondtdwalen kelcksacken en[de] corporalen met syn toebehoiren

noch een lap linden laecken niet aengesneen met meer andere propere dingen die te veel waeren om te bescrijuen

die stoelcussens

Eerst elff schone niwe lelide cussens

noch seeuen blawe cussens

noch drie roede cussens met wapenen

noch twe groene cussens gebloemt werck

noch drie costelicke cussens die met gout en[de] suluerwerck doergewrocht waeren

---

[1]) Dit handschrift, blijkbaar eigenhandig van een ooggetuige, raakt de beeldstormerij, die op H Sacramentsdag 29 Mei 1578 in de S. Bavo te Haarlem plaats had en bekend is onder den naam van de *Haarlemsche Nonen.*

[2]) *elcke alft gaetoe* = aan elke albe gaat

noch drie blaewe cussens met hertgis [1])
noch drie oude cussens
hier toe twe groene werschijnen gerdijnen
noch vier roede saeijen gerdynen
drie outercleen met noch een cleet dat voer outaer lach

Hier nae volcht het suluerwerck

Eerst drie groote en[de] alderbeste sulueren seborij met alle ander suluerwerck dat int Sacraments huis was

hier toe vier sulueren pullen met twe sulueren paes borden [2]) wel swaer van suluer

een sulueren bos wel swaer van suluer

hier toe een sulueren cruis

noch vier houten cruisen met ses vaenen

hier toe vier hele capellen [3]) van ornamenten elcke capelle is groot drie cappen twe dienrocx [4]) met een crijsoffel [5])

Soutmen dese voirs. capellen van niets up maecken met perduurwerck frangen en aldat daer toe behoert daer soude een groote penninck aenhangen maer alsoe wij seeckere schade geleeden hebben in onse ornamenten voer beleg van dese stadt [6]) soe sien die ouergebleuen ornamenten veel gebesicht datse seer gesleten zien en[de] nu oeck soe veel niet waerdich en bennen.

hier toe noch twe off drie moeije crisoffels met meer andere dingen die wy niet conen bedencken.

II.

[7]) Quae ex praedictis bonis Harlemi relicta sunt, invenientur

---

[1]) *hertgis* = hertjes.
[2]) *paes borden* = instrumenta pacis.
[3]) *capellen:* = stellen.
[4]) *dienrocx* = dalmatica en tunicella, kleederen voor diaken en subdiaken.
[5]) *crysoffel* = kasuifel.
[6]) Dit schijnt te zien op eene beeldstormerij te Haarlem voorgevallen, hetzij in 1566, hetzij in 1572, weinige dagen voordat het beleg een aanvang nam (verg. Ampzing, *Beschr. der stad Haarlem*, blz. 165 en blz. 176).
[7]) Het onder II medegedeelde is ontleend aan een afschrift van het Testament van Godefridus van Mierlo den Bisschop van Haarlem, dd. 23 Sept. 1581. Vergelijk *Batavia Sacra* (lat. uitgaaf in fo. IIe deel blz. 315). Nogtans heeft de schrijver van dit werk juist het hier thans medegedeelde opzettelijk uitgelaten en er slechts eenige tittels voor in de plaats gezet. Het uitgelatene moet gelezen worden achter »destinata sunt, redeant." Evenmin is ook in de hollandsche *Bat. Sacra*, hetzij in fo. hetzij in octo., dit gedeelte van het Testament te vinden.

apud subscriptos et fideles cives Harlemen[ses]; quos etiam Harlemum relinquens, verbo tantum rogavi, ut quae custodienda receperunt, audita mea morte pauperibus distribuerent, quod ut fiat optarem.

Magister *Petrus a Driel* Thelonarius habet optimam partem auri et argenti conflati.

Item Crucem Dominicam pretiosissimam, quae conservanda est integra.

Item Librum Evangeliorum antiquissimum seris argenteis munitum.

Item *Adrianus Petri Liclaes*, tinctor pannorum *beneden die Zijlbrug ad aquas*, habet candelabra duo ex cristallo et argento deaurato, ampullarum argentearum duo paria; nisi forte alterum par habeat *Nicolaus Cornelii;* calices etiam habet ut puto *Adrianus Petri*, inter quos omnes calices duo ad minus nostro usui deputati erant; reliqui impositis a me literulis, quarum ecclesiarum sint cognoscentur: praecedentia puto inspecta esse praesenti anno 1581 a magistro et D[omi]no Nicolao Cousbant Harlemensi.

Willem Aelbrecht in den Prince, habet tapeta sive aulea aurea novem; *Hugo Bol* habet novem tapeta lanea, et cussinos aliquot ex serico meliorique materia factos. Item Tapeta ista aliaque apud proximos duos custodes relicta, ut non bene poterunt occultari, relinquantur aut demonstrentur curiosius inquirentibus de relictis per me; ne exequentes molestiam ullam subire cogantur.

Joannes Petri fr. Officialis nostri *Gansii* habet libros et registra Feudorum cum aliis aliquot secretis scriptis. *Petrus Petri* eorundem fr. recepit quos potuit libros alios. Lotrix conventus praedicatorum recepit Baculum Pastoralem optimum, cum aliis aliquot rebus; quorum notitiam puto honestas personas, *die Hekelersse op Spare*, habere.

III.

Nog andere bijzonderheden, hieronder volgende, zijn genomen uit aanteekeningen van de hand van Rdus et Ampl. Dominus *Jacobus Zaffius*, Praepositus et Archidiac. Cathedr. Ecclesiae Harlemensis, gestorven 28 Jan. ao. 1617.

Van *Arent Pietersz* [1]) ontf. zulcx hiernae volcht en[de] weder over gelevert anden hoede 85 [2])

---

[1]) Arent Pietersz blijkt dezelfde te zijn als Adrianus Petri Liclaes, over wien spraak is in het Testament van Bisschop van Mierlo.

[2]) Weder in bewaring gegeven ao. 1585.

Eerst een vergulde monstrantie, met ij kelcken, ij pullen, 3 olyhocksk'ens met noch verscheyden stucken tot ij cristalyne[n] candelare[n]

noch een copere[n] monstra[n]tie met een viercante does met brieuen

1583.

[1]) Item noch van *Hillegout pieters* eode[m] te[m]pore a$_o$ 83 ontfanghen ende anden zelffden hoede over geleuert, eerst pedu[m] pastorale, noch 6 gouden ringhen, een witte zytzatyne mitter, met twee stolen, een doesken met eenighe gesteentge[n], 3 zegelen van cooper, met een vrouwen hoetgen, met een coffer met brieffen, pro fideli custodia haer gelanct XXIX gl. 7 st. 8 p.

Item van *Claertgen gerrets* een mijter van gouden laecken ontfanghen met perlen verciert, voor haer bewaeren gelanct een coninex daler — 51 st.

noch van *Jacob pieters* een brits achter altzaemen cooper hem van eenigh suluerwerck te weghen en[de] pryseren gegl. 4 st.

noch den zelffden vanden voors. twee cristelyne[n] candelar[en] met het cooperwerck daer an te maecken [en]de tzaemen te weghen mitsgaders een nieu zilveren lidt welcke wech was weder te maecken en[de] vergulden tzaemen ij gl. ij st.

1604.

3^e Juny a^o 4 tradidit n'bis quaedam vestimenta *maria petri*, scil. tres cappas [2]), duas rubeas cu[m] una nigra, absque foclis tamen omnes, una[m] casula[m] holoserica[m] rubea[m] aureis floribus ac ramulis i[n]texta[m] cu[m] altera veteri, absoleti coloris, cu[m] capsula, stolis ac manipulis referta, cu[m] antipendio holoserico rubeo. Ex p[rae]dictis V. D[omi]nus pastor *Sassemius* optima[m] casula[m] cu[m] duabus stolis, ac manipulis commodato accepit.

Item 5 Octobris bursam corporalis attulit nobis *Eua petri* zatini serici rubei coloris cu[m] chr[ist]o sepulchro insedenti acu picto, petiitque *mariae gerardi*, *aleydis pauli* sorori virgini spirituali, co[m]modare et usui relinquere velim, quod feci.

---

[1]) Hier is ter zijde nog bijgeschreven: adhuc accepi ab hac illigu[n]da 3 pullas arge[n]teas sacri olei.

[2]) Eene nota ter zijde heeft: has tres cappas tradidi *Kiesio*, die 13 Aug. [1608].

Wat nu volgt, schijnt door Zaffius, alhoewel het op een voorgaand pagina staat, later dan het voorgaande aangeteekend te zijn.

Hier op ontf. van *Claes int gulden Lauoir* juwelier voor ij zaphier keykens 5—14—0 twee gout gl met een schelling.

Die twee kelcken inden naevolgen[de] zyde verhaelt wegen[de] deene 40 loot min een vierendel en[de] dander 38 loot en 2 engels, zyn vercoft deene an *fyemuedt* tot *utrecht* en[de] dander an *hubert Jacobsz* tot Amsterda[m]. En[de] hebben gegouden 112 gl 18½ st.

Welcke somme by ons beleyt is en[de] hebbe d'reste daer toe gedaen ter somme hondert en vyftich gl. Hier om[m]e gecoft een rente brieff van 10 gl. st. ende het heylighen geesthuys tot velsen geleuert, ad cujus Eccle[si]am pertineba[n]t calices, ea conditione (restituta catholica religione) restituetur p[rae]fata somma eorum Eccl[es]iae. Vide Instrumentu[m] desuper factu[m]. Co[m]pt my ouer zulcx 37—1—8.

D'monstra[n]tie wegen[de] 2 pont 14 loot min een engels is vercoft talcmaer a° 5 den 11 may voor 125 gl D'pen[ningen] mede behandreyckt (op co[n]ditie als voore) het heylige[n] geesthuys tot velsen al waer die mede thuys hoorden. Beloopende tsaemen dat de heylige[n] geest van my ontfangen heeft 237—18—8 blyken[de] byden acte daer van, an wederzyde zyn[de].

Wat verstaan de Liberalen door Ultramontanen

OF

ULTRAMONTAANSCHE PARTIJ?

Aan hen, die den strijd der liberalen tegen de Katholieke Kerk met eenige aandacht volgen, kan het niet onbekend zijn, dat zij, de liberalen, bij hunne discussie met de Katholieken steeds hunne toevlugt nemen tot hetgeen zij noemen: *ultramontaansche partij*.

Met de *Katholieken* schijnen zij vrede te kunnen hebben, niet met de *Ultramontanen*.

„Niet alle katholieken", schrijft Pierson, „zijn Ultra-„montanen. Die het niet zijn, kunnen *principiëel* met de „liberale partij zeer wel gemeene zaak maken."

Mr Opzoomer, in zijn *Woord aan mijne katholieke Landgenooten* 1869, schrijft:

„Zegt het, herhaalt het, dat gij katholieken zijt, maar „dat katholiek te zijn *iets anders* is, *iets anders* in beginsel,

„*iets anders* in bedoeling, dan Ultramontaan te zijn of „Jesuit" (blz. 8).

Het is bekend, dat het nevelachtige *iets anders* veel dienst moet bewijzen in de wijsbegeerte van Mr Opzoomer.

Verder verklaart hij: „tusschen den Nederlandschen „Protestant en den [nederlandschen Katholiek? neen] Jesuit „of Ultramontaan is liefde en zamenwerking niet moge„lijk" (blz. 8).

Zelfs Groen v. Prinsterer, niet-liberaal, verklaart, „dat „de goede verstandhouding van Gereformeerden en Roomsch„gezinden op staatsburgerlijk terrein, voor Nederland on„misbaar, doch tevens ondenkbaar is, indien de Ultra„montaansche rigting de overhand heeft" (*Heiligerlee en Ultram. kritiek*, II, 2e dr. blz. 71).

Van hetzelfde gevoelen als deze geleerde Heeren is ook de Schrijver in de *Nieuwe Rotterd. Courant* tegen de brochure n°. 6 der *Kath.-Nederlandsche Brochuren-Vereeniging*, tweede jaargang.

Met de bewijzen, door den Schrijver dier brochure gegeven, dat katholiek en liberaal niet te vereenigen zijn en elkander uitsluiten, heeft hij zich niet bemoeid; ook het tegenovergestelde heeft hij, gelijk wij zouden verwacht hebben, niet getracht te bewijzen, maar hij heeft in de brochure gezocht, of de Schrijver ook een Utramontaan was.

En al had nu de Schrijver uitdrukkelijk verklaard: „wij „zijn noch liberale Katholieken, noch Ultramontanen. Men „noeme ons, wat wij zijn en blijven willen, katholieke „Nederlanders of nederlandsche Katholieken" (blz. 39); toch heeft de liberale woordvoerder het Ultramontanisme in de brochure ontdekt, en van dat oogenblik af was het pleit beslecht en alle discussie overbodig.

Zoo schrijft hij in de *N. R. Courant* van 25 Januari 1870: „Dit bewijs hadden wij niet te leveren. Wij hebben uit

„de brochure eenvoudig willen aantoonen wat de ultramon-
„taansche partij van onze katholieke landgenooten verlangt,
„hoe die partij eischt dat de katholieken in hun staatsbur-
„gerlijk en maatschappelijk leven alleen Encycliek en
„Syllabus tot richtsnoer zullen nemen, geen staatkundige
„overtuiging zullen volgen dan die met de inzichten der
„Kerk strookt, zullen ophouden als zelfstandige redelijke
„wezens te denken en te handelen, om blindelings zich
„over te geven aan de leiding der Geestelijkheid."

„Had de heer Rijp ons willen weerleggen, dan zou hij
„eenvoudig hebben moeten aantoonen, dat dat alles ten
„onrechte uit zijne brochure is afgeleid. Maar hij heeft
„zich wel gewacht dit te doen. Hoe zou hij het ook
„kunnen? De citaten uit zijne brochure, die wij aan-
„haalden, spreken te duidelijk."

Datzelfde komt meermalen in de beoordeeling voor, en wij bekennen, dat het gewigt van die uitdrukkingen ons niet aanstonds zoo duidelijk was toegeschenen.

Zoo schreef hij in de *Courant* van 18 Jan.: „Ons dunkt,
„wat de heer Rijp schrijft, bevestigt volkomen hetgeen wij
„herhaaldelijk hebben gezegd, dat namelijk de ultramon-
„taansche partij aan de katholieken den Syllabus wil op-
„leggen als hoogste wet."

19 Jan.: „Dat het wel degelijk 't streven is der ul-
„tramontanen om de beginselen der Grondwet te vervan-
„gen door de beginselen van den Syllabus, blijkt uit de
„brochure van den heer pastoor-Rijp zonneklaar."

Ibid. „Wat de heer Rijp er ook van zeggen moge,
„het streven zijner partij heeft geen ander doel dan eene
„kerkelijke overheersching te vestigen."

De conclusie is, dunkt mij, duidelijk; overal in de brochure ziet de Schrijver der *N. R. C.* het *Ultramontanisme, de ultramontaansche partij*: dus is de heer pastoor Rijp

een *Ultramontaan* en met een *Ultramontaan* kan een *liberaal* niet sympathiseren.

Indien wij *katholiek* lezen voor *ultramontaan*, komen wij tot het besluit der brochure, dat het woord *liberaal* niet past bij het woord *katholiek*.

Doch het is, dunkt mij, duidelijk, dat het woord *Ultramontaan* of *ultramontaansche partij* in den strijd tegen de Katholieke Kerk groote dienst moet bewijzen.

Komen wij dan ter zake en vragen wij: Wat verstaan de liberalen door *Ultramontanen* en *ultramontaansche partij*?

Immers zoo de liberalen ons geen duidelijk begrip kunnen geven van hetgeen zij door *Ultramontaan* aanduiden, dan ver meenen wij niet ten onregte te mogen besluiten, dat wij hier meer met een vrucht hunner verbeelding, dan met iets werkelijk bestaands te doen hebben. Te meer nog, daar niet de Katholieken zelven, maar hunne tegenpartijders gewoon zijn hen in Ultramontanen en Katholieken te verdeelen.

Al aanstonds zijn wij genoodzaakt te bekennen, dat niettegenstaande een zorgvuldig onderzoek het begrip van het woord *Ultramontaan* of *ultramontaansche partij*, zooals de liberalen het gebruiken, voor ons duister blijft. Er schemert zoo iets van gezag, van absoluut gezag, van dwang en dergelijke, en uit dit mengelmoes schijnen zij zich hun begrip *Ultramontaan* te vormen. Voorzeker is voor de liberalen een Ultramontaan iets afschuwelijks, ja zoo afschuwelijk, dat hij met het afschuwelijkste der afschuwelijkheden „Jesuit", gelijk wij boven uit Opzoomer zagen, verwisseld wordt. Hunne magt is volgens denzelfden Hoogleeraar zoo groot, dat die partij „alle kerke„lijke magten heeft doortrokken met haren geest, den „Paus zelfs onderworpen aan haar gezag, de Paus is haar „werktuig" (blz. 5).

En toch schijnt het voor zijne hooggeleerdheid moeijelijk

te kunnen zeggen, wat eigenlijk het Ultramontanisme is; want „katholiek zijn is, volgens hem, *iets anders*, *iets* „*anders* in beginsel, *iets anders* in bedoeling, dan ultra- „montaan te zijn of Jesuit."

Doch wat men er ook van moge maken, de Schrijver der brochure n°. 6 bekent met alle opregtheid, dat hij met dien naam geenszins verlegen is en zich er niet door onteerd acht. Integendeel zou hij geneigd zijn, dien naam als eene eervolle onderscheiding te beschouwen, als eene ridderorde van eer en verdiensten.

Immers met den naam van Ultramontaan zijn nooit de vijanden der Katholieke Kerk, maar steeds hare grootste vereerders, hare meest uitstekende verdedigers, hare onderdanigste kinderen aangeduid. Men heeft ze daardoor willen onderscheiden van Gallicanen, Jansenisten, Febronianen, liberale Katholieken en tutti quanti, die heulden met de vijanden der Katholieke Kerk.

Indien toch „liberale Katholiek" moet beteekenen een Katholiek *naar den zin en geest der liberalen*, die met hen strijd voert tegen „geestelijke overheersching" en de beginselen der feilbare Grondwet hooger stelt of moet stellen dan de onfeilbare beginselen der Katholieke Kerk; dan moeten de opregte Katholieken dien naam wel verfoeijen, dewijl zij geen Katholieken naar den zin en geest der liberalen zijn willen en vooral niet ten strijde gaan tegen het zoo heilzame gezag der heilige Kerk.

De hoogleeraar Opzoomer zeide, dat „katholiek zijn *iets* „*anders* is, *iets anders* in beginsel, *iets anders* in bedoeling, „dan ultramontaan te zijn of Jesuit."

Van datzelfde gevoelen achten wij den Schrijver in de *N. R. C.*; want volgens hem verlangt *de ultramontaansche partij* iets van onze *katholieke* landgenooten; ultramontaan-zijn en katholiek-zijn is dus iets anders.

De Schrijver neme het den heer pastoor Rijp echter niet kwalijk, dat hij aan dat *iets anders* twijfelt. Indien toch de Schrijver der *N. R. C.* in de brochure *katholiek en liberaal* niet een spook zijner verbeelding gezocht en gevonden heeft, maar het echte en ware Ultramontanisme, de wenschen, verwachtingen, eischen en wat nog al meer der ultramontaansche partij, dan kan de heer pastoor tusschen Ultramontaan en Katholiek geen onderscheid ontdekken. En degene, die zou kunnen aantoonen, dat iets van hetgeen in de brochure geschreven werd, niet katholiek of in strijd met de katholieke leer ware, zou hem buitenmate verrassen. En mogt er soms iets gezegd zijn, wat niet van het zuiverste katholieke gehalte is, welnu men onderwerpe het aan de vuurproef der kritiek, opdat het gezuiverd en gelouterd van alle onzuivere bijvoegsels te voorschijn trede.

Doch laten wij eens naauwkeurig onderzoeken; welligt vinden wij iets, waardoor het duidelijk wordt, dat katholiek-zijn iets anders is dan ultramontaan-zijn en wat dit iets anders is.

Vooreerst dienen wij na te vorschen, of het verschil ook te zoeken is in de wijze van doen der ultramontaansche partij. De Schrijver in de *N. R. C.* spreekt van *wenschen*, *verlangen*, *streven*, *drijven*, *eischen* en *dwingen* en dergelijke van genoemde partij. In de drie eerste woorden: *wenschen*, *verlangen* en *streven* zal zeker wel geen onderscheidend kenmerk der Ultramontanen moeten gezocht worden. Welligt is iets te vinden in *drijven*, *eischen*, *dwingen*. Immers de liberalen willen niet, dat eenige Kerk met *gezag optrede* en *onfeilbare leer* verkondige, en dit, dunkt mij, wordt door deze en dergelijke woorden aangeduid. Immers waar zij gezag veronderstellen, daar wordt volgens hen de overtuiging gedwongen.

Nu achten wij het genoegzaam bekend, dat de Katholieke Kerk gewoon is met gezag op te treden, en degenen, die in zaken, waarover zij te beslissen heeft, anders denken en spreken dan zij, te veroordeelen. Laten de liberalen maar een vlugtigen blik werpen in het Concilie van Trente, en zij zullen zeker verstomd staan over de vermetelheid der Vaders met hun aanhoudend: *si quis dixerit, si quis negaverit, ... anathema sit.* Ook het Vaticaansche Concilie maakt het niet beter.

Hier is de *Katholiek* en de *Ultramontaan* in de volkomenste overeenstemming. Wij vinden geen verschil in de wijze van handeling, en wij zullen dus het *iets anders* moeten gaan zoeken in *hetgeen* geeischt, gedreven, gedwongen wordt, gelijk de hoogleeraar Opzoomer zegt, *in het beginsel* en *de bedoeling.*

En om niet te ver af te dwalen, wenschen wij ons te bepalen bij de *Courant* van 25 Januari 1870, waar onze liberale woordvoerder, wat hij uit de brochure eenvoudig heeft willen aantoonen, aldus te zamenvat:

„Wat de ultramontaansche partij van onze katholieke „landgenooten verlangt, hoe die partij eischt dat de „katholieken in hun staatsburgerlijk en maatschappelijk „leven alleen Encycliek en Syllabus tot richtsnoer zullen „nemen, geen staatkundige overtuiging zullen volgen dan „die met de inzichten der Kerk strookt, zullen ophouden „als zelfstandige redelijke wezens te denken en te handelen, „om blindelings zich over te geven aan de leiding der „Geestelijkheid."

Ook moeten wij hier niet vergeten, dat, volgens den liberaal, dit alles door hem te regt uit de brochure is afgeleid, zoodat, voor zooveel noodig, de brochure zelve tot nadere toelichting kan strekken.

Merken wij aan, wat de Schrijver zegt, dat de ultra-

montaansche partij verlangt VAN ONZE KATHOLIEKE LANDGENOOTEN; dus niet van de Protestanten of Joden of ongeloovigen of welke sekte ook buiten de Katholieke Kerk gevonden wordt. Het is eene zaak tusschen *de Katholieken*; hebben wij dan geen regt om te vragen: wat hebt gij, andersdenkenden, u daarmede te bemoeijen? wat gaan onze zaken u aan? bemoeit u met uwe eigene. Laat de Katholieken vrij onder elkander te beslechten, wat gij als een strijd onder hen beschouwt.

Zouden zij ons Katholieken ook willen doen gelooven aan het spook, dat zij meenen te zien, maar wat de Katholieken beschouwen als de schim hunner liberale verbeelding? Wij zouden het ten minste beter moeten weten, of er Ultramontanen onder ons zijn en wat Ultramontanen zijn, indien zij van onze katholieke landgenooten iets verlangen.

Of moeten wij welligt de Ultramontanen niet in Nederland, maar elders zoeken? Doch hoe komt de ultramontaansche partij dan in de brochure van den nederlandschen heer Pastoor Rijp verdwaald?

Het zijn eenige van die raadsels, welke de Schrijver in de *Courant* niet heeft opgelost. Het moet niet al te duidelijk zijn. Spoken verschijnen zelden in het volle licht, en welligt komt hij zoover er mede, dat hij de Katholieken bang maakt voor elkander en telkens doet vragen: is dat ook een Ultramontaan of Jesuïet?

Ik wend mij dan tot mijne katholieke landgenooten, en vraag hun met het volste vertrouwen: hebt gij in de brochure iets gevonden, wat strijdig was met uw katholiek geloof, met uwe katholieke leer, met uwe katholieke gevoelens? Heb ik iets van u geeischt, waarmede gij niet gaarne instemt? Heeft men in de Katholieke Kerk ooit van u gevorderd, dat gij zoudt ophouden als zelfstandige redelijke wezens te denken en te handelen, om u blindelings

over te geven aan de leiding der geestelijkheid? En als gij het soms niet gedaan hebt, waart gij daarom minder katholiek?

Doch wij dwalen van ons punt af en moeten zien of katholiek-zijn iets anders is dan Ultramontaan of Jesuïet.

Op de eerste plaats zou er verschil zijn in beginsel.

„De ultramontaansche partij eischt, dat de katholieken „in hun staatsburgerlijk en maatschappelijk leven alleen „Encycliek en Syllabus tot richtsnoer zullen nemen."

Als wij den Schrijver goed begrijpen, dan zullen de katholieke landgenooten tegenover dien eisch als beginsel moeten stellen, „dat de katholieken in hun staatsburgerlijk „en maatschappelijk leven NIET ALLEEN Encycliek en Syl- „labus tot richtsnoer zullen nemen!"

En opregt gesproken: wij zijn hier van de partij der Katholieken. *Niet alleen* de Encycliek en Syllabus van 8 December 1864, welke hier bedoeld zijn, maar alle Encyclieken, of nog beter gezegd, de geheele goddelijke openbaring wenschen wij, Katholieken, tot rigtsnoer in ons staatsburgerlijk en maatschappelijk leven te nemen. Bij voorbeeld, het goddelijk gebod: *Eert vader en moeder*, volgens de verklaring der Katholieke Kerk verstaan van alle gezag. *Gij zult niet stelen. Gij zult tegen uwen naaste geen valsche getuigenis geven. Alle magt is van God en de bestaande magten zijn door God verordend. Ieder zij aan de hoogere magten onderdanig. Vergeet de weldadigheid en mededeelzaamheid niet*, en zoovele andere regels, welke de goddelijke openbaring door de Kerk aan de Katholieken tot rigtsnoer geeft in hun maatschappelijk en staatsburgerlijk leven. Heilzame regels, waardoor de rust en vrede tusschen de burgers bewaard blijft.

Wij zouden hier nog kunnen verwijzen naar eenige

in den Syllabus veroordeelde dwalingen. Bijv., dat men *de wijsbegeerte moet behandelen zonder eenige acht te slaan op de bovennatuurlijke openbaring* (XIV).

De leer der Katholieke Kerk is in strijd met het welzijn en de belangen der menschelijke maatschappij (XL).

De Kerk moet van den Staat, en de Staat van de Kerk gescheiden worden (LV).

De zedewetten behoeven geene goddelijke bekrachtiging, en het is volstrekt niet noodig, dat de menschelijke wetten met het natuurregt overeenkomen of van God verbindende kracht ontvangen (LVI).

Men ziet uit deze door alle goede Katholieken veroordeelde stellingen, dat men iets meer tot rigtsnoer moet nemen dan *alleen* Encycliek en Syllabus.

Uit den volgenden zin zouden wij geneigd zijn te besluiten, dat de Schrijver in de *N. R. C.* zijne gedachte of wel den eisch der ultramontaansche partij in den eersten zin niet juist heeft uitgedrukt; ten minste nu laat hij de ultramontaansche partij eischen, dat „de katholieken geen „staatkundige overtuiging zullen volgen dan die met de „inzichten der Kerk strookt."

Immers eischte de ultramontaansche partij in den eersten zin te weinig, *alleen* Encycliek en Syllabus, hier schijnt zij den regel vergeten te hebben, *eenheid in het noodzakelijke, vrijheid in het twijfelachtige.* Een regel, die door iederen Katholiek, Ultramontaan of geen Ultramontaan, met een gerust geweten gevolgd wordt.

Wij moeten den Schrijver verder opmerken, dat de Katholieke Kerk, waar zij ons regels voorschrijft, zeer juist is in hare uitdrukkingen, en dat wij gewoon zijn dergelijke onbestemde uitdrukkingen, als hier gebruikt worden, met een eenvoudig *transeat* voorbij te gaan. Wat is hier *staatkundige overtuiging*? wat beteekent *inzichten*

der Kerk? wat het woord *strookt*? Hoeveel zouden wij hier te vragen hebben!

Wij geven onzen katholieken landgenooten den raad, om zich niet te vermoeijen met te zoeken naar den waren zin van dat onbestemde. Laat die ultramontaansche partij zoo goed zijn, eerst wat duidelijker te denken, om duidelijker uitdrukking aan hare gedachte te kunnen geven.

Om echter aan den gevatten Schrijver in de *N. R. C.* geen vat te geven en hem te laten zeggen, dat wij ons maar met een praatje er af maken; zoo willen wij eenige inlichtingen halen uit hetgeen hij vroeger schreef.

Daar vinden wij iets in de *Courant* van 19 Januari 1870. „De Ultramontanen vorderen van hem [den Katholiek], „dat hij uitsluitend aan de Kerk zal toebehooren, dat „hij ook in zijne betrekkingen tot den Staat en de „maatschappij zich enkel en alleen naar kerkelijke voor„schriften regelen zal."

„Wat de heer Rijp er ook van zeggen moge, het „streven zijner partij heeft geen ander doel dan eene „kerkelijke overheersching te vestigen."

Neen, zoo dwaas achten wij de ware en opregte Ultramontanen niet (er schijnen ook valsche te zijn), dat zij van de Katholieken iets zouden vorderen, wat door de Kerk zelve veroordeeld is, zij die van den Katholiek verlangen, dat hij veroordeele wat de Kerk veroordeelt.

Of is dat geen veroordeelde leer, dat de Katholiek *uitsluitend* aan de Kerk zal toebehooren; dat hij in zijne betrekkingen tot den Staat en de maatschappij zich *enkel en alleen* naar kerkelijke voorschriften regelen zal?

Weder moeten wij aan onze katholieke landgenooten den raad geven, om zich aan dergelijke vorderingen der Ultramontanen niet te storen.

Omdat de liberalen het gezag des geloofs ontkennen, ver-

werpen wij niet het gezag der rede of der wetenschap; omdat de liberalen van geen goddelijk ingestelde maatschappij of Kerk meer willen weten, verwerpen wij niet het gezag in den Staat.

Er is geloof en er is rede, er is Kerk en er is Staat enz.

De Schrijver gelieve de brochure *Scheiding van Kerk en Staat* nog eens aandachtig na te lezen, en hij zal zien, dat, ofschoon wij Kerk en Staat niet willen scheiden, wij ze daarom nog niet willen verwarren. Al ontvangt de maan haar licht van de zon; daarom zeggen wij nog niet, dat de maan geen eigen zelfstandig bestaan, geen eigen beweging heeft; ontkennen wij nog niet, dat zij op hare beurt als oorzaak werkzaam is en zelfs op de zon kan terugwerken.

Wij kunnen in een volgend hoofdstuk onderzoeken, welke kerkelijke voorschriften den Katholiek in zijne betrekking tot den Staat en de maatschappij regelen.

Voor het oogenblik kunnen wij volstaau met de aanhaling van stelling LVII van den Syllabus: *De wijsbegeerte en de zedekunde, alsook de burgerlijke wetten, kunnen en moeten van het goddelijk en kerkelijk gezag afwijken.*

Uit welke veroordeelde stelling ten minste dit volgt, dat de Kerk verlangt, dat er overeenstemming zij tusschen het goddelijke en kerkelijke gezag en de burgerlijke wetten, opdat beiden tot heil van den mensch mogen werkzaam zijn.

Nog eens dan, wij bevelen onzen liberalen eene aandachtige studie der katholieke en ultramontaansche beginselen en leer aan. Niet zooals zij zelf zich die uitdenken, maar zooals zij inderdaad zijn. Dan zullen zij, hopen wij, tot de overtuiging komen, én dat het verschil zoo groot niet is, als zij meenen, om van *iets anders* te spreken, én dat zij, die gewoon zijn naar den kant der vrijheid te overdrijven, aan hunne tegenpartij eene overdrijving van het gezag toeschrijven, welke niet de hare is.

De liberalen, indien zij konsekwent zijn, erkennen *geen gezag hoegenaamd* boven zich, en zijn diensvolgens geneigd, om iedere gezagsoefening als onregt te beschouwen en als overheersching uit te krijten. Wij, Katholieken, kennen en huldigen een kerkelijk gezag, een staatsgezag, een vaderlijk gezag, maar ontkennen daarom niet de vrijheid en zelfstandigheid noch van de Kerk, noch van den Staat, noch van den vader; integendeel, zonder de zamenwerking van dit drievoudige gezag gaat de vrijheid en zelfstandigheid van den mensch verloren: immers buiten de maatschappij kan de vrijheid en zelfstandigheid van den mensch niet tot volmaaktheid komen. Zoo brengt het huiselijk gezag het kind tot zekere zelfstandigheid, nog hooger gaat de Staat, maar de hoogste ontwikkeling kan zij eerst verkrijgen in de Kerk, die, om het kort te zeggen, allen tot koningen en priesters maakt.

Wij zouden hierover nog veel kunnen schrijven, indien wij niet vreesden te ver van de vraag, die wij behandelen, af te wijken.

Er blijft nog een laatste eisch der ultramontaansche partij te bespreken:

Volgens den Schrijver in de *N. R. C.* eischt zij, „dat „de Katholieken zullen ophouden als zelfstandige redelijke „wezens te denken en te handelen, om blindelings zich „over te geven aan de leiding der Geestelijkheid."

En let wel op, Katholieken, dat heeft de Schrijver in de *N. R. C.* willen aantoonen uit de brochure van den heer pastoor Rijp, *katholiek en liberaal.* En hij is zoo zeer overtuigd, dat hij dit aangetoond heeft, dat hij zegevierend uitroept: „Had de heer Rijp ons willen weerleggen, „dan zou hij eenvoudig hebben moeten aantoonen, dat dit „alles ten onrechte uit zijne brochure is afgeleid."

Let dus wel op, Katholieken, wacht u voor de Ultra-

montanen en vooral voor den heer pastoor Rijp; want zij eischen van u, „dat gij zult ophouden als zelfstandige „redelijke wezens te denken en te handelen, om u blin„delings over te geven aan de leiding der Geestelijk„heid."

Ziedaar de waarschuwing van den liberalen Schrijver in de *N. R. C.*

Wat moeten wij daarop antwoorden? Het is het oude afgezaagde deuntje, dat reeds drie eeuwen op allerlei wijzen langs de straten van Europa's steden overal gezongen wordt. De Hervorming is daarmede begonnen, en de liberalen van onzen tijd hebben het van haar geleerd en overgenomen. Menschen, zoo heeft men geroepen, mistrouwt het gezag, weest zelfstandige redelijke wezens in uw denken en in uw handelen, laat u niet blindelings leiden. En door revolutie op revolutie is eindelijk alle gezag verdwenen. De koningen verloren hunne kroonen, de wetenschap haar verstand en de wil zijne vrijheid, welke zijne kracht is; alles, alles buigt voor het stof en voor stoffelijke kracht; maar de zedelijke magt, dat is, het gezag bestaat alleen in de Kerk, hier aangeduid door de geestelijkheid. Kon men ook dat gezag nog vernietigen, ten minste de geloovigen ook tegen dat gezag opzetten, ook daar in die Kerk revolutie maken en het gezag niet van boven, maar van onderen, van het volk laten uitgaan! Maar het is te vergeefs; het woord, het onvergankelijke woord van den Zoon Gods staat daar geschreven: EN DE POORTEN DER HEL ZULLEN HAAR NIET OVERWELDIGEN.

Vast en onwrikbaar staat daar dat gezag, evenals de zon aan het uitspansel, alles beheerschende, alles regelende, overal zegen en vruchtbaarheid voortbrengende.

Blind alleen is hij, die zich aan dat licht onttrekt, en zijne blinden sluit en zich alleen in het kaarsje der men-

schelijke wetenschap verlustigt en daarbij de wereld wil beoordeelen en regelen.

Is dan inderdaad Ultramontaan iets anders dan Katholiek? Uit hetgeen we hier beredeneerden, meenen wij ons nog niet geregtigd, om deze vraag bevestigend te beantwoorden.

Het eenige, waartoe wij meenen met het volste regt te kunnen besluiten is, dat de liberale schrijvers, en wij mogen er bijvoegen woordvoerders, waar zij spreken over Katholieken en Ultramontanen, niet weten of niet willen weten, wat Katholiek, wat Ultramontaan is; maar in hunne verbeelding maken zij het *iets anders* van den hoogleeraar Opzoomer tot een spook, dat zij naar willekeur kunnen laten verschijnen en wederom verdwijnen. Zoo ontstaat dan voor hen een groot verschil tusschen Ultramontaan en Katholiek. Voor ons zijn de Ultramontanen, bij het ware daglicht beschouwd, niet te onderscheiden van de echte Katholieken.

Welke kerkelijke voorschriften regelen den Katholiek in zijne betrekking tot den Staat?

De beoordeeling der brochure *katholiek* en *liberaal* in de *N. R. C.* geeft niet slechts aanleiding, maar doet het wenschelijk achten, om ook bovengestelde vraag afzonderlijk toe te lichten.

In de brochure zelve is niet gesproken over de betrekking van den Katholiek tot den Staat. De Schrijver had dit vraagstuk opzettelijk uitgesloten; „over de betrekking „der Kerk tot de verschillende Staten", zoo schreef hij in het voorwoord, „heidensche, mahomedaansche, chris- „telijke, protestantsche, ook de modern-constitutionele „enz. zijn vele vragen te doen, die niet altijd even ge- „makkelijk te beantwoorden zijn. Voorzeker verwachten „wij, dat het aanstaande Algemeene Concilie vele nog be-

„staande twijfelingen zal oplossen. De Schrijver is echter „niet voornemens zich in die vragen te verdiepen en laat „gaarne aan ieder zijne vrijheid in het twijfelachtige."

De Schrijver nogtans der beoordeeling in de *N. R. C.* wil het antwoord op deze vraag in de brochure vinden en wel, gelijk hij zegt, in den zin der ultramontaansche partij. Laten wij eens zien, welk antwoord hij daar gevonden heeft.

Indien wij den zin van zijn schrijven goed begrepen hebben, worden in zijne gedachte twee punten in het antwoord onderscheiden.

1. „De Ultramontanen vorderen van den Katholiek, „dat hij uitsluitend aan de Kerk zal toebehooren, dat hij „ook in zijne betrekking tot den Staat en de maatschappij „zich enkel en alleen naar kerkelijke voorschriften regelen „zal" (Zie *Courant* van 19 Januari 1870).

2. „Het is wel degelijk 't streven der Ultramontanen „om de beginselen der Grondwet te vervangen door de „beginselen van den Syllabus" (Ibid.).

„Ons dunkt, wat de heer Rijp schrijft, bevestigt vol„komen hetgeen wij herhaaldelijk hebben gezegd, dat „namelijk de ultramontaansche partij aan de Katholieken „den Syllabus wil opleggen als hoogste wet" (Zie *Courant* van 18 Januari 1870).

Ofschoon de Schrijver ons tot die ultramontaansche partij rekent en deze antwoorden in hetgeen wij schreven zegt gevonden te hebben, moeten wij opregt bekennen, dat deze antwoorden ons geen hoogen dunk van de bekwaamheid dier partij kunnen geven; zij schijnt ten eenemale onbekend met hetgeen zij bespreekt, heeft, gelijk het spreekwoord zegt, de klok hooren luiden, maar weet niet waar de klepel hangt.

De geheele voorstelling gaat uit van eene valsche ver-

onderstelling, alsof de Katholieke Kerk geen gezag hoegenaamd buiten het hare en hetgeen van haar uitgaat erkent.

Immers de Katholiek zal *uitsluitend* aan de Kerk behooren, zal zich *enkel en alleen* naar kerkelijke voorschriften regelen; de Syllabus wordt opgelegd als *hoogste wet*; zelfs zou die Syllabus *goddelijk geopenbaarde waarheid* zijn.

Zulk een gezag is wel het absoluutste van alle absoluutheden; het heeft inderdaad veel van der pantheïsten God, die in niets verschilt van de wereld, die niet de hoogste, maar de eenigste oorzaak is van alles, buiten wien geen eindige oorzaken bestaan; de eenigste zelfstandigheid, het eenigste wezen, van 't welk al wat bestaat en werkt, slechts verschijning is.

Neen, zulk een gezag vordert de Katholieke Kerk voor zich niet; zij loochent niet, gelijk het Protestantisme, den vrijen wil van den mensch, noch de rede van den mensch en wil volstrekt niet, dat het *geloof alleen alles* zal beheerschen en beslissen; zij laat iedereen, ook den Staat, ook de wetenschap, ook de kunst vrij zich te regelen volgens zijne eigene beginselen; ieder volmake zich in zijn eigen kring.

Te vorderen, dat een Katholiek uitsluitend aan de Kerk zal toebehooren, zich enkel en alleen naar kerkelijke voorschriften zal regelen, is ons de dwaasste van alle dwaasheden.

Die partij is echter niet alleen dwaas, maar zij stelt zich zeer belagchelijk aan met den Syllabus te verklaren tot *hoogste wet*, zelfs tot *goddelijk geopenbaarde waarheid*. De Syllabus toch bestaat alleen en uitsluitend uit door Z. H. Paus Pius IX bij verschillende gelegenheden veroordeelde dwalingen, en in plaats van die dwalingen tot hoogste wet en tot goddelijk geopenbaarde waarheid te verklaren,

veroordeelen wij die evenzeer als onze Paus, én omdat Z. H. de Paus ze veroordeelt, én omdat zij strijden tegen ons geloof en onze rede.

Het spijt ons zeer, dat wij genoodzaakt zijn te verklaren, dat de Schrijver in de *N. R. C.* in de brochure van den heer Rijp niet de gedachten of bedoelingen van den heer Rijp, maar zijne eigene gelezen en ze bij vergissing aan de ultramontaansche partij toegeschreven heeft.

Wij moeten nog eene andere aanmerking maken. In die antwoorden is alles zoo dooreengemengd, dat men dezelfde regels schijnt te willen stellen voor degenen die gebieden en voor die gehoorzamen moeten, voor overheden en onderdanen. De pligten in den Staat zijn zeer verschillend naarmate van den stand, dien men in de maatschappij bekleedt; een vader en moeder hebben andere pligten dan de kinderen; een koning andere dan zijne onderdanen; een wetgever andere dan die de wet moet uitvoeren, toepassen, volbrengen; voeg daarbij de verschillende staatsambten, de verdedigers van het vaderland, de bewakers van de rust. En voor die allen zouden er kerkelijke voorschriften bestaan, en die zouden te vinden zijn in den Syllabus als hoogste wet, en dat alles zou door *goddelijk geopenbaarde waarheid* geregeld moeten worden.

Het is gemakkelijk gezegd: gij moet u *enkel en alleen* naar kerkelijke voorschriften regelen; maar hoe het uit te voeren? Hoeveel jaren is onze wetgevende vergadering reeds bezig met alles te regelen, en hoeverre is men gevorderd?

De Kerk kent, ook buiten haar gezag en hare wet, koningen, die magt en gezag hebben, en wetgevers, die wetten maken en voorschrijven.

Wij stellen dus de vraag: *welke kerkelijke voorschriften regelen den Katholiek in zijne betrekking tot den Staat?*

Wij zouden te ver moeten uitweiden, indien wij den

Katholiek beschouwden in zijne verschillende betrekkingen tot den Staat: als koning, staatsman, wetgever, soldaat, regter enz. en denken daarom bij ons antwoord alleen aan den Katholiek als *onderdaan*.

Voor wij deze vraag beantwoorden, ontmoeten wij al aanstonds een twistpunt met de liberalen. Zij willen niet, dat eenige Kerk met gezag optrede en vooral niet in hetgeen zij als hun uitsluitend eigendom beschouwen, de betrekking van den mensch tot den Staat. Vooral daarom spreken zij van scheiding van Kerk en Staat; verkondigen zij een vrijen Staat tegenover eene vrije Kerk; sluiten zij de geestelijken uit van de wetgevende magt, omdat het hun, gelijk zij zeggen, niet past om zich met de zaken dezer wereld te bemoeijen. De Kerk, zeggen zij, moet blijven op het gebied van de godsdienst en niet ingrijpen op het gebied van den Staat; haar rijk is niet van deze wereld. En wat voor hen daaruit volgt: de burger moet zich in zijne betrekking tot den Staat niet regelen naar kerkelijke voorschriften, maar alleen naar de staatswet, die hier voor hem de hoogste en eenigste is.

Wij antwoorden, dat het zeker is, dat ook de staatsmagt door *God verordend* is en niet zich zelve tot wet is, maar zich naar een hoogere wet moet regelen. Voor zooverre nu de staatsmagt van God afhangt, verkondigt de Kerk haar de pligten. Eveneens regelt zij de zedelijke orde en den mensch in al zijne betrekkingen en schrijft voor aan die tot haar behooren, hoe zij zich volgens den wil Gods te gedragen hebben.

Het is dwaasheid te denken, dat God, die alles geregeld en geordend heeft en de natuur, volgens de modernen, aan zulke noodzakelijke wetten heeft onderworpen, dat Hij zelf niet meer bij magte is daaraan iets te veranderen of daarop eenige uitzondering toe te laten; het is dwaas-

heid, zeggen wij, te denken, dat die God de zedelijke orde der maatschappij niet zou geregeld en geordend hebben, maar alles aan het toeval en de willekeur zijner schepselen zou hebben overgelaten. Ook daar heerschen wetten, onveranderlijke wetten, die aan de Kerk ter bewaring, ter verkondiging en ter verdediging zijn toebetrouwd. Die wetten, zeggen wij, zijn onveranderlijke wetten en regelen zich niet naar de omstandigheden, maar zij blijven en zijn de grondslag, waarop iedere maatschappij rust; zij rusten op de godsdienst, omdat zij niet van den wil der menschen, maar van den wil van God afhangen.

Hieruit volgt ook, dat de voorschriften der Kerk aan hare leden in betrekking tot den Staat *algemeene* voorschriften zijn, dat zij de *algemeene* beginselen aangeven zonder juist in de bijzondere omstandigheden af te dalen. Die omstandigheden immers zijn dikwerf zoo verschillend, dat men in ieder afzonderlijk geval over de toepassing der algemeene beginselen veelal op nieuw moet beslissen. Daaruit ontstaat de leer, welke men in de theologie den naam gegeven heeft van casuïstiek: eene toepassing der algemeene regels op de bijzondere gevallen.

Het zijn die *algemeene* regels, door de Kerk verkondigd, welke wij bedoelen, als in de brochure n°. 6 van de beginselen der Katholieke Kerk tegenover de beginselen der Grondwet melding gemaakt wordt. De menschelijke wet blijft ten allen tijde eene feilbare wet en kan en moet aan de hoogere goddelijke wet getoetst worden, dewijl zij geen wet kan zijn, indien zij niet met Gods wil overeenkomt, of indien zij daartegen strijdt. Alle zedelijke verpligting heeft haren oorsprong in den goddelijken wil, van wien-alleen de mensch in eigenlijken zin afhangt, en die goddelijke wil wordt aan allen, aan het individu, aan het huisgezin, aan den Staat door de Kerk verkondigd.

Daaruit volgt echter niet, dat de Kerk alles moet regelen, gelijk onze Schrijver overdrijvend zegt: *uitsluitend aan de Kerk; enkel en alleen naar kerkelijke voorschriften,* of, gelijk hij triomphantelijk eindigt: *heel Nederland moet onder het juk gebracht dezer overmoedige partij.* Voorzeker niet, het is de vurigste wensch der Kerk, dat ieder zich vrij ontwikkele; alleen houdt zij een waakzaam oog, opdat men niet afwijke van de door God gestelde orde, buiten welke voor den mensch en de maatschappij slechts verderf en onheil te vinden is. Zij alleen heeft tot nog toe die twee in de maatschappij tegen elkander strijdende magten, vrijheid en gezag, in schoone overeenstemming weten te vereenigen. Buiten haar overdrijft men nu eens het gezag, dan weder de vrijheid, en zoo wankelt de maatschappij van despotisme naar anarchie en omgekeerd, zonder ooit het ware punt, gezag zonder dwingelandij en vrijheid in de noodzakelijke gehoorzaamheid, te kunnen vinden.

Zien wij dan, welke kerkelijke voorschriften den katholieken onderdaan regelen in zijne betrekking tot de staatsmagt.

Deze voorschriften worden door A. J. Stapf, in zijne *Theologia Moralis in compendium redacta*, III, § 499, aldus omschreven:

„Het is de pligt der onderdanen, om den vorst als „*hunnen heer, en wel als den dienaar van God zelven,* god-„vruchtig te eeren en hem in alles, voor zoover geen hoogere „pligten het verhinderen, stipt te gehoorzamen. De voor-„naamste deelen van dezen pligt zijn: *a*) Dat de onderdanen „aan den oppersten vorst die *eer* bewijzen, welke men aan „de majesteit verschuldigd is; *b*) dat zij zijne bevelen, zoo-„lang geene absolute of goddelijke wet zich er tegen „verzet, met vaardige gehoorzaamheid uitvoeren; *c*) einde-„lijk, dat zij de opgelegde schattingen en lasten getrouw

„voldoen. Daarom zeide Christus zelf: *Geeft dan aan den „keizer wat des keizers, en aan God wat van God is* (Matth. „XXII, 21). Eveneens redeneert de Apostel: *Alle mensch „zij aan de hoogere Magten onderdanig; want er is geene magt „dan van God, en de bestaande Magten zijn van God ver- „ordend. Derhalve wie zich tegen de Magt verzet, die verzet „zich tegen Gods verordening, en die zich daartegen ver- „zetten, brengen een strafoordeel over zich zelven.... Weest „derhalve uit noodzakelijkheid onderdanig, niet alleen om „wille der straf, maar ook om wille des gewetens. Daarom „toch betaalt gij ook schattingen; want zij zijn dienaren „*Gods; tot dat einde dienst doende. Geeft dan aan allen, „wat gij schuldig zijt: schatting, wien gij schatting; tol, „wien gij tol; ontzag, wien gij ontzag; eerbied, wien gij „eerbied schuldig zijt*" (Rom. XIII, 1 enz.).

Laten wij opmerken, dat deze voorschriften gelden voor alle katholieke onderdanen in betrekking tot alle vorsten. De vorst zij katholiek of protestant, heidensch, joodsch of mohamedaansch, geloovig of ongeloovig, koning, keizer of van welke benaming ook, hoofd van eene monarchie, aristocratie, republiek of constitutionele monarchie; aan het hoofd van den Staat zijn de Katholieken verschuldigd, wat zij aan iedere overheid verschuldigd zijn: *eerbied, gehoorzaamheid en bijstand.* Dat voorschrift der Kerk wordt reeds van jongs af aan de katholieke kinderen in den katechismus ingeprent.

De gehoorzaamheid alleen wordt beperkt, gelijk wij nog nader zullen verklaren, omdat onze liberale beoordeelaar aan deze beperking, in de brochure uitgedrukt met de woorden: *voor zooverre deze met zijn geweten niet strijden*, aanstoot genomen heeft.

Geven wij het woord weder aan Stapf:

2. „Er zijn nog vele andere zaken, waartoe de geest

„van *liefde* ons noodigt; want deze dringt, om ook uit zich „zelf het belang en heil des vorsten ijverig te bevorderen, „voor hem tot God te bidden, en deze gevoelens van „kinderlijke oplettendheid en liefde op allerlei wijze te „betuigen." (Ten bewijze citeert de Schrijver I Tim. II, 1 enz. waarnaar wij verwijzen)

3. „Evenals den vorst als dienaar Gods, zoo moeten wij „ook de openbare ambtenaren als dienaren des vorsten eeren, „daar zij de plaats des vorsten innemen en in zekeren zin „zijn persoon vertegenwoordigen." (I Petr. II, 13 enz.)

4. „Vooral is alle oproer en opstand tegen den vorst „streng verboden, hetgeen de Apostel duidelijk voorschrijft: „*Derhalve wie zich tegen de Magt verzet, die verzet zich „tegen Gods verordening. En die zich daartegen verzetten, „brengen een strafoordeel over zich zelven.* Inderdaad hier „vordert het belang van het geheele menschdom, dat de „persoon en de majesteit des vorsten heilig en geheel on„schendbaar zij. Zoodra vastgesteld wordt, dat een vorst, „soms misbruik makende van zijn regt, kan onttroond of „van het leven beroofd worden, dan wordt de deur geheel „en al opengezet voor vreeselijke misbruiken, en kan „men de opwellingen der ongetoomde driften door niets „bedwingen. Vandaar dat de Christenen der eerste tijden, „al werden zij op allerlei wijze onregtvaardig behandeld, „altijd zeer vreemd bleven aan het voornemen om tegen „het wettig gezag op te staan, niet dat het hun aan „krachten om iets te ondernemen ontbrak, maar omdat „zij eenparig overtuigd waren, *dat het beter is onregt te „lijden dan aan te doen.* Men leze wat Tertullianus daar„over schrijft *Apolog.* c. 37. Cf. I Reg. XXIV, 5 en vv."

Wij mogen den Schrijver in de *N. R. C.* hier wel herinneren aan hetgeen hij schreef: „dat de Ultramontanen „vorderen van den Katholiek, dat hij in zijne betrekkingen

„tot den Staat en de maatschappij zich *enkel en alleen* „naar kerkelijke voorschriften regelen zal." Dus niet naar voorschriften van eene valsche staatswetenschap, of niet naar voorschriften van een of ander geheim genootschap, bijv. de vrijmetselarij. Ons dunkt, dat, indien alle onderdanen deze regels volgen, er volstrekt geene schade te vreezen is, zoo geheel Nederland onder het juk dezer overmoedige partij gebragt werd.

Kan men van een onderdaan nog grootere gehoorzaamheid en onderdanigheid vorderen?

Toch schijnt het, dat de liberalen van den Katholiek in betrekking tot den Staat nog grooter gehoorzaamheid eischen: „Wat beteekent trouwe naleving eener wet als „men niet handelen wil in haren geest?" zoo vraagt de Schrijver in de *N. R. C.* Hij is niet tevreden met de beperking, *voor zooverre deze met ons geweten niet strijden*, en schijnt dus van den Katholiek in betrekking tot den Staat onvoorwaardelijke, onbeperkte gehoorzaamheid aan de staatswetten te vorderen, d. i. den Staat te maken tot God.

Ziehier hoe de HoogEerw. Heer Stapf de pligten van den Katholiek omschrijft, in geval van onregtvaardige onderdrukking in strijd met het geweten:

5. „Derhalve blijft volgens de voorschriften onzer gods„dienst aan de onderdanen, als zij onregtvaardig gedrukt „worden, niets anders over dan hunne klagten in ernstige „en eerbiedige taal voor den vorst te brengen en zijne regt„vaardigheid en menschlievendheid in te roepen. Bijaldien „dat smeeken niets helpt, moeten zij zelfs de hardste be„velen, *indien het ten minste geoorloofd is daaraan te ge„hoorzamen*, opvolgen. *Indien het geweten er tegen is*, „dat men aan de bevelen voldoe, dan voorzeker *moet men „meer aan God dan aan de menschen gehoorzamen* (Act. V, 29),

„echter zoo, dat, wat wij ook gedwongen worden te lijden, „wij in het overige, *wat door hoogere wetten niet verboden is*, „aan de overigens wettige magt onderdanig blijven."

Men ziet het, de HoogEerw. Heer Stapf maakt hetzelfde voorbehoud, wat wij maakten. Hij zegt: *indien het geweten er tegen is*, wij: *voor zooverre deze met ons geweten niet strijden.* Hij spreekt ook van hoogere wetten, die ons verbieden, wat door menschelijke wetten geboden wordt, en die hoogere zijn *goddelijke wetten*, want men moet Gode meer dan de menschen gehoorzamen.

De Schrijver in de *N. R. C.* heeft het niet noodig geoordeeld om zijn gevoelen omtrent ons voorbehoud, „voor zooverre deze met zijn geweten niet strijden", nader toe te lichten. Het schijnt hem alleen te doen geweest, om te komen tot *zijn* besluit, dat de ultramontaansche partij den Syllabus aan de Katholieken wil opleggen als hoogste wet.

Voorzeker volgt uit dit voorbehoud, dat wij, Katholieken, de staatswet niet als de hoogste wet erkennen;

en vervolgens, dat wij, Katholieken, nog een hoogere wet dan de staatswet erkennen.

Onze liberalen, indien ten minste de Schrijver in de *N. R. C.* als hun orgaan kan gelden, schijnen met de bovennatuurlijke orde geheel gebroken te hebben; zij zijn het geheel eens met de tweede der veroordeelde dwalingen van den Syllabus: *Alle werking van God op de menschen en de wereld moet geloochend worden;*

en stelling III: *De menschelijke rede beslist alleen, met algeheele terzijdestelling van God, over waar en valsch, over goed en kwaad, zij is zich zelve tot wet en uit hare eigene natuurlijke krachten genoegzaam om voor het welzijn der menschen en volken te zorgen.*

Wij begrijpen zeer goed, hoe iemand, die zich door

deze stellingen laat leiden en overtuigd is, dat zij de eenigste en hoogste waarheid bevatten, zeer vreemd moet opzien, als men hem spreekt van een nog hoogeren regel dan de menschelijke rede, ja van een regel, waardoor de menschelijke rede zich niet slechts laat, maar *moet* laten regelen. Hij bevindt zich inderdaad in een vreemd land, waar hij den weg niet weet te vinden, en zijne rede, hoe licht die ook moge zijn, hem niets dan duisternis vertoont. Een hoogere wet, een hooger gezag, hoogere beginselen dan die van mijne menschelijke rede! „Dan zal ik zeker „moeten ophouden als zelfstandig redelijk wezen te den„ken en te handelen, om mij blindelings over te geven „aan de leiding der Geestelijkheid" (Zie de *N. R. C.* van 29 Jan. 1870). Zoo redeneert hij in zijne rationalistische wijsheid en zijn besluit is spoedig genomen: ziedaar de ultramontaansche partij.

Maar zoo redeneert de Ultramontaan op zijne beurt:

Kan de menschelijke rede wel de hoogste wet, de hoogste regel zijn?

Welk gezag heeft de eene menschelijke rede, om van de andere onderwerping te vorderen?

Is de menschelijke rede niet met zich zelve in tegenspraak doordat zij de tegenstrijdigste meeningen als waarheid verkondigt?

Is zij zelve in hare uitspraken niet zeer veranderlijk naarmate van den invloed, dien zij ondergaat?

Zijn zelfs vele zaken zonder hooger licht niet aan hare kennis onttrokken?

Hoe is het mij mogelijk, waar ik een volmaakter, zekerder, veiliger gids kan verkrijgen, dien gids te verachten en niet te volgen?

En toch buiten de goddelijke openbaring blijft den mensch geen andere leidsman over op den weg des levens dan

het zwakke, ongestadige, veranderlijke licht der rede. Met die rede vormt hij de wetenschap, leidt en bestuurt hij den Staat en regelt hij zich in de verschillende betrekkingen des levens, zonder hulp van een leidsman, die hem teregtwijst, waar hij het regte pad der waarheid verlaten heeft. Daar komt hem de goddelijke openbaring te gemoet, om hem van het pad der dwaling naar de waarheid terug te brengen.

Doch is het goed, zoolang te wachten, tot men afgedwaald is en te laat de bittere vruchten der dwaling ondervindt?

Is het goed, in eigenzinnige halsstarrigheid voort te gaan met op te bouwen, hetgeen men moest weten, dat men later zal moeten afbreken, of dat uit gebrek aan orde van zelf zal te zamenstorten?

Of is dat niet de onzinnige en goddelooze poging van onzen tijd, om zonder acht te geven op de goddelijke openbaring, zonder raadpleging der geschiedenis, zonder erkenning van gevestigde standen en betrekkingen, alleen door de feilbare rede geleid, een Staat te stichten, een volk te vormen, zonder openbare godsdienst d. i. zonder openbare erkenning, aanbidding en dienst van God? Iets wat in strijd is met de gansche verledene geschiedenis, met de goddelijke openbaring en met de geheele natuur. En nu zou men van de Katholieken willen, dat zij in die dwaze en onzinnige of goddelooze pogingen zullen mededoen? dat zij de leer hunner onfeilbare en met goddelijk gezag bekleede Kerk als feilbare meening, en integendeel de uitspraken der feilbare rede als onfeilbaar en als hoogste wet zullen beschouwen en volgen?

O neen, de Katholieken weten zeer goed, dat de goddelijke openbaring voor hen de lichtende ster is, bij welker klaarheid zij zich voor klippen en afdwaling bewaren.

En heeft dan inderdaad die feilbare rede iets beters, iets volmaakters, iets ordelijkers te leeren, dan de Kerk, die aan hare kinderen eerbied voor het gezag, gehoorzaamheid en dragen der lasten voorschrijft, die hun den opstand verbiedt, zelfs als zij onregtvaardig onderdrukt mogten worden?

Leest den Syllabus, d. i. de korte opgave der dwalingen van onzen tijd, overweegt ze, spoort ze na in haren oorsprong, en gij zult u kunnen overtuigen, waartoe de menschelijke rede kan afdwalen, indien zij zich onttrekt aan het licht der goddelijke openbaring. Gij zult zien, welke wanorde overal zou heerschen, indien het mogelijk ware eene maatschappij op dergelijke grondslagen te vestigen.

God zij dank, de Katholieke Kerk is nog altijd de ark des behouds en de Katholieken zijn en blijven overal de steun der orde en van het gezag. Zij en zij alleen hebben de maatschappij gered en zullen die steeds redden; want buiten de Kerk is niets dan ontbinding, verwarring, strijd, dwang of teugellooze wanorde.

Tot haar zal men moeten terugkeeren, indien men niet wil vergaan.

Daarom roepen wij den Katholieken toe, wat de H. Paulus schreef aan de Romeinen: *weest niet gelijkvormig aan deze wereld, maar hervormt u naar de vernieuwing uws gemoeds, zoodat gij onderzoekt, welke Gods goede en welbehagelijke en volmaakte wil zij* (Rom. XII, 2).

C. L. Rijp.

DOGMA-VERKLARING.

VAN

's PAUSEN ONFEILBAARHEID.

Zoo men verhaalt, zou onze groote Pius IX het volgende gewigtig woord gesproken hebben: „*In een Concilie zijn er drie tijdvakken: het eene van den duivel, het andere van de menschen, het derde van God.*"

Om ons van de juistheid van dit woord te overtuigen, behoeven we ons slechts de geschiedenis van het Concilie en bepaaldelijk van 's Pausen onfeilbaarheidsverklaring in het geheugen terug te roepen.

Dat de duivel, vooral in den laatst verloopen tijd, zeer bedrijvig is geweest, zal wel niemand ontkennen. Aan inspanning, aan krachtsontwikkeling, aan het in 't werk stellen van allerlei schandelijke en lage middelen heeft hij het waarlijk niet laten ontbreken. Reeds vóór de bijeenkomst van het Vaticaansch Concilie, toen de mare, dat de Paus eene Algemeene Kerkvergadering zou bijeenroepen, zich naauwelijks bevestigd had, was hij ijverig in de weer en vond hij bereidvaardige handen om zich aan zijne oogmerken dienstbaar te maken en al zijn helsch vergif tegen God en godsdienst in ontelbare dagbladen, schotschriften en boeken over de wereld te verspreiden en aan eene onbedachtzame, wufte en ligtgeloovige menigte

in te geven. Allerlei moeijelijkheden werden opeengehoopt; de gevoeligheid en de ligtgeraaktheid zoowel van koningen en goevernementen als van bijzondere personen werden gaande gemaakt, haat en wrok, die eenigzins waren ingesluimerd, werden wederom verlevendigd; de bedoeling, welke den Paus het Concilie deed bijeenroepen, werd als slecht voorgesteld; de middelen, welke de Kerk ter harer verdediging en glorie noodig achtte, werden afgekeurd en bespot.

Dit werken van den duivel en zijne handlangers zal echter geen enkelen geloovigen Katholiek verwonderd hebben: of hebben wij niet door de geschiedenis van bijna negentien eeuwen geleerd, dat elke poging der Kerk om het welzijn van den Staat en van het individu te bevorderen, door haren eeuwigen vijand wordt gedwarsboomd en bestreden? Wat meer is: is er, en wel door een onfeilbaren mond, geene voorspelling gedaan, dat er vervolgingen moeten zijn?

Hierop is gevolgd wat door den Paus als tijdperk van den mensch werd aangeduid, het tijdperk van goede trouw, van eene heilige begeerte om goed te stichten, van wetenschappelijk onderzoek, van beraadslaging, van openhartige behandeling der voorgelegde vraagstukken, van wisseling van gedachten en meeningen, maar ook tevens van gebed om hemelsche verlichting; en in zooverre loopt dit tweede tijdperk over in het derde. Historische feiten, vroegere beslissingen van een wettig en erkend gezag, meeningen en opvattingen van geleerden en theologen, die naam hebben in de kerkelijke wetenschap, documenten uit vorige eeuwen, dit alles werd besproken en toegelicht en was het onderwerp van verschillende en soms tegenovergestelde beoordeeling; maar die verscheidenheid van meeningen is, in de vrijheid der discussie, dienst-

baar aan de waarheid, verspreidt een helder licht over het behandelde punt, totdat ten laatste die disharmonie, zoo wij ze aldus mogen noemen, zich oplost in eene heerlijke harmonie, in dat reeds voor achttien eeuwen gesproken woord: „*visum est Spiritui Sancto et nobis.*"

Wanneer dit goddelijk woord is gesproken, dan is het werk van God, het derde tijdperk begonnen. Alle beraadslaging is uit, alle onzekerheid is voorbij, elke oppositie is verdwenen; dan zijn allen één, gelijk Christus één is met den Vader. *Roma locuta*, is dan aller woord en aller belijdenis, *causa finita*. Dan weet een ieder, wat hij moet gelooven en doen; dan berust een ieder, met vollen vrijen wil en met volle overtuiging, in de uitspraak van het Concilie, dat onfeilbaar is en niet dwalen kan; dan is de beslissing van het Concilie een geloofsregel, die geen tegenspraak duldt, en waaraan zich elk verstand met bereidwilligheid onderwerpt.

Daarom is er geen Katholiek geweest, wien het bang werd om het hart, toen hij van discussie en oppositie in het Concilie hoorde gewagen. „God", zegt ergens Bossuet, „schijnt somtijds met den mensch te spelen; „Hij laat somtijds de gebeurtenissen haren gang gaan: de „storm steekt op, de winden woeden al heviger, dreigende „golven zweepen het scheepje naar den afgrond, nog één „oogenblik en het ranke vaartuig is verloren; maar „Hij, die magt heeft over alles, spreekt een enkel woord, „en de storm bedaart, de rust keert terug, en het is „alsof het altijd even stil en kalm geweest was."

Met het Vaticaansch Concilie en de pauselijke onfeilbaarheid is het eveneens gegaan als met al de voorgaande Kerkvergaderingen en de daarin genomen dogmatische besluiten.

Na al het getier buiten de Concilie-zaal, na al de

discussie daar binnen, komt eindelijk het vreugdevolle berigt, dat de heilige Kerkvergadering het dogma van 's Pausen onfeilbaarheid plegtig heeft uitgesproken en aan de geheele katholieke wereld als een verpligtend geloofspunt heeft voorgesteld. Den 18 Julij stemden 533 Concilie-Vaders vóór en slechts 2 — laatste en afdoend bewijs voor de volkomen vrijheid aan elk der Vaders van het Concilie gelaten — stemden tegen het voorgestelde schema van de pauselijke onfeilbaarheid.

Wij zeggen een vreugdevol berigt.

In deze dagen toch van ongeloof en ongodsdienstigheid was het wel wenschelijk en noodig, dat de Katholieken, door de afkondiging van het leerstuk der pauselijke onfeilbaarheid, in hun geloof gesterkt en tegen elke misleiding gewapend werden.

Nu zal de Kerk haar weldadigen invloed met meer kracht kunnen uitoefenen en al hare hulpmiddelen spoediger aan het welzijn harer kinderen kunnen dienstbaar maken. Waar zulks vereischt wordt, zal het woord van den onfeilbaren Opperpriester genoegzaam zijn om de verlangde beslissing te geven en het dreigend gevaar af te wenden. Geen oppositie noch ontwijking is nu meer mogelijk; elk beroep op een beter onderrigten Paus is afgesneden. Het Gallicanisme, Febronianisme of hoe dergelijke stelsels ook mogen heeten, zijn begraven. Met den Paus of tegen den Paus: geen middelweg is meer mogelijk; katholiek of ketter: geen tweeslachtigheid, geen heulen met twee partijen, geen hinken naar weerszijden is meer opengelaten; die niet met den Paus is, moet noodzakelijk tegen den Paus wezen.

Het is geen *nieuwe* waarheid, die aan de Katholieken van de geheele wereld te gelooven wordt voorgehouden; de Kerk kan geen nieuwe leerstukken maken. Neen;

zij leert alleen datgene, wat God geopenbaard heeft; zij smeedt geen leerstukken, maar put die uit de christelijke overlevering. Die overlevering is de mijn der Kerk, waaruit zij hare stoffen opdelft; die overlevering is de akker, waarin zij hare schatten vindt; die overlevering is de zee, waaruit zij hare paarlen opvischt.

„De Kerk van Christus, de naauwkeurige en zorgvul-„dige bewaarster der haar toevertrouwde leerstukken, ver-„andert nooit iets daaraan, neemt er niets af, voegt er „niets bij. Als de Kerk door de nieuwigheden der ket-„ters daartoe werd aangezet, heeft zij door de besluiten „harer Conciliën altijd dit en niets anders gedaan, dan „datgene, wat zij van de Vaders alleen bij overlevering „ontvangen had, voor de nakomelingen ook in schrift op „te teekenen, door een grooten schat van waarheden in „weinige woorden zamen te vatten en veelal, ten beteren „verstande, de oude geloofsleer met eene nieuwe en ge-„paste benaming aan te duiden" (Vinc. Lirin. *Commonitorii* c. 24).

De Kerk is in het bezit van den vollen schat der goddelijke openbaring; maar eerst als het door God bepaalde tijdpunt is gekomen, vertoont zij de parel der waarheid, die tot dusverre voor het minder helderziend oog verborgen was.

En of dan eenigen zich ergeren en afvallig worden, de Kerk moet zich die smart getroosten om een hooger goed: immers zij kan niet verzwijgen, wat de H. Geest haar gebiedt te verkondigen. En al spannen dan hare vijanden vinniger te zamen, al dreigen zij met het terugtrekken van hunne stoffelijke middelen, al verscheuren zij wettig gesloten verdragen, al berooven zij hare uitstekendste dienaren van aardsche goederen, zij getroost zich die opoffering en verkoopt alles om zich dien schat der

goddelijke waarheid in geheel zijne volheid toe te eigenen en aan hare kinderen meê te deelen.

Maar wat is toch wel de onfeilbaarheid des Pausen, dat Spanje daarin eene oorzaak meent te vinden om de wettig verschuldigde bezoldiging van de katholieke geestelijkheid in te houden, dat Oostenrijk het plegtig bezworen concordaat daarom durft opzeggen en het *Placetum regium* dreigt in te voeren?

Een ieder weet, en hij kan met eigen ooren en oogen zich daarvan dagelijks overtuigen, hoever de onwetendheid omtrent alles, wat met de Katholieke Kerk en hare leer verbonden is, in onze dagen gaat. Is het niet verbazend, dat katholieke pennen zich nog moeten bezig houden met te bewijzen, dat 's Pausen onfeilbaarheid geenszins beteekent, dat de Paus zich niet vergissen kân als staat-, geschied- of letterkundige; dat 's Pausen onfeilbaarheid volstrekt niet zijne onzondigheid of onsterfelijkheid insluit?

Onlangs zeide een fransch officier aan den priester Monsabré: „Ik zou zeer gaarne aan mijn paaschpligt vol„doen, maar er is één punt in de godsdienst, hetwelk ik „nooit kan aannemen: men heeft ons gezegd, dat gij den „Paus voor *onsterfelijk* wilt verklaren; dat zal ik nooit „gelooven."

Eene zekere engelsche dame stond op den vooravond van hare bekeering tot het Katholicisme, toen zij zich eensklaps terugtrok, bewerende niet te kunnen gelooven, dat de Paus nooit driftig, nooit verstrooid in zijne gebeden kon zijn: dit toch was hare opvatting van de pauselijke onfeilbaarheid.

Een Engelschman, en nog wel een *reverend*, verklaarde het voor monsterachtig te gelooven, dat, zoo de Paus hem een lakkei of een laarzenmaker aanbeval, hij het voor

ontwijfelbaar zeker moest houden, dat die mannen in geenen deele ongeschikt voor hunne bediening zijn konden: dit toch, zoo meende deze geleerde, was opgesloten in de onfeilbaarheid des Pausen.

Een amerikaansche bisschop van de Anglicanen liet zich in eene redevoering door zijne drift zóó zeer vervoeren, dat hij de onfeilbaarheid des Pausen als wederlegd beschouwde door het feit, dat Paus Adrianus IV Ierland afhankelijk van Engeland had verklaard. De man was Ier van geboorte en liet zich, zeker door liefde voor zijn geboortegrond, zoo verre verleiden, dat hij een onbewezen feit voor historiesch verklaarde en daarop eene theologische redenering bouwde, welke tegen alle gezonde beginselen indruischt: zulk eene verklaring toch zou, al werd zij door den Paus afgegeven, niets met zaken van geloof en zeden te maken hebben.

Wat dan beteekent 's Pausen onfeilbaarheid?

Niet, dat de Paus onzondig of onsterfelijk is; niet, dat hij als geschiedkundige, als geleerde, als staatsman zich niet kan vergissen; maar dat hij, sprekende *ex cathedra*, d. i. „wanneer hij, het ambt van Herder en Leeraar aller „Christenen vervullende, met zijn hoogst Apostoliesch ge„zag de leer over geloof en zeden door de geheele Kerk „te houden bepaalt, door goddelijken bijstand, hem in „Petrus beloofd, die onfeilbaarheid bezit, waarmeê de „Goddelijke Verlosser wilde, dat zijne Kerk in het bepa„len der leer over geloof en zeden voorzien zou wezen"
(Vaticaansch Concilie, 4e zitting).

Buiten zulk eene plegtige en vormelijke verklaring is de Paus, evenals elk ander leeraar, aan dwaling onderhevig. Christus gaf aan Petrus en diens opvolgers in het opperste herders- en leeraarsambt der Kerk (en daarmede aan hen als *Hoofd der Kerk*, maar niet als

bijzondere personen) het voorregt van niet te kunnen dwalen.

Die leer der Katholieke Kerk, nu door het Vaticaansch Concilie tot vormelijk leerstuk verheven, is zoo oud als het bestaan der Kerk. Zij is altijd in de Kerk aangenomen en geloofd als steunende op de duidelijkste woorden der H. Schriftuur, op de onafgebrokene getuigenis der overlevering.

Christus, de Zoon Gods, heeft zijne Kerk op eene steenrots, op Petrus gesticht; Hij heeft voor Petrus gebeden, opdat zijn geloof niet zou bezwijken; Hij heeft Petrus bevolen om zijne broeders te bevestigen; Hij heeft hem de sleutels van het rijk der hemelen gegeven; Hij heeft hem den last opgelegd om zijne lammeren en schapen te weiden.

Zou die goddelijke stichter zijne Kerk gebouwd hebben op eene rots, die kon wankelen en die, wel verre van het gebouw te dragen, zelf door het gebouw moest ondersteund worden?

Zou het gebed van den Goddelijken Zaligmaker zoo krachteloos geweest zijn, dat het door den Vader niet is verhoord?

Zou hij, die zijne broeders in het geloof moet versterken en bevestigen, zelf door anderen in datzelfde geloof moeten versterkt worden?

Zou hij, die voor anderen de deur des hèmels moet openen of sluiten, van anderen afhankelijk kunnen zijn?

Zou hij, die Jesus' lammeren en schapen moet weiden, hen op slechte weiden kunnen voeren en ten verderve leiden?

Tegenwoordig zijn er ontelbaren, die klagen: „wat „spreekt men veel van den Paus! nooit heeft men onze „ooren er zóó mede gekweld. Nu, in onzen tijd, voert „niet slechts elke weg naar Rome, maar elk geschrift, elk

„elk dagblad, leidt den lezer, hij moge willen of niet, „naar de stad, welke de Katholieken de eeuwige stad, „de hoofdstad der katholieke wereld noemen. En dan, „waartoe dient een onfeilbare Paus?"

Waartoe hij dient? Waarlijk, dit is eene vraag, welke het eenvoudigst gezond verstand kan oplossen.

Waartoe dienen de grondslagen van een gebouw?

Waartoe dient de herder van eene kudde?

Waartoe de stuurman van een schip?

Waartoe dient de sleutel van eene poort?

Die vergelijkingen zijn ons niet door menschen, maar door de Eeuwige Waarheid zelve in het H. Evangelie voorgehouden en ter verduidelijking van de leer der Katholieke Kerk omtrent 's Pausen onfeilbaarheid opgeteekend.

Gij zijt Petrus, zegt de Zaligmaker, *en op deze steenrots zal Ik mijne Kerk bouwen.* Daarmede geeft de Zaligmaker den grondslag zijner Kerk aan. Neemt gij dien grondslag weg, dan zal onmiddellijk het geheele gebouw met al zijne geledingen instorten, d. i. de bisschoppen, priesters en ledematen der Kerk zullen als verdwijnen. De Paus alleen draagt het geheele gebouw.

Weid mijne lammeren, weid mijne schapen, zegt de Zaligmaker. Den oppersten herdersstaf heeft alzoo de Paus zich niet wederregtelijk toegeeigend; hij is hem door Christus zelven in de hand gegeven. De kudde, nu reeds meer dan twee honderd millioen zielen tellende, is aan des Pausen zorg toevertrouwd; hij alleen zal van de ge heele kudde ook rekenschap moeten geven.

Steek in zee, zegt nog de Zaligmaker en geeft hem het bevel over het scheepje, dat met gevaren van velerlei soort en met woedende stormen zal te worstelen hebben. De Paus zal bij God aansprakelijk zijn voor het behou-

den binnenbrengen van schip en van medevarenden in de eeuwige haven des heils. Al wie in de Kerk binnentreedt, vertrouwt zich aan 's Pausen opperste zorg toe en verwacht, en heeft regt dit te verwachten, van hem een veilig geleide, bescherming in het gevaar en ten aatste een behouden binnenloopen in de haven des heils.

Ik zal u de sleutels van het rijk der hemelen geven. Ook dit heeft Jesus aan den Paus verklaard. Maar dat rijk der hemelen is het rijk der waarheid, en niemand zal er binnentreden dan hij, die de belijdenis der eenig ware leer als bewijs van toegang kan vertoonen. En de Paus heeft de sleutels van dat rijk, op hem rust de taak en de zware verpligting om aan ieder, die zich onder zijne gehoorzaamheid plaatst, de ware leer te verkondigen en als geldige toegangskaart mede te geven, wanneer hij zich aan de poorten van dat eeuwig rijk zal aanmelden.

Aan al deze lastgevingen, regten en verpligtingen kan geen Paus voldoen, als hij zelf niet onfeilbaar is, als hij zelf kan dwalen; dan immers zouden de grondslagen kunnen wankelen, de schapen en lammeren vergiftige planten in zich kunnen opnemen, het scheepje op rotsen en klippen kunnen stooten en menigeen aan de poort van het eeuwige rijk der waarheid kunnen afgewezen worden.

Wat is de Kerk schoon en heerlijk, wanneer zij in het licht dezer goddelijke waarheid beschouwd wordt! Wanneer men zich met dat schitterend licht ziet omgeven, als eene dergelijke hoop ons vertrouwen tot zoo hoog mogelijke volkomenheid opvoert, wanneer zulk eene zekerheid ons bemoedigt en al onze schreden leidt: wat vreugde doortintelt dan het hart van elken Katholiek, welk eene verbazende kracht put hij dan in die vaste overtuiging!

Andersdenkenden, zij vallen 's Pausen onfeilbaarheid

op het vinnigste aan. Maar welk gevoel zal hen hierin meestal voortdrijven? Het zal niet altijd — dit althans kunnen wij ons moeijelijk voorstellen — haat of wrok wezen, maar dikwijls een gevoel van leegheid, van minderheid, van armoede, van verlatenheid in het godsdienstige leven tegenover hetgeen zij bij de Katholieken opmerken en zelfs, al bekennen zij het zelden, bewonderen: de vrijdenker en de atheïst, de protestant en de scheurmaker zal, terwijl hij met den katholiek spot, op hetzelfde oogenblik in zijn binnenste, in het geheim van zijn hart zeggen: „wat is hij gelukkig boven mij!"

En zou, nu het dogma der onfeilbaarheid des Pausen plegtig door het Concilie uitgesproken is, zou nu de Kerk een heilloozen invloed beginnen uit te oefenen? Maar het is immers aan den Paus als oppersten Leeraar der Kerk, als Stedehouder van Christus hier op aarde, dat wij de zuiverheid der zeden, den hoogen eerbied voor de vrouw, de instandhouding van het huisgezin, de regtvaardigheid der wetten, het heilig regt van den eigendom, de streving der kunst om onze zielen tot het hoogere ideaal op te voeren, het is aan den Paus, dat wij dit alles en zelfs onze blijde feesten verschuldigd zijn. En had de Paus dien zegenrijken invloed kunnen uitoefenen, wanneer hij niet als een wisse vraagbaak, als een onfeilbare raadsman was beschouwd en ingeroepen?

Of is de Paus, als Hoofd der Kerk, niet altijd, gedurende achttien eeuwen, de getrouwe leidsman der menschheid op aarde geweest? Leed en streed hij niet met haar? Heeft hij het menschdom in zijne steeds wisselende, nu eens troostvolle dan weder treurige, lotgevallen niet altijd bijgestaan, aangemoedigd en geholpen? Door wiens toedoen en hulp viel het Heidendom ineen? Op wiens aansporing werden deugden beoefend, waarvan

naauwelijks de naam aan de vrijdenkers van dien tijd bekend was? En wie heeft de barbaren in hun dolle vaart gestuit? Wie heeft, gedurende die bange tijden, toen de maatschappij in eene nieuwe moest hervormd worden, met meer dan menschelijken moed het diep ingewortelde kwaad bestreden en het goede voortgeplant? Maar had de Paus dit reuzenwerk kunnen verrigten, wanneer hij, het Hoofd der Kerk, niet als gezaghebbend leeraar, als onfeilbare leidsman ware erkend, gehuldigd en gehoorzaamd?

Heeft de geschiedenis niet bewezen, dat de onfeilbare uitspraak des Pausen den volkeren altijd voordeelig geweest is? Onder deze uitspraak des Pausen is de Kerk altijd één geweest, en in die eenheid lag hare grootheid, daarin lag hare kracht. Waar de Paus was, daar was de Kerk; had Rome gesproken, dan was er geen twist, geen oneenigheid meer. Frankrijk was groot, toen het luisterde naar de Bisschoppen, welke het Opperhoofd der Kerk zond; Engeland werd een eiland van Heiligen, toen het de leer des Pausen, door den H. Augustinus en zijne medegezellen gepredikt, geloovig aannam; Duitschland leerde met het geloof des Pausen ook tevens de beschaving; Rusland hield op een barbaren-staat te zijn, toen het aan de HH. Cyrillus en Methodius, afgezanten des Pausen, een bereidvaardig oor verleende.

Wel mogen wij aan onze bestrijders zeggen: gij scheldt en raast tegen het dogma van 's Pausen onfeilbaarheid, en slechts dit leerstuk kan redding brengen aan de tot in hare diepste grondslagen geschokte maatschappij. Hoort voortaan de wereld, in den chaos van grof ongeloof, van schandelijke onzedelijkheid, van het schreeuwendst onregt verzonken, nog naar de waarschuwende stem, welke een onfeilbare Paus haar doet hooren, dan is zij gered; maar

wee haar, zoo zij die stem versmaadt: de kiem des doods, die in haar is, zal zich al verder en verder ontwikkelen en haar, wie weet hoe spoedig, ten ondergang voeren.

Men leeft in het midden der Katholieke Kerk, men schrijft en spreekt er over; en hoe weinigen weten, wat zij is, wat zij geweest is, welke zending zij altijd in de wereld vervult ten voordeele van de geheele maatschappij. Men weet niet, welke levendmakende kracht, welke goddelijke voorregten God in haar heeft neergelegd, opdat zij de haar opgedragen taak zou kunnen vervullen, opdat zij de banier van waarheid, zedelijkheid en regt tot heil van allen hoog zou kunnen opgeheven houden. Maar wat de ongeloovigen niet weten, dat weet de Kerk, daarvan is zij zich bewust; en men maakt er haar een verwijt van, dat zij luide verkondigt en aan al hare kinderen leert, welke wonderwerken God aan haar gedaan, welke voorregten Hij aan haar, ten voordeele en tot heil der geheele wereld, heeft geschonken! Verwijt dan veeleer aan de kolommen, die uwe trotsche en weelderige zalen dragen, dat zij onbeweegbaar zijn en door hun val u niet medeslepen! Maar dat doet gij niet, dan immers zou uw aardsch geluk verstoord zijn.

Laten ook wij Katholieken ons dan verheugen in het bezit van den onfeilbaren Leeraar, die ons de reinste genietigingen hier op aarde aanwijst en ons den weg toont naar de eeuwige vreugde.

H. J. H. Ruscheblatt.

De Hoogleeraar L. W. E. RAUWENHOFF

OVER

DE KATHOLIEK.

In het *Theologisch Tijdschrift* (4e Jaargang. — 4e stuk. 1°. Julij) zegt de Hoogleeraar:

„Het is nog niet lang geleden, dat ik van verschillende zijde ben aangevallen naar aanleiding van eene door mij gehouden en uitgegeven rede over katholicisme en ultramontanisme. Sommige protestanten ergerden zich aan al het goede, dat ik had gezegd over het katholicisme als godsdienst, terwijl roomsche recensenten hunne verbolgenheid toonden over mijne beoordeeling van het katholicisme als stelsel."

De Hoogleeraar schijnt te vergeten, dat de roomsche recensenten niet slechts zijne beoordeeling van het Katholicisme als stelsel maar ook zijne waardering van het Katholicisme als godsdienst sterk hebben afgekeurd. Zijne waardering van de schoonheid der katholieke godsdienst is door den recensent in *De Katholiek* gequalificeerd als *oppervlakkig*, *onnoozel* en *beleedigend voor de Katholieken*.

„Het is hier [waar de Hoogleeraar *acht* boeken tegelijk beoordeelt] de plaats niet voor een bepaalde wederlegging van hetgeen toen tegen mij is ingebracht. Ik wil alleen van de ongezochte gelegenheid, die zich hier aanbiedt, gebruik maken voor een enkele opmerking."

Die enkele opmerking komt, als wij ze goed begrijpen, hierop neer.

Het Katholicisme is schoon, zoolang men het in 't afgetrokkene beschouwt; maar als men ziet, hoe het „meest bij de katholieken en vooral bij de geestelijkheid" in praktijk wordt gebragt, dan is het zeer verwerpelijk. Zoo bijv. zal (de Hoogleeraar schreef vóór de dogma-verklaring) de pauselijke onfeilbaarheid niet daarom tot dogma verklaard worden, omdat de vergaderde Bisschoppen haar beschouwen als de laatste consequentie van het kerkelijk stelsel, maar — de Hoogleeraar van de geschiedenis weet het uit de *Augsburgsche Zeitung* — omdat zij gedreven worden door eene overmoedige partij. Dat maakt een pijnlijken indruk op den Hoogleeraar. En nu overgaande tot de katholieke pers, zegt hij:

„Dienzelfden pijnlijken indruk heb ik ook ontvangen van de wijze, waarop hier en elders, van Roomsche zijde over het concilie en wat daarmede samenhangt geschreven wordt."

De Katholiek geniet de eer van eene bijzondere vermelding:

„Toen ik o. a. las, wat in het tijdschrift „de Katholiek" over die toespraak van mij gezegd werd ,kwam een oogenblik de gedachte bij mij op, om zelf mij als katholiek voor te doen en tegen mij zelven voor het ultramontanisme op te treden om zoo beginsel tegen beginsel te stellen."

Deze woorden, op zich genomen, zijn niet zeer duidelijk, maar ze moeten, blijkens hetgeen volgt, beteekenen, dat de recensent in *De Katholiek* niet goed ultramontaansch of roomsch is. Het bewijs?

„Mijn hemel! is er dan van roomsche zijde niets anders te zeggen, dan zulk een gehaspel over woorden, zulk schermen met niets-beteekenende qualificaties, zulk een kinderachtige polemiek?"

Wel zeker, men kan niet dapper zijn, of men moet slaan met handen en voeten tegelijk; men kan niet roomsch zijn noch den Paus voor onfeilbaar houden, of men moet hem tevens tot den rang van een God verheffen! Al die onderscheidingen van den Paus als Paus en als bijzonder persoon, als Leeraar van de algemeene Kerk en als gewoon leeraar, — dat is maar gehaspel over woorden! Een' Hoogleeraar van de leidsche hoogeschool onder het oog te brengen, dat hij, door deze onderscheidingen niet te maken, zich schromelijk vergist, dat is eene kinderachtige polemiek!

„Heeft niemand den moed, den geloofsmoed die uit een ernstige overtuiging geboren wordt, om zich kordaat voor het ultramontanisme in de bres te stellen, het te accepteeren met al zijne consequenties en het te handhaven tegen ons modern ongeloof?"

In plaats van „moed" leze men „dolheid"! Neen, niemand onzer is dol genoeg om te vechten voor het Ultramontanisme en de onfeilbaarheid, zooals ze begrepen worden door den Hoogleeraar.

„Nu in onze dagen zou men aan die zijde de stem wenschen te hooren van een Tertullianus!"

O ja, die kon, ten minste na zijn afval van de Katholieke Kerk, geweldig doorslaan! De Kerk schrijft slechts ééne veertigdaagsche vaste voor, Tertulliaan vorderde er meer. De Kerk noemt het tweede huwelijk, na het sterven van eersten man of eerste vrouw, minder goed; Tertulliaan zeide: het is ongeoorloofd. De Kerk gebruikt voorzigtigheid met degenen, die gevallen zijn; Tertulliaan zeide: voor hen is alle hoop verloren.

Zulk een man, had hij in onze dagen geleefd, zou waarschijnlijk ook op de onfeilbaarheid doorgedraafd en met den Hoogleeraar gezegd hebben: is de Paus onfeilbaar, dan moet hij ook God zijn!

„Maar, ach! waar is het geloof van een Tertulliaan?"

In ons land is het, Goddank! ver te zoeken; maar de Hoogleeraar kan het vinden bij een Janus en een Döllinger en bij zijn Quirinus, den romeinschen correspondent van de *Augsburgsche Zeitung*.

„Waar die sublieme minachting van de wijsheid dezer wereld?"

Ja waarlijk, Tertulliaan zett'e alle redelijkheid en alle redelijk geloof op zij, om zich te hechten aan Montanus, een soort van waarzegger!

„Waar de besliste keuze om alles op het spel te zetten voor de zuiverheid van het beginsel alleen?"

Dat beginsel is het Ultramontanisme en de pauselijke onfeilbaarheid, zooals de Hoogleeraar met geweld wil, dat ze door de Katholieken zullen begrepen worden. Voor die dolzinnige opvatting zouden we ons geloof, ons gezond verstand en ons fatsoen moeten verzaken! Neen, Hoogleeraar! wij kunnen, al moeten wij uwe achting er om verbeuren, wij kunnen er maar geen zin in krijgen. Maar al werd uw wensch vervuld, al stond er een tweede Tertullianus op, wat zou het baten? De Kerk heeft den eersten Tertulliaan overleefd, zestien eeuwen lang; zij zou, alleen volgens menschelijke berekening, hoogst waarschijnlijk ook den nieuwen geestdrijver overleven.

„Wij zouden wenschen bij hen [de Katholieken] een krachtig en gezond godsdienstig leven te mogen waarnemen. Indien dan toch

bij ons de achting voor het katholicisme gedurig zwakker wordt, is dit, geloof ik, voor de katholieken iets, waaromtrent zij niet onverschillig kunnen zijn."

Zie zoo, de Hoogleeraar is tegen het Katholicisme, zooals het in de werkelijkheid bestaat, eens duchtig losgetrokken; zijne achting voor dat Katholicisme, zegt hij, wordt gedurig zwakker. Nu zal hij toch door de Protestanten wel weêr in genade aangenomen worden en vergiffenis krijgen voor hetgeen hij in zijne *Toespraak* misdaan heeft, door een schralen lof te geven aan de katholieke godsdienst!

Ten slotte nog eene opmerking van onze zijde.

De Hoogleeraar heeft zijne roomsche recensenten, in *De Tijd*, *De Maasbode* en *De Katholiek*, nog op geen enkel punt beantwoord: als het hem niet onverschillig is, dat de eerbied voor zijne professorale toga bij de Katholieken en vele redelijke Protestanten gedurig zwakker wordt, zal hij iets anders moeten leveren dan zijne gehalteloos bevondene „enkele opmerking."

J. DE BRUIJN.

Waarin is hij onfeilbaar?

In het getuigen van hetgeen Christus over geloof en zeden geleerd heeft.

De Hoogleeraar vervolgt:

„Het is ons volstrekt onmogelijk ons te verplaatsen in het denken dat er noodig is om zulk een leerstuk, met iets dat naar overtuiging zweemt, aan te nemen",.. (blz. 8).

Wij zijn vooreerst overtuigd van Christus' Godheid, en ten tweede zijn wij er van overtuigd, dat Christus de gave der onfeilbaarheid aan Petrus en diens opvolgers geschonken heeft.

Zou een mensch onvatbaar wezen voor die gave? Wij begrijpen niet, waarom; als een mensch vatbaar is om goddelijke openbaring in zich op te nemen, waarom zou hij dan niet vatbaar zijn voor de gave om die goddelijke waarheden met onfeilbaarheid te verkondigen? Al de Christenen gelooven dan ook, dat de Apostelen onfeilbaar zijn geweest in het prediken van Christus' leer, en de Schrijvers van het Oud en Nieuw Testament in het schrijven der gewijde boeken.

Als de mensch derhalve dit voorregt hebben kan, en als God het werkelijk aan Petrus en diens opvolgers geschonken heeft, dan kunnen wij het, hoe groot en onbegrijpelijk het wezen moge, met niets, wat naar overtuiging zweemt, in Petrus en de Pausen, diens opvolgers, loochenen.

In de onfeilbaarheid ziet de Hoogleeraar verder

„een dogma, dat voor goed aan alle recht van rede en geweten in de kerk een einde maken moet" (blz. 10).

Zou de onfeilbaar verklaarde Paus bijv. kunnen leeren, dat tweemaal twee drie, en dat stelen of liegen geoorloofd is? Neen; want de leer van den Paus is dezelfde

[1]) S. Leo M. serm. IV. (al. III) cap. 2. in diem Natalis sui.

CAPUT I.

DE APOSTOLICI PRIMATUS IN BEATO PETRO INSTITUTIONE.

Docemus itaque et declaramus, juxta Evangelii testimonia primatum jurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe beato Petro Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse. Unum enim Simonem, cui jam pridem dixerat: Tu vocaberis Cephas [1]), postquam ille suam edidit confessionem inquiens: Tu es Christus, Filius Dei vivi, solemnibus his verbis allocutus est Dominus: Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est: et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam: et tibi dabo claves regni coelorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis [2]). Atque uni Simoni Petro contulit Jesus post suam resurrectionem summi pastoris et rectoris jurisdictionem in totum suum ovile, dicens: Pasce agnos meos: Pasce oves meas [3]). Huic tam manifestae sacrarum Scripturarum doctrinae, ut ab Ecclesia Catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum Petrum prae caeteris Apostolis, sive seorsum singulis sive omnibus simul, vero proprioque jurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immediate, directeque ipsi beato Petro, sed Ecclesiae, et per hanc illi, ut ipsius Ecclesiae ministro, delatum fuisse.

Si quis igitur dixerit, beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse; anathema sit.

CAPUT II.

DE PERPETUITATE PRIMATUS BEATI PETRI IN ROMANIS PONTIFICIBUS.

Quod autem in beato Apostolo Petro princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus Jesus in perpetuam salutem ac

---

[1]) Joan. I, 42. 2) Matth. XVI, 16-19 3) Joan XXI, 15-17.

perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, jugiter durare necesse est. Nulli sane dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus, Apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiae Catholicae fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo, Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus, episcopis sanctae Romanae Sedis, ab ipso fundatae, ejusque consecratae sanguine, vivit et praesidet et judicium exercet [1]). Unde quicumque in hac Cathedra Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet. Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit [2]). Hac de causa ad Romanam Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse semper fuit omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles, ut in ea Sede, e qua venerandae communionis jura in omnes dimanant, tamquam membra in capite consociata, in unam corporis compagem coalescerent [3]).

Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem; anathema sit.

CAPUT III.

DE VI ET RATIONE PRIMATUS ROMANI PONTIFICIS.

Quapropter apertis innixi sacrarum litterarum testimoniis et inhaerentes tum Praedecessorum Nostrorum, Romanorum Pontificum, tum Conciliorum generalium disertis, perspicuisque decretis, innovamus oecumenici Concilii Florentini definitionem, qua credendum ab omnibus Christi fidelibus est, sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato

---

[1]) Cf. Ephesini Concilii Act. III. [2]) S. Leo M. Serm. III (al. II). cap. 3. [3]) S. Iren. Adv Haer. l. III c 3. et Conc. Aquilei. a. 381 inter epp. S. Ambr. ep. XI.

Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.

Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Romanam disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontificis iurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cuiuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis, veraeque obedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut custodita cum Romano Pontifice tam communionis quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest.

Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua Episcopi, qui positi a Spiritu Sancto in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges, singuli singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti Gregorii Magni: Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur [1]).

Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam ius eidem esse consequitur, in huius sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel eius auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur.

Et quoniam divino Apostolici primatus iure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus, eum esse iudicem

---

[1]) Ep. ad Eulog. Alexandrin. l. VIII. ep. XXX.

supremum fidelium [1]), et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse iudicium recurri [2]); Sedis vero Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio [3]). Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tamquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.

Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit.

CAPUT IV.

DE ROMANI PONTIFICIS INFALLIBILI MAGISTERIO.

Ipso autem Apostolico primatu, quem Romanus Pontifex tamquam Petri principis Apostolorum successor in universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendi, haec Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobat, ipsaque oecnmenica Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente in fidei charitatisque unionem conveniebat, declaraverunt. Patres enim Concilii Constantinopolitani quarti, maiorum vestigiis inhaerentes, hanc solemnem ediderunt professionem: Prima salus est, rectae fidei regulam custodire. Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab hujus ergo fide et doctrina separari minime cupientes, speramus, ut in una commnnione, quam Sedes Apostolica praedicat, esse mere-

[1]) Pii PP. VI. Breve, Super soliditate. d. 28. Nov. 1786.
[2]) Concil. Oecum. Lugdun. II.
[3]) Ep. Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem.

amur, in qua est integra et vera christianae religionis soliditas [1]). Approbante vero Lugdunensi Concilio secundo, Graeci professi sunt: Sanctam Romanam Ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam Catholicam obtinere, quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae caeteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. Florentinum denique Concilium definivit: Pontificem Romanum, verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.

Huic pastorali muneri ut satisfacerent, Praedecessores Nostri indefessam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset, sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis Antistites nunc singuli, nunc in Synodis congregati, longam ecclesiarum consuetudinem et antiquae regulae formam sequentes, ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc Sedem Apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum [2]). Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea tenenda definiverunt, quae sacris Scripturis et apostolicis Traditionibus consentanea Deo adiutore cognoverant. Neque enim Petri successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut eo assistente traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte costodirent et fideliter exponerent. Quorum quidem apostolicam doctrinam omnes venerabiles Patres amplexi et sancti Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt; plenissime

---

[1]) Ex formula S. Hormisdae Papae, prout ab Hadriano II. Patribus Concilii Oecumenici VIII, Constantinopolitani IV., proposita et ab iisdem subscripta est.

[2]) Cf. S. Bern Epist. CXC

scientes, hanc sancti Petri Sedem ab omni semper errore illibatam permanere, secundum Domini Salvatoris nostri divinam pollicitationem discipulorum suorum principi factam: Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Hoc igitur veritatis et fidei numquam deficientis charisma Petro eiusque in hac Cathedra successoribus divinitus collatum est, ut excelso suo munere in omnium salutem fungerentur, ut universus Christi grex, per eos ab erroris venenosa esca aversus, coelestis doctrinae pabulo nutriretur, ut sublata schismatis occasione Ecclesia tota una conservaretur, atque suo fundamento innixa firma adversus inferi portas consisteret.

Atvero cum hac ipsa aetate, qua salutifera Apostolici muneris efficacia vel maxime requiritur, non pauci inveniantur, qui illius auctoritati obtrectant; necessarium omnino esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei Filius cum summo pastorali officio coniungere dignatus est, solemniter asserere.

Itaque Nos, traditioni a fidei christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex Cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse.

Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit; anathema sit.

VERSCHEIDENHEDEN.

EEN DRIETAL WOORDEN UIT DE ALGEMEENE KUNSTWOORDENTOLK [1]).

„Kánon,.... ook de litanie der heiligen in de r[oomsch] „kath[olieke] mis (van daar kanoniséren)."

De Schrijver verwart den *cánon* der H. Mis (den vasten en onveranderlijken *regel*, volgens welken het heilig Misoffer wordt opgedragen) met den *cánon* of de *lijst* der Heiligen. Verder schijnt hij te denken, dat *al* de Heiligen, *al* de gecanoniseerden in de *Litanie van alle Heiligen* zijn opgenomen, en dat deze litanie in elke H. Mis gebeden wordt. Eene drievoudige vergissing!

„Mis (mid. lat. *missa*, ontstaan uit de woorden van den geeste- „lijke: *ite, missa est*, scil. *concio*, d. i. gaat, de vergadering is af- „geloopen, waarmede de algemeene godsdienstoefening voor ieder- „een, die niet aan het avondmaal wilde deelnemen, was geeindigd)."

Drie aanmerkingen.

1. Volgens de meeste katholieke godgeleerden is het latijnsche woord *missa* slechts een andere vorm voor *missio*, gelijk *remissa* voor *remissio*, *oblata* voor *oblatio*, *ascensa* voor *ascensio*. *Ite, missa est* beteekent dus: *gaat, het is de wegzending.*

2. Bij het H. Offer gebeurden vroeger twee wegzendingen: de eerste na het Evangelie en de preek, de tweede na afloop van het Offer.

„Als men", zegt Bossuet, „aan de offerande kwam, zond men „de doopleerlingen, de boetelingen en de bezetenen weg, en bij „het einde al het volk door eene plegtige proclamatie. Deze uit-

[1]) Door J. Kramers Jz. Tweede verbeterde en vermeerderde druk. Gouda, G B. van Goor. 1855.

„sluiting, die eene zoo hooge gedachte van de heilige geheimen „gaf, en deze wegzending na afloop van de plegtigheid hadden „iets indrukwekkends. Het is zeker, dat er niets in het Offer was, „wat de oogen van het volk meer trof. Het volk nu geeft de „namen, en het geeft die naar hetgeen hem het meeste treft" (*Explication de quelques difficultés sur la messe*).

De naam van *Missa*, *Mis*, is derhalve aan het Offer des N. V. gegeven naar de *beide* wegzendingen, en niet, gelijk de *Kunstwoordentolk* laat denken, slechts naar de *eerste*.

3. Met de eerste wegzending was de algemeene godsdienstoefening afgeloopen, niet voor degenen, die de eigenlijke H. Mis niet *wilden*, maar voor degenen, die ze niet *mogten* bijwonen.

Het woordenboek vervolgt:

„[Het woord *Mis* beteekent] [1]) de r. kath. avondmaalsviering; „in engeren zin: het *officium* of altaargebed."

Dit laatste, de gelijkstelling van het *officium* met de gebeden, die aan het altaar geschieden, is geheel verkeerd. *Officium* is het *Brevier*-gebed; zoo zegt het *Missale* (*rubr. gen.* IV, 3): „quoad fieri „potest, Missa cum Officio conveniat, zooveel mogelijk moet de „Mis met het Officie of Brevier-gebed overeenkomen."

Verder lezen we:

„[Het woord *Mis* beteekent] [2]) een openbare verkoop van levens„middelen en koopwaren, waartoe de sterke toevloed van menschen „ter viering van het avondmaalsfeest aanvankelijk aanleiding gaf, „de kerkmis (verbasterd tot kermis), de jaarmarkt, enz. in „Duitschland, te Leipzig, te Frankfort a/M en te Brunswijk."

Daar het H. Misoffer dagelijks wordt opgedragen, mogen we de vraag stellen: *welke* H. Mis heeft aanleiding gegeven tot die jaarmarkten? Het antwoord is: de H. Mis, die opgedragen werd op het voornaamste feest van eene kerk, en dat voornaamste feest was het patroonfeest, „hetzij dan tevens", voegt J. A. Alberdingk Thijm er bij (Volks-Almanak 1863), „al of niet de verjaring der kerk„wijding herdacht werd". Die H. Mis, het geheele feest en de daarmeê verbonden jaarmarkt kregen den naam van kerkmis of kermis.

„Tiāra of tiāre... ook het pausselijk hoofdtooisel, de drie„voudige pausselijke kroon, beteekenende de drievoudige heerschappij „der paussen over de strijdende, lijdende en zegepralende kerk, of „de zielen op de aarde, in het vagevuur en in den hemel."

Heerschappij is een ongelukkig gekozen woord; liever zouden we zeggen: de tiaar is het teeken van 's Pausen *magt*

Welke magt door den Paus wordt uitgeoefend over de lijdende en zegepralende Kerk of over de zielen in het vagevuur en in den hemel, begrijpen we niet.

Maar de Paus geeft toch aflaten aan de zielen in het vagevuur?

Dit is niet juist gezegd. De Paus geeft aflaten, die aan de zielen in het vagevuur kunnen toegevoegd worden, d. i. de levende geloovige, die zulk een aflaat verdiend heeft, kan God vragen, de verdiende kwijtschelding van tijdelijke straffen te willen toevoegen aan de zielen in het vagevuur: deze kwijtschelding geschiedt dan niet bij wijze van schenking, maar bij wijze van voorspraak, *per modum suffragii.*

Maar de heiligverklaring, is zij geen pauselijke magtsoefening over de zielen in den hemel?

Neen; bij de heiligverklaring wordt eene ziel niet door den Paus in den hemel gebragt, maar er wordt slechts verklaard en geconstateerd, dat zij door God in den hemel opgenomen is.

De officiële verklaring van de beteekenis der pauselijke driekroon (*triregnum*, *tiara*) hebben we in de woorden, waarmeê ze den nieuw gekozen Paus wordt opgezet: „Accipe tiaram, tribus coronis ornatam, et scias Patrem te esse principum et regum, Rectorem orbis, „in terra Vicarium Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor „et gloria in saecula saeculorum. Amen. Ontvang de tiaar met „hare drie kroonen, en weet, dat gij de Vader zijt van vorsten „en koningen, de Regeerder der wereld, de Stedehouder van onzen „Zaligmaker Jesus Christus op aarde, aan wien eer en glorie is in „de eeuwen der eeuwen. Amen." De driedubbele kroon, zoo zegt men gewoonlijk, is het zinnebeeld van de geestelijke en de tijdelijke magt en van het vaderlijk gezag des Pausen.

Om uit den *Kunstwoordentolk* ook iets goeds voor den dag te brengen, laten we hem de verklaring geven van een woord, dat menigmaal in het *Antiphonarium* en *Graduale* voorkomt, namelijk:

„Evovae, n. lat., de zes klinkletters uit *seculorum amen*, n. l. „*e*, *u*, *o*, *u*, *a*, *e*, de toonen, waarin bij de oude koraalmuziek „die slotwoorden gezongen werden."

J. DE BRUIJN.

GROOTE HEEREN IN 'T KLEIN GESCHETST [1]).

De groote heeren, die hier in 't klein geschetst worden, zijn de heeren, die het huwelijk aangaan en daarin leven zonder godsdienst.

Is het boekje dan een zedepreek?

Neen; het bevat niets dan levendige schetsen van huwelijkskandidaten en gehuwde mannen, wier fouten en ergerlijke gedragingen zóó schilderachtig worden voorgesteld, dat de lezer onwillekeurig denkt aan hetgeen hij bij deze of gene geëngageerden en gehuwden met eigen oog ziet, en hij even onwillekeurig het voornemen maakt om zelf geen nieuwe stof te leveren voor eene dergelijke schildering.

Slechts met een enkel woord aan het einde van ieder hoofdstuk, maar meer breedvoerig aan het slot van het geheele werkje zegt de Schrijver, waarin de eigenlijke oorzaak van al de onheilen, die hij beschrijft, te vinden is.

„De H. Paulus heeft gezegd: *De godsdienstigheid is tot alles nuttig: zij heeft de belofte ontvangen van dit leven en van het andere leven* (1 Tim. IV). Hiermede, mijne heeren, zijt gij het allen eens, als er sprake is van de vrouwen; en bij de beweegredenen van den Apostel voegt gij nog persoonlijke beweegredenen; en gij hebt recht.

„Maar is de godsdienst voor u eene mindere noodzakelijkheid dan voor de vrouwen? Is de godsdienst ook niet uw eerste en voornaamste plicht? Is de godsdienst niet het éénige, dat ook u den hemel moet openen? Eindelijk, zou de godsdienst ook u niet beter en gelukkiger doen zijn, reeds hier in dit leven?"

Deze waarheid zal door iederen lezer van dit alleraardigste boekje goed begrepen en diep gevoeld worden: het kome daarom in veler handen!

EEN WOORD VAN DEN H. CYPRIANUS.

„Wat doet in de borst des Christens de wreedheid der wolven en de woede der honden en het doodelijk vergift der slangen en de bloeddorstigheid der wilde dieren?

Wij moeten ons verheugen, als dezulken zich van de Kerk af-

---

[1]) *Polemische Bibliotheek*, nº. VII. 's Hertogenbosch, W. van Gulick, 1870.

scheiden, opdat zij de duiven, opdat zij de schapen van Christus niet door hunne wildheid en hun vergif aansteken en wegrooven.

De bitterheid kan niet zamengaan en vereenigd worden met de zoetheid, noch de duisternis met het licht, noch de regen met de heldere lucht, noch het gevecht met den vrede; de onvruchtbaarheid niet met de vruchtbaarheid, de droogte niet met de bronnen, de storm niet met de stilte.

Niemand meene, dat de goeden uit de Kerk kunnen weggaan. Het koren wordt niet weggevoerd door den wind, en de boom, die op een stevigen wortel staat, niet omvergeslagen door den orkaan. Het ledige kaf wordt door den storm verstrooid, en de zwakke boomen worden door den aandruischenden wervelwind omvergeworpen.

Hen verwijst en slaat de Apostel Joannes, zeggende: *Uit ons zijn zij uitgegaan, maar zij waren niet uit ons; want als zij uit ons geweest waren, zouden zij voorzeker bij ons gebleven zijn* (1 Joan. II, 19).

Hieruit zijn menigmaal ketterijen voortgekomen en komen ze nog voort, dat de verkeerde geest geen vrede heeft, dat het twistzieke ongeloof zich niet houdt aan de eenheid. Dat dit echter gebeurt, wordt door God toegelaten en geduld, wijl de vrijheid van onzen eigen wil blijft bestaan; opdat, terwijl onze harten en onze geesten door de waarheid getoetst en geschift worden, het zuivere geloof der beproefden in een helder licht uitschijne.

Door den mond van den Apostel zegt de H. Geest van te voren: *Er moeten partijschappen zijn, opdat de beproefden openbaar worden onder u* (I Cor. XI, 19). Zoo worden de geloovigen beproefd, zoo de ongeloovigen ontdekt. Zoo worden, reeds vóór den oordeelsdag en reeds hier, de zielen der regtvaardigen en onregtvaardigen 'gescheiden, en wordt het kaf afgezonderd van het koren" (*De Unitate Ecclesiae*).

Zouden deze woorden ook nu, bij de dogma-verklaring van 's Pausen onfeilbaarheid, niet van toepassing zijn?

DE AFGESCHEIDEN GEREFORMEERDEN IN ZUID-AFRIKA.

Voor twaalf jaren werd de afgescheiden predikant Postma met een lastbrief van de Synodale Commissie der Christelijke Afgeschei-

dene Kerk in Nederland naar de Transvaalsche Republiek afgezonden, ten einde er eene Afgescheidene „Kerk" te stichten. Zijne pogingen zijn met den uitslag, welken hij wenschte, bekroond, en thans bestaat dit Kerkgenootschap uit 15 gemeenten, welke 4,632 lidmaten, 7 predikanten en 5 studenten in de theologie tellen. In de Zuid-Afrikaansche Republiek zijn 1397 Afgescheidenen, in den Oranje-Vrijstaat 985, in de Kaap-Kolonie 1980. Op 26—29 November 1869 hebben deze Afgescheidenen eene theologische school voor lager en hooger onderwijs ter opleiding van hunne predikanten geopend.

(*Wekstem*, 1870. N. 25.)

LETTERLOOVER.

OP DE AFBEELDING

MIJNER GELIEFDE DOCHTER

HENRIETTA ADRIANA ELISABETH,

THANS ZUSTER MARIA GONZAGA,

In het Franciscanessen-klooster te Dongen.

Wat, dierbaar Kind! wat wil dat minn'lijk oog,
Die zachte blik, zoo diep op mij geslagen?
't Is of een zucht uw teeder hart bewoog,
En gij een gunst uw' vader af woudt vragen:
Nog eens den toon te hooren van mijn luit,
Door u weleer met geestdrift opgevangen,
Een enk'len toon voor u als hemelbruid,
Niet waar, mijn Kind! dat is uw zielsverlangen.
Zou ik die beê, dien zoeten wensch weêrstaan?
Neen, meer dan dit wil 't vaderhart u geven.
Dan schroomde ik nooit mijn citer aan te slaan,
'k Voel thans mijn hand op 't zwakke speeltuig beven.

Ja, wat gij vraagt, zoo lief'lijk en zoo zoet,
't Is meerder dan uw minnend hart kon denken;
Ach! 't valt zoo zwaar voor 't ouderlijk gemoed,
Tot laatst vaarwel nog zangen u te schenken!
Dan.... zoo de liefde uw schuld'loos hart geboeid,
Van roos en mirt den krans u had geweven,
Had dan mijn luit, al werd zij ook besproeid
Met tranen, u geen feestlied aangeheven?...
En nu, mijn Kind! daar u de reine vlam
Van 's Heeren min de teed're ziel deed blaken,
Die min u zelve als aan u zelve ontnam,
U jeugd en eer en schoonheid deed verzaken;
Faalt daar mijn stem, zwicht daar mijn teêr gevoel?
Neen, snaren, neen, thans op elkaâr geslagen!
En, bleef mijn toon ook ver beneden 't doel,
Haar heldenmoed een loflied opgedragen.

Ja, 't is der eng'len schouwspel waard,
Als heldenmoed met deugd gepaard
De laatste grens bereikt van ziels- en ligchaamskrachten;
En, waar 't Gods eer of glorie geldt,
Niet nederbuigt voor ruw geweld,
Maar blij het leven biedt, ten offer weet te slagten.

O, hoe vervoert zulk grootsch bestaan!
't Is of de ziel, van de aarde ontdaan,
Als in verrukking baadt om aan zich zelv' te ontzinken;
En in die glorie opwaarts vaart,
Waar 't sterf'lijk oog zich blind op staart,
Die als een eeuw'ge kroon om de offerdaad blijft blinken.

Maar hoe! Is zonder gloriekroon
Die daad niet even grootsch en schoon?
Moet dan het offer steeds een zigtb're glans omstralen?
Neen, neen! De roos, des Scheppers pracht,
Zij 't hoogste loflied toegebragt;
Ook 't nietigst veldgebloemt mag in 't verborgen pralen.

Mijn kind! gij zijt dat ned'rig kruid,
Gij, de arme maar geliefde bruid
Van Christus, in zijn min verteederd en verslonden;
Die niet slechts eens Hem 't offer brengt,
Maar daag'lijks 's levens beker plengt,
En wat u 't dierbaarst was, hebt aan zijn kruis gebonden.

Dan, hoe gij ook de liefde omhult,
Die u het maagd'lijk hart vervult,
En ze in uw sluijer voor de wereld hebt begraven;
Eens scheurt dat heilig duister door,
En kroont de schoonste hemelgloor
Uw deugd en ned'righeid, die de offerdaad omgaven.

Maar neen, mijn ziel! ook hier beneên
Breekt reeds een enk'le lichtstraal heen
Dier glorie, die Gods Zoon zijn dierb're bruid bespaarde;
En, als in 't ned'rig boetekleed
Mijn Kind daar lagchend tot mij treedt,
Omhels ik een heldin van 't Christenheir op aarde.

Of is het geen verheven deugd,
Een leven lang de teed're jeugd
Bij onderrigt en spel rondom zich te vergâren;
En, 't oog alleen op God gerigt,
Nog in 't volvoeren van dien pligt
Versterving en gebed bij ned'righeid te paren?

Ga dan, mijn Dochter! volg het spoor,
Meng u in 't uitgelezen koor
Der heil'ge maagden, die het vlekk'loos Lam omringen,
Om het geheimvol hemellied,
Dat slechts van kuische lippen vliet,
Met uw gezusters hier reeds fluist'rend meê te zingen.

Ja ga, en zoo soms ligchaamsleed
Der vleug'len slag verlammen deed,
Waarmede uw liefde zich van de aard voelt opgeheven;
O! dat uw teeder hart zich troost',
Een enk'le zucht, aan 't kruis geloosd,
Is meer dan keurgebloemt ten bruiloftskrans geweven.

En, vreedzaam Dongen! zalig oord,
Voor u ook klinke een zoet akkoord;
Gij doet voor haar de bron van zuiv'ren wellust vlieten,
En in die lief'lijke eenzaamheid,
Uw stille dreven overspreid,
Ook 's werelds reinste vreugd haar schuld'looshart genieten

Van aardsche zorg en leed bevrijd,
Maar deugd en onschuld toegewijd,
Is liefde uw gezellin en blijft uw poort bewaken;
En ziet ge uw dart'len kinderstoet,
Zoo zorgzaam door u opgevoed,
Met mijn Gonzaga zich in zoet gespeel vermaken.

En nu, mijn dierbaar Kind, vaarwel!
Leef rustig in uw kloostercel,
Tot 's Heeren engel bij uw sponde neêr komt dalen;
En fluist'rend u de blijmaar brengt:
De laatste droppel is geplengd,
Kom, kom, uw Bruîgom wacht in 's hemels bruiloftszalen.

O! daar, mijn Kind! zien wij u weêr;
Daar scheidt geen dood, geen afstand meer;
Mag 't minnend ouderpaar u weêr in de armen klemmen;
Wordt, voor Gods glorietroon geschaard,
Ons 't liefde-raadsel opgeklaard,
En zal op gouden snaar ik 't eeuwig danklied stemmen.

's Gravenhage, 25 *Maart* 1870

J F. A. Leesberg.

DE AFSCHAFFING

VAN DE

STAATSKERK IN IERLAND.

De iersche kwestie, welke vele gemoederen zoo lang in spanning hield, is eindelijk beslist in den zin van regt en billijkheid. Het onregt, sinds drie eeuwen aan Ierland gepleegd, zal eindelijk hersteld, eene onteerende vlek, welke op den naam van het engelsche volk kleefde, zal uitgewischt worden. De laatste verkiezingen hebben de balans tusschen de Tories met hun devies „*Onze roemrijke constitutie*" en de Wighs, die „*Regtvaardigheid voor Ierland*" eischen, beslissend doen overslaan naar de zijde van het regt; de parlementszittingen van 1 en 23 Maart, 15 April, 31 Mei en 22 Julij 1869 hebben aan de stem des volks geest en leven geschonken; de onderteekening van koningin Victoria op 26 Julij eindelijk heeft aan de besluiten van het engelsche Hooger- en Lagerhuis kracht van wet gegeven, en de nieuwe wet zal den 1 Januarij 1871 in werking treden.

Engeland heeft, vooral in de laatste jaren, reuzenschreden gezet op den weg van zedelijken vooruitgang. De oor-

zaken daarvan zijn even verscheiden als talrijk. De menigvuldige bekeeringen hebben zonder twijfel veel daartoe bijgedragen; de ritualistische beweging heeft eveneens menige verandering van zienswijze bij een groot deel der geestelijkheid te weeggebragt; een gematigd en regtlievend liberalisme, dat geen onderdrukking van anderen in het schild voerde, heeft menigeen van het stugge en onhandelbare conservatisme van de Derby's en Disraëli's afkeerig gemaakt; „ook de trapsgewijze ontwikkeling van het „*Fenianisme*, de sympathiën van de amerikaansche Ieren „voor hunne broeders in Europa en de dreigende arm „aan gene zijde van den Oceaan tegen Engeland opge„heven, hebben aan Engeland het gevaar doen begrijpen „en het middel ter bevrediging doen vinden" (Montalembert); maar vooral aan de maatschappelijke en staatkundige instellingen van het engelsche volk mogen we den verbazenden omkeer in de politiek tegenover Ierland dank weten. Wij willen niet zeggen, dat die instellingen noodzakelijk een dergelijk resultaat moesten voortbrengen, noch ook dat zij, elders overgeplant, dezelfde voordeelen zouden opleveren; maar toch hebben zij krachtig meêgewerkt, dat de waarheid eindelijk den donkeren nacht van vooroordeel tegen al wat aan de katholieke belangen dienstig was, van vooringenomenheid met oude, schoon dan ook onregtvaardige toestanden kon doorbreken en in den vollen glans van haar licht aan alle weldenkenden kon voorhouden wat regt en billijk was. Bovenal hebben meetings en dagbladen — de middelen waardoor, bijzonder in Engeland, de publieke opinie zich uit — dat licht helpen ontsteken. Reeds jaren was de iersche kwestie besproken, van alle zijden toegelicht, door de twee partijen, welke elkander de zege betwistten, somwijlen met hevigheid behandeld, met ja en met neen beantwoord; maar altijd

werden door de liberale bladen, welke hier het regt aan hunne zijde hadden, onwederlegbare feiten aangehaald, die de oude vooroordeelen op beschamende wijze wederlegden.

Of Ierland met het volste regt het wegnemen zijner grieven eischen kon, of Engeland zonder verdere schennis van regt en krenking van alle zedelijk gevoel nog langer aan den smartkreet van het reeds drie eeuwen lang gefolterde iersche volk kon weerstand bieden, dit zijn vragen, welke niet kunnen beantwoord worden, of men moet met den toestand van Ierland bekend zijn.

Eene eerste grief der Ieren geldt het *grondbezit* en de betrekking van den huurder tot zijn landheer. Sinds Elisabeth tot Willem III werden tien elfde gedeelten van den ierschen grond verbeurd verklaard, en thans nog bezitten de Engelschen, die ter naauwernood een zesde der geheele bevolking uitmaken, meer dan zeven achtsten van den grond. Tot op den tijd van den amerikaanschen bevrijdingsoorlog was aan de landheeren de *verpligting* opgelegd om de pachters ten gronde te rigten. Eerst na dien tijd hield de verpligting op, maar het *regt* tot die barbaarsche handelwijze is tot op onzen tijd blijven bestaan. Slechts in ééne provincie is de betrekking tusschen den bezitter en zijn huurder bij de wet geregeld; maar in al de overige streken heerscht willekeur en geldt geweld voor regt. De boeren zijn slechts *tenants at will*, dat is: zij kunnen elk oogenblik, zonder vorm van proces of zonder dat er eenige geldige reden behoeft aangegeven te worden, geheel volgens de grillen des eigenaars, van het gehuurde goed verdreven worden. Alle aangebragte verbeteringen, elke bijbouw, huizen, schuren, stallen komen alsdan aan den eigenaar, zonder dat de pachter daarvoor eenige vergoeding of schadeloosstelling kan vorderen.

De tweede grief van de iersche bevolking betreft het *onderwijs*. Ook omtrent dit punt was en bleef Engeland even onregtvaardig: niets werd er gedaan om aan zeer gegronde klagten te gemoet te komen. Niemand toch zal de oprigting van eene *nationale* school, waarin van niets, wat den katholieken Ier dierbaar was, mogt gesproken worden, noch de instelling van drie gemengde collegiën, welke Sir Robert Inglis met den welverdienden naam van *Godless* (zonder God) brandmerkte, niemand zal dit eene bevrediging van regtmatige eischen noemen. Van vrijheden, van subsidie, van schenking kon natuurlijk geen spraak zijn, al gold het ook vier en een half millioen Katholieken; maar aan het *Trinity College*, uitsluitend voor Protestanten ingerigt, werd eene groote hoeveelheid landerijen en een jaarlijksch inkomen van 360,000 gl. gegeven.

De derde grief is de *officiële protestantsche Kerk* (Church-Etablishment), welke eene tartende uitdaging van het katholieke billijkheidsgevoel, eene schandzuil van anglikaanschen godsdiensthaat mag genoemd worden, en die geen andere reden van bestaan heeft dan om aan Ierland gedurig te herinneren, dat het een verwonnen land is. Vooral deze grief maakte het hoofdpunt van den geheelen strijd uit, en de voornaamste vraag, door Disraëli zelven, voormalig hoofd van het Ministerie, aan de kiezers van het Vereenigd Koningrijk gesteld en reeds vroeger in het Parlement met hevigheid besproken, was deze: zal het katholieke Ierland, dat vier en een half millioen leden telt, aan eene protestantsche geestelijkheid, welke naauwelijks 700,000 zoogenaamde geloovigen heeft, jaarlijks 9,000,000 gl. moeten opbrengen? Zal de officiële Anglikaansche Staatskerk in Ierland, zooals de conservatieven willen, nog langer blijven bestaan, of moet zij, zooals het voorstel der liberalen inhoudt, verdwijnen van den ierschen bodem?

Wij hebben hiermede het terrein aangegeven, waarop de beide groote staatkundige partijen van Engeland elkander hebben ontmoet en de eind-overwinning aan de Wighs is gebleven. Wel was het herstel der laatstgenoemde grief het hoofdpunt van den strijd, maar niet het eenige: de liberalen stelden zich niet alleen het wegnemen van de derde grief als doel voor, maar al de drie genoemde grieven en alle andere van minder belang, welke zich daaromheen groepeerden, wilden zij op eene met strenge regtvaardigheid overeenkomende wijze wegnemen.

Voordat we de verschillende voorvallen van dit belangrijke parlementaire debat meer in bijzonderheden bespreken, is het van belang de twee hoofden van dien strijd, op parlementair gebied en wel vooral in het Lagerhuis gevoerd, meer van nabij te beschouwen. Voorname personen toch trekken aller aandacht tot zich, en ook hun verleden wordt aantrekkelijker, naarmate zij in lateren tijd grooter deel nemen in publieke aangelegenheden.

Gladstone begon, reeds meer dan dertig jaren geleden, zijne publieke loopbaan met den bijnaam van *clerikaal* te verdienen. Toen der tijd gaf hij een geschrift uit onder den titel van „*The state in its relations with the church*", waarin hij de vereeniging tusschen Staat en Kerk op eene hardnekkige wijze verdedigde. Hij stond altijd vooraan in het gelid van hen, die de Anglikaansche Kerk prezen, beminden en beschermden. Er was dan ook geen Anglikaan of Engelschman, die eenigen twijfel wilde of kon opperen over Gladstone's godsdienstige overtuiging. Doch hadden de Anglikanen niet over hem te klagen, te meer redenen tot klagten over zijn gedrag in de laatste jaren hadden de Katholieken. Wie toch kent de rol niet, welke

Gladstone in de laatste italiaansche revolutie gespeeld heeft? Dat hij verregaande onregtvaardig was in zijn oordeel over den Paus, over de tijdelijke magt des Pausen, over het bestuur van den pauselijken Staat; dat hij eene groote verontwaardiging op zich geladen heeft door zijn heulen met de italiaansche revolutiemannen; dat hij medegewerkt heeft tot het oprigten van den italiaanschen rooverstaat, — dit zijn treurige bladzijden uit de geschiedenis van den tegenwoordigen *Premier* van Engeland. Overigens schrijft men hem groote welsprekendheid, een edel karakter, goede trouw, regtschapenheid en opregtheid toe; maar van den anderen kant legt men hem ook eene zekere hooghartigheid ten laste, en zijne partijgangers gevoelen misschien met eenigen weerzin zijne meerderheid. Wat van die beschuldigingen waar is, zijn wij buiten staat te beoordeelen: wij geven de verschillende meeningen, zoals wij ze gevonden hebben. „Toch zijn wij geneigd, die beschuldi-„gingen als overdreven te beschouwen, en dit des te liever, „omdat het in overeenstemming is met onze wenschen" (*Etudes religieuses, historiques et littéraires*).

Ter waardering verder van hetgeen Gladstone is, kan een brief dienen, welken de tegenwoordige Aartsbisschop van Westminster gedurende de laatste bewegingen in Engeland gedwongen werd voor het publiek te schrijven. De Tory-partij namelijk meende een geducht wapen voor hare oppositie tegen Gladstone's voorstellen gevonden te hebben. Het werd bekend, dat Gladstone in 1840 den vroegeren aartsdiaken der Anglikaansche Kerk, thans Mgr Manning, tot peet van zijn zoon genomen had. Wat kon men verwachten van een man, die een katholieken Aartsbisschop tot peet voor een zijner kinderen had? Kon men op hem vertrouwen? Was het niet te vreezen, dat hij aan de Katholieken verkocht was? Deze vragen werden naar alle

kanten heen verspreid, en de conservatieven hoopten er groot voordeel mede te doen. Mgr Manning achtte zich verpligt, nu ook zijn naam in den strijd genoemd werd, en wel ten nadeele van iemand, van wiens goede bedoelingen hij genoegzame zekerheid meende te hebben, den volgenden brief te schrijven.

„Onze vriendschap begon te Oxford, omstreeks 1830. „Wij hadden denzelfden repetitor, en verscheidene redenen „trokken ons tot elkander. Sinds dien tijd, tot in 1851, „bleven wij op vriendschappelijke wijze vereenigd. In „1851, toen mijn geweten mij oplegde om mij aan de „Katholieke Kerk te onderwerpen, werden onze vriend„schapsbanden verbroken. Wij hielden op briefwisseling „te voeren en gedurende meer dan twaalf jaren zagen wij „elkander niet meer. In deze laatste jaren deden onze „officiële en publieke pligten onzen omgang en ons ver„keer hernieuwen. Omdat wij eene vriendschap van dertig „jaren met elkander gehouden hebben, eene vriendschap „die tot in 1851 zoo vertrouwelijk mogelijk was, kan ik „van den heer Gladstone deze getuigenis afleggen, dat ik „nooit eene ziel gekend heb, die meer regtschapen was en „eene opregtheid bezat, welke minder geheimen had, „minder bekwaam was om zich door eene partij of factie „te laten leiden, en die tegen elke verlaging van dit „soort beter verdedigd was door eene dikwijls te ver gaan„den afkeer van dubbelzinnigheid en van baatzucht in „publieke zaken."

Dit was de man die zich, vooral in de laatste jaren, tot taak had gesteld om aan de Katholieken eenige voldoening in hunne regtmatige grieven te geven en den doodslag toe te brengen aan de overmagt der Anglikaansche Kerk in Ierland.

De loopbaan en het publieke leven van Disraëli is geheel anders dan van zijn antagonist. Het is moeijelijk, zeer moeijelijk, om in weinige woorden dat veel bewogen en veel bewegend karakter te schetsen. Is hij radikaal of liberaal of conservatief? Misschien zal geen Engelschman, welligt Disraëli zelf niet, daarop een voldoend antwoord kunnen geven. Kleinzoon van een italiaanschen Jood, begon hij met het schrijven van romans; maar letterkundige roem was voor zijn eerzucht niet genoeg; hij wilde zijn naam maken als politicus, en het verdient onze opmerking, dat hij, nog jong zijnde, aan Lord Melbourne, die hem vroeg wat zijn doel was, ten antwoord durfde geven: „ik wil eerste minister van Engeland worden, zoo„als gij zijt." Dat hij zijn doel bereikt heeft, weten onze lezers uit de geschiedenis der laatste jaren. Kwade of waarheidlievende tongen zeggen, dat eerzucht het doel was van zijn litterarischen arbeid en van de verschillende zwenkingen zijner politieke gevoelens. Dat overigens een man uit het volk tot *Premier* is opgeklommen, is geen ongewoon verschijnsel in Engelands geschiedenis. Walpole was uit geen aristocratiesch geslacht, en toch bestuurde hij Engeland gedurende twintig jaren; Pitt, de beroemde Chattam, was nooit door geboorte noch door fortuin onder de aanzienlijken te rekenen; Addington was zoon van een geneesheer, Canning was zoon van eene tooneelspeelster, Peel van een wever. Zij allen hieven zich, evenals Disraëli, door werkzaamheid, ijver, welsprekendheid en genie naar boven en bereikten den hoogsten trap van eer. Het verstrekt der engelsche natie tot roem, dat zij hare gunstelingen en beroemde mannen, aan wie zij het bestuur van het land durft toevertrouwen, ook in lagere kringen weet te vinden.

De Katholieken hadden geen redenen om over zijne

staatkundige gevoelens, het onzekere daarvan uitgezonderd, verstoord te zijn. Zijn genie en welsprekendheid hebben hun belangrijke diensten bewezen. Misschien bood ook zijne israelitische afkomst hem een zeker gemak aan om de neutraliteit tusschen de Anglikanen en Katholieken te bewaren en bij verschillende gelegenheden voor de laatstgenoemden regtvaardig te zijn. Vroeger, voor omstreeks twintig jaren, viel hij de officiële Anglikaansche Kerk in Ierland hevig aan en noemde haar eene „*alien church*", die afgeschaft moest worden. Verder heeft hij zooals Montalembert verzekert, „nooit zijne pen noch zijne „lippen bezoedeld door lage uitvallen tegen de Katholieke „Kerk, noch door grove lastering van de Katholieken. „Sinds zijn eerste optreden als eerste minister had „hij toegestemd in het afschaffen der dwaze en onmag„tige wet, welke in 1851 tegen het herstel der ka„tholieke hiërarchie in Engeland gemaakt was. Aan „eene commissie had hij de zorg opgedragen om een nieuw „reglement voor de kerkelijke belangen in Ierland te be„studeren en op te maken. Zelfs had hij aan de iersche „Katholieken de oprigting aangeboden van eene nieuwe „universiteit, die geheel vrij, uitsluitend voor hunne ge„loofsgenooten bestemd en tevens bekleed zou zijn met „hetzelfde regt als de andere universiteiten van het Ver„eenigd Koningrijk om alle wetenschappelijke graden toe „te kennen. Zelfs schreef men hem het plan toe om uit „de staatsfondsen eene dotatie aan de katholieke geeste„lijkheid van Ierland toe te wijzen en alzoo eene soort „van gelijkheid tusschen de twee godsdienstige gezindten „te bewerken, niet door de Staatskerk van hare goederen te „berooven, maar door de Katholieke Kerk tot gelijke hoogte „op te voeren" (Montalembert, *L'Irlande et l'Autriche*).

Men zou dus de voorgestelde maatregelen veeleer van

Disraëli dan van Gladstone verwacht hebben. Maar vreemde en grillige wisseling van staatkundige opvattingen en inzigten! Naauwelijks bemerkt Diraëli, dat zijn tegenstander hem voorbijstreeft, of hij keert op zijn weg terug, keurt af en bestrijdt hetgeen hij vroeger heeft voorgestaan, roept het oude spook van „no popery" wederom uit zijn graf op, schreeuwt van een verbond tusschen Puseysten en Papisten, van eene schendige hand, welke aan de voorregten der kroon geslagen wordt, en verschanst zich achter „het verbond tusschen Kerk en Staat", dat hij zelf twintig jaar vroeger heeft willen vernietigen.

Na deze korte karakterschets van de twee hoofdleiders der partijen in Engeland gegeven te hebben, gaan wij regtstreeks op ons doel af en geven, de chronologische orde volgende, een overzigt van de afschaffing der Anglikaansche Kerk in Ierland.

De eerste dag van Maart 1869 zal met eere staan aangeteekend in de reeds zoo gedenkwaardige annalen van Engelands Parlement. Het was toen, dat Gladstone, overeenkomstig het parlementair gebruik, aan het Lagerhuis de volgende motie ter beslissing voorstelde: „Het „is besloten, dat de wet, betrekking hebbende op de „Staatskerk in Ierland, zal gelezen worden. Het is be„sloten, dat de Kamer zich in comité zal begeven om de „bedoelde wet te onderzoeken."

De tribunen waren overbezet; met gespannen verwachting zag men naar Gladstone uit. Hij toch zou zijne redevoering ter aanbeveling dier motie uitspreken en het reeds langs verbeide wetsvoorstel aanbieden. Alle andere zaken, welke dien dag door het Lagerhuis in behandeling moesten genomen worden, waren zonder eenige belangstelling door het publiek aangehoord; eindelijk, na een uur

wachtens, werd de opgewekte nieuwsgierigheid bevredigd; Gladstone betrad, als hoofd van het engelsch Ministerie, de redenaarstribune en werd, een voorbode van zijne aanstaande overwinning, met onstuimig gejuich ontvangen. Hij droeg zijne redevoering voor, hield drie en een half uur zijne hoorders geboeid en ontving, toen hij naar zijne zitplaats was teruggekeerd, zelfs van zijn politieken tegenstander eene loftuiting.

Hij begon zijne redevoering met de bewering, dat de Anglikaansche Kerk van Engeland zoozeer eene met geweld ingevoerde instelling was en door den Staat aan het iersche volk opgedrongen, dat de anglikaansche gemeente op vele plaatsen alleen bestond uit de familie van den anglikaanschen dominé, van zijn medehelper en van zijn koster; dat het goevernement zelf, om het hatelijke van zulk eene godsdienstige tirannie te verminderen, aan de Presbyterianen van Ulster een *regium donum* en aan de Katholieken eene jaarlijksche toelage voor het Seminarie van Maynooth had moeten toestaan onder titel van compensatie, dat de leden der Staatskerk altijd gereed stonden om maatregelen en wetten goed te keuren, welke voor het gevoel der iersche Katholieken kwetsend waren; dat hij geenszins door partijzuchtige of aan het Protestantisme vijandige gevoelens gedreven werd, maar dat hij alleen het doel beoogde om het begonnen werk van den beroemden Pitt te voltooijen, die nooit van meening was geweest, dat het systeem van godsdienstige ongelijkheid in Ierland kon behouden worden.

Na deze woorden als inleiding kwam hij tot het eigenlijke hoofdpunt zijner redevoering en bewees, dat de wet diende goedgekeurd te worden; dat zij zoo spoedig mogelijk, uiterlijk met 1 Januarij 1870, in werking moest treden, en dat een regtvaardig gebruik moest gemaakt

worden van de vaste goederen en renten, welke door de afschaffing der Staatskerk los kwamen.

Tot regt verstand van Gladstone's voorstellen zij het ons veroorloofd eene korte schets te geven van den toestand der Katholieken en Protestanten in Ierland. De *Univers* van Parijs geeft die in de volgende bewoordingen:

„Niets heeft het Protestantisme in Ierland kunnen „doen wortel schieten; niets ook heeft het Katholicisme „van den ierschen grond kunnen verbannen. De priesters „werden verjaagd en van alle hulpmiddelen beroofd, de „kerken worden gesloten, de Katholieken werden beboet, „zoo zij de H. Mis bijwoonden en bij de protestantsche „godsdienstoefening niet tegenwoordig waren; zij werden „op alle wijze vervolgd en van hunne goederen beroofd, „zij zelven van alle publieke bedieningen uitgesloten; zij „konden geen graden in het leger bekleeden noch het „stemregt uitoefenen; men verbood hun zelfs een paard „te houden, dat meer dan 125 francs waard was; eindelijk „kwam men er toe een prijs op den afval van het voor„vaderlijk geloof te zetten door de wet, welke de goe„deren des vaders of des oudsten broeders, zoo deze aan „hunne godsdienst getrouw bleven, aan den afvallige toe„kende. Niets echter heeft van Ierland een protestantsch „land kunnen maken. De vervolgingen, de strengste „strafwetten, verbanning, verbeurdverklaring van goederen, „dood, alles werd te vergeefs aangewend: Ierland bleef „katholiek.

„Maar er werden Protestanten als eigenaars geplaatst en „eene protestantsche hiërarchie ingevoerd, welke rijk ge„maakt en op alle wijs begunstigd werd en een invloed „uitoefende, die verderfelijk was. Het scheen onmogelijk „om wederstand te bieden. De door de wet ingevoerde „Kerk had rijk gefundeerde scholen en collegiën, parochiale

„en diocesaan-scholen en de universiteit van Dublin „(The Trinity College). Deze laatste alleen bezat het „honderdste gedeelte van den bebouwbaren grond van het „eiland. Alles was dus in de handen der Protestanten: „de landeigendom, het onderwijs, de bedieningen, de „eerambten, alles wat de Katholieken tot afval kon ver- „leiden door het aanloksel van eer en fortuin, terwijl „tezelfdertijd draconische wetten de Katholieken aan een „waar schrikbewind onderwierpen. En wat was het resul- „taat van al dat geweld, van al die onregtvaardigheden? „Ziehier eenige cijfers, die krachtiger spreken dan al het „overige.

„Volgens de volkstelling van 1861, de laatste welke in „Engeland gehouden is, waren in Ierland:

4,505.265	Katholieken,	dat is,	77,7	pct	van de geheele bevolking.
698,357	leden der Staatskerk,	d. i.	11,9	„	„ „ „ „
523,291	Presbyterianen,	dat is,	09,0	„	„ „ „ „
76,661	protestants. dissident.	d. i.	01,3	„	„ „ „ „
373	Joden,	dat is,	00,1	„	„ „ „ „

„Alzoo hebben de anglikaansche Protestanten, na eene „heerschappij van 333 jaren, met al de begunstiging van „den Staat, met den steun van de publieke magt, nog „geen tiende gedeelte van de geheele bevolking kunnen „bereiken. Kan nu de Anglikaansche Kerk, tegenover „die cijfers, nationaal genoemd worden? En zoo men in „aanmerking neemt, dat de meeste Anglikanen zich be- „vinden in Ulster, waar zij ook van buiten zijn inge- „voerd, wat dan te denken van het resultaat, dat verkregen „is door vervolging, prediking en verleiding?

„Beschouwt men de zaak van eene andere zijde, ook „dan zijn de cijfers niet minder welsprekend. Ziehier de „inkomsten van de protestantsche Staatskerk, welke nog „geen 700,000 ledematen telt:

a) van verpachte en verhuurde landerijen. . .	5,125,325 franc.
b) van grondtienden.	9,105,625 „
c) uit andere bronnen	316,850 „
d) waarde van door bisschoppen en andere beneficianten bezetene gebouwen en gronden. .	803,800 „
Totaal. . .	15,351,600 franc.

Houdt men hierbij in het oog, dat al de landerijen ver beneden de waarde verhuurd of verpacht zijn, en dat de grondtienden meer konden opleveren, dan is de berekening van *The Tablet* niet overdreven, als hij de inkomsten der Staatskerk (de kerken, kathedralen en andere godsdienstige gebouwen niet medegerekend) begroot op 20 millioen francs.

Veronderstellen we, dat er in Ierland 700,000 Anglikanen zijn, dan ontvangt elke Anglikaan meer dan 14 gulden. De Presbyterianen zijn er ten getale van omstreeks 524,000 en ontvangen meer dan 1 gulden per hoofd. De Katholieken bedragen vier en een half millioen en ontvangen niets dan eene jaarlijksche toelage van 26,360 pond sterling, hetgeen voor elken Katholiek de belangrijke som uitmaakt van *zeven centen*, d. i. een tweehonderste gedeelte van hetgeen elke Anglikaan ontvangt. En toch zijn al die sommen afkomstig van Katholieken.

Na deze korte uitweiding kunnen Gladstone's voorstellen beter volgen. Ze komen hierop neder:

De bestaande kerkelijke commissie wordt afgeschaft, en in plaats daarvan treedt eene andere voor 10 jaren benoemde commissie, aan welke al de bezittingen der Kerk moeten worden overgegeven. Die nieuwe commissie zal de vruchten van al die goederen onder de tegenwoordige titularissen der beneficiën, gedurende hun leven en zonder dat een opvolger na het sterven van den genot heb-

bende eenige aanspraak daarop heeft, moeten uitdeelen.

De kroon benoemt niet meer de bisschoppen, maar keurt de door de andere bisschoppen gedane keuze goed. De wetten, welke het vergaderen der bisschoppen verboden, worden opgeheven.

Na den 1 Januarij 1871 zullen de anglikaansche bisschoppen niet meer het regt bezitten om in de Kamer der Lords zitting te nemen. Na dien tijd zal daarenboven elke band tusschen de Anglikaansche Kerk in Engeland en Ierland opgeheven zijn. De laatste zal hare regtbanken, jurisdictie en kerkelijke ligchamen verliezen; maar de nieuw ingestelde commissie zal, in naam van den Staat, aan bisschoppen, abten enz. die fondsen uitdeelen, welke hun zijn toegewezen, altijd echter onder voorwaarde dat zij de hun opgelegde verpligtingen vervullen. De Anglikanen in Ierland vormen alzoo een van alle banden met den Staat bevrijd, zelfstandig ligchaam en staan op gelijken voet met al de andere godsdienstige gezindheden; alleen genieten de geestelijken, voor hun leven, de inkomsten, welke zij tot dusverre genoten.

Wie na de bekrachtiging dezer wet en vóór den 1 Januarij 1871 en ook gedurende de hervorming der Anglikaansche Kerk in Ierland in een bijzonder kerkgenootschap tot eene kerkelijke bediening gekozen wordt, heeft geen regt op bovengenoemde fondsen.

De Presbyterianen verliezen het *regium donum* en de Katholieken de subsidie voor hun Seminarie van Maynooth; maar als compensatie zullen de Presbyterianen en Katholieken een kapitaal ontvangen, dat gelijkstaat met de interesten van 14 maal de som, welke zij tot dusverre ontvingen.

De tienden worden afgeschaft.

De Anglikanen behouden al de goederen en bezittingen,

welke hun sedert 1660 door private personen vermaakt zijn; eveneens blijven zij in bezit van alle kerken en kapellen, welke hun op dit oogenblik nog toebehooren; slechts 12 kerken, en daaronder de kathedraal van den H. Patricius te Dublin, zullen zij aan den Staat moeten afstaan. Mogten er koopers voor die kerken zijn, dan kunnen ze verkocht worden.

De Anglikanen blijven ook bezitters van hunne pastoorshuizen en hebben de voorkeur om de daarbij gelegene landerijen te koopen.

Gladstone berekende, dat de Anglikanen een kapitaal van omstreeks 16 millioen ponden sterling bezaten, en dat de renten daarvan ten naaste bij, in doorslag over eenige jaren genomen, 700,000 pond bedroegen. Over deze sommen nu stelde hij de volgende beschikkingen voor:

Voor het levensonderhoud der tegenwoordige bisschoppen en andere beneficianten werd een kapitaal van omstreeks 4,900,000 ponden sterling bepaald; voor de pastoors en hunne medehelpers ten naaste bij 800,000 pond; ter vergoeding aan kosters, zangers en andere dienaars der kerken en kathedralen 900,000 pond; daarenboven 500,000 pond ten gerieve van private eigendommen en 250,000 ten nutte van verschillende gebouwen op gronden, welke aan kerken toebehooren; de schadeloosstelling, welke aan de Presbyterianen en de Katholieken zou gegeven worden, werd begroot op 1,100,000 ponden, waarvan de laatsten een derde zouden ontvangen met eene som van 20,000 pond tot dekking der schulden, welke voor het bouwen van het Seminarie Maynooth gemaakt waren. Ten laatste stelde hij voor om 200,000 pond uit te trekken ter bestrijding van alle onkosten, welke voor de nieuw in te stellen commissie zouden noodzakelijk zijn. Trekt

men al deze sommen bij elkander, dan beloopt het geheele bedrag der geraamde uitgaven 8,670,000 ponden sterling, en er blijft dus van het geheele kapitaal nog ruim 7 millioen over.

Nu bleef de vraag nog te beantwoorden, wat met deze nog over zijnde belangrijke som moest gedaan worden. Gladstone verwierp het plan om daarvan dotaties te maken aan verschillende godsdienstige gezindten; ook de katholieke Bisschoppen van Ierland hadden, wat hun betrof, reeds bij voorbaat zich tegen zulk een voorstel verklaard. Evenmin vereenigde zich de *Premier* met het van andere zijde gedane voorstel om die som te besteden voor het verbeteren der wegen, voor het aanleggen van nieuwe straatwegen en voor andere dergelijke werken van algemeen nut. Hij van zijnen kant stelde voor om al de overige gelden ten koste te leggen aan werkhuizen, huizen voor doofstommen en idioten, vondelingshuizen, instellingen ter verbetering en opvoeding van jeugdige en andere misdadigers. Ter eere van Gladstone merken wij op, dat hij door dit voorstel het meest nabij kwam aan het doel, waarmede die gelden eertijds aan kloosters en geestelijke corporatiën gegeven waren, namelijk om aan elk soort van ellende te gemoet te komen.

Deze voorstellen van het Ministerie werden door de meerderheid der dagbladen, der geheele pers en der bevolking met uitbundige toejuiching ontvangen. De koningin zelve had reeds aan het Parlement verklaard, dat zij haar regt op het benoemen van bisschoppen en andere dignitarissen der Anglikaansche Kerk in Ierland opgaf, en daardoor bevrijdde zij het Parlement van eene lastige en tijdroovende formaliteit, welke anders den gang eener geregelde discussie zou vertraagd hebben. Het Lagerhuis

nam het voorstel van Gladstone, om de eerste lezing van de *Bill* toe te laten, met groote meerderheid aan, en zelfs Disraëli, de groote tegenstander van Gladstone, juichte diens welsprekendheid en goede bedoelingen toe, ofschoon hij zich geenszins overtuigd verklaarde en eene krachtige oppositie van zich en van de zijnen aankondigde, vooral op grond, dat hij de *Bill* als eene grove politieke misgreep en als eene schreeuwende onregtvaardigheid beschouwde.

De 18 Maart was door Gladstone als de dag der publieke discussie bepaald, en geheel Engeland hijgde van verlangen om dien strijd der twee groote kampioenen gade te slaan. Van weerszijde werden gepaste maatregelen genomen, hier van aanval, ginds van tegenweer. Disraëli verdeelde de posten onder zijne aanhangers, en deze kweten zich allen van de hun aangewezene taak met eene tucht en orde, welke eene edeler zaak waardig waren. Hij werd in den aanval ondersteund door het meerendeel der conservatieve dagbladschrijvers en door eene declaratie, welke in den vroegen morgen van 18 Maart te Londen verscheen en waarin de vurigste aanhangers der Anglikaansche Kerk in Ierland, 50 pairs van Ierland, 100 voorname ambtenaren en nog meer anderen plegtig protesteerden tegen de bevoegdheid van het Parlement om over de onderhavige kwestie te beslissen. Niet minder krachtig en welsprekend was de verdediging. Gladstone en zijne vrienden streden gedurende vijf maanden met eene behendigheid, eene kracht en waardigheid en een onwrikbaar vasthouden aan het eens opgezette plan, die aan ridders van regt en regtvaardigheid pasten. Zij behielden dan ook het eens bezette terrein en sloegen den vijand op elk punt zegevierend af.

De hoofdstrijd liep over twee door Disraëli geopperde

bezwaren. Hij bestempelde de wet als onstaatkundig en als onbillijk: *onstaatkundig,* omdat zij de scheiding van Kerk en Staat bedoelde; *onbillijk*, omdat zij vele bezitters op onregtvaardige wijze van hunne goederen beroofde. Het was den leider der conservatieve partij wel moeijelijk om op dit terrein zijn roem van welsprekenheid te handhaven en zijn pleit met eenigen schijn van redenen te te verdedigen. Hij beproefde het nogtans en trachtte zijne bewering te staven door de volgende gedachten te ontwikkelen:

1) Men moest den bestaanden toestand handhaven, omdat de Anglikaansche Kerk aan den Staat een godsdienstig karakter geeft en hem de verhevene zending schenkt om invloed op de zielen en gewetens uit te oefenen.

2) De vereeniging tusschen Kerk en Staat geeft aan de wetten van den Staat eene hoogere sanctie, verdedigt de regten van de leeken en belet tevens, dat de Kerk van haar hoog standpunt afdaalt tot een zuiver geestelijk ligchaam.

3) De scheiding daarentegen tusschen Kerk en Staat zou eene magt in het leven roepen, welke nog sterker zijn zou dan de thans bestaande Staatskerk en te gelijk den invloed der godsdienst in staatszaken, ten nadeele van den Staat, overheerschend zou maken.

4) Het bestaan van eene officiële Kerk was een krachtige waarborg en verzekering der godsdienstige vrijheid, en het afschaffen daarvan eene omverwerping van alle grondslagen der burgerlijke maatschappij.

Wij zeiden zoo even, dat het voor Disraëli moeijelijk was zich op dit terrein staande te houden, en deze bewering is reeds hierdoor genoegzaam bewezen, dat hij met zichzelven in vlakke tegenspraak kwam, daar hij van den eenen kant zijne vrees te kennen gaf, dat de schei-

ding tusschen Kerk en Staat de Staatskerk van haar hoog standpunt zou doen nedervallen en verlagen tot een zuiver geestelijk ligchaam, en hij van den anderen kant in zijne verbeelding eene magt zag verrijzen, welke overheerschend zou worden zelfs in publieke zaken. Grooter tegenspraak, en dat in eene en dezelfde redevoering, was moeijelijk te denken. Kwade tongen fluisterden dan ook, dat Disraëli's redevoering niets anders was dan eene partij-manoeuvre, en geenszins eene uiting zijner diepe overtuiging; dat hij zich tegen de *Bill* moest verzetten om niet afgezet te worden als hoofd zijner partij en niet af te dalen van het hooge standpunt, dat hij tot dusverre had ingenomen en niet verlaagd te worden tot eenvoudig lid van de conservatieve partij. En inderdaad, voor ruim 20 jaren had dezelfde Disraëli in eene langdurige redevoering betoogd, dat de officiële Staatskerk in Ierland moest worden afgeschaft. Maar waren de omstandigheden dan binnen zoo korten tijd in die mate veranderd? Was nu onregt geworden, wat voor 20 jaren nog regt en billijkheid was? Moest nu worden behouden hetgeen toen afgeschaft diende te worden? Niet ongevoelig bragt een der liberale leden van het Lagerhuis, Gregory, dit aan het hoofd der oppositie onder het oog en eischte van hem, dat hij zich consequent zou blijven of zijn verleden verloochenen.

Disraëli, in het naauw gedreven en het onhoudbare zijner nieuwe stelling inziende, gaf dan ook spoedig dit punt op en beproefde met alle kracht van redenen zijne tweede bewering te staven, dat namelijk de *Bill* eene schreeuwende onregtvaardigheid was, omdat zij eene confiscatie van wettig verkregene goederen voorstelde. Ook op dit terrein werd hij geslagen door den *Attorney General* van Ierland, Sullivan, die het bestaan der officiële Angli-

kaansche Kerk in Ierland als eene schreeuwende onregtvaardigheid voorstelde, daar zij aan eene katholieke bevolking de verpligting oplegde om de leden eener haar vreemde geestelijkheid rijk te onderhouden. Ook de minister Bright handhaafde met niet minder kracht den eisch van regt en billijkheid. Vooral behandelde hij het groote onderscheid, dat er tusschen de Anglikaansche Kerk in Engeland en de Anglikaansche Kerk in Ierland bestond: de eerste was, zoo beweerde, hij door de overgroote meerderheid van de bevolking tijdens de hervorming vrijwillig aangenomen, de tweede daarentegen was een gevolg van de verovering en met geweld ingevoerd. Daarenboven, ging hij voort, de officiële Anglikaansche Kerk had haar doel volkomen gemist: zij moest ten eerste de Ieren tot het Protestantisme bekeeren, en toch na drie eeuwen van een kostbaar apostolaat, door de Anglikanen volgehouden, is Ierland nog katholieker, nog roomscher dan te voren en dan eenig ander katholiek land; het oefent eene krachtige propaganda uit in Engeland en sticht zelfs aan gene zijde van den Oceaan eene magtige katholieke maatschappij. De Anglikaansche Kerk moest ten tweede den band van eenheid tusschen Ieren en Engelschen naauwer toehalen, en toch heeft zij slechts gediend om beide volken meer en meer van elkander te vervreemden.

Even welsprekend betoogde de *Sollicitor General* Sir Coleridge de noodzakelijkheid der afschaffing, en scherp was zijne vraag aan de oppositie, hoe lang zij wel eene hun met geweld opgedrongene *katholieke* Staatskerk zouden verdragen; of zou zulk eene instelling tegen uw billijkheids gevoel aandruischen, weest dan ook regtvaardig, riep hij uit, en legt aan anderen geen juk op, dat gij zelf met verontwaardiging u van de schouders zoudt werpen.

Het Lagerhuis had reeds van 1 Maart af de kwestie

van weerskanten toegelicht en besproken, en vele leden verlangden nu eene welverdiende verpoozing. Op den 24 Maart des nachts ten 2 ure betrad Gladstone nog eens het spreekgestoelte en na Hardy, den laatsten conservatieven spreker, beantwoord te hebben, riep hij, op de klok wijzende, zegevierend uit: „De uren van het „leven der Anglikaansche Kerk in Ierland zijn geteld, „zij moet ophouden te bestaan." En hij sprak waarheid: de stemming, die ten 3 ure plaats vond, wees 370 stemmen voor de *Bill* aan en 252 er tegen. De meerderheid was alzoo 118; eene meerderheid zoo overwegend, dat er bijna geen voorbeeld van te vinden is in de annalen der geschiedenis van het Lagerhuis.

De tweede lezing van deze hoogstgewigtige *Bill* was dan door het Lagerhuis aangenomen.

De derde lezing was bepaald op 15 April, en daarbij zou de discussie plaats grijpen over de afzonderlijke paragrafen en onderdeelen der wet.

Dat Newdegate, de bekende en befaamde ridder van „no popery", bij de opening van het debat voorstelde om de derde lezing zes maanden uit te stellen, was niet anders dan eene krijgslist en had geen andere bedoeling dan om de discussie over de geheele *Bill* nog eens te doen beginnen. Maar eene meerderheid van 126 verwierp zijn voorstel; en acht leden aldus, die vroeger met de conservatieve partij gestemd hadden, verklaarden zich met zulk een partij-manoeuvre geenszins gediend.

Meer gehoor en belangstelling vond Disraëli, toen hij opstond om zich tegen het tweede artikel der wet te verklaren, waarbij de vereeniging tusschen de Anglikaansche Kerk van Ierland en die van Engeland, vroeger bij Parlements-acte vastgesteld, voor ontbonden verklaard werd.

Zijne redenering is te belangwekkend om ze niet in hare hoofdtrekken terug te geven.

Hij zett'e op den voorgrond, dat alle middelen moesten te baat genomen worden om paal en perk te stellen aan de overheersching van het zich uitbreidend Katholicisme. Een der krachtigste hulpmiddelen nu om dit doel te bereiken was, volgens Disraëli's voorstelling, de instandhouding der gevestigde Staatskerk in Ierland en de verdediging van de voorregten en van het hooge gezag der koningin, ook in zake van godsdienst. Om de gelijkheid tusschen de verschillende godsdienstige gezindheden te verzekeren, is het vooral noodig, den band niet te verscheuren, welke tusschen de Anglikaansche Kerk in Ierland en die in Engeland bestaat. In Ierland immers heeft het Katholicisme de overhand, omdat het daar werkt onder de suprematie van den Paus van Rome. Willen wij daarom, dat de Anglikaansche Kerk daar te lande op den voet van gelijkheid blijft met de Katholieke Kerk, dan is het dringend noodzakelijk, dat de Staat haar bescherme en haar den magtigen steun van zijn arm verleene. Zoo lang de Paus in Rome zetelt, is de Katholieke Kerk, waar zij slechts leden telt, gevestigd, en zijn hare leerstukken, hare eenheid van godsdienst en discipline gewaarborgd; ditzelfde voordeel moeten wij aan de Anglikaansche Kerk in Ierland verzekeren door de suprematie van den Staat, eene suprematie welke onmogelijk bestaan kan, wanneer de vereeniging tusschen de kroon en genoemde Kerk in Ierland verbroken wordt. Ten slotte verklaarde Disraëli zich bereid om al de overige artikelen van de *Bill* aan te nemen, zoo de regering dit eene artikel wilde opgeven.

De Protestanten moeten wel den blos der schaamte op het gelaat gevoeld hebben, toen zij de innerlijke onmagt van hun kerkgenootschap op eene zoo duidelijke wijze

hoorden verkondigen; de Katholieken daarentegen hadden wel een adres van dankbetuiging aan den Heer Disraëli mogen rigten voor den uitstekenden lof, welken hij openlijk aan hunne Kerk bragt. Het Anglikanisme is, wanneer het door den wereldlijken arm niet gesteund wordt, te zwak om aan den invloed van het Katholicisme het hoofd te kunnen bieden! En dit wordt beleden in het volle engelsche Parlement, welks leden voor het meerendeel Anglikanen zijn!

Wij zullen niet verder uitweiden over de debatten, welke over bijna elk artikel gevoerd zijn. Het eind-resultaat is ons genoeg, en dit was gunstig voor de *Bill*. Zonder eene enkele essentiële verandering ondergaan te hebben, werd zij bij de derde lezing door het Lagerhuis den 31 Mei goedgekeurd met eene meerderheid van 124 stemmen, en het geheele rijk juichte de beslissing van het Parlement met uitbundige vreugde toe.

Gladstone en de liberale partij hadden reeds eene schitterende overwinning behaald, en toch bleef de grootste moeijelijkheid nog te overwinnen over. Het Lagerhuis had de *Bill* goedgekeurd, maar het huis der Lords?

Het scheen dat „The Irish Church-act 1869" gevaar liep om in het Huis der Lords verworpen te worden wegens de verschillende elementen, waaruit dat Huis is zamengesteld, en wegens de positie, waarin de meeste Lords zich bevonden. Laten wij den toestand goed opnemen.

Het Huis der Lords is streng conservatief en bijna onverbiddelijk gehecht aan oude toestanden, bestaande regten en voorregten. Daarbij beschouwt het zich als geroepen om het Lagerhuis, zoo dit zich al te vrij beweegt, enig zins in toom te houden, en vooral acht het zich

verpligt de onschendbare majesteit der Pairs met kracht te handhaven en zich nooit, door welke magt het ook mogt zijn, eene of andere wet te laten opdringen. Daarenboven bevinden zich onder de engelsche Pairs verscheidene aartsbisschoppen en bisschoppen, die in het Hoogerhuis, vooral wanneer het godsdienstige kwestiën geldt, een grooten invloed op de overige leden uitoefenen. En nu juist waren de geldelijke belangen en voorregten dier geestelijke leden van het Hoogerhuis in gevaar van verminderd, zoo niet geheel vernietigd te worden. Zouden de Lords, van welke zeer velen door bloed- of aanverwantschap met de bisschoppen verbonden waren, zouden de bisschoppen zelven eene goedkeurende stem geven aan de *Bill*, welke een groot nadeel toebragt aan de finantiën der titularissen en beneficianten der Anglikaansche Staatskerk in Ierland en tevens hunne voorregten niet weinig inkortte?

Maar van den anderen kant: de publieke opinie, welke vooral in Engeland van grooten invloed is, eene overgroote en bijna nooit gehoorde meerderheid in het Lagerhuis, de dagbladen, — dit alles legde ook zijn gewigt in de schaal; en zouden de Pairs den strijd durven wagen tegen den wensch en de uitspraak van al deze verschillende elementen? Daarenboven had de koningin reeds afstand gedaan van haar regt om de bisschoppen en andere dignitarissen der Anglikaansche Staatskerk te kiezen; zij had dus duidelijk hare vooringenomenheid met de *Bill* laten doorschemeren. Zouden nu de Lords hunnen traditionelen eerbied voor den wil van het Hoofd des Staats verloochenen, of hunne eigene inzigten ten offer brengen aan het verlangen der koningin en der natie?

Moeijelijk dilemma. De Pairs gaven dan ook, zelfs nog voordat de *Bill* aan het Hoogerhuis ter behandeling was

voorgelegd, verschillende middelen aan om tot eene transactie te komen.

Lord Shrewsbury zeide, dat de overgroote meerderheid, waarmeê nu de *Bill* was goedgekeurd, genoegzaam den wensch der bevolking te kennen gaf om de Anglikaansche Staatskerk in Ierland te zien afgeschaft; maar, voegde hij er bij, die afschaffing moet plaats hebben, zonder dat daardoor welke godsdienstige gezindheid ook bevoorregt worde ten nadeele van de protestantsche Kerk in Ierland.

Lord Wharncliffe bekende, dat het eene daad van schromelijke onvoorzigtigheid zijn zou, wanneer het Huis der Lords, ook toegegeven dat de Pairs geroepen waren om een streng toezigt te houden op wetten welke hun of schadelijk of onnuttig toeschenen, zich tegen de beslissing van het Lagerhuis verzett'e; alleen wilde hij, dat geen enkele stem gegeven werd, voordat de Bill besproken was met eene beradenheid en studie, welke eene zoo gewigtige zaak dringend vorderde.

Was de meening van sommige Lords gematigd en meer tot verzoening dan tot oppositie geneigd, die van eenigen onder de anglikaansche geestelijkheid was daarentegen zoo vijandig mogelijk.

Een zekere John Flanagan noemde bij eene meeting van Orangisten den eersten minister nooit anders dan „Judas Iscariot Gladstone".

De anglikaansche bisschop van Cork had Gladstone en zijn *Bill* aangeraden om zich door den duivel te laten zegenen, en de bisschop van Dublin werd in eene openbare vergadering berispt, omdat hij zich gematigder dan zijn collega van Cork had uitgelaten.

De geestelijke herder der Anglikanen van Newry had de Orangisten aangespoord om zich van de katholieke kathedraal van Armagh meester te maken, en wat de

protestansche kerken betreft, voegde hij er bij: „voor en „aleer ze aan de apostasie over te leveren, is een vat „buskruid en een enkele zwavelstok voldoende om de ruïnen „er van naar de vier winden te verspreiden."

Onder dergelijke omstandigheden werd het Hoogerhuis opgeroepen om de iersche „Church-act" te bediscussiëren, terwijl de Lords, reeds voor hunne zamenkomst, zich ten huize van Lord Malborough verzameld en het besluit gemaakt hadden om de *Bill* met alle kracht te bestrijden. Lord Cairns en Lord Derby zouden de phalanx der oppositie aanvoeren.

De eerste lezing, eene bloote formaliteit, ging gemakkelijk door; maar voordat de tweede lezing in discussie gebragt werd, liepen er geruchten, welke de verwerping der *Bill* voorspelden. De Pairs waanden zich in hunne oppositie nog sterker geworden, daar zij meenden dat de publieke opinie ten hunnen voordeele gekeerd was. Er stond derhalve, als beide partijen bij hunne meening bleven volharden, een conflict met het Lagerhuis voor de deur. En werkelijk volgde het.

De tweede lezing werd wel met eene meerderheid van 33 stemmen aangenomen, maar bij de derde lezing werd de *Bill* zóó zeer in hare wezenlijke bestanddeelen veranderd, dat het dezelfde wet niet meer geleek. Zoo werd, om een enkel voorbeeld te noemen, bepaald dat de bisschoppen der Anglikaansche Kerk in Ierland het regt behielden om in het Huis der Lords zitting te nemen, dat de wet niet vóór Januarij 1872 in werking zou treden, dat de beneficianten de waarde der door hen bewoonde eigendommen niet behoefden te betalen, en dat voor de dominé's der Presbyterianen en voor de priesters der Katholieken geschikte woningen, waar deze niet bestonden, zouden gebouwd worden.

De *Bill,* in dier voege verwrongen en veranderd, werd door het Hoogerhuis aan het Lagerhuis teruggezonden, maar door het laatstgenoemde eenvoudig weg en bijna zonder discussie in al hare veranderingen verworpen. De strijd dreigde gevaarlijk te worden. Nog eens beproefde Gladstone om de Lords tot andere inzigten te brengen, maar te vergeefs. Andermaal de discussie over de geheele wet te beginnen, bleek al aanstonds nutteloos; want bij de behandeling van het artikel: „de goederen der afge-„schafte Kerk worden tot geen godsdienstig doel aangewend" bleken de Lords even onhandelbaar te blijven. Eindelijk deed Lord Granville, lid van het Ministerie, het voorstel in het Huis der Lords om voorloopig het debat te schorsen en vroeg verlof om, voordat men verder ging, met zijne ambtgenooten te beraadslagen over de door de Lords geeischte veranderingen. Deze opkomende onderbreking werkte weldadig: de verhitte gemoederen werden rustiger, de hartstogten werden bedaard, en een kalmer redenering volgde op de onbesuisde stem van een fel bewogen hart. Ook de uitspraak der publieke opinie, welke de zijde van het Huis der gemeenten koos, werkte er krachtig toe mede om eene verandering bij de Lords te weeg te brengen.

Lord Cairns werd door het Huis der Lords gemagtigd om met Lord Granville, vertegenwoordiger der regering, te onderhandelen en te beproeven om tot een vergelijk te komen. Gelukkig kwam dit spoedig tot stand en werd daardoor een einde gemaakt aan de agitatie, welke reeds zeer levendig geworden was. De voornaamste veranderingen, welke van weerszijde werden aangenomen, waren de volgende:

De tijd van invoering der wet blijft bepaald op 1 Januarij 1871.

De anglikaansche geestelijkheid moet de pastoriën, welke zij in bezit heeft, koopen.

De jaarlijksche pensioenen blijven hun, zoolang zij leven, verzekerd. Zoo drie vierde der geestelijkheid van een diocees verzoekt, dat hunne jaarlijksche pensioenen gekapitaliseerd worden, zal men hun nog een surplus van twaalf percent geven boven het geheele kapitaal.

Wat het gedeelte aangaat, dat overblijft na al door de *Bill* bepaalde uitkeeringen, daaromtrent zal door een later te volgen wet beslist worden.

Deze schikking werd den 22 Julij aan het Huis der Lords ter goedkeuring voorgelegd en aangenomen. Ook het Huis der gemeenten nam ze den volgenden dag aan, en de bekrachtiging der Koningin, welke vier dagen later volgde, verhief eindelijk de *Bill* tot wet van het Vereenigd Koningrijk.

Misschien zullen de werkzaamheden der nieuw in te stellen commissie en ook de tweede wet, welke nog volgen moet en beslissen zal over het overblijvende gedeelte der gelden, ons weldra gelegenheid geven om op deze belangrijke kwestie terug te komen.

H. J. H. Ruscheblatt.

ONZE LIEVE VROUWE
VAN LOURDES.

III.

DE VERSCHIJNING.

Wat is er te Lourdes gebeurd?

Op den elfden Februarij 1858 gingen drie arme meisjes het kleine stadje uit, om in den omtrek dood hout te sprokkelen. Op het eilandje gekomen, dat door de rivier de Gave en een daaruit vloeijend kanaal gevormd wordt, begonnen zij vol ijver haar werk, maar vonden slechts een enkel brandhoutje; waarom zij besloten door het kanaal te waden, dat op die plaats bijna droog was, daar men het water had afgesloten, om aan een molen de noodige herstellingen te kunnen geven. Twee der kinderen, die blootsvoets liepen, waren dan ook spoedig aan den overkant en vonden overvloed van dood hout; maar het derde meisje, Bernadetta Soubirous, zwak en tenger en daarbij door het asthma geplaagd, droeg kousen en schoenen en zett'e zich dus neder om die uit te trekken. Terwijl zij daarmede bezig was, meende zij op eens een geweldigen windruk te vernemen en zag verschrikt om zich heên; maar bladstil stonden daar de populieren aan den oever van het kanaal. Andermaal begon zij zich

van haar kousen te ontdoen, en andermaal hoorde en voelde zij een harden windruk; en als zij weêr opkeek, bleef zij verstommend staan, met starre blikken naar de overzijde van het kanaal heênziende, terwijl zij over al hare ledematen begon te beven. Vol ontzag en eerbied viel zij op de kniën, trok haren rozekrans uit den zak, sloeg zich een kruis en begon met de diepste ingekeerdheid het gebed der eenvoudigen, maar altijd de oogen gewend naar de Massabiella-rotsen, die zich met hare drie grotten aan de overzijde verhieven. Toen al de koralen langzaam door hare vingeren waren gegleden, stond zij haastig op, ontdeed zich van haar kousen en stapte door het water naar haar zusje en vriendin, die reeds een grooten bundel dor hout hadden bijeengeraapt vlak voor de grot, waarheên Bernadetta onbewegelijk had gestaard, toen zij haar rozehoedje bad.

— „Hebt gij niets gezien?" vroeg zij, verwonderd over de bedaardheid der beide meisjes, die nu in de grot waren getreden om wat te spelen.

— „Neen; hebt gij dan wat gezien?" was het antwoord der kinderen, die haar hadden zien bidden en nu ook bemerkten, dat zij zeer ontsteld en gejaagd was.

— „Nu, als gij niets gezien hebt, dan heb ik u ook niets te zeggen", sprak zij en hield het geheim voor zich.

Maar onder het wederkeeren naar de stad drong het vriendinnetje, dat ongeveer vijftien jaren telde, er op aan, dat zij toch vertellen zou wat zij gezien had en waardoor zij zoo ontsteld was; want het was duidelijk dat zij toch iets vreemds moest ondervonden hebben. En de goedhartige Bernadetta vertelde eindelijk, maar onder beding dat het een geheim zou blijven, in eenvoudigheid des harten, dat zij in de middelste grot van de rots, waar de wilde rozelaar zijn takken uitschoot, eensklaps een helder licht

had gezien, waarin eene hemelschoone vrouw met engelzoet gelaat stond, die haar met een vriendelijken glimlach aanstaarde, een kruisteeken maakte en aan de melkwitte koralen van een rozekrans bad. De verschijning had ongeveer een kwartier geduurd, immers den tijd, dien het bidden van een rozehoedje vraagt.

De kinderen twijfelden volstrekt niet aan de waarheid van hetgeen hun verteld werd, maar waren bang en maakten het voornemen om niet meer naar de grot te gaan. Te huis gekomen, konden zij het toevertrouwde geheim niet lang bewaren en hadden weldra alles aan de moeder verteld. Deze trok hare schouders op, verklaarde alles voor kinderachtige verbeelding en verbood hare dochter in het vervolg naar de Massabiella-rotsen te gaan om hout te sprokkelen.

Zondags daarna was het helder en schoon weder, toen de Hoogmis geeindigd was; en Bernadetta trachtte hare vriendinnetjes over te halen om verlof te vragen nog eens naar de grot weder te keeren. Na lang aanhouden gaf vrouw Soubirous eindelijk hare toestemming, en de kinderen namen in hunne onnoozelheid een fleschje wijwater mede, om in alle gevallen, als de verschijning misschien van den boozen geest mogt komen, een middel ter verdrijving bij de hand te hebben.

Zij kwamen aan de rots en vonden noch zagen iets vreemds.

— „Laat ons den rozekrans bidden", sprak Bernadetta; en allen knielden neêr en prevelden het eenvoudig gebed.

Maar eensklaps veranderde het gelaat van de veertienjarige zienster, en maakte eene buitengewone ontroering zich van haar meester; zij stak de handen vooruit naar de grot en riep tot hare genooten:

— „Ziet, ziet! daar is zij, dezelfde hemelschoone vrouw

in dezelfde prachtige kleeding en met den voet op de rots!"

Doch wat de kleinen ook rondkeken en in de grot staarden, zij zagen niets dan de takken van den wilden rozelaar in de ledige holte van de rots. Zij beefden van angst en blikten nu eens naar Bernadetta, dan weder naar de geheimzinnige grot, totdat een der meisjes haar het wijwater in de hand gaf en haar vermaande, om nu volgens afspraak de verschijning daarmede te besproeijen en te roepen: „Indien gij van God komt, nader dan; maar als gij „van den duivel komt, ga dan heên!"

Het kind deed wat haar gezegd werd, maar hield de laatste woorden terug, begon op nieuw den rozekrans te bidden en stond, toen de laatste koraal tusschen hare vingers was gegleden, vol verrukking en blijdschap op, zeggende dat de verschijning verdwenen was. Maar de kinderen, die gezien hadden, hoe haar wezen geheel van gedaante was veranderd, waren op nieuw beangst geworden en keerden vol vreeze huiswaarts, andermaal zich voornemende daar nooit weder te komen.

Het kon niet uitblijven, of deze vreemde historie moest allengs door de stad verspreid worden en de verschillendste oordeelvellingen uitlokken. Verre het grootste gedeelte der burgers verwierp haar als hersenschimmige verbeeldingen van een jong en zeer dom meisje; de eenvoudige volksklasse begaf zich naar de woning van Soubirous, om meer bijzonderheden van de verschijning te vernemen, en sloeg er veel geloof aan; terwijl enkele godvruchtige zielen er ernstig in het gebed over nadachten. Tot deze laatsten behoorden mejufvrouw Antoinetta Peyret, lid van de congregatie der kinderen van Maria, en mevrouw Millet. Dezen gingen naar Bernadetta, lieten zich alles verhalen, wat er gebeurd was, en vroegen haar een volgenden keer te mogen vergezellen.

— „Wij zullen schrijfgerief medenemen," spraken zij: „gij moet aan die vrouw vragen, wie zij is en wat zij wil; en als gij het niet begrijpen mogt, zeg haar dan, dat zij het voor u op schrift stelle. Misschien is het wel eene ziel uit het vagevuur, die ons om hulp komt smeeken".....

Daags na Aschdag, den 18 Februarij, voelde het kind zich weder hevig getrokken naar de geheimzinnige grot, vroeg verlof en spoedde zich weldra met genoemde juffrouwen daarheên. Daar de herstelling van den molen voltooid en bij gevolg het kanaal niet meer doorwaadbaar was, moesten zij langs een anderen weg over moeijelijke rotssteenen heênklauteren; maar Bernadetta, hoe zwak en kortademig zij anders wezen mogt, scheen daarvan niets te voelen en ijlde hare geleidsters vooruit. Toen dezen hijgend en afgemat bij de rots kwamen, lag de kleine zienster reeds op de kniën den rozekrans te bidden met de oogen strak naar de grot gewend. Op eens gaf zij een gil en geraakte als in geestvervoering.

— „Ziet, daar is zij!" riep zij uit: „zij roept mij en geeft mij een teeken om naderbij te komen."

— „Vraag haar of wij hier blijven mogen; anders zullen wij heêngaan", sprak mevrouw Millet.

Bernadetta scheen een oogenblik te luisteren en zeide dan: „Gij kunt blijven."

Intusschen knielden ook de beide jufvrouwen neêr, ontstaken eene gewijde waskaars en aanstaarden sprakeloos het kind, dat geheel verslonden scheen in hetgeen het aanschouwen en vernemen mogt. Zij konden zich eindelijk niet onthouden tot haar te zeggen:

— „Maar nader dan toch, als zij u roept en tot zich wenkt. Vraag haar, wie zij is en waarom zij hier verschijnt. Vraag haar, of zij eene ziel uit het vagevuur is, die een gebed of eene heilige Mis verlangt. Verzoek haar op dit

stuk papier alles te schrijven, wat zij begeert: en wij beloven plegtig alles te zullen doen, wat ter harer rust vereischt wordt."

Bernadetta nam het papier, den inkt en de pen aan, naderde tot de rots en ging zelfs de onderste grot binnen, waarin de middelste opening, die altijd de verschijning bevatt'e, uitkwam; verhief zich op de teenen en stak de handen omhoog als om hetgeen zij droeg over te reiken. Maar spoedig keerde zij uit de grot terug tot hare gezellinnen en verhaalde, dat de heilige vrouwe haar geantwoord had:

— „Wat ik u te zeggen heb, behoef ik niet te schrijven; bewijs mij slechts de gunst van gedurende veertien dagen hier terug te komen."

Vervolgens had de heilige vrouwe belocfd haar gelukkig te zullen maken, niet in deze maar in de andere wereld.

— „Zij ziet u op dit oogenblik aan", zeide Bernadetta, terwijl zij hare blikken weder op de middelste grot gevestigd hield, tot Antoinetta Peyret.

De godsdienstige congreganist was geheel ontroerd en sprak bevend:

— „Vraag haar, of wij u gedurende die veertien dagen vergezellen mogen."

Het kind herhaalde die vraag en zeide, dat het antwoord luidde:

— „Zij mogen vrijelijk u vergezellen, en meer anderen ook; ik wensch zelfs veel toeloop van volk te zien."

Nu stond zij op; want de verschijning was verdwenen.

Bernadetta verhaalde aan hare ouders, welke belofte zij had afgelegd, terwijl Antoinetta Peyret en Mevrouw Millet niet konden zwijgen van hetgeen zij aan de Massabiellarotsen hadden bijgewoond, en van de geestvervoering des

kinds; zoodat het gerucht van al die vreemde dingen spoedig door de gansche stad verspreid en, daar het juist marktdag was, dien avond ook tot alle omliggende plaatsen was doorgedrongen. Geen wonder dan ook, dat reeds den volgenden ochtend honderden nieuwsgierigen het kind bij de grot stonden op te wachten; zaterdags waren er zeker vier of vijf honderd, en zondags eenige duizenden.

En wat zagen, wat hoorden die allen? Niets, volstrekt niets dan een arm kind, dat op de knieën lag en den rozekrans bad, de blikken onafgewend op de middelste grot gevestigd; een arm ziekelijk kind van veertien jaren, dat in geestvervoering en als geheel buiten zich zelve scheen, en dat beweerde iets te zien en te hooren.

Op den eersten zondag van de vaste zeide Bernadetta, dat de verschijning haar geboden had, voor de zondaars te bidden. Den volgenden dag wachtte zij te vergeefs aan de grot, want zij bekende al weenende, dat de heilige vrouwe haar niet verschenen was; dingsdags echter beweerde zij de verschijning weder gehad te hebben, en dat deze had gesproken:

— „Ik heb u iets te zeggen, wat u alleen aangaat, en dat gij altijd geheim moet houden." En toen dat geheim was medegedeeld, voegde zij er bij: „en nu, mijne dochter! ga en zeg aan de priesters, dat ik hier te mijner eere eene kapel wil gesticht hebben."

De deken van Lourdes, de eerw. heer Peyramale, was een man van vast karakter en veel wilskracht, maar daarbij uiterst omzigtig, zelfs tot overdrijving toe; hoe groot en vurig zijn ijver ook wezen mogt, nooit zou hij de voorzigtigheid uit het oog verliezen. Ofschoon van alles kennis dragende, wat er in de laatste dagen was gebeurd, had hij zich met opzet van alle uitspraak of oördeel ont-

houden, en zelfs aan zijne onderhoorige geestelijken verboden naar de grot heên te gaan of zich er over uit te laten.

Toen de arme zienster bij hem binnentrad, vroeg hij op strengen toon:

— „Zijt gij niet Bernadetta, het dochtertje van den molenaar Soubirous?"

— „Ja, mijnheer pastoor!" antwoordde het kind.

— „Welnu dan, Bernadetta! wat wilt gij? wat komt gij hier doen?" vroeg hij weder, haar met scherpe oogen aanziende.

„Mijnheer pastoor!" hernam zij: „ik kom van de vronwe, die mij bij de grot van Massabiella verschijnt...."

— „Ah ja!" viel de deken haar ruw in de rede: „gij beweert verschijningen te hebben en brengt met uwe histories de geheele wereld in beweging. Wat moet dat alles beduiden? Wat kan u sedert eenige dagen overkomen zijn? Wat zijn dat voor zonderlinge zaken, die gij bevestigt en door niets bewijst?"

Het kind schrikte van die harde woorden en beefde zigtbaar; maar allengs herstelde het zich weder en scheen in zijn onschuld allengs de noodige kracht te vinden om met bedaardheid en in eenvoudigheid des harten alles te vertellen, wat het gezien had en gehoord.

De verstandige priester, ofschoon innerlijk getroffen door het ongekunsteld verhaal van het onnoozel meisje, dat met eene overtuiging sprak, alsof er geen zweem van twijfel mogelijk ware, liet niets van zijne gemoedsbeweging blijken en deed zichzelven geweld aan, om den vorigen harden toon tegenover Bernadetta vol te houden.

— „En gij kent den naam van die vrouw niet?"

— „Neen, zij heeft mij niet gezegd, wie zij was", antwoordde zij.

— „Zij, die u gelooven, verbeelden zich dat het de

heilige Maagd Maria is", hernam de deken. „Maar weet gij wel", voegde hij er bedreigend bij, „dat, zoo gij leugenachtig beweert haar in de grot te zien, gij groote kans hebt haar nooit te zien in den hemel? Hier zegt gij alleen haar te zien, en daarboven, zoo gij liegt, zullen alle anderen haar zien, gij alleen niet; want dan zult gij voor uwe bedriegerij eeuwig van haar verwijderd en naar de hel verwezen worden".....

— „Ik weet niet, of het de heilige Maagd is, mijnheer pastoor!" was het argeloos antwoord: „maar ik zie de verschijning zooals ik u zie, en zij spreekt tot mij, gelijk gij tot mij spreekt. En ik kom u van harentwege zeggen, dat zij eene kapel wil gebouwd hebben op de rotsen van Massabiella, waar zij zich aan mij vertoonde."

De laatste woorden deden den pastoor glimlagchen. Had hij straks al eenig geloof aan hare verzekeringen gehecht, thans twijfelde hij weder en gebood haar woordelijk nog eens te herhalen, wat de verschijning bevolen had. Zij zeide letterlijk:

— „Nadat zij mij het geheim had toevertrouwd, wat mij betreft, en dat ik u niet openbaren mag, heeft zij er bijgevoegd: en ga nu aan de priesters zeggen, dat men mij hier eene kapel bouwe."

De deken bleef eene wijle zwijgend staan, als om te overwegen, wat er van deze geschiedenis kon waar zijn; eindelijk sprak hij:

— „Als de vrouw, waarvan gij spreekt, inderdaad de koningin des hemels is, dan zal ik mij gelukkig achten met al mijn vermogen er toe bij te dragen, dat haar eene kapel gesticht wordt; maar uw woord is voor mij geen zekerheid, niets verpligt mij u te gelooven. Ik weet niet eens, wie die vrouw is, en alvorens mij bezig te houden met hetgeen zij verlangt, wil ik weten, of zij er regt op heeft.

Vraag haar derhalve eerst, dat zij mij een bewijs van hare magt geve. Gij zegt, dat zij met den voet staat op een wilden rozelaar; 't is Februarij: zeg haar dan van mijnentwege, dat, als zij eene kapel verlangt, zij de rozestruik nu doe bloeijen."

En hij zond haar weg.

Den volgenden dag was eene ontzettende menigte bij de rots vergaderd, in afwachting of het teeken, door den pastoor gevraagd, zou gegeven worden; Bernadetta scheen hare gewone verschijning te hebben; maar de rozelaar bleef zijn dorre takken in de grot uitsteken.

— „Welnu, hebt gij haar vandaag gezien?" vroeg de pastoor, toen zij, van de grot terugkeerende, bij hem binnentrad; „en wat heeft zij u gezegd?"

— „Ik heb de verschijning weder gezien", hernam het kind, „en haar gezegd: mijnheer de pastoor verzoekt u eenige bewijzen te geven, bij voorbeeld den rozelaar, die onder uwe voeten groeit, te doen bloeijen, omdat mijn woord den priesters niet voldoende is, en zij zich niet op mij verlaten willen. Toen heeft zij geglimlacht, maar zonder een woord te spreken. Daarna heeft zij mij bevolen voor de zondaars te bidden en tot binnen in de grot te klimmen. En zij heeft tot driemalen uitgeroepen: „boetvaardigheid! boetvaardigheid! boetvaardigheid!" Welke woorden ik herhaalde, op mijne kniën tot binnen in de grot kruipende. Daar heeft zij mij nog een tweede geheim, dat mij persoonlijk aangaat, geopenbaard, en toen is zij verdwenen."

— „En wat hebt gij binnen in de grot gevonden?" was nogmaals de vraag.

— „Niets dan de kale rots en op den grond eenige weinige grasspieren, die te midden van het stuifzand opschoten."

De priester bleef in gedachten verzonken en besloot eindelijk met de woorden:

— „Wij zullen zien en afwachten" .....

Toen Bernadetta in den vroegen ochtend van donderdag, den 26 Februarij, aan de Massabiella-rotsen verscheen, was daar weder eene ontelbare menigte verzameld, om getuige te zijn van hetgeen er met de kleine zienster zou plaats grijpen, te meer daar men altijd nog een teeken, door den pastoor gevraagd, wachtte. Zij knielde neder, begon te bidden met de oogen naar de grot gewend en geraakte weldra in verrukking. De menigte, welke voor een groot gedeelte met haar op de kniën lag, zag haar naar de rots kruipen en wel naar dien kant, waar het gewelfsel der grot in afdalende rigting nederliep. Daar was niets dan rotsgrond en stuifzand, waaruit hier en daar een armoedig busseltje spichtig gras, dorine geheeten, zich verhief. De kleine zienster begon daar met hare tengere en zwakke vingers den grond los te krabben en in de aarde te wroeten. De toeschouwers wisten niet, wat daarvan te denken, en begonnen voor het grootst gedeelte te lagchen; maar weldra zagen zij vol verbazing, hoe de bodem van den kleinen kuil, door de zwakke hand van het kind gegraven, vochtig werd, en een geheimzinnig water dwars door de rotsbrokken en aardkorsten druppel voor druppel kwam opborrelen, om spoedig de gemaakte holte te vullen. Dit water, vermengd met de losgewroete aarde, vormde in den beginne niets dan slijk, zoodat Bernadetta, die tot driemalen toe beproefde te drinken, het niet kon binnenzwelgen. Na eene korte poos echter gelukte het haar: zij dronk er van, waschte er zich mede en at ook een handvol van het wilde gras. Toen ook begon het water over de boorden van den kleinen kuil heen te loopen en met een dunnen straal te vloeijen

van de grot af naar de plek, waar het verwonderde volk stond. Die straal was echter zóó dun en arm, dat de grond, waarover hij voortschoof, den ganschen dag het water opslurpte en slechts een vochtige streep ten teeken overliet.

Toen Bernadetta's verrukking geeindigd was, stormde de menigte naar de grot om het kuiltje te zien, dat nu immer overliep van water, om er den zakdoek in te bevochtigen of het water aan de lippen te brengen. En zoo werd de pas ontstane bron, wier rand men steeds afgraafde en wijder maakte, allengs een waterplas, die wel vermengd was met zand en gruizel, maar steeds in volheid toenam, naarmate er water uit geschept werd. Het volk riep mirakel en zong en juichte, Gode en der heilige vrouw ter eer; en het vervulde de stad, waar juist dien dag groote markt werd gehouden, met de wondervolle gebeurtenis, waarvan het getuige was geweest; zoodat vele vreemdelingen te Lourdes bleven vernachten of nog dienzelfden nacht wederkeerden, om den volgenden ochtend tijdig bij de grot te zijn.

Vijf of zes duizend menschen stonden dan ook bij het eerste morgenkrieken de arme zienster af te wachten en riepen juichend, toen zij naderde: „Daar is de heilige, „daar is de heilige!" en zochten al ware het slechts haar armoedige kleederen aan te raken. Allen knielden met Bernadetta neder; de bron borrelde steeds op, was merkelijk grooter, en de daaruit vloeijende waterstraal veel breeder geworden; — maar het kind bleef kalm en bedaard en verklaarde droevig, dat de schoone vrouw haar niet verscheen.

In den loop van dien ochtend werd verteld, dat er enkele wonderdadige genezingen door het water van de nieuwe bron hadden plaats gegrepen, en dat Louis Bourriette, een arme steenhouwer, die reeds twintig

jaren het gebruik van zijn regter oog miste, op eens volkomen was hersteld. Dit deed de geestdrift der burgers nog hooger stijgen, zoodat zij, luid biddende, zingende en jubelende, met groote scharen naar de rotsen van Massabiella heentogen. Tegen den avond trok de gilde der steenhouwers, met den herstelden Bourriette aan het hoofd, de stad uit, gewapend met bijlen en houweelen, om den steilen heuvel, die den weg naar de rotsen bemoeijelijkte, weg te kappen en een effen pad daarheên te openen. Vervolgens plaatsten zij een houten goot voor de bron en groeven een kleinen langwerpigen vergaarbak van ongeveer een half el diep, om het immer aanvloeijend water op te vangen. En als de laatste zonnestralen achter het gebergte waren verdwenen, werd de grot als bij tooverslag verlicht door duizenden kaarsen. Armen en rijken, mannen, vrouwen en kinderen, vreemdelingen, soldaten en burgers dwarrelden biddend en zingend dooreen en riepen de echo's wakker bij het statig en plegtig aanheffen der litanie van O. L. Vrouwe.

Ook de volgende dagen werd dit tooneel herhaald; de verschijning had, zooals Bernadetta verzekerde, weder plaats; de bron werd, zooals allen konden zien, iederen dag ruimer, en de wonderbare genezingen, zooals men verhaalde, werden telkens menigvuldiger.

Dingsdag, den 2 Maart, kwam Bernadetta andermaal aan den deken zeggen:

— „De schoone vrouwe wil, dat men eene kapel stichte en processies houde."

De brave priester had nu, ofschoon zijn verzoek om den rozelaar te laten bloeijen niet was ingewilligd, bewijs genoeg voor de echtheid harer zending; hij antwoordde evenwel, dat die zaak niet door hem, maar door den bisschop moest beslist worden.

Op den laatste der veertien dagen, den 4 Maart, waren des morgens meer dan twintig duizend menschen naar de oevers van de Gave heêngetrokken, om getuigen te zijn van hetgeen daar zou gebeuren; en toen de kleine zienster naderde, ontblootten zij hunne hoofden, weder uitroepende: „Daar is de heilige!" en verdrongen zich om haar te zien en aan te raken, zoodat de maréchaussés haar een toegang tot de grot moesten banen.

Bernadetta knielde neêr, en al het volk wierp zich rondom haar op den grond; de grootste stilte heerschte onder de duizenden en werd slechts gestoord door het ruischen van de stroomende rivier en het murmelen van de zacht vloeijende bron. Op hetzelfde oogenblik zag men het kind weder in geestvervoering en hoorde haar aan de verschijning haren naam vragen. Dan stond zij op, waschte zich weder in de bron, dronk van het water, proefde nogmaals van het wilde gras en ging vervolgens den pastoor weder waarschuwen, dat de heilige vrouw herhaald had eene kapel ter harer eere te begeeren, doch haren naam nog niet geopenbaard had.

Terwijl dien ganschen dag het bezoeken der grot aanhield, en vele duizenden de plaats tot in de kleinste bijzonderheden onderzochten, werd eensklaps het gerucht onder de menigte verspreid, dat er een buitengewoon groot wonder aan de bron had plaats gegrepen. Men verhaalde immers, dat het mismaakte en verlamde tweejarig kind van Jean Bouhohorts stervende, ja, volgens sommiger bewering, reeds overleden, naar de bron was gedragen, in het wonderdadig water was gedompeld en levend en hersteld naar huis was wedergekeerd. Dit verhaal verhoogde de geestdrift des volks in geen geringe mate en werd bijna dagelijks gevolgd door meerdere soortgelijke verhalen, het eene nog al wondervoller dan het andere.

Daar men echter niet meer hoorde, dat Bernadetta verschijningen had, en het sedert 5 Maart veel sneeuwde en guur weder was, werd de grot minder bezocht. Op O. L. Vrouwe-Boodschap echter voelde het meisje weder de geheimzinnige aandrift om naar de grot te gaan en ijlde, gevolgd van eene overgroote menigte, daarheên. De lucht was klaar, en vriendelijk klom de voorjaarszon aan den helderen hemel. Dadelijk geraakte Bernadetta in geestvervoering en smeekte tot driemalen, dat de verschijning haren naam zou noemen. Eindelijk werd dat gebed verhoord, en zij noemde zich *de Onbevlekte Ontvangenis*. Vol blijdschap stond Bernadetta op, herhaalde gedurig de woorden: „ik ben de Onbevlekte Ontvangenis", om ze niet te vergeten en getrouw aan den deken van Lourdes over te brengen.

Elf dagen daarna, op den tweeden Paaschdag, vernam het kind nogmaals de inwendige roepstem en ijlde, gevolgd van eene ontzaggelijke menigte, naar haar geliefde grot. Zij knielde weder en hield eene brandende waskaars in de handen. Die kaars was zeer groot en steunde op den grond; maar als de kleine zienster in geestvervoering geraakte en zich aanbiddend voorover boog, hief zij haar beide handen langs de kaars omhoog, zoodat die de brandende pit aanraakten. En toen zag men duidelijk, dat de vlam tusschen hare vingers speelde, die aanraakte, er boven uitschoot en door den wind onophoudelijk van de eene hand naar de andere werd bewogen, zonder dat het kind er iets van scheen te bemerken, veel minder te voelen.

Dokter Dozous, die daar aanwezig was, naderde zoo digt mogelijk, om het vreemde verschijnsel waar te nemen, en telde, met het horologie in de hand, vijftien minuten, gedurende welke hare vingers in gestadige aanraking met

de vlam der kaars waren. Toen liep er eene ligte rilling over haar ligchaam, en de vervoering was voorbij, terwijl hare gelaatstrekken den gewonen vorm terug erlangden. Om zich te zekerder te overtuigen van het wonderbare, dat hij aanschouwd had, nam de dokter dezelfde brandende kaars uit Bernadetta's hand en hield die als bij ongeluk haar tegen de vingers; maar zij trok ze onmiddellijk terug, zeggende:

— „Maar mijnheer! gij brandt mij."

Zoo verhaalde dus het arme meisje, Bernadetta Soubirous, dat zij achttien malen eene verschijning had gehad van eene schoone Vrouwe, die zich de Onbevlekte Ontvangenis noemde en eene kapel ter harer eere wenschte gesticht te hebben.

Na den 16 Julij hielden de verschijningen op; maar daar was op vreemde wijze eene immer watergevende bron naast de grot ontstaan, waar de verschijningen hadden plaats gegrepen, en bij honderdtallen werden de wonderbare genezingen verhaald, die bij de bron op de voorspraak der Onbevlekte Ontvangenis gebeurden.

IV.

DE STRIJD.

Lourdes was door haar aanhoudend verkeer met de duizenden van reizigers, die uit alle landen naar de warme baden der Pyreneën trokken, tot een vrij hoogen trap van hedendaagsche verlichting en beschaving opgeklommen. Wel was het volk over het algemeen nog eenvoudig, regtschapen en godsdienstig; maar de hoogere klasse, geleid door de ambtenaren, had allengs begrepen, dat de wetenschappelijke rigting der koffijhuizen en liberale dag-

bladen haar meer gelijkenis zou geven met de groote wereld, die zooveel weelde en geluk ten toon spreidde en zooveel voorspoed aan het kleine stedeke schonk. Naast veel goeds vond men er dan ook veel kwaads. De regtbank van eersten aanleg, het kantongeregt, het stedelijk bestuur, de politie, het garnizoen van het oude kasteel, de advokaten, de dokters en de redacteurs van de stedelijke courant hielden eene societeit, waarin de liberale bladen van Parijs gelezen en de groote vraagstukken van den dag volgens de hedendaagsche beginselen werden behandeld; terwijl de geestelijkheid en de burgers zich vergenoegden met hun broederschappen, gilden, niet liberale dagbladen en het onderwijs, dat op de fratersschool en door de zusters van Nevers gegeven werd.

De eersten, die zich bezig hielden met de wonderbare verschijningen van Bernadetta Soubirous, waren de steenhakkers — zeer talrijk in Lourdes —, de arbeiders, de naaisters, de dienstboden, met één woord: de armere klasse, waarvan sommigen er den draak mede staken, terwijl anderen er aan geloofden. Later werd de vreemde zaak vooral door eenige godvruchtige burgervrouwen besproken en overwogen, totdat zij eindelijk na de derde verschijning overal ruchtbaar werd en de aandacht van allen begon te vragen. Weldra hoorde men dan ook overal in het openbaar over de grot van Massabiella spreken, en kwam bij het grootste gedeelte der burgers zich de overtuiging vestigen, dat de heilige Maagd Maria daar wezenlijk verscheen.

Het kon niet uitblijven, of deze wonderbare geschiedenis moest ook op de societeit, waar al wat zelfdenkend was of wilde zijn vergaderde, in het breede behandeld worden. De moderne wijsgeeren meenden geregtigd te zijn het eerste woord te spreken en zeiden:

— „Dat kind heeft nog niet eens de jaren om een eed te kunnen afleggen; voor de regtbank zou men het, zelfs wanneer het iets zeer onbeduidends verklaarde, ter naauwernood aanhooren: en nu zou men het gelooven, terwijl er sprake is van eene onmogelijkheid, eene verschijning?... Is het niet duidelijk, dat hier komedie wordt gespeeld door de ouders of misschien ook wel door de priesterpartij, om geld te krijgen? Men heeft niets meer dan twee goede oogen noodig om dit ellendig spel te ontmaskeren, en ieder onzer heeft daartoe geen tien minuten werks."

Zij wilden zelfs in hun overmoed de proef op de som leveren en gingen daarom, met hun twee goede oogen gewapend, Bernadetta zien, ondervragen en zelfs bij hare geestvervoeringen tegenwoordig zijn. Maar helaas! de antwoorden van het kind waren zoo eenvoudig en natuurlijk, zoo vrij van tegenspraak en droegen zoozeer het kenmerk der waarheid, dat zij wezenlijk wel in staat waren om zelfs de meest vooringenomen geesten van hunne opregtheid te zullen overtuigen. En wat de geestvervoeringen betrof: men moest erkennen, dat de kunst, ook der grootste actrices van de parijsche Opera, zoover niet reikte; zoodat dus de verklaring der wijsgeeren geen vier-en-twintig uren oud werd.

De eigenlijke geleerden van Lourdes verkneuterden zich in de nederlaag hunner filosofische vrienden en kwamen nu met hunne uitlegging voor den dag, de eenige, die waar en mogelijk was.

— „Wij kennen dat alles; daar steekt niets vreemds in; niets is natuurlijker!" riepen zij triomfantelijk uit. „Dat kleine meisje is opregt in hare antwoorden, volkomen opregt; maar zij lijdt aan hallucinaties: zij meent iets te zien en te hooren, en zij hoort of ziet niets. En wat die

geestvervoeringen betreft: die zijn volstrekt niet door kunst of komediespel te verklaren, maar alleen door de geneeskunde. Eene beroering in spieren- en zenuwstelsel veroorzaakt haar eene verwarring in de hersenen; zij heeft vallende ziekte, zij is cataleptiek."

De redacteur van de *Lavedan*, het weekblad van Lourdes, sprak niets en bewaarde zijne opvatting van het feit voor het volgend nommer, dat, volgens gewoonte, een paar dagen te laat verscheen. Daarin gaf hij dan ook een meesterlijk staaltje van de wijze, waarop vrijdenkers de geschiedenis schrijven, en van de goede trouw, die hen bij het behandelen van zaken bezielt. De courant van 18 Februarij behelsde het volgende berigt:

— „Drie jonge kinderen waren takken gaan rapen van de boomen, die laatst buiten de stad zijn omgehakt. Toen zij door den eigenaar werden betrapt, vlugtten zij in allerijl in een der grotten, die bij den boschweg van Lourdes gelegen zijn."

Niet waar? dat was een meesterlijke slag: Bernadetta was eene diefegge, bij gevolg kon er van bovennatuurlijke dingen geen sprake zijn. Het zou bespottelijk zijn geweest er nog langer van te reppen. Ongelukkig echter voor den vindingrijken redacteur volgden gedurende veertien dagen de verschijningen bijna onafgebroken elkander op, en spoedden zich de nieuwsgierigen met duizendtallen naar de grot heên, om getuigen te zijn van de geestvervoering des armen kinds. Hij moest dus ondervinden, dat zijne beschuldiging bij niemand ingang had gevonden en door niemand ernstig werd opgenomen. Maar daarom nog niet beschaamd: hij was nederig genoeg om aanstonds van batterij te veranderen en zich bij de geleerden van het vak aan te sluiten. Met een voornaam medelijden schreef hij in de courant, die uit hare traag-

heid was opgestaan om voortaan zelfs een paar dagen vroeger de pers te verlaten:

— „Wij zullen niet verder gewagen over de verschillende lezingen, die in omloop zijn aangaande het door ons medegedeelde feit; wij zullen alleen vermelden, dat het jonge meisje iederen morgen voor den ingang van de grot gaat bidden, met eene brandende kaars in de hand en omgeven van meer dan vijfhonderd personen. Daar ziet men haar van de grootste ingekeerdheid tot een zacht glimlachen overgaan en vervolgens in een staat van de hoogste geestvervoering vervallen; tranen wellen uit haar strakke oogen, die zij onbewegelijk op de middelste grot gevestigd houdt, waar zij de H. Maagd meent te zien. Wij zullen onze lezers op de hoogte houden dezer gebeurtenis, die dagelijks nieuwe aanhangers vindt. Alles doet veronderstellen, dat het kind lijdt aan catalepsie" . . .

De geleerden behielden dus de baan en ventten overal hunne verklaring uit. „Weet wel," zoo luidde hunne uitspraak, „dat er niets bovennatuurlijks hier beneden bestaat, en dat alleen de wetenschap alles verklaart en zeker is. Zij vergelijkt, zij oordeelt, zij beschouwt slechts het feit. Het bovennatuurlijke was goed in die eeuwen van onwetendheid, toen de wereld geheel in het bijgeloof lag verzonken, toen men nog niet wist waar te nemen en te onderscheiden, toen men de krachten en werkingen der natuur nog niet wist te achterhalen; maar thans. . . wij dagen het uit zich te vertoonen; wij zullen er bij zijn! Doch ziedaar nu de domheid van het volk: omdat een arm en volslagen onwetend kind ziek is; omdat het in zijne koorts ijlt, roepen al die dwazen mirakel. Men moet waarlijk van zijn verstand beroofd zijn om eene verschijning te zien, waar niets verschijnt, en eene stem te hooren, waar geene stem is. Dat die beweerde verschijning de

zon doe stil staan, gelijk Josue; dat zij de rots aanrake, gelijk Moyses, en er water uit voortbrenge; dat zij ongeneeselijke zieken gezond make, of het een of andere aan de natuur bevele: en wij zullen haar gelooven. Maar wie weet niet, dat zulke dingen nooit zullen gebeuren, gelijk zij ook nooit gebeurd zijn?"...

Eenige weinigen echter, zooals dokter Dozous, de advokaat Dufo, de president der regtbank Pougat meenden, dat deze redenering niet doorging, en dat men geen feiten, die gezegd werden plaats te hebben, zonder onderzoek in naam der moderne kritiek als fabels of bedriegerijen mogt verwerpen; waarom zij besloten zelven die feiten zoo naauwkeurig mogelijk waar te nemen en te onderzoeken.

Intusschen gingen de verschijningen geregeld haren gang; duizenden kwamen van alle kanten afzakken om bedevaarten naar de grot te doen, men hoorde bijna van niets anders spreken dan van bovennatuurlijke zaken; en dat in den vollen glans van onze verlichte negentiende eeuw!... 't Was immers een gruwel? En zoo het domme volk niet wilde luisteren naar de taal der wetenschap, dan was het meer dan tijd, dat de burgerlijke overheid een einde aan al die bijgeloovigheid maakte. Zoo dachten de keizerlijke procureur Dutour, de vrederegter Duprat, de substituut, de kommissaris van politie en meer anderen. Verbeeld u ook, een mirakel in de negentiende eeuw durft zich zoo maar onverwacht vertoonen zonder voorafgaand verlof of magtiging! Dat is immers eene bittere beleediging voor de beschaving, en een aanval op de veiligheid van den Staat? De eer derhalve van onze verlichte eeuw vordert dringend, dat daaraan paal en perk worden gesteld.

Maar hoe er de hand des gezags op te leggen? De

orde werd, niettegenstaande de duizenden van bezoekers, niet in het minste gestoord; de vrijheid van geweten gaf iedereen verlof om te bidden, wanneer en waar hij verkoos; en niemand kon een kind beletten verschijningen te ontvangen, noch het volk om aan die verschijningen te gelooven. De kommissaris van politie, mijnheer Jacomet nam het op zich dit vraagstuk op te lossen.

Het worde te zijner eere gezegd: hij was een man, geboren voor zijn ambt, en bezat, ofschoon nog jong, zijns gelijke niet in het opsporen van misdadigers en het ontwarren van moeijelijke en ingewikkelde gevallen. Tegenover boosdoeners en fielten was hij gevat, geslepen en welsprekend; tegenover brave en fatsoenlijke menschen echter was hij bedeesd, verlegen en zonder kracht. Hij stond verslagen, als hij de waarheid en opregtheid voor zich zag staan, en meende bijna dat het eene beleediging voor hem was, wanneer men onschuldig durfde zijn. List, bedrog, veinzerij, zelfs schijnheiligheid zag hij overal en in alles; en zijn rusteloos streven was die zooveel mogelijk aan het daglicht te brengen, ten einde door vele schitterende blijken van bekwaamheid en ijver de aandacht op zich te trekken en eene hoogere betrekking te verdienen. Hij bemoeide zich dan ook met alles en bezat zulk een invloed, dat de procureur, de maire en zelfs de prefekt van het departement, de baron Massy, niet anders zagen dan door de oogen van Jacomet.

Op den eersten zondag van de vaste waren de vespers in de parochiekerk gezongen, en Bernadetta spoedde zich naar huis. Eensklaps voelt zij zich bij den schouder gegrepen en ziet met schrik een agent van politie naast zich staan.

— „In naam der wet!" roept de snorbaard uit.

— „Wat wilt ge?" vraagt het onnoozele en bevende kind.

— „Ik heb order u te vatten en op te brengen."

— „En waar naar toe?"

— „Naar den kommissaris van politie, volg mij", luidt het harde antwoord.

Een kreet van verontwaardiging gaat uit de menigte op, die haar nog dienzelfden ochtend in geestvervoering heeft aanschouwd; eenigen zelfs willen haar losrukken en in bescherming nemen; maar een priester, die met hen de kerk verlaat, vermaant ze tot kalmte en bedaardheid en gebiedt, dat men het gezag vrij late handelen. Men gehoorzaamt, hoewel met tegenzin, en volgt het gevangen meisje, om voor de deur van het kommissariaat den afloop van het verhoor af te wachten. Een oogenblik daarna staat Bernadetta voor mijnheer Jacomet.

De kommissaris verwierp geheel en al het gevoelen der geleerden en wilde van geen catalepsie, noch van hallucinaties, noch van eenige ziekelijke aandoening der hersenen hooren. Immers de eenvoudige verhalen van het kind en de verklaringen van dokter Dozous waren niet overeen te brengen met deze veronderstelling. Aan de mogelijkheid van bovennatuurlijke verschijningen geloofde hij evenmin, want nog nooit had hij met al zijne sluwheid God achter een bovennatuurlijk feit ontdekt. In zijne ziel dus overtuigd, dat het niet anders dan valsche verschijningen konden zijn, wilde hij der geleerde wereld eens toonen, dat zijne wetenschap de hare ver overtrof, en dat hier aan niets anders dan bedrog moest gedacht worden. Misschien zou hij tevens de gelegenheid hebben om te ontdekken, in hoeverre ook de geestelijkheid daarin de hand had; want al hadden zijne spionnen verklaard, dat het kind nooit aan de pastorie kwam en ook nog nooit den biechtstoel was ingegaan, dit bewees nog volstrekt niet, dat er geen verdenking mogt bestaan.

Toen Bernadetta binnentrad, nam hij met zijn arendsblik haar geheel op en trachtte reeds terstond de bedriegerijen te lezen, die op den bodem van haar hart noodzakelijk moesten schuilen. Maar ook op hetzelfde oogenblik gaf hij aan zijn gelaat eene vriendelijke en goedgunstige uitdrukking, terwijl hij haar deed nederzitten en vroeg:

— „Het schijnt, dat gij eene schoone vrouw bij de grot van Massabiella ziet, mijn lieve kleine? vertel mij daar eens alles van."

Terwijl hij nog sprak, werd de kamerdeur zacht geopend en trad er iemand binnen; 't was de ontvanger der indirecte belastingen, mijnheer Estrade, een der voornaamste en verstandigste inwoners van Lourdes. Deze ambtenaar bewoonde hetzelfde huis van Jacomet en was uiterst nieuwsgierig naar het verhoor, dat de kleine zienster ondergaan zou, daar hij geheel en al het gevoelen van den kommissaris deelde en bedrog als zeker hier aannam. Ja, hij was zoozeer overtuigd van het bespottelijke der zoogenaamde verschijningen en geestvervoeringen, dat hij zich niet eens gewaardigd had om naar de grot heên te gaan en te onderzoeken, wat daar gebeurde. Onze wijsgeer zett'e zich in een hoek der kamer neêr, wenkte zijn vriend om zich niet te storen, en strekte dus als getuige van hetgeen daar gevraagd werd en geantwoord.

Op de vraag van Jacomet hief het kind zijne schoone en onschuldige blikken naar den gevreesden man op en verhaalde in zijn landelijken tongval en met eene zekere bedeesdheid, die nog meer overtuiging aan zijne stem schonk, de buitengewone gebeurtenissen der laatste dagen. De kommissaris luisterde met aandacht naar het meisje, bleef zich vriendelijk en beleefd voordoen en teekende van tijd tot

tijd het een en ander op een groot vel papier aan. Toen haar verhaal geeindigd was, stelde hij met honigzoet gelaat haar eene menigte vragen voor, maar kort en overhaast, zonder eenige orde, alleen om haar den tijd te benemen er over na te denken. Op al die vragen echter antwoordde Bernadetta zonder verwarring of aarzeling, met de rustige zekerheid van iemand, die een tafereel beschrijft, hetwelk hij voor oogen heeft; somtijds voegde zij er een of ander gebaar bij, als om aan de ongenoegzaamheid harer antwoorden te hulp te komen.

De kommissaris van politie had intusschen altijd door geschreven en deed hopelooze pogingen om het kind in de war of in tegenspraak te brengen; eindelijk stond hij op, trok een bar en dreigend gezigt en riep hard op als in toorn:

— „Gij liegt en bedriegt de gansche wereld; en als gij niet terstond de waarheid zegt, laat ik u door de gendarmen oppakken."

Het meisje verschrok hevig, maar herstelde zich spoedig en antwoordde bedaard:

— „Mijnheer, gij kunt mij door de gendarmen doen opbrengen, maar ik kan niet anders zeggen dan ik gedaan heb. Dat was de zuivere waarheid."

— „Dat zullen wij zien!" donderde de teleurgestelde politieman, begrijpende dat hij met bedreigingen niets won. Hij ging dan weder zitten, nam het papier met aanteekeningen in zijne hand, herhaalde nog eens alle vragen in omgekeerde orde, zeer kort en soms ingewikkeld; doch hij ontving altijd hetzelfde antwoord van vroeger, zonder de minste afwijking. Afgemat van vragen, beschaamd voor mijnheer Estrade, die niet wist, wat meer te bewonderen, de geslepenheid van den kommissaris of de diepe overtuiging van Bernadetta, en met kwalijk verborgen spijt in de ziel zeide hij eindelijk:

— „'t Is wel, ik zal het proces-verbaal opmaken en u voorlezen."

Hij schreef dan ook haastig twee of drie bladzijden, telkens zijne aanteekeningen raadplegende, en vlocht er opzettelijk eene menigte onnaauwkeurigheden in, meestal omtrent kleine bijzaken of nietsbeteekenende omstandigheden. Maar als hij vervolgens onder het voorlezen vele malen even afbrak, om te vragen:

— „Zoo is het, niet waar? ja, zoo was het immers?"

dan antwoordde zij immer onverdroten en zonder aarzeling:

— „Neen, dat heb ik niet gezegd, maar het was zoo en zoo."

— „Maar dat hebt ge daar straks toch gezegd", beweerde dan de kommissaris: „en ik heb het opgeschreven op het oogenblik, toen gij het verhaaldet. Zoo hebt gij het ook aan andere menschen in de stad meermalen verteld."

Maar het kind hield vol en verzekerde, zonder zich coit te vergissen, of ook maar twijfelachtig te schijnen:

— „Neen, dat heb ik zoo niet verteld; dat heb ik niet kunnen doen, want het is de waarheid niet."

De gevreesde man moest het opgeven en bezat geen ander middel meer om aan deze ergerlijke historie een goed einde te maken dan bedreiging van geweld. Hij sprak dan ook met donderende stem:

— „Gij hebt het hart niet meer om naar de grot te gaan, of ik zal u in de gevangenis laten sluiten; en gij gaat hier niet vandaan, of gij zult mij eerst beloofd hebben, daar niet terug te keeren."

— „Dat kan ik niet beloven," antwoordde het kind: „want ik heb aan de verschijning beloofd daar weêr te komen; en als dat oogenblik komt, dan word ik door ik weet niet wat er naar toe getrokken."

Nog altijd stond de schare buiten op straat naar den afloop van het verhoor te wachten en begon, daar het reeds een vol uur geduurd had, ongeduldig te worden en door schreeuwen en bonzen en zelfs dreigen aan hare opgewondenheid lucht te geven. Eensklaps wordt er hard op de deur geslagen, en 't is of men haar met geweld wil openstooten. De kommissaris, vertoornd over zooveel oneerbiedigheid, vliegt op en opent zelf de deur, gebiedende:

— „Niemand komt hier binnen." En een werkman vlak voor zich ziende staan, snaauwt hij:

— „Wat moet gij hier?"

— „Ik wil mijne dochter hebben," antwoordt Soubirous, met geweld binnen de deur dringende en naar zijn kind ijlende. Maar ziende, dat zij daar rustig en kalm nederzit, bedaart hij spoedig, neemt zijn pet af en frommelt die tusschen zijn ruwe vingers, terwijl hij het antwoord van den gevreesden kommissaris afwacht.

Deze nam dat op voor een teeken van vrees, klopte den man gemeenzaam op den schouder en zeide met gemaakte hartelijkheid:

— „Pas op, vader Soubirous! pas op, man! pas op! Uwe dochter speelt gevaarlijk spel en is op weg naar de gevangenis. Ik wil haar voor dezen keer nog vrij laten, maar op voorwaarde, dat gij haar verbiedt langer die komedie aan de grot te spelen. Als het weêr gebeurt, zal ik onverbiddelijk zijn, en gij weet, dat mijnheer de keizerlijke procureur niet gekscheert."

— „Daar gij het zoo wilt, mijnheer Jacomet!" antwoordde de vreesachtige molenaar, „zal ik het haar verbieden, en haar moeder ook; zij is ons altijd gehoorzaam geweest en zal dat ook nu wel zijn."

— „In allen geval, als zij er weder heên gaat en

dat schandaal herhaalt, dan zal ik u zoowel als haar oppakken", dreigde de kommissaris op harden toon en gaf een teeken, dat zij konden vertrekken.

Een luid gejubel van de buiten staande menigte begroette vader en dochter, toen zij het kommissariaat verlieten. De ontvanger hield haar voor opregt en bewonderde hare innige overtuiging; de politieman hield haar voor eene bedriegster en bewonderde hare geslepenheid.

Het verbod van Jacomet werd weldra overtreden, en vader Soubirous had zijne dochter verlof gegeven om aan de geheime inspraak gehoor te geven en weder naar de grot te gaan, zoo dikwijls zij zich daartoe getrokken gevoelde. De kommissaris was woedend, ontbood vader, moeder en dochter op zijn bureel en deed de verschrikkelijkste bedreigingen, zoo dat komediespel niet ophield. Maar tot zijne niet geringe bevreemding trof hij in Soubirous niet meer den vreesachtigen molenaar, maar den vastberaden vader aan.

— „Mijnheer Jacomet!" sprak hij op vasten toon: „Bernadetta heeft nog nooit gelogen; en als de goede God, de heilige Maagd of een der Heiligen haar roept, mogen wij haar niet tegenhouden. Stel u in onze plaats, mijnheer de kommissaris! de goede God zou er ons immers voor straffen!"

— „Gekke praat!" riep Jacomet uit: „gij zelf zegt, dat de verschijning is weggebleven, wat voert gij daar dan uit?"

— „Ik heb beloofd daar gedurende veertien dagen te zullen komen", antwoordde het kind.

— „Gekheid, anders niet!" donderde de verbitterde kommissaris;" en ik laat u alle drie in de gevangenis werpen, als die kinderachtige zotternijen niet ophouden, en zij de menigte blijft opwinden."

— „Mijn hemel!" hernam Bernadetta: „ik ga daar geheel alleen naar toe om te bidden; ik vraag nooit iemand om mede te gaan, en als er veel volk komt, heb ik er niet de minste schuld aan. Dat komt, omdat men zegt, dat het de heilige Maagd is, die daar verschijnt; maar ik heb dat nooit gezegd."

De listige en geslepen kommissaris voelde nogmaals zijne onmagt en begreep, dat hij andere krachten moest te hulp roepen, om aan deze ellendige zaak een einde te maken.

— „Domme zaak!" riep hij stampvoetend uit, zond de Soubirous weg en ijlde zelf naar den keizerlijken procureur.

Mijnheer Dutour had even grooten afkeer van bijgeloovigheid als Jacomet, maar kon geen enkel artikel in het wetboek vinden, dat hem geregtigde om de kleine zienster te vervolgen, en zond den kommissaris ongetroost heên, zeggende dat hij niets doen kon, zoolang Bernadetta er geen geldzaak van maakte, of er bij de grot geen ongeregeldheden plaats grepen. Onder het naar huis keeren brak er toch een flaauwe lichtstraal door de duisternis, die den politieman omgaf: — als er eene geldzaak van kon gemaakt worden... en den ganschen avond zat Jacomet met het hoofd in de hand als in diepe gedachten verzonken.

Een paar dagen daarna trad op een stillen avond een deftig gekleed vreemdeling de armoedige woning van den molenaar binnen en vroeg uiterst beleefd verschooning voor de vrijheid, die hij nam; maar de belangstelling in de wonderbare verschijning, waarvan hij had hooren vertellen, dwong hem om zelf uit hunnen mond het verhaal daarvan te gaan vernemen. Bernadetta voldeed aan zijn verzoek en verhaalde alles tot in de kleinste bijzonder-

heden. De vreemdeling was getroffen, geraakte zelf meermalen in geestvervoering en wist zijne tranen niet te bedwingen. Hij loofde God en wenschte het arme meisje geluk met de buitengewone genade haar door den hemel geschonken, en bezwoer haar voor hem te bidden. Eindelijk, als kwam hij tot bezinning, zag hij het vertrek rond en gaf zijn medelijden te kennen met de armoede, waarin het gezin gedompeld was.

— „Ik ben rijk en door God met vele goederen gezegend", sprak hij met bewogen stem: „gun mij u te gemoet te komen en uwe armoede een weinig te lenigen." En een zware beurs met goud gevuld, die hij op tafel legde, bewees de opregtheid van zijnen wensch.

Het bloed van verontwaardiging steeg Bernadetta aanstonds naar het gelaat.

— „Neen, mijnheer!" riep zij schielijk uit: „strijk dat geld weder op; ik neem niets aan."

— „'t Is niet voor u, mijn lieve kind!" hernam de vreemdeling bewogen, „maar voor uwe ouders, die behoeftig zijn; en gij kunt mij toch niet beletten, dat ik hun tracht goed te doen?"

— „Noch Bernadetta noch wij nemen iets van u aan", riepen vader en moeder tegelijk.

— „Maar gij zijt arm", hield de weldoende heer vol: „ik heb u dezen avond opgehouden en u last veroorzaakt: 't is niet meer dan pligt, dat ik u daarvoor schadeloos stel. Of is het misschien uit hoovaardigheid dat gij weigert?"

— „Volstrekt niet", hernam de vader, „maar wij nemen niets aan, volstrekt niets."

— „Laat ik het u dan geven, om het aan andere armen uit te reiken. Ik ben hier vreemd in de stad en zou toch gaarne ter eere van O. L. Vrouw eene weldaad bewijzen", sprak nogmaals de vreemdeling.

— „Aalmoezen kunnen wij niet geven, maar gij wel, mijnheer! Behoud dus uw geld of geef een aalmoes aan den pastoor, die al de armen van de gemeente kent", was het laatste woord van den vader. En de vreemdeling verliet schokschouderend het huis.

Was het niet voor den kommissaris van politie om er zijn verstand bij te verliezen?...

Daar werd den 25 Februarij eensklaps het gerucht door de stad verspreid, dat er aan de grot van Massabiella eene bron is ontsprongen, terwijl er vóór dien tijd nooit eene bron was ontdekt, zooals zelfs bleek uit het nummer van de *Lavedan*, dat dienzelfden dag uitkwam; en reeds een paar dagen daarna sprak men van verscheidene wonderbare genezingen, die door het water van die bron waren gebeurd, en zelfs door dokter Dozous en professor Vergez van Tarbes werden erkend.

Des avonds werd de societeit drukker dan anders bezocht, en de bezorgdheid der vijanden van alle bijgeloovigheid was niet gering.

— „'t Is water, dat met dit vochtige weder langs de rots komt sijpelen en bij toeval eene kleine kom heeft gevormd onder den grond en nu ook bij toeval is ontdekt", was de natuurkundige verklaring van eenigen. En die verklaring scheen hun zoo afdoende, dat het noodeloos zou zijn eenig verder onderzoek in te stellen.

— „Ja, maar men zegt, dat het water opborrelt en vloeit", waagde er een in te brengen.

— „Volstrekt niet", riep men van alle kanten: „wij zijn er geweest: 't is dood eenvoudig een kleine plas water. Het volk met zijn overdrijving beweert, dat het water loopt; maar dat is niet waar. Wij zelven hebben er ons den eersten dag den besten van overtuigd."

— „En dan die wonderbare genezingen?" vroeg er een spottend.

— „Niets van waar!" luidde het in koor, onder veel schouderophalen en medelijdend glimlagchen.

— „En Bourriette de steenkapper dan?"

— „Bourriette is niet genezen", antwoordde de een.

— „Hij is nooit blind aan het eene oog geweest", beweerde een tweede.

— „Hij verbeeldt zich genezen te zijn, en meent nu dat hij ziet", verzekerde een jong leerling van Renan.

— „De verbeelding heeft soms de vreemdste uitwerking op de zenuwen", zeide een physiologist.

— „Allemaal gekheid! Bourriette bestaat niet", riep een pas binnentredende brutaal uit.

Hiermede was het onderzoek en de verklaring dezer geleerde vergadering afgeloopen. Wel waren er eenige ernstige en zeer ontwikkelde mannen, zooals Dufo, de deken der advokaten, dokter Dozous, mijnheer Estrade, de kommandant van het garnizoen, de militaire intendant de Laffite, die de onbegrijpelijke zwakheid hadden om de meening des volks te deelen en mirakel te roepen; maar daar moest eene of andere reden van eigenbelang achter schuilen, waarom zij tegen betere overtuiging in aldus spraken. Echter bleef altijd nog de vraag: hoe een einde aan al die bijgeloovigheid te maken? De geleerde heeren braken er zich het hoofd over en kwamen eindelijk tot de zekerheid, dat dit niet bij de wetenschap te huis behoorde, maar geheel en alleen bij de politie.

Mijnheer Jacomet zorgde dan ook, dat Bernadetta weldra voor de regtbank stond, en moest er, helaas! getuige van zijn, hoe de keizerlijke procureur, de substituut en de regters met al hun waardige deftigheid en met al hunne gevatheid en kunst om vragen te verwarren, het

kind evenmin in tegenspraak konden brengen als hij zelf. Met groote spijt moesten dus ook de regtbank en de politie verklaren, dat het buiten hun werkkring lag een einde aan die bijgeloovigheid te stellen.

Maar het stedelijk bestuur dan? Als de maire eens een verbod uitvaardigde, om nog langer naar de Massabiella-rotsen te gaan, daar zij stadsgrond zijn? Vooreerst, hij heeft daartoe het regt; vervolgens, het opgewonden volk zal dat verbod zeer zeker overtreden en dus gelegenheid geven tot tallooze processen-verbaal; dan zal er gisting, tegenstand onder het volk komen, en men zal tot gevangenneming kunnen overgaan; en is men eenmaal zóó ver gekomen, dat men de hand er maar in heeft, dan zal men alles kunnen, daar dan het geregt, de politie en de regering te zamen handelen.

Mijnheer Lacadé, de maire van Lourdes, was een voortreffelijk man en verdiende volkomen de achting, die hem algemeen werd toegedragen. Ieder burger deed hulde aan zijne persoonlijke hoedanigheden en vooral ook aan zijne zucht om zooveel mogelijk allen tevreden te stellen; ofschoon sommigen meenden, dat hij wel eens te veel dobberde en niet ferm dorst te kiezen tusschen twee tegenovergestelde partijen; terwijl ook een enkele de meening koesterde, dat de oorzaak van dit laatste moest gezocht worden in een weinig te veel gehechtheid aan zijn burgemeesterschap. Hoe dit zij, hij weigerde bepaald en verklaarde, dat het aan den bisschop behoorde om de godsdienstige zijde van de zaak te behandelen, en aan den prefekt om de maatregelen te nemen, die de regering mogt noodig oordeelen. Hij zelf wenschte buiten de zaak te blijven.

De baron Massy was prefekt van de Hautes-Pyrénées, en mijnheer Rouland minister van Eeredienst.

J. J. VAN DER HORST. (*Wordt vervolgd.*)

VERSCHEIDENHEDEN.

VOORDEELEN DOOR DE PROTESTANTEN GETROKKEN UIT DE ONFEILBAARHEIDS-VERKLARING.

Wat hebben Liberalen en Protestanten zich geweerd tegen het dogma der onfeilbaarheid! Maanden lang hebben zij als 't ware een wedstrijd gevoerd in het honen en smaden, verguizen en bespotten van het Vaticaansch Concilie, dat de onfeilbaarheid des Pausen behandelde. De bisschoppen, die voor de dogma-verklaring gezind schenen, waren afhangelingen, jabroers, creaturen van de Jesuïeten, domkoppen; die er tegen spraken, maakten zich van dat groot oogenblik af een wereldberoemden naam. De Paus en de Kerk werden reeds bij voorbaat aansprakelijk gesteld voor de beroering van rijken en volkeren, ja van de gansche wereld, die noodzakelijk uit de aanneming van het dogma volgen moest; en zoo de gewezen Keizer van Frankrijk niet zoo haastig was geweest en een paar maanden had gewacht met den oorlog te verklaren, geen twijfel of ook de woedende verdelgingsstrijd tusschen Duitschers en Franschen zou aan de onfeilbaarheid geweten zijn. En nu 's Pausen onfeilbaarheid als dogma is uitgesproken, nu komt daar eensklaps een liberale Protestant, mijnheer B., met het onnoozelste gezigt van de wereld in *De Nederlandsche Spectator* vertellen: „wij van onzen „kant verheugen ons over dit besluit van harte." Dat „van harte" behoort natuurlijk niet bij „besluit", maar bij „verheugen."

De man is boven de wolken van vreugde en geluk en kan maar niet begrijpen, hoe de Roomsche Kerk zoo kortzigtig, zoo dom en zoo gek heeft kunnen zijn om „in weerwil van den heftigsten te„genstand en ondanks de meest welgemeende raadgevingen en „waarschuwingen ten laatste toch" de onfeilbaarheid uit te spreken. Dat dogma immers doet niemand kwaad dan aan de Kerk zelve

en is alleen haar tot nadeel, ja tot verderf en vernietiging; want „de Kerk van Rome heeft haar Opperhoofd onfeilbaar en zich „zelve daarmede tot nul verklaard." Arme Kerk van Rome! Na een glorierijk verleden van bijna negentien eeuwen nog door eigen hand te moeten sneven en een zelfmoord te begaan!.... Waarom niet liever het voorbeeld van uwen oudsten zoon gevolgd en gecapituleerd en uw wapen — het kruis — aan de moderne maatschappij overgegeven, iets van uw oud geloof ten offer gebragt aan de hedendaagsche wetenschap en u van het bovennatuurlijke losgemaakt, om u met het aardsche te verzoenen? Men zou u de broederhand toegereikt en, vreugdedronken, met u hebben gedanst om den vrijheidsboom, het symbool, dat het schepsel is geëmancipeerd van zijnen Schepper. Maar, helaas! gij hebt niet willen erkennen, wat u tot vrede strekte; en nu juichen Liberalen en Protestanten in de voordeelen, die uwe hardnekkigheid hun schenkt!

Welke zijn die voordeelen? Onze goede mijnheer B. geeft er drie op. In de mededeeling van het eerste voordeel bewondert men 's mans behendigheid, om als zijn voordeel aan te nemen, wat alleen den Katholieken ten bate en — laat ik het maar zeggen — tot vreugde en geluk kan zijn. In de mededeeling der beide andere voordeelen bewondert men 's mans onwetendheid of.... ik zal het woord maar zwijgen.

Eerste voordeel. „Aan alle halfheid en transactie komt nu van „zelf een einde. Of gij zijt katholiek, d. i. erkent, volgens de „uitspraak van uw Concilie, dat de veroordeeling en vervloeking „der burgerlijke maatschappij door uwen Paus onfeilbaar waar zijn; „maar dan zijt ge ook een vijand van die maatschappij, met andere „woorden: een reactionair. Of gij zijt liberaal, d. i. gij verwerpt „het oordeel van den Paus; maar dan zijt gij in strijd met het „Concilie, mitsdien geen wezenlijk katholiek, geen echte zoon der „Kerk meer. Een middenweg is niet te vinden; zoo ooit, dan „geldt het hier: wie niet voor mij is, die is tegen mij."

Liberaal-katholiek is dus voortaan een onding, bestaat niet meer; men is of liberaal of katholiek, maar kan nooit beide tegelijk zijn; want beide praedicaten staan tegenover elkander, sluiten elkander uit.

Deze bepaalde en zeer ware uitspraak hadden wij niet van dien kant verwacht, en nog veel minder, dat men dien nieuwen toestand als een voordeel zou beschouwen. Wij hebben altijd gemeend, dat liberale Katholieken een zeer gewenscht en veel gevraagd artikel

waren op de hedendaagsche markt der moderne verlichting. En nu verzekert mijnheer B. ons, dat er victorie in zijn kamp geblazen wordt, omdat dat ras van halfheden heeft opgehouden te bestaan, en kan eene klagt niet smoren over den verschrikkelijken last, dien de mannen des tijds van die modderaars gehad hebben.

„Nagenoeg alle beschaafde volken der aarde" — zoo klaagt hij — „hebben, vooral in den laatsten tijd, een schromelijken last gehad „van die zich noemende „liberale Katholieken", die, Ultramonta- „nen in hun hart, toch meer of min nog een bondgenootschap „huichelden met de begrippen en beginselen van den nieuwen tijd, „en ten slotte steeds bewezen, slechts de valsche vrienden van alle „wezenlijke beschaving en vooruitgang te zijn. De veinzerij is hun „thans onmogelijk gemaakt....."

Ziedaar dus de liberale Katholieken weggeworpen door degenen, die zij met zooveel trouw en ijver dienden, voor wie zij zelfs de belangen hunner geloofsgenooten opofferden, om wie zij vaak hun eigen geweten hebben geweld aangedaan; en ziedaar hen verworpen als lastige huichelaars, valsche vrienden en veinsaards. Waarlijk, van die zijde hadden zij meer waardering, meer vriendschap, meer dankbaarheid mogen verwachten. Thans zien zij zich verworpen én door Katholieken én door liberalen. Droevig einde na zooveel zwoegen en opofferen!

Het tweede voordeel heb ik u reeds genoemd. De Kerk toch heeft door de onfeilbaarheids-verklaring „eenvoudig zich zelve ontkend; „zij heeft afstand gedaan van al hare regten ten behoeve van één „enkel persoon, die, zelf de speelbal van alle mogelijke intrigues „en hofkabalen, voortaan met haar zal kunnen uitrigten wat hij, „of de partij die voor 't oogenblik hem regeert, believen mag. „De eeuwenheugende eerbiedwaardigheid der Kerk is gebroken en „te grabbelen geworpen; haar invloed op de geesten der menschen „gaat mitsdien ook voorbij." 't Is duidelijk, dat onze goede B. den tekst der dogma-verklaring niet gelezen en nooit een katholieken theoloog in handen heeft gehad; anders toch kon hij zulke zotte-praat niet voor den dag brengen.

Derde voordeel. Tot heden hadden de meeste Katholieken, „even „als een groot aantal protestanten" gemeend, „dat de Paus, naar „de instellingen der Kerk, reeds lang onfeilbaar was of het altijd „geweest was." Die meening is nu weggenomen: *want* „wat voor „den grooten hoop, die 't meest aan den leiband der priesters loopt,

„door alle eeuwen ontwijfelbaar vast scheen te staan, is nu voor „allen slechts het besluit geworden van eene partij in de Kerk, „een besluit niet doorgedreven dan onder geducht protest van de „tegengestelde." Men haalt de schouders op, als men zulke nonsens leest en staat verbaasd over de onwetendheid der schrijvers in *De Nederlandsche Spectator* aangaande het dogma der Katholieke Kerk. Maar dat is de tegenwoordige methode der moderne geleerden: men behoeft de dingen volstrekt niet te onderzoeken, veel minder te bestuderen; zoodra zij in strijd zijn met de a priori vastgestelde beginselen der bloot menschelijke wetenschap, dan zijn zij *per se* valsch en onwaar.

Intusschen geloof ik, dat onze vreugdevolle B. zijn trommel en pauken wel op kan bergen, ten minste wat de twee laatste voordeelen betreft; want vooreerst: als het waar was, wat hij meent, dan was dat nog maar een negatief voordeel voor de liberalen; maar nu dat alles slechts in zijne ziekelijke verbeelding bestaat, vervalt ook alle reden van verheuging. Mijn goede, brave mijnheer B.! maak u niet blijde met een doode musch: ik mag u de verzekering geven, dat de Katholieke Kerk, door de onfeilbaarheid des Pausen als dogma uit te spreken, niets heeft overgedragen of verloren; zij is en blijft de immer voortlevende Christus, die de verlossing, door den Zoon Gods volbragt, aan het menschdom mededeelt, de goddelijke openbaring met onfeilbaarheid leeraart, en het eenige plechtanker van behoud is voor de fel beroerde maatschappij. En haar kinderen, wel verre van haar minder te achten, toonen immers overal, dat zij zich meer en meer aan haar vasthechten, haar woord geloovig aannemen en volgen, haren geest in zich trachten op te nemen, hare heiligheid tot de hunne te maken, en dat zij het zich cene genade rekenen, goed en bloed voor haar bestaan en glorie op te offeren. En als gij juichen wilt, omdat er nu geen liberale Katholieken meer bestaan kunnen: wij juichen met u mede, maar bidden tevens den Heer der onfeilbare en onvergankelijke Kerk, dat hij hun verstand verlichte en hun hart bewege, opdat zij berouwvol wederkeeren tot de Kerk, die zij bedroefd hebben. En wat wij ten slotte van u verwachten? Dat ge de uitgeworpen liberale Katholieken niet weder zult opnemen in uw kader, of ze zult verleiden om te blijven, wat gij gezegd hebt dat zij zijn; dat gij, als gij meent Katholieken noodig te hebben, niet meer bij voorkeur die halfslachtigen opduikt en alleen voor hen betrekkingen en

ambten te verkrijgen stelt. Want juichen en blijde zijn, omdat gij lastige huichelaars, valsche vrienden en veinsaards hebt uitgeworpen, en later diezelfden met de groote trom weder binnenhalen, is.... nu ja, dat behoef ik niet te noemen.

J. J. VAN DER HORST.

TWEE BUITENLANDSCHE RECENSIEN VAN *De vervalsching der brieven van Paus Honorius* (LATIJNSCHE BEWERKING).

1. De *Civiltà cattolica* van 20 Augustus schrijft:

„De zaak van Honorius is, wat het geloof betreft, gelukkig uit, daar men thans moet gelooven, dat hij, wat ook zijne fout moge geweest zijn, zeker geen dwaling heeft geleerd *ex Cathedra*; maar wat de wetenschap aangaat, is de zaak nog niet geeindigd, en daarom is het nog niet te laat voor twee werken van bijzondere verdienste, die onlangs in het licht gegeven zijn, het eene in Frankrijk, het andere in Holland."

Na de recensie van het in Frankrijk verschenen werk vervolgt het beroemde tijdschrift:

„Het andere geleerde werk is getiteld: *De Honorii Papae epistolarum corruptione. Scripsit Casp. Jos. Mart. Bottemanne, Decanus et Parochus S. Jo. Bapt. in Soeterwoude, olim S. Theol. Prof. in Sem. Warmondano dioeceseos Harlemensis* (Buscoduci, apud H. Bogaerts).

„De rijk belezen en critische Schrijver houdt staande, dat de woorden over den *éénen wil* in Christus wezenlijk van Honorius zijn, door hem zijn gebruikt in katholieken zin, verkeerd opgenomen zijn door de Monothelieten en zeer goed verklaard door zijne verdedigers; dat echter de berispelijke woorden, die het *stilzwijgen* opleggen aan de beide partijen, volstrekt niet van Honorius zijn, maar zijn ingeschoven en vervalscht door Macarius: diensvolgens zou Honorius ook aan die fout onschuldig wezen, om welke hij veroordeeld zou zijn uit [de bij het zesde Concilie bestaan hebbende] dwaling omtrent een [bloot historiesch] feit.

„Het gevoelen van Pr Bottemanne is niet nieuw, maar is tegenwoordig in onbruik gekomen en als verouderd; thans echter, nu het in een nieuw licht is gesteld, kan het op nieuw de aandacht

der critici tot zich trekken. In allen geval zal het werk met veel genoegen gelezen worden om het licht, dat het verspreidt over de geheele monothelietische strijdvraag."

2. De *Literarischer Handweiser* van 20 Augustus zegt:

„Een hollandsch godgeleerde, C. J. M. Bottemanne, thans Pastoor en Deken te Soeterwoude, vroeger Professor aan het Seminarie te Warmond, heeft onlangs getracht het waarschijnlijk te maken, dat de Brieven van Honorius door de Monothelieten vervalscht zijn. De oorspronkelijk in het Hollandsch geschreven en nu in vloeijend Latijn uitgegeven bewijsvoering is zeer zelfstandig. Zonder met Constant (*L'histoire et l'infaillibilité des Papes*, tom. II) en anderen de echtheid der plaats „*unam voluntatem fatemur*" te bestrijden, bepaalt B. zich hoofdzakelijk er bij, uit de geschiedenis van het Monothelisme te bewijzen, dat die plaatsen uit de Brieven, welke spreken van het op te leggen stilzwijgen over de werkingswijzen van Christus, niet door Honorius geschreven, maar door de Monothelieten ingeschoven zijn. Het werk is getiteld: *De Honorii Papae* etc."

ONZE LIEVE VROUWE
VAN LOURDES.

V.

DE BARON MASSY.

De baron Massy, prefekt der Hautes-Pyrénées, was een opregt katholiek, maar tevens een aartsvijand van al wat hij geliefde te noemen dweeperij of bijgeloovigheid. Hij kwam er openlijk voor uit, dat hij al de wonderen door de *Evangeliën* en *Handelingen der Apostelen* verhaald, aannam en voor waarachtig hield; maar behalve die als 't ware officiële mirakelen erkende hij geen bovennatuurlijke voorvallen meer. Die wonderen waren nu eenmaal noodig geweest voor de vestiging der Kerk; thans kwamen zij niet meer te pas; en God zou, volgens zijne meening, al zeer verkeerd handelen, als Hij de orde — door Hem zelven eenmaal gesteld — door eene ongewone en regtstreeksche tusschenkomst kwam storen. Hij was dus zeer orthodox, maar vreesde in de theorie altijd voor de overmagt van het bovennatuurlijke; hij was zeer godsdienstig, maar vreesde in de praktijk altijd voor de overdrijving der godsvrucht, hij was zeer voorkomend, zelfs vriendschappelijk voor de geestelijken, maar vreesde altijd voor hun te grooten invloed bij het volk. Overigens bestuurde hij zijn depar-

tement met veel beleid en groote zorg, en wist meestal met een oogopslag den waren staat der zaken te onderkennen. Ongelukkig echter gebeurde het wel eens, hoewel zeldzaam, dat hij door die vlugheid van begrip misleid werd, en daardoor ook een ondoordachten en geheel verkeerden maatregel nam; dan wilde hij maar niet erkennen, dat hij gedwaald had, en dreef alles door wat hij eenmaal had bepaald, zonder ooit terug te treden. Met den bisschop van Tarbes leefde hij op den besten voet, en bewonderde in deze de kunst om alle wrijving met het tijdelijk gezag te vermijden of te voorkomen; terwijl hij zelf om zijn zedelijk gedrag en huiselijke deugden de achting zoowel van den prelaat als van de burgers der stad wegdroeg.

Aangaande de gebeurtenissen te Lourdes werd de baron door den kommissaris van politie Jacomet, in wien hij een blind vertrouwen stelde, geregeld op de hoogte gehouden; maar hij volgde niet het wijs en voorzigtig voorbeeld van den bisschop, die meende dat de tijd van oordeel en uitspraak nog niet gekomen was, en dat er eerst een grondig onderzoek moest worden ingesteld. Volstrekt niet geloovende aan de mogelijkheid van zulke verschijningen of zulke wonderen, en zich verbeeldende, dat hij, als 't hem beliefde, die volksbeweging aanstonds kon tegenhouden, besloot hij die bijgeloovigheid reeds in hare wieg te smoren.

— „Ware ik prefekt van Isère geweest," zeide hij meermalen, „toen die zoogenaamde verschijningen van Salette plaats hadden, ik zou er spoedig een dam voor gesteld hebben; en met dat geheele verdichtsel zou het juist gegaan zijn als het zal gaan met dat van Lourdes: ik zal die dweeperij den kop inknijpen."

Daar hij echter begreep, dat het onderzoek zoowel als

het oordeel eigenlijk den bisschop toekwam, meende hij voorzigtig te doen met in den beginne niets anders voor te schrijven, dan dat men dag en nacht bij de grot zou waken, om te ontdekken welke menschelijke behendigheid schuldig was aan het voortbrengen van de bron en het water, die er vroeger toch niet geweest waren. Toen deze maatregel echter niets aan het licht bragt, achtte hij het zijn pligt om te zorgen, dat er bij die overgroote zamenkomsten van vreemdelingen en ingezetenen, als dat kind aan de grot van Massabiella ging bidden, geen ongeregeldheden plaats grepen, en de orde niet in het minst werd gestoord. En zoo schreef dan ook mijnheer Lacadé, maire van Lourdes, den 3 Maart, op last van den prefekt aan den kommandant van het fort, om tegen den volgenden morgen de troepen van het garnizoen te zijner dispositie te stellen. De soldaten moesten met het geweer in den arm den weg en de toegangen tot de grot bezetten, terwijl de gendarmen en alle agenten van politie zich bij hen zouden voegen. 't Was alles vruchteloos: meer dan twintig duizend menschen waren dien ochtend, den laatste der 14 dagen, getuigen van Bernadetta's geestvervoering, zonder dat er schijn van eenige ongeregeldheid of wanorde gegeven werd; en wat nog erger was, de gendarmen en soldaten deelden de godsvrucht en de overtuiging van het geloovige en biddende volk, niettegenstaande de procureur en de kommissaris van politie op eene hoogte hadden post gevat en het oog op alles gevestigd hielden.

De baron Massy, tot ernstiger maatregelen wenschende over te gaan, schreef den 12 en den 26 naar den minister, verwittigde hem van hetgeen door hem was verordend, en van hetgeen er nog dagelijks bleef plaats grijpen. Mijnheer Rouland, minister van Eeredienst en Openbaar Onderwijs,

zou zich geschaamd hebben ook maar één oogenblik aan de mogelijkheid van de voorgewende verschijningen en wonderbare genezingen te gelooven, en meende volgens de regels der hedendaagsche filosofie geregtigd te wezen, om zonder onderzoek, zonder genoegzame kennis, op de korte verslagen van den prefekt, een alles afdoend oordeel te vellen over de dingen, die op een afstand van tweehonderd en-vijftig uren gebeurd waren. Den 12 April zond hij zijne uitspraak aan den prefekt, was schijnheilig genoeg om het belang der katholieke godsdienst als beweegreden zijner maatregelen voorop te zetten, en gaf met veel scherpzinnigheid een nieuw middel aan, om de godsdienstige beweging te Lourdes op eens te stuiten. Immers hij schreef:

„Il importe, à mon avis, de mettre un terme à des „actes qui finiraient par compromettre les véritables in- „térêts du Catholicisme et affaiblir le sentiment religieux „dans les populations.

„En droit, nul ne peut constituer un oratoire ou lieu „public de culte, sans la double autorisation du pouvoir „civil et du pouvoir ecclésiastique. On serait donc fondé, „dans la rigueur des principes, à fermer immédiatement „la Grotte, qui a été transformée en une sorte de „chapelle.

„Mais il y aurait vraisemblablement des inconvénients „graves de vouloir user brusquement de ce droit. Il „convient de se borner à empêcher la jeune fille vision- „naire de retourner à la Grotte et à prendre les me- „sures qui pourront insensiblement détourner l'attention „du public en rendant chaque jour les visites moins „fréquentes.

„Il sera indispensable que vous vous concertiez avec le „Clergé, mais je ne saurais trop vous engager à traiter

„directement cette affaire délicate avec Mgr l'évêque de „Tarbes, et je vous autorise à dire, en mon nom, au „prélat, que je suis d'avis de ne pas laisser un libre „cours à un état de choses, qui ne manquerait pas de „servir de prétexte à de nouvelles attaques contre le „Clergé et la Religion."

De baron Massy was zeer tevreden met den inhoud van dezen brief en spoedde zich naar den bisschop, om hem te verzoeken, aan Bernadetta vormelijk te verbieden langer naar de grot te gaan, er op wijzende dat anders de regering zou genoodzaakt zijn de grot, waarvan men eigenmagtig een openbaar bedehuis gemaakt had, te sluiten. Mgr Laurence echter bemerkte terstond den strik, die hem gespannen werd, en wist met groot beleid te vermijden zoowel uitspraak te doen over het ware of valsche van hetgeen te Lourdes gebeurde, als de regering aanleiding te geven om met geweld tusschen beide te treden. Hij schreef eenvoudig aan den pastoor van Lourdes, om Bernadetta te verzoeken en aan te raden de grot niet meer te bezoeken, als zij geen onwederstaanbare roeping in zich gewaar werd. Meer deed de bisschop niet, uit het verslag van den deken wetende, dat de verschijningen en wonderen, in stede van der godsdienst tot schade te zijn, het geloof en de godsvrucht der gemeentenaren buitengewoon hadden opgewekt en verlevendigd.

Juist omtrent dezen tijd begreep onze goede baron, dat zijn paarden niet ruim en luchtig genoeg waren gestald, en noodzakelijk een beter en sierlijker verblijf behoefden. Ongelukkig was het terrein niet groot genoeg om iets schoons te bouwen, ten minste zoo hij niets van zijn plein en tuin wilde afnemen. De prefektuur van Tarbes ligt vlak naast de kathedraal en is daarvan gescheiden alleen door het oude kerkhof voor de kanunniken en priesters

dier kerk. Mijnheer Massy zag die plek gronds, zoo geheel voor zijn paardenstallen geschikt, met begeerige blikken aan en hield zich weldra overtuigd, dat hij haar gerust in bezit kon nemen. Aanstonds toog men aan het werk: en de schedels en beenderen der overledene priesters werden omgewoeld, om plaats te geven aan de grondslagen der nieuwe stallen, die werden opgetrokken vlak bij een der oude ingangen van de kathedraal.

Luide deed de bisschop zich tegen deze onregtmatige inbezitneming hooren en verlangde, dat deze schending van het eigendom der kerk en de verstoring van de rust der dooden terstond zouden ophouden; maar — gelijk wij vroeger reeds aangaven — terugtreden deed de baron nooit. Toen meende Mgr Laurence den overmoed van den prefekt te moeten fnuiken en hem te dwingen het eigendom der kerk te eerbiedigen, en schreef daarom aan den minister, eischende dat het gebouwde oogenblikkelijk afgebroken en het kerkhof in zijn behoorlijken staat zou hersteld worden. Dat had mijnheer Massy niet verwacht, maar werd nu ook, volgens gewoonte, nog veel hardnekkiger in het volharden en doorzetten van zijn plan. Hij vloog zelf naar Parijs, draafde van den eenen minister naar den anderen, zocht de zaak voor den staatsraad te brengen, won onophoudelijk regtskundige adviezen in, putt'e gedurende eenige weken zijne vindingrijkheid uit, om het proces tegen den bisschop te winnen; maar, helaas! niets hielp: met verkropte spijt en een bloedend hart moest hij naar Tarbes wederkeeren en zijn stallen afbreken. Nu groeit daar weder het groene gras en zegt een treurwilg aan den wandelaar, dat daar de asch van dooden in vrede te rusten ligt. Maar de baron Massy zou zich wreken en hield woord.

Dat er eene wet bestond, die den prefekt het regt in

handen gaf, om de grot, als zijnde zonder verlof van de overheid tot een openbaar bedehuis gemaakt, buiten toegang te stellen, hebben wij reeds gezegd; daarbij was nog de wet van 30 Junij 1838, die hem magtigde om, op het getuigen van twee geneesheeren, Bernadetta als krankzinnige in een gekkenhuis op te sluiten: wat kon hij meer verlangen? 't Was nu beslist: de schandelijkste dweeperij en bijgeloovigheid zouden spoedig geheel hebben opgehouden.

Twee geneesheeren, die natuurlijk geen bovennatuur aannamen, blokten drie lange weken, om allerlei theoriën over catalepsie, somnambulisme, hallucinaties, enz. op te duiken en in toepassing te brengen, zoowel op de geestverrukkingen van het kind, als op het ontspringen van de bron en de vele genezingen, die daar plaats grepen; maar zij moesten telkens verklaren, dat de wetenschap hier geen afdoende verklaring geven kon. Eindelijk vervoegden zij zich, met den lastbrief van den prefekt in den zak, aan de hut der Soubirous, om een laatst onderzoek in te stellen naar de verstandelijke vermogens van Bernadetta. Zij doorliepen het systeem van Gall, ondervroegen het kind, onderzochten haar zenuwgestel en den omloop van haar bloed, met één woord: alles, wat ook maar in de verte eenigen invloed op de hersenen kon uitoefenen, maar vonden niets dan haar oude kwaal, het asthma. Hunne verklaring aan den prefekt was dan ook, dat bij Bernadetta volstrekt geen teekenen van krankzinnigheid waargenomen werden, maar dat het misschien mogelijk was, wijl zij altijd nog bleef volhouden die gewaande verschijningen te hebben gehad, dat zij soms aan hallucinaties leed.

Hoe zwak het wapen ook moge schijnen, dat hiermede den baron Massy in handen werd gegeven, hij

meende dat het sterk en scherp genoeg was, om er den beraamden doodslag mede toe te brengen.

Den 4 Mei reisde hij naar Lourdes, om daar de gewone jaarlijksche vergadering met de maires van het kanton als ook de conscriptie te houden. Na afloop dezer werkzaamheden sprak hij eene redevoering uit over de buitengewone dingen, die in de hoofdplaats van het kanton voorvielen, en toonde aan, hoe het belang der Kerk zoowel als van den Staat, van den Paus zoowel als van den Keizer, het dringend noodzakelijk maakte daaraan paal en perk te stellen.

„Mijne gevoelens, heeren!" zoo voegde hij er ten slotte bij, „kunnen bij u niet verdacht zijn; want een ieder in „dit departement kent mijn diepen eerbied voor de gods„dienst. Daarvan heb ik — naar ik meen — genoeg „bewijzen gegeven, zoodat het onmogelijk is mijne be„doelingen verkeerd uit te leggen.

„Het zal u dan ook volstrekt niet verwonderen, mijne „heeren! dat ik aan den kommissaris van politie heb „bevolen, al de voorwerpen, die in de grot zijn geplaatst, „weg te nemen en naar het stadhuis te brengen, waar „ze ter beschikking zullen zijn van de eigenaars.

„Vervolgens heb ik goedgevonden, dat al de personen, „die zich als ziensters voordoen, zullen worden aange„houden en naar Tarbes vervoerd, om daar op kosten „van het departement als zieken te worden behandeld; „terwijl ik al degenen, die zullen bijgedragen hebben om „die bespottelijke spreukjes rond te venten, zal doen „vervolgen als verspreiders van valsche berigten."

Zoo begon de baron Massy zijn Meimaand en keerde nog denzelfden dag, uiterst over zich zelven voldaan, naar Tarbes terug.

Wie minder over den prefekt tevreden was? — Mijnheer Lacadé, de maire van Lourdes. Met de uiterste zorg had

hij alles vermeden, wat aanleiding kon geven om hem eene of andere meening over de vreemde gebeurtenissen van die dagen toe te schrijven; nooit had hij er zich in het openbaar over uitgelaten, nooit deel genomen aan de algemeene geestdrift van het geloovige volk, maar ook nooit de betamelijke uiting daarvan verhinderd. En nu werd van hem niets minder gevorderd, dan Bernadetta als krankzinnig aan te houden en door de gendarmen naar Tarbes te laten vervoeren..... Welke gevolgen moest hij niet vreezen? Zou het opgewonden volk bij de gevangenneming en wegvoering van Bernadetta rustig toezien en niet met geweld haar willen bevrijden? 't Is waar, de prefekt had gezegd, dat er een eskadron ruiterij zou gereed staan, om bij de minste verstoring der orde tusschen beide te komen; maar dat verminderde de moeijelijkheid niet; want aan den anderen kant stond immers ook de wonderdadige bron met al die wonderdadige genezingen. Hij was hier derhalve geplaatst tusschen den prefekt, het volk en het bovennatuurlijke: en hoe het aan te leggen om met alle drie in vrede te blijven? Hij ijlde naar zijn vriend, den keizerlijken procureur Dutour, om goeden raad in te winnen, en ging vervolgens met hem naar den pastoor van Lourdes, om deze meê te deelen wat er op orde van den prefekt moest plaats grijpen. Mijnheer Dutour verzuimde niet er nadrukkelijk op te wijzen, dat de baron, volgens de wet van 30 Junij 1838, volkomen in zijn regt was.

De deken was verontwaardigd en moest zich geweld aandoen, om niet in toorn te ontsteken.

— „Dat kind is onschuldig!" riep hij luide uit; „en het bewijs daarvan, mijnheer de keizerlijke procureur! is dat gij, met al uwe verhooren en regterlijke onderzoeken, niet de minste aanleiding hebt kunnen vinden om het aan te houden en te vervolgen."

— „'t Is ook niet de regterlijke magt, die hier handelt," zoo verontschuldigde zich mijnheer Dutour; „de prefekt doet Bernadetta als krankzinnig, op het getuigen van twee geneesheeren, opsluiten om haar te genezen. Dat is een eenvoudige maatregel van de regering, die in niets de godsdienst raakt, daar noch de bisschop noch de geestelijkheid zich hebben uitgelaten over de gebeurtenissen, die ook trouwens geheel buiten hen hebben plaats gehad."

— „Zulk een maatregel", antwoordde de priester, allengs driftiger wordende, „zou de hatelijkste van alle vervolgingen zijn; en nog zooveel te hatelijker, omdat hij een schijnheilig masker aanneemt en zegt te willen beschermen, terwijl hij niets anders doet dan een arm kind treffen, dat zich niet verdedigen kan. Indien de bisschop, de geestelijkheid, ik zelf, indien wij wachten met een oordeel uit te spreken over het karakter der dingen, die hier dagelijks gebeuren, totdat er meer en helderder licht over is opgegaan, waarom haast de regering zich om zonder onderzoek, zonder genoegzame kennis van zaken maar te beslissen, dat hier niets bovennatuurlijks geschiedt, en dat alles bedrog of begoocheling is? Uwe dokters hebben bij Bernadetta niet het geringste gebrek ontdekt, dat regt geeft om haar krankzinnig te verklaren, en bij gevolg heeft de prefekt ook niet het minste regt om haar op te pakken en weg te voeren."

— „'t Is toch wettig....."

— „'t Is onwettig!" donderde mijnheer Peyramale; en zich op de borst kloppende, vervolgde hij op plegtigen toon: „als priester, als deken en als pastoor van Lourdes behoor ik allen toe en vooral den armen en zwakken. Als ik een gewapend man zag, die een kind geweld aandeed, dan zou ik dat kind verdedigen, ook met gevaar van mijn leven; want ik ken de verpligting van den goeden

herder om zijne schapen te verdedigen. Weet dan, dat ik datzelfde zal doen, ook al is die aanvaller mijnheer de prefekt, en al heeft hij zich gewapend met het ongelukkig artikel van een ongelukkige wet. Gaat dan, mijne heeren! en zegt aan den baron Massy, dat zijn gendarmen mij op den drempel van de hut dier arme menschen vinden zullen, en dat zij eerst mij zullen moeten omverstooten, mij onder hunne voeten vertreden en over mijn ontzield ligchaam heênstappen, eer zij een haar zullen krenken op het hoofd van dat arme onschuldige kind.

— „Intusschen....."

— „Daar zijn hier geen intusschens! Stelt een onderzoek in, spant alles in wat tot zekerheid en klaarheid kan geleiden; daar zijt gij vrij in, en de geheele wereld zal zeggen, dat gij goed handelt. Maar", en hier stond hij op en vertoonde zich in zijne volle lengte, met zijn breede schouders, krachtige armen, mannelijk gelaat en bliksemende oogen, „maar als gij wilt vervolgen, als gij onschuldigen wilt treffen, weet dan wel, dat gij, alvorens den geringste van mijne kudde aan te raken, eerst met mij zult moeten beginnen....."

De procureur en maire bleven verstommend staan, geheel onder den indruk van 's priesters woorden. Eindelijk gewaagden zij nog van den maatregel, die met de grot zou genomen worden.

— „Wat de grot betreft," hernam de pastoor kalm en met waardigheid: „als mijnheer de prefekt, in naam der wet en in naam van zijne eigene godsvrucht, haar wil plunderen van de voorwerpen, die duizenden van bezoekers daar ter eere van O. L. Vrouwe hebben neêrgelegd, laat hij zijn gang gaan. De geloovigen zullen er bedroefd, misschien verontwaardigd over zijn; maar dat hij zich gerust stelle: zij weten het gezag te eerbiedigen, ook als

het zich te buiten gaat. Men zegt, dat te Tarbes een eskadron gezadeld staat, gereed om op den eersten wenk naar Lourdes te draven: laat dat eskadron gerust afzitten. Hoe heet sommige hoofden ook mogen zijn, hoe verontwaardigd sommige gemoederen mogen trillen: allen hooren toch naar mijne stem; en zonder militaire magt sta ik u borg voor de rust van mijn volk; maar met militaire magt, sta ik voor niets in."

Hiermede liep het gesprek ten einde; de procureur verklaarde onder het huiswaarts keeren, dat verder de zaak hem volstrekt niet meer aanging, en liet dus al het gewigt weder op de schouders van den maire drukken. Mijnheer Lacadé was in zijne ziel overtuigd, dat de pastoor zijn woord zou houden, en dat de gansche stad de partij van haren waardigen herder zou trekken. Moest hij nu als maire, om den prefekt te believen, de stad in rep en roer brengen en zich zelven gehaat maken? Na veel overwegen gaf hij zelf op deze vraag een ontkennend antwoord, en schreef aan den baron Massy, wat er bij den pastoor was verhandeld; waarna hij bepaaldelijk weigerde om Bernadetta gevangen te nemen, ook al zou hij daarom als burgervader moeten aftreden. Zoo de prefekt meende, dat het kind als krankzinnig toch moest vervoerd worden, dan moest hij de order daartoe maar zelf aan de gendarmen beteekenen.

Tezelfder tijd, dat in de pastorie over de vrijheid van Bernadetta werd gehandeld, was de kommissaris van politie, Jacomet, in groot tenu en met den sjerp om de lenden, van het bureel gestapt om, gevolgd van zijn dienaren, zich naar de Massabiella-rotsen te begeven en het tweede deel van des prefekts verordening, de plundering van de grot, ten uitvoer te brengen. Reeds was het in de stad bekend geworden, dat de baron Massy bevolen had alles, wat in

de grot lag, op te ruimen en naar het stadhuis te brengen; en een groote menigte volks, waaronder de voltalige straatjeugd, was op de been, om getuige te zijn van de heiligschennis, die ging gepleegd worden.

De voorwerpen, in de grot geofferd, waren zoo aanzienlijk en veelvuldig, dat het onmogelijk was die door politie-dienaren naar de stad te dragen; waarom Jacomet zich naar het posthuis begaf, om van mijnheer Barioge kar en paarden te vragen.

— „Ik verhuur mijn paarden niet voor zulk werk," antwoordde de postmeester kortaf.

— „Maar gij kunt uwe paarden niet weigeren, als men u betaalt," bragt de kommissaris in.

— „Dat kan wel zijn; maar mijn paarden zijn voor de postdienst bestemd en niet voor zulke dingen. Daarenboven wil ik volstrekt niet de hand hebben in hetgeen gij gaat bedrijven. Gij kunt mij vervolgen en mij een proces aandoen, als gij verkiest, maar mijn paarden krijgt gij niet."

Jacomet ijlde naar een anderen stalhouder, doch ontving dezelfde weigering, zoodat hij weer verder moest, altijd gevolgd van een troep jongens, die victorie schreeuwden, zoo dikwijls zij hem zonder gerij zagen afgewezen. Zijn toestand werd ondragelijk wreed; want nooit had hij kunnen vermoeden, dat alle stalhouders zoowel als alle deftige burgers, die rijtuig hielden, hem, Jacomet, kar en paard zouden durven weigeren, als hij die in zijne hoedanigheid van politie-kommissaris kwam vorderen. Hij had toch aan een armen voerman dertig francs geboden, en de stijfkop had verachtelijk geantwoord, dat de Zaligmaker ook voor dertig stukken zilvergeld was verkocht.....

Bovenmate vernederd en ziedende van toorn, draaft hij de stad uit en vindt gelukkig aan een hoefsmederij de dochter des huizes alleen te huis; tegenover deze voelt hij

zijn kracht herleven, en spoedig dan ook heeft hij paard en kar van het zwakke en bevreesde meisje gehuurd.

Nu naar de grot. Jacomet gaat weder met hoog opgeheven hoofd vooruit; dan volgt de kar, omgeven van politiedienaren, en eindelijk het volk en de straatjeugd, niet meer zingend en juichend, maar morrend en zwijgend. De kar kan niet tot de grot gevoerd worden en blijft dus op eenigen afstand staan.

In de benedenste opening der grot branddeu hier en daar kaarsen, gestoken op houten kandelaars, met bloemeu en veelkleurige linten versierd; kruisen, Maria-beelden, schilderijen, halskettings en kleinoodiën stonden en lagen hier en daar verspreid; zijden eu fluweelen behangels versierden de naakte wanden, omzoomd met slingers van frisch groen en geurige bloemen; terwijl een paar teenen korven een vracht van kopereu, zilveren en gouden geldstukken bewaarden, die als eerstelingen waren geofferd voor het heiligdom, dat men der Moeder des Heeren wilde bouwen, en waarnaar, ofschoon eenige duizendeu guldens waard en nacht en dag onbewaakt liggende, nog geen begeerige of roofzieke hand was uitgestoken.

De kommissaris sprong over het hekje, dat de steenkappers voor de rots hadden geplaatst, en trad in de grot. Hij was bleek en scheen ontsteld, ten minste zijne handen beefden, toen hij de korven met geld in bezit nam. Toen blies hij een voor een de kaarsen uit en begon het goed aan zijne dienaren over te reiken, die het naar de kar bragten. Daar het werk door den tamelijk verren afstand van het voertuig slechts langzaam vorderde, riep Jacomet eenige jongens, om ook de handen uit de mouw te steken en voorwerpen naar de kar te dragen. Een der jongens stak zijne handen uit en vatt'e een kleine schilderij aan; maar dadelijk riep een ander hem toe:

— „Ongelukkige! wat gaat ge doen? Onze lieve Heer zal u straffen!"

De jongen liet de schilderij vallen, en te vergeefs riep, gebood of bedreigde de kommissaris: niemand wilde hulp verleenen.

Toen de grot leeg geplunderd was, wilde Jacomet ook nog het hekje sloopen, en liet aan het werkvolk van den molen bijl en hamer vragen. Ook die werden hem geweigerd. Hij zelf moest dus weder den weg op, om een armen werkman te dwingen het noodige gereedschap ter leen te geven, en begon toen zelf het sloopingswerk.

Eene vreeselijke stilte had er tot dusverre onder de menigte geheerscht; maar bij de eerste hamerslagen ging er een trilling door aller ledematen heên; het volk liet een schreeuw en drong onwillekeurig op Jacomet aan, terwijl eene stem overluid riep, dat de rivier de Gave daar vlak bij lag.

De kommissaris wendde zich om en vertoonde een gelaat, misvormd van vreeze en angst en bleek als van een lijk.

— „Wat ik doe," sprak hij sidderend en bijna huilend: „wat ik doe, doe ik niet uit mij zelven, maar op bevel van mijnheer den prefekt. Ik doe het met den grootsten tegenzin en alleen omdat ik er toe genoodzaakt ben. Ik ben er dus niet verantwoordelijk voor, en gij kunt het op mij niet verhalen."

— „Weest bedaard! geen geweld! denkt aan het woord van den pastoor! laat alles aan God over!" hoorde men vele stemmen wijselijk vermanen. En de kalmte was terug gekeerd.

De kar met offers werd naar het stadhuis gevoerd en daar ontladen, terwijl het geld aan den maire werd ter hand gesteld. Maar des avonds wilde het volk openlijk zijne afkeuring doen blijken en trok in groote menigte

naar de grot, biddende en zingende, met bloemruikers en kaarsen in de hand.

De baron Massy ontving den volgenden morgen het verslag van Jacomet aangaande de berooving van de grot, en tevens de verklaring van den maire, dat hij liever als hoofd der gemeente aftrad, dan de hand op Bernadetta als krankzinnige te leggen.

Dit laatste schrijven verbitterde hem, vooral omdat hij voor de tweede maal tegenover een geestelijke het onderspit moest delven. Van terugtreden kon echter geen sprake zijn; alleen moest er een ander middel bij de hand worden gevat, om tot het doel te komen; en nog denzelfden dag werd dat middel gevonden.

Tallooze genezingen werden gezegd aan de bron plaats te hebben, sommige oogenblikkelijk, andere langzamerhand na herhaald gebruik van het water. Iets bovennatuurlijks schuilde daarin niet, dit stond vast; maar waarom zou dat water geen natuurlijke geneeskracht kunnen hebben evenals zooveel bronnen in den omtrek, die zelfs beroemd en zeer gezocht waren? Bezat die bron inderdaad minerale bestanddeelen, dan mogt zij niet zonder voorafgaand onderzoek en magtiging van de regering voor het publiek worden ten gebruike gesteld; daarenboven waren de Massabiella-rotsen bijzonder eigendom van de stad Lourdes en konden dus door het bestuur worden afgesloten. Het kwam er nu maar op aan, een scheikundige te vinden, die eene natuurlijke geneeskracht aan het water der bron van Lourdes zou toekennen.

De prefekt kende zijne mannen en ging in allerijl mijnheer Latour de Trie spreken. Reeds den volgenden dag mogt hij zich dan ook verheugen in het volgende

EXAMEN CHIMIQUE.

„L'eau de la Grotte de Lourdes est très-limpide, inodore „et sans saveur tranchée. Sa pesanteur spécifique est

„très-voisine de celle de l'eau-distillée (sa température à „la Source est de 15° cent.)

„Elle contient les principes suivants :

„1°. Chlorures de soude, de chaux et de magnésie: „abondants;

„2°. Carbonates de chaux et de magnésie;

„3°. Silicates de chaux et d'alumine;

„4°. Oxide de fer;

„5°. Sulfate de soude et carbonate de soude;

„6. Phosphate: des traces;

„7°. Matière organique: ulmine.

„Nous constatons dans la composition de cette eau „absence complète du sulfate de chaux ou sélénite.

„Cette particularité, assez remarquable, est toute à son „avantage, et doit nous la faire considérer comme étant „très-légère, facile à la digestion et imprimant à l'économie „animale une disposition favorable à l'équilibre de l'action „vitale.

„Nous ne croyons pas trop préjuger en disant, vu „l'ensemble et la qualité des substances qui la constituent, „que la science médicale ne tardera peut-être pas à lui „reconnaître des vertus curatives spéciales, qui pourront „la faire classer au nombre des eaux qui forment la „richesse minérale de notre département."

„A. Latour de Trie."

Het moet erkend worden, de baron Massy wist met zijn tijd te woekeren: immers den 4 Mei hield hij zijne redevoering voor de maires te Lourdes en gaf zijn eerste bevelen; den 5 ontving hij het schrijven van mijnheer Lacadé en Jacomet, en reeds den 6 had hij het meesterlijke stuk van den scheikundige in handen. Maar — laat ons eerlijk zijn — ook mijnheer Latour de Trie bezat eene vlugheid, die niet kan geëvenaard worden, daar hij op één

dag naar Lourdes heên- en terugreisde, aan de grot en te huis zijne proeven nam en het water ontleedde, en eindelijk het gewenschte verslag den prefekt in handen gaf. Men was nu voor goed van de bovennatuur verlost: de bron, door Bernadetta toevallig ontdekt, behoorde niet aan de godsdienst, maar aan de geneeskunde.

Ongelukkig echter kan ook den bekwaamsten prefekt wel eens iets door het hoofd gaan; en zoo had de baron vergeten aan het prefektoraal dagblad van zijn departement kennis te geven van het scheikundig onderzoek. Dit kleine verzuim had het noodlottig gevolg, dat de *Ère Impériale* op denzelfden dag, waarop mijnheer Latour verklaarde, dat het water uit de grot van Lourdes zeer helder was en „vertus curatives spéciales" bezat, aan zijn lezers de stellige verzekering gaf, dat het niets anders dan vuil en ongezond water was.

„Il va sans dire," zegt genoemd blad van 6 Mei, „que „la fameuse Grotte verse à flots les Miracles, et que notre „département en est inondé. A tout bout de champ vous „rencontrez des gens qui vous racontent les mille guérisons „obtenues par l'usage d'une eau malpropre."

Een ongeluk komt zelden alleen: dit ondervond ook de prefekt. Niet alleen dat zijn eigen courant de verklaring van den chemist tegensprak, maar ook die verklaring zelve had na hare bekendmaking de tegenovergestelde uitwerking van die, welke hij van haar verwachten moest; want niet alleen dat de Katholieken haar als valsch en partijdig verwierpen en in grooten getalle de bron bleven bezoeken; maar nu trokken daar ook de ongeloovigen en de volgelingen der hedendaagsche wijsbegeerte heên, om door het gebruik dier minerale wateren genezen te worden. De stroom van bedevaartgangers en vreemdelingen werd dus met den dag grooter, vooral toen de tijd aanbrak, waarop veel badgasten

naar de naburige bronnen reisden en meestal te Lourdes stilhielden. De koffijhuis-bezoekers en sociëteitsmannen waren dan ook vol zorg over de ver gaande bijgeloovigheid der groote menigte en konden maar niet begrijpen, waarom de prefekt niet doortastte; zij meenden zelfs, dat, wanneer hij geen afdoenden maatregel eindelijk nam, het gemeentebestuur daartoe moest overgaan. Eenigen hunner bragten die meening dan ook in den stedelijken raad ter tafel en trachtten hun medeleden te overtuigen, dat de stad er het hoogste belang bij had, om door deskundigen te doen uitmaken, of de bron aan de Massabiella-rotsen werkelijk minerale bestanddeelen van genezende kracht bezat. Gaf het onderzoek een bevestigend antwoord, dan kon de stad een groot voordeel van de bron trekken; leverde het een ontkennend antwoord, dan moest de regering haar afsluiten en buiten toegang stellen. Dit had dan ook het gewenschte gevolg, dat de maire den 3 Junij aan den raad voorstelde:

„On a découvert à Lourdes, sur la rive gauche du Gave, „une eau que l'on dit avoir des vertus curatives spéciales.

„Cette eau a été succintement analysée par M. Latour, „chimiste distingué de ce département, qui lui a reconnu „des propriétés telles que la science médicale pourrait peut-„être la classer au nombre des eaux qui font la richesse „de ce pays.

„La ville a un grand intérêt à connaître les principes „qui la constituent ainsi que sa propriété.

„Dans ces circonstances je viens vous demander l'au-„torisation de la soumettre de nouveau à une analyse."

Twaalf leden waren tegenwoordig en teekenden, na rijp beraad, het volgende besluit:

„A délibéré que M. le Maire était autorisé à faire faire „l'analyse de cette eau par M. Filhol, chimiste à Toulouse, „et lui payer ses honoraires au moyen des fonds libres."

De burgervader schreef daarop terstond aan

„Monsieur Filhol! conformément au désir du Conseil „municipal, qui a toute confiance dans vos lumières, „j'ai l'honneur de vous prier de vouloir bien analyser une „eau provenant d'une Source, decouverte depuis peu dans „cette ville."

Dat had de baron Massy niet verwacht: was dan de verklaring van zijn chemist niet voldoende? en moest men de zaak niet voor beslist houden, wanneer hij, de prefekt, daarover uitspraak had gedaan? Die mijnheer Filhol was wel een man van de moderne wetenschap, maar toch ook een eerlijk man; en dan die analyse van mijnheer Latour..... met één woord: de baron was niet gerust en begreep, het onderzoek van den nieuwen chemist, zoowel als het oordeel van den raad, te moeten voorkomen, zoo niet onmogelijk maken. Daarbij kwam nog, dat de brieven van den minister Rouland hoe langer zoo meer er op aandrongen, dat aan het schandaal van Lourdes een einde werd gemaakt; terwijl ook de minister van finantiën, de heer Fould, op reis naar zijne goederen, te Tarbes vertoefde en een lang onderhoud met den prefekt had. De wereld moest dan nu maar eens ondervinden, wie de baron Massy, prefekt van de Hautes-Pyrénées, was:..... en de burgers van Lourdes lazen den 8 Junij met ergernis de volgende publicatie, die door de geheele stad was aangeplakt:

„Le Maire de la ville de Lourdes,

„Vu les instructions à lui adressées par l'Autorité „superieure; vu les lois du 14—22 décembre 1789, du „16—24 août 1790, du 19—22 juillet 1791, et celle „du 18 juillet 1837, sur l'Administration Municipale;

„Considérant qu'il importe, dans l'intérêt de la Religion, „de mettre un terme aux scènes regrettables, qui se passent „à la Grotte de Massabielle.....;

„Considérant d'un autre coté, que le devoir de Maire „est de veiller à la santé publique locale;

„Considérant qu'un grand nombre.....;

„Considérant qu'il y a de sérieuses raisons de penser „que cette eau contient des principes minéraux, et.... que „d'ailleurs la Loi soumet l'exploitation des Sources d'eau „minérale à l'autorisation préalable du Gouvernement;

„ARRÊTE:

„Article 1.

„Il est défendu de prendre de l'eau à la dite Source.

„Art. 2.

„Il est également interdit de passer sur le communal „dit „rive de Massabielle."

„Art. 3.

„Il sera établi à l'entrée de la Grotte une barrière pour „en empêcher l'accès.

„Des poteaux seront également placés qui porteront ces „mots: IL EST DÉFENDU D'ENTRER DANS CETTE PROPRIÉTÉ.

„Art. 4.

„Toute contravention au présent Arrêté sera poursuivie „corformément à la Loi.

„Art. 5.

„M. le Commissaire de Police,

„La Gendarmerie,

„Les Gardes-champêtres,

„Et les Autorités de la commune,

„Demeurent chargés de l'exécution du présent Arrêté.

„Fait à Lourdes, en l'hôtel de la Mairie, le 8 juin 1858.

„Le maire, A. Lacadé.

„Vu et approuvé

„Le préfet, O. Massy."

Juist om dezen tijd was het feest in de kostbare woning van den prefekt, want het traktement van baron Massy werd verhoogd en gebragt op 25,000 francs; terwijl een vleijend schrijven van den minister Rouland hem prees om zijnen ijver, hem aanmaande op den ingeslagen weg voort te gaan, en toch, het koste wat het wilde, een einde te maken aan de mirakelen van Lourdes' grot. Ook Jacomet, de kommissaris van politie, deelde in de vreugde van den prefekt, door het ontvangen van eene aanzienlijke gratificatie.

VI.

DE VERVOLGING.

Mijnheer Lacadé had de publicatie niet willen onderteekenen, of zij moest aan het hoofd de woorden dragen: „Vu les instructions à lui adressées par l'Autorité supé-„rieure", en door den prefekt zelven mede onderteekend zijn. Nu mogt niemand hem over den maatregel, die voorzeker veel beweging en ontevredenheid in de stad zou veroorzaken, lastig vallen, want hij deed niets anders dan gehoorzamen; terwijl de verantwoording van alles op den baron Massy bleef rusten.

Jacomet, de kommissaris van politie, was minder angstvallig en toog vol blijdschap met zijne dienaars en eenige timmerlieden naar buiten, om een rasterwerk te slaan rondom de Massabiella-rotsen en aldus den toegang tot de grot en de bron af te sluiten. Zelfs werden hier en daar langs de grenslijn van de stadsgronden rondom de rots hooge palen in den grond gestoken, die met groote letters verboden verder te gaan, op straffe van boete volgens de wet. Politie-dienaren en veldwachters hielden nacht en dag daar wacht bij en maakten proces-verbaal

op, zoodra iemand zulk een paal durfde voorbijgaan, om in den omtrek der grot neder te knielen en te bidden.

Gelukkig was de vrederegter Duprat even groot vijand van het bovennatuurlijke als de heeren Massy, Dutour en Jacomet, en bezat daarbij een niet te evenaren talent, om in het straf-wetboek te lezen, wat er niet in stond, en eene straf op te leggen, die niet verdiend was, vooral wanneer hij in het hoogste ressort vonnisde en er geen appel was toegelaten. Hij veroordeelde alle overtreders van bovenstaand verbod tot vijf francs boete, maar wist met veel behendigheid allen die gedurende een zelfden dag werden betrapt, in een en hetzelfde vonnis bij elkander te nemen en aldus ieder in het bijzonder voor allen te zamen tot de bepaalde kosten te verwijzen. Dat was eene meesterlijke vinding; want wanneer er nu eens honderd waren, die gedurende denzelfden dag de grenspalen hadden overschreden, dan konden zij er van verzekerd zijn niet alleen tot vijf francs, maar ieder in solidum tot het geheel van aller geregtskosten veroordeeld te worden. Het deed volstrekt niets af, dat de verschillende overtreders op verschillende uren de grot bezocht hadden, van verschillende plaatsen afkomstig waren, elkander niet kenden en zelfs nooit gezien hadden; mijnheer Duprat sprak het vonnis uit, dat aldus luidde:

„Le Tribunal de simple police du canton de Lourdes „a rendu le jugement suivant:

„Entre M. Jacomet, Commissaire de Police du canton „de Lourdes, remplissant les fonctions de Ministère pu„blic près ce tribunal, demandeur, comparant en personne „d'une part;

„Et le sieur D. M. C. domicilié à Auch, demoiselle M. C. „demeurant à Lectoure, dame B. propriétaire et rentière „domiciliée à Bordeaux, D. L. enfant mineur, domicilié

„à Bagnères-Adour, etc. etc., défendeurs et défaillants „d'autre part:

„En fait.....

„Attendu que l'arrivée sur le communal et devant la „Grotte Massabielle desdits prévenus venant ensemble de „Lourdes établit que la contravention a été commise con„jointement et d'accord entre tous les prévenus;

„Attendu que les prévenus condamnés doivent supporter „les dépens;

„Attendu qu'il est de principe que les auteurs et com„plices d'une même contravention doivent être condamnés „solidairement aux dépens, ainsi que les personnes civi„lement responsables;

„Par ces motifs

„Nous juge de Paix, jugeant en matière de police, „avons condamné et condamnons par défaut et en dernier „ressort, le sieur D. M. C. domicilié à Auch, M. C. domiciliée à Lectoure, dame B. propriétaire et rentière „domiciliée à Bordeaux, et D. L. enfant mineur, domi„cilié à Bagnères-Adour, etc., chacun à cinq francs d'a„mende et solidairement aux dépens, en conformité des „art. 471 n°. 15 du code pénal, 162 du code d'instruc„tion criminelle, et 156 du décret du 11 juin, 811 et „1384 du code Napoléon.

„DUPRAT, Juge de Paix."

Nog nooit had mijnheer Duprat zooveel schuldigen voor zijn regterstoel gedaagd, of zich kunnen voorspiegelen, dat hij zooveel aanzienlijken uit de voornaamste landen van Europa als schuldig zou mogen veroordeelen. De arme lieden, 't is waar, vreesden voor de hooge sommen, die als straf werden opgelegd, en gingen daarom aan de overzijde van het kanaal, vlak tegenover de rots, op het

weiland nederknielen, wat hun door den eigenaar werd toegestaan; maar de meergegoeden overtraden vaak moedwillig en in het bijzijn van Jacomet of zijne politie-dienaars de verordening en wierpen hun naamkaartje voor de voeten der geregtsmannen, opdat dezen proces-verbaal zouden kunnen opmaken. Bij het openen der baden van den omtrek kwamen niet alleen aanzienlijke Franschen, maar ook Engelschen, Duitschers, Spanjaarden en zelfs Russen naar Lourdes, om de plaats te zien, waarvan zooveel wonderlijks werd verhaald, en gaven luide hunne ontevredenheid te kennen, dat hun zelfs belet werd aan eene onschuldige nieuwsgierigheid te voldoen; zoodat ongeloovigen zoowel als geloovigen bijna dagelijks als overtreders voor mijnheer Duprat te regt stonden, en niet weinig bijdroegen om de reeds bestaande gisting onder het volk te vermeerderen.

Enkele malen gebeurde het dan ook, dat eene dreigende menigte zich aan de grenspalen verzamelde en onheilspellende kreten deed hooren; eens zelfs werden op een onbewaakt oogenblik in den nacht de palen uit den grond gehaald en was het rasterwerk kort en klein geslagen; maar een eskadron ruiterij dat, zooals men wist, te Tarbes gereed stond om klem te geven aan het verbod van den prefekt, hield de gemoederen in toom.

't Was intusschen een treffend tooneel, de armen hunne zieken naar het eiland te zien dragen, welks eigenaar zich verzekerd hield, door dit verlof Gods zegen over zijne akkers te zullen verkrijgen. Zij legden de kranken op het gras neder tegenover de wonderbare rots, staken hunne armen uit naar de grot, waarin de Onbevlekte Ontvangenis was verschenen, en smeekten overluid om hulp en genezing. En die wat moediger waren, zwommen zelfs over het kanaal om het wonderwater uit de bron te halen, dat reeds

aan zoovelen tot heil had verstrekt. Met verkropte spijt en ziedenden toorn zag Jacomet het aan, onmagtig om dat alles te beletten, te meer daar ook velen zijner dienaars en alle veldwachters, ja tot zelfs de soldaten van het kasteel, met het volk meêheulden en meestal op de kniën lagen te bidden, waar zij op wacht moesten staan om de overtreders te betrappen. Daarbij kwam, dat er zich van tijd tot tijd personen vertoonden en aan overtreding schuldig maakten, tegen welke hij geen procesverbaal durfde op te maken, en die hem dus in de harde noodzakelijkheid plaatsten van met tweeërlei maat te moeten meten.

Zoo gebenrde het, dat zijne mannen eens vrij ruw een aanzienlijken vreemdeling, die de grenspalen wilde voorbijgaan, bij den kraag pakten en hem toevoegden:

— „Gij moogt hier niet voorbij."

De vreemdeling, een man met edele maar scherpe gelaatstrekken, een breed voorhoofd en vonkelende oogen, rukte zich los en antwoordde:

— „Dat zult gij zien, dat men hier wel voorbijgaat"; en hij stapte bedaard, tot verbazing der politie-dienaars, de palen voorbij.

— „Uw naam?" vroeg Jacomet woedend: „ik maak terstond proces-verbaal tegen u op."

— „Ik heet Louis Veuillot," verklaarde de vreemdeling, niet eens omziende.

Maar terwijl de kommissaris bezig was met den beroemden naam op te teekenen, overschreed eene rijk gekleede vrouw de verboden lijn en knielde voor het rasterwerk neêr, dat de bron afsloot. Door de latten heên hield zij het vochtig oog op de grot en het immer ruischend water gevestigd, en bad met vuur. Jacomet was verbaasd over zooveel vermetelheid, liet mijnheer Veuillot los en

stormde naar de godvruchtige vrouw, haar toesnaauwende:

— „Mevrouw! 't is niet geoorloofd hier te bidden. Gij wordt op heeter daad betrapt en moet voor den vrederegter verschijnen, om veroordeeld te worden. Ik maak proces-verbaal tegen u op. Uw naam?"

— „Gaarne!" antwoordde de edele vrouwe: „ik ben de echtgenoot van admiraal Bruat, goevernante van Zijne Hoogheid den keizerlijken prins."

Jacomet verstomde, liet het potlood uit de handen vallen, draafde beschaamd en morrend naar huis, en maakte geen proces-verbaal op..... Is het wonder, dat het volk wraak riep over de onregtvaardigheid van zijne overheid?

De maatregel van den prefekt had alzoo eene geheel tegenovergestelde uitwerking, daar zij de belangstelling in de Massabiella-grot en de ontstane bron veeleer vermeerderde in plaats van verminderde. Daar moest dus al weder een ander middel worden gezocht, om toch eindelijk een goed einde aan deze droevige zaak te maken. Jacomet, vindingrijk als hij was, meende eindelijk alles gewonnen te hebben, wanneer hij de geheele historie belagchelijk maken en der verachting van alle verstandigen kon prijs geven. Zoo gebeurde het dan ook op een goeden morgen, dat drie of vier kleine jongens door de stad liepen, uitroepende dat ook zij eene verschijning van de Heilige Maagd gehad hadden. Het volk stroomde zamen en volgde de knapen, die de stad uittogen en beweerden door eene inwendige magt naar de grot gedreven te worden; en als de menschen aan de gehate grenspalen bleven staan, namen de nieuwe zieners de rozekransen, schapulieren en medaljes van hen aan, om die aan de wondergrot aan te strijken of in het water van de bron te dompelen, waarvoor zij dan eene geldelijke belooning vroegen en ontvingen; terwijl de wachters hen volstrekt niet moeiden. Alles ging naar wensch; want

het onnoozele volk liet zich door de kleine leugenaars verleiden; en wat zou er na deze handtastelijke bedriegerij nog geloofd kunnen worden van Bernadetta's vermeende verschijningen?

Ongelukkig echter had Jacomet niet gerekend op den pastoor van Lourdes: deze toch had aanstonds het onedel gedrag van de politie doorschouwd en begrepen. Toen het katechismus-uur was geslagen en de jeugdige bedriegers tusschen de andere knapen hadden plaats genomen, verscheen pastoor Peyramale zelf in de kerk en gebood hun voor hem te verschijnen. Met streng gelaat en indrukwekkende stem verweet hij hun de heiligschendige bedriegerij, waartoe zij zich hadden laten omkoopen, verklaarde hen onwaardig om tot de eerste heilige communie te worden toegelaten; beval de ingezamelde aalmoezen in de offerbus der armen te werpen, en dreigde dat hij, als zij ooit weder verschijningen durfden te hebben, openlijk zou bekend maken, wie hun die verschijningen bezorgde en betaalde. Een der jongens, die misdienaar was, vatt'e hij bij de ooren en joeg hem met schande van het altaar weg. En van dien dag af had niemand meer eene verschijning.

Zoo liep dus alles den prefekt en kommissaris van politie tegen, en met iederen dag werd het hun duidelijker, dat zij met al hunne gewelddadige maatregelen het geloof aan het bovennatuurlijke niet konden beletten. Wel had men er met zijne vrienden voor gezorgd, dat er ook valsche wonderdadige genezingen onder het volk verspreid werden, om die later met veel ophef te kunnen tegenspreken en alzoo bewijzen te hebben tegen het geloof der menigte, maar alles te vergeefs: de toeleg was spoedig ontdekt en had geen andere uitwerking, dan het mistrouwen en den haat tegen de overheid te vergrooten.

Maar waarom zweeg het kerkelijk gezag? De deken

van Lourdes noch de bisschop van Tarbes schenen zich er mede in te laten, terwijl het toch als eene kerkelijke en godsdienstige zaak vooral hun aanging. Waarom stelden zij dan geen paal en perk aan al die bijgeloovigheid? Dit moest verkregen, des noods geeischt worden; en daarom stelden de baron Massy en mijnheer Jacomet lange verslagen op van hetgeen er te Lourdes in den laatsten tijd geschied was, en zonden die schrifturen naar den minister van Eeredienst op. Mijnheer Rouland bezat nog geloof, maar had zijn geloof verplaatst; want geloofde hij niet aan de wonderen en genezingen bij de Massabiella-rotsen, hij geloofde zooveel te meer aan de romantische verdichtselen van den prefekt en den kommissaris van politie. Deze twee heeren droegen daar kennis van en bleven dan ook niet in gebreke hem uitvoerig te schetsen, dat tegenwoordig kinderen de bediening van priesters uitoefenden en aan de bron voorwerpen van godsvrucht zegenden; dat het gemeen, vertegenwoordigd door vrouwen van slechte zeden, die kinderen kroonde en met bloemen bestrooide; met één woord, dat er een schandelijk spel met de godsdienst werd gespeeld, en dat het meer dan tijd was, dat de bisschop tusschen beide trad, om die heiligschennis, welke alle ware godvruchtigen met droefheid vervulde, te doen ophouden. Ook verheelden zij hem niet het onmagtige en vruchtelooze van al hunne maatregelen, en gaven als hunne innige overtuiging te kennen, dat alleen de veroordeeling van dat alles door den bisschop de gewenschte uitwerking kon hebben, Zij dreven dus den minister op de baan, waarop hij zich gaarne bewoog; want zich in godsdienstige en kerkelijke zaken mengen en den bisschoppen de les lezen, behoorde tot de welbekende liefhebberijen van mijnheer Rouland. Hij schreef dan ook aanstonds aan Mgr Laurence, den bisschop van Tarbes:

„Monseigneur! Les nouveaux renseignements que je reçois „sur l'affaire de Lourdes me paraissent de nature à attrister „profondément tous les hommes sincèrement religieux. Ces „bénédictions de chapelets par des enfants, ces manifes- „tations dans lesquelles on remarque, aux premiers rangs, „des femmes aux moeurs équivoques, ces couronnements „de visionnaires, ces cérémonies grotesques, véritable „parodie des cérémonies religieuses, ne manqueraient pas „de donner libre carrière aux attaques des journaux pro- „testants et de quelques autres feuilles, si l'Autorité „centrale n'intervenait pour modérer l'ardeur de leur „polémique. Ces scènes scandaleuses n'en déconsidèrent „pas moins la Religion aux yeux des populations, et je „crois de mon devoir, Monseigneur, d'appeler de nouveau, „sur ces faits, votre plus sérieuse attention.

„Ces manifestations regrettables me semblent aussi de „nature à faire sortir le Clergé de la réserve dans laquelle „il s'est maintenu jusqu'à présent. Je ne puis, du reste, „sur ce point, que faire un pressant appel à toute la „prudence et à toute la fermeté de Votre Grandeur, en „lui demandant si Elle ne jugera pas à propos de réprouver „publiquement de semblables profanations. Agréez etc.

„Le Ministre de l'Instruction publique et des Cultes,

„Rouland."

De bisschop antwoordde den minister, dat de geschiedenis geheel anders luidde, dan hem door onvoorzigtige en bevooroordeelde dienaars was medegedeeld; dat de geestelijkheid zich alleen uit voorzigtigheid van alle inmenging of uitspraak had onthouden; dat hij als bisschop geen verbod mogt uitvaardigen, veel minder eene veroordeeling uitspreken, alvorens de zaken in haar geheel onderzocht te hebben en te kennen; en voegde er ten slotte bij:

„Aujourd'hui, cédant aux réclamations qui me sont

„adressées de toutes parts, j'ai cru que le moment était „venu de m'occuper utilement de cette affaire. J'ai nommé „une Commission, à l'effet de rechercher et de rassembler „les éléments nécessaires pour prendre une décision, en „ce qui me concerne, sur une question qui remue le pays „et qui, d'après les renseignements qui m'arrivent, semble „intéresser la France entière. J'ai la confiance que les „Fidèles la recevront avec soumission, parce qu'ils savent „que je n'aurai rien négligé pour arriver à la vérité. „Cette Commission fonctionne depuis quelques jours; je „me détermine à rendre mon ordonnance publique par la „voie de l'impression, dans l'espoir qu'elle contribuera „à calmer les esprits, en attendant que la decision soit „connue."

Dat had men juist niet verlangd; en 't was volgens hunne meening veel eenvoudiger en meer afdoende geweest, als de bisschop geen commissie tot onderzoek benoemd, maar alleen eene veroordeeling had uitgesproken. Wie kon daarenboven verzekeren, dat die commissie niet eene geheel andere bevinding zou overleggen, dan de liberalen en hedendaagsche wijsgeeren a priori hadden vastgesteld? Liep men dan geen groot gevaar, de bijgeloovigheid door het gezag gesteund en het bovennatuurlijke niet alleen als mogelijk, maar als wezenlijk bestaande en werkende officiëel verklaard te zien? Daarbij kwam nog, dat mijnheer Filhol, de beroemde chemist van Toulouse, aan den stedelijken raad den uitslag zijner onderzoekingen had medegedeeld; en men vertelde vrij algemeen, dat hij aan het water van de bron niet de minste geneeskracht toeschreef. Daar was dus veel beweging in het kamp der vrijdenkers, en men meende dat het hoog tijd was een stap verder te gaan, en zoo mogelijk de gansche beschaafde wereld tegen de wonderen van Lourdes in te nemen. Wie kon

dat reuzenwerk beter ondernemen en tot stand brengen dan de liberale pers? Aanstonds werden dan ook het *Journal des Débats*, de *Siècle*, de *Presse*, de *Indépendance belge* en andere groote bladen aan het werk gesteld, en leverden lange artikelen ten betooge, dat het wonder onmogelijk is, dat Bernadetta aan hallucinaties leed, dat de voorgewende genezingen of niet gebeurd of slechts natuurlijk waren, enz. Een tal van kleinere bladen vulden gretig hunne kolommen met die hooggeleerde uitspraken en verhandelingen en werden daarin dapper voorgegaan door de *Ère Impériale* van Tarbes, onder ingeving van den prefekt, en het ons reeds bekende weekblad van Lourdes, de *Lavedan*. Van deze allen spande echter de kroon onze goede *Amsterdamsche Courant*, waarvan de heer Lasserre zegt: „nous trouvons, en effet, parmi les lutteurs jusqu'à „une minuscule feuille d'Amsterdam, l'Amsterdamsche „Courant." Immers zij had de eer, eene nieuwe lezing der gebeurtenis uit te denken en die, hoe dwaas en bespottelijk zij wezen mogt, in allen ernst als de eenige en waarachtige waarheid aan hare lezers voor te stellen. Lasserre zegt dan ook: „mais le plus curieux échantillon „de la bonne foi et de la libre-pensée, ou de sa sagacité „d'examen en cette matière, se trouve dans ce journal „hollandais que nous avons nommé plus haut, en dont „le grave récit fut reproduit par des journaux français. „Voici comment cet ami des lumières éclairait le monde „et racontait les événements."

In haar nommer van 9 September 1858 verhaalt zij:

„In het vorige jaar had ik reeds gelegenheid uwe aandacht te vestigen op het naderen van eene nieuwe klerikale manifestatie, bestemd om den ijver der geloovigen voor de dienst van de H. Maagd op te wekken en er toe aan te wakkeren. De beraadslagingen der bisschoppen over dit punt hebben aanleiding gegeven tot dat be-

faamde mirakel van Lourdes, eene geenszins verbeterde uitgave van de verschijning te la Salette, welke de regtbanken als „snakerij „van eenige kwakzalvers" hebben gekwalifiëerd. Het zal u bekend zijn dat de bisschop van Tarbes eene kommissie benoemd heeft tot het instellen van een onderzoek naar de echtheid van het mirakel van Lourdes. De zoogenaamde konklusiën van het rapport dezer kommissie — die uit geestelijken en door de geestelijkheid bezoldigde personen bestond, — waren reeds lang vóór hare eerste zitting in gereedheid gebragt: zij strekten natuurlijk tot bevestiging van het mirakel. Het stellen van dat lange rapport is aan Dr. Veuillot, hoofdredakteur van *l'Univers*, opgedragen.

Deze bijzonderheden zijn mij medegedeeld door een reiziger die van Lourdes was gekomen, en mij ook vertelde, dat de voorgegeven herderin Bernadetti, die zegt in altoosdurende gemeenschap met de Maagd te staan, geen onnoozele boerin, maar een jong, zeer beschaafd meisje uit den burgerstand is, zeer listig van karakter en die verscheidene maanden in een nonnenklooster heeft doorgebragt, waar men haar de rol heeft ingescherpt welke zij moest spelen, en waar eenige malen, voor een klein getal ingewijden, proefvoorstellingen van het mirakel werden gegeven, lang vóór dat dit in de grot van Lourdes zich aan de verbaasde geloovigen vertoonde. Zoo als ge ziet, aan de kommedie ontbreekt niets, zelfs niet de repetitiën, en mogt er eens te Parijs gebrek aan dramaturgen komen, dan zal men onder onze hooge geestelijkheid personen vinden, die opperbest in de behoefte kunnen voorzien. Het wordt nogtans twijfelachtig of de manifestatie wel effekt zal hebben. De door *l'Univers* uitgelokte polemiek over de jeugdige Bernadetti en hare vizioenen is door de liberale pers alhier levendig gehouden, op zulk eene wijze dat het nieuwe mirakel in het bespottelijkste licht is gesteld; en het is niet onmogelijk dat de geestelijkheid zelve ten laatste zal erkennen, dat haar eigen belang haar voorzigtigheid in deze zaak beveelt, zoodat de werkzaamheden der bovengenoemde kommissie misschien wel op de lange baan kunnen geschoven worden. In afwachting van hetgeen gebeuren kan, duurt de bedevaart naar de grot van Lourdes voort. De prefekt, die deze plek eerst door troepen had doen omringen, heeft in last gekregen de bedevaartgangers niet te bemoeije lijken.

Ik verneem, dat eenige dagen nadat de gendarmerie hare tus-

schenkomst bij de grot noodig had geoordeeld, een spotvogel een groot bord boven de grot hing, waarop geschreven stond:

De par la loi, défense à Dieu
De faire miracle en ce lieu."

Ook het *Handelsblad* mogt niet zwijgen en schreef op 10 Sept. 1858.

„Heden wordt bij geruchte verzekerd, dat de commissie, benoemd door den bisschop van Tarbes voor het onderzoek naar het zoogenaamde wonder te Lourdes, haar medelid, den leeraar der scheikunde, verbonden aan het seminarium, heeft belast met het opstellen van het rapport; dat deze laatste daaraan heeft voldaan en de commissie heeft uitgemaakt, dat er geen wonder heeft plaats gehad."

Terwijl de wereld op deze wijsheid werd vergast, gingen twee uitstekende mannen, Mgr de Salinis, Aartsbisschop van Auch, en mijnheer Rességuier, oud-afgevaardigde, ter audiëntie bij keizer Napoleon, die te Biarritz verbleef. Reeds had de vorst van verschillende kanten verzoekschriften ontvangen, om de onbillijke maatregelen van den prefekt en de onregtvaardige vonnissen van den vrederegter te doen ophouden. „Sire!" zoo had men gevraagd: „nous ne prétendons décider en rien la question des Ap„paritions de la Vierge, bien que, sur la foi de miracles „éclatants, qu'ils disent avoir vus de leurs yeux, presque „tous, en ce pays, croient à la réalité de ces manifesta„tions surnaturelles. Ce qui est certain, et hors de toute „contestation, c'est que cette Source qui a jailli tout à „coup, et que l'on nous ferme malgré l'analyse scientifi„que qui en proclame l'innocuité absolue, n'a fait de mal „à personne; ce qui est certain, c'est que, tout au con„traire, un grand nombre déclare y avoir recouvré la „santé. Au nom des droits de la conscience, indépen„dants de tout pouvoir humain, laissez les croyants aller „y prier, si cela leur convient. Au nom de la plus

„simple humanité, laissez les malades aller y guérir, si „telle est leur espérance. Au nom de la liberté des in- „telligences, laissez les esprits qui demandent la lumière „à l'étude et à l'examen aller y découvrir l'erreur ou y „trouver la vérité."

De keizer luisterde aandachtig naar hetgeen beide mannen hem aangaande de gebeurtenissen van Lourdes verhaalden, maar sprak geen enkel woord; als hij echter de geweldige maatregelen vernam, die door den minister, den prefekt, den kommissaris en den vrederegter genomen waren, fronste hij zijne wenkbraauwen, trok zijne schouders omhoog, schreef in haast een paar woorden op het papier en trok hevig aan de bel.

— „Breng dit terstond naar het telegraaf-bureel!" was zijn bevel aan den kamerdienaar.

De telegraaf is niets anders dan de bliksem, zeggen eenige geleerden; de baron Massy deelde dien dag dat gevoelen geheel; immers het keizerlijk telegram viel hem als een onverwachte donderslag eensklaps op het lijf en ontstelde hem zoozeer, dat hij versuft en als wezenloos dat noodlottig papier bleef zitten aanstaren. Hij moest toch eindelijk tot het werkelijke leven wederkeeren, en zag zich genoodzaakt, op keizerlijk bevel, zijne verordening te herroepen en alle vervolging terstond te doen ophouden.

Toen allengs de kalmte in hem was wedergekeerd, begon hij te hopen, dat de keizer misschien wel op zijn bevel zou willen terugkomen, wanneer hij maar eerst door hem en den minister anders was ingelicht. Hij schreef daarom aan den minister Rouland, opdat deze zich naar Biarritz zou begeven, en stelde zelf een schoon en lang relaas van de Lourdessche geschiedenis voor den vorst op. Maar, helaas! een tweede telegram boodschapte hem, dat de keizer bij zijn bevel bleef volharden, en dat de baron

Massy had te kiezen tusschen zijn hoogmoed of zijn prefektschap. Hij deed dan ook die pijnlijke keuze, en was nederig genoeg om prefekt te blijven.

Intusschen bedacht hij een middel om het bevel des keizers zonder openlijke terugtrekking van zijne verordening ten uitvoer te leggen. Op geheime wijze verspreidde hij daarom het gerucht, dat de prefekt, op aanhoudend verzoek, van den keizer had verkregen, dat voortaan de toegang tot de Massabiella-rotsen weder vrij en open werd. In stilte schreef hij aan Jacomet om niet langer de wacht te houden bij de grenspalen, en ook geen vervolgingen meer in te stellen. Hij verwachtte, dat dan het volk wel van zelf weder naar de grot en de bron zou gaan en het rasterwerk verbreken, terwijl de palen met het verbod van verder te gaan allengs zouden verdwijnen of in stilte konden weggehaald worden. De baron Massy was echter weder even ongelukkig in zijne berekeningen en verwachtingen als vroeger; want het volk, misschien eene hinderlaag vreezende, bleef op het weiland aan de overzijde van het kanaal bidden en het rasterwerk eerbiedigen; ook geen enkele paal wilde omvallen of werd omvergeworpen. Het werd gevaarlijk nog langer te dralen; want kwam het ter oore des keizers, dan moest hij vreezen een derde telegram te ontvangen, dat hem voor altijd ongelukkig zou maken. De minister Fould kwam juist in deze dagen te Tarbes en bezocht ook Lourdes: was dat om te onderzoeken of het bevel des keizers was ten uitvoer gebragt, of om den prefekt te waarschuwen? Ik weet het niet; maar dit is zeker, dat de baron den 3 October eensklaps gedwee en buigzaam werd als een vertreden stroohalm, en uit naam des keizers den maire van Lourdes beval, openlijk de vroegere verordening te herroepen en de rasters en palen weg te nemen.

Twee dagen daarna werd dan ook bij trommelslag de heugelijke tijding aan de inwoners bekend gemaakt en op de gebruikelijke plaatsen aangeplakt :

„Le Maire de la ville de Lourdes,
„Vu les instructions à lui adressées,
„Arrête :
„L'Arrêté pris par lui le 8 juin 1858 est rapporté.
„Fait à Lourdes, en l'hôtel de la Mairie, le 5 Octo-
„bre 1858.

„Le Maire, A. Lacadé."

Spoedig zag het volk Jacomet opdagen, omgeven van zijn politie-dienaars, die gewapend waren met schoppen, spaden, breekijzers en hamers; de statierok was aangetrokken, en de driekleurige sjerp liet haar zwierige kwasten rondom het gevest van den parade-degen dartelen. Met opgeheven hoofd stapte hij aan het hoofd zijner manschappen naar de Massabiella-rotsen, ofschoon zijn bleek gelaat wel eenigszins verraadde, dat hij zich innerlijk vernederd gevoelde. Aan de grot genaderd, klom hij op een stuk rots en gaf met de hand een teeken, dat hij spreken wilde. De menigte zweeg en naderde hem zoo digt mogelijk. Toen sprak hij :

„Mijne vrienden! die rasters daar, welke tot mijn bit-
„tere spijt de stedelijke regering op hooger bevel heeft
„moeten stellen, gaan weggenomen worden. Wie meer
„dan ik betreurde die beletsels uwer godsvrucht? Immers
„ook ik ben godvruchtig en deel geheel en al uw geloof
„en uwe overtuiging. Maar de ambtenaar heeft evenals
„de soldaat slechts te gehoorzamen, ook al valt het hem
„zwaar en wreed. Doch dan rust de verantwoordelijkheid
„ook niet op hem. Welnu, mijne vrienden! toen ik ge-
„tuige was van uwe bewonderingswaardige kalmte en

„van uwen eerbied voor het gezag en van uw volhardend „geloof, heb ik daarvan de overheid onderrigt. Ik heb uwe „zaak bepleit en gezegd: waarom wil men hen beletten „aan de grot te bidden of uit de bron te drinken? Dat „volk is braaf en zal in niets misdrijven. En zoo, mijne „vrienden! is het verbod opgeheven, en hebben mijnheer „de prefekt en ik besloten, dat die ongelukkige rasters „en palen voor altijd zullen weggenomen worden."

Zoo Jacomet op eene toejuiching van het volk gerekend had, zag hij zich bitter te leur gesteld; want niemand sprak een woord, terwijl er velen waren, die de schouders optrokken of zich met een verachtenden glimlach verwijderden.

Palen en rasterlatten werden afgebroken en omvergehaald; het hout werd bijeen gedragen, om des nachts te worden geborgen. En aanstonds was bijna geheel Lourdes naar de geheimzinnige grot uitgetogen; duizenden van waskaarsen werden ontstoken, en de echo's der bergen werden weder opgeroepen, om de litaniën en liederen ter eere der Onbevlekte Moedermaagd te herhalen.

(Slot in het volgend nummer.)

J. J. VAN DER HORST.

GESCHIEDENIS VAN HET BEGGIJNHOF

TE

AMSTERDAM.

(*Vervolg en slot van dl* L, *blz.* 233.)

V.

VIERDE TIJDVAK.

1840—1870.

In het begin van dit tijdvak werd het Beggijnhof door een allerzwaarsten schuldenlast gedrukt en met een geheelen ondergang bedreigd. De Zeer Eerw. pastoor N. J. A. Steins-Bisschop had in 1840, op last zijner geestelijke overheid, de herderlijke bediening en daarmede het bestuur van dit Hof aanvaard. Een zijner eerste werken bestond in eene goed beraamde poging, om de Katholieken van Amsterdam tot hulp in den nood op te roepen. Dit geschiedde bij een rondgaanden brief van den 18 October deszelfden jaars. Men wees er op, dat dit aloude gesticht, bijna het eenige, wat onder alle godsdienstige inrigtingen van het vroeger geheel katholieke Amsterdam was in stand gebleven, niet ten gronde mogt gaan, en dat dit onheil was te verhoeden, als ieder belangstellende geloovige gedurende tien jaren eene wekelijksche bijdrage gaf van slechts tien cents. Gedurende die tien jaren zou op den eersten Donderdag van elke maand voor het wel-

zijn van alle deelnemers eene plegtige gezongene H. Mis, ter eere van het H. Sacrament van Mirakel, en na overlijden van ieder dier weldoeners, bij behoorlijke kennisgeving van dat overlijden, eene H. Mis voor de rust zijner ziel worden opgedragen.

Die poging had het gewenschte gevolg. De zegen Gods rustte blijkbaar op deze onderneming, en met niet geringe voldoening mogen wij er bijvoegen, dat de voorspraak van de H. Maagd en Moeder Gods Maria, welke op het oude Beggijnhof door al de eeuwen van zijn bestaan en door de nieuw opgerigte Broederschap van den Levenden Rozenkrans [1]) weder op eene bijzondere wijze vereerd werd, ongetwijfeld dezen zegen verworven heeft.

Thans kon men met een verruimd hart de toekomst afwachten; de angstige zorgen mogten wijken voor het blijde vooruitzigt, dat na verloop van tien jaren het Beggijnhof van zijne schulden zou bevrijd zijn; en in deze blijde gemoedsstemming kon men zich voorbereiden op een feest, dat de geheele katholieke bevolking van Amsterdam met godsdienstige vreugde zou vervullen. In het jaar 1845 zou het vijfde eeuwgetij van het groote Mirakel van Amsterdam aanbreken. Men zou met buitengewone plegtigheid en innigen dank de wonderen vieren, waarmede God deze stad had willen verheerlijken. Dat de H. Hostie een geheelen nacht ongeschonden in het vuur was gebleven, dat eene menigte andere wonderen bij bedevaarten naar het H. Sacrament van Mirakel in Amstels H. Stede had plaats gehad, dat God door al die wonderen onze voorvaderen in hun geloof, vooral tegen de later ingrijpende ketterij, had versterkt, dat alles moest

[1]) Op den Zondag onder het Octaaf van Maria's Onbevlekte Ontvangenis 1842 werd die Broederschap in de kerk van het Beggijnhof plegtig ingesteld.

op het blijde eeuwfeest met bijzonderen luister worden herdacht en gevierd. Zulk een feest zou in de handen der Goddelijke Voorzienigheid een middel worden om in deze stad en ook ver daar buiten het geloof, de hoop en liefde tot het H. Sacrament des Altaars te bevestigen en te verlevendigen, een middel alzoo tot zaligheid van velen. Pastoor Steins-Bisschop was de man, die de bekwaamheid, den ijver en de middelen bezat, om het naar waarde te vieren.

Het Mirakel was wel niet op het Beggijnhof geschied, maar in zijne onmiddellijke nabijheid. In de tegenwoordige Kalverstraat, waar thans de H. Stede, door velen tegenwoordig de Nieuwe-Zijds-Kapel genoemd, haar rijzig torentje opheft, daar stond het huis, waar, in de passieweek van het jaar 1345, tusschen Dingsdag den 15 en Woensdag den 16 Maart, het eerste der talrijke wonderen plaats had; daar was de Stede die, om de vele daarop volgende mirakelen, tot in verre landen den naam van H. Stede droeg; daar, maar geven wij liever het woord aan eene oude vrouw, die in 1651 het volgende liet opteekenen:

Memorie
van de Processie van t' H. Sacrament
van Mirakel;
uut de Heijligher Stede, tot Amsterdam.

Op den XVI. December, 1651. heeft Agatha Hendricx Loen, (moeder van Hendrick ende Pieter Barentsz Hartoghvelt) dewelcke den 31. October lestleden, 91. jaaren haers ouderdoms gepasseert sijnde, haer verstant ende memorie (Gode loff) noch wel hebbende, soo uuterlijck scheen ende bleeck; present Ampl^mo^. Dno Bartholdo Nihusio Praelato, ende S^r^. Albert Canter Willemsz, verhaelt; hoe dat zij in persoon, voor de veranderinghe van

dese Stadt [1]), met haer Moeder, Suster ende Broeder, alle Woonsdaghen, s' morgens ten vijff uren, winter ende somer, in hagel, snee ende regen [2]) gewoon was (gelijck oock vele andere goede ende devoote persoonen) ter H. Stede, haer devotye te houden; in de HH. Sacrificien der Missen te presenteren, ende het H. Sacrament van Mirakel, ter selue plaetse te besoecken. Dat mede ten tijde van de Processie, het voorsz. H. Sacrament, plagh devotelijck ende solemneel gedraghen te werden uut de H. Stede voorsz, met gevolge van de Gilden, ijder met hare banieren; ende vele andere devoote persoonen, met kaerssen, tourssen, off flambeauwen in hare handen het selve vergeselschappende langhs de Calverstraet, tot aenden Dam; Gaende voorts langhs de Zuijdt-sijde desselfs Dams, tot op de Middel-dam, omtrent het huijs genaemt de Witte Fonteijn, alwaerop een tonne was gestelt, in forme van een cleijn Aultaer: Ende het H. Sacrament, een weijnich nederghestelt sijnde, ijder sijn devotie met nederghebogene knijen gehouden hebbende, van daer weder is gedraghen, om de tonne, langs de Noortzijde van de Middel-dam, over de Merckt, nevens de Waghe, tuschen de huijsen, staende aen de Westzijde van de Waghe voorsz; de Nieuwen dijck op, door de Rams-koij, over de Nieuwe-brugge ende door der selve steeghe, door de Warmoes-straet en de Nes, over de Lange brugge, door de Tax steeghe, tot in de Calverstraet voornoemt: Ende soo voorts om de H. Stede, langs de Zuijdt-zijde inne, ende door de straet aen de Noortzijde weder uut, tot in de Cappelle. Aldaer binnen om-

[1]) Dus vóór het jaar 1578.

[2]) In een afdruk ten jare 1737, bij Gerardus van Bloemen te Amsterdam, van dit Origineel gegeven, is hier verkeerdelijk tusschen gevoegd „wol en barrevoets."

gedraghen sijnde, weder ten behoorlijcke plaetse wierd gestelt.

Aldus voor Memorie gestelt, dato als boven in Amsterdam, door Hendrick Barentsz Hartoghvelt [1]).

In de oorspronkelijke H. Stede kon het eeuwfeest niet worden gevierd; zij toch zag hare altaren omverhalen en haren luister verwoesten. Geen pelgrim kan daar meer binnentreden, om het H. Sacrament te aanbidden; zijn droevige oogen mogen alleen de plaatsen opzoeken, waar eenmaal het tabernakel der liefde stond; zijne schreden kunnen om hare buitenmuren rondgaan en nog eenmaal de voetstappen der duizenden drukken, die in plegtige processiën daar omgingen, terwijl uit de diepte van zijn hart slechts lispelend de lofzangen opstijgen, die weleer over Amstels hooge daken weerklonken. Maar ginds, in dat nederig huiskerkje van het Beggijnhof, daar werden, na het droevige vernietigingsjaar 1578, de mirakelen van het H. Sacrament gevierd, daar vindt ge de nieuwe H. Stede. Nu, bij het vijfde eeuwgetijde in Maart 1845, nu eene trilling van vreugde de Katholieken van Amsterdam heeft aangegrepen, gaan wij op naar dat oude Hof, dat ook vijf eeuwen telt, maar zijn eigen eeuwfeest vergeet, omdat het de ziel is van een ander eeuwfeest, dat alle harten heeft vermeesterd. Let niet op die kapel met dat torentje, daar midden op het Hof; vraag niet naar hare geschiedenis, rijt geen oude hartewonden weder open. Ware het mogelijk geweest, zelfs met groote geldelijke offers, dan zou de pastoor van het Hof daar het eeuwfeest hebben gevierd. Gij ziet geen vreugdevlaggen wapperen daar

[1]) Archief van het Beggijnhof. H. Stede. Art. 11.

uit die huizen in het rond; want de pastoor wilde aan de afgedwaalden van het geloof niet de minste reden van aanstoot geven. Zeg niet, dat men hier langs die grasperken weder de oude processie van vroegere eeuwen kon hernieuwen en onder Gods vrijen hemel het H. Sacrament, waar het in plegtigen ommegang zou worden rondgedragen, op den eigen grond van het roomsche Hof zou kunnen aanbidden. Al zou men niet terugschrikken voor de winterkoude, zouden toch nog andere redenen de processie in de open lucht moeten afraden. Maar zie eens welk eene menigte zich naar de kerk opdringt. Het feest neemt een aanvang. Daar, tegen het katholieke bedehuis, ziet ge een houten gebouw, dat nieuw is opgerigt en reeds den naam van bijkerk draagt; het is in gemeenschap met de kerk zelve, dewijl men de deur en ramen der kerk aan die zijde heeft uitgenomen. Het blijft daar staan gedurende het feest, om bij de algemeene deelneming eene grootere ruimte voor de menigvuldige kerkgangers beschikbaar te hebben. Was het tienmaal grooter, het zou nog niet te groot zijn.

Wij treden de kerk binnen. Ter naauwernood hebt gij den voet over den drempel gezet, of gij voelt u aangegrepen door eene ontroering van godsvrucht, die u in stille aanbidding op de kniën werpt. Daar op het altaar heeft de zomer den ijskouden Maart, zoo streng als hij in 1845 was, geheel verdreven. Op een troon van levende bloemen rust het H. Sacrament. Ter wederzijde schittert een magt van zilver in de zachte stralen van het talrijk ontstoken waslicht Daar boven ziet men de afbeelding van de H. Hostie in het midden der vlammen, omringd door Engelen, en het jaarcijfer 1345. Prachtige blaauwe troongordijnen, rijk met zilver versierd, dalen van den hoogen altaarhemel in statige plooijen neder. Aan

iedere zijde staan twee processie-lantaarnen, als noodigden zij het H. Sacrament uit, om het door de straten der stad te mogen vergezellen. Het voorstuk van de altaar-tafel is geheel gebeeldhouwd en verguld. In het midden is het Mirakel voorgesteld, daarboven het wapen der stad, daaronder het jaargetal der groote gebeurtenis, aan weerszijde, op een geruiten grond, een druivenrank met korenaren doorvlochten.

De wanden der kerk zijn met draperiën en levend groen behangen, langs de gaanderij daarboven schittert ook het scherpe rood tusschen de zachtere kleuren uit. De kolommen zijn met witte stoffe omkleed en dragen schilden met toepasselijke opschriften. Men ziet er ook in groote letters de verklaring, waarmeê de regering der stad in 1345 de waarheid van het Mirakel heeft betuigd. Tegenover het altaar prijkt het wapen van Amsterdam. Dit mogt niet ontbreken; want de groote wereldstad heeft hare eer en opkomst te danken aan de gedenkwaardige mirakelen, die men thans zoo luisterrijk viert.

De geloovigen gaan om strijd naar dezen tempel op, zij verdringen elkander binnen de enge ruimte, het hart geraakt in godsdienstige verrukking, tranen van aandoening ontrollen aan de starende oogen. Van zulk een feest waren zij nog nooit getuigen. Alle priesters uit de stad, vele ook van daarbuiten, komen gedurende het octaaf hier aan hunne godsvrucht voldoen. De Vice-Superior der Hollandsche Missie, Mgr Innocentius Ferrieri, draagt op den feestdag zelven de Hoogmis op; Mgr Cornelius Ludovicus, Baron van Wijkerslooth, Bisschop van Curium i. p. i., deed het op den laatsten dag; op de andere dagen zag men beurtelings den HoogEerwaardigen Aartspriester en de oudste pastoors der stad dit heilig dienstwerk verrigten. Iederen avond was er plegtig Lof en eene aller-

indrukwekkendste processie met het HH. Sacrament, telkens voorafgegaan door eene preek, die, zoo de eerw. redenaars hadden kunnen besluiten om ze volgens den algemeenen wensch in het licht te geven, een bundel zouden hebben gevormd, welke door diepe geleerdheid en innige godsvrucht, in uitmuntenden stijl gekleed, een waardig monument van die gelukkige dagen zou geweest zijn.

Wij kunnen ons het genoegen niet ontzeggen om, uit een handschrift van pastoor Steins-Bisschop, het volgende over te nemen. Het moge eene bijdrage zijn tot de geschiedenis der mannen, die een zoo werkzaam aandeel aan deze feestviering hebben genomen, en wier namen eenmaal eene eervolle plaats in de kerkelijke historie zullen innemen.

„Ik had bepaald, dat er gedurende het feest dagelijks, „dus negen maal, te beginnen op den vooravond, door „vreemde heeren zou gepreekt worden. En om belang- „stelling op te wekken bij Katholieken en Protestanten, „was het mijn verlangen, dat die preken door de Zeer- „Eerw. heeren professoren der beide Seminariën zouden „worden waargenomen. Ik had mij dan ten dien einde „naar het groot Seminarie te Warmond, en ook naar het „klein Seminarie Hageveld, dat nog boven Haarlem onder „Velzen is, begeven, en tot mijn genoegen ondervond ik, „dat men ook daar in de algemeene geestdrift voor het „feest deelde en mijn aanzoek met alle welwillendheid „door de heeren professoren werd aangenomen. In het „groot Seminarie kreeg ik het woord van vier heeren pro- „fessoren: den ZeerEerw. heer van Vree, president van „het Seminarie en prof. Th. moralis, als zoodanig met „zeer veel lof bekend, — Wensing, den schrijver van het „onlangs uitgekomen werk over de pausin Joanna, „tegen den protestantschen professor Kist te Leiden, een

„werk van uitgebreide eruditie, de vrucht van talrijke „nasporingen, — Pluym, prof. Archaeologiae et Liturgiae,— „Steenhoff, Theologiae dogmaticae. In het klein Semi- „narie verbonden zich tot preken vijf heeren: de ZeerEerw. „heer A. van der Weiden, superieur aldaar met den naam „van regent, — de ZeerEerw. heer Broere, prof. Philosophiae, „een man van uitstekende bekwaamheden, reeds nu hij „nog geen veertig jaren oud is, groot door zijne litera- „rische, philosophische en theologische kennissen, ook „als dichter misschien wel de voornaamste in ons land, „wiens naam zeker, indien hij niet door te klein vertrou- „wen van zich zelven zich van het schrijven zal weerhou- „den, lang bij het nageslacht in roem zal blijven, — de „ZeerEerw. heer van der Ploeg, professor van de Litera- „tuur, een jong mensch [1]) vol van ijver, die zijne vacan- „tietijd gewoonlijk besteedt, om in de eene of andere „parochie, vooral van het platte land, missie te geven, „waaraan dan geheele gemeenten door het ontvangen van „de HH. Sacramenten deelnemen, waarbij zeer dikwijls vele „afgedwaalde zondaars te regt komen en vele andere chris- „tenen door eene algemeene biecht den weg van een „geheel vernieuwd leven ingaan; — de ZeerEerw. heer „Jansen-Kea, professor van de Logica en voorbereidenden „Philosophie-cursus, en de ZeerEerw. heer Hesseveld, eersten „praeceptor; deze heer is door den Vice-Superior aange- „steld als algemeene directeur der Broederschap van den „Levenden Rozenkrans; het is deze Broederschap, ook „in deze kerk sedert December 1842 bestaande, waarvan „de godsdienstige oefeningen door eene ontzettende me- „nigte van volk bezocht worden, welke, te gelijk met „de Broederschap van het Onbevlekte Hart van Maria,

[1]) Men gelieve op te merken, dat deze aanteekeningen 25 jaar oud zijn.

„in ons land de vereering van de Allerheiligste Maagd, „welke hier erg verflaauwd was, sterk heeft aangekweekt" [1]).

De waardige pastoor had, door de allervoorkomendste bemiddeling van Mgr den Vice-Superior, een vollen aflaat bij wijze van Jubilé voor dit vijfde eeuwfeest van Z. H. Paus Gregorius XVI verkregen. Hij verzocht zijne medepastoors van Amsterdam, om de geloovigen op de meest geschikte wijze daartoe voor te bereiden. Tot dat doel werden er bijzondere geestelijke oefeningen gehouden vooral in de navolgende kerken: Krijtberg, Zaaijer, Pool, Duifje, Maagdenhuis, Posthoorn, Stadhuis van Hoorn, Moses en Aaron, Ster en het Beggijnhof. De geheele geestelijkheid der stad werkte onder alle opzigten mede, om dit feest met de meeste stichting en luister te doen vieren: niets viel haar te moeijelijk. Een mandement van den Vice-Superior, dat van alle preekstoelen te voren afgelezen en daarna door den druk verspreid werd, gaf eene buitengewone opwekking. De hieruit gevolgde algemeene bekendheid van het naderend feest „scherpte de vijandige „pennen der Protestanten ter zamenstelling van een aantal „pamfletten en hatelijke uitvallen, welke later in groot „getal voor den dag kwamen."

De nederlandsche katholieke dichtkunst zou het voetspoor van den grooten Vondel drukken en hare offers op het feestgetijde brengen. „De Protestanten, die vroeger „altijd in hunne geschriften de Katholieken als dom, on„geleerd en onervaren, vooral in de literatuur, beschul„digd hadden, moesten, bij het zien der bondige katho„lieke geschriften, die reeds vóór 1845 het licht zagen, „wel van het tegendeel overtuigd worden; zij legden dan „ook eene zigtbare vrees aan den dag voor de pen van

[1]) Dit handschrift en de verdere documenten van het eeuwfeest berusten in het Archief A, 2. Art. 2, Lit. h.

„vele katholieke schrijvers; maar nu moesten zij nog van „de dwaling worden genezen, alsof alleen van de protes- „tantsche en niet ook van de katholieke zijde voortbreng- „selen van nederlandsch genie en kunst te wachten „waren" [1]). Het zou hun goed moeten doen, als van de vaderlandsche harp, door katholieke vingers getokkeld, weer toonen zouden rollen, die aan de dagen van den grootsten der nederlandsche dichters uit de 17e eeuw konden herinneren. Een Broere en van der Ploeg hebben in een afzonderlijken bundel, een Leesberg heeft in *„De Katholiek"* het Mirakel van Amsterdam bezongen en den roem der katholieke letterkunde gevestigd.

Op het veld van historiesch-kritische onderzoekingen heeft de HoogGeleerde heer Pluym, bijgestaan door den Weledel Gestr. heer Meijlink, door zijne onvermoeide nasporingen een werkje, ten betooge der waarheid van het Mirakel, in het licht gegeven dat, zoolang Amsterdam zijn Mirakelfeest viert, eene voortdurende belangstelling opwekt [2]).

Dat oude herinneringen in de gedachtenis der Katholieken blijven voortleven, dat zij hunne godsdienstige belangstelling opwekken, het verre verledene aan het tegenwoordige verbinden, alsof er geene eeuwen tusschen beide lagen, daarvan heeft de grijze „Onzer Lieve Vrouwe St „Maria Kapel van den Hage" een treffend blijk gegeven. Van haar kwam op den hoogen feestdag een gezantschap, dat een vaan met opschrift en een prachtig geïllustreerde acte als oorkonde ten offer bragt. Die acte is als volgt:

---

[1]) Uit hetzelfde handschrift als boven.

[2]) Ook de Eerw. Heeren J. J. Burgmeijer, P. J. Hesseveld, W. van Houten, H. van Lottom en M. A. van Steenwijk hebben zich door hunne geschriften voor dit eeuwfeest verdienstelijk gemaakt.

Het Allerheiligste Sacrament des Altaars worde in eeuwigheid geprezen. Amen.

Ter Eeuwige Gedachtenisse.

De Ondergeteekenden Landdeken van Delfsland en Pastoor der Kerk van den H. Jacobus den Meerdere te 's Gravenhage en der van ouds genaamde Onzer Lieve Vrouwe S^t^. Maria Kapel van den Hage met de Kapellaans dier kerken, alsmede de Broedermeesters der daarin wettig opgerigte Broederschappen van het Allerheiligste en Onbevlekte Hart van de H. Maagd Maria en van den Levenden Rozenkrans;

Overwegende hoe weleer het beroemde Kapittel van voorschr. Kapel, blijkens de nog heden daarvan voorhanden oorspronkelijke met Kapittels zegel voorziene brieven, de meeste belangstelling heeft getoond in de Kapel ter Heiliger Stede te Amsterdam en de plegtige viering der gedachtenis van het Wonder, hetwelk Gode behaagd heeft in den jare een duizend drie honderd vijf en veertig, tot bevesting des geloofs aan Zijne Waarachtige Tegenwoordigheid in het Allerheiligste Sacrament des Altaars en tot stichting der Geloovigen, in die Stad te doen plaats hebben; — zoo hebben zij, de voorvaderlijke Godsvrucht willende navolgen, en den alouden band van broederlijke gemeenschap met de Geloovigen van Amsterdam zoekende in stand te houden en te bevestigen, als bewijs van eerbied en liefde der Geloovigen van 's Gravenhage jegens het Allerheiligste Sacrament, aan de kerk van het aloude en vermaarde Beggijnhof te Amsterdam, waarvan thans Pastoor is de WelEerwaarde Heer Nicolaus Joannes Antonius Steins-Bisschop, bij gelegenheid van het aldaar van den vijfden tot den dertienden Maart dezes jaars, tot gedachtenis van dat Wonder, gevierd wordende Vijfde Eeuwfeest, een Vaan, versierd met het beeld der H. Maagd

als Toevlugt der Zondaren, en met eene zilveren plaat, gezegde heugelijke Gebeurtenis kortelijk vermeldende, ten geschenke gegeven, zich daarbij in de gebeden en het godvruchtig aandenken der Geloovigen, die het Allerheiligste Sacrament in die kerk komen vereeren, nederig aanbevelende, terwijl zij hun wederkeerig den Zegen Gods en de bescherming en voorspraak der H. Maagd toewenschen;

En hebben zij, ten oorkonde daarvan, dit stuk onderteekend en met het Zegel van voormelde kerk voorzien. Gedaan te 's Gravenhage, den vijfden Maart des jaars onzes Heeren een duizend acht honderd vijf en veertig.

J. J. Siegfried, Landdeken van Delfsland en Pastoor, en Bestuurder van 't Broederschap van 't A. en O. Hart van Maria.

J. C. Knoors, Kapellaan en Directeur van het Broederschap van den Levenden Rozenkrans.

L. J. Hoctin, Kapellaan en Secretaris van het Broederschap van het A. en O. Hart van Maria.

A. J. L. M. Lux, Broederm.
H. C. Klompé, „
G. M. Siegfried, „
C. J. Behr., „
W. de Haan, „
P. A. Schudelaro, „
W. J. de Haan Wz., „
van den L. Rozenkrans.

Met de grootste belangstelling vernamen de geloovigen op den feestelijken avond van den 5 Maart den inhoud dezer oorkonde en zagen zij in de groote processie het nieuwe vaan der haagsche geloovigen ronddragen.

Het feest duurde van den 4 Maart 's middags tot aan den slotavond op den 12 dierzelfde maand met onafgebrokene plegtigheden voort.

De geestdrift, welke de katholieke bevolking binnen en verre buiten Amstels vesten bezielde, verbitterde niet weinigen van dezulken, die meenden, dat reeds vóór drie eeuwen de herinneringen van het katholiek verleden dezer landen door het van buiten ingedrongen Protestantisme voor altijd waren begraven. Wij voelen ons gedwongen, om in weinige regels verslag te geven van woelingen, die in het duister plaats vonden en daarom tot op dit oogenblik bijna geheel onbekend zijn gebleven. Ter liefde van de waarheid moet deze droevige bladzijde hare plaats in onze geschiedenis innemen.

Uit eene briefwisseling nu blijkt, dat er bij de hooge gezagvoerders verschillende pogingen zijn aangewend, die aan dezen geest van verbittering haar ontstaan te danken hadden. Men zou zoo gaarne eenige moeite hebben veroorzaakt over den houten aanbouw bij de kerk; maar gelukkig hadden Burgemeester en Wethouders daartoe vergunning gegeven. Men had gehoopt, dat het Rescript van den H. Vader in de kerken zou zijn afgelezen, om, volgens de toenmalige strafwet, de geestelijken, die het hadden gedaan, met geldboeten of gevangenisstraf te vervolgen; maar ook daartoe was geene aanleiding te vinden. Wij meenen zelfs te kunnen bewijzen, dat onmiddellijk na den afloop van het feest langs officiëlen weg aan het hooge Staatsbestuur een rapport werd ingediend, waarin wel voorkwam, dat gedurende dit feest de openbare orde niet werd gestoord, maar ook, dat er ten gevolge van deze plegtigheden onder de Katholieken een verschil van gevoelen was ontstaan, hetwelk, volgens het oordeel van den hooggeplaatsten verslaggever, wel eene scheuring kon ten gevolge hebben. De Katholieken van Amsterdam, die het feest hebben beleefd, zullen verbaasd staan over deze drieste en nooit gehoorde bewering. En toch

gaat de man, die met Amsterdam zoo weinig scheen bekend te zijn, voort met aan te merken, dat sommigen dit eeuwfeest beschouwden als een spel van de priesters, niet ongelijk aan de zoo belasterde vereering van den heiligen rok te Trier, dat anderen daarentegen dit feest roemden en de waarheid van het mirakel volhielden. De verslaggever was al verder wel zeer verkeerd ingelicht, toen hij er bijvoegde, dat eenige eerbiedwaardige en vermogende familiën van Amsterdam zich begonnen te verzetten tegen de blinde onderwerping, welke men aan Rome verschuldigd is, en beweerden, dat de tijd was aangebroken om dit juk te verbreken en zich van Rome af te scheiden, zooals Ronge met de zijnen dit in Duitschland deden [1]).

Geheel anders klonk het dank-adres, dat door honderd van de voornaamste Katholieken dezer stad en, gelijk zij durfden verzekeren, uit naam van allen, aan den hooggeachten aanleider en bestuurder van dit feest werd gerigt, en waarbij zij nog het dringend verzoek voegden, dat toch de preken bij dit feest gehouden, als een blijvend gedenkstuk, door middel der pers mogten worden uitgegeven.

Dit verzoek had nogtans niet het gewenschte gevolg; want eenigen der gewijde redenaars, die misschen beter dan anderen over de geheime woelingen waren ingelicht, schenen te vreezen, dat de zoozeer gewenschte uitgave der preken voor eenige protestantsche schrijvers al weder eene nieuwe opwekking tot verbittering zou geven. Pastoor Steins-Bisschop moest wel in deze beschouwing be-

---

1) Blijkbaar heeft de verslaggever in *De Protestant* een artikel gelezen getiteld: „*De Heilige Rok te Trier en het Amsterdamsch „Mirakel*" en een libel: „*Zal er in Nederland geen Ronge opstaan? „Een woord na den afloop van het Amsterdamsch Jubelfeest.*" 's Hage. 1845.

rusten. Hij toch had van zijnen kant alle openbare blijken van feestvreugde tegengehouden, om de onkatholieken niet te hinderen. En om nog al meer te laten zien, hoe ver zijne voorzigtigheid ging, laten wij hier volgen, wat wij in zijne aanteekeningen hebben gevonden:

„De kosten van al deze decoratiën (in de kerk) waren „zeer hoog. Maar niets er van is gekomen op rekening „van de kerk of van het Beggijnhof; ook heeft men van „de geloovigen niets gevraagd, want om aan de Protes„tanten niet de minste stof tot laster te geven, werd er „boven alles gezorgd, voor geene zaak, hoegenaamd ook, „bijdragen te vorderen. Uitgenomen honderd gulden, „door een paar menschen vrijwillig voor sieraden aange„bragt, werden de onkosten van alle versieringen en van „alle uitgaven voor dit feest gedragen door een enkel „persoon, een Katholiek hier ter stede, die het mij niet „vergund heeft zijn naam te noemen."

Eenige geschenken zijn bij die gelegenheid aan de kerk gegeven, maar het rijke stel van priestergewaden, dat als geschenk van den edelmoedigen pastoor zelven op alle volgende feesten zijnen naam vereeuwigt, mogt boven alles uitmunten [1]).

„Maar (het zijn al weder woorden van dezelfde hand als boven) „het grootste sieraad van het feest was de „zigtbare medewerking der genade, die zich in de gods„vrucht der geloovigen en in het groote aantal van be„keeringen openbaarde."

Dat die godsvrncht voor het aanbiddelijk Sacrament op nieuw was ontvlamd, mogt in het volgend jaar op den 20 Junij 1846, bij het zesde eeuwfeest der instelling van

---

[1]) Nog berust op het Beggijnhof een zilveren gedenkpenning, welke, ter gedachtenis aan dit eeuwfeest, door twee brave echtgenooten den pastoor vereerd werd.

den H. Sacraments-dag te Luik, op eene treffende wijze blijken. Een veertigtal pelgrims uit Holland, onder welke zich ook de pastoor van het amsterdamsche Beggijnhof bevond, bragt er een rijk vaan ten offer, dat door Mgr den Bisschop van Curium, Baron van Wijkerslooth, ter plaatse zelve werd ingezegend. Aan dat vaan hing een zilveren gedenkplaat, een bijzonder geschenk van de Katholieken van Amsterdam. Zij stelde voor de H. Hostie in de vlammen tusschen twee aanbiddende Engelen. Daarboven stond: Illaesa mansit [1]), in den rand het jaarcijfer MCCCXLV. In het rond las men: Apparuit Dominus in flamma ignis [2]) Ex. III, 2. en daaronder het volgend opschrift:

Cives Catholici Amstelodamenses
insignis Miraculi Amstelodami patrati
pie memores
et
Festo SS. Sacramenti Leodii primum instituto
congaudentes
Ecclesiae S. Martini Leodiensi
(cujus memoria in benedictione est)
hoc numisma
Festi Saecularis VI monumentum
nec non
Charitatis ac Confraternitatis pignus
dono dederunt [3])
MDCCCXLVI.

---

1) Zij (de H. Hostie) bleef ongedeerd.
2) De Heer verscheen in eene vlam van vuur.
3) De katholieke inwoners van Amsterdam, in godvruchtige gedachtenis aan het beroemde Mirakel te Amsterdam geschied, en deelnemende in de vreugde over de oorspronkelijke instelling van den H. Sacraments-dag te Luik, hebben aan de kerk van den H. Martinus aldaar (wier gedachtenis in zegen blijft) deze gedenkplaat als een monument van het zesde eeuwfeest en als een onderpand van liefde en broederschap ten geschenke gegeven.

Mgr van Curium sprak na de inzegening onder andere ook de volgende merkwaardige woorden:

„Alle volken beijveren zich, om eerevanen, als teekenen van hunne overwinningen, aan de wanden hunner tempels op te hangen; gij ook, mijne dierbare landgenooten, hebt eene groote overwinning behaald. Wij mogen het in herinnering brengen, dat de Katholieken van Nederland in moeijelijke dagen veel hebben moeten strijden, om hun geloof, het geloof hunner vaderen, te bewaren; wij hebben in deze verdediging goederen, rijkdommen, rang en eerambten moeten opofferen; wij hebben zelfs onze tempels verloren. Maar, dank zij den Almagtige, wij hebben ons offer bewaard, wij hebben ons geloof behouden. Ja, die overwinning hebben wij behaald, en uwe tegenwoordigheid op deze plaats is er getuige van, dat die overwinning groot was, en een eerevaan moest dan wel als zegeteeken bij de Aartsbroederschap van het Allerheiligste Sacrament in de beroemde stad van Luik ten offer prijken. En gij, inwoners van Luik, die mij aanhoort, ontvangt deze tropee van godsdienst niet alleen als een blijk van christelijke toegenegenheid, maar ook als een bewijs en, laat ik het zeggen, als een opwekking tot volharding."

En in het diploom, dat het bovengemelde vaan vergezelde, stond onder de weldaden, welke Nederlands Katholieken aan het Sacrament te danken hadden, op de eerste plaats het groote Mirakel vermeld, dat God in het jaar der genade 1345 binnen Amsterdam had gewerkt, toen de H. Hostie ongedeerd in het midden der vlammen verscheen, een Mirakel, waarvan in 1845 het vijfde eeuwfeest werd gevierd in de oude kerk van het Beggijnhof dier stad. En de pelgrims verklaarden, dat zij door zulk een eeuwgetijde nog te meer waren opgewekt,

om ook het zesde eeuwfeest nu te Luik te komen vieren.

Diep was de indruk, welken de nederlandsche pelgrims aldaar hadden te weeg gebragt. Als een blijvend gedenkteeken van dien indruk berust nog op het Beggijnhof een diploom, waarin de Aartsbroederschap te Luik daarvoor hare daukbaarheid betuigt.

Er gingen nu eenige jaren voorbij, waarin niets buitengewoons op het Beggijnhof plaats had. De jaarlijksche feesten van het Mirakel werden altijd met groote plegtigheid door eene talrijke priesterschaar en onder den toevloed van eene menigte geloovigen gevierd. Het Beggijnhof geraakte door de milde bijdragen zijner vrienden en door een zuinig beheer zijner bestuurders langzamerhand uit zijne schulden, en allengs kwam de tijd aan, dat men eenige verbeteringen kon aanbrengen.

Onder de merkwaardige gebeurtenissen kunnen wij bij het jaar 1851 vermelden, dat Mgr Aloysius Fransoni, Aartsbisschop van Turijn, die om zijne heldhaftige verdediging van de regten der Kerk uit zijne bisschoppelijke stad en uit zijn vaderland was verbannen, op den 4 Augustus van dat jaar aan het groot altaar der kerk op het Beggijnhof, ter eere van het H. Sacrament van Mirakel, voor het heil der hem toevertrouwden en tot heil der geloovigen van Amsterdam en van geheel Holland, het H. Offer der Mis heeft opgedragen, en dat hij hiervan een eigenhandig onderteekende verklaring heeft achtergelaten [1]).

Vele Katholieken mogten door de zorgen van den pastoor van het Beggijnhof de eer genieten, om op plegtige wijze aan dien doorluchtigen en vervolgden kerkvoogd,

---

1) Archief A, 2. Art. 2. Lr. k.

dien zij als eenen martelaar hoogachtten, hun diepen eerbied te betuigen.

Zij, die in een meer vertrouwelijk onderhoud met dezen Aartsbisschop konden treden, waren later niet vreemd aan het gevoelen, dat zijne belangstelling voor Nederland, door dit bezoek ten zeerste opgewekt, niet zonder invloed op het spoedig herstel der bisschoppelijke hiërarchie in deze gewesten gebleven is.

In het jaar 1853 gaf onze H. Vader Paus Pius IX aan Nederland de lang verwachte en vurig verlangde Bisschoppen. Jammer is het, dat eene verblinde hartstogtelijkheid van antikatholieken de zoogenaamde Aprilbeweging heeft veroorzaakt, eene beweging die aan het staatsbestuur veel zorg, aan de Katholieken veel verdriet en aan de drijvers veel schande en weinig voldoening bezorgd heeft.

Het jaar 1854 mogt getuige zijn van de eerste bisschoppelijke vormreis van Mgr Franciscus Jacobus van Vree, die, met zekere voorliefde voor het aloude Hof, ook daar den 14 Februarij het H. Vormsel kwam toedienen.

Na weinig jaren nam het Beggijnhof op kerkelijk gebied, voor zoover de omstandigheden het gedoogden, weer zijne vorige plaats in. Zijne kerk had in de twee eerste eeuwen alleen ten gebruike voor zijne bewoonsters gestrekt; in de drie volgende eeuwen werd het noodzakelijk, haar ook voor de andere Katholieken beschikbaar te stellen en hare priesters te belasten met alle pastorele verrigtingen voor alle geloovigen van Amsterdam, die hunne bediening mogten verlangen, zoodat deze kerk gelijk was geworden aan alle kerken van de stad. Maar bij de parochiale indeeling der stad, welke op 1 Januarij 1857 in werking trad, werd zij bij wijze van parochie-kerk aan de bewoonsters van het Beggijnhof aangewezen; en de priester, die met den titel van Rector aan het hoofd zou

staan, ontving alle parochiale regten en volmagten over de bewoonsters van het Hof, ofschoon het geheele Hof bij de parochie van de H. Catharina werd ingedeeld. Maar die kerk had nu gedurende bijna drie honderd jaren de oude H. Stede van Amsterdam vervangen, zij moest dan wel als pelgrims-plaats eene openbare kerk blijven, waar alle geloovigen de godsdienstplegtigheden konden bijwonen en tot de HH. Sacramenten konden naderen. Het zou den geloovigen in de stad ook zeer onaangenaam geweest zijn, wanneer zij niet langer een vrijen toegang hadden gehad tot eene kerk, die zoovele oude herinneringen in het geheugen terugriep, en waar zij, vooral bij de plegtige feesten van het Mirakel, zulke gelukkige uren mogten doorbrengen. Welligt was het om deze reden, dat de genoemde kerk nu den titel van Algemeene Hulpkerk ontving. En voor het Bestuur van het Beggijnhof was het zeer aangenaam, dat die kerk ook voor anderen dan voor de hofbewoonsters toegankelijk bleef.

Bij deze verandering werd aan den hooggeachten pastoor N. J. A. Steins-Bisschop een andere en uitgestrekte werkkring aangewezen. Hij had nu bijna 17 jaren lang de geestelijke en tijdelijke belangen van het Beggijnhof met de grootste toewijding behartigd. Zijn naam was voor altijd aan den opbloei van dat Hof en aan het hoogfeest van het amsterdamsch Mirakel verbonden. Hij had drie maagden als Beggijntjes aangenomen en zich beijverd, om allen op den weg der volmaaktheid te doen voortgaan. Het was dan ook met groote droefheid, dat men hem op den 31 December 1856 zag vertrekken, om de herderlijke bediening over de nieuw opgerigte parochie van de H. Catharina te dezer stede te gaan aanvaarden. Later werd hij Kanunnik-Poenitencier, Deken van Haar-

lem en Plebaan der Kathedrale Kerk aldaar. Hij overleed er, na eene lange en geduldig doorgestane ziekte, op den 8 April 1861. Zijne nagedachtenis blijft in zegening.

Intusschen was de WelEerw. heer Wilhelmus Fredericus Antonius Mehler als rector der kerk en als overste van het Beggijnhof aangesteld. Hij aanvaardde deze dubbele betrekking op den 7 Januarij 1857. Als kapellaan had hij zijnen voorganger bij al de bemoeijingen voor het feest in 1845 met onvermoeiden ijver ter zijde gestaan, en door zijne deugden en bekwaamheden de bijzondere hoogachting van dien voorganger verworven. De voortreffelijke eigenschappen van zijnen geest maakten hem volkomen geschikt, om het hoofd te zijn van eene kerk, die in het nieuw ingetreden tijdperk vooral bestemd scheen te zijn, om de hoogere godsvrucht te bevorderen en aan te kweeken. Maar al spoedig moest het blijken, dat de krachten van zijn ligchaam niet evenredig waren aan den ijver van zijn geest. Hij heeft er ziekelijke jaren doorgebragt en voelde zich ten laatste genoodzaakt zijn eervol ontslag te verzoeken. Hij had nog een Beggijntje aangenomen. Hij verliet den 28 Januarij 1862 de pastorie, maar reeds den 17 Julij daaraanvolgende werd hij door God tot de eeuwige vergelding opgeroepen.

Op den dag van zijn vertrek had de WelEerw. heer Joannes Antonius van den Akker zijne dubbele betrekking op het Beggijnhof overgenomen. Ook deze was vroeger als kapellaan op het Hof werkzaam geweest.

Er waren op dezen tijd slechts negen Beggijntjes. Gedurende de laatste jaren was dit getal op ongeveer dezelfde hoogte gebleven. Zij woonden meest allen afzonderlijk in verschillende huizen. Twee waren er, die om haren hoogen leeftijd eene bijzondere verzorging behoefden, en voor

wie het alzoo wenschelijk was om met anderen, die haar de noodige hulp konden verschaffen, zamen te wonen.

Voorzeker zouden hare zusters en deelgenooten in denzelfden levensstaat haar het beste die hulp kunnen aanbieden. Men begreep, dat een meer gemeenschappelijk leven der Beggijntjes onderling ook meer tot wederzijdsche stichting en godsdienstige opwekking zou strekken; dat de nieuwelingen, die zich zouden aanbieden, in zulk eene gemeenschap opgenomen, beter de pligten van haren staat zouden leeren uitoefenen; dat men, als haar getal merkelijk toenam, haar aan het schoone liefdewerk van ziekenverpleging of aan de verzorging van bejaarde juffrouwen zou kunnen verbinden, en op het Hof zelf een huis voor zulk een gewenscht doel zou kunnen inrigten. Men overwoog, dat zulk eene zamenleving met de oorspronkelijke regels niet in strijd was, mits men aan ieder, die het later mogt verkiezen, de vrijheid gaf om weder afzonderlijk te gaan wonen. Door deze redenen geleid, besloot men om, in navolging van andere Beggijnhoven, een Convent te beginnen, waaraan men den naam van Bethanië gaf. De Moeder Overste of Meesteres Maria Henrica Hoelen, die niettegenstaande haren ver gevorderden leeftijd den moed en de bekwaamheid bezat, om zulk eene taak op zich te nemen, stelde zich aan het hoofd dezer nieuwe inrigting. En mogt men al tot heden nog geene liefdewerken van eenigen omvang kunnen ondernemen, toch moet men erkennen, dat de verzorging der oude Beggijntjes, de onderlinge stichting en de goede voorbereiding van nieuwelingen er ten zeerste door gebaat wordt.

In 1863 ontstond er eene moeijelijkheid met het kerkbestuur der engelsche gemeente over eenige gebouwtjes en eene opene plaats, grenzende aan de oude kapel van het Beggijnhof, welke thans nog bij die gemeente in ge-

bruik is. Het Bestuur van het Hof bleef op zijne oude eigendomsregten staan en vond het niet geraden, om in eenig vergelijk te treden [1]).

Had het, bij gelegenheid van het dempen der Beggijnensloot, die nadeelig was geworden voor den gezondheidstoestand en alzoo in 1865 eene demping noodzakelijk maakte, nog wat strenger aan zijne regten vastgehouden [2]), dan zou het stedelijk Bestuur waarschijnlijk wel wat toegeeflijker geweest zijn voor het eerbiedig verzoek, om een stuk gronds van de gedempte sloot langs de geheele lengte van het Hof door aankoop of door dading in onbetwistbaar eigendom af te staan, opdat men daar een hek zou kunnen plaatsen tot meerdere veiligheid van het Hof. Dit verzoek werd echter niet ingewilligd.

In 1866 werd er van wege de Stad nog eene poging aangewend, om bij bevelschrift het Hof tot eene daad te brengen, welke eene feitelijke erkenning zou inhouden, dat het de straten over dat Hof als openbare wegen erkende. Hoe moeijelijk het aan goede onderdanen ook vallen moge, om aan zulk een bevel gehoorzaamheid te weigeren, toch was het Hof tot zulk eene weigering genoodzaakt, om zijne eigendomsregten ongeschonden te handhaven [3]). Het stedelijk Bestuur heeft deze zaak vervolgens laten rusten. Maar de eigenaars van een belendend perceel op het Spui hebben ook in 1867—69 bij de Stad aangedrongen om de straten over het Hof als publiek eigendom te beschouwen en te laten behandelen. De Stad wilde zich echter, zooals uit de omstandigheden bleek, met deze zaak niet inlaten,

---

1) Nieuw Archief N°. 8, 10, 11 en 12.
2) Nieuw Archief N°. 15, 16, 20—28.
3) Nieuw Archief N°. 28 en 30.

en de eigendomsbrieven, wier kracht door geene verjaring is verzwakt, het voortdurend onderhoud en de verlichting dier straten, waarin het Beggijnhof zelf altijd alleen heeft voorzien, zijn te overtuigend, dan dat het Hof ook maar eenigzins in dergelijke bewering zou kunnen toestemmen.

Over een stukje grond, waarop vroeger de sacristij der oude kapel had gestaan, kon eenige twijfel rijzen, of de Stad niet door behoorlijke verjaring er eigenares van geworden was, en om deze moeijelijkheid te voorkomen, heeft men in 1866 dezen grond van de Stad gekocht.

Het stedelijke Bestuur heeft in de allerlaatste jaren geene nieuwe moeijelijkheid meer gemaakt. Wij moeten dan ook erkennen, dat het genoemde Bestuur gaarne kennis heeft genomen van de regten dezer aloude stichting en blijken heeft gegeven, dat het met oud-hollandsche regtvaardigheid en goede trouw deze regten wil gehandhaafd zien. Mogten ooit door latere regeringspersonen deze regten in twijfel worden getrokken, dan gelooven wij, dat deze geschiedenis eene aanwijzing zal kunnen zijn ter verdediging der regtvaardigheid.

De feitelijke toestand van het Beggijnhof in den zomer van het jaar 1870 is deze:

Het bestaat uit de oude kapel, die ten gebruike van de engelsche gemeente is ingeruimd moeten worden, maar waarop, volgens onze overtuiging, het Beggijnhof zijne regten nog niet verloren heeft; de R. K. Kerk met de aangrenzende pastorie, welke eigendom zijn van dat Hof, 44 woonhuizen, waarvan er 34 aan het Hof, 4 aan het St Andries-hofje, en 6 aan anderen in eigendom toebehooren. Ook de opene ruimte met een paar kleine gebouwtjes en nog andere afgeslotene erven zijn eigendom van het Hof.

Het wordt bewoond door 322 personen, die, zooals de reglementen het ook voorschrijven, allen Roomsch-Katholiek zijn. Behalve den rector en den kapellaan wonen er, naar eisch dierzelfde reglementen, alleen vrouwelijke personen. Er zijn thans tien Beggijntjes, van welke er na 1862 drie, en wel met bisschoppelijke vergunning en na behoorlijken proeftijd, zijn aangenomen. Al de bewoonsters zijn, zooals het vijf eeuwen geweest is, aan de wetten van het Hof onderworpen.

Wij sluiten met den wensch, dat een volgende geschiedschrijver den altijd toenemenden bloei van dit aloude Beggijnhof aan de latere geslachten moge vermelden, en dat het, aan zijn oorsprong getrouw, eene plaats van stille godsvrucht en van heilige voorbereiding voor het andere leven blijven moge.

De heer J. W. G. van Maanen

OVER HET

CHRISTELIJK HUWELIJK en de ECHTSCHEIDING.

Wanneer ik in N° 9 van de *Vaderlandsche Letteroefeningen* dezes jaars, onder de rubriek: *Wetenschap en Belletrie*, den titel lees van *Het Huwelijk in de Negentiende eeuw*, door J. W. G. van Maanen, dan moet ik immers verwachten, dat mij eene volledige beschouwing zal worden voorgelegd van het huwelijk, zooals het zich in onze hoog geroemde, verlichte en beschaafde eeuw voordoet, algemeen wordt opgenomen en ook beleefd? Eene inderdaad hoogst belangrijke stof, en aller aandacht waardig! Ik ontvang echter niets anders dan een mager, zeer oppervlakkig en hier en daar bijna onverstaanbaar resumé van Dixon's *Spiritual wives*. Wij worden dus bekend gemaakt met de ontuchtige leer en geschiedenis der Ebelianen, Perfectionisten, Paulinisten en andere soorten van engelsche, amerikaansche en duitsche Mormonen, die de nieuwe woning der Liefde betrokken hebben; maar over het christelijk huwelijk..... nu ja, toch bijna een halve bladzijde vol! Wat daarin gezegd wordt? Laat ik een zacht woord bezigen: iets zeer bespottelijks.

„De heiligheid van het celibaat, sedert eeuwen door Rome verkondigd, is in strijd met de oorspronkelijke gevoelens en handelwijze."

Van wie? zou men hier moeten vragen. Maar wij willen niet haarkloven.

„Hoe is dat denkbeeld [de heiligheid van het celibaat] ontstaan, even vreemd aan het Evangelie als aan het heidensche Rome, en nog in de oostersche kerken niet toegepast op het priesterschap?"

Meesterlijk, zoo'n vraag! Men behoeft dan niet eens te bewijzen, dat het Evangelie er nooit op gedoeld, dat Paulus er nooit van gesproken, en dat Rome nooit vestaalsche maagden heeft gehad. Op de laatste helft van de vraag is echter eene kleine aanmerking te maken: dat lidwoord *het* deugt hier niet en verraadt jammerlijk, dat de heer van-Maanen het *Sacramentum Ordinis* met de *sacerdotes* verwart. Immers het celibaat maakt geen deel uit van het heilig Sakrament het Priesterschap, noch in de Westersche noch in de Oostersche Kerk; maar degenen, die de heilige orden zullen ontvangen, worden in de Westersche Kerk *allen* verpligt tot het bewaren der zuiverheid, in de Oostersche *niet allen*. Hoe zoo'n onnoozel lidwoordje al iemands onkunde aan den dag brengt!

Het antwoord op voorgaande vraag luidt niet alleen apodictiesch, maar heeft den vorm van aphorismen aangetrokken en leert op professoralen toon:

„In Spanje was de oorsprong en van daar is het de Kerk ingedrongen."

Dat arme Spanje heeft toch al wat op zijne rekening! Jammer, dat ook de heilige Apostel en Evangelist Joannes geen Spanjaard was; dat zou effekt gemaakt hebben! De auteur herhaalt met klimmende verheffing:

„In Spanje, waaruit de Kerk zooveel ontvangen heeft, dat haar tot schande en ten verderve strekt. De oorbiecht, de bedelmonniken, de inquisitie, de Jesuieten hebben daar hun oorsprong gevonden, en ten laatste de hooge vereering van Maria, ten toppunt gedreven in het leerstuk der onbevlekte ontvangenis."

Dat zondenregister van de Katholieke Kerk is vrij onvolledig: daar hadden noodzakelijk nog de Mis, de aflaten en het vagevuur moeten bijgevoegd worden; want als men de oorbiecht en de Franciscanen, Capucijnen, Sacheten, enz. uit Spanje laat opdagen, waarom dan ook het overige niet? Het schiereiland beweert toch, dat het 't geloof van den Apostel Jacobus heeft ontvangen.

De geleerde van Maanen meent hier de reden te moeten aangeven, waarom juist Spanje zooveel „schande en ver-„derf" aan de Katholieke Kerk heeft geschonken, en hij geeft zelfs eene *psychologische* reden ten beste.

„Oude oostersche denkbeelden van heidensche afkomst bleven daar te lande lang gangbaar. De Mariadienst is in zachter en edeler vormen de oude vereering van Venus en Astarte, die ligt wortel sloeg in het land, waar nog zoovele overblijfsels zijn van Syrische en Phoenicische meeningen."

Dat is prachtig, niet waar? — zulk eene verklaring van de vereering der Onbevlekte Moedermaagd in de Katholieke Kerk! Het is echter duidelijk, dat dit alles hier volstrekt niet te pas komt en er slechts is tusschen gevoegd, om eene hatelijkheid tegen de Roomsche Kerk, al is het dan ook een *hors d'oeuvre*, te kunnen plaatsen.

„Daar is ook het eerst op de synode te Elvira in 305 het voorschrift gegeven, dat geen gehuwd priester het altaar zou bedienen."

De heer van Maanen schijnt de Conciliën van Ancyra, Neocaesarea en Nicea niet te kennen, noch de apostolische constituties: daaruit had hij anders kunnen leeren, hoe ook de Oostersche Kerk in het begin der vierde eeuw over het celibaat der priesters dacht, en wat zij dat aangaande voorschreef.

„De hooge eerbied voor de vrouw, den Gothen en Germanen eigen, kwam in strijd met dat gevoelen, dat langzamerhand de Roomsche Kerk overmeesterde."

Och kom? van wie hebben de Gothen en Germanen „hoogen eerbied voor de vrouw" geleerd? van wie anders dan van de Roomsche Kerk?

„De hervorming sprak den geest van het Noorden uit."

Alweêr verwarring van denkbeelden: het noorden nam den geest der Hervorming aan.

Nu eindelijk wordt ons medegedeeld, wat het huwelijk is voor Katholieken en niet-Katholieken.

„In het noorden, onder de afstammelingen van Gothen en Germanen, is het huwelijk een heilige zaak; maar juist daardoor wordt de behoefte aan echtscheiding gevoeld. In het zuiden, waar de plichten van het gehuwde leven niet veel worden geteld, acht men [hier moet zeker bij: *het*] maar eene onverschillige zaak. Men kiest zich niet zelf eene vrouw, ouders en priesters zorgen daarvoor; in den echt moet daarom van beide zijden eene mate van toegeefelijkheid gebruikt worden, die ons vreemd en schandelijk voorkomt. De jaloerschheid is uit de mode; voor wederzijdsche misstappen sluit men de oogen. De uitbarstingen van toorn en naijver zijn voorbijgaande, en worden als onbeschaafd afgekeurd. Zoo is de echtscheiding geheel nutteloos; want wat onder de Germaansche volken het huwelijk eigenlijk uitmaakt, de gemeenschap des geestelijken levens, kent men in Spanje en Italie niet. Maar van die gemeenschap wil men dan ook, dat zij voortdure na den dood; haar wil men genieten op aarde. Waar zij ontbreekt, wil men den drukkenden band kunnen verscheuren, om een beteren aan te knoopen."

Ik heb deze halve bladzijde bespottelijk genoemd. Immers voor den Katholiek, die gelooft dat het huwelijk een heilig Sakrament en de afbeelding is der vereeniging van Jesus met zijne heilige bruid de Kerk — *Sacramentum magnum est in Christo et in Ecclesia* —; die zich door het Sakrament van Boetvaardigheid en veel gebed tot het waardig ontvangen van het huwelijk voorbereidt; die het gaat ontvangen in Gods heilig huis, nedergeknield voor

het altaar, waar de priester hem den eed van tronw en liefde afneemt en den zegen van God en de Kerk uitspreekt; die gelooft aan het woord van den Verlosser: *wat God verbonden heeft, scheide de mensch niet*, en daarom het huwelijk als slechts door den dood ontbonden beschouwt: — voor den Katholiek zon het huwelijk geen heilige maar slechts „eene onverschillige zaak" zijn; doch voor de afstammelingen der Gothen en Germanen, met andere woorden: voor de Protestanten, die het huwelijk als eene zuiver burgerlijke verbindtenis beschouwen; die op het gemeentehuis elkander, tot weder-opzeggens toe, liefde en trouw beloven; die, als zij begrijpen dat zij met een ander „de „gemeenschap des geestelijken levens" beter knnnen „ge„nieten", van elkander scheiden en op nieuw trouwen: — voor dezen is het huwelijk eene heilige zaak!..... En omdat het huwelijk „eene heilige zaak" is, daarom is de echtscheiding noodig..... Waarlijk men zal niet gemakkelijk meer onzin in een halve bladzijde druks vereenigd vinden.

Laat ons de waarheid zeggen. 't Is hard, te moeten erkennen, dat de vergoding van het dierlijke in den mensch, dat de afschuwelijke leer en eerdienst der Mückers niet in katholieken grond willen wortel slaan, maar alleen op protestantschen bodem groeijen en tieren; men overspant dan zijn hersen-zenuwen om eene verklaring daarvan te vinden, die ten nadeele der Katholieken is: en zoo komt men tot redeneringen, die louter onzin, hatelijkheid en krankzinnigentaal zijn.

J. J. VAN DER HORST.

VERSCHEIDENHEDEN.

DRIETAL AANMERKINGEN OP ZEKERE FEESTREDE.

1. Van de verdraagzaamheid wordt gezegd: zij „doet ons in den „medeburger, die van ons verschilt, een medekamper zien op den „weg naar de waarheid, die haar met denzelfden ernst en goede „trouw zoekt" (blz. 9).

Is dit geschreven door een Katholiek, die zijne godsdienst kent?

De Protestant, dit is zoo, hij *zoekt* naar de godsdienstige waarheid; op de Protestanten is toepasselijk, wat de Apostel zegt (2 Tim. III, 7), dat zij *altijd leeren en nimmer tot de kennis der waarheid komen.*

De Katholiek daarentegen is *in het bezit* van de waarheid; hij is leerling van den Paus en de Bisschoppen, tot wie, in den persoon van Petrus en de Apostelen, door Christus gezegd is (Joan. XVI, 13): *Als die Geest der waarheid gekomen is, zal Hij u* al *de waarheid leeren.*

2. De leden der protestantsche meerderheid, zegt de Feestrede, mogen het nooit vergeten, dat de leden der minderheid, Neêrlands Katholieken, „er billijke aanspraak op hebben, dat die gelijkheid [van regten] „eene levende waarheid zij" (t. a. p.).

Met het oog op de Grondwet, zesde hoofdst. 166 („De belijders „der onderscheidene godsdiensten genieten alle dezelfde burgerlijke „en burgerschaps-regten, en hebben gelijke aanspraak op het bekleeden van waardigheden, ambten en bedieningen") zouden we meenen, dat de Katholieken niet slechts *„billijke aanspraak"* maar *volslagen regt* hebben op gelijkstelling met de Protestanten.

3. „Die verdraagzaamheid nu, zonder welke in den heeten „strijd dezer dagen door broedertwist het Vaderland spoedig zou „gewischt zijn uit de rij der onafhankelijke staten, te ontwikkelen, „is de taak der openbare neutrale school" (t. a. p.).

De taak der openbare neutrale school!

Ieder Katholiek zal zich overtuigd houden, dat het ontwikkelen van alle deugden en ook van ware verdraagzaamheid beter is toevertrouwd aan de Kerk dan aan eenig mensch of eenige menschelijke instelling, zooals bijv. de openbare neutrale school.

De *ware* verdraagzaamheid immers is niets anders dan *de christelijke liefde jegens degenen, die in dwaling zijn.* Wie nu zal ons leeren, wat waarheid en wat dwaling is?

Zekerlijk niet de openbare school, die ieders godsdienstige overtuiging moet eerbiedigen; zoodanige school leert eene verdraagzaamheid, die zich niet slechts tot de dwalende personen, maar ook tot de dwaling uitstrekt en daarmede onverschilligheid jegens de waarheid aankweekt.

Alleen de Kerk getuigt, wat Christus geleerd heeft, wat wij diensvolgens als waarheid moeten aannemen en wat als dwaling verwerpen.

Leert zij dan geen onverdraagzaamheid?

Ja, jegens de dwaling; neen, jegens de dwalende personen.

Om ons te bepalen tot onze protestantsche landgenooten, de Kerk toont ons in hen niet slechts natuurgenooten, niet slechts medemenschen, die evenals wij naar het beeld Gods geschapen zijn, maar ook mede-verlosten door het bloed van Christus; zij leert ons, in hen, als zij geldig gedoopt zijn, broeders van Christus eerbiedigen; zij zegt ons, dat wij voor hen moeten bidden, opdat zij tot de volledige kennis der waarheid komen, opdat zij hier met ons mogen nederknielen voor hetzelfde altaar en in den hemel met ons juichen voor den troon van het verheerlijkt Lam, dat ook voor hen is geslagtofferd.

Zou zulk eene leer niet beter de verdraagzaamheid of, laten wij liever zeggen, de christelijke liefde aankweeken dan het zamenzitten op eene en dezelfde schoolbank?

J. DE BRUIJN.

PROTESTANTSCH ZENDINGWERK ONDER DE JODEN.

Den 27 en 28 April dezes jaars is te Berlijn eene algemeene conferentie gehouden ter zake van de Protestantsche zending onder de Joden. Uit het verslag dier bijeenkomst deelt „*De Vereeniging*"

van October jl. deze bijzonderheden mede. Daar waren vertegenwoordigers van de meeste zendinggenootschappen, die onder Israël arbeiden, aanwezig, als bijv. van het Londensche, Britsche, de vrije Schotsche kerk, het Iersch-Presbyteriaansche, het Nederlandsche, Rijnsche, Berlijnsche, Saksische, Beijersche en Noorweegsche. Het aantal zendelingen bedroeg 24; bovendien waren er nog velen die in de verbreiding van het Evangelie onder de Joden belang stellen. Door Ds. Axenfeld werd de noodzakelijkheid van zamenwerking betoogd, vooral ook, omdat de Joden nu een genootschap ter bestrijding van de Christelijke zending hebben opgerigt, en in Duitschland door hun geld en de pers een belangrijken antichristelijken invloed uitoefenen. In de Protestantsche kerk zijn 17 zendinggenootschappen voor Israël; ook de Grieksche kerk begint zich de Joden aan te trekken. Er zijn thans 20,000 gedoopte Israëlieten in de wereld. Eerst sedert 15 jaren is het den Joden geoorloofd in Noorwegen te wonen.

Professor Delitzsch achtte het noodig, dat er aan eene der Duitsche universiteiten een professor in de Joodsche letterkunde en geschiedenis was, wijl een theologiesch professor voor het Hebreeuwsch aan dat onderwerp niet al de aandacht kon wijden die het verdient. Eene door Zunz uitgegeven Hoogduitsche vertaling van het Oude Testament is ruim in Duitschland verspreid, en verdient vooral, naar opgemerkt werd, „om hare messiaansche verklaringen, als bijv. van Jes. 53", onder Israël verspreid te worden.

Een belangrijk punt van bespreking was het oprigten en inrigten van asylen voor proselieten. „Ook onze waardige Capadose", zegt de berigtgever, „heeft aan deze konferentie een belangrijk aandeel gehad."

De Zwitsersche professor Abraham François Pettavel, van Neuchatel, die zich bijzonder met de bekeering der Israëlieten bezig hield, is in den ouderdom van bijna 80 jaren overleden.

ONZE LIEVE VROUWE

VAN LOURDES.

VII.

HET ONDERZOEK.

Het gerucht, dat mijnheer Filhol, door den raad van Lourdes met het scheikundig onderzoek van het water der bron belast, zou verklaard hebben, dat hier volstrekt niets anders dan gewoon water was zonder eenige geneeskracht, bleek intusschen de waarheid te behelzen; immers de maire las aan zijne medeleden in het stedelijk bestuur den volgenden brief van genoemden chemist voor:

„Je soussigné, Professeur de chimie à la Faculté des „Sciences de Toulouse, Professeur de Pharmacie et de „Toxicologie à l'Ecole de Médicine de la même ville, „chevalier de la Légion d'Honneur, certifie avoir analysé „une eau provenant d'une source qui a jailli aux environs „de Lourdes.

„Il résulte de cette Analyse que l'eau de la Grotte de „Lourdes a une composition telle qu'on peut la considérer „comme une eau potable, analogue à la plupart de celles

„que l'on rencontre sur les montagnes dont le sol est „riche en calcaire.

„Les effets extraordinaires qu'on assure avoir obtenus „à la suite de l'emploi de cette Eau, ne peuvent pas, „au moins dans l'état actuel de la science, être expliqués „par la nature des sels dont l'Analyse y décèle l'existence.

„Cette Eau ne renferme aucune substance active capable „de lui donner des propriétés thérapeutiques marquées. „Elle peut être bue sans inconvénient.

„Toulouse, ce 7 août 1858. FILHOL."

Die uitspraak was verpletterend voor den baron Massy, want nu verviel de groote reden waarom hij de grot had laten afsluiten, en werd de verklaring van zijn vriend, den apotheker A. Latour de Trie, gelogenstraft; immers mijnheer Filhol legde een uitvoerig rapport over van zijn onderzoek en van de wetenschappelijke gronden, waarop zijne uitspraak rustte. Hij gaf aan:

„1°. PROPRIÉTÉS PHYSIQUES ET ORGANOLEPTIQUES de cette „eau;

„2°. PROPRIÉTÉS CHIMIQUES;

„3°. IL RÉSULTE des faits qui précèdent que l'eau de „la grotte de Lourdes tient en dissolution:

„1°. De l'oxygène;

„2°. De l'azote;

„3°. De l'acide carbonique;

„4°. Des carbonates de chaux, de magnésie et „une trace de carbonate de fer;

„5°. Un carbonate ou un silicate alcalin, des „chlorures de potassium et de sodium;

„6°. Des traces de sulfates de potasse et de soude;

„7°. Des traces d'ammoniaque;

„8°. Des traces d'iode.

„4°. L'ANALYSE QUANTITATIVE de cette eau a été faite „par les procédés ordinaires; elle a donné les résultats „suivants:

„EAU, 1 KILOGRAMME.

„Acide carbonique. . .	„ 8 centig.	
„Oxygène	„ 5	
„Azote	„ 17	
	gr.	millig.
„Ammoniaque	traces.	
„Carbonate de chaux	„	096
„Carbonate de magnésie	„	012
„Carbonate de fer	traces.	
„Carbonate de soude . . .	„	
„Chlorure de sodium	„	008
„Chlorure de potassium. . .	traces.	
„Silicate de soude et traces de silicate „de potasse.	„	018
„Sulfates de potasse, de soude. .	traces.	
„Iode	„	
„Totaal. . .	„	134."

De strijd dus, door het ongeloof en de moderne wetenschap aan het bovennatuurlijke geleverd, bragt op officiële wijze het eerste bewijs aan voor het wonderdadige karakter van de vele genezingen, die door het uit- of inwendig gebruik van het water uit de bron van Lourdes hadden plaats gegrepen.

Eene week te voren had de bisschop van Tarbes eindelijk het stilzwijgen verbroken, dat hij tot misnoegen van velen en tot ergenis van anderen zoolang met hardnekkigheid had volgehouden. Mgr Laurence was de voorzigtigheid zelve en bezat misschien het gebrek van bijna nooit te meenen, dat hij redenen genoeg had om tusschen beide te treden, of bewijs genoeg om een oordeel uit

te spreken; vooral beoefende hij die voorzigtigheid, wanneer het gevallen gold, die hem in aanraking met de regering of de burgerlijke overheid bragten. Had de waardige prelaat evenwel eenmaal de overtuiging, dat pligt of ambt hem tot handelen riep, dan kon niets hem daarvan terughouden, en voegde hij wijsheid en kracht bij de voorzigtigheid, die hem zoo lang deed dralen. Zooals hij aan den minister Rouland had geschreven, vaardigde hij uit een zeer merkwaardige

„Ordonnance de mgr l'évêque de Tarbes, constitutive „d'une commission chargée de constater l'authenticité et „la nature des faits qui se sont produits, depuis environ six „mois, à l'occasion d'une apparition, vraie ou prétendue, „de la très-sainte Vierge dans une grotte, sise à l'ouest „de la ville de Lourdes."

Mgr Laurence vangt aan met de vermelding van hetgeen er zou hebben plaats gegrepen, en zegt dat men reeds sedert de maand Maart eene kerkelijke uitspraak had gevraagd. Hij meende echter, dat de tijd daartoe nog niet was aangebroken, dat men veeleer met verstandig geduld den loop der dingen moest afwachten, de gemoederen laten bedaren, gelegenheid geven tot het inwinnen van de noodige verklaringen en getuigen, tot rijp beraad, ernstige overweging en volkomene overtuiging. Drie soorten van menschen hadden beroep op zijne uitspraak gedaan. Vooreerst zij, die, alle onderzoek weigerende, in de gebeurtenissen aan de grot en de genezingen, aan het water van de bron toegeschreven, niets anders zien dan bijgeloovigheid, bedriegerij en middelen om het domme volk te misleiden. Het is klaarblijkelijk, dat hij dat gevoelen niet a priori en zonder een ernstig onderzoek deelen kan. Een tweede soort vormen zij, die al wat er verhaald wordt, aannemen noch verwerpen, en

hun oordeel opschorten, tot het geestelijk gezag zal uitspraak gedaan hebben. Eindelijk tot de derde en talrijkste soort behooren zij, die reeds eene innige overtuiging dragen aangaande de waarheid en het bovennatuurlijke karakter van hetgeen men zegt gebeurd te zijn, en die dus het kerkelijk oordeel zijn vooruit geloopen; waarna hij vervolgt:

„A ces causes,

„Le saint nom de Dieu invoqué,

„Nous avons ordonné et ordonnons ce qui suit:

„Art. 1. Une Commission est instituée dans le diocèse „de Tarbes, à l'effet de rechercher:

„1°. Si des guérisons ont été opérées par l'usage de „l'eau de la grotte de Lourdes, soit en boisson, soit en „lotions, et si ces guérisons peuvent s'expliquer naturel„lement, ou si elles doivent être attribuées à une cause „surnaturelle;

„2°. Si les visions que prétend avoir eues, dans la „Grotte, l'enfant Bernadette Soubirous sont réelles, et, „dans ce cas, si elles peuvent s'expliquer naturellemeut, „ou si elles revêtent un caractère surnaturel et divin;

„3°. Si l'objet apparu a fait des demaudes, manifesté „des intentions à cette enfant. Si celle-ci a été chargée „de les communiquer, à qui? et quelles seraient les de„mandes ou intentions manifestées;

„4°. Si la Fontaine qui coule aujourd'hui dans la „grotte existait avant la vision que Bernadette Soubirous „prétend avoir eue.

„Art. II. La Commission ne nous présentera que des „faits établis sur des preuves solides; elle nous adressera „sur ces faits des rapports circonstanciés contenant son avis.

„Art. III. MM. Les doyens du diocèse seront les „principaux correspondants de la Commission; ils sont „priés de lui signaler:

„1°. Les faits qui se seront produits dans leurs doyen-„nés respectifs;

„2°. Les personnes qui pourraient rendre témoignage „sur l'existence de ces faits;

„3°. Celles qui, par leur science, pourraient éclairer „la Commission;

„4°. Les médecins qui auraient soigné les malades „avant leur guérison.

„Art. IV. Après renseignements pris, la Commission „pourra faire procéder à des enquêtes. Les témoignages „seront reçus sous la foi du serment. Lorsque les en-„quêtes se feront sur les lieux, deux membres, au moins, „de la Commission, s'y transporteront.

„Art. V. Nous recommandons avec instance à la Com-„mission d'appeler souvent dans son sein des hommes „versés dans les sciences de la médicine, de la physique, „de la chimie, de la géologie, etc., afin de les entendre „discuter les difficultés qui pourraient être de leur ressort „à certains points de vue, et de connaître leur avis. La „Commission ne doit rien négliger pour s'entourer de „lumières et arriver à la vérité, quelle qu'elle soit.

„Art. VI. La Commission se compose des neuf mem-„bres du chapitre de notre cathédrale, des Supérieurs de „nos grand et petit Séminaires, du Supérieur des Mis-„sionnaires du diocèse, du curé de Lourdes et des Pro-„fesseurs de dogme, de morale et de physique de notre „Séminaire. Le Professeur de chimie de notre petit Sé-„minaire sera souvent entendu.

„Art. VII. M. Nogaro, chanoine-archiprêtre, est nommé „président de la Commission. MM. les chanoines Taba-„riès et Soulé sont nommés vice-présidents. La Commission „nommera un secrétaire et deux vice-secrétaires pris dans „son sein.

„Art. VIII. La Commission commencera ses travaux „immédiatement, et se réunira aussi souvent qu'elle le „jugera nécessaire."

Wanneer men kennis van dit bisschoppelijk stuk genomen heeft, dan kan men ook oordeelen over de bekwaamheid en de goede trouw der buitenlandsche correspondenten onzer nederlandsche bladen.

Het verbod van den prefekt stond der commissie in den weg, om reeds aanstonds den arbeid te beginnen; daarbij verlangde de bisschop, dat de gemoederen, in beweging gebragt door de geweldige maatregelen van den baron Massy en den kommissaris Jacomet, eerst zouden bedaren, opdat geen opgewondenheid of hartstogtelijkheid het onpartijdig onderzoek zou bemoeijelijken. Eindelijk, den 17 November, begaf zich de commissie naar Lourdes, en bezocht het huisgezin van Soubirous. „Bernadetta" — zoo luidde het proces-verbaal van den sekretaris — „vertoonde zich aan ons met groote zedigheid, maar tevens ook met eene opmerkelijke vrijmoedigheid. Zij was kalm en niet verlegen te midden van deze talrijke vergadering, in tegenwoordigheid van zooveel eerbiedwaardige geestelijken, die zij nooit gezien had, doch wier zending haar was bekend gemaakt." Zij verhaalde alles met eenvoudigheid maar insgelijks met eene zielsovertuiging, die geen twijfel overliet; terwijl zij op alle vragen antwoordde met eene klaarheid, die ook de geringste duisternis verdreef. Vervolgens bezocht de commissie de Massabiella-rotsen, de grot en de bron, en hoorde de talrijke getuigen, die onder eede verklaarden, dat daar vroeger nooit eene bron geweest was, en dat het water, hetwelk thans vloeide, op wondervolle wijze onder de vingers der kleine zienster eensklaps was opgeborreld. Eindelijk stelde zij een lang en streng onderzoek in naar de buitengewone genezingen

die in de stad en den omtrek door het gebruik van dat water zouden hebben plaats gegrepen.

Bij dit onderzoek hield zij steeds in het oog, dat alleen het feit met zijne omstandigheden op menschelijke getuigen berustte, terwijl het natuurlijke of bovennatuurlijke daarvan, ten minste voor een groot gedeelte, door de commissie moest worden uitgemaakt.

De bisdommen van Tarbes, Auch en Bayonne doorreizende, daagde de commissie allen voor zich, die als wonderdadig genezen waren aangewezen. Zij ondervroeg ze met de uiterste zorg naar alles, wat met hunne ziekte en oogenblikkelijke of langzame genezing in verband stond; deed vervolgens dat onderzoek nog eens herhalen door deskundigen, en won verdere narigten in bij allen, die hen kenden of op eenige wijze met hen in betrekking stonden. Was zij eenmaal tot genoegzame zekerheid aangaande het feit en al zijne omstandigheden gekomen, dan onderwierp zij de waardering daarvan aan twee uitstekende geneeskundigen, die zij aan zich verbonden had, namelijk dokter Vergès, geneesheer aan de baden van Barèges, beroemd hoogleeraar der fakulteit van Montpellier, en dokter Dozous, die reeds vroeger uit eigen beweging vele buitengewone gevallen van genezing had nagegaan en onderzocht.

Ieder geneesheer schreef zijn eigen bevinding, waardering en beoordeeling van het feit op; verwierp het wonderdadige der genezing, om die uitsluitend aan natuurlijke middelen toe te kennen; of verklaarde, dat er geene uitlegging mogelijk was, tenzij eene bovennatuurlijke tusschenkomst werd aangenomen, of ook kwam tot geen beslissing, daar het na alle onderzoek twijfelachtig bleef, of de genezing op natuurlijke of bovennatuurlijke wijze had plaats gegrepen. En na aldus volledige kennis van het feit ge-

nomen en de waardering daarvan door de dokters gelezen te hebben, beraadslaagde de commissie over haar uit te spreken oordeel, en bood dat met alle proces-stukken den bisschop aan.

Aan iederen getuige, die voor haar verscheen, werden twee voorwaarden tot toelating gesteld, namelijk: dat hij niets zou mededeelen, dan alleen wat hij zelf persoonlijk had gezien en bijgewoond; en vervolgens, dat hij zich met eede verbond om niets dan de waarheid en alleen de waarheid te spreken.

Daar men de wonderdadige genezingen bij honderdtallen verhaalde, was het der bisschoppelijke commissie onmogelijk alle aangewezen gevallen te onderzoeken; zij moest dus eene keuze doen, en bepaalde die tot een dertigtal. Met de uiterste gestrengheid ging zij bij het onderzoek te werk, en liet — als ik mij zoo mag uitdrukken — nooit het bovennatuurlijke toe, zoolang het niet moreel en physiek onmogelijk was anders te handelen. Daarom verwierp zij zelfs alle genezingen, die niet, ten minste bijna, oogenblikkelijk waren gebeurd, of terwijl men nog van een of ander natuurlijk geneesmiddel gebruik maakte; want, zoo schreef de sekretaris: „quoique l'inef-„ficacité des remèdes prescrits par la science eût été suf-„fisamment reconnue, on ne pouvait pas en ce cas, ri-„goureusement et d'une manière exclusive, attribuer la „guérison à la vertu surnaturelle de l'eau de la Grotte, „simultanément employée." Ook de wondervolle bekeeringen, die gezegd werden bij de grot te hebben plaats gehad, liet zij onaangeroerd, daar de bewegingen des harten, hoe buitengewoon ook, niet met zekerheid geregtelijk kunnen bewezen worden.

In overeenstemming met de geneesheeren verdeelde de commissie de genezingen, die zij onderzocht had en uit-

voerig in het verslag aan den bisschop behandelde, in drie klassen. De eerste bevatt'e die, welke, hoe wonderlijk zij schijnen mogten, voor eene natuurlijke uitlegging vatbaar waren. Zij telde er zes.

De tweede klasse bestond uit de genezingen, bij welken de commissie wel geneigd was het bovennatuurlijke aan te nemen, maar die zij toch niet als zekere wonderen durfde te verklaren. Haar getal was negen. Van dezen getuigde het geneeskundig verslag: „La plupart de ces „faits présentent presque toutes les conditions voulues pour „être admis dans l'ordre surnaturel. On trouvera peut-„être qu'en les en excluant nous agissons avec une trop „grande réserve, et que nous montrons une conscience „trop sévère. Mais loin de nous plaindre de ce reproche, „nous nous en félicitons, parce que nous sommes convain-„cus qu'en pareille matière la sévérité est commandée par la „prudence." De gestrengheid der commissie ging dus zoo ver, dat het voldoende was, dat eene natuurlijke verklaring — hoe onwaarschijnlijk dan ook — maar in de verste verte mogelijk scheen, om een geval niet als een waar mirakel aan te nemen. Het feit werd dan in deze tweede klasse gerangschikt.

Tot de derde klasse behoorden de genezingen, die klaarblijkelijk en onloochenbaar een bovennatuurlijk karakter bezaten; vijftien werden voor waarachtig wonderdadig verklaard. Aangaande deze gevallen zegt het verslag der bisschoppelijke commissie: „Les maladies dont les sujets, „favorisés de guérisons si subites et si frappantes, subis-„saient les atteintes, étaient la plupart de nature diffé-„rente. Elles affectaient des caractères variés. Elles ap-„partenaient, les unes à la pathologie interne; les autres „à la pathologie externe." Zij werden echter genezen door een en hetzelfde water, dat zij uitwendig of inwendig, soms

ook op beide wijzen gebruikten; terwijl de wetenschap na grondig onderzoek had verklaard, dat het water volstrekt geen geneeskracht bezat, en chemiesch niets anders dan gewoon en natuurlijk water was.

Het verslag der beëedigde geneesheeren was niet minder beslissend in zijne gevolgtrekkingen: „En jetant" — zegt het — „un coup d'oeil d'ensemble sur ces guéri-„sons, on est frappé tout d'abord de la facilité, de la „promptitude, de l'instantanéité avec lesquelles elles sortent „du sein de leur cause productrice; de la violation, du „bouleversement complets de toutes les méthodes théra-„peutiques qui règnent dans leur accomplissement; des „contradictions que reçoivent les préceptes et les prévisi-„ons de la science, de cette espèce de dédain qui se joue „de l'ancienneté, de la profondeur et de la resistance du „mal; du soin caché, mais réel néanmoins, avec lequel „toutes les circonstances sont arrangées et combinées, pour „montrer qu'il y a, dans la guérison qui s'opère, un „événement tout à fait en dehors de l'ordre habituel de „la nature. De tels phénomènes depassent la portée de „l'esprit humain. Comment comprendrait-il, en effet, „l'opposition qui existe:

„1. Entre la simplicité du moyen et la grandeur du „résultat?

„2. Entre l'unité du remède et la diversité des maladies?

„3. Entre la courte durée de l'application de l'agent „curatif et la longueur des traitements indiqués par l'art „ou la science?

„4. Entre l'efficacité soudaine du premier et la longue „inutilité des seconds?

„5. Entre la chronicité du mal et l'instantanéité de „la guérison?

„Il y a là certainement une Force contingente, supéri-

„eure à celles qui ont été départies à la nature; étran-„gère, par conséquent, à l'eau dont elle se sert pour les „manifestations de sa puissance."

Mgr Laurence was uiterst voldaan over de gewetensvolle vervulling der taak, die hij der commissie had opgelegd, en deelde geheel het gevoelen, dat in het verslag was uitgesproken; maar dreef de voorzigtigheid zóó ver, dat hij nog drie jaren wachtte, en toen op nieuw een tweede onderzoek gebood van de genezingen, die als ware mirakelen waren voorgesteld. Eerst nadat dit tweede onderzoek niets aan de eerste verklaring der commissie veranderde, gaf hij zijne plegtige en openbare uitspraak in een Mandement, dat de dagteekening draagt van 18 Januarij 1862.

Dit uitgebreid en schoon gesteld stuk behelst een kort verhaal van al hetgeen te Lourdes gebeurd is, wederlegt de voornaamste tegenbedenkingen en verklaringen der ongeloovige wetenschap en hedendaagsche wijsbegeerte; geeft verslag van de werkzaamheden en bevindingen der gemengde commissie, en luidt ten slotte:

„Après avoir invoqué les lumières du Saint-Esprit et „l'assistance de la Très-Sainte Vierge,

„AVONS DÉCLARÉ ET DÉCLARONS CE QUI SUIT:

„ART. 1.

„Nous jugeons que l'IMMACULÉE MARIE, MÈRE DE DIEU, „a réellement apparu à Bernadette Soubirous, le 11 février „1858 et jours suivants, au nombre de dix-huits fois, dans „la grotte de Massabielle, près de la ville de Lourdes; „que cette Apparition revêt tous les caractères de la vérité, „et que les fidèles sont fondés à la croire certaine.

„Nous soumettons humblement notre jugement au juge-

„ment du Souverain-Pontife, qui est chargé de gouverner „l'Eglise universelle.

„Art. 2.

„Nous autorisons dans notre diocèse le culte de Notre-„Dame de la Grotte de Lourdes; mais nous défendons „de publier aucune formule particulière de prières, aucun „cantique, aucun livre de dévotion, relatifs à cet événe-„ment, sans notre approbation donnée par écrit.

„Art. 3.

„Pour nous conformer à la volonté de la Sainte Vierge, „plusieurs fois exprimée lors de l'Apparition, nous nous „proposons de bâtir un sauctuaire sur le terrain de la „Grotte, qui est devenu la propriété des Évèques de Tarbes.

„Cette construction, vu la position abrupte et difficile „des lieux, demandera de longs travaux et des fonds re-„lativement considérables. Aussi avons nous besoin, pour „réaliser notre pieux projet, du concours des prêtres et „des fidèles de notre diocèse, des prêtres et des fidèles „de la France et de l'Étranger. Nous faisons appel à „leur coeur généreux, et particulièrement à toutes les „personnes pieuses de tous les pays, qui sont dévouées au „culte de l'Immaculée Conception de la Vierge Marie.....

„Art. 4.

„Nous nous adressons avec confiance aux établissements „des deux sexes, consacrés à l'enseignement de la jeunesse, „aux congrégations des enfants de Marie, aux confréries „de la Sainte Vierge et aux diverses associations pieuses, „soit de notre diocèse, soit de la France entière".....

Mgr Laurence dus, eenmaal overtuigd van de waarheid der verschijningen en der veelvuldige wonderbare genezin-

gen, stelde zich niet tevreden met de openbare vereering van O. L. Vrouwe van Lourdes te veroorlooven en goed te keuren, maar had zelfs den stedelijken raad voorgeslagen de grot, de bron en de geheele groep der Massabiella-rotsen voor een goeden prijs te koopen, ten einde aan het verlangen der Onbevlekte Ontvangenis te kunnen voldoen. De maire Lacadé ondersteunde dat voorstel, en teekende zelf de overdragt; terwijl dezelfde minister Rouland, die zoozeer tegen het schandaal van Lourdes geijverd had, de keizerlijke toestemming moest onderschrijven en uitvaardigen.

De deken Peyramale werd door den bisschop met het bouwen van een waardig heiligdom op de Massabiella-rotsen belast, en nam dit werk met vreugde op zich als eene taak, hem door de Koningin des hemels voorgeschreven. Een der bekwaamste bouwmeesters moest hem een ontwerp maken, en de knapste hovenier van den omtrek moest een plan inleveren om de omgeving der grot en den moeijelijken weg naar de rotsen te herscheppen in sierlijke en bloemrijke dreven; maar hij zelf liep gansche dagen in eenzaamheid rondom de wondervolle plaats te dwalen, met papier en teekenstift en maatstok in de hand, den ijzeren wil in zich voedende om een kunststuk te bouwen, dat der Moeder des Heeren welgevallig kon zijn.

Eindelijk was de bouwmeester gereed, en zou plan en teekening op de plaats zelve voorleggen. Pastoor Peyramale verscheen daar, vol van zijn grootsch ontwerp, omgeven van vele geestelijken uit de nabuurschap, op wier gevoelen en goeden raad hij hoogen prijs stelde. Naauwelijks echter had hij een oogslag gerigt op de teekening, of het bloed steeg hem naar omhoog, en hij greep het papier uit 's bouwmeesters handen, frommelde het in een, verscheurde het en wierp de stukken in de Gave.

— „Mijn hemel! wat doet gij?" riep de ontstelde bouwmeester uit: „gij vernielt mijn geheele plan, den arbeid van zooveel dagen".....

— „Gij ziet, mijnheer!" antwoordde de deken, „dat ik rood word van schaamte over hetgeen de menschelijke bekrompenheid aan de Moeder van mijn God durft aanbieden, en ik verniel er de uitdrukking van. Wat hier moet gebouwd worden ter herinnering aan de groote wonderen, die hier hebben plaats gehad, mag geen armzalig dorpskerkje zijn, maar moet een tempel wezen van marmer, zoo groot als het plat der Massabiella-rotsen kan bevatten, en zoo prachtig en luisterrijk als uw genie het kan ingeven. Ja, dat uw genie alles durve, zich door niets late weêrhouden, en ons een kunststuk levere, dat door gansch Frankrijk bewonderd wordt! En weet wel, dat — al waart gij ook een Michel Angelo — uw werk toch altijd zal blijven ver beneden Haar, die de hemelen bewoont.

— „Maar deken!" bragten de andere pastoors in: „hoe zult gij de millioenen bij elkander krijgen, die zulk een reuzenwerk hier boven op de rotsen kosten zal?"

— „Zij, die uit deze steenrotsen een levende bron heeft doen ontspringen, zal ook de harten der geloovigen weten te openen en vrijgevig te maken," antwoordde mijnheer Peyramale met waardigheid en innige overtuiging.

De bouwmeester maakte een nieuw ontwerp, en schetste een kerk geheel volgens het groote plan van den man Gods. En nu togen honderden handen aan het werk om bouwstoffen aan te voeren, steen en marmer te kappen, rotsen effen te hakken, nieuwe wegen aan te leggen, boomen, heesters en bloemen te planten, zelfs het water van de rivier te verplaatsen, en de grot en de bron te versieren. Een man van hooge gestalte, met een ernstig en streng gelaat en met een stem als van klinkend me-

taal, bewoog zich onophoudelijk tusschen die honderden en scheen de beweger te zijn van al dien arbeid; 't was zelfs of hij zich wist te vermenigvuldigen, om overal tegenwoordig te zijn, ten einde over alles te waken, nieuwe en grootsche denkbeelden in te geven, den ijver op te wekken, en meermalen zelf de hand aan het werk te slaan, om een verkeerd gestelden steen of boom te verplaatsen: — 't was de pastoor van Lourdes.

Maar als de avond al de arbeiders van het werk verdreven, en eene hoorbare stilte het gedruisch der zwoegende menigte had vervangen, dan kwam daar vaak een kind stillekens voor de heilige grot neêrknielen en uit de wondervolle bron een handvol water drinken; 't was een kind in schamele kleeding, nederig, arm en zwak; het ging nog op de zustersschool, want meestal droeg het een schoolboek bij zich. Dat kind bad dan met vuur zijn rozenhoedje, en riep de Onbevlekte Ontvangenis aan, opdat zij barmhartigheid en vergeving voor de zondaars zou verwerven. En als het dan gebeden en uit de bron gedronken had, dan dwaalde het eene korte wijle tusschen de bouwwerken, die het met bewondering aanschouwde, blikte dankbaar en verheugd naar de sterren omhoog, en daalde, een Maria-lied neuriënde, naar de stad weder af. 't Was Bernadetta.

VIII.

De overwinning.

De 14 April 1864 was bestemd om op plegtige wijze het eigendom der Massabiella-rotsen in bezit te nemen, en een kostbaar beeld van O. L. Vrouwe te onthullen en te wijden.

Prachtig rees de lentezon aan den onbewolkten hemel en goot hare warme stralen over de met vlaggen en wimpels versierde steenrotsen van Lourdes uit. De huizen der stad waren behangen met slingers van groen en bloemen; de straten hieven veelkleurige eereboogen omhoog, en de klokken van kerk en kloosters galmden feestelijk boven de hoofden der hoogtijdvierende burgers en juichende vreemdelingen. Een groote en statige processie, zooals nog nooit bij menschen heugen in het bisdom van Tarbes was gehouden, trok de parochiekerk uit, en begaf zich langs de getooide straten en de met bloemen bestrooide wegen naar de wonder-grot heên. Het garnizoen van het oude kasteel, in groot tenu en met muziek aan het hoofd, opende den trein; dan volgden de gilden en broederschappen, de verschillende vereenigingen en besturen van den omtrek met hun kruisen en banieren; daarna de congregatie der kinderen van Maria, wier sleepkleederen wit waren als sneeuw; de zusters van Nevers met haar lange zwarte sluijers; de zusters van liefde met haar groote witte huiken; de zusters van Sint Josef, gedoken in haar somberen mantel; dan de Carmelieten, de broeders der christelijke scholen, burgers en vreemdelingen, mannen, vrouwen, kinderen en grijsaards, meer dan zestig-duizend in getal. Hier en daar waren tusschen de twee lange rijen van pelgrims mannen-koren geplaatst, die, gesteund door koperen blaas-instrumenten, schoone en krachtige liederen zongen. Eindelijk verscheen zijne hoogwaardigheid de bisschop van Tarbes, Mgr Bertrand Sévère Laurence, met den koorkap om de schouderen, den mijter op het hoofd en den gouden kromstaf in de hand, omgeven van vier-honderd priesters, met het koorkleed aangedaan, van zijn groot-vicarissen, de waardigheidsbekleeders en het kapittel zijner kathedraal.

Alleen de deken van Lourdes, mijnheer Peyramale, ontbrak. Helaas! terwijl de gansche stad juichte, omdat eindelijk het oogenblik was aangebroken, waarnaar de dienaar Gods zooveel maanden smachtend had uitgezien, lag de brave deken op het bed van smarten uitgestrekt en scheen den dood nabij. Maar als hij de muziek en het gezang hoorde, die allengs zijne woning naderden, dan vroeg hij de twee ziekenzusters hem een weinig op te beuren en te ondersteunen, opdat hij toch door de vensters iets mogt zien van Maria's verheerlijking, waarvoor hij zóózeer had geijverd, dat zijne ziekte er een gevolg van was. Maar ook dat was hem niet vergund, want zijne krachten schoten te kort; en weenend viel de sterke man op zijne sponde neder, en bragt het grootste offer, dat nog ooit van hem gevraagd was, aan haar, wier Zoon eenmaal had gebeden: „Vader, niet mijn wil maar de uwe geschiede!"....

Ook Bernadetta mogt van dat alles geen getuige zijn. Terwijl de bisschop, de geestelijkheid en het volk bezit gingen nemen van de plaatsen, waar de Onbevlekte Moedermaagd haar verschenen was, lag het arme kind in het ziekenhuis op de matras van liefdadigheid tusschen andere schamele kranken, en leed bittere smarten.

Twee edele en godvruchtige zusters, de jonkvrouwen Lacour, uit het bisdom van Lyon, hadden een prachtig beeld van de Heilige Maagd doen vervaardigen. Dit beeld, door mijnheer Fabish, een uitstekend kunstenaar van Lyon, uit carariesch marmer gehouwen, stelde O. L. Vrouwe voor, levensgroot, en tot in de kleinste bijzonderheden juist zooals zij aan Bernadetta verschenen was. Het werd geplaatst in dezelfde grot, waarin de Onbevlekte Ontvangenis, met de voeten op den rozelaar steunende, zich vertoond had.

Na de plegtige wijding van het beeld en de zegening van de Massabiella-rotsen en van de grondslagen der nieuwe kerk, trok de processie in dezelfde orde weder stadwaarts, om in de parochiekerk met een daverend „Te Deum" den God van alle barmhartigheid en genade te danken. —

Twaalf jaren zijn nu verloopen, sedert Bernadetta de verschijningen in de grot van Lourdes mogt genieten: en alles is van aanschijn veranderd. Gaf vroeger slechts een smal en moeijelijk voetpad over rotsbrokken en steenheuvels toegang tot de grot: thans brengt een breede en effen weg, met heesters en bloemen beplant, onder de schaduw van olmen en acasia's u ongemerkt langs bevallige kronkelingen naar boven. De grot is met een ijzeren hek gesloten op de wijze der heilige kapelletjes, die men op de wegen ontmoet, en voor het beeld hangt een gouden lamp te branden, terwijl groote blakers nacht en dag een menigte brandende kaarsen dragen.

Ter zijde van de grot welt altijd nog de bron op, en giet haar water in drie bronzen kanalen en een overdekten en afgesloten waterkom, waarin de zieken kunnen baden.

De watermolen is meer stroom-opwaarts verplaatst, en de rivier de Gave zelve is gedwongen achteruit te treden en een breed en grasrijk plein voor de grot te schenken, waarvoor zij als belooning populieren en olmen aan hare oevers heeft ontvangen.

Boven op de Massabiella-rotsen, waar niets dan steen en stuifzand woonden, bloeit thans de vette steenklaver met duizend roode bloempjes; en daar verheft de nieuwe tempel op reusachtige muren zijn steenen gewelven omhoog, en nadert ras zijne voltooijing. Zuiverheid van lijnen pracht van versieringen en rijkdom van bouwstoffen maken

hem tot het pronkjuweel van bouwkunde, zoowel als tot de ware vertolker der grootsche gedachte van pastoor Peyramale. Twee millioen francs zijn door de pelgrims aan de grot en de bron reeds geofferd, en de verwachting des waardigen herders is dus niet beschaamd. Reeds sedert eenigen tijd wordt in de crypte of onderaardsche kapel der kerk de heilige Mis gelezen, en is de dienst aldaar door den bisschop opgedragen aan de missionarissen van Garaison. De spoorweg van Tarbes naar Pau is opzettelijk over Lourdes gelegd, om den duizenden van bedevaartgangers naar de heilige grot den pelgrimstogt gemakkelijker te maken. En duizenden bij duizenden stroomen voortdurend uit alle landen naar dat bevoorregte oord heên, en gaan genezing vragen voor ziel en ligchaam.

De bisschop van Tarbes, Mgr Laurence is den 31 Januarij dezes jaars, te Rome ter kerkvergadering zijnde, overleden.

Pastoor Peyramale is van zijne ziekte hersteld, en nog voortdurend de gevierde en beminde deken van Lourdes.

De baron Massy kon, nadat hij op bevel des keizers zijn verbod had moeten intrekken, niet goed meer aan het hoofd van het departement der Hautes-Pyrénées blijven; hij werd dan ook verplaatst, maar, helaas! om prefekt te zijn van het departement, waarin O. L. Vrouwe van Salette was verschenen. Hij, zoowel als de vrederegter Duprat, de maire Lacadé en de minister Fould hebben de aarde reeds verlaten, om daarboven het loon hunner werken te ontvangen.

De minister Rouland heeft het ministerie verlaten, en plaats genomen aan de fransche Bank. De prokureur Dutour is thans raadsheer aan het Hof, en de kommissaris Jacomet is hoofd-kommissaris geworden in een der voornaamste steden van Frankrijk.

De moeder van Bernadetta is op den feestdag van O

L. Vrouwe Onbevlekte Ontvangenis des jaars 1866 zalig in den Heer ontslapen. Soubirous is nog altijd een arme molenaarsknecht, die met veel handen-arbeid zijn dagelijksch brood verdient; zijne dochter Marie is gehuwd; en het vriendinnetje, dat de beide meisjes naar de grot vergezelde, Jeanne Abbadie, is eene deugdzame dienstbode te Bordeaux.

Waarde lezer! als ge ooit door het zuiden van Frankrijk reist en Nevers aandoet, ga dan het klooster der zusters van liefde bezoeken, en vraag naar zuster Marie-Bernard. Dan verschijnt voor u eene zeer eenvoudige, nederige religieuze, met een kinderlijk-zoet gelaat en met eene zachte en bedaarde stem. Zij is zieken-zuster in het hospitaal der armen, en wijdt zich dag en nacht aan het verzorgen der kranken en ellendigen. Spreekt gij over God en de Moeder des Heeren, dan wordt zij welsprekend en voert gloeijende taal; maar zoudt gij gewagen van de gebeurtenissen van Lourdes en de verschijningen aldaar aan een arm meisje, dan slaat zij de oogen neder, zwijgt en zoekt haastig eene reden om u te verlaten. Dan hebt gij Bernadetta gezien. Zij is thans zes-en-twintig jaren oud, en wordt door God nog voortdurend begunstigd, niet met verschijningen als weleer, maar met vele pijnen en krankheden. Maar de Onbevlekte Moedermaagd zal voor haar bidden, opdat zij, volgens hare belofte aan de grot, haar gelukkig make, niet in deze wereld maar in de andere. Zij bidde ook voor het ongelukkige Frankrijk, opdat het tot geloof en deugd wederkeere, en nog eens moge waardig worden om aan het hoofd der christenvolken het rijk van Jesus Christus uit te breiden. En zij bidde ook voor hem, die deze bladzijden haar ter eere schreef.

J. J. VAN DER HORST.

BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS

DER

GEMEENTE KRALINGEN.

Volgens oude overleveringen zou omtrent 1230 het voormalig kasteel van Kralingen bij Rotterdam, doorgaans het slot Honingen genoemd, gesticht zijn, en wel door Hugo van Kralingen, destijds stadhouder of baljuw van Zuid-Holland. Deze Hugo zou dan ook de eerste Heer geweest zijn van het thans zoo welvarend dorp Kralingen. Wat hiervan zijn moge, in een charter, door Jan I Graaf van Holland op 16 Julij 1299 aan „Odzijr van Cralingen" verleend, is spraak van „den ambochte van Cralingen, „van welgeboren en huesluden, van scat en scot geven" en van verschillende voorregten meer, den Heer toegedacht; waaruit met grond is af te leiden het gevestigd bestaan eener heerlijkheid.

Nergens werd door ons eene naamsafleiding van het woord Kralingen aangetroffen. Omtrent Honingen wordt door sommigen gezegd, dat het afkomt van den honig der bijen alhier gevonden: hetgeen zeer potsierlijk schijnt; anderen denken aan herhaalde vijandelijke aanvallen, waardoor het slot tijdens de binnenlandsche oorlogen der middeneeuwen grootelijks beschadigd of gehoond werd: deze verklaring is minstens niet toereikend voor vroegere tijden

van bestaan; hetzelfde geldt van de bewering, dat een Jan Honigh in de XVe eeuw, gehuwd met Elisabeth van Kralingen, zijn naam aan den burgt achterliet; bij van der Aa (*Aardrijkskundig woordenboek* V, blz. 742) lezen wij: „Honingen of Hoeningen is een verouderd zamenge-„steld woord Hün, Hioen of Hoen-inge, dat is, hooge „waard of woerd, en zulks in tegenstelling der omliggende „water- en veenachtige gronden". Deze laatste gissing is onzes bedunkens nog de aannemelijkste.

Het slot Honingen bevond zich ter regterzijde van de tegenwoordige Hoflaan, even beneden den hoogen zeedijk, die omtrent 1255 moet zijn opgeworpen. Hoe het kasteel er uitzag omstreeks 1420, blijkt uit een schetsje van Cornelis van Alkemade met de pen geteekend. Zes jaren later verbrand en verwoest door Willem Nagel, aanvoerder der Hoekschen, is het na 1462 door den toenmaligen bezitter nog luisterrijker herbouwd, zoodat het sinds een der grootste en prachtigste gebouwen was van geheel Schieland. Het besloeg een vierkant van 100 voeten breedte; aan beide zijden van den noordergevel verhieven zich zware achtkante torens met sierlijke spitsen, en de gevel aan de westzijde werd beschermd door een ronden toren, boven met een achtkant overstek bemetseld, terwijl midden uit het dak nog een hooge vierkante spitse toren verrees, waarom eene borstwering met schietgaten voorzien. Op het slot was eene kapel, waaraan in 1515 vijftien morgen lands behoorden. Eene zeer breede binnengracht, die het kasteel omspoelde, stootte op een ruim voorplein, dat omringd met een steenen kaai, een hooge valbrug vertoonde; eene dergelijke brug bevond zich nog aan de westzijde bij een steenen poorthuis, vanwaar ook een uitweg liep naar de Hoflaan. Prachtige tuinen en boomgaarden en al wat bij een middeneeuwsche sterkte moet gedacht worden, ver-

sierde de overige uitgestrektheid der bezitting, die in haar geheel door vischrijke buitenvijvers werd afgesloten.

Dat het Hof ten verblijve diende der ambachtsheeren van Kralingen behoeft wel niet gezegd, alsook dat die Heeren in den wijden omtrek nog vele andere bezittingen en geregtigheden hadden, waar tegenover ook vele verpligtingen hunnerzijds stonden.

Het oorspronkelijk wapen der „van Cralingen" is een keelen achtpuntige ster op een gouden veld, zooals het Dorp Kralingen nog heden voert.

Onze vaderlandsche geschiedschrijver Hadrianus Junius, die Honingen kan en zal gezien hebben, toen het zich nog in welstand bevond, zegt dat het schoon en sterk was en door ligging en bouwtrant in staat den vijand af te weren, hetgeen, zoo het een als het ander, na weinig tijds ophield waarheid te zijn, daar het Hof reeds in de eerste jaren van de binnenlandsche troebelen der XVIe eeuw, zoo van vriend als vijand, zeer veel te lijden heeft gehad; de Rotterdammers zouden de hand geleend hebben aan het vernielingswerk, opdat de Spanjaard zich hier niet konde nestelen [1]). Ontzaggelijke bouwvallen bleven staan, totdat in 1671 de groote vierkante toren geheel en al instortte, en in het volgend jaar al wat van het slot nog overig was, door de vaderlandsche ijveraars van Rotterdam werd gesloopt, geslecht of weggeruimd, uit vrees voor de troepen van Lodewijk XIV.

De afbeeldingen der ruïne van Honingen, door onzen beroemden Rademaker en andere kundige teekenaars op verschillende tijden geleverd, zijn te vinden in het kabinet van *Nederl. Oudh.* en in vele andere plaatsbeschrijvingen.

---

[1]) Kort te voren (1573), gelijk overbekend is, zat ettelijke maanden in Honingen gevangen de woestaard Willem van der Marck Heer van Lumey, de moordenaar der Martelaren van Gorcum.

Ook ten archieve te Rotterdam worden verscheidene fraaije teekeningen van Honingen bewaard.

De opvolging der ambachts-Heeren en Vrouwen van Kralingen is zóó verschillend en verward medegedeeld in de boekwerken of verhandelingen die deze heerlijkheid bespreken, dat wij meenen het best te doen, eenvoudig het handschrift te volgen der Leenkamer van Holland.

De ambachtsheerlijkheid van Kralingen ging, blijkens den verleibrief, van het oorspronkelijk geslacht der „van Cralingen" ten jare 1434 over op Jan van der Leck, zoon van Dirk en van Gillis van Cralingen, Odziers dochter.

Jan van der Leck had tot opvolger (1472) zijn zoon Adriaan en na dezen, zijne dochter Gillis, die, gehuwd met een Kijfhoeck, door hare dochter Alijd van Kijfhoeck gevolgd is (1485).

Deze Alijd bragt, door haar huwelijk met Dirk van Assendelft, in 1531 Kralingen op haar zoon Gerrit van Assendelft over.

Twee zonen van genoemden Gerrit verheffen het leen in 1559, te weten: Nicolaas en Jan van Assendelft.

De kleindochter van den laatste, Margriet Gerrits dochter, sedert 1653 Vrouwe van Kralingen, liet de heerlijkheid aan Jan Willem du Faget, geboren uit haar huwelijk met Simon du Faget (1657).

Elf jaren later (1668) ging de heerlijkheid met al hare goederen en regten bij koop tegen 88,000 gl. in eigendom over aan de stad Rotterdam, die sedert tot 1795 het leen bleef heffen door tusschenkomst van een sterfheer uit hare vroedschap benoemd, en het erf met den lusthof en nog een paar burgerwoningen, later alhier opgetrokken, aan particulieren verhuurd heeft, totdat ten vorige jare een gedeelte onderhands, en het overige der bezitting in Junij ll. publiek is verkocht geworden.

De koopprijs steeg in laatstgemelde veiling tot 83,372 gl., waarvoor 9 hectaren, 87 aren en 56 centiaren gegund zijn aan de heeren J. Twiss en J. Smith. Eerlang zal het oude Honingen in een park herschapen zijn.

Het grondgebied van Kralingen strekte zich oudtijds verder westwaarts uit dan thans; het paalde, zegt men, aan de Goudsche Wagenstraat en bevatt'e tot 1810 toe een gedeelte van de buurt Saladekade of Slaakkade, welke wijken allengs tot het gebied der stad Rotterdam werden overgebragt; ten zuiden grenst de plaats aan de Maas, ten oosten aan Capelle en ten noorden aan Hillegersberg en Rotteban.

Algemeen wordt aangenomen, dat de eerste kerk of kapel, die ten dienste der bewoners van de heerlijkheid van Kralingen is gesticht, gestaan heeft digt bij de Maas, aan het veer op IJsselmonde; onbekend intusschen blijft het tijdstip, waarop zij tot stand kwam, en niet aannemelijk schijnt het ons, dat hare stichting, gelijk sommige plaatsbeschrijvers betoogen, op 1482 moet gebragt worden; in die veronderstelling toch zou het ambacht meer dan twee eeuwen van een eigen bedehuis zijn verstoken geweest. Veeleer gelooven wij, dat de eerste steen, die in genoemd jaar 1482 door Floris van Brederode bevelhebber van Rotterdam aan de kapel bij het Veer is gelegd, moet doen denken aan eene herstelling of herbouwing. De H. Albertus — vanwaar de naam Elbrechts kapel — zal de nieuwe patroon zijn geworden in plaats van de H. Willifortis maagd en martelares, die als schutsheilige in het *Roomsch Verhaal* van Jac. De la Torre vermeld staat. Deze schrijver stipt voorts ook aan, dat tot die kapel drukke toeloop was van visschers, die ter haringvangst moesten uitzeilen. In 1515 telde de kerkelijke gemeente alhier, in 64 haardsteden verdeeld ongeveer 200 communicanten, die „hem

„generen mitter coe, visschen ende rietsnijden"; toen ter tijde bezaten „der Fabrycke ende papelycke proven" van Kralingen te zamen 40 morgen lands.

Wat aanleiding hebbe gegeven aan de op- en ingezetenen meer naar het noordoosten, landwaarts in, hunne haardsteden over te brengen en hunne kerk of kapel aan 't Veer te vervangen door eene parochiekerk in hun midden aan den Veenweg, is alsmede tot hiertoe een raadsel; ontwikkeling van landbouw en veeteelt of overstroomingen der Maas zullen wel onder de drijfveeren te rekenen zijn. De stichting der nieuwe kerk wordt doorgaans gesteld op 1550, ofschoon sommigen alweer een vroeger tijdstip aanwijzen; zij werd volgens zoogenaamde gothische bouworde opgetrokken en had slechts één beuk, die niet weinig prijkte met een rijzigen toren aan de westzijde. Men zie de nette teekening in deel V der *Stads- en Dorpsbeschrijving* van L. van Ollefen. Sinds werd als patroon van kerk en dorp vereerd de H. Lambertus bisschop en martelaar.

Niet één der dienstdoende priesters te Kralingen vóór de Reformatie is ons met name bekend geworden; alleen hebben wij ergens nog gelezen (*Not. Ep. Ultr.* fol. 664), dat de Benediktijner-abdij van St Paulus te Utrecht het benoemingsregt des herders heeft uitgeoefend.

Van Spaan zegt, in zijne *Beschrijving van Rotterdam*, blz. 184, dat op 24 Junij 1572 „de beelden uit de „parochiekerk van Cralingen zijn gesmeten en sondaghs „daarna door de Gereformeerden daarin gepredickt"; in de *Schielandsche Oudheden*, blz. 664 wordt de beeldenstorm alhier op 12 Maart 1572 teruggebragt en de eerste preek op Zondag daarna.

Nog veertien jaren verliepen, eerdat de Gereformeerden (zie Soermans enz.) hun eersten vasten predikant hebben bekomen in den persoon van Philippus Minel, die in 1585

beroepen, alhier in 1601 is overleden. Bij Resolutie der Staten van Holland van 8 Dec. 1583, waarbij een predikant voor Kralingen was toegestaan, werd goedgevonden en gelast, dat C. van Coolwijck, als ontvanger der geestelijke goederen onder het kantoor van Delft, den in dienst te stellen heer, gelijk als aan de andere predikanten ten platte lande, 242 gl. zou doen volgen. Het is te veronderstellen, dat die jaarwedde kon gevonden worden uit de opbrengsten der plaatselijke kerkgoederen, aangezien deze sedert eenige jaren door den schout, kerkmeesters en gemeene buren te Kralingen waren aangewend tot betaling van de achterstallige en verloopen renten en andere schulden der kerk. De Staten hadden tot zulk gebruik toestemming gegeven. Daar er, ook in de oudste rekening (1579) van C. van Coolwijck, geen woord gerept wordt van het onderhoud of alimentatie, den oud-pastoor toegelegd, gis ik, dat deze destijds reeds was overleden of, zoo hij nog leefde, zal zijn verdreven geweest. Of uit het vrij laat beroep des eersten predikants mag worden afgeleid, dat de Reformatie aanvankelijk alhier minder bijval heeft gevonden, durf ik niet beweren.

Door de Gereformeerden is de dorpskerk aan den Veenweg gebruikt tot December 1842, wanneer op den 26 dier maand voor de eerste maal is gepredikt in de nieuwe kerk. Dit gebouw, tot stand gebragt in de Hoflaan op den hoek van den Oudendijk, heeft eene lengte van 35 op eene breedte van 17 ellen, terwijl de sierlijke toren (waarin klok en uurwerk) 38 ellen hoogte heeft. Het kerkhof voor de Onroomschen, die te zamen op 1 Jan 1869 een zielental van 5,860 opleverden, is tot heden toe in en rondom de oude kerk, die zelve echter in 1844 tot op één el boven den beganen grond is gesloopt.

Bijna overal in Zuid-Holland ten platte lande verdween

in of kort na 1572 de uiterlijke gedaante eener roomsche parochie. Geen inwonend herder en bij gevolg geen doopsel, huwelijks-inzegening, onderrigt of opwekking in de dorpskerk meer, evenmin als eenige kerkelijke plegtigheid bij feestgetijden of begrafenissen! In 't diepst geheim, bij nacht en ontijden, op uithoeken in stallen en schuren moesten de heilige diensten verrigt worden, en dit door een priester die uit omliggende steden of kasteelen toesnelde, trots het gevaar van verbeurte der karige jaarwedde, hem toegelegd, van boete, kerker of uitbanning. Zoo is het in het algemeen toegegaan; ten bewijze brengen wij eenige uittreksels bij der Handelingen van de N. en Z. Hollandsche Synoden.

In 1572 en 1573 was het nog: „papen die in het „begin der Reformatie in 't pausdom waren overgebleven „en tot ons wilden overkomen, onder wat conditie, tot den „predickdienst te vorderen". In 1586 reeds: „de penningen „die tot jaarlijksche alimentatie van papen en monicken „gegeven worden, *ad meliores usus* te emploijeren". Nog in 't zelfde jaar (1586): „het insluipen van mispapen en „monicken voor te komen, die haar onderwinden te leeren, „te doopen, te trouwen en te hertrouwen en andere super„stitiën te oefenen." Kort daarna werd aangedrongen bij de Staten en ook bij het Hof te remonstreeren „het om„loopen van papisten en haar predicken tot grote beroerte „in alle plaatsen te weeren." Al verder „versoek te doen „bij de Staten tegen de grote licentie der pausgesinden, „tegen de nalatige officieren." Eindelijk in 1605 „dat op „der Staten bodem geen papen geleden worden"! Van jaar tot jaar was het sinds, vernieuwing der oude klagten over de vrijheid der papisten, over het misbruik der placcaten, de oogluiking der officieren, enz. enz. enz. Trapsgewijze, men ziet het, werd de onderdrukking, de slooping van het katholicisme geeischt.

In 's Lands placcaatboeken kan men lezen, dat de hooge Overheid, al was het nu en dan met weerzin, gevolg heeft gegeven aan den aandrang van de bedienaren der Staatskerk.

Waren er geen bewijsstukken aanwezig, dat de overgebleven Roomschen te Kralingen in het algemeen drukkend lot gedeeld hadden, nog zou onzes erachtens de gevolgtrekking niet ongegrond wezen, dat het aldaar gelijk elders is toegegaan. Dan er zijn hieromtrent stellige berigten voorhanden. In het oudste doopboek der Katholieken, te Rotterdam, bewaard ten stadshuize, komen meermalen doopsels voor, toegediend in Kralingen en onderhoorigheden of aan kinderen uit die streken afkomstig. Philippus Rovenius, de tweede Apostolische Vicaris der Hollandsche Zending, zegt in een verhaal dier Zending ten jare 1616 opgemaakt: „Te Rotterdam, alwaar drie à vier honderd „Roomschen zijn, is een priester der Societeit, aan wien „wij een der onzen hebben toegevoegd, die ook naar de „naburige dorpen uitloopt."

Dezelfde Vicaris zegt in een ander stuk van 1622: „De rotterdamsche Katholieken, ter naauwernood duizend „in getal, hebben als herder Martinus Moddaeus; zijn „medehelper is heer Guilielmus Eckius, en uit de Societeit „is hier pater Johan Reineri; deze priesters loopen dikwerf „uit naar de naburige dorpen, waar het getal Katholieken „aangroeit." Van laatstvermelden Reineri weten wij van elders nog, dat hij tusschen 1615 en 1625 Kralingen, Kapelle, IJsselmonde enz. vaak bezocht: „Behalve de „stad Rotterdam werden door Reineri nog verzorgd Rhoon, „Schiebroeck, Kralingen, Kapelle en andere dorpen", aldus wordt van dien zendeling in de *Jaarlijksche Brieven* der Jesuïeten ten jare 1615 gewaagd. In 1618 was het: „aan 80 huisgezinnen staat Reineri ten dienst in de „dorpen". In 1619: „nooit loopt hij naar het omliggend

„land uit, of hij heeft er eenigen voor de Kerk gewonnen.“ Eensluidend lieten zich van dien Reineri en zijne voorgangers den 22 Feb. 1622 ruim twintig der deftigste r. k. leeken der stad Rotterdam en van den omtrek hooren.

Vernemen wij nog, wat het Hof van Holland den baljuw van Schieland den 30 Julij 1643 schrijft: „Wij vernemen „tot ons leetwesen.. dat de stouticheyt van de pausgesinden „in diverse plaetsen uwer jurisdictie, en de speciaelyck „binnen Hilligersbergh, Capelle, Cralingen ende andere „meer, van dage tot dage toeneempt; dat tenzij daerinne „met vigeur ende ernst werde voorsien, daeruyt geschapen „sy onvermydelyke en irreparabele swaricheyt voor den „Lande en den waren [gereformeerden] godsdienst te sullen „ontstaen, waeromme wij.... mits desen andermael wel „scherpelijck aanmanen, belasten ende bevelen dat U, „als noch niet naer en laet, het placcaet van 30 Augt. „1641 tegen de contraventeurs punctelyck ter executie te „leggen sonder te blyven in gebreke.“ Het genoemde placcaat is te vinden in het kerkelijk placcaatboek deel I, pag. 338; het was den 25 Sept. 1641 in Holland afgekondigd. Voorwaar een vinnig staatsstuk!

Genoeg hierover. Buiten twijfel vloeit uit al het bijgebragte voort, dat de aanhangers der Roomsche Kerk ook alhier in druk en leed moesten zuchten, en dat de belijdenis van hunne geloofsovertuiging, bij niet weinig aanlokselen ten afval, veelsoortige en edelmoedige offers noodwendig veronderstellen doet.

Nadat ongeveer drie vierden eener eeuw Kralingen van een inwonend priester was verstoken geweest, werd eindelijk, bij magtsbrieven van den Apostolischen Vicaris Ph. Rovenius, derwaarts gezonden Cornelius van Wijck.

Uit de inschrijvingen in het oudste doop- en trouwboek der Roomschen, op het dorpshuis van Kralingen nog aan-

wezig, kan men afleiden, dat van Wijck in het begin van 1645 de herderlijke bediening heeft aanvaard; immers van 1 Februarij van vernoemd jaar af vangen de inteekeningen aan, en loopen deze geregeld door in de volgende jaren. De herstelde parochie of liever de nieuwe statie bevatt'e, behalve het dorp en onderhoorigheden, nog Kapelle, Nieuwerkerk, Hillegaartsberg en veel andere aangrenzende plaatsen.

Hoe groot aanvankelijk het getal van 's mans onderdanen geweest is, valt niet met zekerheid te bepalen; de maatstaf toch dat één doopsel ongeveer vijf-en-twintig zielen vertegenwoordigt, wordt door velen verworpen. Hoogstens zal het zielental tot 300 kunnen gebragt worden, daar er ettelijke jaren later nog slechts 198 ledematen of communicanten werden aangegeven. Waar ter plaatse de eerste pastoor gewoond heeft, en waar de geloovigen ter godsdienstoefening vergaderden, is eveneens onzeker; doorgaans huisvestte. de priester in die tijden ten platte lande onder de benaming van Heer-Oom bij dezen of genen landbouwer of bij een klopje; bijaldien hij een eigen huis had, stond dit op den naam bijv. zijner zuster of andere nabestaanden; veeltijds werd kerk gehouden (gelijk men de godsdienstige bijeenkomsten noemde) op verschillende uithoeken der gemeente, werwaarts, na voorafgaande mededeeling van het klopje, de belanghebbenden heensnelden.

Toen in 1652, op last van het Hof, onderzoek gedaan is naar de papen op de dorpen in Zuid-Holland, wordt omtrent C. van Wijck gerapporteerd, dat hij „ tot Cralinghen „ was". Daar die verklaring zich bij dat weinige bepaalt, vermeen ik geregtigd te wezen tot het besluit, dat onze priester tot dan toe niet een en hetzelfde huis bewoonde, en zeker althans van geen vast bedehuis kon gebruik maken; van andere plaatsen toch vergeten de aanbrengers in casu niet, zulks te vermelden. Niet lang echter hierna moet

een en ander vergund zijn bij oogluiking der plaatselijke overheid. Het schuurkerkje, waaraan het pastoorshuis was verbonden, werd gesticht op den Veenweg of Lange Kade. Later komen wij hierop terug.

Cornelius van Wijck, wiens fraai levensgroot portret nog heden ten dage in de pastorij te Kralingen in eere blijft, stierf in zijne pastorij den 15 September 1652 en werd den 23 October van hetzelfde jaar opgevolgd door Johannes Roose.

Deze was uit Vlaanderen afkomstig en laatstelijk pastoor geweest te Noordketel bij Delft. Hij doopte kinderen, die geboren waren in Cralingen, te Berch, aan 't IJsselmondsche Veer, den Oudendijck, 't Winterkaaij, in Buttersbuert, Ter Bregge enz.; doorgaans zijn telken jare ongeveer een twintigtal namen ingeschreven. Roose overleed alhier den 11 Dec. 1669. Naast zijn portret bevinden zich de volgende versjens:

Wat is des menschen leven, Heer?
Roose gelyck op 't steeltje teer
Die 's morgens staet en bloeyt in eer,
's Middachs verwelckt, 's avonts ter neer!

Tijdens zijne herdelijke bediening, den 1 Nov. 1656, werd de Broederschap der „Gratie Godts, van St Willibrord „en Bonifacius" aldaar ingevoerd. Het is bekend, dat die vereeniging „der Geloovigen onder den Paus en den „Apostolischen Vicaris in de Hollandsche Zending" door Philippus Rovenius was opgerigt „tot vermeerderinghe van „godtvruchticheyt, behulp der arme, onderwysinghe der „onwetende ende bekeeringhe der ongeloovigen"; de regulen ofte ordonnantiën dier broederschap, evenals de aflaten aan de Leden door Clemens VIII, Paulus V en Gregorius XV verleend, staan in het aanhangsel van het *Gulden Wierookvat*.

Aan de tusschenkomst van pastoor Roose zal ook wel grootelijks te danken zijn, dat in 1657 Neeltien Gerrits Donckers van Kralingen eene somma van 1,178 gl. vestte voor eene eeuwigdurende beurs in de Paedagogie „*de Valk*" te Leuven „voor iemand die bequaam is tot de philosophie." Bij gemis van jongelieden, de stichteresse in den bloede bestaande, konden ter begiftiging in aanmerking komen zij die in Schieland, en na deze, die in Holland, in zoo verre het onder het utrechtsch Diocees behoorde, geboren zijn, en eindelijk allen die zich der Bruid *Christi* tot den dienst van de R. K. Kerk, vooral als missionaris, zouden willen toewijden. De praesentator zou wezen het Hoofd van het kerkdistrikt, waarin Kralingen ligt; de tijdelijke pastoor dier gemeente moest voorweten hebben en raad geven; de president van „*den Valk*" was collator.

Joannes Cannius, te Rotterdam geboren, werd blijkens de inschrijvingen zijner hand in de doopboeken, nog in 1669 pastoor van Kralingen. Zijn dood viel voor den 25 Augt. 1679.

Franciscus van der Wetering, een Gorcummer van geboorte en Leuvenaar van theologische studie, aanvaardde het herdersambt in Sept. 1679. Zijn sterfdag is in de *Batavia Sacra*, II, blz. 206 gesteld op den 20 Mei 1704, welke dagteekening eene dwaling des schrijvers of eene drukfout moet genoemd worden, aangezien hij den 5 April 1705 nog een doopsel heeft ingeschreven. Theodorus de Cock, toenmalig Provicaris der Hollandsche Zending, zegt op twee plaatsen zijner handschriften, dat die pastoor den 19 Mei 1705 gestorven is, en voegt er bij: „Hij was een aanhan-„ger der partij van Sebaste", hetgeen vermoedelijk wil zeggen, dat v. d. Wetering den door Rome afgezetten Vicaris Petrus Codde en dezes onwettige Ondervicarissen was blijven volgen en den vermelden de Cock niet als Provicaris had willen

erkennen en gehoorzamen. 's Mans onregtzinnigheid in de leer was al in 1692 opgemerkt ter gelegenheid dat door hem en dertig andere zendelingen aan Alexander VIII een verzoekschrift of *Formula Fidei* werd aangeboden; ook vindt men zijn naam op de lijst, die ter verdediging van Codde in 1701 naar Rome is gezonden (Zie *Bat. Sacra*, II, p. 518).

Op last van den Provicaris de Cock kwam genoeg bijtijds in de gemeente van Kralingen, met zending van pastoor, Engelbertus Brouwer, in 1673 te Zutphen geboren; doch hij moest wijken, daar Justus van Schaijck, die reeds eenigen tijd den zieken v. d. Wetering had bijgestaan, onmiddellijk na diens dood zich in het bezit der pastorij had weten te stellen en de herderlijke bediening bemagtigde. Meermalen genoemde de Cock zegt van den laatste: „Hij heeft het „herdersambt ongeroepen opgenomen en heiligschennend „vastgehouden." De indringer was een Utrechtenaar en laatstelijk zendeling geweest te Varick bij Thiel, welke statie hij volgens de Cock eigenmagtig had verlaten; Hugo van Heussen zegt daarentegen, dat de ambachtsheer, tot de Protestantsche Kerk overgaande, den priester had weggezonden. Van Schaijck zett'e ook in Mei 1719 te Rotterdam zijn naam op het beroepschrift of appèl op het toekomend algemeene Concilie, welk appèl door nog vele andere (74) partijgangers geteekend werd. Hij is te Kralingen overleden in 1725 en gevolgd door

Adrianus Boogaert. Deze was geboren te Gouda in of omtrent 1693 en den 25 Maart 1719 priester gewijd door Jo. de Soanen, bisschop van Senez, welke prelaat niet geaarzeld had zijne handen op te leggen aan vele jonge geestelijken, voorzien van brieven (*demissorialen*), wederregtelijk verleend door Hugo van Heussen en Cornelis Stackenburg, gewaande Capitulair-Vicarissen van Utrecht.

Dat Rome die handeling des franschen kerkvoogds ten sterkste moest afkeuren en den onwettelijk gewijden Boogaert als geschorst en van stonde af dat hij geestelijke bedieningen durfde verrigten als geexcommuniceerd beschouwd heeft, behoeft wel niet verder verklaard te worden! De zending van Boogaert ging dan ook niet uit van den toenmaligen Apostolischen Vicaris Bijlevelt, noch van den brusselschen Internuntius, maar van C. J. Barchman-Wuijtiers, tweeden aartsbisschop der Clerezij van Utrecht.

Na twee-en-twintigjarig oponthoud te Kralingen werd hij door P. J. Meindaerts, vierden aartsbisschop der vermelde Clerezij, naar Schiedam verplaatst, ter vervulling der jansenistische statie het Huis te Poort. Na een jaar, gelijk J. de Vries (*De Bisschoppelijke Clerezij onder de oude Staatskerk*, blz. 49) zegt, verliet Boogaert het regtsgebied van den aartsbisschop, en onderwierp zich aan de jurisdictie van den Nuntius te Brussel; hetgeen voor ons eigenlijk beteekent, dat de zoo lang verdwaalde priester tot de eenheid der R. K. Kerk is teruggekeerd. Hij moest dan ook op het drijven der hem thans vijandige partij nog in October van 1748 statie en stad Schiedam verlaten. Reeds in het volgend jaar zien wij hem optreden als opregt r. k. herder te Pijnakker, alwaar hij overleed den 17 Jan 1773.

In den aanvang der schismatieke woelingen van pastoor v. d. Wetering mogen niet weinige r. k. leeken te Kralingen zijne zijde of liever die van den Apostolischen Vicaris Petrus Codde gehouden hebben — zaken en personen worden alligt verward —, het duurde echter niet lang, of verre weg de meesten, beter ingelicht, verlieten de wederspannige herders. De onbeduidende Justus van Schaijck gaf daartoe overigens nog door handel en wandel aan velen eene gewenschte gelegenheid. Toen Boogaert in het eerste jaar zijner bediening al zijne aanhangers, klein en groot, had opge-

schreven, gaf de eindsom slechts 59 personen, die verspreid waren in het dorp en op de uithoeken: de Kaeij, Schraweg, Omoorden, Rijskaij, Rotte, Schinkel, Hoogendijk en Oudendijk.

Schier ongeloofelijk is het thans, dat eene zoo geringe minderheid den overigen Roomschen, die steeds wel het vijf-achtste gedeelte der statie uitmaakten, veel leeds kon berokkenen, en toch geschiedde het; immers ten gevolge der scheuring geraakten kerkgebouw en pastorij met de inkomsten, de armenfondsen en al wat in ruim eene halve eeuw door zamenwerkende liefdadigheid was tot stand gebragt, in handen dier minderheid, en aan dezer hoofd stonden priesters, die van den eenen kant in goed geweten niet mogten genaderd worden of ter bediening der Sacramenten ingeroepen, om de kerkelijke straffen die zij hadden beloopen, en die van den anderen kant niet konden verwijderd of uitgeworpen worden, dewijl zij de erkenning, minstens de toelating en diensvolgens de bescherming der wereldlijke magten hadden weten te verwerven. Wanneer men nu hierbij in aanmerking neemt, dat van 's Lands wege — tot 1732 toe — ten strengste verboden werd, dat in de gemeenten, waar zich een toegelaten priester ophield, door welk ander geestelijke ook, eenige kerkelijke diensten gedaan werden, en eindelijk dat het uitloopen naar Rotterdam tallooze bezwaren medebragt (wel niet het minst omdat aldaar ter plaatse bij de voltrekking der scheuring ter naauwernood een viertal gehoorzame priesters was overgebleven); dan kan men zich een denkbeeld vormen van den droevigen toestand der ten tweede male in hunne trouw aan Rome zoo zwaar beproefde Katholieken van Kralingen.

Veertig lange jaren, die gewis niet slechts ter vermindering der getalsterkte, maar ook op het gehalte der

Katholieken nadeelig gewerkt hebben, moesten verloopen, voordat een gewigtige ommekeer van zaken kon tot stand komen.

De verplaatsing van boven reeds bekend gemaakten Boogaert gaf aanleiding tot dien ommekeer, de zending door den brusselschen Nuntius Spinelli en de toelating van staatszijde van een regtzinnig r. k. priester voltooiden de blijde verandering, die teregt genoemd mag worden eene nieuwe herstelling der r. k. parochie. Wat elders in ons land zoo al plaats heeft gegrepen bij de ontruiming eener jansenistische parochie of statie, geeft grond genoeg tot de veronderstelling dat men de utrechtsche partij voor den afstand van Kralingen, hoe dan ook, zal hebben moeten schadeloos stellen.

Johannes Ten Dam, geboortig van Amsterdam, nam in October 1747 bezit der parochie. De baljuw van Schieland P. S. Leleu had het request, ter toelating ingediend, goedgunstig gesteund; in dat berigt wordt nog gezegd, dat Ten Dam destijds 40 jaren telde, van 1730—1735 kapellaan te Voorschoten en sinds pastoor te Lutjebroek was geweest. Deze pastoor stierf alhier 18 Mei 1758. Reeds in het eerste jaar van zijn verblijf alhier was hij er op bedacht, geschikter bedehuis en woning te verkrijgen. Op zijn verzoek en goedkeuring van schout en schepenen deden twee timmerlieden en een metselaarsbaas onderzoek in loco en verklaarden den 14 Dec. 1748, dat zij huis en kerk, staande bezuiden den Veenweg, zoo van binnen als buiten, „wel nauwkeuriglijk gevisiteert ende geexamineert, hebben „bevonden dat al hetselve soodanigh oud en bouwvallig „is, dat het teenemaal is buyten staat, om voor 't geheel „off voor eenigh gedeelte te kunnen worden gerepareert, „en dat alle kosten deswegens te doen teenemaal verloren „en nutteloos souden syn." Hierbij bleef het thans, om

welke redenen wordt niet gezegd. Dan in 1750 den 13 Julij werd de zaak hervat; de kerkmeesters zonden een dringend request naar 's Hage: na opname van zoo even medegedeelde verklaring en eensluidende berigten van baljuw, schout en schepenen voegen zij er bij, dat kerk en woonhuis zonder groot gevaar „ende selfs pericul „van het leven niet langer konden worden gebruikt, waar„omme dat de supplianten tot voorkominghe van ongelukken „het voorschreven huys mitsgaders de vergaderplaats voor „die van de voorschreven gemeente aldaar, seer gaarne „souden willen vernieuwen, dan alsoo sulcs haar niet en „is gepermitteert sonder UEMo. prealabele kennisse ende „speciale goedgunstige permissie, soo keeren de supplianten „haar tot UEMo. gansch onderdaniglyk versoekende, dat „het UEMo. goede geliefte sij, de supplianten te permitteren „ende accorderen, om het voors. huys ende annexe ver„gaderplaatse door den pastoor of priester voorn. bewoont „wordende, ende waarin de Godsdienst in alle sedigheyt „sonder eenige allerminste aanstotelykheyt wordt verrigt, „te mogen vernieuwen." Dit request had een goed gevolg; na terugzending toch aan den baljuw Elias Verhoeven, den schout en de ambachtbewaarders, en dezer gunstig randschrift (dat neerkwam op: wij hebben geen bedenkelijkheid tegen de vernieuwing, aangezien uit de teekeningen blijkt, dat de vergaderplaats omtrent op de vorige grootte zal wezen) werd te 's Hage de verlangde toestemming den 4 Augt. 1750 gegeven, met de kleingeestige bepaling echter, dat er slechts ééne deur in plaats der twee van de teekening mogt worden aangebragt. Men begon onverwijld en te sloopen en op te bouwen terzelfde plaatse, en alras was voltooid een „*onopzigtelijk gebouw*" met rieten dak van 56 voeten lengte op eene breedte van 28 voeten; van weerskanten waren drie vierkante ramen, twee diergelijke

aan den achtergevel, en aan den voorgevel eene gewone huisdeur, die aan de beide zijden en boven zich ook nog een raam mogt hebben. Toen het werk was voltooid, moest een nieuw verzoekschrift al de kronkelwegen der bureaucratie afdoen, en werd den 3 Dec. 1751 het „fiat" gegeven om in het nieuwe bedehuis de gewone kerkelijke diensten te verrigten. De gansche verbouwing kwam der r. k. gemeente te staan op 7,044 gl., die gevonden zijn uit verkochte obligatien en uit giften, waaronder genoemd wordt de doorschrapping van een schuldbrief, dien pastoor A. Bogaert hield op de statie.

Ziehier nu eenige bijzonderheden, ontleend aan de kerkrekeningen, welke met die der armen, beginnende in 1747, nog grootendeels aanwezig zijn. Zij betreffen op de eerste plaats het inwendige van het bedehuis. In 1752 werden 100 gl. uitgegeven aan den beeldhouwer — waardoor het altaar zijne versiering zal hebben bekomen —; twee jaren later trekt de beeldhouwer nogmaals 179 gl. voor den „nieuwe preeckstoel." In 1756 is het „verwulff" gemaakt en kostte 288 gl. Van een orgel is slechts eenmaal spraak, te weten in 1774, wanneer er 6 gl. voor „'t maecken" zijn ingeschreven. Waar de klok gehangen heeft, die in 1748 zes stuivers aan vracht gekost heeft en twaalf jaren later als „houwe klock" voor 8 gl. verkocht is, wordt niet vermeld. Stoelen en banken, ook matten en wit zand ter bestrooijing van den vloer en gloeijende turf voor de voetstoven in den winter zijn niet vergeten. Die zaken moesten nu en dan hersteld of aangeschaft worden, en wierpen nog al wat af; de zorg voor die laatstgenoemde benoodigdheden was toevertrouwd aan Neeltje Post, Caatje van Lochem, Marijke en Trijntje Tomassen en nog meer andere ongenoemde klopjes, die bij een matig jaargeld voorts haar onderhoud vonden uit de inkomsten van haar eigendom

en de kleine giften wegens buitengewone diensten ter hand gesteld. Zij komen niet zelden ook in aanmerking als kosteressen, leeraressen der kinderen en huishoudsters.

Uit dezelfde rekeningboeken weten wij nog, dat de kerk- en armenbussen doorgaans goed bedacht zijn en viermaal 's jaars geledigd werden; dat in de kerk en aan 's Graweg en „d'andere sijde meermalen ook buitengewoon ge„collecteert" is, nu en dan van elders giften inkwamen, en eenige fundatiën en obligatiën op het gemeene Land tamelijke inkomsten aanbragten. Het was ook hoog noodig, aangezien de kerkmeesters de roomsche armen geheel en al ten hunnen laste hadden; daarbij kwam het onderhoud van kerk en pastorij, die daarenboven in 's Lands lasten — onder andere in de verponding jaarlijks voor 50 gl. en in het collateraal a° 1771 voor 440 gl. — ruim waren aangeslagen, en de jaarwedde des pastoors 400 gl., telken jare in vier termijnen uit te keeren. 's Mans verdere inkomsten vloeiden voort uit kleine stichtingen, waarvoor van zijn kant *memorie* moest gehouden worden, en uit de *jura stolae.*

Het was ons eene blijde verrassing, niet te vernemen, dat te Kralingen conniventie- of recognitie-gelden voor kerk en herder, gelijk elders in de meeste dorpen plaats had, aan schout, baljuw en andere beambten moesten betaald worden. In de rekeningen althans, alzoo na 1747, is hiervan geen spoor; of zouden bijv. de 760 gl., a° 1755 aan den dorps-secretaris van Donck „*volgens rekening be*„*taalt*", de compositie-gelden van ettelijke jaren hebben moeten omsluijeren? Alleen moesten er telkens, voordat een nieuw pastoor zijn ambt mogt aanvaarden, 50 gl., luttel min of meer, ter toelating te 's Hage gestort worden.

De oude rekeningen, men ziet het, zijn nog al leerzaam.

Johannes Mulder werd den 2 Augt. 1758 door de Gec. Raden van Z. Holland als pastoor toegelaten. Ter bekoming

van dien priester was een request voorafgegaan, waarin te lezen staat, dat Jo. Mulder, geboortig van Zutphen, een roomsch wereldsch priester was, die voorheen als kapellaan gediend had te Amsterdam (in Heijntje hoeksteeg) en laatstelijk als herder te Bakhuizen in Vriesland; het gunstig advies van den baljuw voegt er bij, dat de supplianten in het verzoekschrift de waarheid spraken en dat die Eerw. Heer „van sedigh gedrach" was en geparenteerd in Rotterdam. De man moest den 7 Augt. 1758 te 's Hage bij handteekening verklaren op zijn priesterlijk woord, zonder eenige mentale reservatie, zich te zullen comformeren met het 3 artikel van het Placcaat van 11 Sept. 1730 en volgens den geheelen inhoud van bewust staatsstuk te zullen handelen. Eveneens hadden zijne twee voorgangers gedaan en zullen zijn opvolgers tot 1795 moeten doen. Jo. Mulder stierf den 19 Nov. 1770, en is den 23 daarna in het pastoorsgraf der dorpskerk begraven. Daar hij een begaafd redenaar was geweest, gaven zijne vrienden zijne leerredenen bij J. Lekens te Maastricht in 1775 in vijf boekdeelen uit. 's Herders portret bewaart in onze herinnering een rijzig, sterk en fraai gebouwd persoon.

Andreas Boerboom. Hij is als pastoor toegelaten den 8 Januarij 1771. Hij was een Hagenaar, wordt gezegd, een roomsch wereldsch priester, geen geordende noch monnik, en in 't bijzonder geen Jesuïet, en had laatst als pastoor 7 jaren gestaan te Hem en Venhuizen in N. Holland. Hij overleed alhier 3 Maart 1776 en werd in de St Lambertus-kerk naast zijn voorganger bijgezet.

Theodorus Vogedes kwam te Kralingen den 4 April 1776 en werd den 25 van staatswege erkend. Te voren was hij jaren lang als kapellaan werkzaam geweest in het Bagijnhof te Amsterdam. Deze pastoor stierf plotseling den 23 April 1786 bij het beklimmen van het trapje naar

zijne slaapkamer, ten gevolge eener droevige tijding van familie'swege, die hem onvoorzigtig werd medegedeeld. Hij is de laatste r. k. priester, die in de oude dorpskerk werd begraven. Ook is zijn Eerw. portret nog ter pastorij te zien.

Gerardus Smolders werd den 15 Augt. 1786 als pastoor aangenomen. Hij was geboren te Zevenbergen in 1746, laatstelijk (1783—86) pastoor op Wieringen, en te voren kapellaan in Oude Tonge. Hij vroeg en bekwam in het begin van 1787 tot assistent Johan van der Lith geboortig van Rotterdam, die echter niet lang alhier moet vertoefd hebben, daar er in de kerkrekeningen slechts eenmaal spraak is van het salaris dien priester toegelegd [1]). De redenen, door den pastoor bij requeste opgegeven ter verkrijging van een hulppriester, komen neer op de uitgestrektheid der parochie en op eene zenuwziekte, waarmede hij van tijd tot tijd bezocht werd, waardoor, vooral op zon- en feestdagen, de gemeente in groote verlegenheid moest gebragt worden. Door de ijverige bemoeijingen van Smolders en de edele medewerking der r. k. ledematen der parochie werden eene nieuwe kerk en pastorij uit den grond opgebouwd aan den hoek der Hoflaan en van den hoogen Zeedijk. Het werk, aangevangen in 't voorjaar van 1802, was na eenige maanden voltrokken, zoodat den 18 Nov. van hetzelfde jaar de inwijding der kerk kon plaats hebben. Thans was de aanleiding der verplaatsing geweest het gedurig meer en meer uitveenen en gevolgelijk sloopen van vele woningen in de buurten grenzende aan den Veenweg. Onlangs is het erf, waar vroeger de schuur-

[1]) Van der Lith is later, 1795, eerste pastoor geworden te Tholen, sedert 1800 eveneens te Overschie werkzaam geweest en in 1814 naar Noordwijk verplaatst, alwaar hij stierf 31 Dec. 1826. Als kapellaans van Smolders heb ik nog ontmoet: Gerardus van Vliet, † 30 Augt. 1824; Christiaan van Leeuwen, als oudpastoor van Warmenhuizen † 1870, en P. van Houtschoten † 1845 als pastoor te Spierdijk.

kerk en pastorij gestaan hebben, door het Land voor 500 gl. aangekocht. Nog tijdens het leven van denzelfden pastoor, te weten in 1830, werd de kerk aan de Hoflaan eenige ellen verlengd en een sierlijk torentje opgetrokken, waarin eene klok geplaatst werd ter eere van den schutsheilige der kerk, den H. Lambertus; het rieten dak kon ook verwisseld worden voor blaauwe pannen, en boogvormige ranke lichtramen vervingen de gedrukte vierkante vensters. Gerardus Smolders overleed den 19 Nov. 1831, oud 84 jaren, 10 maanden en 13 dagen, en is begraven op het r. k. kerkhof te Noordketel. Zijn portret hangt ter pastorij naast dat van zijn voorganger.

Gerardus Georgius Bongaerts hield zijne intrede te Kralingen den 20 Jan. 1832. Hij is geboren te Ravenstein den 9 April 1799, deed zijne voorbereidende studiën in zijne geboortestad, de philosophie in het nabij gelegen Huisseling en de theologie te Warmond. Priester gewijd te Mechelen den 10 Augt. 1822 door ZHw. den aartsbisschop F. A. M. C. de Méan, werd hij eerlang kapellaan te Leidschendam, voorts te Edam 1823 en in het Duifje te Amsterdam in 1825. Als pastoor was hij werkzaam te Hazerswoude van 1827 tot het reeds vermelde tijdstip, waarop Kralingen hem als pastoor mogt ontvangen. Destijds was het getal communicanten 462, thans (1870) 1,012. Door pastoor Bongaerts zijn alhier tot stand gebragt verschillende uit- en inwendige verbeteringen en versieringen aan pastorij en kerk, waaronder te noemen zijn een tweede klok, St Willibrord ter eere, het uurwerk in den toren, en een goede voorraad van rijk altaargerief; ook het kerkhof naast de kerk dat, den 5 Julij 1837 op katholieke wijze gezegend, sedert in zijn schoot mogt ontvangen niet slechts de geloovigen der parochie maar nog een veertiental r. k. priesters en vele leden der voornaamste familiën van

Rotterdam en den omtrek, die aldaar hunne laatste rustplaats hebben uitgekozen. Van de vele andere goede diensten, die onze voorbeeldige priester G. G. Bongaerts bewezen heeft niet slechts aan Kralingen maar ook aan het Aartspriesterdom van Holland en Zeeland — thans het Bisdom van Haarlem — de overzeesche Missiën en al de in ons land aanwezige kloosterorden zou nog veel te zeggen zijn; de bescheidenheid legt ons het zwijgen op. Bongaerts verdiensten zijn niet onopgemerkt gebleven bij de hooge kerkelijke overheid; hieraan gewis is het toe te schrijven, dat Mgr Carolus Belgrado, als Vice-Superior der Hollandsche Zending, zijn Eerw. in 1851 benoemd heeft tot landdeken van Schieland, waarvan hem sedert de herhaalde splitsing nog een gedeelte onder de benaming van dekenaat van Rotterdam blijft toevertrouwd, en dat Zijne Heiligheid Pius IX den pastoor van Kralingen, den 26 Oct. 1861, tot de waardigheid van zijn buitengewoon Kamerheer geliefde te verheffen.

Geve de Hemel, dat Mgr Bongaerts nog lang de parochie van St Lambertus te Kralingen en het dekenaat van Rotterdam blijve besturen!

Den tegenwoordigen pastoor ter zijde, zijn ijverig als kapellanen werkzaam geweest de WelEerwaarde Heeren A. J. Bongaerts, thans pastoor te Voorschoten; A. Verstappen, thans pastoor in 't Veld; J. A. Eversteijn, thans pastoor te Goes; H. F. van Lith, thans pastoor en deken van Schagen; A. A. van Eijndhoven, thans pastoor te Nieuwkoop; H. Mensing, overleden te Curaçao den 17 Junij 1857, den derden dag na zijne aankomst; G. J. Quant, thans pastoor te Schoorl, en A. C. F. Mutsaers. Deze laatste WelEerw. Heer, nog heden kapellaan te Kralingen, is alhier gekomen den 2 Junij 1862.

A. van Lommel, S.J.

REIS NAAR DEN PARNASSUS, DOOR CERVANTES.

„'t Is ongelukkig, ja, met Neêrlands oorlogskielen,
Daar touwwerk, ijzer, hout, en al de toestel, breekt;
't Kost duizenden aan geld, en vrij wat arme zielen,
Zoo, nevens 't lieve geld, waardy in menschen steekt.
Wat middel, om voortaan een vloot in zee te houen?
Dus vaaagt men — Vrienden, zacht, het middel is gereed:
Leert van Cervantes slechts een schip van verzen bouwen,
Dan kunt gij 't jaren lang, en zonder hærd te sjouwen.
Beslaat de rijmfabriek van elken prulpoëet;
En voegt gij ze, elk van hun, by ieders harsenvruchten,
Zoo hebt ge ook voor gebrek aan manschap niet te duchten."
„Zie CERVANTES, *Viage al Parnaso.*"

Cervantes, dien Bilderdijk hier (*Nalezingen* II, 151 in zijn dichtstukje: *Oorlogsschepen*) noemt, is Miguel de Cervantes Saavedra (*a*) de schrijver van: *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*", en het boekje, waarheen hij zijne lezers verwijst, een, in levendigen stijl en vloeijende, drieregelige verzen (*tercetos*) geschreven, gedicht, dat het ontstaan te danken had aan een geweldig oproer onder de dichters van die dagen.

In 1612 namelijk, toen de graaf van Lemos, Pedro Fernandez de Castro, tot onderkoning van Napels benoemd, van Madrid derwaarts zou vertrekken, had hij aan de beide geleerde broeders Argensola den last opgedragen, de meest beroemde dichters aan te wijzen, welke zij de hooge eer zouden waardig keuren, den letterlievenden vorst blijvend

te vergezellen. Een leger van dichters meldde zich aan, op zulken hoogen toon die onderscheiding voor zich eischende, en aan anderen betwistende, dat de Argensola's er radeloos onder werden. Dat er niet weinig onder waren, welke Bilderdijk dood eenvoudig „bij ieders harsen-„vruchten" aan boord van zijn te bouwen oorlogschip zou geplaatst hebben, behoeft men volstrekt niet te betwijfelen. Cervantes, die ze van nabij kende, achtte hen geen beter lot waardig. Hij zou echter die manschap eerst nog eens even de revue laten passéren, en de papieren waarop hij reeds een goed stuk van het tweede gedeelte van *Don Quijote* geschreven had, ter zijde schuivende, begon hij zijn: *„Viaje del Parnaso."*

Blijkbaar stelt Cervantes zich ten hoofddoel, aan Spanjes ware dichters lof en hulde te brengen, waarin hij — zijne hem eigene toegefelijke goedhartigheid bragt hem daartoe — zeker niet van overdrijving is vrij te pleiten. Niet minder duidelijk echter is ook zijn toeleg om de „prulpoëten" die, in zijne dagen zoo menigvuldig, èn stijl èn taal èn smaak bederven, nog eens — het was niet de eerste keer, dat hij het deed — voor goed aan de kaak te stellen. De geeselroede wordt niet gespaard. Met ongeloofelijke, maar waarlijk dichterlijke handigheid weet hij met dat werktuig om te gaan. En ofschoon hij, in vergelijking met andere zijner geschriften, hier nog al bezadigd te werk gaat, brengt hij toch slagen toe, die welverdiend en raak zijn.

Dat Cervantes zelf zeer gaarne den graaf zou vergezeld hebben, blijkt duidelijk genoeg; welligt had hij daar reeds vast op gerekend; de graaf toch was sedert lang zijn beste vriend, dien hij steeds zijn weldoener noemde; hoe dit zij, men wist te bewerken, dat de „oude man" — hij telde toen 65 jaar — te Madrid bleef. De goede ver-

standhouding en vriendschap tusschen hem en den graaf werd er echter geen oogenblik door onderbroken; de vorst bleef de weldoener, en Cervantes, tot den laatsten snik, de dankbare vriend. Dat getuigen ook nog de laatste regelen, door den grooten man geschreven; vier jaren later namelijk ontving Cervantes, op zijn sterfbed, het berigt, dat de graaf binnen zeer kort naar Madrid zou terug keeren. En toch, Cervantes kon de hoop niet koesteren, zijn weldoener terug te zien; met stervende hand schreef hij:

„Aan den graaf van Lemos.....

„Dat het oude liedje, indertijd zoo vaak herhaald, „beginnende: *Den voet reeds in den stijgbeugel gezet*, in „dezen brief niet zoo juist ter snede kwam, zoude ik wel „wenschen; maar nagenoeg met die zelfde woorden moet „ik dien aanvangen, zeggende:

„Puesto ya el pié en el estribo,
„Con las ánsias de la muerte,
„Gran Senor, ésta te escribo. [1])

„Gisteren heb ik het H. Sacrament des Oliesels ont„vangen, en heden schrijf ik U deze regelen: de tijd „snelt haastig heen, de benaauwdheid neemt toe, de hoop „wordt minder, en toch, het verlangen om Uwe Excel„lentie nog eenmaal den voet te kussen, rekt nog mijn „leven; want mijne vreugde, van Uwe Excellentie behou„den en wèl in Spanje terug te zien, zou zóó groot zijn, „dat het mogelijk ware, daardoor het mij ontvliedende „leven terug te erlangen: evenwel, is hier boven anders

---

1) Den voet reeds in den stijgbeugel gezet,
Met de angsten van den dood,
Groote Heer, schrijf ik U deze.

„besloten, dat Gods wil geschiede! en dat Uwe Excel-
„lentie ten minste mijn verlangen kenne, en wete, in mij
„een' dienaar gehad te hebben, zóó aan U gehecht, dat
„zijne wenschen, U ten dienste te zijn, zich uitstrekten
„tot over de grenzen van dit leven. En, profetiesch in
„de toekomst blikkende, verheug ik mij reeds over Uwer
„Excellentie's terugkomst; met innig welgevallen zie ik
„U, door eerbetoon omgeven, plegtig ingehaald, en het
„doet mij wèl aan het hart, in den roem Uwer schoone
„daden mijne lang gerekte hoop eindelijk in vervulling
„te zien gaan.....

„God, die almagtig is, bescherme Uwe Excellentie.

„De dienaar van Uwe Excellentie,

Madrid, 19 April 1616. (*b.*)

„Miguel de Cervantes."

Wij willen hier over plan, doel en strekking van Cervantes' *„Viaje del Parnaso"* niet verder uitweiden; maar den lezer van *De Katholiek* van het eerste der acht hoofdstukken, waarin het is afgedeeld, eene vertaling geven, eenige aanteekeningen daar aan toevoegen, en dan in een volgend nummer een overzigt van en eenige uittreksels uit de andere hoofdstukken aanbieden.

EERSTE HOOFDSTUK.

„Een zeker Italiaansch korporaal, te Perugia geboren, (*c*) naar ik verneem, een man, schrander als een Griek en moedig als een Romein, kreeg, door eene edele vervoering aangegrepen, en ten einde het aanhoudend gewoel der hofstad te ontvlugten, het in den zin, eene reis naar den Parnassus te doen.

Alleen en te voet toog hij op weg, kwam, dood op zijn gemak, dáár waar hij een' ouden, graauwen, kreu-

pelen muilezel kocht. Nooit verscheen den vreesachtigen grooter spookgestalte, minder geschikt, een last te torschen, dan dit dier, grof van botten, uitgeput van krachten, kort van gezigt, nogtans lang van staart, smal van lenden, de harde huid er omheen gespannen als het bekleedsel van een wapenschild. Het dier was volmaakt bij zijn verstand, struikelde met het grootste gemak over onverschillig wat, even goed in April als in de maand Januarij. Om kort te gaan, op dit dier gezeten, kwam onze dappere dichter op den Parnassus aan, en werd door den blonden Apollo met een allervriendelijkst gezigt ontvangen. Eindelijk dood arm en berooid in het vaderland terug gekomen, wist de man geschiedenissen te vertellen, die op de vleugelen der faam tot aan de uiterste grenzen der wereld werden overgebragt. En ik, die mij zit af te tobben, mijne nachten doorwakende, om door een' dichterlijken geest, dien de hemel mij steeds weigerde, bezield te schijnen, ik besloot, mijne ziel met een' renbode of door de wolken heen weg te zenden en neer te zetten op des beroemden Oeta's verheven kruin, om van daar, Aganippe's helderen stroom ontwarende, met een sprongje mijne lippen aan zijne wateren te kunnen gaan laven, en dan, van dat heerlijk kostbaar vocht voor altijd verzadigd, voortaan steeds een schitterend, of ten minste een beroemd dichter te zijn. Maar op hetzelfde oogenblik deden zich ook duizend moeijelijkheden voor mijnen geest op, en ik bleef besluiteloos, weifelend, niet wetend wat te doen; want op den steen, dien ik mij op de schouderen zie gelegd, dien de fortuin mij zoo zwaar te dragen geeft, staat reeds mijne te leur gestelde hoop te lezen. Het tal van op dien langen weg af te leggen mijlen kwam mij zóó voor, dat het in staat zou geweest zijn, het vastberadenst plan den bodem in te slaan, ware niet op hetzelfde oogenblik

de in rookwolken gehulde Faam te mijner hulpe toegeschoten door mij den weg als kort en zeer gemakkelijk voor te spiegelen. Ik zeide bij mij zelven: „O! „konde ik den zoo moeijelijk te beklimmen top van dien „berg bereiken en mij daar een lauwerkrans op het hoofd „zetten, dan zou ik de welsprekendheid van Aponte noch „de scherpzinnigheid van den overledenen Galarza, die „aan teedere zoetvloeijendheid de krachtige taal van Rada„monte wist te paren, niet meer behoeven te benijden." En, zoo als het gaat, uit de eene dwaling wordt de andere geboren; vast vertrouwende, mijne wenschen met den besten uitslag bekroond te zullen zien, stak ik het hoofd in den wind en begaf mij op weg. Om kort te gaan, ik sprong het noodlot op den rug, en, in den zadel mijner fantasie gezeten, besloot ik, de groote reis te ondernemen. Mogt dit middel van vervoer soms verwondering baren, dan wete hij, die het nog niet weet, dat hetzelve niet alleen in Castilië maar de geheele wereld door in gebruik is. Niemand ook kan er zich van vrij pleiten of ontkennen, op den rug van het groote dier te rijden; geen sterveling ook die weigert, op zijn levenspad er gebruik van te maken. Soms vliegt het dier door de lucht met de vaart van den adelaar of de snelheid van den afgeschoten pijl, en dan weer sukkelt het als met looden schoenen voort. Maar draagt het een dichter, dan gaat het steeds in vliegende vaart; trouwens elk dier, onverschillig welk, kan wel een dichter dragen, wijl zij nimmer begaadje bij zich hebben; want dit kan men wel als onbetwistbaar zeker stellen, dat in des dichters hand, hij moge dien al eens door erfenis erlangen, rijkdom nooit gedijt, en hij weer spoedig zoo arm is als te voren. De reden daarvan beweer ik daarin gelegen te zijn, dat gij, o groote vader Apollo van uwen geest in des dichters

geest overgiet. En gelijk gij u niet mengt in of bemoeit met wat slechts langs den grond kruipt, gij ook niet onderduikt in den verachtelijken Oceaan van winstbejag, zoo ook zij, zij mogen dan schertsen of de zaken ernstig behandelen; wars van elk winstbejag, zweven zij in hooger sferen, om het even of ze den oorlogsgod te midden van het bloedig slagveld, of de teeder verliefde Venus te midden harer bloemfestoenen schilderen. Den oorlog beweenende of de liefde bezingende, gaan zij als een zoeten droom het leven door en vliegt voor hen, als voor den vrolijken speler, de tijd daar henen. De dichters zijn van een zoet, aangenaam, handelbaar, zacht deeg, en houden er van, aan den haard van vreemden gastvrij aan te zitten. Zelfs de verstandigste der dichteren, vol plannen en eeuwig in onwetendheid, wordt door zijne bewegelijke, weelderige fantasie beheerd. In de scheppingen zijner verbeelding verdiept, en over zijne eigene hersenschimmen verstomd, denkt hij er niet aan, schatten te vergaderen of eereposten na te jagen. Maar welaan! lezers van dit geschrift, gaat voort; het onbeschaafde, lompe volk toch zegt, dat ik een dichter ben van dat zelfde deeg: het hoofd als een zwaan zoo wit, de stem als die van een schorren zwarten raaf, en met een vertand, dat zelfs de tijd niet van zijn harden bolster heeft kunnen ontdoen; die nimmer het toppunt van het wentelend rad der fortuin kon bereiken, voor wien het weer stil stond op het oogenblik, dat hij dacht, omhoog te worden gebeurd. Maar, om nog eens te beproeven, of eene grootsche onderneming nu met een gelukkig gevolg zou bekroond worden, zett'e ik, schoon langzaam en schoorvoetend, mijne reis voort. Een stuk brood en acht brokjes kaas, gemakkelijk te dragen en van veel nut op weg, was de voorraad in mijn knapzak. „Vaarwel", zeide

ik, mijne nederige hut! vaarwel, Madrid! vaartwel, schoone wandeldreven en fonteinen, die nektar doet stroomen en ambrozijn regenen. Vaartwel, vriendenkringen, die aan een hart vol zorgen en een paar duizend berooide pretendenten verstrooijing weet te bezorgen. Vaarwel, aangenaam, fabelachtig oord, waar door des dondergods bliksemschicht twee reuzen verbrandden. Vaartwel, publieke theaters, door vijfduizend van buiten geleerde dwaasheden der domheid vereerd. Vaarwel, schoone wandelplaats van den H. Philippus waar ik, als in de courant van Venetië, lees, of de Turksche hond daalt of klimt. (*d*) Vaarwel, scherpe honger van zekeren jonkęr; om niet voor uw deur te sterven, verlaat ik heden mij zelven en mijn vaderland."

Middelerwijl kwam ik met tragen tred aan de haven, die van de Karthagers haren naam ontving, en, tegen alle winden beschut, om hare veiligheid die alom bekende beroemdheid verwierf, waarbij geene van alle havens, die de zee bespoelt, de zon beschijnt of ooit een mensch bevaren heeft, kan vergeleken worden. Met welgevallen weidden mijne blikken over het effen vlak der zee, en deden mij terug denken aan de heldendaden van den held Don Juan. Ook ik toch, naar hoogen krijgsmans-roem strevende, met een heldenhart in de fiere borst, ook ik, hoe gering dan ook, had mijn deel in de overwinning. Dáár zag zich de Ottomanische trots, met niet te verkroppen woede en met doodelijke spijt den breidel aangelegd, en in zijne ellendige engte terug gedreven. Nu herleefde weer voor goed de hoop in mijnen boezem, en, wars van alle vrees, zag ik dadelijk naar een fregat uit, om mijn verheven plan ten uitvoer te brengen. Te zelfder tijd ontwaarde mijn oog een groot schip, met zeilen en roeibanken, dat, het vloeijend, azuurkleurig zilver door-

klievende, koers legde om de groote haven binnen te loopen. Van alle schepen, die Neptuun ooit op zijne schouderen droeg, had de Oceaan geen schooner, op het oog fraaijer, uitmuntender schip aanschouwd, en zou men ook te vergeefs gezocht hebben onder de vloot, door Juno's wraak ten gronde gerigt. Ja, zelfs de Argo, op zijn togt het Gulden Vlies meêvoerende, was niet zoo ferm opgetuigd noch zoo prachtig, schitterend, rijk uitgerust. Toen het schip de haven binnen viel, trad de liefelijke Aurora, met hare zachte, bevallige haarvlechten door de poorten van het oosten binnen. En het losgedonderd saluutschot der koninklijke galei deed de kustbewoners verschrikt uit den slaap ontwaken. De klank der klarinetten, zoo wel als het vrolijk gejuich der bemanning, deed het strand van zachte, harmonische toonen weergalmen. De Horen kwamen door de dagpoort in, en bij het daardoor dagend licht viel de zeldzame pracht der groote galei des te duidelijker in het oog. Als zij voor anker in rust is gekomen, wordt, onder het spelen der muzijk en een herhaald daverend hoerrah, de groote boot in de kalme zee neergelaten. De matrozen, zoo als dat onder hen gebruikelijk is, spreiden prachtige tapijten, uit goud- en zijdraad geweven, over den achtersteven heen. De rijk opgetooide boot komt aan wal; op de schouderen van vier voorname mannen gedragen, wordt een ridder aan land gezet, aan wiens kleederdragt en fiere houding ik dadelijk in levenden lijve Mercurius, den bode van het gewaande godendom, herkende. Aan zijne edele gestalte en schoonen ligchaamsbouw, aan zijne gevleugelde voeten en tusschen twee slangen gevatten staf, zinnebeeld van voorzigtigheid en wijsheid, herkende ik, zoo ik zeg, dadelijk den gezant, die aan het land van het hooge Coliseum [1]) leugenachtige tijdingen

[1]) Het oude Rome.

bragt. Ik zag hem, en naauwelijks had hij zijne gevleugelde voeten in het zand gedrukt, dat zich gelukkig gevoelde, door goddelijke voeten betreden te worden, of ik, terwijl honderd duizend zaken mij voor den geest waarden, trad nader, om mij voor zijne net geschoeide voeten neer te werpen. De welbespraakte god beval mij dadelijk op te staan, en met afgemetene verzen en sonnetten begon hij mij aldus toe te spreken:

„„O, Adam der dichteren! o Cervantes! Wat is dat? gij met een knapzak! En hoe zijt gij zoo ellendig gekleed? Vriend, is dat geen teeken, dat gij gaat zonder te weten waarheen?" Ik, op zijne vraag antwoordende, zeide: „Mijn Heer, ik ga naar den Parnassus, en arm als ik ben, reis ik zoo als gij mij ziet." Waarop hij weder: „O, verheven geest, van hooger vlugt dan eenig mensch, zelfs dan ik, Mercurius! Dat eer en rijkdom in overvloed uw deel zij, want, en dit zegt alles, dapper krijgsheld! gij hebt gevochten met den moed der helden uit de oudheid, zoo als uw verminkte hand getuigt. Het is mij niet onbekend, dat gij in den woedenden zeeslag, het gebruik van uwe linker- tot glorie van uwe regterhand verloren hebt; ik weet het, dat de meer dan menschelijke aandrift, die u bezielt, scheppend genie! door vader Apollo u niet te vergeefs werd ingestort. Uwe geschriften zullen aan den nijd den oorlog verklaren, en, achter den zadel op den rug van Rocinante de wereld rond gedragen, zullen ze tot aan de uiterste grenzen der aarde gelezen worden. (*e*) Ga voort, vindingrijk, zeldzaam denker! ga voort met uw geestig plan; kom Apollo, wat hem gansch niet onverschillig is, kom Apollo te hulp, alvorens dat gemeene escadron van twintig duizend misboorlingen, die dichters wanen te zijn, verder voort rukt. Voetpaden en wegen naar boven zijn reeds ingenomen door dat nutteloos

kanalje, niet waardig, in des zangbergs schaduw te verwijlen. Wapen u dadelijk met uwe verzen, wees voorbereid tot die groote onderneming, houd u tot vertrek gereed. Met mij zult gij veilig reizen, en behoeft gij niet van kleeding te veranderen noch voor wat men „uitrusting" noemt te zorgen. En om u in de gelegenheid te stellen, de waarheid van wat ik zeg te onderzoeken, kom, ga met mij aan boord, en gij zult zaken aanschouwen, die u zullen verbazen en overtuigen tevens." "

„Ik, schoon ik nog dacht, dat het leugens waren, stapte met hem aan boord van de prachtige galei, en daar bewonderde ik zaken, waarvan de enkele herinnering mij nog verstomd doet staan. Van de kiel tot aan den mast, o nooit gehoorde zaak! was de galei, zelfs geen strookje proza er tusschen, uit louter verzen vervaardigd. De geschutpoorten waren gemaakt uit een zamenstel van glossen, uitsluitend geschreven voor de bruiloft van de zoogenaamde *Malmaridada* (ongelukkig gehuwde).

De roeijers, een vrijpostig maar onmisbaar en tot alles te gebruiken volk, waren allen romans. De achtersteven, van eene zeldzame stof en eene geheel zonderlinge en verschillende bewerking, was uit juist afgemeten klinkdichten vervaardigd. De verschansing, zoowel aan stuur- als bakboord, was een allerstevigst trio, volmaakt in harmonie met een forschen langen riemslag. Het gangboord (la crujía), zoo ik zag, bestond uit een lange, allerdroevigste elegie, die niet gezongen, maar geschreid moest worden. Daaruit leidde ik dan ook den oorsprong af van het gezegde, op een' ongelukkigen tobber toegepast: „hij ging „door het gangboord". (Pasó crujía. [1])

---

[1]) Door de spitsroeden loopen, zouden wij zeggen. Cervántes doelt hier op het barbaarsche gebruik der galeiboeven, die, om

De groote, hemelhooge mast, met een zesregelig lied geteerd, was één, taai, langgerekt gezang. Aan den mast en aan de, er kruiselings overhangende, uit slotverzen vervaardigde ra, kon men duidelijk zien, van welke houtsoort die getimmerd waren. Het altijd razende rak was, wat het dan ook nog vlugger aanzien gaf, uit refreinen 't saam geregen. Het takeltuig van trippelverzen was uit meer dan duizend van die dwaasheden, die 's menschen hart zoo streelen, zamen gevlochten. De gordings, geweldig krachtige, eerzame stanzen, waren geduchte stukken, aan iederen kant een gedicht. Het was een lust te zien, hoe de wapperende vlaggen en wimpels, verschillende nog al vrij ligtzinnige rijmen, zich in de lucht ontplooiden. De zwabbers, [1]) dan hier dan weer daar te zien, schenen verzen in streng gebonden stijl, schoon zij vrank en vrij om zich heen tastten. Ook alles wat boven den waterspiegel aan de galei te zien was, hetgeen niet weinig nog hare pracht verhoogde, was uit vrije, losse of uit strenge, ernstige dichtwerken zamengesteld. Om kort te gaan, Mercurius, bespeurende, dat ik met welgevallen, en zoo veel innig genoegen — en in de daad, lezer! er was alle reden voor — het schip in oogenschouw had genomen, nam plaats aan mijne zijde, en, het woord tot mij rigtende, sprak hij zoetvloeijend, harmoniesch, in bevattelijken stijl, aldus: „indien gij al wat nieuw, zeldzaam en vreemd op de wereld gevonden wordt eens aandachtig en naauwkeurig wilt gadeslaan, dan zult gij tot de overtuiging komen, dat deze galei het bewonderens-

---

iemand af te straffen, in twee reijen over elkander in het gangboord geplaatst, aan het eene einde hem oppakten, van hand tot hand overleverden en door stompen en slagen deerlijk gehavend, aan het andere einde neerwierpen.

[1]) De kajuitjongens.

waardigste gewrocht is hetgeen er ooit bestond, en dat het alle schepen die ooit de schrik van naburen en afgelegene natiën waren, ver achter zich laat. En niet de tooverkunst schiep het, maar het goddelijk genie van Apollo; dat kon hij, dat wilde hij, dat deed hij en bragt het tot die hoogte. En, wat op nieuw bewondering verdient, hij vervaardigde het uitsluitend, opdat ik alle dichters, van af den helderen Taag tot aan den Pactolus te vinden, daarmede naar den Parnassus zou overvoeren.

De grootmeester van Maltha, door geheime spionnen onderrigt, dat de barbaren in het oosten zich tegen hem ten strijde uitrusten, het gevaar duchtende, heeft zijne manschappen, die het witte kruis op de borst dragen ten teeken, dat uit de kracht des kruises hunne sterkte is, ter zijner hulpe opgeroepen; alzoo doet Apollo, in navolging van hem, een beroep op alle beroemde dichters om zich in het gevaar, dat hem dreigt, op den Parnassus om hem heen te scharen. En ik, met zijn droevig lot bewogen, reeds onderrigt, wat mij te doen staat, kom in ligte wapenrusting, spoorslags aangesneld. De Italiaansche kusten heb ik schoon geveegd, Frankrijk in het gezigt gehad; maar ben er niet aan wal gegaan, wijl mijne zending zich uitsluitend tot Spanje bepaalde. En nu, zoo ik vertrouw, spoedig van hier verder gezonden, zal mijne reis gelukkig en zeer naar genoegen ten einde worden gebragt. Gij toch, schoon uwe grijze haren mij tegenstribbeling doen vermoeden, aan mijn verlangen gevolg gevende, zult mijn zaakgelastigde zijn. Vertrek, houd u niet langer op, en zeg mij, welke, van al deze namen, de mannen voor Apollo zijn, opdat ik die aanstippe." Met eenen reikte hij mij eene lijst over, waarop de namen geschreven stonden van een onnoemelijk getal dichters,

zoowel Janguëzen en Biscaijers als Corito's. [1]) En onder de Andalusiërs en Castilianen trof ik mannen aan, waardig, de zetels der poëzij genoemd te worden. Mercurius zeide: „Ik wil, dat mij door u, want gij weet het, de namen en de hoogte, waarop die mannen staan, worde opgegeven." Mijn antwoord was: „Van de uitnemendsten zal ik u zeggen, wat ik er van weet, ten einde u te bewegen, hun lofredenaar bij Apollo te zijn." Hij luisterde, en ik nam het woord."

(*Wordt vervolgd.*)

AANTEEKENINGEN.

(*a*) Dat Michael de Cervántes Saavedra te Alcalá de Henares geboren werd, is thans geschiedkundig bewezen. Onvermoeide Spaansche geschiedvorschers ontdekten, nog niet lang geleden, dat in het doopregister van de kerk der H. Maria de Meerdere aldaar staat aangeteekend: „Den 9 Oct. 1547 is gedoopt een wet-„tige zoon van Don Rodrigo Cervántes en Dona Leonor de Cor-„tinas, aan welk kind de naam van Michael gegeven werd." Uit andere, ook nog onlangs opgedolven, bescheiden blijkt ontegensprekelijk, dat het deze Michael was, die in den zeeslag van Lepanto den linkerarm verloor; en dat die held van Lepanto de schrijver is van den *Don Quijote*, is boven allen twijfel verheven: talrijke plaatsen uit 's mans eigene schriften bewijzen het. Dichterlijk schoon laat hij het Mercurius in 't onderhavig gedicht nog eens getuigen:

Bien sé que en la naval dura palestra
Perdiste el movimiento de la mano
Izquierda, para gloria de la diestra.

Zoodat de zoolang gevoerde strijd over Cervántes geboorteplaats thans voor goed is beslist. Dat Cervántes tot den hoogsten en oudsten adel van Spanje behoorde, bewijst de naam Saavedra, dien

---

[1]) *Corito*, een scheldnaam, nog bij de Spanjaarden in gebruik om die van Asturië aan te duiden.

hij zoo gaarne voerde en die hem, zelfs door zijne vijanden, nooit is betwist geworden. De Saavedra's waren de noordelijke bergbewoners, die reeds eenige eeuwen vroeger, met onverschrokken heldenmoed, tot verdediging van godsdienst en geboortegrond, tegen de hen steeds verontrustende Mooren te velde trokken. Die helden kwamen meerendeels uit Gallicië, door hunne overwinnende koningen aangevoerd, naar Castilië en Andalusië, in het hart van Spanje hun blazoen verdienende. Velen hunner nakomelingen trokken na de ontdekking van Amerika derwaarts, anderen bleven, op der vaderen roem terende, trotsch op den naam van hidalgo, in ongestoorde rust, maar van jaar tot jaar tot grootere armoede vervallende, in het vaderland achter. Dit laatste was het geval met Cervántes' vaderen. En het is zeer wel aan te nemen, wat sommige Spaansche schrijvers vermoeden, dat Cervántes, de eerste bladzijde van zijn *Don Quijote* schrijvende, de vaderlijke woning op het oog had: een vervallen kasteeltje met een duiventil, eenige akkers land er om heen, waarvan er nu en dan een wordt te gelde gemaakt, de bewoner een hidalgo, die niets uitvoert dan op de jagt gaan, die zijn schraal inkomen juist noodig heeft voor zijne schrale tafel, in het bezit van een oud wapenrek waarin nog een lans en verroest schild, een oud mager paard op stal, één bediende, die nù den rang van tuinbaas, dàn dien van stalknecht heeft, een bejaarde dienstmaagd en een nichtje — kind van een nog armer, of in armoede overleden bloedverwant — met de zorg voor de keuken en de huishouding belast; ziedaar den edelman aan lager wal, en de vaderlijke woning van Cervántes in de nabijheid van Alcalá de Henares in Castilië.

(*b*) Cervántes óntving de HH. Sacramenten der stervenden op den 18ª, schreef den boven meegedeelden brief den 19ª en stierf den 23ª April 1616 te Madrid. In zijn testament had hij bepaald, dat twee HH. diensten zouden opgedragen worden voor de rust zijner ziel. Het manuscript van zijn „*Percíles*", waaraan hij weinige dagen te voren de laatste hand had gelegd, was voor zijne brave huisvrouw; zij zou dat verkoopen en, kon zij dan nog voor eenige HH. Missen zorgen, dan zou hem dit bijzonder aangenaam zijn. Zijn stoffelijk overschot werd door vier broeders van de orde der Tertiarissen — Cervántes had daar regt op, want hij was reeds eenige jaren broeder van den derden regel des H. Franciscus', — in hunne kloosterkerk te Madrid ter aarde besteld. De Engelsche Doctor

Bowle vindt het zeer opmerkenswaardig, dat Cervántes juist in hetzelfde jaar en op den zelfden dag stierf, waarop Shakespeare overleed. Jammer maar dat die geleerde Doctor er niet aan dacht, dat toen men in 1616 te Madrid 23 April schreef, het te Londen de 12e was. Een Spanjaard van degelijker geleerdheid, Don Buenaventura Carlos Aribau, zegt hierover: „necias prevenciones religiosas „habian retardado allí la adopcion de la reforma gregoriana.

(*c*) Blijkbaar heeft Cervántes hier het oog op Cesar Caporali, een Italiaansch dichter, die te Perugia geboren werd, even vóór of nog met Cervántes leefde en eene „reis naar den Parnassus" schreef.

(*d*) Er staat:

Adios, de San Felipe el gran paseo,
Donde si baja ó sube el turco galgo,
Como en gaceta de Venecia, leo.

Wat zou de dichter hier eigenlijk bedoelen? Deze regels, in verband beschouwd met andere in het gedicht voorkomende, zijn mijns bedunkens een scherp verwijt: de Turken hebben zich op nieuw geducht ten oorlog uitgerust, het vaderland verkeert in gevaar, de grootmeester van Maltha doet een krachtig beroep op Spanje's oorlogshelden, en in stede nu van hem te hulp te snellen, hoort men op de wandelplaatsen te Madrid, als las men de courant van Venetië, niets dan ijdele redeneringen over den oorlog. *Adios*, ik ga heen, ik wil van die ellendige werkeloosheid niet langer getuige zijn.

(*e*) Tus obras los rincones de la tierra,
Llevandolas en grupa Rocinante,
Descubren, y á la envidia mueven guerra.

Zie daar de edele fierheid van het genie, het genie, zich zelven bewust. Geen huichelarij, zegt Cervántes elders, edele daden hebben regt op lof.

Jamas me contenté ni satisfice
De hipócritas 'melindres. Llanamente
Quise alabanzas de lo que bien hice.....

En op de laatste bladzijde van zijn *Don Quijote* heet het: „alleen voor mij werd Don Quijote geboren, en ik voor hem; hij „wist te handelen en ik te schrijven..... Geen andere wensch heeft „mij bezield dan de valsche en dwaze ridderromans der verachting

„prijs te geven. En door mijnen waarachtigen Don Quijote reeds „ten val neigende, zullen ze, daar is geen twijfel aan, thans voor „goed te gronde gaan." En het gebeurde. Het tweede deel van *Don Quijote* kwam in het licht, en aan al die ellendig dolende Ridders, — door lieden „niet waardig, in des zangbergs schaduw „te verwijlen", — Spanje rondgezonden, was voor goed de doodsteek toegebragt en Cervántes onsterfelijk.

VERSCHEIDENHEID.

DE PREDIKANT F. W. SMITS OVER ZIJN BESTRIJDER IN *DE KATHOLIEK*.

Ja Lezers, nog eens, maar nu ook onherroepelijk voor de laatste maal, zullen we u een oogenblik bezig houden met den Predikant van Hellevoetsluis.

In de laatste aflevering van de vertaling zijner *Epistola ad Papam Pium IX* staat te lezen:

„Alleen bij wijze van dubbel bijvoegsel diene nu nog het dubbel „berigt, dat ik niet van plan ben een enkel gemotiveerd ant- „woord te geven, noch op eene recensie van de Tijd dd. 25 No- „vember '69, noch ook op de brochure getiteld: De brief aan Paus „Pius IX van F. W. Smits, Predikant te Hellevoetsluis, toege- „licht door J. de Bruijn, R. C. Priester en Professor aan het „Seminarie te Warmond, overgenomen uit de Catholiek, Decem- „ber 1869 en Januarij 1870. Ware toch de Noordbrabander van „8 April jl. niet zoo vriendelijk geweest mij zijn Bijblad te zenden, „dan had ik niet eenmaal geweten dat deze brochure bestond. Hoewel „ik namelijk juist om een eerlijken strijd uit te lokken, aan alle Bis- „schoppen van Nederland, en zoo ook aan de redacties van de Catho- „liek, De Tijd enz. present-exemplaren mijner Epistola heb toegezonden, „zoo heeft Catholiek en Tijd de verregaande onbeleefdheid begaan „mij wederkeerig de critieken niet toe te zenden, en mij dus buiten „de mogelijkheid gesteld om er geregeld op te repliceren, want „eerst bij de bewerking van mijn vierde stukje kwamen zij mij in „handen."

Hiertegen, en dit is het eigenlijke doel van dit ons schrijven, gevoelen we ons verpligt openlijk te protesteren.

Wij verklaren, dat noch de redactie van *De Katholiek* noch

iemand der Professoren van het Seminarie te Warmond een present-exemplaar van de *Epistola* ontvangen heeft: die beschuldiging van „verregaande onbeleefdheid" werpen we verre van ons af.

Nu wij toch aan het schrijven zijn, willen we ook iets laten hooren van hetgeen Dominé denkt over onze brochure. Onder den indruk van de verregaande onbeleefdheid, die ZEw. door ons zou aangedaan zijn, gaat hij voort:

„Nu ik moet zeggen: 't Is blozenswaardig! terwijl de alleronbe-„schofste onprofessorale toon des Professors en van den anderen „onbekende uit de Tijd, geheel beantwoort aan de onbeleefdheid „van Z.H.Eerw. en der beide redacties van het mij niet toe te „zenden. Lafheid en Laagheid dingen in des Professors stuk om „den voorrang, en in de Annotaties op het einde Domheid en „Hoogmoed."

Dominé schijnt waarlijk diep getroffen te zijn!

Voor de aardigheid zullen wij nog zijn slotwoord afschrijven. Na gezegd te hebben, dat *De Katholiek* en *De Tijd* door hunne persoonlijkheden afstuiten, eindigt hij aldus:

„Mijn werk vinde daarom zijn oordeel niet bij Prof. de Bruijn, „noch ook in De Tijd van 25 November '69, doch bij alle *wel-„denkende* Christenen, en dat door middel van Den Tijd, die ge-„redigeerd wordt door dat Eeuwig Woord van God, dat mij bij „goede trouw en bedoeling uit genade verleend, ook de streelende „verzekering schonk, dat door zijnen H. Geest ook deze mijn ge-„brekkige, doch door zijn bloed op die punten verzoende arbeid, „niet ijdel zal wezen in Hem!

„Hellevoetsluis, 28 Junij, Vastendag vóór H. Petrus en „Paulus.

„Zij ook dit (Galaten II. vs. 11—21) eene gezegende Profetie!"

Men zal begrijpen, waarom wij hierop niets aanmerken.

J. de Bruijn.